

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİMDALI

DOKTORA PROGRAMI

**BİRLEŞİK KRALLIK'TA AVRUPA ŞÜPHECİLİĞİ:
2016 AVRUPA BİRLİĞİ REFERANDUMU**

DOKTORA TEZİ

Ayçe SEPLİ

NİSAN- 2022

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİMDALI

DOKTORA PROGRAMI

**BİRLEŞİK KRALLIK'TA AVRUPA ŞÜPHECİLİĞİ:
2016 AVRUPA BİRLİĞİ REFERANDUMU**

DOKTORA TEZİ

Ayçe SEPLİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gökhan KOÇER

NİSAN- 2022

TRABZON

ONAY

Ayçe SEPLİ tarafından hazırlanan “Birleşik Krallık’ta Avrupa Şüphencililiği: 2016 Avrupa Birliği Referandumu” adlı bu çalışma 10/05/2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Doktora Programı’nda **doktora tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı – Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Gökhan KOÇER	Danışman	☐	☐	
Prof. Dr. Mustafa Çağatay OKUTAN	Üye	☐	☐	
Prof. Dr. Celil Uğur ÖZGÖKER	Üye	☐	☐	
Doç. Dr. Alper Tolga BULUT	Üye	☐	☐	
Doç. Dr. Sinem KOCAMAZ	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Tülay İLHAN NAS

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ- Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Ayçe SEPLİ

06/04/2022

ÖNSÖZ

Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkisi çeşitli yönleriyle pek çok kez inceleme konusu olmuştur. Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nin (AB) kuruluş sürecinde yer almaması, AB'ye tam üyelik statüsü elde etmesi sonrasında benimsediği şüpheci tutum ve en nihayetinde 23 Haziran 2016 tarihinde AB üyeliğinin devam edip etmemesi yönünde gerçekleştirilen referandumda %51,9 oy oranıyla alınan AB üyeliğinden ayrılma (*Brexit*) kararı sonrasında üyeliğini sonlandırması, bu ilişkinin araştırmalara konu olmasının nedenleri olarak gösterilebilir.

Tarihsel süreçte Avrupa bütünleşmesine yönelik tavrı şüpheci bir çizgide gelişim gösteren Birleşik Krallık'ta Avrupa şüpheciliğini araştıran bu çalışmada, Brexit kararı alınmasıyla sonuçlanan AB referandumu örnek olay olarak incelenmiş ve referandum kampanya süreci özel olarak ele alınmıştır. Brexit kararı, şüphecilik açısından değerlendirildiğinde kendi içerisinde tutarlı ve beklenen bir sonuca işaret etmekle birlikte, herhangi bir AB üyesinin birlikten ayrılması ilk kez yaşanan bir durum olması dolayısıyla bu kararı araştırma ve anlama ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Brexit kararının Birleşik Krallık'ta Avrupa şüpheciliğinin bir sonucu olduğu ön kabulüyle yola çıkılan ve kamuoyunda Avrupa şüpheciliğini açıklayan yaklaşımlardan biri olan siyasi ipucu yaklaşımına dayandırılan bu çalışmada esas amaç, AB referandumu kampanyası sırasında ayrılma yönünde siyaset yürüten aktörlerin göç konusunda ürettikleri söylemler aracılığıyla Brexit kararını nasıl meşrulaştırmaya çalıştıklarını tespit etmektir. Bu kapsamda, Vote Leave ve Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi'nin (UKIP) söylemleri incelenmiş ve bu iki aktör tarafından Birleşik Krallık kamuoyuna AB üyeliğiyle ilgili olarak iletilen siyasi ipuçlarının nasıl şekillendiğinin ve bu siyasi ipuçları aracılığıyla nasıl bir AB algısı yaratılmaya çalışıldığının belirlenmesi hedeflenmiştir. Söylemlerin analizi noktasında araştırma metodu olarak söylemsel-tarihsel yaklaşım benimsenmiştir.

Bu uzun ve zorlu çalışma süresince bana desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, yolumu bilgi ve tecrübesiyle aydınlatan çok değerli danışmanım Sayın Prof. Dr. Gökhan KOÇER'e; tez izleme komitemde bulunan ve bilgileri ve yapıcı önerileriyle tezin bugünkü halini almasında büyük payı olan Sayın Prof. Dr. Mustafa Çağatay OKUTAN ve Sayın Doç. Dr. Alper Tolga BULUT'a; bilgileri ve yorumlarıyla tezin başlangıç aşamasında katkı sağlayan Sayın Doç. Dr. Özgür TÜFEKÇİ'ye; tez jürimde yer alan Sayın Prof. Dr. Celil Uğur ÖZGÖKER ve Sayın Doç. Dr. Sinem KOCAMAZ'a teşekkürlerimi sunarım.

Nisan, 2022

Ayçe SEPLİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT	IX
TABLOLAR LİSTESİ.....	X
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XI
GRAFİKLER LİSTESİ	XII
KISALTMALAR LİSTESİ	XIII
GİRİŞ	1-10

BİRİNCİ BÖLÜM

1.AVRUPA ŞÜPHECİLİĞİ	11-40
1.1.Avrupa Şüpheciliğinin Tanımı ve Sınıflandırılması	11
1.2.Avrupa Şüpheciliğinin Tarihsel Gelişim Süreci.....	14
1.2.1.Maastricht Antlaşması Öncesi Dönem.....	16
1.2.2.Maastricht Antlaşması Sonrası Dönem	21
1.3.Kamuoyu ve Avrupa Şüpheciliği	24
1.3.1.Faydacı Yaklaşım.....	29
1.3.2.Kimlik Temelli Yaklaşım.....	31
1.3.3.Siyasi İpucu Yaklaşımı	34
1.4.Teorik Çerçeve Olarak Avrupa Şüpheciliği	37

İKİNCİ BÖLÜM

2.METODOLOJİ	41-54
2.1.Bir Söylem Analizi Metodu Olarak Söylemsel-Tarihsel Yaklaşım	42
2.1.1.Eleştirel Söylem Analizi: Gelişimi ve Temel Özellikleri.....	44
2.1.2.Söylemsel-Tarihsel Yaklaşım: Gelişimi ve Temel Özellikleri.....	46
2.2.Söylemsel-Tarihsel Yaklaşımın Uygulanması	48
2.3.Verilerin Toplanması ve Analizin Kapsamı.....	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.BİRLEŞİK KRALLIK'IN AVRUPA BÜTÜNLEŞMESİNE YÖNELİK TUTUMU VE AVRUPA BİRLİĞİ İLE İLİŞKİSİNİN TARİHİ.....55-134

3.1.Birleşik Krallık'ın Avrupa Bütünleşmesine Yönelik Tutumuna Etki Eden Geleneksel Faktörler.	56
3.2.İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Avrupa Bütünleşmesinin Sağlanması Yönündeki Girişimler ve Birleşik Krallık.....	64
3.2.1.1951 Yılı Öncesi Dönem.....	66
3.2.2.1951-1957 Yılları Arası Dönem.....	68
3.2.2.1.Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun Kurulması	68
3.2.2.2.Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun Kurulması Sonrasındaki Girişimler	70
3.2.3.1957 Yılı ve Sonrası.....	72
3.2.3.1.Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nun Kurulması...	73
3.2.3.2.Birleşik Krallık'ın Avrupa Bütünleşmesi Karşısında Değişen Tutumu ve Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Talebi.....	74
3.2.3.2.1.Başarısız Bir Deneme: Avrupa Serbest Ticaret Birliği'nin Kurulması	77
3.2.3.2.2.Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Yolunda Birleşik Krallık.....	78
3.3.Avrupa Birliği Üyesi Birleşik Krallık'ın Lizbon Antlaşması'na Kadar Olan Dönemde Avrupa Bütünleşmesine Yönelik Tutumu.....	82
3.3.1.5 Haziran 1975 Referandumu	89
3.3.2.Avrupa Birliği Bütçesi ve Ortak Tarım Politikası.....	93
3.3.3.Avrupa Birliği'nin Genişlemesi ve Birleşik Krallık	95
3.3.3.1.Genişleme Koşulları.....	96
3.3.3.2.Genişleme Dalgaları	98
3.3.4.Avrupa Birliği'nin Derinleşmesi, Ortak Politika Alanları ve Birleşik Krallık.....	103
3.3.4.1.Avrupa Tek Senedi ve Ortak Pazar İdeali	106
3.3.4.2.Maastricht (Avrupa Birliği) Antlaşması.....	109
3.3.4.2.1.Ortak Para Birimi Euro'ya Geçiş	111
3.3.4.2.2.Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ve Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası	116
3.3.4.3.Amsterdam ve Nice Antlaşmaları	124
3.3.4.3.1.Topluluk İşçilerinin Temel Sosyal Hakları Şartı.....	125
3.3.4.3.2.Schengen Anlaşması	126
3.3.4.4.Avrupa İçin Bir Anayasa Oluşturan Antlaşma'dan Lizbon Antlaşması'na	130
3.3.4.4.1.Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı.....	133

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.REFERANDUMA GİDEN SÜREÇTE AVRUPA ŞÜPHECİLİĞİNİN SÖYLEMSEL İNŞASI	135-220
4.1.Referanduma Giden Sürece Etki Eden Bağlamsal Faktörler ve Tarihsel Arka Plan.....	136
4.1.1.Birleşik Krallık'ın Avrupa Bütünleşmesine Yönelik Tutumuna Etki Eden Bağlamsal Faktörler	137
4.1.1.1.Bağlamsal Bir Faktör Olarak Göç Karşıtlığı.....	141
4.1.1.1.1.Avrupa Birliği Ülkelerinden Birleşik Krallık'a Göç	144
4.1.1.1.2.Muhafazakâr Parti ve Göçün Azaltılması Hedefi.....	147
4.1.2.Bloomberg Konuşması ve Avrupa Birliği'ne Üyelik Koşullarının Yeniden Müzakeresi..	150
4.1.3.Avrupa Birliği Referandumu Öncü Kampanya Gruplarının Belirlenmesi.....	160
4.2.Ampirik Analiz: Vote Leave ve UKIP'in Söylemlerinde Avrupa Birliği	163
4.2.1.Egemenlik Yetkilerini Sınırlandıran Bir Avrupa Birliği	165
4.2.1.1.Vote Leave	165
4.2.1.2.UKIP	172
4.2.2.Güvenlik Sorunlarına Yol Açan Bir Avrupa Birliği	179
4.2.2.1.Vote Leave	179
4.2.2.2.UKIP	183
4.2.3.Ekonomi ve Kamu Hizmetleri Üzerinde Baskı Yaratan Bir Avrupa Birliği.....	187
4.2.3.1.Vote Leave	187
4.2.3.2.UKIP	195
4.2.4.Ulusal İşgücü Üzerinde Negatif Etki Yaratan Bir Avrupa Birliği	199
4.2.4.1.Vote Leave	199
4.2.4.2.UKIP	202
4.3.Bulgular ve Değerlendirme	206
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	221
KAYNAKÇA	232
ÖZGEÇMİŞ.....	258

ÖZET

Birleşik Krallık açısından Avrupa bütünleşmesinin sürecin daha en başından itibaren ayrıştırıcı bir mesele olduğu dikkat çekmektedir. Birleşik Krallık Avrupa bütünleşmesine destek vermekle birlikte Avrupa Birliği'nin (AB) kurucu üyeleri arasında yer almamıştır. Dahası, AB'ye üye olmasını takiben üyelik koşullarını yeniden müzakere ederek üyeliğini referanduma taşımış ve üyeliği sırasında, bütünleşmenin seyrine yönelik duyduğu endişeleri dile getirmekten çekinmeyerek bazı ortak AB politikalarının dışında kalmıştır. Bu nedenle Birleşik Krallık, üyeliği süresince AB'nin şüpheli üyesi olarak anılmıştır. Birleşik Krallık, en nihayetinde, 23 Haziran 2016 tarihinde gerçekleştirilen AB referandumu sonucunda %51,9 oy oranıyla AB üyeliğinden ayrılma (*Brexit*) kararı almış ve kırk üç yıl süren üyeliğini sonlandırmıştır.

Birleşik Krallık'ta Avrupa şüpheliğini AB referandumu örneğinde inceleyen ve referandum kampanyasını özel olarak araştıran bu çalışma, kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumunu açıklayan yaklaşımlardan biri olan siyasi ipucu yaklaşımına dayanmaktadır. Bu bağlamda, bu çalışma, kamuoyu oluşturmak ve seçmenleri Brexit oyu vermeye ikna etmek amacıyla aktif olarak kampanya yürüten ayrılma yanlısı Vote Leave ve Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi'nin (UKIP) benimsedikleri söylemler ve söylemsel stratejilere odaklanmaktadır. Ayrılma yanlısı bu aktörlerin söylemlerinin analizinde metot olarak söylemsel-tarihsel yaklaşım kullanılmaktadır. Söylemsel-tarihsel yaklaşımın analitik araçları takip edilerek yürütülen söylem analizi kapsamında, Vote Leave ve UKIP'in AB ile ilgili söylemlerinin göç boyutu ele alınmakta ve referanduma giden süreçte göç olgusunun söylemlere nasıl yansıdığı tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bu çalışma, "Vote Leave ve UKIP AB referandumu kampanyası sırasında göç konusunda ürettikleri söylemler aracılığıyla Brexit kararını nasıl meşrulaştırmaya çalışmışlardır?" sorusuna cevap aramaktadır. Çalışma, aynı zamanda, Vote Leave ve UKIP'in kamuoyuna AB ile ilgili olarak ilettikleri siyasi ipuçlarının ve inşa ettikleri AB temsillerinin açığa çıkartılmasını hedeflemektedir. Çalışmanın bulguları, Vote Leave ve UKIP'in Brexit hedefi doğrultusunda göçü bir propaganda aracı olarak kullanarak AB'yi sorunsallaştırdıklarını ortaya koymaktadır. İlaveten, ayrılma yanlısı bu aktörlerin Avrupa şüpheli anlatılara dayanan dört negatif AB temsili inşa ederek Brexit kararını meşrulaştırmaya ve haklı çıkarmaya çalıştıkları tespit edilmiştir. Söz konusu dört negatif temsil şu şekildedir: egemenlik yetkilerini sınırlandıran bir AB; güvenlik sorunlarına yol açan bir AB; ekonomi ve kamu hizmetleri üzerinde baskı yaratan bir AB ve ulusal işgücü üzerinde negatif etki yaratan bir AB.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Şüpheliği, AB Referandumu Kampanyası, Brexit, Ayrılma Yanlıları, Söylem Analizi.

ABSTRACT

It is noteworthy that European integration is a divisive issue for the United Kingdom (UK) since the very beginning of the integration process. Although the UK supported European integration, it was not among the founding members of the European Union (EU). Furthermore, the UK, following its accession, renegotiated the EU membership conditions and carried its membership to the referendum; and during its membership, it did not hesitate to express its concerns about the direction of integration and opted out of some common EU policies. Hence, the UK was called the Eurosceptical member of the EU throughout its membership. In the EU referendum that took place on 23 June 2016, the UK finally voted to leave the EU membership (*Brexit*) with 51,9% of the votes and ended its forty-three-year-long membership.

This study, which analyses Euroscepticism in the UK through the example of the EU referendum and specifically scrutinizes the referendum campaign, is based on the political cue approach. The political cue approach is one of the approaches that explain public opinion on European integration. In that regard, this study focuses on the discourses and discursive strategies of pro-leave Vote Leave and the UK Independence Party (UKIP) that actively campaigned to form public opinion and persuade voters to vote for Brexit. The method of discourse-historical approach is adopted in the analysis of discourses of these pro-leave actors. Discourse analysis that is conducted by employing the analytical tools of the discourse-historical approach deals with the immigration dimension of Vote Leave's and UKIP's EU-related discourses and attempts to determine how the phenomenon of immigration is reflected in discourses in the process leading up to the referendum. This study seeks to answer the following question: "How did Vote Leave and UKIP strive to legitimise Brexit in the EU referendum campaign through discourses that they produced on immigration?". This study, also, intends to reveal the EU-related political cues that Vote Leave and UKIP transmitted to the public and the main EU representations that they constructed. The findings expose that Vote Leave and UKIP problematised the EU by using immigration as a propaganda tool to secure Brexit. Moreover, it is found out that these pro-leave actors constructed four negative EU representations based on Eurosceptical narratives to legitimise and justify the Brexit decision. These four negative representations are as follows: the EU that limits sovereignty, the EU that causes security problems, the EU that puts pressure on the economy and public services, and the EU that has a negative impact on the national workforce.

Keywords: Euroscepticism, EU Referendum Campaign, Brexit, Pro-leavers, Discourse Analysis.

TABLolar LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Birleşik Krallık Genelinde AB Referandumu Sonucu	2
2	Kopecky ve Mudde'un Parti Tutumları Üzerine Geliştirdikleri Tipolojiler	13
3	Flood ve Usherwood'un Parti Tutumları Üzerine Geliştirdikleri Tipolojiler	14
4	AB Referandumları	19
5	2015 Genel Seçim Sonuçları	39
6	Söylemsel Stratejiler	50
7	Sık Kullanılan Toposlar Listesi.....	52
8	1973 Genişlemesi Öncesinde Aday Ülkelerde Gerçekleştirilen AB'ye Katılım Referandumları.....	82
9	"Genel olarak, ülkenizin AB üyeliğine yönelik düşünceniz nedir?" Sorusuna Verilen Cevaplar (1973-1975)	91
10	Zaman Çizelgesi I: AB'nin Genişleme Dalgaları	99
11	Zaman Çizelgesi II: AB Antlaşmaları.....	105
12	Maastricht Antlaşması'na Göre AB'nin Üç Sütunlu Yapısı	109
13	Amsterdam Antlaşması'na Göre AB'nin Üç Sütunlu Yapısı	129
14	UKIP'in Oy Oranları (AP Seçimleri ve Genel Seçimler 2009-2015).....	140
15	Birleşik Krallık'ta En Yaygın Görülen Ülke Vatandaşları Sıralaması (Temmuz 2015-Haziran 2016).....	147
16	Zaman Çizelgesi III: AB Referandumu	153
17	AB Referandumu Harcama Limiti	160
18	"23 Haziran'da Birleşik Krallık'ın AB üyeliğine ilişkin referandumda oy kullanmanıza etki edecek en önemli konu nedir?" Sorusuna En Sık Verilen Cevaplar (Nisan 2016-Haziran 2016)	216

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	Söylemsel-Tarihsel Yaklaşımın Uygulama Aşamaları	49
2	Avrupa Bütünleşmesinin Aşamaları	107
3	Ayrılma Yanlıları Tarafından İnşa Edilen Negatif AB Temsilleri.....	165
4	UKIP Kampanya Afişi	174
5	UKIP Kırılma Noktası Posterı	177
6	Vote Leave Kampanya Görseli-I	193
7	Vote Leave Kampanya Görseli-II	194
8	Göç Söylemi ve İlişkili Olduğu Makro ve Mikro Söylem Konuları.....	207

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik Nr.	Grafik Adı	Sayfa Nr.
1	Birleşik Krallık'ta Avrupa Şüphecililiği (1977-2011)	88
2	“Genel anlamda, AB sizde nasıl bir algı uyandırıyor?” Sorusuna Verilen "Negatif" Cevaplarının Toplamı (2007-2016).....	138
3	Birleşik Krallık'ta AB'ye Güven (2010-2016)	139
4	“AB’nin herhangi bir yerinde yaşayabilen, çalışabilen, eğitim alabilen ve iş kurabilen AB vatandaşlarının serbest dolaşımı hakkındaki fikriniz nedir? Destekliyor musunuz yoksa karşı mısınız?” Sorusuna AB Genelinde Verilen Cevaplar	143
5	AB Ülkelerinden Birleşik Krallık'a Gelen Uzun Vadeli Göç (1975-2016)	145
6	AB Ülkelerinden Birleşik Krallık'a Göçün Temel Nedenleri (2003-2016)	146
7	Birleşik Krallık'ta Uzun Vadeli Uluslararası Göç (1964-2016)	148
8	Birleşik Krallık'ta Uzun Vadeli Net AB ve AB Dışı Göç (1975-2016)	149
9	“AB üyesi olmak, Birleşik Krallık hükümetinin diğer AB ülkelerinden göç üzerinde sınırlı bir kontrol gücü olduğu anlamında gelmektedir. Bu, aynı zamanda Birleşik Krallık vatandaşlarının diğer AB ülkelerini kolayca ziyaret edebilmeleri, bu ülkelerde çalışabilmeleri ya da yaşayabilmeleri anlamına gelmektedir. Aşağıdaki ifadelerden hangisine daha çok katılıyorsunuz?” Sorusuna Verilen Cevaplar	217
10	Ipsos MORI AB Referandumu Anket Verileri (Ekim 2015- Haziran 2016)	219

KISALTMALAR LİSTESİ

AAD	: Avrupa Adalet Divanı
AB	: Avrupa Birliği
AB-2	: Bulgaristan ve Romanya'dan oluşan iki AB üyesi ülke
AB-8	: Çekya, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Slovakya ve Slovenya'dan oluşan sekiz AB üyesi ülke
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
ADKM	: Avrupa Döviz Kuru Mekanizması
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AMB	: Avrupa Merkez Bankası
AGS	: Avrupa Güvenlik Stratejisi
AGSK	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
AGSP	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
AP	: Avrupa Parlamentosu
APT	: Avrupa Politik Topluluğu
AST	: Avrupa Savunma Topluluğu
ATS	: Avrupa Tek Senedi
AT	: Avrupa Topluluğu
BAB	: Batı Avrupa Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
Der.	: Derleyen
DHA	: Discourse-historical approach-Söylemsel-tarihsel yaklaşım
ECU	: European Currency Unit-Avrupa Para Birimi
Ed.	: Editör
EFTA	: European Free Trade Area-Avrupa Serbest Ticaret Birliği
EPB	: Ekonomik ve Parasal Birlik
ESA	: Eleştirel söylem analizi
EURATOM	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
Eurostat	: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
Ltd.	: Limited
MDA	: Merkezi ve Doğu Avrupa

NATO	: North Atlantic Treaty Organisation-Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NHS	: National Health Services-Ulusal Sağlık Hizmetleri
ODGP	: Ortak Dış ve Güvenlik Politikası
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development-Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OEEC	: Organisation for European Economic Co-operation-Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü
OGSP	: Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası
ONS	: Office for National Statistics-Ulusal İstatistik Ofisi
OTP	: Ortak Tarım Politikası
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
t.y.	: Tarih yok
UK	: United Kingdom-Birleşik Krallık
UKIP	: United Kingdom Independence Party-Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri

GİRİŞ

Tarihsel süreçte, Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği¹ (AB) ile ilişkisinin Avrupa şüpheciliği çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. Dolayısıyla, bu ilişkinin dinamiklerini anlamak Avrupa şüpheciliğini anlamaktan geçmektedir. Birleşik Krallık, İkinci Dünya Savaşı sonrasında hız kazanan Avrupa bütünleşmesine destek vermekle birlikte, kıta Avrupası'na coğrafi olarak uzak olmasının yanı sıra ekonomik, tarihsel, kültürel ve stratejik vb. gibi nedenlerin de etkisiyle bütünleşmeye dahil olma konusunda mesafeli bir tutum sergilemiştir. Avrupa bütünleşmesini sağlamak amacıyla kurulan AB'nin kurucu üyeleri arasında yer almayı tercih etmeyen Birleşik Krallık, Avrupa ülkeleriyle ticari ilişkilerini Avrupa Serbest Ticaret Birliği (*European Free Trade Area*- [EFTA]) vasıtasıyla sürdürmeye çalışmıştır; ancak bu girişim beklenen etkiyi sağlamayınca, uluslararası siyasi ortamın da etkisiyle AB'ye üyelik talebinde bulunmuştur. AB'ye üyelik talebi ilk iki başvurusunda Fransa tarafından veto edilen Birleşik Krallık, ulusal çıkarları doğrultusunda bu talebini yinelemiş ve 1973 yılında AB'ye tam üyelik statüsü elde etmiştir. Bununla birlikte, Birleşik Krallık üyelik statüsü elde etmesi sonrasında dahi AB ile ilişkisinde tam anlamıyla bir bütünleşme sağlayamamıştır. Dolayısıyla, Birleşik Krallık'ın AB ile olan ilişkisi kendine özgü dinamikleri içinde barındırmıştır. Birleşik Krallık AB ile olan ilişkisine özel önem atfetse de, ülkenin Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile arasındaki “özel ilişki”, AB'nin ulusüstü yapısıyla örtüşmeyen tutumu ve opt-out hakkı² uyarınca belirli ortak politika alanlarının dışında kalmayı tercih etmesi, onun birliğin “şüpheci” üyesi olarak anılmasını da beraberinde getirmiştir.

Birleşik Krallık'ta Avrupa şüpheciliğini araştıran bu tezde, 23 Haziran 2016 tarihinde Birleşik Krallık'ın AB üyeliğine ilişkin gerçekleştirilen AB referandumu örnek olay olarak ele alınmakta ve referandum kampanya süreci özel olarak incelenmektedir. Literatüre “Avrupa şüpheci” olarak yerleşen Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşmesi karşısındaki tutumu bağlamında AB ile ilişkisi, AB üzerine çalışmalar yürüten akademisyenler tarafından pek çok kez araştırılmıştır ve araştırılmaya da devam etmektedir. Avrupa bütünleşmesi karşısında Birleşik Krallık'ın tutumu daha önceki çalışmalarda sıklıkla mercek altına alınmasının yanı sıra, Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkisinin tarihi de oldukça geniş bir zaman aralığını kapsamaktadır. Bu nedenle, örnek olay çalışması yapılarak tezin incelediği zaman aralığı sınırlandırılmakta ve daha spesifik bir konuya odaklanarak tezin kapsamının daraltılması amaçlanmaktadır. Örnek olay çalışmasıyla birlikte, ayrıca, konuyla ilgili

¹ Tarihsel süreçteki farklı adlandırılmalarına bakılmaksızın, anlatım bütünlüğünü sağlamak adına çalışmanın devamında “Avrupa Birliği” adlandırması kullanılacaktır.

² Opt-out hakkı, AB üyelerinin tercih etmemeleri durumunda AB müktesebatına ve ortak politika alanlarına dahil olmama hakkını ifade etmektedir. Bu hak vasıtasıyla, herhangi bir AB politikası konusunda genel bir tıkanmanın önüne geçilmektedir (bkz. EUR-Lex (t.y.) Opting out).

verilerin toplanması, analizi ve yorumlanması süreçlerinin de daha sistematik bir hale gelmesi hedeflenmiştir. AB referandumuna giden sürece yönelik analiz öncesinde, Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkisinin tarihsel arka planı ülkenin şüpheli tutumuna örnek oluşturacak belirli olaylar çerçevesinde ele alınmaktadır. AB referandumunu takip eden AB üyeliğinden ayrılma süreci ise, tezin yazım aşamasıyla paralel gitmesi ve yeni gelişmelere açık bir dönemi temsil etmesi dolayısıyla çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

AB referandumunun örnek olay olarak seçilmesinin temel nedeni, Birleşik Krallık'ın gerek AB'ye üyeliği öncesinde gerekse üyeliği süresince Avrupa bütünleşmesi karşısındaki şüpheli tutumunu sürdürmesine rağmen, referandumda alınan Brexit kararının ülkenin benimsediği Avrupa şüpheli tutumun en somut göstergesi niteliğinde olmasıdır. Brexit, İngilizce Britanya anlamına gelen "Britain" ve çıkış anlamına gelen "exit" kelimelerinin bir araya getirilmesi suretiyle (Br-exit) ilk olarak 2012 yılında geliştirilen bir kavram olup, Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması durumunu ifade etmek için kullanılmaktadır (bkz. Oxford Learner's Dictionary, t.y.).

AB referandumunda, "Birleşik Krallık Avrupa Birliği'nin üyesi olarak kalmalı mı yoksa Avrupa Birliği'nden ayrılmalı mı?" sorusunun yer aldığı oy pusulasında seçmenlere "Avrupa Birliği üyesi olarak kalmak ve Avrupa Birliği'nden ayrılmak" şeklinde iki alternatif cevap sunulmuştur (The Electoral Commission, 2016: 16). Bu anlamda, AB referandumunda taraflar ayrılma (Brexit) yanlıları ve kalma (AB) yanlıları olmak üzere iki bloğa ayrılmışlardır. %72,2 oranında katılım sağlanan referandumda, katılımcıların %51,9'u AB üyeliğinden ayrılma yönünde oy kullanırken, %48,1'i AB üyeliğinin devamından yana tercihte bulunmuştur. %3,8 gibi küçük bir farkla alınan Brexit kararı sonucunda ise, Birleşik Krallık Lizbon Antlaşması'nın 50. Maddesi uyarınca tüm üye ülkelere tanınan ayrılma hakkı çerçevesinde AB üyeliğinden ayrılma sürecini başlatmış ve 31 Ocak 2020 tarihinde AB üyeliğinden resmen ayrılmıştır. 31 Aralık 2020 tarihinde ise, taraflar arasındaki geçiş süreci tamamlanmıştır.

Tablo 1: Birleşik Krallık Genelinde AB Referandumu Sonucu

	Kişi Sayısı	%
Toplam Katılım	33,577,342	72,2
Ayrılma Oyları	17,410,742	51,9
Kalma Oyları	16,141,241	48,1

Kaynak: The Electoral Commission, 2016:17 kullanılarak oluşturulmuştur.

Birleşik Krallık'ın AB üyeliğini referanduma taşıma kararı, Avrupa şüpheliğinin hükümet politikalarındaki bir yansımasıyken, referandum sonucunda alınan Brexit kararı ise, Avrupa şüpheliğinin kamuoyu tutumundaki bir yansıması niteliğindedir. Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkisinin kendine özgü yapısı, Brexit'in aslında çok da beklenmedik bir durum olmadığı algısının

oluşmasına neden olmaktadır. Diğer taraftan, Avrupa bütünleşmesi tarihinde Norveç örneğinde olduğu gibi AB'ye dahil olmak istemeyen ülkelere rastlanmakla birlikte, Birleşik Krallık'ın aldığı Brexit kararı neticesinde AB üyeliğini sonlandırması ilk kez yaşanan bir durum olması nedeniyle, önemli bir kırılma noktasını temsil etmektedir. Öyle ki, bu kırılma yalnızca Birleşik Krallık ya da AB siyasetini değil aynı zamanda dünya siyasetini de yakından ilgilendirmektedir. Dolayısıyla, Brexit kararı alınmasıyla sonuçlanan AB referandumunun iyi kavranması gerekmektedir.

Tezin Teorik Çerçevesi ve Kapsamı

Brexit kararı, Birleşik Krallık'taki Avrupa şüpheciliğinin gücünü anlama noktasında fikir vermektedir; ancak referanduma giden süreçte Avrupa şüpheciliğinin güç kazanmasına etki eden her faktör daha derin bir analizi ve açıklamayı gerekli kılmaktadır. Nitekim Brexit kararı, sürece etki eden tüm faktörlerin birleşimi sonucunda ortaya çıkmıştır. Avrupa şüpheciliği literatüründe, kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumunu açıklama noktasında faydacı yaklaşım, kimlik temelli yaklaşım ve siyasi ipucu yaklaşımı olmak üzere üç temel yaklaşım hakimdir. Birleşik Krallık'ta Avrupa şüpheciliğinin gelişimi ve AB referandumu kapsamında Avrupa bütünleşmesine yönelik kamuoyu tutumunun şekillenmesinde etki eden faktörler araştırmacıların ilgisini çekmekle birlikte, genel olarak ekonomik ya da kültürel faktörlerin araştırılması, kamuoyunun tutumuna etki eden siyasal faktörlerden biri olarak siyasi ipuçlarının göz ardı edilmesine neden olmuştur. Bu bağlamda, AB referandumunun teorik düzlemde Avrupa şüpheciliği çerçevesinde ele alındığı bu tez, Avrupa şüpheciliği literatürü uyarınca, kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumunu açıklayan üç temel yaklaşımdan biri olan siyasi ipucu yaklaşımına dayandırılmıştır.

Siyasi ipucu yaklaşımı, ulusal siyasette yer alan siyasi parti ve elitlerin halka ipucu sağlayan ve Avrupa bütünleşmesine yönelik kamuoyunu şekillendiren önemli kaynaklar olduğunu savunmaktadır (Hobolt ve de Vries, 2016:422; Hooghe ve Marks, 2005: 425). Buna göre, siyasi aktörlerin belirli bir konudaki söylemleri, o konuya yönelik toplumsal anlayışın oluşmasına ve tutumların şekillenmesine etki etmektedir (Balcı, 2007: 74). Bu çalışma, temel aldığı siyasi ipucu yaklaşımı gereğince, siyasi aktörlerin söylemleri aracılığıyla sağladıkları ipuçlarının kamuoyunu yönlendirmede etkili bir faktör olduğunu kabul etmekte ve bu ipuçlarının anlaşılmasına özel önem vermektedir. Buradan hareketle, AB referandumu kampanyası sürecinde ayrılma yönünde aktif politika yürüten siyasi aktörlerin Brexit kararını kamuoyunun gözünde nasıl meşrulaştırmaya ve haklı çıkarmaya çalıştıkları bu tezin temel sorunsalını oluşturmaktadır.

Tez kapsamında, söylemleri analize tabi tutulacak siyasi aktörler, Aleks Szczerbiak ve Paul Taggart tarafından geliştirilen sert (*hard*) ve yumuşak (*soft*) Avrupa şüpheciliği tipolojilerinden sert Avrupa şüphecisi tipolojisine uyan, Brexit blogunu temsil eden öncü grup Vote Leave ve Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi'dir (*United Kingdom Independence Party*-[UKIP]). Vote Leave'in söylemlerinin incelenmesinin temel nedeni, onun Birleşik Krallık Seçim Komisyonu tarafından AB

referandumu kampanyası sürecinde ayrılma yönünde kampanya yürütecek öncü grup olarak seçilmiş olmasıdır. Partiler arası bir nitelik taşıyan Vote Leave, Brexit blogunu temsilen önemli avantajlar elde etmiştir. Tez kapsamında, Vote Leave'in kurumsal söylemlerinin yanı sıra Vote Leave kampanyasına destek veren Muhafazakâr Parti³ ve İşçi Partisi'nden seçilmiş siyasetçilerin söylemleri de analize dahil edilecektir. Söz konusu iki partiden siyasetçilerin söylemlerinin analiz edilmesinin nedeni, bu partilerin 2015 yılında Birleşik Krallık'ta gerçekleştirilen genel seçimde en yüksek oyu alan iki parti olmaları bağlamında seçmen kitlelerinin genişliğidir. Diğer siyasi partiler ayrı ayrı incelenmezken UKIP'in söylemlerinin Vote Leave'den ayrı olarak analiz edilmesinin başlıca nedeni ise, Nigel Farage liderliğindeki UKIP'in Vote Leave'den bağımsız bir kampanya yürütmüş olmasıdır. Kurulduğu günden itibaren Birleşik Krallık'ın AB üyeliğinden ayrılması için çabalayan ve Avrupa şüpheciliğinin sembolü haline gelen UKIP'in 2015 genel seçimlerinde en yüksek üçüncü oyu alan parti olduğu göz önünde bulundurulduğunda, AB referandumuna ilişkin UKIP'in söylemleri analiz edilmeden yapılacak bir değerlendirmenin eksik kalacağını önemle vurgulamak gerekir.

Vote Leave'in söylemlerinin analizi için tarih aralığı 9 Ekim 2015- 23 Haziran 2016 olarak belirlenmiştir. 9 Ekim 2015'in yapılacak analiz için başlangıç tarihi olarak belirlenmesinin nedeni, Vote Leave'in bu tarihte kurulması ve sonrasında ayrılma yönünde yürütülen kampanyanın giderek yoğunlaşmasıdır. Diğer taraftan, UKIP için yapılacak analizde tarih aralığı daha geniş bir zaman dilimini kapsayacak şekilde belirlenmiştir ve dönemin Birleşik Krallık Başbakanı David Cameron'un sıklıkla söz edilen Bloomberg Konuşması'nı gerçekleştirdiği 23 Ocak 2013 ile 23 Haziran 2016 tarihleri arasındaki metinler analiz kapsamına alınmıştır. Bloomberg Konuşması Cameron'un Birleşik Krallık'ın AB üyeliğini referanduma taşıma vaadinde bulunduğu tarih olması açısından önemlidir. UKIP'in Birleşik Krallık'ın AB üyeliğini sonlandırma hedefi, AB referandumunun Birleşik Krallık siyaset sahnesinin gündemine resmen taşınmasından çok daha eskiye dayandığı için, UKIP'e ilişkin söylem analizinin kapsamı referandum vaadinin verildiği günü de içine alacak şekilde genişletilmiştir.

Ayrılma yanlısı siyasi aktörlerin söylemleri, referandum gündemindeki en önemli konu başlıklarından biri olan göç bağlamında analiz edilecektir. Ayrılma yanlısı aktörlerin göç konusundaki söylemleri incelenirken odak noktası, göçün AB üyeliği çerçevesinde ele alınış biçimidir. Referanduma giden süreçte ayrılma yanlısı aktörler tarafından üretilen söylemlerin göç boyutunun çalışmanın örnekleme olarak belirlenmesinin ve özel olarak incelenmesinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Öncelikle göç, kamuoyunun ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal hassasiyetlerinin kesişim noktasını oluşturmaktadır. AB üyeliği çerçevesinde değerlendirildiğinde, Birleşik Krallık'a AB üyesi ülkelerden artan oranda gerçekleşen göçün, ülkede göç karşıtlığı ve Avrupa şüpheciliğinin birlikte anılır hale gelmesine neden olduğunu söylemek mümkündür.

³ Resmi adıyla, Muhafazakâr ve Birlikçi Parti (*Conservative and Unionist Party*).

Özellikle, 2004 ve 2007 yıllarında iki dalga halinde yaşanan beşinci genişlemenin de etkisiyle, AB referandumundan önceki yaklaşık son on yılda AB ülkelerinden Birleşik Krallık'a gelen göç giderek artış göstermiştir. Artan göç oranlarıyla paralel biçimde, referanduma giden süreçte Birleşik Krallık kamuoyunun göç konusundaki endişeleri de artmaya başlamış ve yapılan kamuoyu yoklamaları sonucunda ülkenin karşı karşıya kaldığı en önemli sorun göç ve göçmenler olarak ön plana çıkmıştır. Bu da, göçün AB referandumu kampanyası sırasında halkı sandığa çekmek isteyen siyasi aktörler tarafından bir propaganda aracı olarak kullanılmasına ve Avrupa şüpheciliğinin bir bileşeni olarak göç karşıtlığının söylemlerdeki gücünün giderek artmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, AB referandumuna yönelik yürütülen kampanya sırasında ayrılma yanlısı aktörlerin benimsedikleri söylemlerin göç boyutunun analizinin, Birleşik Krallık'taki Avrupa şüpheciliğinin anlaşılmasına katkı sağlaması beklenmektedir.

Bu tezde, AB referandumuna giden süreçte ayrılma yanlısı Vote Leave ve UKIP'in AB üyeliğini göç konusu çerçevesinde tartıştıkları sırada benimsedikleri göç karşıtı argümanların referandumda seçmen tercihlerini etkileyen en önemli faktörlerden biri olduğu düşüncesinden yola çıkılmıştır. Bununla birlikte, Brexit kararının yalnızca göç karşıtı söylemlerin başarısı olarak kabul edilemeyeceğinin ve bu kararın ardında pek çok farklı faktörün bulunduğuun altının tekrar ve önemle çizilmesi gerekir. Nitekim Brexit kararına dair değerlendirmede bulunurken diğer faktörlerin hesaba katılmaması ve bu kararın ayrılma yanlısı siyasi aktörlerin geliştirdikleri göç karşıtı Avrupa şüpheli söylemler çerçevesinde alındığını iddia etmek hatalı bir yaklaşım olacaktır.

Tezin Araştırma Soruları

Bu tez temel olarak, 2016 yılında gerçekleştirilen AB referandumuna giden süreçte “Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması için kampanya yürüten siyasi aktörler Brexit kararını göç konusunda geliştirdikleri söylemler aracılığıyla nasıl meşrulaştırmaya ve haklı çıkarmaya çalışmışlardır?” sorusuna cevap aramaktadır. Bu çerçevede, tezin yardımcı araştırma soruları ise aşağıdaki gibidir:

- Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması için yürütülen referandum kampanyası sırasında siyasi aktörlerin göç konusundaki söylemleri nasıl şekillenmiştir?
- Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması için yürütülen referandum kampanyası sırasında siyasi aktörlerin benimsedikleri söylemler Avrupa şüpheciliği çerçevesinde değerlendirildiğinde nasıl bir AB algısı inşa edilmeye çalışılmıştır?
- Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması için yürütülen referandum kampanyası sırasında siyasi aktörlerin benimsedikleri söylemler Avrupa şüpheciliği çerçevesinde değerlendirildiğinde kamuoyuna nasıl bir siyasi ipucu verilmek istenilmiştir?

Tezin Amaç ve Hedefleri

Tezin başlıca amacı, Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması için yürütülen referandum kampanyası sırasında, siyasi aktörlerin göç konusunda geliştirdikleri söylemler aracılığıyla Brexit kararını kamuoyunun gözünde nasıl meşrulaştırmaya ve haklı çıkarmaya çalıştıklarını ortaya koymaktır.

Bu amaç doğrultusunda, AB referandumu kampanyası sırasında ayrılma yanlısı Vote Leave ve UKIP'in göç karşıtlığı üzerinden geliştirdikleri söylemlerin nasıl şekillendiğinin tespit edilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca, ayrılma yanlısı bu aktörlerin, tespit edilen söylemleri aracılığıyla nasıl bir AB algısı inşa etmeye ve kamuoyuna ne yönde siyasi mesajlar iletmeye çalıştıklarının belirlenmesi de çalışmanın hedefleri arasındadır.

Tezin Temel Hipotezleri

Brexit kararının çok yönlü ve çok nedenli olduğunu kabul eden bu tezde, kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumuna etki eden faktörleri açıklayan yaklaşımlardan biri olan siyasi ipucu yaklaşımından yola çıkılarak üç temel hipotez oluşturulmuştur. Buna göre, 2016 yılında gerçekleştirilen AB referandumu kampanyası sırasında;

- Göç, ayrılma yanlısı siyasi aktörler tarafından araçsallaştırılarak, negatif bir AB algısı inşa edilmiş ve Brexit kararı kamuoyunun gözünde meşrulaştırılmaya ve haklı çıkartılmaya çalışılmıştır.
- Ayrılma yanlısı siyasi aktörlerin göç konusunda ürettikleri söylemler sert Avrupa şüpheciliği temelinde gelişmiştir ve bu söylemler aracılığıyla kamuoyuna iletilen siyasi ipucu Brexit kararı alınması gerektiği yönünde olmuştur.
- Ayrılma yanlısı siyasi aktörlerin göç konusunda ürettikleri söylemler Avrupa şüpheciliğinin bir bileşeni konumundaki göç karşıtlığı çerçevesinde şekillenmiştir.

Tezin Metodu

Birleşik Krallık'ta Avrupa şüpheciliğinin AB referandumu örneğinde araştırıldığı bu tez kapsamında, genel bir çerçeve geliştirmek amacıyla nitel araştırma metotlarından faydalanılmaktadır. Araştırmanın veri toplama süreci iki aşamalı olarak gerçekleştirilecektir. Veri toplama sürecinin ilk aşamasında birincil kaynaklara ulaşılması planlanmaktadır. Bilimsel verilerin geleneksel arşiv taraması ve çevrimiçi veri tabanlarının taranması sonucunda derlenmesi hedeflenmektedir. AB referandumuna giden süreçte aktif siyaset yürüten ayrılma yanlısı Vote Leave ve UKIP'in söylemleri bu tezin odak noktasını oluşturmaktadır. Buradan hareketle, ayrılma yanlısı bu siyasi aktörlerin söylemlerine, bu aktörlere ait resmî web sitelerinde yayımlanan yazı, demeç ve

referanduma ilişkin broşürler, afişler ve el ilanlarının yanı sıra, sloganlar, politika belgeleri, manifestolar, parlamento tartışmaları, mektuplar, gazete yazıları vb. gibi kaynaklar taranarak ulaşılması planlanmaktadır. Elde edilen verileri değerlendirme safhasında bir metottan faydalanmak hiç kuşkusuz araştırmanın daha iyi organize edilmesine ve daha kolay yürütülmesine olanak sağlamaktadır. Her araştırmada olduğu gibi, bu tez kapsamında da araştırma konusuna uygun olarak uygulanacak metod seçimi yapmak oldukça kritik bir süreci de beraberinde getirmiştir. Tezin araştırma soruları, amacı ve hipotezleri doğrultusunda, araştırma metodu olarak eleştirel söylem analizinin (ESA) bir kolu olarak Ruth Wodak öncülüğünde gelişen Viyana Okulu'na bağlı söylemsel-tarihsel yaklaşım (*discourse-historical approach*-[DHA]) benimsenmiştir.

Söylem analizi, toplumsal ilişki ve olayların ardındaki yapıların anlaşılabilmesi noktasında dilin önemli bir analiz birimi olmasından hareketle metinlerin dilbilimsel olarak analiz edilmesini ifade etmektedir. Tarihsel, kurumsal ve siyasal konu ve metinlere odaklanan DHA ise, tarihsel kaynaklar ve söylemlerin yerleşik olduğu toplumsal ve siyasal alanların arka planına yönelik olarak elde edebildiği bilgileri bütünleştirmeye çabalamaktadır (Wodak, 2001a: 65). Avrupa şüpheciliğinin Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumundaki ve AB ile ilişkisindeki temel belirleyicilerden biri olduğu göz önünde bulundurulduğunda, tarihsel bağlama yaptığı özel vurgu DHA'yı bu çalışma için en uygun bir metotlardan biri haline getirmektedir.

DHA'nın analitik araçları çerçevesinde yürütülen bu çalışmada, analiz edilen metinlerde ortaya atılan söylemler ve bu söylemlerin esas anlamları kavranarak, AB referandumuna giden süreçte, ayrılma yönünde kampanya yürüten Vote Leave ve UKIP'in Brexit kararını kamuoyunun gözünde nasıl ve hangi söylemsel stratejileri kullanarak meşrulaştırmaya ve haklı çıkarmaya çalıştıklarının tespit edilmesi amaçlanmaktadır. DHA aracılığıyla gerçekleştirilecek analiz yoluyla, Vote Leave ve UKIP tarafından nasıl bir AB temsilinin inşa edilmeye çalışıldığının ortaya koyulması hedeflenmektedir. Çalışma kapsamında, ayrılma yanlısı aktörlerin analiz edilen söylemleri teorik düzlemde Avrupa şüpheciliği çerçevesinde değerlendirilecek ve söylemlerdeki Avrupa şüpheli öğeler tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda, söylem analizinin, Birleşik Krallık'ta referanduma giden süreçte siyasi aktörler düzeyinde gözlemlenen Avrupa şüpheciliğinin kamuoyu üzerindeki yansımalarına dair çıkarımda bulunulmasına katkı sağlaması beklenmektedir.

Birleşik Krallık kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine yönelik desteğini ve bu destekteki zaman içerisindeki değişimi değerlendirmek üzere ise, ikincil kaynaklara başvurulacaktır. Bu çerçevede, referanduma giden süreçte Birleşik Krallık kamuoyunun AB'ye yönelik tutumuna dair istatistiki verilerin Eurobarometre, Ipsos MORI ve NatCen Panel gibi kamuoyu araştırmaları üzerinden elde edilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca, AB referandumunun resmî sonucuna dair veriler de kamuoyunun AB karşısındaki tutumunun bir göstergesi olarak incelenecektir. Birleşik Krallık Ulusal İstatistik Ofisi (*Office for National Statistics*-[ONS]) ve AB İstatistik Ofisi (Eurostat) ise, göçle ilgili verilerin toplanmasında başvurulacak temel kaynaklar olarak belirlenmiştir. Çalışmanın amaç ve hedefleri

doğrultusunda, birincil ve ikincil kaynakların taranması yoluyla elde edilen ve analize tabi tutulan veriler karşılaştırmalı olarak yorumlanacaktır. Ayrılma yanlısı siyasi aktörlerin göç konusundaki söylemleriyle Birleşik Krallık kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumu ve AB referandumunda alınan Brexit kararı arasında bir paralellik bulunup bulunmadığı daha kapsamlı ekonometrik bir analiz gerektirmekle birlikte, ikincil kaynaklardan elde edilen veriler kamuoyunun AB üyeliğine yönelik tutumu, bu tutumdaki değişimler ve göç arasındaki ilişkinin anlaşılması bakımından önem taşımaktadır.

Tezin Özgün Değeri ve Literatüre Katkısı

Birleşik Krallık'ta AB üyeliğinin referanduma taşınması ve bu referandum sonucunda alınan Brexit kararı araştırmacıların ilgisini çekmiştir ve çekmeye de devam etmektedir. Brexit kararı, yeni bir dönemin başlangıcını sembolize etmektedir. Bu nedenle, Brexit kararının gerek Birleşik Krallık gerekse AB üzerindeki güncel ve gelecekteki olası etkilerine yönelik çıkarımda bulunabilmek için öncelikle bu kararın ardındaki temel dinamiklerin araştırılması ve anlaşılabilmesi gerekmektedir. Nitekim AB referandumu ile ilgili literatür incelendiğinde, AB referandumundan “neden/hangi faktörlerin etkisiyle” Brexit yönünde karar çıktığını ve bu karara verilen desteği hangi faktörün daha iyi açıkladığını araştıran çalışmaların yoğunluğu dikkat çekmektedir.

AB referandumu ile ilgili literatür, Brexit kararının esasen çok yönlü ve çok nedenli olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Avrupa şüpheciliği literatürü uyarınca kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumunun şekillenmesine etki ettiği ortaya koyulan ekonomik ve kültürel faktörlerin referandum sonucunda çıkan Brexit kararını anlamada alternatif açıklamalar olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Öyle ki, AB referandumu ile ilgili bazı çalışmalar Brexit kararına desteği açıklarken esas olarak ekonomik faktörlerin etkisini vurgularken (bkz. Goodwin ve Heath, 2016; Hobolt, 2016; Hopkin, 2017), bazıları ise kültürel faktörlerin ya da değerlerin daha etkili olduğunu iddia etmektedir (bkz. Dennison ve Geddes, 2018). Ayrıca, Brexit kararını açıklama da hem ekonomik hem de kültürel faktörlerin etkileşim halinde olmalarından ötürü eşit derecede etkili olduğunu savunan çalışmalar da bulunmaktadır (bkz. Arnorsson ve Zoega, 2016; Carreras vd., 2019; Clarke vd., 2016a; Curtice, 2017; Swales, 2016). Bunun yanı sıra, UKIP'in politikalarına verilen destek (bkz. Goodwin ve Heath, 2016; Öner, 2021; Özbey ve Şenyuva, 2017) ya da gündemdeki siyasi konular ve siyasi ipuçlarının da (bkz. Clarke vd., 2016a; Hobolt, 2016) Brexit kararını açıklayan faktörler olduğunu ileri süren çalışmalara da rastlanmaktadır. İlaveten, seçmen gruplarının referandum tercihlerini farklılaşan demografik özellikler bağlamında açıklayan çalışmalar da mevcuttur (bkz. Becker vd., 2017; Swales, 2016).

“Neden” ya da “hangi faktörlerin etkisiyle” Brexit kararı alındığını açıklamayı amaçlayan bu çalışmaların ortak noktası, göçün AB üyeliği çerçevesinde ele alındığında Brexit kararının ardındaki belirleyicilerden biri olduğu konusundaki yaklaşımlarıdır. Göçü, AB referandumunda Brexit kararı

alınmasına etki eden bir faktör olarak değerlendiren bu çalışmalar, göçün Birleşik Krallık kamuoyunda Avrupa şüpheciliğini arttıran ve ekonomik, kültürel vb. gibi faktörlerin kamuoyu üzerindeki etkilerine aracılık eden bir olgu olarak ortaya çıktığını göstermektedir.

Kamuoyunda Avrupa şüpheciliğini açıklayan siyasi ipucu yaklaşımından hareketle, AB referandumu kampanyası sırasında ayrılma yanlısı siyasi aktörlerin ürettikleri söylemleri inceleyen bu tez, benimsediği teorik çerçeve ve metodolojiyle AB referandumuna ilişkin literatürdeki diğer çalışmalardan farklı bir perspektif sunmaktadır. Brexit kararının Birleşik Krallık'taki Avrupa şüpheciliğinin bir sonucu olduğu ön kabulüyle bu tez, AB referandumuna ilişkin literatürde hâkim olan “neden/hangi faktörlerin etkisiyle Brexit kararı alındı?” sorusuna cevap arayan ve göçü Brexit kararının ardındaki nedenlerden biri olarak sunan araştırmaların aksine, “nasıl?” sorusu etrafında kurgulanmıştır.

Bu tez, Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkilerine dair genel literatür çerçevesinde değerlendirildiğinde, Birleşik Krallık'ta Avrupa şüpheciliğinin tarihsel süreçte “nasıl” geliştiğinin derin ve kapsamlı bir analizi niteliğindedir. Tez kapsamında, AB referandumu örnek olay olarak ele alınmakta ve referandum kampanyası süreci özel olarak incelenmektedir. Bu tezde, Brexit kararının ayrılma yanlısı Vote Leave ve UKIP'in göç konusundaki söylemleri aracılığıyla kamuoyunun gözünde “nasıl” meşrulaştırılmaya ve haklı çıkartılmaya çalışıldığı ve siyasi bir aktör olarak AB'nin söylemsel olarak “nasıl” konumlandırıldığı araştırılmaktadır. Bu doğrultuda, AB referandumuna giden süreçte, Avrupa şüpheciliğinin, ayrılma yanlısı bu aktörlerin göç konusundaki söylemlerindeki tezahürünün “nasıl” olduğu ve söylemsel pratiklere “nasıl” yansıdığı irdelenmektedir. Ayrılma yanlısı aktörlerin söylemlerinin analizi, kamuoyuna AB konusunda verilen siyasi ipuçlarının “nasıl” şekillendiğini açığa çıkartmanın yanı sıra parti düzeyinde Avrupa şüpheciliğinin gelişiminin de gözler önüne serilmesini sağlayacaktır.

Bu tezin, AB referandumuna ilişkin literatüre, Brexit kararının ayrılma yanlısı Vote Leave ve UKIP tarafından nasıl meşrulaştırılmaya ve haklı çıkartılmaya çalışıldığını ortaya koyarak katkı sağlaması beklenmektedir. Tezin, aynı zamanda, ayrılma yanlısı siyasi aktörler tarafından göç konusu özelinde geliştirilen Avrupa şüpheci AB temsillerini açığa çıkartarak ilgili literatüre katkıda bulunması hedeflenmektedir. İlaveten, tezin, Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşmesi ve kurumsal olarak AB'ye yönelik şüpheci tutumuna ilişkin daha geniş literatüre de katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Tezin Yapısı

Tez dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, tezin teorik çerçevesinin oturtulduğu Avrupa şüpheciliği incelenmektedir. Bu bölümde, ilk olarak Avrupa şüpheciliği kavramsal olarak tanımlanmakta ve Avrupa şüpheciliğine dair sınıflandırılmalar açıklanmaktadır. Ardından, Avrupa

şüphencilüğünün tarihsel süreçteki gelişimi değerlendirilmekte ve kamuoyu düzeyinde Avrupa şüphencilüğünü açıklayan yaklaşımlar detaylarıyla ele alınmaktadır. Bu bölümde, ayrıca, bu tez kapsamında Avrupa şüphencilüğünün bir analiz çerçevesi olarak nasıl konumlandırıldığı açıklanmaktadır.

İkinci bölümde, tezin metodolojisi ayrıntılı bir biçimde açıklanmaktadır. Bu bölümde, AB referandumu örneğinde Birleşik Krallık'taki Avrupa şüphencilüğünü siyasi ipucu yaklaşımından hareketle inceleyen bu çalışmada gerçekleştirilecek olan analizin kapsamına, çalışmaya ilişkin verilerin nasıl toplanacağına ve bu verilerin hangi metodolojiyle analiz edileceğine dair bilgiler gerekçeleriyle birlikte yer almaktadır.

Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkisinin tarihsel arka planının incelendiği üçüncü bölümde ise, Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumuna etki eden geleneksel faktörlerin açıklanmasını takiben, Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumu ve AB ile geliştirdiği ilişki, Birleşik Krallık perspektifinden ve Avrupa şüphencilüğüne örnek oluşturacak en belirgin olaylar çerçevesinde ele alınarak, kronolojik olarak, AB üyeliği öncesi ve AB üyeliği sonrası dönemler için ayrı ayrı değerlendirilmektedir.

Son bölümde ise, AB referandumuna giden sürece yönelik tarihsel arka plan ve bağlam bilgisinin verilmesini takiben, DHA'dan faydalanılarak söylem analizi gerçekleştirilmektedir. Söylem analizi kapsamında, AB referandumu kampanyası sırasında öne çıkan ayrılma yanlısı siyasi aktörlerden Vote Leave ve UKIP'in söylemleri analiz edilmekte ve kullandıkları söylemsel stratejiler tespit edilmeye çalışılmaktadır. Böylelikle, söz konusu siyasi aktörlerin söylemsel olarak Brexit kararını nasıl meşrulaştırmaya çalıştıklarının ve Avrupa şüphencilüğü çerçevesinde inşa ettikleri AB temsillerinin aydınlatılması amaçlanmaktadır. Bu bölümde, analiz edilen söylemlerin göç boyutu özel olarak incelenmektedir. Ayrıca, bu bölümün son kısmında yapılan analize ilişkin değerlendirmeye yer verilerek, çalışmanın bulguları özetlenmekte ve söz konusu bulgular, Birleşik Krallık'ta aynı dönemde Avrupa bütünleşmesine ve göçe yönelik kamuoyu tutumu üzerine gerçekleştirilen anketlerle birlikte tartışılarak değerlendirilmeye çalışılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. AVRUPA ŞÜPHECİLİĞİ

1.1. Avrupa Şüpheciliğinin Tanımı ve Sınıflandırılması

Avrupa şüpheciliği, Avrupa genelinde, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren yaygın olarak gözlemlenen bir tutum haline gelmiştir. Şüpheciliğin kelime anlamı klasik şüpheciliğe yapılan bir atıftan gelmektedir. Cambridge Sözlüğünde şüphecilik, “bir şeyin doğru ya da faydalı olduğundan şüphe duyma durumu” olarak tanımlanmıştır (bkz. Cambridge Dictionary). Bu çerçevede, şüphecilik, herhangi bir şey karşısında, kuşku halini ya da güvensizlik eğilimini ifade etmektedir. Avrupa şüpheciliği ise, en genel anlamıyla Avrupa bütünleşmesine, daha spesifik olarak ise, AB'ye karşı duyulan şüphecilik (Hooghe ve Marks, 2007: 120) ile tüm muhalif tutum ve davranışları özetleyen bir terimdir (Szczerbiak ve Taggart, 2003: 2). Avrupa şüpheciliğini, en basit biçimde, AB karşısında benimsenen “hasmane tutum” olarak açıklamak mümkündür (McCormick, 2015: 308). Bununla birlikte, Avrupa şüpheciliğine yönelik farklı yaklaşımlar bulunmaktadır.

Avrupa şüpheciliği, Avrupa bütünleşmesine ve AB'ye yönelik farklılaşan algı ve tutumlar dolayısıyla farklı biçimlerde varlık gösterebilmektedir (Kopecky ve Mudde, 2002: 304). Bu bağlamda, Avrupa şüpheciliğinin siyasi aktörlerin ya da bireylerin tercihleri doğrultusunda değişiklik gösterebilen çok yönlü siyasi bir olgu olduğunu söylemek mümkündür (Vasilopoulou, 2017: 26). Avrupa bütünleşmesi söz konusu olduğunda bütünleşmeye verilen destek, en genel anlamda, rejim desteği ve politika desteği olmak üzere iki kategori altında incelenebilir. Rejim desteği, AB'nin kurumsal yapısına ve dolayısıyla AB'ye üyeliğe olan desteği ifade ederken; politika desteği AB tarafından alınan kararlara ve gerçekleştirilen eylemlere verilen desteği ifade etmektedir (Hobolt ve De Vries, 2016: 415-417). Bu çerçevede, Avrupa şüpheciliği, AB'nin kurumsal yapısına ve AB üyeliğine tamamıyla karşı olma halinde ortaya çıkabileceği gibi, belirli politika alanlarına ya da AB'nin genel seyrine yönelik memnuniyetsizlik ve karşı olma durumu olarak da ortaya çıkabilmektedir (Steenbergen vd., 2007: 14; Vasilopoulou, 2013: 155).

Avrupa şüpheciliğinin, Taggart tarafından yapılan tanımı, literatürdeki ilk tanım olmasının yanı sıra, en kapsayıcı tanımlardan biri olma özelliğini taşımaktadır. Taggart'a göre (1998), Avrupa şüpheciliği, Avrupa bütünleşme sürecine yönelik koşullu muhalefet fikrini ifade edebileceği gibi, doğrudan ve koşulsuz bir muhalefetin de ifadesi şeklinde olabilir. Taggart, Avrupa bütünleşmesine yönelik desteğin ya da muhalefetin kesin olgular olmadığını belirtmekle birlikte, Avrupa şüpheciliği

denildiğinde, AB'ye yönelik üç farklı tutumdan bahsedilebileceğini ileri sürmektedir. İlk olarak, Avrupa bütünleşmesi fikrine ve bütünleşmenin olası sonuçlarına karşı olunmasından ötürü, bütünleşmeye ve dolayısıyla AB'ye karşı tamamen şüpheci bir tutum oluşabilir. İkinci olarak, esasen, Avrupa bütünleşmesine karşı olunmamakla birlikte, AB'nin çok fazla kapsayıcı olduğunun düşünülmesi dolayısıyla bütünleşmenin en iyi şekli olup olmadığı konusunda şüpheci bir tutum gelişebilir. Son olarak, yine, esasen, Avrupa bütünleşmesine karşı olunmamakla birlikte, AB'nin dışlayıcı olması dolayısıyla bütünleşmenin en iyi şekli olup olmadığı konusunda şüpheci bir tutum benimsenebilir. Bu noktada, tüm AB karşıtlarının bir ölçüde şüpheci oldukları söylenebilirken, tüm Avrupa şüphecilerinin AB karşıtı olmadıklarının altının önemle çizilmesi gerekir (1998: 365-366).

Siyaset bilimi alanında Avrupa şüpheciliği üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, Avrupa şüpheciliğinin ulusal parti sistemleri ve kamuoyu olmak üzere iki temel düzeyde incelendiği görülmektedir (Fitzgibbon, 2007: 105). Parti düzeyinde Avrupa şüpheciliğine ilişkin çalışmalar, Avrupa şüpheciliğinin tanımlanması ve sınıflandırılması konusunda gerçekleşen tartışmalara sahne olması bağlamında, birbirinden oldukça farklı tipolojilerin gelişmesine neden olmuştur. Kamuoyu düzeyinde Avrupa bütünleşmesine yönelik çalışmalarda ise, parti düzeyinde şüphecilik üzerine yürütülen çalışmalara nispeten, Avrupa şüpheciliğinin nasıl tanımlanacağı ve sınıflandırılacağına ilişkin gerçekleşen tartışmalara daha az rastlanmaktadır. Bunun temel nedeni, kamuoyundaki Avrupa şüpheciliğinin genel olarak anket sorularına verilen cevaplar çerçevesinde ölçülmeye çalışılmasıdır (Vasilopoulou, 2017: 25). Bu çalışmanın temel inceleme konusu Birleşik Krallık'ta Avrupa şüpheciliğinin kamuoyu düzeyindeki gelişim süreci olmakla birlikte, siyasi partiler düzeyinde Avrupa şüpheciliğini açıklama noktasında geliştirilen tipolojilerden kısaca bahsetmek Avrupa şüpheciliğinin daha iyi anlaşılması bakımından faydalı olacaktır.

Taggart (1998) çalışmasında Avrupa bütünleşmesine karşı muhalefeti Batı Avrupa parti sistemleri çerçevesinde incelemiştir. Taggart bu çalışması sonucunda geliştirdiği, siyasi partiler düzeyinde Avrupa şüpheciliğine ilişkin ilk dönem sınıflandırmasında, siyasi partilerde Avrupa şüpheciliğinin dört farklı biçimde varlık gösterebileceğini ileri sürmüştür. Buna göre Avrupa şüpheci siyasi partiler; tek konulu Avrupa şüpheci partiler, protesto temelli Avrupa şüpheci partiler, Avrupa şüpheci temele dayanarak kurulmuş partiler ve parti içerisinde gelişen Avrupa şüpheci hizipler olarak sınıflandırılabilirler (Taggart, 1998: 368-369).

Taggart'ın, Szczerbiak ile yaptığı çalışma ise onun ilk dönem çalışmalarında (bkz. Taggart, 1998) yapmış olduğu Avrupa şüpheciliği sınıflandırmasını revize etmesine olanak tanımıştır. Szczerbiak ve Taggart, parti düzeyinde Avrupa şüpheciliğini sert ve yumuşak Avrupa şüpheciliği olmak üzere ikili bir ayrıma giderek sınıflandırmışlardır (Szczerbiak ve Taggart, 2003: 2-3). Szczerbiak ve Taggart tarafından geliştirilen sert ve yumuşak Avrupa şüpheciliği tipolojileri, siyasi parti düzeyinde Avrupa şüpheciliğine dair en popüler sınıflandırmadır. Dahası, kendisinden sonra geliştirilen sınıflandırmalara öncülük etmiştir.

Usherwood ve Startin (2013, 5-6), Szczerbiak ve Taggart (2003) tarafından geliştirilen sert ve yumuşak Avrupa şüpheciliği temelinde değerlendirdikleri Avrupa şüpheci siyasal partileri dörde ayırmışlardır. Buna göre, tek konulu egemenlik yanlısı partiler, AB karşıtlığını ulusal siyasette destek unsuru olarak gören radikal sağ partiler ve neoliberal politikalara karşı olan radikal sol kanat partiler sert Avrupa şüphecisi partiler tipolojisine uyarken; ana akım partiler yumuşak Avrupa şüphecisi partiler tipolojisine uyum sağlamaktadırlar.

Öte yandan, Szczerbiak ve Taggart tarafından ileri sürülen sert ve yumuşak Avrupa şüpheciliği sınıflandırması özellikle yumuşak Avrupa şüpheciliği tipolojisinin kapsayıcılığı dolayısıyla eleştiriye de maruz kalmıştır. Petr Kopecky ve Cas Mudde (2002: 300), sert ve yumuşak Avrupa şüpheciliği tipolojilerinin açıkça Avrupa karşıtı olan parti ya da ideolojileri ifade etmesinin yanı sıra, aslında Avrupa yanlısı olanları da kapsadığını iddia etmişler ve Avrupa'ya olan karşıtlığı ifade edebilecek alternatif bir sınıflandırma arayışına girmişlerdir.

Tablo 2: Kopecky ve Mudde'un Parti Tutumları Üzerine Geliştirdikleri Tipolojiler

		AVRUPA BÜTÜNLEŞMESİ	
		Avrupa Destekçiler	Avrupa Karşıtları
AVRUPA BİRLİĞİ	AB İyimserler	Avrupa Hayranları	Avrupa Faydacılar
	AB Kötümserler	Avrupa Şüpheciler	Avrupa Reddiyeciler

Kaynak: Kopecky ve Mudde, 2002:303.

Kopecky ve Mudde (2002: 301-304), genel anlamda Avrupa bütünleşmesine yönelik desteğe, özelde ise AB'ye yönelik desteğe ilişkin, yaygın (*diffuse*) ve spesifik (*specific*) destek olmak üzere iki boyutlu bir sınıflandırma geliştirmişlerdir. Bu iki boyutlu sınıflandırma çerçevesinde ise, siyasi partilerin Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumuna bağlı olarak Avrupa hayranları (*Euroenthusiasts*), Avrupa şüpheciler (*Eurosceptics*), Avrupa reddiyeciler (*Eurorejects*) ve Avrupa faydacıları (*Europragmatists*) olmak üzere dört farklı parti tipolojisi geliştirmişlerdir (bkz. Tablo 2). Kopecky ve Muddde'a göre (2002: 319), geliştirilen dört tipoloji bağlamında partilerin tutumlarındaki değişim, yalnızca dikey yönde, yani AB'ye verilen destek noktasında gerçekleşebilmektedir. Kopecky ve Mudde'un Avrupa şüpheciliği sınıflandırmasında dikkat çeken ve diğer sınıflandırmalardan ayrışmasını sağlayan nokta, Avrupa şüpheciliğinin Avrupa bütünleşmesi ve/veya AB'ye verilen destek bağlamında bir tipoloji olarak konumlandırılmasıdır.

Tablo 3: Flood ve Usherwood'un Parti Tutumları Üzerine Geliştirdikleri Tipolojiler

Aşırılıkçı	Bütünleşmenin belirlenmiş bir modelin gerçekleşmesi için olabildiğince hızlı bir biçimde ilerletmesini isteyenler
Yenilikçi	Hali hazırdaki eksikliklerin tamamlanarak bütünleşmenin ilerlemesini onaylayanlar
Kademeli bütünleşme yanlısı	Yavaş ve kademeli olduğu süreçte bütünleşmenin ilerlemesini onaylayanlar
Daha az değişim yanlısı	Statükoyu kabul edenler; ancak bütünleşmenin daha ilerlemesini sınırlandırmak isteyenler
Değişim yanlısı	Genellikle bir antlaşma revizyonu öncesinde, daha önceki bir duruma dönmeyi isteyenler
Reddiyecisi	Katılmaya karşı olmakla birlikte, bütünleşmeyi tamamen reddedenler

Kaynak: Flood ve Usherwood, 2005: 6.

Christopher Flood ve Simon Usherwood (2005) ise, Avrupa şüpheciliğinin sınıflandırılması konusunda daha rafine bir yaklaşıma ihtiyaç olduğu düşüncesinden hareketle, Szczerbiak ve Taggart ile Kopecky ve Mudde'un yaptığı sınıflandırmalara kıyasla Avrupa şüpheciliğini daha dar tanımlayan bir sınıflandırma ortaya koymuşlardır. Flood ve Usherwood'a göre, Avrupa şüpheciliği basit bir tutumu ifade etmenin ötesinde, bütünleşmenin bazı yönlerine desteği de içerisinde barındıran karmaşık bir tutumun göstergesidir. Bu bağlamda, partilerin ve grupların Avrupa bütünleşmesi ve onun belirli yönlerine destek ya da karşıtlık derecesi temelinde, kendi tabirleriyle, altı derecelik “ince” bir sınıflandırma geliştirmişlerdir. Bu sınıflandırma çerçevesinde, bir partinin ya da grubun tek tek ya da kombinasyon halinde özelliklerini taşıyabileceği Avrupa şüpheciliği tipolojileri; aşırılıkçı (*maximalist*), yenilikçi (*reformist*), kademeli bütünleşme yanlısı (*gradualist*), daha az değişim yanlısı (*minimanist*), değişim yanlısı (*revisionist*) ve reddiyeci (*rejectionist*) şeklindedir (bkz. Tablo 3). Flood ve Usherwood tarafından geliştirilen tipolojiler de dahil olmak üzere, siyasi parti düzeyinde Avrupa şüpheciliğini tanımlamak ve sınıflandırmak için geliştirilen tüm bu tipolojiler, Avrupa şüpheciliğinin çok boyutlu ve dolayısıyla tartışmalı bir olgu olduğunu ortaya koymaları bakımından önem taşımaktadır.

1.2. Avrupa Şüpheciliğinin Tarihsel Gelişim Süreci

AB, 1990'lı yılların başına kadar, kuruluşundan önceki yıllarda birbirlerine karşı düşmanca tavırlar sergileyen; ancak ekonomik bütünleşmenin getireceği faydalar dolayısıyla birbirleriyle iş birliğine giden altı ülkenin girişimiyle oluşturulan bir “elit uzlaşması” niteliği taşımaktaydı (Usherwood ve Startin, 2013: 2-3). “Avrupa ortak pazarı” projesi ile hayata geçirilen ekonomik

bütünleşmenin önemi üzerine AB üye devletleri arasında, elitler düzeyinde, geniş bir fikir birliğinin bulunması anlamına gelen elit uzlaşması (Usherwood ve Startin, 2013: 2-3), Avrupa bütünleşmesinin ilk yıllarından 1990'lı yılların başına kadar sürmüştür. “İhtiyari uzlaşma” yılları olarak da adlandırılan bu dönemde, bütünleşme süreci “elitist ve teknokratik bir tarzda” devam etmiş ve Avrupa ile ilgili konular kamuoyu tarafından gerekli ilgiyi görmemiştir (McCormick, 2015: 127, 163-164). Bu anlamda, Avrupa bütünleşmesinin, Avrupa'daki ana akım merkez sağ ve merkez sol partilerin bir projesi niteliğinde gelişim gösterdiğini söylemek mümkündür. Öyle ki, ana akım partiler, Avrupa bütünleşmesi konusunda genel olarak destekleyici yönde tutum takınmışlar ve kamuoyunu da bu yönde yönlendirmeye çalışmışlardır. Avrupa şüpheli tutum benimseyen partiler ise, yeni seçmenleri kendisine çekme amacıyla olan, merkez sağ-sol parti yelpazesinin dışında kalan çevre partileri arasından çıkmışlardır (bkz. Hooghe ve Marks, 2009: 21; Szczerbiak ve Taggart, 2003: 13; Taggart, 1998: 363-384). Aşırı sağ ve aşırı sol olarak konumlanan çevre partileri, merkez partilere kıyasla daha Avrupa şüpheli olma eğilimi göstermekte (Hooghe vd., 2002: 985) ve Avrupa şüpheliğini bir seferberlik unsuru olarak kullanmaya daha fazla meyilli olmaktadır (Taggart, 1998: 372). Bu durum, Avrupa şüpheliğinin uzun yıllar boyunca, toplumun ve parti sisteminin çevre kesimlerinde daha hâkim olan, marjinal bir olgu olarak değerlendirilmesine neden olmuştur (bkz. Taggart ve Szczerbiak, 2013; Vasilopoulou, 2013).

Avrupa şüpheliği terimi, ilk olarak, 1980'li yıllarda Birleşik Krallık'ta literatüre girmiştir. Dönemin Muhafazakâr Partili Başbakanı Margaret Thatcher'ın, Avrupa bütünleşmesinin bazı yönlerine karşı muhalif tutum sergilemesinin ardından, söz konusu tutumun ülke kamuoyunda da yayılmaya başlaması, Avrupa şüpheliği denildiğinde Birleşik Krallık'ın ilk akla gelen Avrupa ülkesi olmasına neden olmuştur. Bu anlamda, Avrupa şüpheli denildiğinde akla gelen ilk ismin ise İngiliz siyasetçi Thatcher olması şaşırtıcı değildir. “Avrupa şüpheli” Cambridge Sözlüğü tarafından, “Britanya ve Avrupa Birliği arasındaki daha sıkı bağlara muhalefet eden bir kişi, özellikle bir politikacı” olarak tanımlanmıştır (bkz. Cambridge Dictionary). Oxford İngilizce Sözlüğünde ise, “Avrupa şüpheli” teriminin sözlük anlamının, AB ile artan iş birliğinin Birleşik Krallık'a olası faydalarından şüphe duyan kişi ya da politikacı olduğunu görülmektedir. Oxford Sözlüğüne göre, bu kişiler AB ve Birleşik Krallık arasında gerçekleşecek daha sıkı ekonomik ve politik bütünleşmeye karşıdır. Sözlükte yer alan bir diğer bilgiye göre ise, “Avrupa şüpheli” terimi ilk kez Times Gazetesi'nin 1986 yılı, 30 Haziran baskısında İngiliz Başbakan Thatcher'i nitelemek için kullanılmıştır. Times Gazetesi, Thatcher'dan bahsederken “AET'nin [Avrupa Ekonomik Topluluğu] genelinde, en iyi ihtimalle, Avrupa şüpheli olarak görülüyor” ifadelerine yer vermiştir (bkz. Oxford English Dictionary: Additions Series, 1997). Avrupa şüpheliği, ilk olarak 1986 yılında Birleşik Krallık'ta literatüre girmiş olmasına rağmen, bütünleşme hareketinin ilk yıllarından itibaren Avrupa'da şüpheli öğelere rastlamanın mümkün olduğunu belirtmekte fayda vardır (Vasilopoulou, 2013).

Bununla birlikte, AB genelinde Avrupa şüpheciliği açısından oldukça önemli bir kırılma noktası, Maastricht Antlaşması'nın onay sürecinde yaşanan siyasal ve toplumsal tartışmalardır. Avrupa bütünleşmesinin ilk yıllarından 1990'lı yıllara kadar geçen süre zarfında Avrupa'da oldukça marjinal bir pozisyonda olan Avrupa şüpheciliği, Maastricht Antlaşması'nın onaylanması sonrasında Avrupa siyaset sahnesinin gündemine taşınmıştır. Maastricht Antlaşması sonrasında, Avrupa şüpheciliğinin doğası ve kapsamı önemli ölçüde değişmeye başlamış ve şüpheciliğin AB genelinde yayılması için uygun bir zemin oluşmuştur (Usherwood ve Startin, 2013: 3-4). Maastricht Antlaşması'nın onaylanmasını takip eden dönemde, Avrupa şüpheciliği, AB üyesi ülkelerde bütünleşme karşıtı partilerin sayısındaki artış ve parti içi ayrışmaların yaşanmaya başlaması bağlamında ulusal siyasete, ülkelerin bütünleşme sürecine yönelik yaklaşımlarına etki etmesi bağlamında ise, Avrupa siyasetine yön veren bir faktör haline gelmiştir (McCormick, 2015: 345-346). Bu dönemde, ayrıca, Avrupa bütünleşmesi ile ilgili meseleler, çevre partileri tarafından, giderek artan bir biçimde, siyasal sistemin merkezinde yer alan partilere alternatif olma iddialarını güçlendiren bir manevra aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır (Taggart, 1998: 384; Taggart ve Szczerbiak, 2013: 34). Bu anlamda, Avrupa şüpheciliği, bütünleşme süreci içerisinde giderek daha da yerleşik bir hale gelmiş ve kalıcı bir olgu olma yönünde ilerlemiştir. AB'ye karşı yükselen muhalif sesler gerek ulusal gerekse Avrupa siyaset sahnesinde kendilerine yer bulabilmekle birlikte (Usherwood ve Startin, 2013: 12), her üye ülkede o ülkenin ulusal konjonktürü çerçevesinde farklı biçimlerde varlık göstermişlerdir (Connelly, 2015: 60).

1.2.1. Maastricht Antlaşması Öncesi Dönem

Maastricht Antlaşması öncesi dönemde kamuoyu AB'yi, üye devletler arasında barış, istikrarı ve refahı güvence altına alan bir yapılanma olarak algılamıştır. Bu nedenle, siyasi elitlerin bütünleşme süreciyle ilgili tercihleri halk tarafından genel olarak destek görmüştür (De Vries ve Van Kersbergen, 2007: 307). Dolayısıyla, bütünleşme sürecinin yaklaşık ilk otuz yılı boyunca kamuoyu pasif konumda kalmış ve AB ile politikaları yürütme görevi siyasi elitlerin kontrolünde olmuştur (bkz. Carrubba, 2001: 141; De Vries ve Van Kersbergen, 2007: 307; Hooghe ve Marks, 2009: 5-6; Steenbergen vd., 2007: 15). Avrupa meselelerini müzakere etme ve AB politikaları ile ilgili kararları alma noktasında sorumluluğun izole olmuş siyasi elitler ya da iktidardaki parti liderlerinde olduğu bu yıllar, Avrupa bütünleşmesi ile ilgili konularda "ihtiyari uzlaşma"nın sağlandığı yıllar olarak kabul edilmektedir (Carrubba, 2001: 141; Hooghe ve Marks, 2009: 5-6; Steenbergen vd., 2007: 15). Genel olarak değerlendirmek gerekirse, Soğuk Savaş yıllarında, Avrupa bütünleşmesi ile ilgili meselelerde ihtiyari uzlaşmanın hüküm sürmesi, Avrupa kimliği altında bir arada olmanın, kamuoyu tarafından istikrar ve güven sağlayan bir durum olarak algılanmasıyla yakından ilişkilidir.

İhtiyari uzlaşma yıllarında, Avrupa ile ilgili meseleler ulusal meselelerden ayrı tutulmakta ve dolayısıyla ya daha az tartışma konusu olmakta ya da hiç gündeme gelmemekteydi (Taggart ve Szczerbiak, 2013: 17). Avrupa'da bütünleşmenin gerçekleşmesi yönünde uzlaşma sağlayan elitler,

şüpheli öğelerin artış gösterdiği zamanlarda, bu öğeleri kendilerine dâhil etme ya da çoğu zaman yok sayma yolunu tercih etmekteydiler. Bütünleşmenin ekonomik ve politik alanlarda bağlılığı arttırması, Avrupa projesinin daha da güçlenmesi yönünde ortak bir tutumun oluşmasını ve şüpheliğin minimum seviyede tutulma çabalarını da beraberinde getirmekteydi (Usherwood ve Startin, 2013: 12).

İhtiyari uzlaşma yılları boyunca, Avrupa şüpheliği, genel olarak, makroekonomik performans ile doğru orantılı olmuştur. Dolayısıyla, enflasyon ve işsizlik ile artış gösterirken, ekonomik büyüme yaşanması durumunda ise azalmıştır. Ancak, makroekonomik göstergeler ve Avrupa şüpheliği arasındaki bu bağlantı, Avrupa bütünleşmesinin piyasa yapıcılığından politika oluşturmaya kaymasıyla birlikte giderek aşınmaya başlamıştır (Hooghe ve Marks, 2007: 121-122). Bütünleşme süreci ilerledikçe AB, liberal ticaret ile ilgilenen bir uluslararası örgütten daha geniş kapsamlı ilgi alanları olan ekonomik ve politik bir birliğe dönüşmeye başlamıştır (Hobolt ve de Vries, 2016: 415). Bu anlamda AB, yalnızca serbest ticaret birliği değil, aynı zamanda, daha önce ulus devletin yetki alanına giren konularda politika üreten ve üye devletler üzerinde homojenleştirici etkisi bulunan bir yapı halini almıştır (McLaren, 2002: 554).

Maastricht Antlaşması, pek çok araştırmacı tarafından, AB özelinde Avrupa bütünleşmesi açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir (bkz. Hooghe ve Marks, 2009; Usherwood ve Startin, 2013). Maastricht Antlaşması'nın onay sürecinde ortaya çıkan kriz, siyasi elitlerin Avrupa konusunda yaptıkları pazarlıkların kamuoyunun denetimine açılmasını da beraberinde getirmesi açısından oldukça önemlidir. Öyle ki, Maastricht Antlaşması sonrasında, AB'nin derinleşmenin de etkisiyle siyasal bir boyut kazanması ve halkın gündelik yaşam biçimine giderek daha fazla etki etmeye başlaması, Avrupa kamuoyunun bütünleşme sürecine olan ilgisini arttırmış ve beklentilerini daha sesli bir biçimde dile getirmeleri sonucunu doğurmuştur (McCormick, 2015: 127, 299).

Maastricht Antlaşması'nın onaylanması sırasında yaşanan krizden kısaca bahsetmek gerekirse, krizin odağındaki ülke Danimarka'dır. Danimarka, Fransa ve İrlanda tarafından referanduma taşınan Maastricht Antlaşması, İrlanda'da Haziran 1992'de, Fransa'da ise, Eylül 1992'de gerçekleştirilen referandumlarda kabul edilmiştir. Ancak, Danimarka'da süreç biraz daha farklı ilerlemiştir. Maastricht Antlaşması, Danimarka'da 1992 yılının 2 Haziran'ında gerçekleştirilen ilk referandumda %50,7 oranında hayır oyu ile reddedilirken, taraflar arasında yapılan görüşmeler sonrasında, 18 Mayıs 1993'te gerçekleştirilen ikinci referandumda, %56,7 oranında evet oyu ile onaylanmıştır (bkz. Miller, 2012: 6). Danimarka, 1992 yılında gerçekleştirdiği ilk referandumda Maastricht Antlaşması'nı reddederek, herhangi bir Avrupa antlaşmasını ulusal referandum sonucunda reddeden ilk AB ülkesi olmuştur. Bu bağlamda, Danimarka'da yapılan referandumda alınan ret kararı, kamuoyunda Avrupa şüpheliğinin nasıl bir ivme kazandığının göstergesi niteliğindedir.

Doğrudan demokrasi örneği olan referandumlar, seçmen kitlesine herhangi bir öneriyi kabul edip etmedikleri sorusunun yöneltildiği bir halk oylaması biçimidir (McCormick, 2015: 329). Bu çerçevede, AB konusunda gerçekleştirilen referandumları, Avrupalı seçmenlerin Avrupa bütünleşmesine yönelik fikirlerini direkt olarak beyan ederek, bütünleşme sürecine etki edebilmelerine fırsat sağlayan temel araçlardan biri olarak düşünmek gerekir (Hobolt ve de Vries, 2016: 424). Diğer taraftan, referandumların demokrasinin işleyişine pozitif yönde katkı sağlayabileceği gibi, halkın oylamaya sunulan konuya ilişkin teknik meselelerle ilgili bilgi birikiminin eksik olduğu durumlarda mevcut rejim açısından negatif sonuçlar yaratabileceği de unutulmamalıdır (Tosun, 2016).

AB konusunda 1972 yılından bu yana, AB'ye üye ve aday ülkeler tarafından çeşitli gerekçelerle referandumlar gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte, Danimarka'da 1992 yılında Maastricht Antlaşması'nın onaylanması aşamasında yaşanan kriz sonrasında, AB ile ilgili konularda yapılan ulusal referandumların sayısı ve sıklığının attığı görülmektedir. Maastricht Antlaşması'nı takip eden süreçte ihtiyari uzlaşmanın sona ermesi, kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine etki eden siyasi bir güç olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Artan referandumlar, Avrupa halklarının Avrupa bütünleşmesi söz konusu olduğunda söz söyleme haklarını kullandıklarının ve bütünleşme sürecine yön verir hale geldiklerinin bir göstergesi niteliğindedir. Aşağıdaki tabloda, 1972 yılından 2016 yılında Birleşik Krallık'ta gerçekleşen AB referandumuna kadar geçen süre içerisinde AB ile ilgili konularda yapılan elli yedi referandumun listesi yer almaktadır.

Tablo 4: AB Referandumları

Yıl	Ülke	Konu	Katılım Oranı (%)	Evet Oyları (%)
1972	Fransa	AB Genişlemesi	60	67,7
1972	Danimarka	AB'ye Katılım	90,1	63,3
1972	İrlanda	AB'ye Katılım	71	83
1972	Norveç	AB'ye Katılım-I	79,2	46,5
1972	İsviçre	AET-EFTA Antlaşması	52	72,5
1975	Birleşik Krallık	AB Üyeliği	64	67,2
1982	Grönland	AB Üyeliği	75	48
1986	Danimarka	Avrupa Tek Senedi	75	56,2
1987	İrlanda	Avrupa Tek Senedi	44	70
1989	İtalya	AB Anayasası Oluşturulması	81	89
1992	Danimarka	Maastricht Antlaşması-I	82,3	49,3
1992	İrlanda	Maastricht Antlaşması	57,3	68,7
1992	Fransa	Maastricht Antlaşması	69,7	51
1992	İsviçre	Avrupa Ekonomik Alanı'na Katılım	78	49,7
1992	Lihtenştayn	Avrupa Ekonomik Alanı'na Katılım	87	55,8
1993	Aland Adaları	AB'ye Katılım	49	74
1993	Danimarka	Maastricht Antlaşması-II	86,2	56,7
1994	Avusturya	AB'ye Katılım	81	66,4
1994	Finlandiya	AB'ye Katılım	74	57
1994	İsveç	AB'ye Katılım	82,4	52,2
1994	Norveç	AB'ye Katılım-II	88,8	47,6
1995	Lihtenştayn	Avrupa Ekonomik Alanı'na Katılım	82	55,9
1997	İsviçre	AB Adaylığı-I	35	25,9
1998	İrlanda	Amsterdam Antlaşması	56	61,7
1998	Danimarka	Amsterdam Antlaşması	76	55,1
2000	Danimarka	Ekonomik ve Parasal Birlik	85	46,9
2000	İsviçre	İkili Antlaşmalar	48	67,2
2001	İsviçre	AB Adaylığı-II	55,1	23,2
2001	İrlanda	Nice Antlaşması-I	35	46,1
2002	İrlanda	Nice Antlaşması-II	49,5	62,9
2003	İsveç	Ekonomik ve Parasal Birlik	81,2	41,8
2003	Çekya ⁴	AB'ye Katılım	55,2	77,3

⁴ Tam üyelik statüsü kazandığı dönemdeki resmî adıyla “Çek Cumhuriyeti”.

Tablo 4 (Devamı)

Yıl	Ülke	Konu	Katılım Oranı (%)	Evet Oyları (%)
2003	Estonya	AB'ye Katılım	63	66,9
2003	Letonya	AB'ye Katılım	72,5	67
2003	Litvanya	AB'ye Katılım	63,4	91,7
2003	Macaristan	AB'ye Katılım	45,6	83,8
2003	Malta	AB'ye Katılım	91	53,6
2003	Polonya	AB'ye Katılım	58,9	77,5
2003	Romanya	AB'ye Katılım	56	89,7
2003	Slovakya	AB'ye Katılım	52,1	92,5
2003	Slovenya	AB'ye Katılım	60,3	89,6
2003	İsveç	Ekonomik ve Parasal Birlik	83	42
2005	İspanya	Avrupa İçin Bir Anayasa Oluşturan Antlaşma	43,3	76,7
2005	Fransa	Avrupa İçin Bir Anayasa Oluşturan Antlaşma	69,7	45,1
2005	Hollanda	Avrupa İçin Bir Anayasa Oluşturan Antlaşma	63,3	38,5
2005	Lüksemburg	Avrupa İçin Bir Anayasa Oluşturan Antlaşma	87,8	56,5
2005	İsviçre	Schengen Anlaşması	56	54,6
2008	İrlanda	Lizbon Antlaşması-I	53,1	46,6
2009	İrlanda	Lizbon Antlaşması-II	58	67,1
2009	İsviçre	Kişilerin Serbest Dolaşımı	52	59,6
2012	Hırvatistan	AB'ye Katılım	43,5	66,3
2012	İrlanda	Mali Sözleşme	50	60,3
2014	Danimarka	Patent Mahkemesi	54	62,6
2014	İsviçre	Kişilerin Serbest Dolaşımı	56	50,3
2015	Danimarka	Adalet ve İçişleri	72	46,9
2015	Yunanistan	Kurtarma Paketi	59	38,7
2016	Hollanda	Ukrayna'nın AB Üyeliği	32	38,2

Kaynak: Miller, 2012 ve Tilindyte, 2016 kullanılarak oluşturulmuştur.

Gerçekleştirilen referandumları konularına göre ayırmak gerekirse bunlar; AB'ye katılım, AB üyeliğinin devamı, AB'nin genişlemesi, AB antlaşmaları, AB politikaları ve düzenlemeleri ile AB dışındaki ülkelerde ikili antlaşmalar konusunda gerçekleştirilen referandumlar olarak sıralanabilir.

Söz konusu referandumlar incelendiğinde, bunların yaklaşık beşte dördünün Maastricht Antlaşması sonrasında gerçekleştiği görülmektedir. Bu durum, Avrupa şüphesizliğinin Maastricht Antlaşması sonrasında nasıl popüler bir kavram haline geldiğini göstermektedir. Tabloya göre, ayrıca, gerçekleştirilen referandumların yaklaşık üçte biri AB'ye katılım konusunda gerçekleştirilmiştir. En sık referandum yapan ülkeler, dokuz referandum ile İrlanda ve sekiz referandum ile Danimarka olmuştur. İrlanda ve Danimarka örneklerinde olduğu gibi, bazı konulardaki referandumların, beklenen sonuç elde edilmediği durumlarda tekrarlandığı da görülmektedir. Tablodaki bir diğer dikkat çeken unsur ise, AB'ye üye ülkelerden Almanya, Belçika, Bulgaristan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Portekiz ve Romanya'da hiçbir zaman referandum yapılmamış olmasıdır.

Bu noktada, Avrupa bütünleşmesi dinamik bir biçimde devam ederken AB ülkelerinde gerçekleşen referandumlar çerçevesinde, bütünleşmenin seyrini bozan ya da olumsuz etkileyen belli başlı Avrupa şüphesi örnekleri kısaca değinmek faydalı olacaktır. Avrupa şüphesizliği açısından incelendiğinde, Norveç öne çıkan bir ülkedir. AB'ye tam üyelik için yaptığı ilk iki başvurusu Birleşik Krallık ile birlikte reddedilen Norveç'in, AB'ye kabul edildiği üçüncü başvurusu sonrasında 1972 yılında gerçekleştirdiği ulusal referandumda AB üyeliğini yaklaşık %46 oyla reddetmesi oldukça dikkat çekicidir. Norveç söz konusu referandum sonrasında bir kez daha AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuş ve bu başvurusu da kabul edilmiş olmasına rağmen ülkede AB'ye katılım konusunda 1994 yılında gerçekleştirilen ikinci referandum da olumsuz sonuçlanmıştır. Bu bağlamda, AB'ye üyelik talebi iki kez kabul edilen; ancak ulusal referandumlar sonucunda üyeliğe iki kez ret oyu veren Norveç'in AB serüveninin oldukça farklı seyrettiğini ve Avrupa şüphesi olarak adlandırılacak ülkelerin başında geldiğini söylemek mümkündür. Grönland ise, 1973 yılında Danimarka'nın bir parçası olarak AB'ye katılmakla birlikte, 1982 yılında gerçekleştirilen referandumda halkın %52'sinin AB üyeliğinin sonlandırılmasından yana tercihte bulunması üzerine üyelikten çekilmiştir. Grönland Brexit'e kadar geçen süre zarfında AB'den ayrılık kararı alan ilk bölge olmuştur. Danimarka da Avrupa şüphesizliğinden bahsedilecek olduğunda verilebilecek bir diğer örnektir. Danimarka, Maastricht Antlaşması'nı ulusal referandumda reddederek bütünleşme sürecini sekteye uğratması dışında, 1986 yılında Avrupa Tek Senedi'ni (ATS) referanduma götürmesi bağlamında herhangi bir Avrupa antlaşmasını referanduma götüren ilk ülke olmuştur. Bu gibi örnekler çoğaltılabilmekle birlikte, yalnızca burada yer verilenler çerçevesinde değerlendirildiğinde dahi AB'nin tarihinde bütünleşme sürecini yavaşlatan pek çok farklı örnek olayın yaşandığı görülmektedir.

1.2.2. Maastricht Antlaşması Sonrası Dönem

Maastricht Antlaşması'nın onaylanmasıyla birlikte Avrupa Topluluğu'ndan (AT) AB'ye geçiş sağlanmış ve yeni bir siyasal düzenin temelleri atılmıştır. AB'nin oluşturulması, siyasi elitlerin ulusal düzeydeki yetkilerini Avrupa düzeyine aktarma yönündeki isteklerinin açık bir göstergesi niteliğindedir. Nitekim Maastricht Antlaşması ile yalnızca pazar bütünleşmesiyle ilgili meselelerde

değil, dış politika, vatandaşlık ve ulusal para birimi gibi ulusal politika alanına giren meselelerde de yetki AB düzeyine devredilmiştir. Bu bağlamda, Maastricht Antlaşması sonrasında, siyasal, ekonomik, toplumsal, çevresel ve dış ilişkileri ilgilendiren konularda iç ve dış politika ayrımı giderek belirginliğini yitirmeye başlamıştır (Usherwood ve Startin, 2013: 3-4). Liesbet Hooghe ve Gary Marks'ın da ifade ettiği gibi (2009: 14), günümüzde AB ile ilgili politikalar iç politikadan, iç politika ise Avrupa ile ilgili meselelerden yalıtılmış vaziyette değildir.

Maastricht Antlaşması, özellikle, ulus devletlerin egemenlik alanına yönelik olarak getirdiği bazı sınırlamalar dolayısıyla kamuoyunun gözünde tartışmalı bir hal almıştır. Maastricht Antlaşması'nın onaylanmasını takip eden dönemde, AB'nin demokrasi açığı ve meşruiyet sorunlarının gündeme gelmesi, Avrupa bütünleşme sürecinin tekrar gözden geçirilmesine ve AB politikalarının sorgulamasına neden olmakla birlikte, Avrupa şüpheciliğinin rahatlıkla dile getirilebileceği bir ortam yaratmıştır (Taggart, 1998: 367; Vasilopoulou, 2013: 160-164). AB'nin siyasi ve demokratik meşruiyetine yönelik artan itirazların temelinde, Avrupa bütünleşmesinin derinleşmesi ve ortak pazarın oluşturulması hedefinin, ekonomik, parasal ve siyasi birliğin sağlanması olarak güncellenmesi bulunmaktadır (Baykal ve Göçmen, 2016: 85-87). Demokrasi açığı ⁵ denildiğinde, kapalı kapılar ardında gerçekleştirilen müzakereler neticesinde, AB kurumlarının yetki ve egemenlikleri arttırıldığı halde Avrupa halkının siyasi süreçlere katılım ve etki etme kapasitesinin giderek azaldığı anlaşılmaktadır (bkz. Erdenir, 2016: 721; McCormick, 2015: 127). Bu çerçevede, Avrupa şüphecilerin, genel olarak, bütünleşme sürecinin siyasiler ve Brüksel'deki seçilmemiş bürokratlar tarafından halkın görüşleri ve ulusal değerleri dikkate alınmadan yürütülmesi dolayısıyla, AB üyesi ulus devletlerin egemenliğini aşındırmakla birlikte Avrupa demokrasisini zayıflattığı ve elitist ⁶ bir yapının oluşmasına yol açtığı gibi fikirleri benimsediği görülmektedir (McCormick, 2015:1-2, 344, 528).

Avrupa'ya muhalif olma durumunun AB'ye üyeliğe muhalefetin yanı sıra, Avrupa bütünleşme projesinin seyrine muhalif olma durumunu da yansıtır hale gelmesi, ulusal liderler ve seçim desteği arayan pek çok partinin, Avrupa ile ilgili meseleleri halkın AB'ye muhalefetini körüklemek için bir araç olarak kullanmaya başlamasına neden olmuştur (Taggart, 1998: 367; Usherwood ve Startin, 2013: 3-4). Maastricht Antlaşması sonrasında, Avrupa genelinde AB'ye yönelik kamuoyu görüşü negatif anlamda hızla yükselirken, hem ulusal parlamentolarda hem de Avrupa Parlamentosu (AP) içerisinde Avrupa şüpheci gündemi benimseyen partilerin sayısı giderek artmıştır (Vasilopoulou, 2013: 161). Parti düzeyinde Avrupa şüpheciliğinin, partilerin Avrupa bütünleşmesi bağlamında AB'ye ya da AB'nin süregelen ve gelecekteki entegrasyonist seyrine karşı muhalif tutumlarıyla ilgili olduğu düşünüldüğünde (Szczurbiak ve Taggart, 2003: 1-2, 16), Avrupa şüpheciliğinin gün geçtikçe

⁵ Günümüzde, AB kurumları incelendiğinde Avrupalı seçmenlerin doğrudan temsil hakkının bulunduğu tek kurum AP'dir.

⁶ Elitizm, AB özelinde bakıldığında, Avrupa bütünleşmesi ile ilgili kararların seçilmiş yetkililer, bürokratlar ve çıkar grupları tarafından alındığına dair düşüncedir (McCormick, 2015: 352).

daha ileri taşınan bütünleşmenin doğal bir sonucu olduğunu söylemek mümkündür (Taggart, 1998: 363). Nitekim Maastricht Antlaşması da AB'nin derinleşmesine neden olması bakımından AB genelinde Avrupa şüpheciliğinin artmasının ardındaki önemli bir dinamik olarak ortaya çıkmıştır.

Maastricht Antlaşması sonrası süreçte gerek Avrupa halklarının gerekse siyasi partilerin, giderek daha da ileri taşınan bütünleşme hareketine yönelik şüpheli tutum benimsemeleri, bütünleşme sürecinin siyasallaşmaya başladığının da bir göstergesidir (Vasilopoulou, 2017: 22). Nitekim bütünleşme sürecinin seyrine yönelik endişelerin artması, Avrupa'nın sınırları nerede başlayıp nerede bitmektedir, Avrupalı denince kim kastediliyor, bütünleşme süreci nereden ve kim tarafından yönetiliyor, ne yönde ilerliyor, ne derece hızlı ilerlemesi gerekiyor ve üye devletlere ne gibi fayda sağlıyor vb. gibi soruların Avrupa siyaset sahnesinin gündemine taşınmasını da beraberinde getirmiştir (bkz. Connelly, 2015: 67; De Vries ve Van Kersbergen, 2007: 309; De Vries, 2013: 435).

2000'li yıllar Avrupa şüpheciliğinin Avrupa bütünleşme sürecinin ayrılmaz bir parçası haline geldiği yıllar olarak dikkat çekmektedir (Vasilopoulou, 2013: 160). 2005 yılında Avrupa İçin Bir Anayasa Oluşturan Antlaşma'nın⁷ (*Treaty Establishing a Constitution for Europe*) AB'nin kurucu üyelerinden Fransa ve Hollanda'da yapılan ulusal referandumlarda reddedilmesi, AB ülkelerinde yükselen Avrupa şüpheciliğinin açık bir göstergesidir. Ayrıca, herhangi bir AB antlaşmasının birliğin kurucu üyeleri tarafından reddedilmesi, Avrupa bütünleşmesinin mantığının kurucuları tarafından dahi sorgulanmaya başladığının bir işaretidir.

2000'li yıllarda, Avrupa bütünleşmesi fikrinin tartışılabilir bir hal almasıyla birlikte kamuoyunun giderek daha fazla önem kazanmaya başlaması, eş zamanlı yaşanan gelişmeler olarak ortaya çıkmıştır (Usherwood ve Startin, 2013: 3-4). Yaşanan görüş ayrılıkları dolayısıyla artan Avrupa şüpheciliği, Avrupa bütünleşme sürecinin ilk yıllarında egemen konumda olan "ihtiyari uzlaşma"nın "kısıtlayıcı uyumsuzluk"a dönüşmesine neden olmuştur (Hooghe ve Marks, 2005: 425-426). Bu durum, AB'ye destek veren kesimlerin ihtiyari uzlaşmasının gücünün, görünürlükleri giderek artan ve gün geçtikçe daha da güçlenen Avrupa şüphecilerinin seslerini bastırma noktasında etkili olamadığını ortaya koymaktadır (Usherwood ve Startin, 2013: 9).

İhtiyari uzlaşmanın son bulması, parti sisteminin sağında ve solunda yer alan çevre partilerinin hükümetlerde kendilerine yer bulmalarını da beraberinde getirmiştir. Dahası, Avrupa ile ilgili meseleler pek çok ülkede ulusal politikaların merkezinde yer almaya başlarken, Avrupa siyasetinin merkezinde yer alan partiler de gittikçe daha fazla Avrupa şüpheli bir görünüme bürünmüşlerdir. Dolayısıyla, Avrupa şüpheciliği de giderek daha fazla güç kazanmıştır (Taggart ve Szczerbiak, 2013: 17, 34). Bu konjonktürde, siyasi elitlerin kamuoyunu hiçe saymaları, daha maliyetli bir hal almaya

⁷ Anlatım bütünlüğünü sağlamak adına çalışmanın devamında "Anayasal Antlaşma" olarak yer alacaktır.

başlamıştır (Steenbergen vd., 2007: 18). Bu da, bütünleşme sürecini ileriye taşıyacak antlaşmaların taslak metinleri üzerinde yinelenen görüşmelerin gerçekleştirilmesinin, üzerinde mutabakata varılan metinlerin ulusal parlamentolarda oylanmasının ve referanduma taşınmasının daha sık rastlanan bir durum haline gelmesine neden olmuştur (McCormick, 2015: 162-164).

Artık, Avrupa bütünleşme sürecinin kamuoyu sorgulamasına tabi olmadığı ve kamuoyunun rızası olmadan ilerlediği dönemler geride kalmıştır. AB'nin karar alma süreci üzerinde daha fazla demokratik kontrolün sağlanması, siyasi partilerin ve kamuoyunun karar alma mekanizmalarına dahil olmasını beraberinde getirmiştir. AB, izole olmuş elitler tarafından yönlendirilen diplomatik bir projeden, üye ülkelerin karar alma süreçlerinde ulus üstü kurumlarla iş birliği halinde olduğu, çok düzeyli bir yönetişimin hüküm sürdüğü bir sürece girmiştir (De Vries, 2013: 435; Hooghe, 2007: 5). AB, günümüzde, ekonomik değişimi kolaylaştıran bir uluslararası rejim, vatandaşlara siyasal otorite uygulayan ulus üstü bir hükümet şekli ve ulusal politikaları içeren çok düzeyli yönetişim sisteminin bir parçasıdır (Hooghe ve Marks, 2005: 436). Bu noktada, Avrupa bütünleşme sürecinin, AB kurumları ve bu kurumlar ile ulusal hükümetler arasında gücün karmaşık ve çok düzeyli dağılımını beraberinde getiren nitelikte olmasının, kamuoyunun sürece yönelik çatışan görüşler benimsemesine neden olduğunu vurgulamak gerekmektedir (De Vries, 2013: 456).

Günümüzde Avrupa şüpheciliği, AB'de gözlemlenen siyasi ortamın güçlü bir özelliği halini almıştır (Hooghe ve Marks, 2007: 119). Maastricht Antlaşması'nın onay süreci ile Avrupa bütünleşmesi özelinde AB'ye muhalefet artış göstermekle birlikte, söz konusu muhalefet çok çeşitli ve farklı kaynaklardan gelebilmektedir (Taggart, 1998: 363). Artık, Avrupa bütünleşme süreci AB'nin ilk yıllarında olduğu gibi izole olmuş elitler tarafından yönlendirilmemektedir. Maastricht Antlaşması'nı takip eden süreçte, kamuoyu, partiler, parti dışı gruplar, medya vb. gibi ögeler bütünleşmeye ve dolayısıyla Avrupa şüpheciliğine yön veren diğer önemli faktörler arasında yer almaya başlamışlardır (Hooghe ve Marks, 2007: 119; Usherwood ve Startin: 2013: 4). Bu nedenle, bir benzetmeye göre, bir zamanlar bir "İngiliz hastalığı" olarak görülen Avrupa şüpheciliği, bugün tıpkı bir "bulaşıcı hastalık" gibi tüm Avrupa'yı ele geçirmiş durumdadır (Torreblanca vd., 2013: 1).

1.3. Kamuoyu ve Avrupa Şüpheciliği

Avrupa bütünleşmesi, ilk yıllarından itibaren, sürece karşı tutum benimseyen kesimleri içerisinde barındırmakla birlikte, söz konusu kesimler özellikle 1990'lı yıllardan bu yana daha aktif politikalar yürütmeye başlamışlardır. Bu doğrultuda, Avrupa bütünleşmesi yalnızca elitler vasıtasıyla yürütülen bir süreç olmaktan çıkmış, aynı zamanda kamuoyu duyarlılıklarına da dayanır hale gelmiştir (Gabel ve Palmer, 1995: 3). Bu durum, kamuoyunun Avrupa bütünleşmesindeki yeri ve etkinliğinin araştırmacılar tarafından daha fazla ilgi görmesini de beraberinde getirmiştir. Öyle ki, Avrupa bütünleşmesi üzerine yapılan çalışmalarda uzun yıllar boyunca bütünleşme sürecinden uzak

ve sürece ilgisiz olarak kabul edilen kamuoyu, bütünleşme sürecinin derinleşmesiyle birlikte, AB üzerine yapılan çalışmaların odak noktasına taşınmıştır.

Kamuoyu üzerine 1990'lı yıllardan önce yapılan araştırmalar, Avrupa bütünleşmesine yönelik desteğin sabit bir tutumu yansıttığı düşüncesine dayanmaktadır. Ancak, son dönemde yapılan araştırmaların da ortaya koyduğu üzere, kamuoyunun AB ile ilgili görüşleri çok yönlü, doğası gereği karmaşık ve değişkendir. Bu nedenle, kamuoyunun Avrupa bütünleşmesi karşısındaki yaklaşımını anlayabilmek için, öncelikli olarak, Avrupa bütünleşmesine yönelik gelişen görüş ve tutumlarının hangi faktörler etrafında şekillendiğini iyi kavramak gerekmektedir. Bu noktada, hangi faktörlerin kamuoyunda Avrupa bütünleşmesine yönelik desteği arttırırken, hangilerinin Avrupa şüpheciliğinin güçlenmesine sebep olduğu cevaplanması gereken sorular olarak ortaya çıkmaktadır.

1990'lı yılları takiben Avrupa bütünleşmesine yönelik kamuoyu üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, Matthew Gabel ve Harvey D. Palmer (1995) tarafından Avrupa bütünleşmesine yönelik desteği anlamak amacıyla yürütülen çalışma dikkat çekmektedir. Gabel ve Palmer, çalışmalarında Avrupa bütünleşmesini şekillendirmede kamuoyunun rolünü araştırmışlar ve AB vatandaşlarının Avrupa bütünleşmesine verdikleri desteğin neden farklılaştıkları sorusuna cevap aramışlardır. Eurobarometre ve Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nden (*Organisation for Economic Co-operation and Development* [OECD]) elde edilen verilerin analiz edildiği çalışmanın bağımlı değişkeni, Avrupa bütünleşmesine bireysel düzeyde verilen destek iken, bağımsız değişkenler; ticari çıkarlar, ulusal ekonomik değerlendirmeler, güvenlik endişeleri ve nüfus özellikleri olarak belirlenmiştir.

Christopher J. Anderson ve M. Shawn Reichert (1995) de, AB üyesi ülkelerde bütünleşmeye verilen kamuoyu desteğindeki farklılaşmaların nasıl açıklanabileceği üzerine çalışmalar yürüten isimler arasındadır. Tıpkı Gabel ve Palmer gibi, Eurobarometre kamuoyu araştırmalarından faydalanan araştırmacılar, AB'ye olan desteği hem birey düzeyinde hem de ulusal düzeyde faydacı yaklaşım çerçevesinde ele alarak açıklamaya çalışmış ve AB üyeliğinden kaynaklanan ekonomik faydaların bütünleşmeye olan destekle ne gibi ilişkisi olduğunu incelemişlerdir.

Gabel 1998 yılında bireysel olarak yürüttüğü ampirik bir çalışmada ise, bireysel düzeyde AB üyeliğine verilen desteği, farklılaşan bireysel ekonomik çıkarların uluslararası alandaki siyasal tutumlara nasıl yansıdığıyla ilişkilendirerek açıklamaya çalışmıştır. Bu bağlamda, Eurobarometre araştırmaları ve OECD'den elde ettiği verileri analiz etmiştir.

Kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumunun ardındaki dinamiklerin neler olduğu sorusuna cevap arayan araştırmacılar arasında olan Anderson (1998), bir diğer çalışmada ise, kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumuna etki eden ulusal siyasi temelleri incelemiştir. Anderson bu bağlamda, Almanya, Belçika, Danimarka, Fransa, İrlanda, İtalya ve Portekiz olmak

üzere yedi AB üyesi ülke için Eurobarometre anketlerinden elde ettiği verileri analiz etmiştir. Anderson'un bu ülkeler üzerinde inceleme yapmasının nedeni farklı zamanlarda AB üyesi olan bu ülkelerin değişkenler açısından farklı sonuçlar yaratabileceğini düşünmesi olmuştur. Anderson'un çalışmasının bağımlı değişkeni, ülkenin AB'ye üyeliğine desteği iken, bağımsız değişkenleri ise demokrasinin işleyişinden duyulan memnuniyet, ulusal hükümete destek, partilere verilen destek, ekonomik performans değerlendirmeleri, AB politikalarına duyulan ilgi ve politik değerler ile demografik özelliklerden oluşmaktadır.

Joshua A. Tucker vd. (2002) ise, AB üyeliğine yönelik kamuoyu desteğinin ardındaki dinamikleri komünizm sonrası ülkeler açısından değerlendirmeye çalışmışlardır. Bu bağlamda, Merkezi ve Doğu Avrupa (MDA) ülkeleri⁸ olarak bilinen komünizm sonrası on ülke için, Eurobarometre araştırmasından elde ettikleri verileri analiz etmişlerdir. Araştırmada, AB üyeliğine destek, komünizm sonrasındaki geçiş sürecinin kazananları ve kaybedenleri olarak nitelendirilebilecek kesimler açısından incelenmiştir.

Laruen M. McLaren (2002), Avrupa bütünleşmesine yönelik desteğin ya da şüpheciliğin dinamikleri üzerine daha önceki yıllarda yapılan çalışmaların, genel olarak ekonomik faktörlere odaklanmaları ve diğer kültürlerden kaynaklanan tehdit algısı olgusunu göz ardı etmeleri dolayısıyla, bütünleşme karşıtlığını açıklama noktasında yetersiz kaldıklarını iddia etmiştir. Bu nedenle, kültürel tehdit algısının AB'ye yönelik genel tutum üzerindeki etkilerine odaklanmıştır. McLaren, diğer kültürlerden algılanan tehdidin Avrupa bütünleşmesine verilen destek üzerindeki etkilerini ölçtüğü çalışmada, AB'nin altı kurucu üyesi ve sonradan üye olan ülkeler için Eurobarometre'den topladığı verilerini analiz etmiş ve karşılaştırmıştır.

2000'li yılların ikinci yarısında da kamuoyunun Avrupa bütünleşmesi ile ilgili tutumlarının şekillenmesinde etkili olan faktörlerin incelenmesine yönelik ilgi artarak devam etmiştir. Hooghe ve Marks, 2000'li yıllarda, vatandaşlar tarafından Avrupa bütünleşmesine verilen desteğin dinamiklerinin neler olduğunu inceleyen araştırmacılar arasındadır. Hooghe ve Marks (2005), kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumunu inceledikleri çalışmada, ekonomi ve topluluk kimliği yaklaşımlarını Eurobarometre verilerinden faydalananarak test etmişlerdir.

Vatandaşların ve siyasi partilerin, AB'nin ilkelerine, kurumlarına ya da politikalarına muhalefet etmelerinin ardında yatan nedenler de, yine, 2000'li yıllarda, Hooghe ve Marks tarafından yürütülen farklı bir çalışma sırasında da ele alınmıştır. Hooghe ve Marks (2007), ekonomik çıkar ve ulusal kimliği Avrupa vatandaşları arasında Avrupa şüpheciliğinin kaynağı olarak inceledikleri çalışmada, kamuoyunun medya ve siyasi partiler tarafından nasıl yönlendirildiğini analiz etmişlerdir.

⁸ AB kaynaklarında, MDA ülkeleri olarak adlandırılan on ülke, Bulgaristan, Çekya, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'dır.

Marco R. Steenbergen vd. (2007) ise, kamuoyunun siyasi partiler tarafından yönlendirildiği ön kabulünden ziyade, Avrupa bütünleşmesini kim yönlendirmektedir (elitler mi yoksa halk mı), kim kime “ipucu” sağlamaktadır gibi araştırma sorularını cevaplamaya çalışmışlardır. Bu bağlamda, 1984 ve 2002 yılları arasındaki dönem için elde edilen Eurobarometre ve uzman anket verilerini analiz ederek, Avrupa bütünleşme sürecinde elitler ve halk arasında gelişen ilişkiyi ortaya koymayı hedeflemişlerdir.

Hooghe (2007) bireysel olarak yürüttüğü bir çalışmada daha, Avrupa şüpheciliğin dinamiklerini mercek altına almıştır. Çalışmasında iki temel mesele üzerinde duran Hooghe, ilk olarak, siyasi partilerin Avrupa bütünleşmesi ile ilgili tercihlerinin ardında stratejik dürtülerin mi yoksa ideolojik taahhütlerin mi olduğu sorusunu cevaplandırmaya çalışmıştır. İkinci olarak ise, partiler ve kamuoyu arasındaki bağlantının ne olduğu, birbirlerini nasıl yönlendirdikleri üzerinde durmuş ve hangisinin tercihinin Avrupa ile ilgili karar alma süreçlerinde belirleyici olduğu sorusuna cevap aramıştır.

Catherine E. De Vries ve Kees van Kersbergen (2007), çalışmalarında, kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine verdiği desteği anlama noktasında dışlayıcı ulusal kimlik, ekonomik kaygılar, ulusal siyasal kurumlara güven ve ulusal demokrasiden memnuniyet olmak üzere dört temel göstergeden faydalanmışlardır. De Vries ve Van Kersbergen, kamuoyu ile ilgili verileri Eurobarometre araştırmalarından elde etmişlerdir.

De Vries, 2010’lu yıllarda da kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumu üzerine çalışmalar yürütmeye devam etmiştir. De Vries (2013), bireysel olarak gerçekleştirdiği bir çalışmada, Avrupa bütünleşmesine verilen destekte gözlemlenen değişkenliğin nedenlerini anlamayı amaçlamış ve 2009 AP seçimlerinden elde ettiği veriler ışığında MDA ile Batı Avrupa ülkelerinde Avrupa bütünleşmesine verilen desteği karşılaştırmıştır. De Vries, kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine verdiği destekteki farklılaşmayı, bütünleşmenin karmaşık yapısı çerçevesinde açıklamaya çalışmıştır. De Vries, Avrupa bütünleşmesine yönelik kamuoyunu şüpheli olarak nitelendiren araştırmacıların aksine “tutarsız” olarak nitelendirmiş ve söz konusu tutarsızlığın üyelik tecrübeleri dolayısıyla Batı Avrupa ülkelerinde daha belirgin olduğunu ileri sürmüştür.

De Vries, Sara B. Hobolt ile ortaklaşa yürüttüğü bir başka araştırma sonucunda ise, Avrupa bütünleşmesi ve kamuoyu arasındaki ilişkiye dair genel bir literatür taraması niteliğinde değerlendirilebilecek bir çalışma ortaya koymuştur. Hobolt ve De Vries (2016) çalışmalarının odak noktasına, Avrupa bütünleşmesine olan desteğin ya da şüpheciliğin nasıl kavramsallaştığı, neden kaynaklandığı ve ne gibi sonuçlarının olduğu gibi soruları almışlardır.

Literatürde dikkat çeken önemli bir nokta, Avrupa bütünleşmesine olan desteği ya da Avrupa şüpheli tutumu açıklamada, tek boyutlu yaklaşımlardan ziyade, çok boyutlu yaklaşımların

benimsenmiş olmasıdır. Yapılan çalışmalar, Avrupa bütünleşmesine desteği açıklarken, kamuoyunun Avrupa bütünleşmesi karşısındaki tutumunu genel olarak bağımlı değişken olarak ele almakta ve onu anlayıp açıklamaya çalışmaktadırlar. Literatürde yer alan çalışmalarda, kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumunun belirleyicilerinin, yani bağımsız değişkenlerin ise, genel olarak; ekonomik faktörler ve ulusal kimlik-kültür algısı olduğu görülmektedir. İlaveten, başta kamuoyu ile siyasi aktörler arasındaki etkileşim ve ipuçları olmak üzere, iç politikaya yönelik değerlendirmeler, güvenlik algısı ve demografik özelliklerin de bağımsız değişken olarak araştırıldığı çalışmalar da mevcuttur. Literatürde dikkat çeken bir diğer önemli nokta ise, kamuoyundaki Avrupa şüpheciliğinin genel olarak Eurobarometre anketinden elde edilen veriler ışığında açıklanmaya çalışılmış olduğudur.

Genel olarak değerlendirmek gerekirse, Avrupa bütünleşmesine yönelik kamuoyu üzerine yapılan çalışmalarda Avrupa şüpheciliğini açıklama noktasında akademik bir fikir birliği bulunmasa da üç temel yaklaşımdan söz etmek mümkündür. Bunlar, faydacı yaklaşım, kimlik temelli yaklaşım ve siyasi ipucu yaklaşımı⁹ olarak sayılabilir. Kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumunun şekillenmesinin ardındaki farklı dinamikleri açıklayan bu üç temel yaklaşımın, AB'ye yönelik algıları da farklılaşmaktadır. Faydacı yaklaşım, AB'yi, bireyler açısından varlık hareketliliğindeki farklılıklardan, ülkeler açısından ise kapitalizmin doğasından kaynaklanan, önemli dağıtımsal sonuçlar doğuran ve ekonomik değişimi kolaylaştıran bir yönetim şekli olarak görmektedir. Bu bağlamda, ekonomik fayda ve maliyet hesaplamalarını ticaret teorisine dayandırmaktadır. Faydacı yaklaşımın başlıca argümanı, Avrupa bütünleşmesinin kendi ekonomilerine net kazanç sağladığını düşünen bireylerin bütünleşmeye destek verdiği görüşüne dayanmaktadır. Kimlik temelli yaklaşım ise, AB'yi mevcut bölgesel toplulukları kapsayan bir yönetim şekli olarak görmek ve Avrupa bütünleşmesine yönelik kamuoyunun, bireylerin kimlik algıları çerçevesinde şekillendiğini kabul etmektedir. Kimlik temelli yaklaşımın temel argümanı, grup üyeliğinin psikolojisine dayanmakla birlikte, toplumsal, daha da ötesi ulusal kimliklerin, Avrupa bütünleşmesine yönelik desteği sınırlandırdığı yönündedir. Avrupa bütünleşmesine verilen desteği ya da Avrupa şüpheciliği açıklamak için başvurulmuş bu iki yaklaşım, esasen, birbirini dışlayan ve birbiriyle çelişen niteliktedir. Bu noktada, kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine dair tutumuna açıklama getiren üçüncü bir yaklaşım devreye girmektedir. Söz konusu üçüncü yaklaşım, AB'yi iç politikanın bir uzantısı olarak algılayan ve ulusal ideoloji ya da siyasi partiler ve elitlerle iletişime dayalı olarak siyasi ipuçlarının, ekonomik hesaplamalar ile topluluk üyelikleri ve kimliğinin etkisine aracılık ettiğini ileri süren siyasi ipucu yaklaşımıdır (bkz. Hooghe ve Marks, 2005: 420).

⁹ Literatürdeki üç temel yaklaşımdan sonuncusu olan bu yaklaşım, farklı kaynaklarda ulusal ipuçları (bkz. De Vries, 2013), ipucu alma (bkz. Hobolt ve De Vries, 2016) ve siyasi ipuçları (bkz. Hooghe ve Marks, 2005) gibi farklı isimlerle anılmaktadır. Bu çalışmada, anlam bütünlüğünü korumak adına söz konusu yaklaşımdan “siyasi ipucu” yaklaşımı olarak bahsedilecektir.

1.3.1. Faydacı Yaklaşım

1990'lı yıllara kadar, özellikle de Maastricht Antlaşması imzalanana kadar, Avrupa bütünleşmesinden bahsedildiğinde, genel olarak, ekonomik iş birliğinin sağlanması ve pazar bütünleşmesinin kurumsallaşması anlaşılmaktaydı. Bu doğrultuda, bu yıllarda Avrupa bütünleşmesine ilişkin gerçekleştirilen kamuoyu analizleri de bu durumu yansıtır nitelikte, daha çok, bireysel fayda-maliyet analizine dayanan faydacı yaklaşım temelinde gelişim göstermiştir (Hobolt ve de Vries, 2016: 420; Hooghe ve Marks, 2005: 426). Avrupa bütünleşmesine dair kamuoyu desteği üzerine yürütülen araştırmaların, bireysel tercihlerin fayda-maliyet analizi çerçevesinde şekillendiğini ortaya koyması, bütünleşme hareketine en uzak olan ve en az ilgi gösteren bireylerin dahi, AB söz konusu olduğunda anlamlı ve sistematik tercihlerde bulunabildiklerini gözler önüne sermiştir (Steenbergen vd., 2007: 15).

AB üyeliği herkesin kesin fayda sağladığı, pozitif toplamı bir oyun niteliğinde değildir. Aksine, bütünleşme süreci içerisinde hem kazanan hem de kaybeden kesimler ortaya çıkmaktadır (Anderson ve Reichert, 1995: 233, 244). Bireylerin, AB üyeliğinden sağladıkları faydalar ya da üyelik dolayısıyla uğradıkları zararlar, onların pazarın serbestleşmesi sonucunda ortaya çıkan ekonomik fırsatlardan ne derece faydalanabildikleri ile ilgili olarak farklılık gösterebilmektedir (Gabel, 1998: 938). Nitekim ortak pazar, AB üyesi ülkelerin vatandaşları için, onların bireysel olarak gelir seviyeleri, eğitim düzeyleri ve meslekleri ile bağlantılı olarak farklı sonuçlar doğurmaktadır. Malların serbest dolaşımının önündeki engellerin kalkması, şirketlerin sınırları ötesinde de ticaret yapmasına olanak tanımaktadır. Sermayenin serbest dolaşımının önündeki engellerin kalkması, ulusal pazarların mevcut sermaye dengesini değiştirmektedir. İşgücünün serbest dolaşımının önündeki engellerin kalkması ise, AB istihdam pazarındaki rekabetin artmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, ortak pazar ekonomisi, özellikle daha az eğitilmiş ve vasıfsız iş gücü için iş güvensizliğine yol açarken; daha iyi eğitilmiş ve yüksek vasıflı profesyoneller ve sermaye sahipleri için ise işgücü hareketliliğine fırsat sağlaması dolayısıyla avantaj sağlamaktadır (Anderson ve Reichert, 1995: 234; De Vries ve Van Kersbergen, 2007: 310-311; Hobolt ve de Vries, 2016: 420; Gabel, 1998: 938; Gabel ve Palmer, 1995: 6-7).

Bu bağlamda, bireylerin sosyo-ekonomik durumlarının AB'ye yönelik tutumlarının şekillenmesinde etkili olduğu görülmektedir. Profesyonel pozisyonlardaki, daha iyi eğitim almış bireyler, daha kolay hareket edebilmeleri ve daha esnek koşullarda istihdam edilebilmeleri bağlamında bütünleşmiş Avrupa pazarında kendilerine daha kolay yer bulabilmektedirler. Dolayısıyla, yeni iş imkânları konusunda daha iyimser olmakta ve serbest işgücü pazarından kaynaklanabilecek işsizlik durumuna karşı daha az endişe duymaktadırlar. Küreselleşmenin 'kazananları' olarak nitelendirilen, şehir merkezlerinde yaşayan, genç, daha iyi eğitim almış ve dolayısıyla daha iyi işlerde, profesyonel pozisyonlarda çalışan ve refah seviyesi daha yüksek olan bu kesim, sınırların daha geçirgen olmasına, göçe ve uluslararası iş birliğine karşı daha olumlu bir bakış

açısına sahip olmaktadır. Öte yandan, işçi sınıfı, daha az eğitilmiş ve daha yaşlı nüfusu oluşturan ve “geride kalanlar” olarak nitelendirilen kesim ise, bu tip bir açıklık karşısında muhalif tavır sergilemektedir (Hobolt, 2016: 1265). Avrupa bütünleşmesine verilen destek açısından değerlendirildiğinde, ülkelerinin AB’ye üyeliğinden bireysel olarak fayda sağlayan, küreselleşmenin ve ortak pazar ekonomisinin ‘kazananları’ olarak nitelendirilen bu kesim, AB üyeliği ve Avrupa bütünleşmesi söz konusu olduğunda daha pozitif tutum benimsemektedir (Anderson ve Reichert, 1995: 234, 244; Gabel ve Palmer, 1995: 7-11; Hobolt, 2016: 1265; Tucker vd., 2002: 557, 559, 561; Vasilopoulou, 2016: 224). Ayrıca, bu bireyler, kendilerini “küreselleşmenin kazananları” olarak kabul ettikleri için, Avrupa bütünleşmesinin ekonomik getirilerinden faydalandıkları gibi, kendilerini diğer kültürlerin tehdidi altında hissetmemektedirler (Vasilopoulou, 2016: 224).

Faydacı yaklaşımın temel mantığı da, eğitim seviyeleri daha yüksek, daha iyi vasıflara sahip ve sosyo-ekonomik statü bağlamında daha üstün konumda olan bireylerin Avrupa bütünleşme süreciyle birlikte liberalleşen ticaretten fayda sağladıkları ve bütünleşme hareketine daha fazla destek verdikleri fikrine dayanmaktadır (bkz. Anderson ve Reichert 1995; Gabel, 1998; Gabel ve Palmer 1995, Tucker vd., 2002; Vasilopoulou, 2016). Bu bakımdan, Avrupa bütünleşmesine verilen destekteki azalma, AB’nin bireyler tarafından, kendi temel çıkarları açısından tehdit olarak algılamasının yanı sıra, ekonomik ve toplumsal hoşnutsuzlukların artmasıyla yakından ilgilidir (De Vries ve Van Kersbergen, 2007: 314). Avrupa halkının bütünleşmeye yönelik tutumunun mevcut çıkarları doğrultusunda şekillenmesi, siyasetçilerin politika yapım ve uygulama süreçlerinde bütünleşmenin Avrupalıların refahını nasıl etkilediğini dikkate almak durumunda kalmalarına neden olmaktadır (Gabel ve Palmer, 1995: 13). Bu da, Anderson’un da iddia ettiği gibi (1998: 569-570, 592-593), ulusal kamuoyunun, uluslararası alanda siyasi elitler tarafından yürütülen karar alma süreçlerinde ulusal siyasi ortamdan kaynaklanan bir sınırlama unsuru görevi görmelerine yol açmaktadır.

Bu çalışmada, buraya kadar ele alındığı şekliyle, faydacı yaklaşımın, Avrupa bütünleşmesine desteği açıklama noktasında siyasal tutumların ardındaki bireysel sebeplere odaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Buna göre, Avrupa bütünleşmesi pek çok AB ülkesi vatandaşı tarafından kendi bireysel ekonomik refahlarına etkisi bağlamında değerlendirilmektedir.

Ancak, faydacı yaklaşıma göre, ekonomik çıkarlar ve Avrupa bütünleşmesine verilen destek arasındaki ilişki, yalnızca bireysel düzeyde değil ulusal düzeyde yapılan fayda-maliyet analizleri yoluyla da açıklanabilir (bkz. Anderson ve Reichert, 1995: 231, 236; De Vries ve Van Kersbergen, 2007: 310; Hobolt ve de Vries, 2016: 420). Öyle ki, Avrupa bütünleşmesine verilen destek, bireysel olarak ortak pazardan sağlanacağı düşünülen olası faydaların yanı sıra bireyin vatandaşı olduğu ülkenin ulusal ekonomik çıkarları ve güvenliğiyle de yakından ilişkilidir (Gabel ve Palmer, 1995: 3).

AB üyeliğinden kaynaklanan mali transferler, serbest ticaret ve dolayısıyla gelişen koşullardan bireysel ve/veya ulusal bağlamda ekonomik olarak fayda sağladığını düşünen ve ekonomik gelecekleri hakkında güvende hisseden vatandaşlar, Avrupa bütünleşmesine yönelik pozitif bir tutum benimsemektedirler. Buna karşın, AB üyeliğinin ekonomik sonuçlarına ilişkin bireysel ve/veya ulusal anlamda kaygılı olan vatandaşlar ise, daha Avrupa şüpheci bir çizgide tutum takınmaktadırlar (bkz. De Vries ve Van Kersbergen, 2007: 310; Gabel ve Palmer, 1995: 10; Hobolt ve de Vries, 2016: 420; Hooghe ve Marks, 2005: 422).

Ulusal ekonomik çıkarlar, kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumuna etki etmekle birlikte, Avrupa halklarının AB'yi kendi ülkelerinin ekonomik refahından tümüyle sorumlu tutması beklenemez. Aynı şekilde, bir ülkenin yalnızca AB üyeliğinden fayda sağlıyor olması da o ülke hakkının AB'ye destek vermesi anlamına gelmemektedir. Nitekim bütünleşmeye verilen desteğin devamlılığında AB vatandaşlarının bireysel ekonomik değerlendirmelerin etkisi de bulunmaktadır. Bu açıdan, ulusal ekonomik değerlendirmelerin AB'ye verilen destekle ilişkisinin, bireysel ekonomik değerlendirmelere kıyasla daha zayıf kaldığını söylemek mümkündür.

1.3.2. Kimlik Temelli Yaklaşım

AB değişen ve gelişen bir yapıya sahip olduğu için, Avrupa bütünleşmesine dair yapılan kamuoyu araştırmalarının sonuçlarının da zaman içinde değişim göstermesi şaşırtıcı değildir. AB günümüzde, yalnızca ortak pazar ile ilgili olmayıp, üye ülkelerin ulusal hükümetlerini egemenliğin devredildiği çok düzeyli bir yönetim sisteminde bir araya getirmektedir. Avrupa bütünleşmesi, egemenliğin devredilmesi bağlamında hükümetlerin kendi ulusal çıkarları doğrultusunda hareket etmelerini zorlaştırmanın yanı sıra, farklı ulusal topluluklar arasındaki sınırların ortadan kalkmasına da neden olmaktadır (Hooghe ve Marks, 2005: 423). Bu bağlamda, özellikle Maastricht Antlaşması'nın onaylanmasını takip eden süreçte, AB'nin üyeleri arasında ticaretin liberalleşmesini hedefleyen uluslararası bir örgütten daha farklı öncelikleri olan siyasi bir birliğe dönüşmesiyle birlikte, Avrupa bütünleşmesi ile ilgili konularda siyasi elitler arasında yaşanan görüş ayrılıkları daha fazla görünür hale gelmeye başlamıştır. AB'nin siyasi bir birliğe evrilmesi neticesinde, ilaveten, ulusal kimlik, kültür vb. gibi siyasal etmenler Avrupa bütünleşmesine yönelik kamuoyunun oluşmasına etki eden dinamikler olarak ön plana çıkmışlardır (De Vries, 2013: 449; Hobolt ve de Vries, 2016: 420; Hooghe ve Marks, 2005: 426). AB tarafından izlenen politikalarla bağlantılı olarak zaman içerisinde değişim gösteren Avrupa şüpheciliği de, Avrupa bütünleşmesinin ilk yıllarında ekonomik unsurlar çerçevesinde şekillenirken, Maastricht Antlaşması sonrası dönemde ulusal kimlik ve kültür gibi unsurlardan beslenerek gelişmeye başlamıştır.

Kimlik temelli yaklaşım, bireylerin kendi kimliklerine ve uluslarına bağlılığı ile diğer kültürleri algılama biçimlerinin, onların Avrupa bütünleşmesi özelinde, AB karşısındaki siyasi tutumları üzerinde etkili olduğunu ileri sürmektedir (bkz. Hobolt, 2016: 1265; Hobolt ve De Vries, 2016: 420-

421; McLaren, 2002: 553-554). Kimlik temelli yaklaşım uyarınca, Avrupa vatandaşları Avrupa bütünleşmesine ilişkin değerlendirmelerde bulunurken, AB üyeliğinin kendi hayatları üzerindeki etkilerinin ekonomik fayda ve maliyetlerini analiz etmek yerine, ulus devletin bütünlüğüne zarar verebilecek olası durumlara daha fazla önem vermektedirler. Ulusal kimliğin, kültürün ve değerlerin aşınması ihtimaline karşı daha hassas bir tutum benimseyen bu vatandaşlar, ulus devleti tehdit edebilecek olası herhangi bir uygulama ya da kuruma karşı muhalif bir duruş sergileme eğilimi göstermektedirler. Ulusal bütünlük ile ilgili endişeleri daha düşük düzeyde olan vatandaşlar ise, daha az tehdit altında hissetmekte ve Avrupa bütünleşmesine karşı daha destekçi bir tutum benimsemektedirler (McLaren, 2002: 553-554). Bu çerçevede, tıpkı faydacı yaklaşım gibi, kimlik temelli yaklaşım da Avrupa bütünleşme sürecine en ilgisiz görünen bireylerin dahi, ulusal kimlik ve kültür algıları bağlamında AB ile ilgili anlamlı ve sistematik tercihlerde bulunabildiğini gösterir niteliktedir (Steenbergen vd., 2007: 15).

Avrupa bütünleşmesi çok kültürlülüğü güçlendirmekte ve AB üyesi ulus devletlerin temelini oluşturan dışlayıcı nitelikteki “biz” ve “onlar” ayrımını aşındırmaktadır (Hooghe ve Marks, 2005: 423). Bu nedenle, ulusal kimliğin kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine yönelik tercihlerine nasıl etki ettiğini iyi kavrayabilmenin yolu, kimliğin ne derece kapsayıcı ya da dışlayıcı olduğunun ve kamuoyunun Avrupa şüpheli siyasi partiler tarafından yönlendirilip yönlendirilmediğinin anlaşılmasından geçmektedir (Hooghe ve Marks, 2009: 21). Herhangi bir ulusal kimlik, taşıdığı özelliklere göre kapsayıcı ya da dışlayıcı nitelikte olabilmektedir. Dışlayıcı kimlik benimseyen bir grupla özdeşleşen bireylerin, ulusal kimliklerini diğer bölgesel kimliklerden farklı görmeleri dolayısıyla, farklı grupları içeren oluşumlara destek verme olasılığı azalmaktadır. Bu bireyler, kapsayıcı ulusal kimliğe sahip bireylerle karşılaştırıldıklarında, küresel yönetişimi tehdit olarak algılamakta ve dolayısıyla Avrupa bütünleşmesine karşı daha şüpheli olma eğilimi göstermektedirler (Hooghe ve Marks, 2005: 424).

Diğer taraftan, kimliklerin Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumları şekillendirmedeki etkisi, ulusal siyasi aktörlerden gelen ipuçlarına bağlı olarak değişebilmektedir. Dışlayıcı ulusal kimliğe ve güçlü ulusal aidiyet duygusuna sahip bireyler, Avrupa şüpheli eğilim göstermeye daha yatkın olmakla birlikte, siyasi aktörler tarafından yönlendirilmeleri durumunda Avrupa bütünleşmesine yönelik pozitif tutum da benimseyebilmektedirler (Hooghe ve Marks, 2009: 12, 22). Bu, Avrupa bütünleşmesine yönelik kamuoyunun şekillenmesinde topluluk kimlikleri ve ulusal siyasi aktörler arasındaki etkileşimi gözler önüne sermektedir. Ancak, söz konusu etkileşimin tek taraflı olmadığını da belirtmek gerekir. Dışlayıcı ulusal kimlik, kamuoyunu mobilize edici etkisi bağlamında, Avrupa konusundaki tartışmaları daha da arttırmakta ve politika yapıcı aktörlerin, özellikle de ulusal hükümetlerin, müzakereler sırasında uzlaşma ihtimalini sınırlandırıcı yönde etki edebilmektedir (Hooghe ve Marks, 2009: 22). Bu çerçevede, ulusal kimlik kapsayıcı ya da dışlayıcı nitelikte olması bağlamında Avrupa bütünleşmesine desteğe ya da Avrupa şüpheliğine yol açabileceği gibi, ulusal

hükümetlerin Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumundan etkilenebilmekte ya da ona etki edebilmektedir.

Kimlik temelli yaklaşıma göre, AB vatandaşları, Avrupa bütünleşmesiyle ilgili değerlendirmede bulunurken, bütünleşmenin kendileri üzerindeki bireysel etkilerinden ziyade, toplum üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır. Bireylerin belirli grup ve kimlik aidiyetleri üzerinde çalışan McLaren'e göre (2002), bireylerin ulusal kültürlerine ve aidiyetlerine bağlı olarak diğer kültürler karşısında duydukları düşmanlık ya da tehdit algısı AB'ye yönelik tutumlarının şekillenmesinde etkili olmaktadır. Bu bağlamda, Avrupa bütünleşmesi, ulusal bağlılık savunucularında ve çok kültürlülük karşıtlarında keskin bir biçimde ulusal kimliğin kaybı duygusu uyandırabilmektedir (Hooghe ve Marks, 2005:423). Dolayısıyla farklı kültür ve kimliklerin, ulusal kimliğe, değerlere ve mirasa karşı tehdit unsuru olarak kabul edilmesi, kamuoyunda Avrupa şüpheciliğini tetikleyen bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır (Connelly, 2015: 60; De Vries ve Van Kersbergen, 2007: 311; McLaren, 2002: 551, 563, 564). Bireylerin Avrupa bütünleşmesine ya da AB'ye karşı şüpheli bir tutum benimsemelerinin temelinde, diğer kültürlerden kaynaklanan tehdit algılarının yattığı kabul edildiğinde, Avrupa şüpheciliğinin genel olarak farklı kültürlerle karşı olan düşmanca bakış açısıyla yakından ilgili olduğu görülmektedir (McLaren, 2002: 551-553).

Literatürde, algılanan kültürel tehditlerin ölçümü konusunda realistik tehdit ve sembolik tehdit olmak üzere iki farklı tehdit ayrımı bulunmaktadır. Realistik tehdit ya da realistik grup çalışması yaklaşımına göre, diğer etnik ya da ulusal gruplar, bir grubun kaynaklarına sahip olmak istemeleri dolayısıyla o grup tarafından tehdit olarak algılanırlar. Sembolik tehdit ya da sembolik politika yaklaşımı ise, diğer etnik ya da ulusal grupların, bir grup tarafından kendi kültür ya da yaşam biçimine tehdit olarak algılanması durumunu ifade etmektedir. Sembolik tehdit yaklaşımına göre, bireylerin belli politika önerilerine karşı yaklaşımları onların belli sembollere olan bakışı çerçevesinde şekillenmektedir. Bu bağlamda, ulus devletin gücünü ve egemenliğini kabul etmiş vatandaşlar, Avrupa bütünleşmesini ulus devlete ait sembollere karşı tehdit olarak algılayabilmektedirler (McLaren, 2002: 555-558).

Ulusal kültürleri benzersiz olan AB üyesi her bir ulus devletin, Avrupa bütünleşmesini, ulusal kimlikleri, kültürleri ve yaşam biçimleri karşısında tehdit olarak algılama eğilimde oldukları göz önünde bulundurulduğunda, AB vatandaşlarının Avrupa bütünleşmesine olan tepkileri, genel olarak, sembolik tehdit yaklaşımı çerçevesinde açıklanabilir. Nitekim Avrupa bütünleşme süreci çerçevesinde diğer kültür ve kimlikleri kendi ulusal kimlikleri bağlamında tehdit olarak algılayan bireylerin endişeleri artmakta ve Avrupa şüpheli tutum benimseme eğilimleri daha yüksek düzeyde olmaktadır.

Kimlik temelli yaklaşım incelendiğinde, bireylerin Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumlarının şekillenmesinde etkili olan rasyonel fayda-maliyet analizleri kadar, ulusal kimlik ve

kültürel tehdit algısının da eşit derecede güçlü olduğu görülmektedir. Öyle ki, Avrupa bütünleşmesinin ulusal kimlik ve kültüre tehdit olarak algılanması, bütünleşmeye verilen destek bağlamında negatif etki yaratan faktörlerden biri niteliğindedir.

1.3.3. Siyasi İpucu Yaklaşımı

Kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine yönelik benimsediği tutumu açıklayan üçüncü temel yaklaşım olan siyasi ipucu yaklaşımı, ulusal siyasi ipuçlarının önemini vurgulamaktadır. Siyasi ipucu yaklaşımı, AB'yi üye ülkelerin ulusal politikalarının bir uzantısı olarak algılamakta ve Avrupa halkının Avrupa bütünleşme sürecine yönelik tutumlarının ulusal siyaseti etkileyen unsurlar tarafından şekillendiğini ileri sürmektedir (Anderson, 1998: 571; Hooghe ve Marks, 2005: 420).

Avrupa bütünleşmesi ile ilgili kamuoyunun oluşmasına etki eden ve üye ülkeler tarafından ulusal düzeyde sağlanan siyasi ipuçları; siyasi partiler, siyasi elitler, medya, çıkar grupları vb. gibi unsurlar aracılığıyla kamuoyuna iletilebilmektedir (bkz. Hobolt ve de Vries, 2016: 422; Hooghe ve Marks, 2005; Hooghe ve Marks, 2009: 10; Usherwood ve Startin, 2013: 10). Bununla birlikte, siyasi partiler ve siyasi elitlerin, Avrupa bütünleşmesi söz konusu olduğunda, AB vatandaşlarını karşı karşıya kaldıkları karmaşık meseleler bağlamında yönlendiren siyasi ipuçlarının en önemli kaynağı konumunda olan siyasi aktörler olduklarını vurgulamak gerekir.

Siyasi ipucu yaklaşımının, bir siyasal meseleye ilişkin genel tutumun şekillenmesinde kamuoyunun mu siyasi partileri ve elitleri, yoksa siyasi partiler ve elitlerin mi kamuoyunu yönlendirdiğini açıklayan yaklaşımlardan biri olan yukarıdan-aşağıya yönlendirme yaklaşımına dayandığını söylemek mümkündür.

Yukarıdan-aşağıya yönlendirme yaklaşımına göre, siyasi partiler ve elitler kamuoyunun şekillenmesinde belirleyici bir role sahiptir. Bu bağlamda, siyasi ipucu yaklaşımı çerçevesinde, bireylerin Avrupa bütünleşmesine yönelik tercihlerinin siyasi elitlerin bütünleşmeye ilişkin tutumlarıyla örtüşmesinin nedeni, bu elitlerin söz konusu bireylerin tercihlerine cevap vermesi değil, onların görüşlerine kendi tutumları doğrultusunda etki etmeleridir (Carrubba, 2001: 141).

AB ile ilgili kamuoyunun oluşma sürecine siyasi ipuçlarının nasıl etki ettiği incelendiğinde, bu ipuçlarının gerek ekonomik fayda-maliyet analizleri, gerekse kimlik ile yakın ilişkide olduğu açıkça görülür (Hooghe ve Marks, 2009: 11). Nitekim ekonomik çıkarlar ve ulusal kimlikler, ulusal siyasette yer alan aktörler tarafından yönlendirilebilmekte ve şekillendirilebilmektedir (Hooghe ve Marks, 2007: 125). Bu çerçevede, ulusal siyasi aktörler tarafından sağlanan siyasi ipuçları, ekonomik faktörler ile ulusal kültür ve kimliğin kamuoyunun Avrupa bütünleşmesini şekillendirmedeki etkisine aracılık eden üçüncü bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, siyasi ipucu yaklaşımı çerçevesinde ele alındığında, Avrupa şüpheciliği, esasen, siyasi aktörlerin kamuoyunun kültürel

tehdit algıları ve ekonomik kayıplarıyla ilgili bastırılmış duygu ve düşüncelerini Avrupa bütünleşmesi ile ilişkilendirme çabalarının bir sonucudur.

Siyasi ipucu yaklaşımı, temel değer ve çıkarların, siyasi aktörler tarafından, siyasal olarak dikkat çekici hale getirildiği düşüncesine dayanmaktadır (Hooghe ve Marks, 2005: 424). Bu düşünceden yola çıkarak, Avrupa bütünleşmesi ile ilgili kamuoyunun zaman içerisinde inşa edildiğini söylemek mümkündür. Hooghe ve Marks'a göre (2009: 13), Avrupa bütünleşmesine yönelik kamuoyunun inşa süreci üç evreden oluşmaktadır. Hooghe ve Marks bu evreleri, Avrupa ile ilgili meselelerin dikkat çekici hale getirildiği "hazırlık evresi", belirli meselelerin siyasal durumlarla bağlantısının sağlandığı "çerçeve oluşturma evresi" ve son olarak belirli önyargıların aşılandığı "ipucu evresi" olarak sıralamaktadır.

Siyasi ipucu yaklaşımına göre AB, ulusal siyasi gerçeklikten farklı, karmaşık bir siyasi yapı olarak kabul edilmektedir. İlaveten, bu yaklaşımda, Avrupa bütünleşmesi sürecinin çok karmaşık olması dolayısıyla Avrupa halkının bu süreçten uzak olduğu düşüncesi hâkimdir (Anderson, 1998: 574). Bu bağlamda, vatandaşlar, Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumlarını şekillendirebilmek adına siyasi aktörlerden gelecek bilgi akışına gereksinim duymaktadırlar (Steenbergen vd., 2007: 17). Keza AB üyesi ülkelerin vatandaşlarının Avrupa bütünleşmesini ve AB'nin işleyiş prensiplerini beklenildiği gibi iyi kavrayamamasının ve dolayısıyla siyasi ipuçları tarafından yönlendirilmesinin ardındaki başlıca nedenlerden biri bilgi açığı olarak kabul edilmektedir. Bilgi açığı, AB vatandaşlarının AB'nin işleyiş prensipleri konusundaki bilgi düzeylerindeki "boşluk" olarak tanımlanabilir (McCormick, 2015: 348).

Siyasal bilginin önemine özel olarak vurgu yapan siyasi ipucu yaklaşımına göre, bireylerin sahip olduğu ya da siyasi partiler/elitler aracılığıyla edindikleri bilgiler, onların Avrupa bütünleşmesi ile ilgili geliştirdikleri tutumlar üzerinde etkili olmaktadır. Siyasi ipucu yaklaşımı uyarınca, bireylerin Avrupa bütünleşmesi ile ilgili entelektüel bilgi ve birikimlerinin az olması, onların bütünleşme ile ilgili görüş ve tutumlarının belirlenmesinde, ekonomik çıkarlar ya da ulusal kimlikler doğrultusunda hareket etmelerinden ziyade siyasi partiler, siyasi elitler, çıkar grupları vb. gibi aktörlerin sağladığı siyasi ipuçları etkisinde hareket etmelerine neden olmaktadır (De Vries, 2013: 449; Hobolt ve de Vries, 2016; Hooghe ve Marks, 2005; Hooghe ve Marks, 2009: 10). Bu nedenle, Avrupa bütünleşmesi konusunda kişisel olarak yeterli bilgi birikimine sahip olmayan bireyler, genel olarak, AB yanlısı ya da AB karşıtı yönde sunulan partizan bilgilere daha fazla maruz kalmaktadırlar (McCormick, 2014: 217). Bu da, bilgi eksikliği olan bireyleri Avrupa bütünleşmesi ve AB konusunda manipülasyona daha açık hale getirmektedir. Bireylerin bilgi düzeyinin artması onların Avrupa bütünleşmesine yönelik düşüncelerini değiştirmeyebilir; ancak gerek AB yanlıları gerekse AB karşıtları tarafından yapılacak olası yönlendirmelerden daha az etki etkilenmelerine neden olur (McCormick, 2015: 353). Bu bağlamda, Avrupa bütünleşmesine yönelik bireysel düzeyde daha fazla

bilgi sahibi olan vatandaşların AB'ye yönelik tutumlarında daha az belirsizlik gözlemlenmektedir (De Vries, 2013: 444-445).

Siyasi ipucu yaklaşımı çerçevesinde, Avrupa bütünleşmesine yönelik kamuoyunun, ulusal düzeyde sağlanan siyasi ipuçları tarafından şekillenmesinin bir diğer nedeni ise, AB vatandaşlarının Avrupa meselelerine kıyasla ulusal politik meselelerle daha fazla ilgili olmasıdır (Hobolt ve de Vries, 2016: 421-422). Siyasi ipucu yaklaşımına göre, AB üyesi ülkelerin vatandaşlarının Avrupa bütünleşmesini ilgilendiren konulardan uzak olmaları ve bu konulara ilişkin farkındalık düzeylerinin düşük olması, onların bütünleşme sürecine ilişkin değerlendirmelerde bulunurken ulusal siyasal sistem, siyasi partiler ve ulusal hükümete yönelik gelişen algılarını göz önünde bulundurmalarına neden olmaktadır (Anderson, 1998: 571, 574-576, 588, 591). Bu nedenle, bireylerin ulusal politik kurumlara yönelik algıları ve bakış açıları Avrupa bütünleşmesine yönelik görüşlerinin şekillenmesinde ipucu etkisi yaratan diğer faktörler olarak kabul edilmektedir (Hobolt ve de Vries, 2016: 422).

De Vries ve Van Kersbergen, bireylerin hissettiği ekonomik kaygılar ile güçlü dışlayıcı ulusal kimlik ve ulusal aidiyet duygusunun AB'ye olan desteği azalttığını iddia ederken, ulusal siyasal kurumlara duyulan güven ve ülkedeki demokrasiden duyulan memnuniyetin AB'ye olan desteği arttırdığını savunmaktadır (2007: 319). Anderson da, ulusal siyasal sisteme verilen destek bağlamında, vatandaşların demokrasinin işleyişinden duydukları memnuniyetin, Avrupa bütünleşmesine ve ülkelerinin AB'ye üyeliğine daha fazla destek vermelerinin ardındaki temel gerekçelerden biri olduğunu iddia etmektedir (1998: 586, 590, 593). Ancak bu noktada, ulusal hükümete duyulan güven ve memnuniyetin, AB'ye verilen destekte artışa neden olabileceği gibi, ulusal hükümete karşı duyulan memnuniyetsizliğin de AB'ye destekte artış ile sonuçlanabileceğini özellikle vurgulamak gerekmektedir (Vasilopoulou, 2016:224). Nitekim ulusal hükümetlerinin politikalarından memnun olmayan vatandaşlar, hükümet politikaları karşısında muhalif bir duruş örneği olarak AB'ye destek verebilir ve hükümetten duydukları memnuniyetsizliklerini bu şekilde ifade edebilirler. Bu durum, bir ülke kamuoyunun AB karşısındaki tutumu değerlendirilirken, siyasi ipucu sağlayan diğer faktörlerin yanı sıra, ulusal konjonktürün ve ülke halkının bu konjonktürü algılama biçiminin de büyük önem taşıdığını ortaya koymaktadır.

Ulusal siyaseti ilgilendiren unsurların ve dolayısıyla siyasi ipuçlarının Avrupa bütünleşmesine yönelik kamuoyunun oluşmasında etkili olmasının bir diğer nedeni de AB'nin ulusal siyasal mücadele alanını da kapsayan çok düzeyli bir yönetim sistemi olmasıdır (Hooghe ve Marks, 2005: 420, 425). Bu bağlamda, bütünleşme sürecine özgü bazı durumlar da, Avrupa bütünleşmesine yönelik kamuoyunu yönlendirme noktasında etkili olmaktadır. Örneğin, AB üyeliğinin bir ülkeye sağlayacağı öngörülen faydaların tartışmasız olduğu zamanlarda, bütünleşmeye yönelik farklı görüşlerin varlığı minimum düzeye inmektedir ve bütünleşmeye verilen destek belirgin bir biçimde artmaktadır. Benzer biçimde, AB vatandaşlarının kendi ülkelerinin ekonomilerinin durumu ile ulusal

kimlikleri ve aidiyetleri konusunda daha net oldukları durumlarda, Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumlarındaki belirsizliklerde azalma gözlemlenmektedir. Ancak, AB vatandaşlarının Avrupa bütünleşmesine yönelik bireysel düzeyde gerekli bilgiye sahip olmadıkları ya da siyasi partilerin ipucu verme kapasitelerinde azalma gözlemlendiği durumlarda ise kamuoyunda bütünleşmeye yönelik belirsizlik artmaktadır (De Vries, 2013: 444-447).

Siyasi partilerin, herhangi bir konuyla ilgili tartışmaya girmekten kaçındığı durumlarda zayıf ya da parti içindeki görüş ayrılıklarından kaynaklı olarak karışık sinyaller yollaması durumunda, siyasi ipucu verme kapasitelerinde belirgin bir biçimde düşüş gözlemlenmektedir (Hooghe, 2007: 7). Siyasi elitler arasında yaşanan derin görüş ayrılıkları dolayısıyla kamuoyuna sağladıkları ipuçlarındaki farklılaşma ve düşüş ise, bireylerin kendi çıkarları, benimsedikleri değerler ve politik tutumlarıyla uyumlu olan ipuçlarını dikkate alma eğilimi göstermelerine neden olmaktadır (Zaller, 1992'den aktaran Hooghe, 2007: 8). Siyasi elitler arasında gözlemlenen görüş ayrılıkları, ayrıca, dışlayıcı ulusal kimliğin daha fazla ön plana çıkmasına da yol açabilmektedir. Bu gibi durumlarda, kendilerini çok sıkı bir biçimde milliyetçi olarak tanımlayan bireyler, siyasi elitlerin Avrupa bütünleşmesinin kabul edilemez bir dış müdahale etkisi yarattığına dair yönlendirmelerine daha duyarlı hale gelmekte ve Avrupa bütünleşmesine muhalif olma eğilimi göstermektedirler (Hooghe ve Marks, 2005: 426).

Buna karşın, içeride fikir birliğinin sağlandığı ve parti içi muhalefetin yaşanmadığı partiler kamuoyuna siyasi ipucu sağlama noktasında, bölünmüş bir tablo çizen partilere kıyasla, daha başarılı ve etkili olmaktadır (Steenbergen vd., 2007: 20; 27-28). Siyasi aktörler tarafından siyasi ipuçları aracılığıyla yapılan yönlendirmeler açısından değerlendirildiğinde, siyasi elitlerin Avrupa bütünleşmesine destek verdiği durumlarda, dışlayıcı ulusal kimliğin geri planda kalması ya da bütünleşmeye verilen destekle pozitif anlamda ilişki içerisinde olması beklenir (Hooghe ve Marks, 2005: 426). Siyasi partiler ve elitlerin, ulusal problemler söz konusu olduğunda AB'yi hedef gösterdiği durumlarda ise, Avrupa bütünleşmesine olan desteğin negatif yönde gelişim göstermesi, bir diğer deyişle Avrupa şüpheciliğinin artması muhtemeldir (Hobolt ve de Vries, 2016: 416).

1.4. Teorik Çerçeve Olarak Avrupa Şüpheciliği

Literatürde, bir ülkede Avrupa şüpheciliğinin gelişimini ve hangi faktörler etrafında şekillendiğini ortaya koymak amacıyla yapılan araştırmalarda, kamuoyu ve siyasi partiler olmak üzere iki temel inceleme düzeyi olduğu görülmektedir. Birleşik Krallık'ta Avrupa şüpheciliğini inceleyen bu çalışmada, AB referandumunda alınan Brexit kararının Avrupa şüpheciliğinin bir sonucu olduğu ön kabulüyle hareket edilmiştir. Bu çerçevede, AB referandumu örnek olay olarak incelenecek, referandum kampanya süreci özel olarak araştırılacaktır.

Kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine ilişkin tutumuna etki eden faktörleri açıklayan üç temel yaklaşımdan biri olan siyasi ipucu yaklaşımına dayanan bu çalışma kapsamında, ayrılma yönünde kampanya yürüten Vote Leave ve UKIP'in Brexit kararını nasıl meşrulaştırmaya ve haklı çıkarmaya çalıştıkları irdelenecektir.

Güç bir grubun ya da bu grubun bir üyesinin diğer gruplar üzerinde “kontrol” sağlama durumunu ifade etmektedir. Bu çerçevede, “modern” anlamda güç, “eylem” (*action*) ve “bilgi” (*cognition*) ile ilgili olmak üzere iki biçimde tanımlanabilir. Eylemsel anlamda güç, güçlü olan grubun diğerlerinin eylem özgürlüğünü kısıtlaması anlamına gelirken; bilişsel anlamda güç, güçlü olan grubun diğerlerinin düşüncelerini etkileyebilmesi ve kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirebilmesi anlamına gelmektedir (van Dijk, 1993a: 254). Çalışmanın çıkış noktasını oluşturan, siyasi ipucu yaklaşımının temellendiği yukarıdan-aşağıya yönlendirmede, siyasi aktörlerin kamuoyunu yönlendirdiği görüşü hâkimdir. Buna göre, taraflar arasındaki ilişki ise, bilgi akışı ve ikna yoluyla sağlanmaktadır (Hooghe, 2007: 6; Steenbergen vd., 2007: 14). Gerçek hayatta güç ilişkileri ve yönlendirmeler her zaman yukarıdan-aşağıya olmamakla birlikte, siyasi ipucu yaklaşımından hareketle bu çalışmanın odak noktası, referandum sürecinde aktif olan ayrılma yanlısı siyasi aktörler ve onların söylemleri olarak belirlenmiştir. Nitekim AB referandumu kampanya süreci, siyasi aktörler ve kamuoyu arasında yukarıdan-aşağıya doğru gelişen bir ilişki açısından örnek teşkil etmektedir.

Toplumsal aktörler, etkileşim halinde oldukları çeşitli toplumsal gruplar arasında bilgiyi, durumları, toplumsal rolleri, kimlikleri ve kişiler arasındaki ilişkileri söylemleri aracılığıyla oluşturlar (Van Leuween ve Wodak, 1999: 92). Bu anlamda, toplum üzerinde etki sahibi olan ve geniş kitlelere erişim imkânı bulunan siyasi partiler ve elitler kamuoyunu yönlendirmede oldukça etkili olan aktörlerdir. Kamuoyu, söz konusu aktörler tarafından yönlendirilebilir, manipüle edilebilir ve onların oluşturduğu siyasi gündemin etkisi altında kalabilir.

AB referandumu kampanyası sırasında Vote Leave ve UKIP, Birleşik Krallık halkının Avrupa bütünleşmesi bağlamında AB'ye bakışına ve AB üyeliğine dair algısına söylemleriyle etki edebilme kapasitesine sahip aktörler olarak ön plana çıkmışlardır. Vote Leave bir siyasi parti olmamakla birlikte, Birleşik Krallık Seçim Komisyonu tarafından Brexit yönünde kampanya yürütmek için öncü kampanya grubu olarak seçilmiş bir aktördür. Öncü kampanya grubu olarak seçilen Vote Leave, referandum gündemini belirleyerek seçmen tercihlerine etki edebilme avantajını elinde bulundurmuştur. Vote Leave, aynı zamanda, partiler arası bir nitelik taşımaktadır. Öyle ki, Muhafazakâr Parti, İşçi Partisi ve UKIP'in yanı sıra diğer partilerden de ayrılma yanlısı isimler Vote Leave'e destek vermişlerdir. Nitekim Vote Leave'in söylemlerinin analize dahil edilmesinin temel gerekçelerinden biri de Muhafazakâr Parti ve İşçi Partisi'nden bazı önemli isimlerin, bu partilerin içerisinde yaşanan görüş ayrılıklarının da etkisiyle Vote Leave'e destek vermeleridir. Tüm bu

nedenler dolayısıyla Vote Leave, referandum kampanyası süresince benimsediği söylemler ve izlediği politikalar incelenecek olan ayrılma yanlısı aktörlerden ilki olarak belirlenmiştir.

Tez kapsamında, kurumsal olarak Vote Leave'in yanı sıra ve Vote Leave çatısı altında kampanya yürüten Muhafazakâr Parti ve İşçi Partisi'ni temsilen seçilmiş siyasetçilerin söylemleri analiz edilecektir. Muhafazakâr Parti ve İşçi Partili siyasetçilerin söylemlerinin analize dahil edilmesinin temel nedeni, aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere bu partilerin, 2015 yılında, referandum öncesinde gerçekleştirilen son genel seçimlerde en yüksek oyu almış ilk iki parti olmaları bağlamında seçmen kitlelerinin genişliğidir. Ayrıca, söylemleri analize dahil edilen Muhafazakâr Partili ve İşçi Partili isimler, Vote Leave kampanyasının yürütülmesinde aktif olarak rol alarak, kampanyanın en öne çıkan yüzlerinden olmuşlardır. Bu nedenle, onların söylemlerinin özel olarak analiz edilmesi ve yorumlanması önem taşımaktadır.

Tablo 5: 2015 Genel Seçim Sonuçları

Sıralama	Parti	Oy Oranı (%)
1.	Muhafazakâr Parti	36,9
2.	İşçi Partisi	30,4
3.	UKIP	12,6

Kaynak: BBC, 2015c kullanılarak oluşturulmuştur.

Çalışma kapsamında diğer partilerin söylemsel stratejileri ayrı ayrı incelenmezken, UKIP'in söylemlerinin özel olarak incelenme sebebi, partinin Vote Leave'den ayrı biçimde kampanya yürütmüş olmasıdır. Bu noktada, partiden Vote Leave'e destek veren tek ismin Douglas Carswell olduğunu belirtmek gerekir. UKIP, ayrıca, 2015 genel seçiminde en yüksek oyu alan üçüncü parti olmuştur. AB üyeliğini referanduma taşımadan önceki yaklaşık yirmi beş yıl boyunca aktif olarak Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması yönünde siyaset yürüten UKIP, ülkede Avrupa şüpheciliğinin sembolü haline gelmiştir. Kurulduğu günden itibaren Birleşik Krallık'ta Brexit yönünde kampanya sürdüren tek siyasi parti olma özelliğini taşıyan UKIP, referanduma giden süreçte de önemli bir rol üstlenmiştir. Bunda, hiç şüphesiz parti lideri Nigel Farage'ın da katkısı büyüktür. Öyle ki Farage, UKIP'te yürüttüğü siyasi kariyeri boyunca Birleşik Krallık'ın AB üyeliğinden ayrılması için çalışmış ve “ülkemi geri istiyorum” sloganını benimsemiştir (BBC, 2016d). Farage liderliğindeki UKIP'in savunduğu fikirlerin Muhafazakâr Parti hükümetinin gündemine girdiği ve bunun Brexit kararı alınan AB referandumuyla sonuçlandığı düşünüldüğünde UKIP'in Birleşik Krallık siyasetine etkisi yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkar. Nitekim gerek referandum yapılmasında gerekse referandumda Brexit kararı alınmasında büyük rol oynayan itici güçlerin başında Farage ve partisi UKIP gelmektedir. Dolayısıyla, AB referandumuna ilişkin Farage liderliğindeki UKIP'in yürüttüğü ayrılma kampanyası değerlendirilmeye katılmadan yapılacak herhangi bir analizin eksik olacağı

düşüncesinden hareketle, referandum kampanyası süresince benimsediği söylemler ve izlediği politikalar incelenecek olan ayrılma yanlısı aktörlerden ikincisi UKIP olarak belirlenmiştir.

Vote Leave ve UKIP'in söylemlerinin analiz edilme kararı, Szczerbiak ve Taggart tarafından geliştirilen parti düzeyinde Avrupa şüpheciliği sınıflandırması temelinde alınmıştır. Szczerbiak ve Taggart, Avrupa bütünleşmesine yönelik benimsenen tutuma göre, sert ve yumuşak muhalefet olmak üzere, iki tür Avrupa şüpheciliğinden bahsetmektedirler. Sert Avrupa şüpheciliği söz konusu olduğunda, Avrupa bütünleşmesine ve AB'ye karşı kesin bir muhalefet gözlemlenmektedir. Sert Avrupa şüpheciler, AB gibi ulus üstü kurumlara yetki devredilmesine karşıdırlar. Bu doğrultuda, sert Avrupa şüpheciliği, genel olarak, Avrupa bütünleşmesine karşı tümenden muhalif bir tavır takınılması ve AB üyeliğine tamamiyle karşı olma durumudur. Yumuşak Avrupa şüpheciliğinde ise, Avrupa bütünleşmesi fikrine ya da AB üyeliğine karşı tümüyle muhalif bir tutum yoktur, koşullu muhalefet vardır. Bu çerçevede, belirli siyasal meselelerle ilgili endişeler, AB karşısında muhalif seslerin yükselmesine neden olabilmekte; bazı ulusal çıkarlar AB'nin mevcut ilerleyişi ya da gelecekteki olası seyrinden farklılaşabilmektedir (Szczerbiak ve Taggart; 2003: 2-3, 8). Brexit'ten yana tutum benimseyen ve bu yönde referandum kampanyası yürüten Vote Leave ve UKIP, sert Avrupa şüphecisi tanımına uymaktadırlar. Bu aktörler, Birleşik Krallık'ın AB üyeliğine tamamiyle karşıdır ve Birleşik Krallık kamuoyunu bu doğrultuda yönlendirmeyi amaçlamışlardır.

Söylemleri analiz edilecek olan aktörlerin Szczerbiak ve Taggart'ın sınıflandırması çerçevesinde belirlenmesinin üç temel nedeni vardır. İlk olarak, bu sınıflandırma parti düzeyinde Avrupa şüpheciliğine ilişkin en temel sınıflandırma niteliğindedir. İkinci neden, Szczerbiak ve Taggart'ın sınıflandırmasının, Taggart'ın daha önceki dönemde yapmış olduğu Avrupa şüpheciliği tanımını, sert ve yumuşak Avrupa şüpheciliği ayırımına giderek geliştirmekle birlikte, kendisinden sonra geliştirilen sınıflandırmalara öncülük eden, açık, anlaşılır ve kavramsal olarak geniş bir çerçeve sunmasıdır. Öyle ki, Szczerbiak ve Taggart'ın sınıflandırmasını takiben geliştirilen sınıflandırmalar oldukça spesifik bir hal almaya başlamışlardır. Üçüncü ve son olarak ise, Birleşik Krallık'ta Avrupa şüpheciliğinin AB referandumu örneğinde incelendiği bu çalışma kapsamında, referandumda Brexit kararı alınmış olmasının Szczerbiak ve Taggart'ın sınıflandırmasını bu çalışma için uygun hale getirmesidir. Nitekim Birleşik Krallık'ta Avrupa şüpheciliğini incelerken, AB referandum kampanyası sürecinin örnek olay olarak seçilme nedeni, gerek bu sürecin gerekse bu süreç sonunda alınan Brexit kararının Birleşik Krallık'taki sert Avrupa şüpheciliğinin en açık örneği niteliğinde olmasıdır. Bu çalışmada amaç, söylemleri analiz edilen aktörlerin ne ölçüde Avrupa şüphecisi olduklarını tespit etmek değil, Brexit kararını kamuoyunun gözünde nasıl meşrulaştırılmaya ve haklı çıkarmaya çalıştıklarını ortaya koymaktır. Bu bağlamda, sert Avrupa şüphecisi tanımına uyan bu aktörlerin söylemleri aracılığıyla kamuoyuna iletmeye çalıştıkları siyasi ipuçlarının ve inşa etmeye çalıştıkları AB algısının açığa çıkartılması hedeflenmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. METODOLOJİ

Birleşik Krallık'ta Avrupa şüpheciliğini 2016 yılında gerçekleştirilen AB referandumu örneği çerçevesinde inceleyen ve referandum kampanya sürecini özel olarak araştıran bu tezde, nitel araştırma metotlarından yararlanılmaktadır. Tez kapsamında yürütülen veri toplama süreci iki aşamalı olarak gerçekleştirilecektir. İlk aşamada, geleneksel arşiv taraması ve çevrimiçi veri tabanlarının ve kaynakların taranması yoluyla birincil kaynaklara ulaşılması planlanmaktadır. İkinci aşamada ise, ikincil kaynaklardan elde edilen verilerin derlenmesi hedeflenmektedir.

Bu çalışmada, AB referandumu sonucunda alınan Brexit kararının Birleşik Krallık'taki Avrupa şüpheciliğinin bir sonucu olduğu ön kabulüyle yola çıkılmıştır. Kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumunun şekillenmesine etki eden faktörlerden biri olarak siyasi aktörlerden gelen ipuçlarını inceleyen siyasi ipucu yaklaşımı ise çalışmanın çıkış noktasını oluşturmuştur. Buradan hareketle bu tezde, Birleşik Krallık halkının Brexit kararı almasında etkili olan faktörlerden biri olarak AB referandumuna giden süreçte aktif olarak ayrılma kampanyası yürüten Brexit bloğunun öncü grubu Vote Leave ve kuruluşundan itibaren Birleşik Krallık'ın AB üyeliğinden ayrılması için çalışan bir siyasi parti olarak UKIP'in AB üyeliği çerçevesinde göçe yönelik ürettikleri söylemler incelenecektir. Böylelikle, Vote Leave ve UKIP'in AB referandumu kampanyası sırasında Brexit kararını nasıl meşrulaştırmaya ve haklı çıkarmaya çalıştıklarının tespit edilmesi hedeflenmektedir. Vote Leave ve UKIP'in AB referandumuna giden süreçte ürettikleri söylemlerinin analizinde, araştırma metodu olarak ESA kapsamındaki farklı yaklaşımlardan biri olan ve Ruth Wodak öncülüğünde geliştirilen DHA'dan yararlanılacaktır.

AB referandumuna giden süreçte Vote Leave ve UKIP'in göç konusunda geliştirdikleri ve DHA aracılığıyla analize tabi tutulan söylemler, teorik düzlemde Avrupa şüpheciliği çerçevesinde değerlendirilerek ve bu söylemlerde yer alan sert Avrupa şüpheci ögeler tespit edilmeye çalışılacaktır. Söylem analizi, kamuoyuna iletilmek istenilen siyasi ipuçlarının ortaya koyulmasına aracılık ederek, nasıl bir AB algısı inşa edilmeye çalışıldığını açığa çıkartacak ve siyasi aktörler düzeyinde gözlemlenen Avrupa şüpheciliğinin kamuoyuna yansıma biçiminin kavranmasına olanak sağlayacaktır. Bu bağlamda, yürütülen analizin ekonomik durum, kültürel faktörler, demografik yapı vb. gibi diğer dinamikler sabit olarak kabul edildiğinde, göç konusunda üretilen söylemlerin seçmenler üzerindeki etkisi hakkında çıkarımda bulunulmasına katkı sağlaması beklenmektedir.

Avrupa bütünleşmesine yönelik kamuoyu tutumu ve söz konusu tutumdaki zaman içerisindeki değişimler ise veri toplama sürecinin ikinci aşamasında başvurulmuş Eurobarometre, Ipsos MORI ve NatCen Panel tarafından yürütülen kamuoyu araştırmaları ve AB referandumunun resmî sonucu çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılacaktır. Göç ile ilgili veriler ise ONS ve Eurostat üzerinden elde edilecektir. Siyasi aktörlerin söylemleri, Birleşik Krallık kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumu ve AB referandumunda alınan Brexit kararı arasında herhangi bir ilişki bulunup bulunmadığının tespit edilebilmesi için kapsamlı bir ekonometrik analiz gerekmektedir. Bununla birlikte, kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumu, bu tutumdaki değişimler ve bu değişimlerin göçle ilişkisinin anlaşılması noktasında ikincil kaynaklardan elde edilen verilerin değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

2.1. Bir Söylem Analizi Metodu Olarak Söylemsel-Tarihsel Yaklaşım

Ne söylem ne de söylem analizi standart bir tanıma sahip kavramlar değildir. Bununla birlikte, genel bir tanım yapılması gerekirse söylem, paylaşılan anlamın kanıksanan (*taken-for-granted*) yapıları olarak ifade edilebilir (Aydın-Düzgüt ve Rumelili, 2019: 286). Michael Foucault'a göre söylem, neyin söylenip söylenemeyeceğini belirler, özneleri oluşturur, kimlik ve eylemlerin sınırlarını tanımlar (Aydın-Düzgüt ve Rumelili, 2019: 286). Thomas Diez'e göre söylem, gerçekliğin bir bileşeni niteliğindedir (1999: 599, 604). Jennifer Milliken'e göre ise, söylem, toplumsal gerçekliği inşa eden bir anlamlandırma sistemidir. Bu bağlamda söylemler, öznelerin, yani bireylerin, nesneleri tanımlamalarına, ayırt etmelerine ve onlara kanıksanan nitelikler atfederek, onları diğer nesnelerle ilişkilendirmelerine olanak sağlarlar (1999: 229, 231). Milliken'in görüşlerinden hareketle, Mark Laffey ve Jutta Weldes de (2004: 28), söylemlerin özneleri, nesneleri ve bunlar arasındaki ilişkileri üretmeleri bağlamında gerçekliği de ürettiklerini ileri sürmüşlerdir.

Söylem analizi ise, siyasal olana ilişkin bir teori olmasının yanı sıra aynı zamanda bir araştırma metodudur (Hopf, 2004: 31). Bir metod olarak söylem analizi, söylemlerin nasıl oluşturulup, toplumsal gerçekliğin inşası bağlamında nasıl anlam kazandığına ve birbirlerinden nasıl farklılaştıklarına odaklanmaktadır (Milliken, 1999: 235-236). Dolayısıyla, inşa edilen farklı toplumsal gerçekliklerin anlaşılabilmesi için söylemlerin yorumlanmaları elzem hale gelmektedir. Bu çerçevede, söylem analizinin toplumsal olayları analiz eden nitel, yorumlayıcı ve inşacı nitelikler taşıdığını söylemek mümkündür. Söylem analizini toplumsal gerçekliğin anlamını kavramaya çabalayan diğer nitel araştırma metodlarından ayıran ise, gerçekliğin nasıl üretildiğini açığa çıkartma çabasıdır (Hardy vd., 2004: 19). Anlam yapılarının incelenmesi tüm söylemsel yaklaşımlar için temel teşkil etmekle birlikte, söylem analizi adı altında, söyleme yönelik farklı anlamları vurgulayan, farklı disiplinlere dayanan, farklı teori ve metodolojileri benimseyen araştırmacılar, birbirinden farklılaşan nitelikte analizler gerçekleştirebilmektedirler. Bu çerçevede, tüm söylem analizi türleri için ortak olan anlam yapılarının incelenmesi amacının, söylem analizi çalışmalarını bir noktada birbirine yakınlaştırdığını söylemek mümkündür.

Gerçekliğin nasıl algılandığı ve nasıl inşa edildiğiyle bağlantılı olan söylem, uluslararası ilişkiler disiplini tarafından da görmezden gelinememiştir ve özellikle dış politika analizi çalışmalarında uygulanan söylem analizi, 1980’li yıllardan itibaren popüler bir “metot” olarak kullanılmaya başlanmıştır (Üstün, 2020: 149). Söylem analizinin uluslararası ilişkiler disipliniinde popüler hale gelmeye başladığı 1980’li yılların sonları, disiplinde ontoloji ve epistemoloji üzerine geniş çaplı meta-teorik tartışmaların yaşandığı döneme denk düşmektedir (Aydın-Düzgit ve Rumelili, 2019). Bu nedenle, söylem analizini uygulayan akademisyenler arasında bireysel söylemsel pratiklerin, söylemi ne derece şekillendirdiği ve değiştirdiği noktasında önemli teorik farklılıklar bulunmaktadır. Ayrıca, söylem analizi, metodolojik olarak da tek bir çerçeveye dayandırılmamıştır (Laffey ve Weldes, 2004: 28).

Uluslararası ilişkiler disipliniinde söylem analizinin gelişimini en genel anlamda üç döneme ayırmak mümkündür. Buna göre, ilk dönem, 1980’li yılların sonunda söylem analizinin post-yapısalcı akademisyenlerin çalışmalarıyla birlikte uluslararası ilişkiler disipliniinde yer almaya başladığı yılları kapsamaktadır. Toplumsal gerçekliklerin dil ve söylem vasıtasıyla oluştuğunu düşünen post-yapısalcı uluslararası ilişkiler teorisyenleri, uluslararası ilişkiler disipliniinin doğasında yerleşik olan kavramları anlamak ve tarihselliklerini ortaya koyarak, doğallıklarını bozmak için söylem analizinden faydalanmışlardır. 1990’lı yılların başlangıcına denk gelen ikinci dönem ise, inşacı teorisyenlerin uygulamaları neticesinde söylem analizinin uluslararası ilişkiler disipliniinin merkezine taşındığı dönem olmuştur. Söylem analizini daha sistematik bir biçimde yürüten inşacı teorisyenler¹⁰, uluslararası ilişkilerin toplumsal olarak inşa edilen doğasına odaklanmışlar ve fikirler, kimlik, kültür vb. gibi “düşünsel” etmenlerin uluslararası ilişkilere etkisini göstermeyi amaçlamışlardır. Üçüncü ve son dönem ise, söylem analizinin diğer nitel ve nicel metodolojilerle iş birliği ve dayanışma içerisinde olmaya başladığı, içinde bulunduğumuz dönemdir (Aydın-Düzgit ve Rumelili, 2019: 287-290). Söylem kuramcılığı, uluslararası ilişkiler disipliniinin farklı teorileri benimseyen araştırmacıları arasındaki ayrışmaları zaman içerisinde uyumlaştırmayı ve kaynaştırmayı başarmıştır; ancak söylem üzerine çalışma yürütmek için izlenmesi gereken en iyi metot üzerine bir anlaşma sağlanamamıştır (Milliken, 1999: 225-226).

Bu çalışmada ESA’nın bir kolu olarak gelişen DHA aracılığıyla gerçekleştirilecek söylem analizi, söylemleri yorumlama yoluyla analiz ederek farklı toplumsal gerçekliklerin üretilme biçimlerini açığa çıkartan ve doğallıklarını bozan post-yapısalcı (Aydın-Düzgit, 2011: 50) bir çerçeveden hareketle yürütülecek olup, Birleşik Krallık’ta referanduma giden süreçte, söylemsel olarak Brexit kararının nasıl meşrulaştırılmaya ve Avrupa şüpheciliğinin nasıl inşa edilmeye çalışıldığı açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır.

¹⁰ İnşacı teorisyenlerin, söylemler aracılığıyla inşa edilen toplumsal gerçekliklerin anlaşılmasına odaklanmak dışında söz konusu gerçekliklerin doğallığını bozmak ya da sorgulanmasını sağlamak gibi eleştirel bir amaç taşıması post-yapısalcı söylem analistlerinden temel ayrışma noktasını oluşturmaktadır.

2.1.1. Eleştirel Söylem Analizi: Gelişimi ve Temel Özellikleri

1960'lı yıllardan itibaren, söylem analizi alanında eleştirel perspektifi benimseyen pek çok araştırma gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, uluslararası nitelikte bilimsel bir ağ olarak ESA, 1991 yılının Ocak ayında Amsterdam'da gerçekleştirilen, söylem analizinin teori ve metotlarının tartışıldığı iki günlük bir sempozyum sonrasında ortaya çıkmıştır (van Dijk, 1993b: 131; Wodak, 2001b: 4). Amsterdam Üniversitesi'nin de desteklediği bu sempozyuma katılan araştırmacılar arasında ESA konusunda birbirinden oldukça farklı yaklaşımları benimseyen Teun A. van Dijk, Norman Fairclough, Gunther Kress, Theo van Leeuwen ve Ruth Wodak gibi isimler yer almıştır. Amsterdam'da gerçekleşen sempozyum, sonraki yıllarda yıllık sempozyumların düzenlenmesi ve daha fazla araştırmacının ESA araştırmalarına başlaması bağlamında ESA çalışmalarının kurumsal anlamda başlangıcı olarak kabul görmektedir. İlaveten, 1990 yılında yayın hayatına başlayan "Söylem ve Toplum" (*Discourse and Society*) dergisi de ESA çalışmalarının kurumsal bir temele oturmasına hizmet eden bir diğer gelişme niteliğindedir (bkz. Wodak, 2001b: 4).

Öte yandan, bazı araştırmacıların ESA'nın kökenlerini East Anglia Üniversitesi'nde 1970'li yıllarda eleştirel dilbilim yaklaşımının doğuşuna kadar dayandırdıklarını da belirtmek gerekir. Bu dönemde gerçekleştirilen çalışmalar, dilin kullanımının toplumsal etkilerini incelemişlerdir. Dilin farklı şekillerde kullanımının, toplumsal gerçekliğin yorumlanması üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu araştıran bu çalışmalar, dilin ideolojik işlevini odak noktasına taşımışlardır. Dolayısıyla, bu görüşü savunanlara göre, ESA'nın dil anlayışı, dil sistemine ve dile toplumsal işlevleri yerine getirme amacıyla başvurulduğunu savunan Michael Halliday'ın sistemik-işlevselci yaklaşımına dayanmaktadır (Aydın-Düzgüt, 2017: 1, 3). Buna göre, "dil" yalnızca "açık" bir durumu ifade etmemekte, aynı zamana önemli bir inşa ya da yansıma işlevi görmektedir (Kress, 1990: 89) ve toplumsal gerçekliği anlayabilmemiz için yaşamsal bir öneme sahip bir araç olarak kabul edilmektedir (Díez, 1999: 599, 604).

Fairclough'un deyişiyle (2001: 121), ESA bir metot olduğu kadar bir teoriyi de işaret etmektedir. Öte yandan, ESA tarihsel süreç içerisinde tek bir teorik ya da metodolojik yaklaşıma sahip olmaktan uzak bir biçimde gelişmiştir. Bu çerçevede, yegâne bir metot olmaktan ve bir okul ya da paradigma sunmaktan uzak olmakla birlikte dilbilim, göstergebilim ve söylem analizi çalışmalarında en sık başvurulan bir perspektif olagelmıştır (van Dijk, 1993b: 131). Bu anlamda, farklı disiplinlerden farklı ilgi alanları olan pek çok araştırmacı tarafından sıklıkla kullanılan ESA'nın disiplinlerarası bir yönelim taşıdığını görülür.

Kress, ESA'nın, diğer söylem analizi türlerinden nasıl farklılaştığını ortaya koyan isim olması bağlamında önemlidir. Kress'e göre, söylem analizinin pek çok türü, toplumsal ya da bağlamsal olarak yerleşik olan metinlerin anlaşılması ve metnin bağlamının özelliklerin tanımlanması amacını taşımaktadır. ESA ise, söylem analizinin diğer türleri ile aynı amacı taşımakla birlikte metinlerin

açıklanması noktasında eleştirel bir boyut sağlaması dolayısıyla türün diğer örneklerinden farklılaşmaktadır (bkz. Kress, 1990: 84-87). Söylemsel pratikler aracılığı ile inşa edilen, meşrulaştırılan, doğallaştırılan, yeniden üretilen ya da yok sayılan güç ilişkilerine ve tahakküm yapılarına eleştirel bir perspektiften yaklaşan ESA, bu yapıları görünür kılarak olası bir değişikliği sağlayabilmek gibi siyasal bir amaç taşımaktadır (bkz. Kress, 1990: 84-87; van Dijk, 1993a: 25; Wodak, 2001b: 1-3). Güç ilişkileri, hâkimiyet, hegemonya, toplumsal cinsiyet, eşitsizlik, adaletsizlik, dezavantajlı gruplar, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ideoloji, kimlik vb. konular ve bunların metinler aracılığıyla söylemsel olarak gizlenmesi, meşrulaştırılması ve yeniden üretimi ESA'nın araştırma alanları arasına girmektedir (bkz. Kress, 1990: 92; van Dijk, 1993a: 149-152; van Dijk, 1993b: 131-132; Wodak, 2001b:3). Bu anlamda, “eleştirel” ifadesi, araştırmacının verileri toplumsal olarak konumlandırması ve bu veriler karşısındaki bireysel sosyo-politik tutumlarını açıkça ifade ederek, yansıtımları anlamında düşünülmelidir (van Dijk, 1993a: 252; Wodak, 2001b: 9). Nitekim söylem analizi “tarafsız” değildir, aksine belirli bir tutum çerçevesinde gerçekleştirilmektedir (Van Dijk, 1993a: 270). Bu çerçevede ESA'nın, genel kabul gören toplumsal pratikler karşısında bir meydan okuma niteliği taşıdığını söylemek mümkündür.

Söylem analizinde dil hâkim güç ilişkilerinin yerleşik olduğu bir araç olarak kabul edilmektedir (Hopf, 2004: 31). Nitekim ESA da “dil”in kullanımı ve “güç” arasındaki ilişkiye özel önem vermektedir (Wodak, 2001b: 1-3). Söylemin doğasında bulunan “güç”, belirli sorunları belirli şekillerde algılamamıza neden olmaktadır (Diez, 1999: 603). Bununla birlikte, ESA'ya göre güç, dilden türemez; ancak mevcut güç ilişkileri dil aracılığıyla dönüştürebilir ya da değiştirebilirler. Dilin dönüştürme gücü ise, gücü elinde bulunduranların ona başvurusu ile birlikte açığa çıkmaktadır (Wodak, 2001b:10-11). Van Dijk, toplumsal güç ile söyleme erişim arasında doğru orantı bulunduğunu iddia etmiştir. Buna göre, belirli güç odakları söyleme “özel erişim” olanağına sahip olmaktadır. Bu çerçevede, daha güçlü sosyal grup, kurum ve/veya elitler daha fazla söylem türüne, içeriğe, katılımcıya ve dinleyici kitlesine erişebilmekte, onları kontrol edebilmekte ya da etkileyebilmektedirler (van Dijk, 1993a: 255-257). Söylem ve güç arasındaki bu bağlantıyı açığa çıkartmayı hedefleyen ESA, metinlerin ve konuşmaların yapılarına odaklanmakta, gücü elinde bulunduran konuşmacı ya da grupların güçlerini söylemleri aracılığı “nasıl” yansıttıklarını ve “nasıl” hâkimiyet ilişkisi kurduklarını sorgulamakta ve bunu yaparken “hangi” söylemsel stratejilerden faydalandıklarını incelemektedir (van Dijk, 1993a: 259). Bu bağlamda, etkin bir ESA'dan beklenen söylem ve güç arasındaki etkileşim neticesinde oluşan hâkimiyet ilişkisi ve bundan kaynaklanan toplumsal problemleri açıklığa kavuşturmasıdır (van Dijk, 1993a).

Bu noktada, ESA çalışmalarında, iletişim bağlamının tüm yönlerinin metnin anlamına katkısının kabul edilmesi dolayısıyla, yalnızca sözlü ve yazılı söylemsel uygulamalara değil aynı

zamanda göstergebilimsel (semiyotik) uygulamalara da odaklanıldığını vurgulamak gerekmektedir¹¹ (Wodak, 2001b:8). Öyle ki toplumsal yaşam, ekonomik, siyasal, kültürel vb. alanlardaki üretim pratiklerin bütünü temsil etmektedir ve tüm bu pratikler kendine özgü göstergebilimsel öğeler içermektedirler. Söz konusu göstergeler dilin yanı sıra, görsel imgeler ve beden dili de olmak üzere “anlam inşası”nın tüm biçimlerini içermektedir (Fairclough, 2001: 122). Sonuç itibarıyla, ESA çalışmalarında, metinlerde yer alan söylemlerin tespit edilmesi kadar söylenmeyenlerin de tespiti büyük önem taşımaktadır (Aydın Düzgüt, 2016: 50). Diğer taraftan, ESA’nın neyin “doğru” ya da neyin “yanlış” olduğu ile ilgilenmediğini de vurgulamak gerekmektedir (Wodak, 2001a: 65).

ESA’ya göre toplumsal süreçlerin ayrılmaz bir parçası olan “dil” (Fairclough, 2001: 122), her şeyden önce bir “toplumsal pratik”tir (Kress, 1990: 85). Tıpkı post-yapısalcıların toplumsal gerçekliğin “söylemsel” olarak inşa edildiğini iddia ettikleri gibi (bkz. Aydın-Düzgüt, 2016: 46), ESA’ya göre de, toplumsal aktörlerin söylemsel pratikleri, toplumsal dünyanın oluşturulmasına etki eden önemli toplumsal bir pratik biçimi olarak kabul edilmektedir (Aydın-Düzgüt, 2011: 55; Aydın-Düzgüt ve Rumelili, 2019: 292). Buna göre, söylemler tarihsel olarak üretilir ve tekrarlanır, belirli bir zaman ve mekânda konumlanırlar (Wodak, 2001b:3). Ayrıca, söylemsel olaylar ile onların konumlandıkları durumlar, kurumlar ve yapılar arasında diyalektik bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre, toplumsal pratikler olarak söylemler, söylemsel ve söylemsel-olmayan toplumsal gerçeklikleri¹² inşa ederken aynı zamanda onlar tarafından inşa edilmektedirler (Van Leeuwen ve Wodak, 1999: 91-92; Wodak, 2001a: 66).

Herhangi bir söylemin anlamı, aynı kelimelerin farklı tarihsel ve toplumsal bağlamlarda farklı manalara gelebileceği varsayımından hareketle, sabit olarak kabul edilmemektedir. Öyle ki, her söylem, farklı konumlardaki toplumsal aktörlerin, toplumsal yaşamı farklı şekillerde yorumlaması ve temsil etmesi sonucunda, toplumsal yaşamın farklı bir temsilini ortaya koymaktadır (Fairclough, 2001: 123-124). Dolayısıyla, ESA kapsamında söylemlerin inşacı etkilerini anlayabilmeyi amaçlayan araştırmacılar da söylemleri yerleşik oldukları tarihsel, siyasal, toplumsal ve kültürel pratikler bağlamında ve öznelere konumları çerçevesinde analiz etmeye çabalamaktadırlar (Hardy vd., 2004: 19-20; Kress, 1990: 92).

2.1.2. Söylemsel-Tarihsel Yaklaşım: Gelişimi ve Temel Özellikleri

Söylemsel-tarihsel yaklaşım (DHA), söylemsel pratiklerin anlam kazandığı metinler, konuşmalar ve diğer iletişim biçimleri ile tarihsel, siyasal, toplumsal ve kültürel bağlam arasındaki ilişkiyi açığa çıkarmayı hedefleyen bir metot ve aynı zamanda bir teori sunmaktadır. Viyana’da

¹¹ Söylemlerde, sözlü, yazılı ve görsel ifadeler arasındaki etkileşim ve imgelerin manası üzerine yapılan çalışmalarda öncü isim Theo van Leeuwen’dir.

¹² Söylemsel olmayan pratikleri de toplumsal gerçeklerin inşasında değerlendirmeye katan ESA, bu açıdan post-yapısalcı yaklaşımdan farklılaşmaktadır (bkz. Aydın-Düzgüt ve Rumelili, 2019: 292).

siyasal söylem üzerine gerçekleştirilen çalışmalar serisi neticesince Ruth Wodak ve onunla iş birliği halinde olan araştırmacılar tarafından geliştirilen DHA (bkz. Van Leuween ve Wodak, 1999), 1990'lı yılların başlarında, ESA çalışmalarında tarihsel perspektifin gerekliliğine vurgunun artmasıyla birlikte ESA çalışmaları arasındaki yerini almıştır (Wodak, 2001b: 7). Bu bağlamda, DHA, geniş bir tanım alanı olan ESA çalışmalarının bir parçası niteliğindedir. DHA, temelde, eleştirel kuramın sosyo-felsefi yönelimine bağlı olarak gelişmiştir (Wodak, 2001a: 64). DHA'nın teorik çerçevesinin, Foucault'çu post-yapısalcılıktan ve Frankfurt Okulu'nun eleştirel teorisinden beslendiğini ve özellikle Jürgen Habermas'ın felsefi gelenekleri temelinde şekillendiğini söylemek mümkündür (bkz. Aydın-Düzgit, 2017:1, 4; Wodak, 2016: 3).

ESA'nın farklı yaklaşımları birbirlerinden maksimum derecede faydalanmak suretiyle kendilerine özgü yönelimler ve farklı araçlar geliştirmişlerdir. Dolayısıyla, DHA için geçerli olan birçok teorik ve metodolojik kavram ESA'nın diğer yaklaşımları için de geçerliliğini korumakla birlikte, DHA gerek araştırma alanları ve metodolojik yönelimi gerekse epistemolojik temeli açısından diğer ESA çalışmalarından farklılaşmaktadır (Wodak, 2016: 2-3). Wodak (2001a: 67-70), DHA'nın en önemli özelliklerini, gerek teori gerekse pratikte disiplinlerarası olması; problem odaklı olması ve belirli dilsel araçlara odaklanmaması; araştırılan konuyu kavrama noktasında kullanılan teori ve metotların eklektik olması; saha çalışması ve etnografiyi birleştirmesi; çalışma süresince teori ve deneysel verilerin sürekli yinelenmesini gerekli kılması; farklı türler ve farklı alanlar üzerinde çalışmayı gerekli kılması; metinlerarası ve söylemlerarası ilişkiyi incelemesi; tarihsel bağlamı analize dahil ederek söylem ve metinlerin yorumlanmasında dikkate alması; analiz için gerekli araç ve kategorileri araştırılan konuya göre tanımlaması olarak özetlemiştir.

Söylemler, kendi etkinleştirdikleri ya da zayıflattıkları bilgiler, çıkarlar, kimlik ve toplumsal ilişkiler üzerindeki mücadele ve gücün üretimi ve dağılımıyla da yakından ilgilidir. Dolayısıyla, doğal yapıları gereği siyasi niteliktedir (Laffey ve Weldes, 2004: 28). Bu bağlamda, DHA da siyasi meseleleri odak noktasına taşımakta ve belirli bir mesele ile ilgili mümkün olabildiğince çok söylem türünü ve bu meselenin tarihsel bağlamını birleştirmeye çabalamaktadır (Van Leeuwen ve Wodak, 1999: 91). DHA'ya göre bağlam, herhangi bir söylemin yerleşik olduğu ve söylem inşasında ve yorumlanmasında rol oynayan gerekli tüm bilgi ve inanışları içeren bir yapı niteliğinde olması dolayısıyla büyük önem taşımaktadır. Aktörlerin de belirli bağlamlara yerleşik olan söylemler aracılığıyla inşa edilen toplumsal gerçeklikler çerçevesinde eylemde bulundukları varsayımından hareketle, DHA yalnızca bir söylem ve onu üreten aktör arasındaki ilişkiyi değil aynı zamanda söz konusu söylem ve yerleşik olduğu bağlam arasındaki ilişkiyi de açığa çıkarmayı hedeflemektedir (Balkan-Şahin, 2020: 65). Sonuç itibarıyla, güç ilişkileri ve kimliğin söylemsel inşası ile söylemler arasındaki karmaşık ilişkiyi açıklığa kavuşturmayı amaçlayan bir analiz çerçevesi ortaya koyan DHA'nın (Balkan-Şahin, 2020: 63), kimlik inşasına ve bağlama olan özel vurgusu dolayısıyla ESA'nın diğer türlerinden farklılaştığı söylenebilir (Wodak, 2001a: 73).

Siyasal eylem alanında belirli bir konu hakkında benimsenen söylemler ve söylem konuları, farklı alanlara ve söylemlere “yayılabilir”, alanlar arasında “geçiş yapabilir”, birbirleri ile “örtüşebilir” ya da birbirleri ile “referans noktası” oluşturarak bağlantı kurabilirler. Bu durum, söylemlerin metinlerarasılığa ve söylemlerarasılığa başvurarak yeni eylem alanları yaratmasına olanak tanımaktadır (Wodak, 2001a: 66-67). Bu noktada, DHA’nın, metinlerarasılık ve söylemlerarasılık prensiplerini de analize dahil ettiğini tekrar belirtmek gerekir. Metinlerarasılık, metinlerin hem geçmiş hem de günümüzdeki diğer metinlerle bağlantılı olması anlamına gelmektedir (Wodak, 2016: 4). Metinlerarasılık prensibine göre, ifadeler ve eylemler kendilerine öznel arası anlam katan bir metnin içerisinde yer almaktadırlar ve bu metin diğer metinlerle anlamsal ilişki içerisinde bulunmaktadır (Hopf, 2004: 31). Söylemlerarasılık ise, farklı konulardaki söylemlerin birbirleriyle etkileşim halinde olmaları ve bu etkileşim bağlamında birbirlerinden beslenerek gelişmeleri durumunu ifade etmektedir (Wodak, 2016: 4). Metinlerarasılık ve söylemlerarasılığın analize dahil edilmesi, tarihsel bağlamın ötesinde siyasal, kültürel ve toplumsal etmenlerin de söylem inşasındaki rolünün anlaşılmasına olanak sağlamaktadır (Halhallı, 2020: 68).

Söylem analizinin bir metinsel analiz metodu olması, söylem analizinin her bir türü için metinlerin (*texts*) varlığını gerektirmektedir. Nitekim söylem analizinin temel analiz birimini metinler oluşturmaktadır (Aydın-Düzgüt, 2016: 48). Metinler, türler (*genres*) üzerinden tanımlanabilirler. Tür, belirli toplumsal aktivite biçimleriyle bağlantılı olarak dili kullanmanın toplumsal olarak onaylanmış bir yolu olarak tanımlanabilir (Wodak, 2016b: 4). Türler, aynı zamanda, belirli toplumsal olayları ve o olayların toplumsal yapısını, organizasyonunu vb. kodlayan, dilsel ürünler olarak kabul edilirler (Kress, 1990: 90). Bu anlamda türler, yazılı belgeler, konuşmalar ve sözlü etkileşimlerin yanı sıra, görsel ve elektronik unsurlar ile jestleri de içerebilirler (Aydın-Düzgüt, 2016: 48). Wodak, kamuoyu oluşturmak için kullanılan türleri, basın bültenleri, basın toplantıları, röportajlar, talk-showlar, konferanslar, seminerler, makaleler, kitaplar, hatıralar ve açılış konuşmaları olarak belirtmiştir. Siyasal propaganda alanında ise, seçim programları, sloganlar, seçim kampanyaları sırasındaki konuşmalar, duyurular, seçim broşürleri ve afişleri, doğrudan postalar ve el ilanlarını temel analiz birimleri olarak açıklamıştır (bkz. Wodak, 2001a: 68).

2.2. Söylemsel-Tarihsel Yaklaşımın Uygulanması

DHA üç aşamalı olarak uygulanmaktadır. DHA uyarınca, öncelikli olarak analizi gerçekleştirilecek olan söylemlerin üretildiği türler belirlenir, neler oldukları tanımlanır ve bu türlerin gelişimine olanak sağlayan gerekli tarihsel arka plan bilgisi verilir (bkz. Wodak, 2001a: 83). Tarihsel bağlama ilişkin gerekli arka plan bilgisi olmadan, incelenen söylemlerin gerçekleştirilmesinde kullanılan söylemsel stratejilerin anlaşılması ve söylenilenin ardındaki mananın kavranması zorlaşacaktır. Tarihsel arka plan bilgisinin verilmesini takip eden ilk aşamada incelenen anlatıdaki söylem konuları (*discourse topics*) ya da içeriği belirlenir. Bu çerçevede, öncelikle makro konular ve ilgili alt konular tespit edilerek metnin tutarlılığı analize tabi tutulur. İkinci aşamada, analize tabi

tutulan metinlerde yer alan söylemsel stratejiler (*discursive strategies*) araştırılır. Üçüncü ve son aşamada ise, dilsel araçlar (*linguistic means*) ve verili olarak kabul edilen yapıların belirli bağlamlara dayalı dilsel gerçekleştirilmeleri incelenir (Van Leeuwen ve Wodak, 1999: 91; Wodak, 2001a: 72; Wodak, 2016: 4).

Şekil 1 : Söylemsel-Tarihsel Yaklaşımın Uygulama Aşamaları

Kaynak: Wodak, 2001a kullanılarak oluşturulmuştur.

DHA, “öz”e ilişkin olanın “öteki” ile ilişkilendirilerek tanımlanması doğrultusunda söylemsel pratikler oluşturulurken kullanılan söylemsel stratejilerle özel olarak ilgilenmektedir (Aydın-Düzgüt, 2015: 105; Aydın-Düzgüt vd., 2020: 6). Bu çerçevede, DHA kapsamında analize tabi tutulan metinlere beş temel soru yöneltilir (bkz. Wodak, 2001a: 72-73; Wodak, 2016: 5):

1. Toplumsal aktörler, nesneler, olaylar, süreçler ve eylemler dilsel olarak nasıl adlandırılmışlardır?
2. Toplumsal aktörlere, nesnelere, olaylara ve süreçlere hangi özellikler, karakteristikler ve nitelikler atfedilmiştir?
3. Analiz edilen söylemin dayanak noktası ya da temel savı nedir?
4. Söz konusu adlandırmalar, nitelemeler ve savlar hangi perspektiften ya da bakış açısından ifadelerini bulmuşlardır?
5. İlgili anlatım açıkça ifade edilmiş midir? Yoğunlaştırılmış mıdır ya da hafifletilmiş midir?

DHA uygulamalarında, metne yöneltilen araştırma sorularının cevaplandırılması, araştırmacının anlatıda yer alan söylemsel stratejileri tespit etmesini sağlar. Wodak (bkz., 2001a: 73), DHA’nın uygulanması sırasında analiz edilen metne yöneltilen bu beş soruya karşılık olarak pozitif öz-sunum ve negatif öteki inşasına katkıda bulunan beş farklı söylemsel stratejinin tespit edilebileceğini ileri sürmüştür. Aşağıdaki tabloda yer alan söz konusu söylemsel stratejiler sırasıyla ima yolu/adlaştırma (*referential/ nomination*), yükleme (*predication*), usamlama (*argumentation*), perspektifleştirme (*perspectivation*) ve yoğunlaştırma (*intensification*)/hafifletme (*mitigation*) olarak sayılabilir.

Tablo 6: Söylemsel Stratejiler

Strateji	Amaçlar	Dilsel Araçlar
İma Yollu/Adlaştırma	İç ve dış grupların inşası	Üyelik sınıflandırması, metaforlar, mecaz
Yükleme	Toplumsal aktörleri pozitif ya da negatif nitelikler ile etiketleme	Pozitif ve negatif niteliklere atıflar, Açık ya da üstü kapalı yüklemeler
Uslamlama	Pozitif ya da negatif nitelikleri gerekçelendirme	Toposlar
Perspektifleştirme, Çerçvelendirme ya da Söylem Temsili	Konuşmacının bakış açısını konumlandırma	Ayrımcı ifadelerin ve olayların bildirilmesi, açıklanması, anlatılması ya da alıntılanması
Yoğunlaştırma/Hafifletme	Bir önermenin statüsünü değiştirme	Ayrımcı ifadeleri yoğunlaştırma ya da hafifletme

Kaynak: Wodak, 2001a: 73.

Bu tezde, DHA uyarınca yapılacak analizlerde, Şekil 1’de bahsedilen üç aşama takip edilecektir. Buna göre, seçilmiş metinlerin tarihsel bağlamlarına yönelik bilginin verilmesini takiben, ilk aşamada, metinlerde yer alan makro söylem konuları tespit edilecektir. Vote Leave ve UKIP’in ayrılma yönünde yürüttükleri referandum kampanyası incelendiğinde, Birleşik Krallık’ın AB üyeliğinin temelde egemenlik, ekonomi ve göç olmak üzere üç makro konu çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. Bu tez kapsamında ise, makro konu olarak göç konusunda geliştirilen söylemler incelenecektir. Analizin bu aşamasında, ilaveten, metinlerde göç ile ilişkili olarak yer alan mikro söylem konuları da tespit edilecektir.

Analizin ikinci aşamasında, söylemsel stratejiler tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu aşamada, söylemin üreticisinin esas amacını anlamak önemlidir. Söylemin üreticisi amaçları doğrultusunda farklı stratejilere ve araçlara başvurabileceği için, bu aşamada, söylem herhangi birini ikna etmeye mi çalışıyor, bir hikâye mi anlatıyor ya da bir durumu açıklamayı mı amaçlıyor tespit edilmeye çalışılır (Wodak, 2016: 4). Bu çerçevede, bu aşamada, Brexit kararının meşrulaştırılmasında ve Avrupa şüpheliğinin söylemsel inşasında hangi stratejilere başvurulduğu incelenecektir. Analizin üçüncü ve son aşamasında ise, söylemsel stratejilere aracılık eden dilsel araçlar araştırılacaktır.

Daha önce de belirtildiği gibi bu tezin ana araştırma sorusu şu şekildedir:

- 2016 yılında gerçekleştirilen AB referandumuna giden süreçte Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması için kampanya yürüten siyasi aktörler Brexit kararını göç konusunda geliştirdikleri söylemler aracılığıyla nasıl meşrulaştırmaya ve haklı çıkarmaya çalışmışlardır?

Bu çerçevede tezin üç adet yardımcı araştırma sorusu bulunmaktadır:

- Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması için yürütülen referandum kampanyası sırasında siyasi aktörlerin göç konusundaki söylemleri nasıl şekillenmiştir?
- Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması için yürütülen referandum kampanyası sırasında siyasi aktörlerin benimsedikleri söylemler Avrupa şüpheciliği çerçevesinde değerlendirildiğinde nasıl bir AB algısı inşa edilmeye çalışılmıştır?
- Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması için yürütülen referandum kampanyası sırasında siyasi aktörlerin benimsedikleri söylemler Avrupa şüpheciliği çerçevesinde değerlendirildiğinde kamuoyuna nasıl bir siyasi ipucu verilmek istenilmiştir?

Bu araştırma soruları kapsamında, yapılacak analizin ikinci aşamasında, incelenen metinler üç temel ampirik soruya tabi tutularak hangi söylemsel stratejilere başvurulduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Analizin ikinci aşaması kapsamında metne yöneltilen sorular aşağıdaki gibidir:

1. AB ve AB ülkelerinden göç eden kişiler dilsel olarak nasıl adlandırılmaktadırlar?
2. AB ve AB ülkelerinden göç eden kişiler hangi özelliklerle nitelendirilmektedirler?
3. AB ve AB ülkelerinden göç eden kişilerin belli temsilleri söylemsel olarak hangi argümanlar ile meşrulaştırılmakta ve haklı çıkartılmaktadır? Söylemlerin temel dayanak noktası nedir?

İncelenen metinlere yöneltilen AB ve AB ülkelerinden gelen göçmenlerin nasıl adlandırıldığı ve hangi özelliklerle nitelendirildiği soruları, ima yollu/adlaştırma stratejileri ve yükleme stratejileri çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılırken, AB ve AB ülkelerinden göçün temsillerinin neye dayanarak şekillendirildiği ve nasıl temellendirildiği ise usamlama stratejilerinden faydalanarak açıklanmaya çalışılacaktır. DHA'nın tüm aşamaları takip edilmekle birlikte tezin araştırma soruları bağlamında usamlama stratejilerinin kullanımına özel önem verilecektir.

Tablo 6'da da yer aldığı üzere, ima yollu/adlaştırma stratejileri belirli kişi, grup, olay, eylem ya da durumları isimlendirerek, toplumsal aktörleri iç ve dış gruplara ayırarak inşa etme işlevi görmektedirler. İç gruplar arasında birliğin sağlanması yalnızca iç ile ilgili olanın dış ile ilgili olandan

farklılıklarının belirli pratikler aracılığı ile ortaya konulması ile mümkün olabilmektedir. Bu çerçevede, iç ve dış gruplar arasında ayrımı pekiştiren dış politika anlayışı, içerideki “biz” ve dışarıda kalan “öteki”nin inşasına katkıda bulunmaktadır (Balcı, 2007: 68). İma yollu/adlaştırma stratejileri bu amaç doğrultusunda mecaz (*metonymies*), metaforlar (*metaphors*), zamansal referanslar (*temporal references*) ve eşitlik zinciri (*chain of equivalence*) vb. gibi dilsel araçlardan yararlanırlar (Aydın-Düzgit, 2011: 56).

Yükleme stratejisi ise, isimlendirilen iç ve dış grupları pozitif ya da negatif özelliklerle niteleme amacını taşımaktadır. Yüklem sıfatlar, etiket kelimeler (*flag words*), stigma kelimeler (*stigma words*) vb. aracılığıyla (Aydın-Düzgit, 2011: 56), özne, nesne ya da olaylara pozitif ya da negatif bazı niteliklerin yüklenmesi yoluyla uygulanır. Yüklem stratejileriyle, açık ya da kapalı bir biçimde dile getirilen paralellikler ya da zıtlıklar diğer nesneleri de etkiler ve onlara anlam kazandırmış olurlar. Dolayısıyla, bir dizi yüklem tarafından tanımlanan nesne alanı (*space of objects*) diğerlerinden farklılaşmakla birlikte aynı zamanda onlarla ilişki içerisinde olur (Milliken, 1999: 232). Bu anlamda, iç ve dış grupların söylemsel inşasında, genel olarak, öze pozitif nitelikler yüklenirken, ötekine ise negatif nitelikler yüklenmektedir. Bu çerçevede, “öteki” genellikle negatif ile ilişkili olarak “aykırı”, “karşıt” ya da “alternatif” olarak tanımlanmaktadır (Fairclough, 2001: 124). “Öteki” ile ilişkili grupların negatif yönlerinin ön plana çıkartılması stratejisi, söylemler aracılığıyla kurulan hâkimiyet yapılarının ve eşitsizliğin meşrulaştırılması amacını taşımaktadır (van Dijk, 1993a: 263, 265). Bu bağlamda, iç ve dış grupların inşasında, bu grupların belirli pozitif ve negatif özelliklerle nitelendirilmelerinin toplumsal düzen içerisindeki güç ve hâkimiyet mücadelesiyle yakından ilgili olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 7: Sık Kullanılan Toposlar Listesi

Fayda, avantaj	Maliye
Faydasızlık, dezavantaj	Gerçeklik
Tanım, isim yorumlama	Sayı
Tehlike, tehdit	Hukuk ve hak
İnsancılık	Tarih
Adalet	Kültür
Sorumluluk	Suistimal
Yük, ağırlık	

Kaynak: Wodak, 2001a: 74.

Son olarak, usamlama stratejisi ise, söz konusu adlandırmaların ve nitelendirmelerin bir gerekçeye dayandırılması amacıyla kullanılmaktadır. Usamlama stratejisi kapsamında, temel araç olarak kullanılan toposlar (*topoi*), “sav ya da savları sonuca bağlayan ya da içerikle ilişkili gerekçeler şeklinde ortaya çıkan önermeler” niteliğindedirler (Wodak, 2001a: 74). DHA’nın toposların

kullanımına odaklanması dolayısıyla Wodak'ın çalışmasında yer alan sık kullanılan toposlar listesine yukarıdaki tabloda yer verilmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizin Kapsamı

Avrupa bütünleşmesi süreci vatandaşların görüş geliştirmeleri bakımından oldukça karmaşık teknik meseleleri içermektedir. Dolayısıyla, siyasi aktörler seçmenler için bilgi kaynağı konumundadırlar. Siyasi aktörlerin belirli bir konudaki söylemleri, özellikle bu konu hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmayan kitleleri etkileme, manipüle etme ve yönlendirme kapasitesine sahiptir. Bu görüşe dayanan ve kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumunun şekillenmesinde ulusal siyasette yer alan aktörlerden gelen siyasi ipuçlarının önemine vurgu yapan siyasi ipucu yaklaşımından hareketle bu tezde, Vote Leave ve UKIP'in AB referandumu kampanyası sırasında ürettikleri söylemler DHA aracılığıyla incelenmektedir.

Avrupa şüpheciliğinin bir bileşeni olarak göç karşıtlığı, AB referandumuna giden süreçte gerek Vote Leave gerekse UKIP'in söylemlerinde yer alan en önemli konu başlıklarından biri olmuştur. Bu nedenle, bu çalışmanın örneklemini, AB referandumu kampanyası dahilinde göç konusunda gerçekleşen tartışmalar oluşturmaktadır. Göç konusunun AB üyeliği çerçevesinde nasıl ele alındığı ise, çalışmanın esas odaklandığı husustur. Çalışmanın inceleme alanının, AB referandumu kampanya sürecinde AB üyeliği çerçevesinde göç ile ilgili olarak üretilen söylemlerle sınırlandırılması, birbiriyle ilişki halinde gelişim gösteren iki temel gerekçeye dayanmaktadır.

Birleşik Krallık'a AB ülkelerinden gelen göçün beşinci genişlemenin de etkisiyle AB referandumundan önceki yaklaşık son on yılda artarak devam etmesi, AB referandumuna giden süreçte Birleşik Krallık'ta göç konusundaki endişelerin artış göstermesine neden olmuştur. AB referandumu yaklaşılırken Birleşik Krallık'ta yapılan kamuoyu anketlerinin de gösterdiği üzere, halkın göç konusundaki endişeleri artarak, ekonomi, egemenlik, güvenlik vb. gibi konulardaki endişelerini geride bırakmıştır. Örneğin, Haziran ayında yayımlanan Economist/Ipsos MORI "Sorunlar Endeksi", referandum yaklaşırken kamuoyundaki göç konusundaki endişelerin arttığını ortaya koymaktadır. Göç, Mayıs ayındaki Endekste %38 oranındaki katılımcı tarafından dile getirilirken, Haziran ayında katılımcıların %48'i göçün Birleşik Krallık'ın karşı karşıya kaldığı en büyük sorun olduğunu ifade etmişlerdir. Göçün en sık dile getirilen sorun olduğu Endekste, ikinci en sık dile getirilen sorun %37 ile Ulusal Sağlık Hizmetleri (*National Health Services*-[NHS]) olurken, üçüncü sırada ise %32 ile AB/Avrupa gelmektedir (Ipsos MORI, 2016f).

Birleşik Krallık halkının göç konusundaki endişelerindeki söz konusu artış, zaten 2000'li yılların ilk yarısından itibaren Avrupa şüpheciliğiyle beraber anılmaya başlayan AB kaynaklı göçün, referandum kampanyası sırasında Brexit yönünde aktif siyaset yürüten aktörler tarafından gündeme taşınmasına neden olmuştur. Göç konusu, referandum kampanyasının başlangıcından itibaren

UKIP'in odak noktasında yer almakla birlikte, Vote Leave kampanyanın özellikle son aşamalarında göçü odak noktasına taşımıştır. Göçün ayrılma yönünde yürütülen kampanyanın odak noktasına taşınması, onun seçmenleri sandığa getirme bağlamında en etkili konulardan biri olmasıyla da yakından ilgilidir (bkz. Watt, 2016). Birleşik Krallık kamuoyunun göç ve göçmenler konusundaki endişeleri çerçevesinde düşünüldüğünde, referandum kampanyası sırasında AB kaynaklı göçe ilişkin geliştirilen argümanların esas anlamlarının analizi, Birleşik Krallık referandum sürecine giderken ülkede gelişen Avrupa şüpheciliğinin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Analiz kapsamında, kurumsal olarak Vote Leave'in söylemlerinin yanı sıra Vote Leave çatısı altında kampanya yürüten Muhafazakâr Parti ve İşçi Partisi'ni temsilen seçilmiş siyasetçilerin söylemlerine de yer verilecektir. Bu bağlamda, İşçi Partisi'nden Vote Leave kampanyasının başkanı ve yürütücüsü olan Gisela Stuart, Muhafazakâr Parti'den ise Vote Leave kampanyasının bir diğer yürütücüsü olan Adalet Bakanı Michael Gove, Londra Belediye Başkanı Boris Johnson, İstihdam Bakanı Priti Patel ve Çalışma ve Emeklilik Bakanı Iain Duncan Smith¹³ söylemleri analize tabi tutulacak isimler arasındadır.

UKIP'in yürüttüğü kampanya kapsamında ise, parti lideri Nigel Farage'ın söylemleri başta olmak üzere, Göç Sözcüsü Steven Woolfe, Savunma Sözcüsü Mike Hookem, Sağlık Sözcüsü Louise Bours, İstihdam Sözcüsü Jane Collins ve AP Milletvekili Margot Parker'in söylemleri analize dahil edilmiştir. Bununla birlikte, söylem analizinin odak noktasının bireysel siyasetçilerin söylemleri değil, Vote Leave ve UKIP'in söylemleridir.

Söylem analizi kapsamında, Vote Leave'in ve UKIP'in resmî web sitelerinde yayımlanan yazı, demeç ve referanduma ilişkin broşürler, afişler ve el ilanlarının yanı sıra, sloganlar, politika belgeleri, manifestolar, parlamento tartışmaları, mektuplar, gazete yazıları gibi türler incelenecektir. Resmî olarak belirlenen referandum kampanya periyodu 16 Nisan 2016-23 Haziran 2016 tarihleri arasını kapsamakla birlikte, söylem analizi yapılacak metinler için tarih aralığı 9 Ekim 2015- 23 Haziran 2016 tarihleri olarak belirlenmiştir. Bu tarih aralığının seçilme nedeni, Vote Leave'in kurulduğu 9 Ekim 2015 tarihi sonrasında referandum kampanyasının yoğunlaşmaya başlamasıdır. Bununla birlikte, UKIP için Cameron'un Bloomberg Konuşması'nı yaptığı 23 Ocak 2013 tarihine kadar olan metinler de analize dahil edilecektir. UKIP için söylem analizi yapılacak metinler için daha geniş bir tarih aralığı belirlenmesi, Brexit hedefinin partinin kuruluşuna kadar uzanması bağlamında, UKIP'in AB'ye yönelik politikalarının yalnızca AB referandumuna giden süreçte yürüttüğü kampanyayla sınırlandırılmamasıyla ilgilidir.

¹³ 2010-2016 yılları arasında Çalışma ve Emeklilik Bakanı olarak görev yapan Duncan Smith, dönemin Maliye Bakanı George Osborne'un engelli yardımlarında kesintiye gitme planını açıklaması üzerine Mart 2016'da kabine üyeliğinden istifa etmekle birlikte, referandum tartışmaları sırasında Brexit'i savunmuş ve Vote Leave kampanyasında aktif olarak görev almıştır (Ross, 2016).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BİRLEŞİK KRALLIK'IN AVRUPA BÜTÜNLEŞMESİNE YÖNELİK TUTUMU VE AVRUPA BİRLİĞİ İLE İLİŞKİSİNİN TARİHİ

Avrupa bütünleşmesinin tarihsel arka planı incelendiğinde, sağlanan başarıları ve ilerlemeleri, farklı alanlarda karşılaşılan başarısızlıkların ve gerilemelerin takip ettiği dikkat çekmektedir (McCormick, 2015: 1). Birleşik Krallık'ın ayrılığı öncesinde toplamda yirmi sekiz üyesi bulunan ve dolayısıyla her bir üyesinin birbirinden farklı toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal özelliklerini tek bir çatı altında birleştiren AB, “homojen” bir birlik olmaktan oldukça uzaktır. Bu bağlamda, farklı toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal parametreleri içeren Avrupa bütünleşme süreci, her zaman için ileriye ya da geriye doğru gelişmeler yaşanma olasılığını barındırmaktadır (Canbolat, 2011: 427). Birleşik Krallık'ın AB ile geliştirdiği ilişki de, tıpkı Avrupa bütünleşmesinin kendi içerisinde barındırdığı gibi, ilerleme ve gerilemelerle dolu bir çizgide ilerlemiştir. Öyle ki, bu durum, 2016 yılında AB üyeliğinin referanduma taşınması ve en nihayetinde Brexit kararı alınmasıyla sonuçlanmıştır.

Birleşik Krallık'ta AB üyeliğinden ayrılmayla sonuçlanan Avrupa şüpheciliğinin anlaşılabilmesi için, öncelikli olarak, Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkisinin iyi kavranması gerekmektedir. Bu düşünceden hareketle, tezin bu bölümünde, Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumuna etki eden faktörler tespit edilmeye çalışılmış ve ardından ülkenin Avrupa kotasıyla geliştirdiği ilişkinin tarihsel arka planı, kronolojik olarak, AB üyeliği öncesi ve AB üyeliği sonrası dönemler için ayrı ayrı incelenmiştir.

Birleşik Krallık'ın AB'ye üyeliği öncesinde Avrupa bütünleşmesine yönelik benimsediği tutumun incelenmeye çalışıldığı kısımda, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'daki iş birliği arayışları, Avrupa bütünleşmesinin sağlanması yönündeki girişimler ve bu girişimler karşısında Birleşik Krallık'ın tutumu detaylarıyla ele alınmaktadır. Birleşik Krallık'ın AB üyeliği sonrası dönemde Avrupa bütünleşmesi karşısındaki tutumunun incelendiği kısımda ise, ülkenin AB'ye tam üyelik statüsü elde ettiği 1973 yılından Lizbon Antlaşması'na kadar geçen süre zarfında AB ile geliştirdiği ilişki araştırılmaktadır. Bu doğrultuda, AB'nin ortak politika alanları, Avrupa bütünleşmesinin sağlanması bağlamında genişleme ve derinleşme yönünde atılan adımlar ve yasal düzenlemeler, yönetimdeki hükümetlerin ve kamuoyunun bütünleşmeye yönelik tutumu bağlamında Birleşik Krallık perspektifinden dönüm noktası sayılabilecek ve Avrupa şüpheciliğine örnek oluşturacak önemli olaylar çerçevesinde ele alınmış ve AB referandumunda alınan Brexit kararının

kökenleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

3.1. Birleşik Krallık'ın Avrupa Bütünleşmesine Yönelik Tutumuna Etki Eden Geleneksel Faktörler

Avrupa bütünleşmesi sürecinde ulus devletler pek çok alandaki egemenlik yetkilerini ulusüstü nitelikteki AB'ye devrettikleri halde, Avrupa ülkelerinin AB ile özdeşim kurma yönündeki eğilimleri beklenen düzeyde gerçekleşmeyebilir (Erdenir, 2016: 721). Avrupa bütünleşmesine dahil olan ülkeler içerisinde bu durumu en iyi örnekleyecek ülkelerden biri Birleşik Krallık olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sonrası süreçte, Avrupa'da yeşeren iş birliği arayışları karşısında Birleşik Krallık'ın Avrupa ülkeleri arasındaki olası bir iş birliğine sıcak baktığı ve Avrupa bütünleşmesine destek verdiği görülür. Hatta savaş sonrasında Avrupa kıtasının kaderini belirleyen en önemli isimlerin başında, İngiliz devlet adamı Winston Churchill gelmiştir.

1940-1945 ve 1951-1955 yılları arasında Birleşik Krallık başbakanlığı görevini yürüten Churchill, İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi Almanyası'na karşı girilen mücadelenin en önemli yüzlerinden biri olmuştur. Churchill, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise, Avrupa Konseyi'nin (*Council of Europe*) oluşturulmasında kilit rol üstlenmiş ve Avrupa kıtasını tehdit eden bir “Demir Perde”nin varlığından bahsederek, “Avrupa Birleşik Devletleri”nin kurulması önerisini ileri sürmüştür (bkz. McCormick, 2015: 80).

Churchill'in Avrupa'yı saran Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) tehdidini vurgulamak, Batı Avrupa'yı ABD'nin tarafında tutmak ve böylece bölgedeki SSCB etkisini kırmak için Avrupa'nın bir “demir perde” tarafından ikiye bölündüğünü iddia etmesi, ABD'nin dikkatini bölgeye çekmeyi başarması açısından özellikle önemlidir (Ülger, 2008: 29-31). Duruma ABD açısından bakıldığında ise, Batı Avrupa'da ekonomik istikrarın sağlanması ve bölge ülkelerinin kendilerine yetebilecek seviyeye gelmelerinin gerektiği düşüncelerinin yanı sıra, bu ülkelerin SSCB ve dolayısıyla artan komünizm tehdidi karşısında korunması gerektiği düşüncesinin hâkim olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, ABD sürecin en başından itibaren Batı Avrupa'da bütünleşmeyi destekler bir tutum takınmış ve bölge ülkeleri arasında iş birliğinin geliştirilmesini öncelikli hedef olarak belirlemiştir (bkz. Akdemir, 2016: 52; Samur, 2016: 222).

Churchill, Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşmesine verdiği desteği ve “Avrupa Birleşik Devletleri” önerisini ise, resmî olarak, 19 Eylül 1946'da gerçekleştirdiği, sıklıkla bahsedilen Zürih Konuşması sırasında açıklamıştır. Churchill'in bu konuşması, Batı Avrupa'da bütünleşmeye zemin hazırlayan en temel taşlardan biri niteliğindedir. Churchill'e göre (1946), Avrupa'nın gücünü yeniden toplayabilmesinin tek yolu, “Avrupa Birleşik Devletlerini” oluşturmaktan geçmekteydi. Bu da, “Avrupa ailesinin” barış, güvenlik ve özgürlükler temelinde yeniden inşa edilmesiyle mümkün

olacaktı. Böylelikle, Avrupa grubu da diğer bölgesel gruplar arasındaki yerini alacak ve Avrupalıların kendi geleceğine yön verebilmesine olanak tanınmış olacaktı. Bu doğrultuda Churchill, savaşın henüz son bulduğu; ancak tehlikelerin süreklilik arz ettiği ortamda, öncelikli olarak, iki büyük dünya savaşına da sebep olan Almanya'nın yeniden silahlanmasının önüne geçilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. O'na göre, ancak bu sayede, gelecekte Almanya'dan kaynaklanabilecek olası bir savaşın önüne geçilebilirdi. Churchill, ilaveten, Almanya silahsızlandırılırken ülkede intikam duygusunun oluşmasının da engellenmesi gerekliliğini vurgulamış ve bu nedenle Avrupa ailesinin yeniden inşasının, Fransa ve Almanya arasında tesis edilecek iş birliğine dayanması gerektiğini iddia etmiş ve bu iş birliğinin bütünleşmenin sürdürülebilirliği için hayati önemde olduğunu vurgulamıştır.

Churchill'e göre, Avrupa Birleşik Devletleri'nin yapısı, tek bir egemen devletin gücünü daha az önemli hale getirecek şekilde tasarlanmalıydı. Buna göre, Avrupa Birleşik Devletleri'nin parçası olmayı tercih eden küçük devletler, büyük devletlerle her bakımdan eşit olmalı ve ortak bir amaca hizmet etmeleri bağlamında eşit derecede onurlandırılmalıydı (1946). Churchill'in Batı Avrupa'da başlatılacak bütünleşme sürecinin ulusüstü değil, hükümetlerarası nitelikte olmasını önermesi, Birleşik Krallık'ın Avrupa'da kurulacak yeni düzenin neresinde yer alacağına yönelik tutumunu anlama noktasında dikkate değer bir ipucu niteliği taşımaktadır.

Churchill Avrupa Birleşik Devletleri kurulması fikrini öne sürmekle birlikte, Birleşik Krallık'ın söz konusu oluşum içerisinde yer almasına daha en başından sıcak bakmamıştır. Nitekim Avrupa Birleşik Devletleri'nin oluşumuna Fransa ve Almanya'nın önderlik etmesi gerektiğine inanan Churchill, Zürih Konuşması sırasında Birleşik Krallık'ın bu oluşumun yanında ve destekçisi konumunda olacağını net bir biçimde ifade etmiştir. Avrupa bütünleşmesinin bugünkü şeklini almasında büyük etki sahibi olan ve uzun yıllar boyunca Birleşik Krallık'ın AB'ye yönelik geliştirdiği siyasi tutuma etki eden Churchill'in, kurulmasını önerdiği Avrupa Birleşik Devletleri'ne dahil olmaktan kaçınması, Birleşik Krallık'ta siyasi liderler düzeyinde Avrupa şüpheciliğinin Avrupa bütünleşme sürecinin daha en başından itibaren var olduğunun bir göstergesidir.

Nitekim AB'nin öncüsü niteliğinde olan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT), Almanya, Fransa, İtalya ile Belçika, Hollanda ve Lüksemburg¹⁴ arasında 1951 yılında imzalanan ve 1952'de yürürlüğe giren Paris Antlaşması ile kurulmuştur ve Birleşik Krallık bu oluşumun içerisinde yer almamıştır. İlerleyen yıllarda, AKÇT'nin kurucu üyelerinin Avrupa bütünleşmesini daha ileri taşıma yönünde attığı adımlar olumlu sonuç vermiş ve 1957'de imzalanarak, 1958'de yürürlüğe giren Roma Antlaşmaları ile AET ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (*European Atomic Energy*

¹⁴ Anlatım bütünlüğünü sağlamak adına çalışmanın devamında Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'dan oluşan ülkeler topluluğu, "Benelüks ülkeleri" olarak yer alacaktır.

Community-[EURATOM]) oluşturulmuştur. Birleşik Krallık ise, AKÇT’de olduğu gibi, AB’nin bel kemiğini oluşturan AET ve EURATOM’da da yer almayı tercih etmemiştir.

Avrupa bütünleşme sürecinin ilk aşamalarında AB üyesi olmaktan kaçınan Birleşik Krallık, AB’ye üyelik statüsü elde etmesi sonrasında da Avrupa bütünleşmesi karşısında şüpheli bir tutum benimsemiş, pek çok konuda AB ile uyumsuzluk yaşamıştır. Bu anlamda, Birleşik Krallık’ın Avrupa ile ilişkisi söz konusu olduğunda, ülkenin gerek AB üyeliği öncesinde gerekse üyeliği süresince, ne ülke halkı ne de siyasi elitleri açısından, “Avrupalılaşıma”nın yaşanmadığını ve Avrupa ile bütünleşmenin hiçbir zaman tam anlamıyla gerçekleşmediğini söylemek mümkündür. Birleşik Krallık’ın Avrupa bütünleşmesi karşısındaki şüpheli tutumu dolayısıyla AB ile olan ilişkilerinde tam anlamıyla koordinasyon ve bütünleşme sağlayamaması, onun üyeliği süresince, sıklıkla, “Avrupa şüpheli”, “gönülsüz üye” ya da “tuhaf ortak” vb. gibi isimlerle anılmasına neden olmuştur.

Birleşik Krallık’ın İkinci Dünya Savaşı sonrası ortamda, Avrupa’da hız kazanan bütünleşme çabalarına yönelik yaklaşımının anlaşılabilmesi için, ülkenin bu yaklaşımına yön veren faktörlere değinmek fayda sağlayacaktır. Birleşik Krallık’ın Avrupa bütünleşmesine yaklaşımına etki eden bu faktörleri, Birleşik Krallık’ta Avrupa şüpheliğine neden olan “geleneksel faktörler” olarak tanımlamak da mümkündür. Nihayetinde bu faktörler, Birleşik Krallık’ın yalnızca AB üyeliği öncesi tutumunda etkili olmayıp, zaman içerisinde etkinlikleri değişmekle birlikte, ülkenin AB üyeliği süresince de Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumuna etki eden faktörler olarak, AB ile ilişkisinde belirleyici olmuşlardır.

Birleşik Krallık’ta Avrupa şüpheliğine neden olan geleneksel faktörleri altı kategori altında incelemek mümkündür:

- Tarihsel faktörler
- Egemenlik
- Coğrafi konum
- Üstünlük algısı
- ABD ile “özel ilişki”
- Milletler Topluluğu¹⁵ (Commonwealth of Nations) ile ilişki

Bu faktörlerin Birleşik Krallık’ın Avrupa bütünleşmesine ilişkin tutumuna etkileri incelendiğinde esasen birbirleriyle etkileşim halinde oldukları görülmektedir. Birleşik Krallık’ın tarihsel geçmişi ve egemenlik algısı, ABD ve Milletler Topluluğu ile ilişkilerin, Avrupa ile ilişkilere

¹⁵ “İngiliz Milletler Topluluğu-*British Commonwealth of Nations*” ismiyle kurulmuş olmakla birlikte, 1949 yılında isminden “İngiliz” ifadesi çıkartılan topluluktan (bkz. Hasgüler ve Uludağ, 2014:376), anlatım bütünlüğünü sağlamak adına “Milletler Topluluğu” olarak bahsedilmektedir.

kıyasla birincil önemde olmasına neden olduğu gibi, üstünlük algısının da kaynağı konumundadır. Ülkenin coğrafi konumu ve ada ülkesi olması da benzer biçimde, tarihsel geçmişin ve dolayısıyla egemenlik algısının şekillenmesine etki ettiği gibi, üstünlük algısını da pekiştiren bir faktör olarak dikkat çekmektedir.

Niall Ferguson'un da ifade ettiği gibi (2020: 11): “Bir zamanlar dünya nüfusunun kabaca dörtte birini yöneten, yeryüzünün yaklaşık aynı orandaki kesimini kapsayan ve neredeyse bütün okyanuslarda hüküm süren bir İmparatorluk vardı. Britanya İmparatorluğu istisnasız gelmiş geçmiş en büyük imparatorluktu”. Britanya İmparatorluğu'nun deniz aşırı topraklara sahip, dünyanın en büyük imparatorluğu konumuna gelebilmesi, yaşanan savaşlar ve uluslararası rekabet ile yakından ilgilidir. 1793-1815 yılları arasında Fransa ile girişilen mücadeleler sırasında, 1805 yılında, Amiral Nelson'un Fransız-İspanyol filosunu yenilgiye uğratması ve Trafalgar'da zafer kazanması, İngilizlerin gücünün ve dünyadaki etkinliğinin en üst noktaya ulaşmasına olanak tanımıştır (Black, 2018: 160). Napolyon'un 19. yüzyılda Trafalgar Deniz Savaşı'nda yenilmesini takiben okyanuslara egemen olan İngilizler, diğer ülkeleri dışarıda bırakan, kendi kendine yetebilecek bir ticaret sistemi kurarak devasa bir imparatorluk yaratmışlardır. Bu imparatorluğun temel dayanağı ise, kendisi ile dünyanın geri kalanı arasındaki ticaret yollarının güvenliğini sağlamakla görevli, küresel çapta en büyük ve gerçek donanma olan, İngiliz donanmasına sahip olması olmuştur (Friedman, 2015: 253, 302).

Britanya İmparatorluğu'nun Avrupa kıtası ile ilişkisi ise, ada ülkesi olmasının da sağladığı avantaj dolayısıyla, yüzyıllar boyunca, ekonomik ve askeri faktörleri kontrol altında tutarak, dengeleme ve kendi çıkarları gerektirdiğinde yarımada müdahalede bulunma şeklinde süregelmiştir. Britanya İmparatorluğu benimsediği bu strateji ile yarımadanın mevcut gerilimini sürdürmeyi ve dolayısıyla içe doğru odaklanmasını hedeflemiştir. Avrupalı devlet insanlarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanan, verdiği vaatlere ve yerine getirmesi gereken sorumluluklara önem göstermeyen İngilizler, Avrupalılar tarafından uzun yıllar boyunca “Kalles Albion”¹⁶ olarak adlandırılmışlardır (Friedman, 2015: 301-304).

Birleşik Krallık'ın Birinci Dünya Savaşı'na girmesi, Almanya'nın, Fransa'yı daha kolay bir biçimde etkisi altına alabilmek adına, İngilizlerin himayesi altında olan Belçika'ya saldırması sonucunda olmuştur. Birleşik Krallık'ın, Almanya'nın Avrupa'da yayılmasını önleyebilmek amacıyla katıldığı savaşta Almanya karşısında galip gelmesi, esasen, büyük bir başarı olmakla birlikte, savaş sırasında büyük toprak kazanımları olmaması ve ciddi sayıda asker kayıplarının yaşanması ülkenin bu başarısını gölgelemiştir (Black, 2018: 176-177). Birinci Dünya Savaşı sonrasında, Avrupa kıtası ise, siyasal ve ekonomik açıdan parçalanmış bir görünüm sergilemiştir. Bu konjonktürde, Avrupa'da eski imparatorlukların yerlerini ulus devletler almaya başlamış ve

¹⁶ Britannica Ansiklopedisine göre (t.y.), Albion Britanya adasının bilinen eski adıdır.

imzalanan antlaşmalar doğrultusunda yeni bir Avrupa haritası çizilmeye çalışılmıştır. Savaşın kazanan tarafında olan Fransa ve Birleşik Krallık'ın temel amacı, Almanya'yı kontrol altına alarak, Avrupa'nın karşı karşıya olduğu "Almanya meselesi"ni çözmek ve Avrupa'daki mevcut denge ve güvenliği koruyabilmek olmuştur. Birleşik Krallık'ın, Fransa ile Almanya arasında geliştirilecek iş birliği politikalarına verdiği desteği de bu çerçevede açıklamak mümkündür. Diğer taraftan, savaştan kendisi de hasar alarak çıkan Birleşik Krallık'ın, ada ülkesi olmasının ve Avrupa kıtasında yer almamasının, Fransa ile aynı endişeleri hissetmesini ve tam anlamıyla kader ortaklığı yapmasını önlediğini de vurgulamak gerekir (Canbolat, 2011: 83-89).

Avrupa kıtasında barışı sağlama yönündeki girişimlere rağmen, 1929 yılında yaşanan Büyük Buhran sonrasında, Avrupa ülkelerinde yaşanan ekonomik çöküşün etkileri, 1930'lu yıllarda Nazi diktatörü Adolf Hitler'in Almanya'da iktidarı ele geçirmesi ve nüfuz kazanmasından kaynaklanan endişeler ile birleşince, Avrupa'da gerginliğin ateşi yeniden fitillenmiş ve İkinci Dünya Savaşı'na zemin hazırlanmıştır. Birleşik Krallık'ta İkinci Dünya Savaşı'na giden süreçte başbakanlık görevini sürdüren Neville Chamberlain (1937-1940), Hitler ile uzlaşabilirse Avrupa'da çatışmaların önüne geçebileceği fikriyle, 1938 tarihinde Çekoslovakya konusunda Münih Antlaşması'nı imzalamıştır. Chamberlain, 1939 yılında Çekoslovakya'nın büyük bir bölümünün işgal edilmesiyle birlikte, Hitler hakkında yanılığa düştüğünü açık bir biçimde görmüş ve Romanya ile Polonya'yı garanti altına alarak, Almanya'nın ilerleyişinin önüne geçmeyi hedeflemiştir. Ancak, Chamberlain'ın bu girişimi de Hitler'i durduramamış ve Almanya, Polonya'yı işgal etmiştir. Birleşik Krallık ise, tüm bu gelişmeler üzerine 1939 yılı Eylül ayında İkinci Dünya Savaşı'na girmiştir. İkinci Dünya Savaşının ilk yıllarında, İngilizler, Almanya karşısında yenilgiye uğramışlardır; ancak Chamberlain'den görevi devralan Churchill savaşa devam etmekte kararlı bir duruş sergilemiştir. Savaş sırasında, başta Londra olmak üzere pek çok önemli şehir hava saldırılarının odağı haline gelmiştir. Birleşik Krallık, buna rağmen, gerek müttefiklerinden aldığı gerekse İmparatorluğun çatısı altındaki ülkelerin sağladığı destek doğrultusunda savaşa devam etme stratejisini benimsemiştir (Black, 2018: 188-190).

İkinci Dünya Savaşı sırasında Avrupa, yaşanan insan kayıpları, tarımsal üretimin durma noktasına gelmesi, ticari taşımacılık yollarının zarar görmesi dolayısıyla işlevlerini yerine getirememesi vb. gibi sebepler dolayısıyla toplumsal, siyasal ve ekonomik anlamda büyük bir gerileme yaşamıştır (bkz. Ülger, 2008: 31). Birleşik Krallık'ın savaş dolayısıyla uğradığı zararın ise, kıta Avrupasındaki ülkeler karşısında oldukça düşük düzeyde kaldığını söylemek mümkündür. Birleşik Krallık, İkinci Dünya Savaşı 1945 yılında sona erdiğinde, halen dünyanın "en büyük imparatorluğu"na sahip olmakla birlikte (Black, 2018: 200), savaş sonrası konjonktürde, sıklıkla, "savaşı kazanan barışı kaybeden" ülke olarak nitelendirilmiştir. Savaş sırasında, Alman saldırılarına karşı koyma çabaları bağlamında Birleşik Krallık'ta ulusal kimlik bilinci giderek güçlenmiş ve ülke siyaseti ve ekonomisi diğer Avrupa ülkelerine kıyasla daha iyi bir görünüm sergilemiştir (Canbolat, 2011: 98; Ülger, 2008: 28-29).

Birleşik Krallık ile Avrupa'daki savaş sonrası görünüm kıyaslandığında, Birleşik Krallık'ın savaşın galip devletleri arasında olması ve savaşın yarattığı ağır tahribatı hissetmemiş olması dolayısıyla siyasi, askeri ve ekonomik anlamda egemenliğini ve dolayısıyla özgüvenini koruduğu görülmektedir (Samur, 2016: 219-220). Bu anlamda, Birleşik Krallık'ta Avrupa şüphecilığının gelişmesinde etkili olan, Birleşik Krallık'ın Avrupa'daki diğer ülke halklarından daha üstün olduğuna dair inancın, ülkenin İkinci Dünya Savaşı sırasında üstlendiği rol ve savaş anılarıyla birlikte daha fazla pekiştğini de vurgulamak gerekir. Öyle ki, kıta Avrupasındaki ülkeler İkinci Dünya Savaşı'nı, Nazi Almanyası'nın yarattığı dehşet günleri olarak hatırlarken, Birleşik Krallık ülkenin yaşadığı en gurur verici zaman dilimi olarak anımsamaktadır (Grant, 2008: 2-3). Bunun en büyük göstergesi ise, Birleşik Krallık'ın İkinci Dünya Savaşı sonrası süreçte kendisini iki büyük güç olarak ortaya çıkan ABD ve SSCB'nin karşısındaki üçüncü bir güç olarak algılaması ve bunun dünya siyaset sahnesinde de kabul görmesini istemesi olmuştur (bkz. Canbolat, 2011: 98).

Öte yandan, Birleşik Krallık, savaştan galip çıkan devletler arasında olmasına ve ulusal egemenliği ile özgüvenini korumasına rağmen savaş ülkede pek çok açıdan kayıplara yol açmıştır. Savaşın yıkıcı etkisinin en fazla hissedildiği yer Londra olmakla birlikte, savaş sırasında gerçekleşen saldırılarda hayatını kaybeden sivil sayısı 60,000'i geçmiştir. Yaşanan kayıpların yanı sıra, savaşın ülke ekonomisi üzerindeki etkileri de hayli olumsuz olmuştur. Savaş harcamaları, Birleşik Krallık'ın ulusal zenginliğinin yaklaşık dörtte birine mal olmuş ve savaş süresince, özellikle, ABD'den alınan krediler, Birleşik Krallık'ın savaş sonunda dünyada en fazla borca sahip ülkelerden biri haline gelmesine neden olmuştur (Black, 2018: 190-191). Bu bağlamda, Birleşik Krallık'ın savaş sonrası dönemdeki ekonomik göstergelerine bakıldığında, büyük bir gerileme yaşandığı ve ülkenin kredi veren konumdan borçlu konuma geldiği görülmektedir (bkz. Ülger, 2008: 31). İlaveten, Birleşik Krallık, savaş sırasında, Fransa'nın yenilgisi dolayısıyla, Almanyaya tehdidi ile karşı karşıya kalmıştır. Bu durum, Birleşik Krallık'ın, ABD tarafından, denizaltı tehdidine karşı koyabilecek elli eski destroyer gönderilmesini kabul ederek, ABD'ye doksan yıllık süre ile toprak ve üs kiralamasına ve Batı Yarımküredeki deniz üslerinden çekilmesine neden olmuştur. Bu bağlamda, İkinci Dünya Savaşı dolayısıyla, İngilizler ile ABD arasında Kuzey Atlantik'teki güç dengesi ABD lehine değişmiştir (Friedman, 2015: 307).

Dahası, Birleşik Krallık'ta 1945 yılında yapılan genel seçimlerde, Churchill iktidarı kaybetmiş ve yerine Clement Attlee önderliğinde İşçi Partisi hükümeti kurulmuştur. Kurulan hükümetin, sömürge ülkelerinden çekilme yönünde adımlar atması, Birleşik Krallık'ın büyük güçler arasındaki yerinin sarsılmasını da beraberinde getirmiştir. Özellikle, 1947 yılına gelindiğinde Hindistan ve Pakistan'ın bağımsızlıklarının tanınmasıyla birlikte, Birleşik Krallık'ın dünya siyaset sahnesindeki saygınlığı giderek zayıflamaya başlamıştır (Ülger, 2008: 28-29).

Birleşik Krallık'ın, İkinci Dünya Savaşı'nın kazananları arasında olmasına rağmen, savaş dolayısıyla gerek ekonomik gerekse siyasal anlamda ciddi kayıplar verdiği, deniz yolları üzerindeki

egemenliğini, siyaset sahnesinin en büyük güçlerinden biri konumuna gelen ABD'ye kaptırdığı ve ulusal ve uluslararası konjonktürün de etkisiyle önemli sömürgelerini kaybettiği görülmektedir. Yaşanan tüm bu gelişmelerin, bir anlamda, büyük imparatorluk döneminin de sonu anlamına geldiğini söylemek mümkündür. Bu anlamda, İngilizlerin Avrupa kıtası ile ilişkisinde birtakım değişimler yaşanması da kaçınılmaz olmuştur. ABD'nin üstünlüğü, Batı Avrupa'da da hissedilmeye başlarken, Birleşik Krallık ile diğer Batı Avrupa ülkeleri arasındaki fark giderek ortadan kalmıştır (Friedman, 2015: 308).

Diğer taraftan, geçirdiği dönüşüme rağmen, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Birleşik Krallık'ta daha önceki yüzyıllarda elinde bulundurduğu “emperyal güç” statüsünün hala sürdüğüne yönelik inancın hâkim olduğunu söylemek mümkündür. Birleşik Krallık'ın yaşadığı emperyalizm sonrası kriz karşısında geliştirdiği “İngiliz istisnacılığı” söylemi bu inancı gözler önüne sermektedir. İngiliz istisnacılığı, “Britanya”, “İngilizlik” ve “Avrupa” kavramlarının farklı yorumlarının ortaya çıkmasına ve Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşmesine mesafeli bir tutum benimsemesine neden olmuştur (Taylor, 2017: 10-11).

Nitekim bu dönemde, İmparatorluğun izlerini hala taşıyan Birleşik Krallık'ın, Avrupa kıtası ve dolayısıyla Avrupa bütünleşmesi karşısındaki şüpheli duruşunun ardındaki başlıca gerekçelerden biri, onun diğer Avrupa ülkelerinden farklılaşmasına neden olan üstün özelliklere sahip olduğu düşüncesi ve tarihsel geçmişi olmuştur. Dünyanın büyük bir kısmını, Britanya İmparatorluğu çatısı altında yönetmiş olan İngilizler, daha önceki imparatorluk örneklerinin aksine pek çok farklı kültürün varlığını kabul etmekle birlikte, yalnızca kendi kültür ve değerlerinin üstün olduğu algısına sahip olmuşlardır. Hatta kendilerine özgü en küçük alışkanlığın dahi uygarlığı belirlemede etkili olduğunu düşünmüşlerdir (Friedman, 2015: 304). Bu düşünce, Avrupa kıtasıyla ilişkisine de yansımış ve Birleşik Krallık'ın AB'ye karşı tutumunu etkilemiştir. Birleşik Krallık, emperyal tarihinin etkisiyle, kendi ulusal kültür ve değerlerini Avrupa'daki diğer kültürlerden üstün görerek, Avrupa'da hız kazanan bütünleşme adımları karşısında şüpheli bir tutum benimsemiştir.

Birleşik Krallık'ın, içinde bulunduğu coğrafya ve ada ülkesi olması da tarihsel süreçte de görüldüğü gibi ülkenin genel olarak Avrupa kıtasına ve özelde ise Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumuna etki eden faktörlerden bir diğeri olmuştur. Birleşik Krallık'ın coğrafi konumu ve ada ülkesi olması, onun bağımsız, açık ve egemenliğin müdafaası noktasında tutkulu bir karaktere sahip olmasına neden olduğu gibi, bu durum ülkenin AB ile ilişkisinde etkisini her zaman hissettirmiştir (Cameron, 2013). Avrupa kıtasının sınırları, Afrika kıtasında Cebelitarık'a, Asya'da İstanbul ve Çanakkale Boğazlarına, Avrasya'da ise Ural Dağları'na kadar uzanmaktadır (Ülger, 2008: 25). Manş Denizi ise, Birleşik Krallık ve kıta Avrupası arasında doğal bir sınır oluşturarak, Birleşik Krallık'ı Avrupa kıtasından ayırmaktadır. Bu durum, Birleşik Krallık halkının günlük diyaloglarına dahi yansımakta, İngilizler Avrupa söz konusu olduğunda sanki farklı bir yerden bahseder gibi konuşmaktadırlar (Grant, 2008: 2). Manş Denizi, Birleşik Krallık ve Avrupa kıtası arasındaki sınırın

sembolü olmasının yanı sıra, tarihsel süreç içerisinde Birleşik Krallık'ın ana karadan daha farklı bir siyasi kültüre sahip olmasının da sembolü haline gelmiştir (Samur, 2016: 213). Bu bağlamda, Manş Denizi, Birleşik Krallık'ın Avrupa ile ilişkilerinde adeta bir kalkan görevi görmüş ve Avrupa karşısında benimsenen mesafeli tutumuna zemin hazırlamıştır (Friedman, 2015: 300).

Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşmesi karşısında şüpheci tutum benimsemesinin ardındaki nedenlerden bir diğeri ise, ülkenin Avrupa dışındaki partnerleriyle ikili ilişkilerine öncelik vermesi olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, Birleşik Krallık, öncelikli olarak, ülkeyi siyasi ve ekonomik anlamda daha ileriye taşıyacağını düşündüğü ABD ve daha önceki dönemlerde de sıkı bağlarının bulunduğu Milletler Topluluğu ile ilişkilerini geliştirmeye ve daha ileri taşımaya çabalamıştır. Hala Avrupa'nın en önemli gücü olma konumunu sürdüren Birleşik Krallık'ın Avrupa'da sağlanacak iş birliğine siyasal öncülük etmekten ve kurulacak bir oluşumun içinde bulunmaktan kaçınmasının Avrupa'da savaş sonrası düzenin temellerinin atılmasında büyük etki sahibi olan Churchill'in tutumuyla yakından ilgili olduğunu belirtmek gerekir.

Churchill, İkinci Dünya Savaşı sonrası süreçte, Birleşik Krallık'ın çıkarlarını, güvenliğini ve diplomasisini dar bir biçimde Avrupa penceresinden değil, küresel ölçekte algılamayı ve tanımlamayı tercih etmiştir (Peel, 2016). Bu bağlamda, Churchill, Batı dünyasının komünizm karşısında savunulabilmesi için üç temel yörüngeyi; ABD, Milletler Topluluğu ve Avrupa olarak tanımlamıştır. Churchill'e göre bu üç temel yörüngenin kesişim noktası ise, Birleşik Krallık'tır. Birleşik Krallık siyasetinde, söz konusu üç yörüngeden ABD ve Milletler Topluluğu ile ilişkiler, Avrupa ile ilişkilere kıyasla daha öncelikli olarak kabul edilmiş, Avrupa ise neredeyse önemsiz olarak görülmüştür (Jones, 2007: 2). Churchill'in, Batı Avrupa'nın yeniden yapılanması hedefini benimsemesine ve Avrupa'da barışı tesis etme doğrultusunda başlatılan bütünleşme sürecine büyük katkı vermiş olmasına rağmen Birleşik Krallık'ın bu bütünleşmenin dışında kalması yönünde irade göstermiş olması Birleşik Krallık açısından Avrupa'nın, ABD ve Milletler Topluluğu ile ilişkiler karşısında ikinci planda kaldığı görüşünü destekler niteliktedir.

Birleşik Krallık'ın ABD ile geliştirdiği 'özel ilişki', ülke tarihine bakıldığında, Avrupa da dâhil olmak üzere, ülkenin dünyanın geri kalanına bakışını etkileyen en önemli faktörlerden biridir. "Özel ilişki" kavramı, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Churchill tarafından Birleşik Krallık ve ABD arasındaki ilişkiyi tanımlamak için geliştirilmiştir. Özel ilişki denildiğinde, iki ülke arasındaki ortak değer ve çıkarlar, ideoloji, iş birliği ve güven anlaşılmaktadır (bkz. Kocamaz, 2011). Söz konusu özel ilişki, Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşmesine ilişkin tutumunun şekillenmesinde etkili olan "stratejik" bir faktör niteliğindedir. Öyle ki, Birleşik Krallık, ABD ile geliştirdiği özel ilişkiyi uluslararası alandaki etkinliğini sürdürmenin bir yolu olarak algılamıştır (Kocamaz, 2011: 1). ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında siyasi, askeri ve ekonomik açılardan dünyanın en büyük güçlerinden biri olarak ortaya çıkması ve Avrupa kıtasının yeniden yapılanmasına yön verecek kapasiteye sahip olması, her iki dünya savaşından da ABD'nin yanında galip devletlerden biri olarak

ıkan Birleşik Krallık'ın ABD ile ilişkilere ağırlık vererek Avrupa'dan uzak durmasını beraberinde getirmiştir (Samur, 2016: 218).

Birleşik Krallık'ın eskiden Britanya İmparatorluğu'nun bir parçası olan Milletler Topluluğu ile ilişkileri, ülkenin Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumuna etki eden en önemli faktörlerden biridir. Milletler Topluluğu'nun kökenleri 19. yüzyıla dayanmakla birlikte, Topluluk resmî olarak 1931 yılında Avustralya, Büyük Britanya, Güney Afrika Birliği, İrlanda, Kanada ve Yeni Zelanda'nın katılımıyla kurulmuştur. Milletler Topluluğu, Britanya İmparatorluğu'nun dağılması sonrasında aldığı form olarak düşünülebilir. Üyelerinin büyük bir kısmı üçüncü dünya ülkelerinden oluşan topluluk, iş birliği ve dayanışmayı ilerletme amacının yanı sıra demokrasiyi geliştirmek, insan haklarını korumak, ekonomik eşitsizlikleri gidermek ve ekonomik ve siyasi istikrarı sağlamak gibi amaçlar da taşımaktadır (Hasgüler ve Uludağ, 2014:375-376).

Birleşik Krallık'ın Milletler Topluluğu ile ilişkileri, ekonomik ve ticari gerekçeler dolayısıyla oldukça önemlidir. İlaven, Britanya İmparatorluğu'nun bir zamanlar “üzerinde güneş batmayan imparatorluk” olarak anılmasına neden olan eski sömürge ülkelerini de içeren Milletler Topluluğu ülkeleriyle geliştirilen yakın ilişki, İmparatorluk dönemini hatırlatan “nostaljik” bir mana taşıması bağlamında, Birleşik Krallık'ın dış ilişkilerinde belirleyici olan “psikolojik” bir faktör niteliğindedir. Öyle ki, Milletler Topluluğu ile sürdürülen iş birliği, Birleşik Krallık siyasetinin şekillenmesindeki en etkili faktörlerden biri olan üstünlük algısı ve ülkenin küresel bir güç olduğu inancını da pekiştirme işlevi görmüştür (Samur, 2016: 217-218, 222). Milletler Topluluğu ülkeleriyle geliştirilen ilişkiler tarihsel miras niteliği taşıması bağlamında kültürel olarak üstünlük algısını pekiştirmenin yanı sıra, Birleşik Krallık'ın dünyanın geri kalanında yer alan İngilizce konuşan topluluklarla iş birliğini sürdürmesi çerçevesinde- tıpkı ABD ile olduğu gibi- tarafları “İngiliz dili” ortak zemininde birleştirmiştir.

3.2. İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Avrupa Bütünleşmesinin Sağlanması Yönündeki Girişimler ve Birleşik Krallık

İkinci Dünya Savaşı, Birinci Dünya Savaşı'na kıyasla çok daha fazla yıkıma yol açmış ve yüzyıllar boyu süren savaş ve çatışmalara sahne olan Avrupa, İkinci Dünya Savaşı 1945 yılında sona erdiğinde, ekonomik, siyasal ve toplumsal anlamda yaşanan yıkım dolayısıyla, belirsizliklerle ve istikrarsızlıklarla karşı karşıya kalmıştır. Yaşanan tüm bu belirsizlik ve istikrarsızlıkların yanı sıra, savaşın galipleri olan ABD ve SSCB, iki hâkim güç olarak ortaya çıkmış ve bu iki güç arasında Soğuk Savaş başlamıştır. Bu konjonktürde, İkinci Dünya Savaşı ertesinde uluslararası ilişkilerdeki genel eğilim, savaş sırasında yaşanan yıkımlar ve kayıplardan kaynaklanan acı tecrübelerin de etkisiyle, bir daha yaşanabilecek olası savaş ve çatışmaların önüne geçebilmek adına çözüm yolları aramak olmuştur. Bu çerçevede, İkinci Dünya Savaşı'nın, savaştan ağır hasar ile çıkmış olan Avrupa'da, bütünleşme sürecinin başlatılması açısından bir “dönüm noktası” niteliğinde olduğunu

söylemek mümkündür (Akdemir, 2016: 45). Nitekim savaş sonrasında, “bir daha asla” söylemini benimseyen Avrupalı devletler, savaşı bir dünya yaratma yönündeki iradelerini açıkça ortaya koymuşlardır (Ülger, 2008: 27).

Uluslararası alanda Birleşmiş Milletler’in (BM) kurulması, çatışmaların barışçıl yolla çözümlenmesi noktasında bir örnek oluşturmakla birlikte, Avrupa kıtasında da bölge ülkeleri arasındaki anlaşmazlık noktalarının çözümünü sağlayacak ve bölgede barış ve güvenliği garanti altına alacak nitelikte bir iş birliğinin sağlanması yönünde girişimler hız kazanmıştır (Ülger, 2008: 14, 27). Savaşların getirdiği olumsuz tecrübeler, Avrupalıların aynı dehşeti tekrar yaşamamak adına, Avrupa’da bütünleşmeyi sağlayarak, hiçbir Avrupa ülkesinin bozma girişiminde bulunmayacağı ve bir diğerinin eylemleri dolayısıyla tehdit altında hissetmeyeceği bir barış ortamı yaratmak istemelerine neden olmuştur (Friedman, 2015: 13-14). Bu bağlamda, Avrupa’da bütünleşmenin sağlanmasını hedefleyen girişimlerin tek bir ortak amacı bulunmaktaydı, o da Avrupa’da kalıcı barış ve refah ortamının tesis edilmesiydi. Avrupa bütünleşmesi aracılığıyla Avrupa’da kalıcı barış ve refahın sağlanması amacı, aynı zamanda, Avrupa’nın “büyük güç” olarak dünya siyaset sahnesindeki yerini alması hedefiyle de uyum içerisindeydi (Canbolat, 2011: 94, 99).

George Friedman’ın da ifade ettiği gibi (2015: 133): “Avrupa Birliği Romalıların, Şarلمان’ın, Napolyon’un ve Hitler’in başaramadığını yapmayı, birleşik bir Avrupa yaratmayı hedefliyordu. Dahası [Avrupalılar] bunu kârsız başarmayı planlıyorlardı”. Bu çerçevede, Avrupa’da barış ve istikrarı kalıcı hale getirebilmek amacıyla, milliyetçiliğin ve ulus devletler arasında yaşanan rekabetin etkisini kırabilecek, ulusüstü nitelikte bir örgütlenmenin oluşturulması hedeflenmiştir. Savaş sonrası ortamda, “ulusçuluk” eski popülaritesini yitirirken, onun yerine “uluslararasıılık”, bir diğer deyişle “Avrupalılık” düşüncesi popüler hale gelmeye başlamıştır (Canbolat, 2011:93). Nitekim Avrupa ülkelerinin arasında iş birliğinin sağlanması, bu ülkelerin ulusal egemenlik yetkilerinin bir kısmından vazgeçmeleri ile mümkün olabilmiş ve AKÇT’nin 1952 yılında kurulmasından günümüze değin yaşanan dönem, 1990’lı yıllarda Balkanlarda yaşanan çatışmalar “istisna” olarak kabul edilirse, Avrupa kıtasında en uzun süreli barış ortamının sağlandığı dönem olmuştur (Ülger, 2008: 13-14).

Çalışmanın bu kısmında, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Avrupa bütünleşmesi yolunda atılan adımlar ve bu adımlar karşısında Birleşik Krallık’ın izlediği tutum, tarihsel süreçte yaşanan gelişmeler çerçevesinde tespit ve tahlil edilmeye çalışılmıştır. Çalışma kapsamında, savaş sonrası Avrupa’da iş birliği arayışları ve Avrupa bütünleşmesinin sağlanması yönündeki girişimler ile bu girişimler karşısında Birleşik Krallık’ın yaklaşımı, 1951 öncesi, 1951-1957 arası ve 1957 sonrası olmak üzere üç döneme ayrılarak ele alınmıştır.

3.2.1. 1951 Yılı Öncesi Dönem

İkinci Dünya Savaşı sonrası konjonktürde, Batı Avrupa devletleri arasında dayanışmanın artmasını ve Avrupa bütünleşmesinin hızlı bir şekilde ilerlemesini sağlayan ilk girişimlerin başında, savaşın kazananlarından olan ABD tarafından kıta Avrupa’ında savaşın yol açtığı tahribatı onarmak ve dayanışmayı sağlayabilmek adına uygulamaya konulan Truman Doktrini ve Marshall Planı gelmektedir (Ülger, 2008: 32). Truman Doktrini ve Marshall Planı Avrupa kıtasında ekonomik yeniden yapılanmanın sağlanması ve iş birliğinin geliştirilmesi yönünde atılan adımlar olarak dikkat çekerken, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü’nün (*North Atlantic Treaty Organisation-* [NATO]) kurulması Avrupa’da ortak bir savunma şemsiyesinin sağlanması açısından önemlidir. Yine bu dönemde kurulan Avrupa Konseyi ise, Avrupa ülkeleri arasında dayanışmanın sağlanması bakımından AB’ye giden yolda bir yapı taşı niteliğinde olmuş ve Birleşik Krallık açısından bakıldığında, ülkenin Avrupa’da kurulacak hükümetlerarası oluşumların arkasında olduğunu gözler önüne sermiştir.

Truman Doktrini’nin esas çıkış noktasının, İkinci Dünya Savaşı ertesinde ortaya çıkan komünizm tehdidi ve ABD’nin bundan duyduğu endişe olduğunu söylemek mümkündür. 12 Mart 1947’de ABD Başkanı Harry Truman tarafından ilan edilen Truman Doktrini, Avrupa’da giderek daha fazla hissedilen SSCB tehdidi karşısında, SSCB etkisinde bir iktidarın yönetime geldiği Yunanistan ve dış baskılara direnmeye çabalayan Türkiye’ye toplam 400 milyon dolarlık askeri yardım sağlanmasını öngörmüştür (Sander, 2017: 257-259). Truman Doktrini, ABD’nin Avrupa üzerinde etki alanı yaratma isteğini gözler önüne sermekle birlikte, ABD ve SSCB arasında başlayan Soğuk Savaş’ın bir işareti olmuştur (Sander, 2017: 259).

Dönemin ABD Dışişleri Bakanı George Marshall’ın adını taşıyan Marshall Planı ise, Marshall’ın 5 Haziran 1947’de Harvard Üniversitesi’nde gerçekleştirdiği bir konuşma sırasında ilan edilmiştir. Marshall Planı temelde Avrupa ülkelerinin ekonomik sorunlarının önüne geçebilmeyi ve bunu yaparken de Avrupa ülkeleri arasındaki iş birliğini pekiştirmeyi amaçlayan bir “Avrupa Kalkınma Projesi” niteliğindedir (Sander, 2017: 259-260). ABD’nin, Marshall Planı ile Avrupa’nın ekonomik anlamda kalkınmasını sağlayarak, bütünleşme sürecine destek vermeyi amaçladığını söylemek mümkündür. Avrupa kıtasında İkinci Dünya Savaşı’nın yarattığı ekonomik çöküntüyü onarmayı ve Avrupa’da hayatın normal seyrine dönmesini sağlamayı hedefleyen Marshall Planı da tıpkı Truman Doktrini gibi ABD’nin sağladığı yardımlar vasıtasıyla, Avrupa üzerinde kurmaya çalıştığı hâkimiyeti de gözler önüne sermektedir.

Truman Doktrinine kıyasla Marshall Planı’nın Avrupa’daki daha fazla ülkeye yardım sağlamayı amaçlaması dolayısıyla daha geniş kapsamlı olduğunu belirtmek gerekir. Nitekim Marshall Planı uyarınca, 12 Temmuz 1947’de Paris Konferansı’nda toplanan taraflar, SSCB ve Doğu

Avrupa ülkeleri dışındaki on altı Avrupa ülkesine¹⁷ yapılacak yardımların planlanması noktasında yürüttükleri çalışmaları ABD'ye rapor etmişlerdir (Sander, 2017: 260). 1948-1951 yılları arasında sürecek olan Marshall yardımlarının yürütülmesi noktasında, 1960 yılında OECD'ye dönüştürülmüş olan Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (*Organisation for European Economic Co-operation* [OEEC]), 16 Nisan 1948'de kurulmuştur (Akdemir, 2016: 53; Samur, 2016: 215; Ülger, 2008: 32). Marshall Planı çerçevesinde öngörülen yardımların dağıtılması neticesinde Batı Avrupa'da yer alan ülkeler arasındaki dayanışma gözle görülür hale gelmekle birlikte, ortak bir pazarın oluşturulması düşüncesi de gündemdeki yerini almıştır (Akdemir, 2016: 53). Avrupa'da uluslarüstü bir örgütlenmeye sıcak bakmayan Birleşik Krallık açısından değerlendirildiğinde, üyeleri arasında ekonomik iş birliğini sağlamayı hedefleyen OEEC'nin hükümetlerarası nitelik taşıması bağlamında ülkenin hedeflediği bütünleşme biçimine uygun olduğu söylenebilir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası süreçte açık bir şekilde dile getirilmese de hissedilen SSCB tehdidi Avrupa ülkeleri arasında güvenlik arayışlarının da artmasına neden olmuştur. Avrupa'da güvenlik arayışı ile başlayan ve NATO'nun kuruluşuna kadar uzanan süreci üç aşamaya ayırmak mümkündür (bkz. Ülger, 2008:33-34). Sürecin ilk aşamasını, Birleşik Krallık ve Fransa arasında 1947 yılında imzalanan ve taraflardan birinin uğrayacağı olası bir saldırı durumunda, diğerinin ona koşulsuz bir biçimde destek vermesini karara bağlayan Dunkirk Antlaşması oluşturmaktadır. Antlaşma, Almanya tehlikesine karşı yapılmış gözükse de, savaşın kaybeden tarafında yer alan Almanya'nın o dönemde herhangi bir saldırı yapacak durumda olmadığını belirtmek gerekir. Nitekim Dunkirk Antlaşması'nın, esas amacı, açıkça ifade edilmese de, olası bir SSCB saldırısına karşı tarafların birbirlerini savunmasını garanti altına almaktadır. NATO'nun kuruluşuna giden yolda ikinci aşamada ise, 17 Mart 1948'de Dunkirk Antlaşması'nın tarafları Birleşik Krallık ve Fransa ile Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında Brüksel Antlaşması Teşkilatı oluşturulmuştur. Söz konusu antlaşma da, Dunkirk Antlaşması'nda olduğu gibi, taraflardan birinin saldırıya uğraması durumunda diğer tarafların tüm gücüyle destek sağlayacağını öngörmektedir. Son aşamada ise, 4 Nisan 1949 tarihinde ABD öncülüğünde, Brüksel Antlaşması Teşkilatı'nın taraflarına ek olarak Danimarka, İtalya, İzlanda, Kanada, Norveç ve Portekiz'in katılımı ile imzalanan Washington Antlaşması ile NATO kurulmuştur. "Kuzey Atlantik bölgesinde barışı koruma ve devam ettirme" misyonunu benimseyen NATO, ABD'nin Avrupa kıtasında kurduğu hâkimiyetin en açık göstergelerinden biri olmuştur (Ülger, 2008:33-34). Bu tarihten itibaren, ABD'nin Avrupa kıtasının savunmasına, NATO vasıtasıyla, ulusal çıkarları doğrultusunda yön verdiğini söylemek mümkündür (Tuğtan, 2016: 253). Birleşik Krallık açısından değerlendirildiğinde, NATO'nun kurulması da dahil olmak üzere Avrupa'da ortak bir savunma şemsiyesinin oluşturulması doğrultusunda atılan tüm adımlara destek verdiği görülmektedir.

¹⁷ SSCB ve Doğu Avrupa ülkeleri de Marshall Planı'na dahil edilmek istenilmiş; ancak bu ülkeler söz konusu yardımlardan dışı kalmayı tercih etmişlerdir (bkz. Sander, 2017: 260). Marshall Planı'na dahil olan on altı Avrupa ülkesi ise şu şekildedir: Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Lüksemburg, Norveç, Portekiz, Türkiye ve Yunanistan.

Avrupa’da savaş ve çatışmaların tekrar yaşanmasının önüne geçebilmek amacıyla Avrupalı devletleri bir araya getirecek ve aralarındaki iş birliği ve dayanışmayı kuvvetlendirecek bir diğer girişim ise, Avrupa Konseyi’nin kurulması olarak sayılabilir. Avrupa devletleri arasında iş birliğini sağlayabilmek için gösterilen çabalar sonucunda, Mayıs 1948’de on altı Avrupa ülkesinin temsilcileri ile ABD ve Kanada’yı temsil eden gözlemciler Lahey’de gerçekleşen Avrupa Kongresi’nde bir araya gelmişlerdir. Söz konusu kongrede, hükümetlerarası nitelikte olması kararlaştırılan Avrupa Konseyi, 1949 yılının Mayıs ayında imzalanan bir antlaşma ile kurumuştur (Ülger, 2008:35). Churchill’e göre, Avrupa Konseyi’nin kurulması, planlanan Avrupa Birleşik Devletleri’nin ilk adımı niteliğindedir (bkz. Churchill, 1946). Birleşik Krallık’ın Avrupa Konseyi’nin kurucu üyeleri arasında yer aldığı göz önünde bulundurulduğunda, Avrupa Konseyi’nin ulusüstü bir yaklaşımdan uzak hükümetlerarası nitelikte bir oluşum olmasının ardında Birleşik Krallık’ın Avrupa’da kurulacak ulusüstü bir oluşuma sıcak bakmamasının bulunduğunu söylemek mümkündür. Özetle denilebilir ki, Birleşik Krallık, İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesinden 1951 yılına kadar geçen süre zarfında Avrupa ülkeleri arasında hükümetlerarası nitelikte olan iş birliği oluşumlarını desteklemekte ve içinde yer almakta beis görmemiştir.

3.2.2. 1951-1957 Yılları Arası Dönem

İkinci Dünya Savaşı’nın hemen ertesinde Avrupa ülkeleri arasında iş birliğinin ve dayanışmanın güçlenmesine zemin hazırlayan Truman Doktrini, Marshall Planı bünyesinde oluşturulan OEEC ve Avrupa Konseyi, tarafları arasında herhangi bir bütünleşme sürecini başlatmamakta başarılı olamamıştır. Avrupa Konseyi’nin hükümetlerarası niteliğini bu başarısızlığın ardındaki temel gerekçe olarak gören kesimler, ulusüstü nitelikte bir örgütlenmenin Avrupa’da bütünleşmeyi sağlayabileceğine inanarak bu yöndeki çalışmalarına hız vermişlerdir.

3.2.2.1. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu’nun Kurulması

Soğuk Savaş ortamında, iki kutuplu dünya karşısında Avrupa’nın bir güç merkezi olabilmesi için, ekonomik ve siyasal bütünleşmenin sağlanması gerektiği fikri hâkimdi. Bütünleşmenin sağlanabilmesi ve Avrupa’da barış ve güvenliğin tesisi için ise, Almanya ve Fransa arasında yıllardır süregelen husumetin son bulması gerekmektedir. Yalnızca aralarındaki çekişme ve güvensizlik son bulan Almanya ve Fransa, ortak hedefler doğrultusunda egemenliklerini bir üst otoriteye devrederek iş birliği yoluna gidebilirdi. Bu çerçevede, 9 Mayıs 1950’de ilan edilen ve Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman’ın adıyla anılan Schuman Deklarasyonu, Jean Monnet tarafından geliştirilen bir öneriyi ortaya koymuştur. Bu öneriye göre, savaş sonrası Avrupa’da kalıcı barışın tesis edilmesine olanak sağlayacak olan ulusüstü bir otorite kurulacak ve savaş sanayi için büyük önem taşıyan kömür ve çelik üretiminin yetkileri bu otoritede toplanacaktı. Ekonomik bütünleşmeyi sağlayacak ulusüstü bir yapının kurulması yoluyla hem Batı Avrupa’da istikrar ve iş birliği ortamı sağlanmış olacak hem de Almanya ve Fransa arasındaki tekrar yaşanabilecek potansiyel sorunların da önüne geçilmiş

olacaktı (McCormick, 2015: 83-84; Ülger, 2008: 36). Dahası, Almanya'nın Batı İttifakı içerisine dahil edilmesiyle birlikte, SSCB tehdidi karşısında korunmasız olması durumuna da son verilmiş olacaktı (Ülger, 2008: 36). Avrupa bütünleşmesinin temeli olarak değerlendirilebilecek (Canbolat, 2011: 92) ve gelecekte Avrupa Federal Devlet yapılanmasının yapı taşlarından biri olabilme ihtimali taşıyan (McCormick, 2015:83) bu deklarasyonun ardında, esasen, Monnet'in Batı Avrupa'da bütünleşmenin, öncelikle ekonomik alanda gerçekleştirilmeye çalışılması ve bu alanda başarılı olunması durumunda zaten siyasal alandaki bütünleşme yolunda gereken ivmenin yakalanacağı yönündeki fikirleri bulunmaktadır (Akdemir, 2016: 53).

Schuman Deklarasyonu esas alınarak, 18 Nisan 1951 tarihinde imzalanan ve 23 Temmuz 1952 tarihinde yürürlüğe giren Paris Antlaşması ile birlikte, Almanya, Fransa, İtalya ile Benelüks ülkeleri arasında, kömür ve çelik için ortak bir pazar yaratmayı amaçlayan AKÇT kurulmuştur (bkz. EUR-Lex, 2017). AKÇT'nin kurulması neticesinde, geleneksel ulus devletler üye ülkelerin ortak çıkarlarını kendi bireysel çıkarları karşısında önceleyerek ulusüstü nitelik taşıyan iş birliği ve yönetim biçimi geliştirmişler ve ulusal egemenliklerini bir "üst otorite" olan AKÇT'ye aktarmışlardır. Avrupa bütünleşmesinin ilk adımı niyetliğin AKÇT, üyeleri arasında kurulan kömür ve çelik pazarını ve üyelerinin kömür ve çelik üretime yönelik politikalarını denetleme mekanizması görevi görmüştür (EUR-Lex, 2017).

AKÇT, ulus devletlerin egemenliklerinin bir kısmını ulusüstü kurumlara aktarma denemesi olması bağlamında bütünleşme sürecinin bir "ön hazırlık" evresi niteliğinde olsa da AKÇT'nin kapsam bakımından oldukça kısıtlı olduğunun vurgulanması gerekir (McCormick, 2015: 85, 89). Üstelik AKÇT, Paris Antlaşması'nda öngörüldüğü şekliyle üyeleri arasında kömür ve çeliğin serbest dolaşımını sağlama açısından istenilen başarıyı da yakalayamamıştır (Ülger, 2008: 38). Paris Antlaşması'nın geçerlilik süresinin elli yıl olarak belirlenmiş olması dolayısıyla AKÇT'nin hukuki varlığı 2002 yılında son bulmuş ve bu tarih itibarıyla kömür ve çelik sektörüne ilişkin kurallar Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşmalara entegre edilmiştir (EUR-Lex, 2017).

AKÇT temelde ekonomik bütünleşmeyi sağlamaya yönelik oluşturulmuş bir topluluk olsa da, esas amacı, savaştan yıkılmış halde çıkan Avrupa'da yaşanabilecek olası çatışma ve savaş durumunun önüne geçebilme isteği ve barış ve güvenliğin yeniden sağlanmasıdır. Bu nedenle, İkinci Dünya Savaşı sonrasında öncelikli olarak ekonomik alanda başlayan ve siyasal alana da yayılması hedeflenen iş birliğinin, dolayısıyla da Avrupa bütünleşmesinin, öncü ülkeleri, Fransa ve Almanya olmuştur ve Avrupa bütünleşmesi yönünde adımlar bu ülkelerin siyasi iradeleri doğrultusunda atılmaya başlanmıştır. Fransa ve Almanya'nın Avrupa bütünleşmesine yönelik yaklaşımlarının Birleşik Krallık'a kıyasla birbirlerine daha benzer nitelikte olmasının sebebi söz konusu iki ülkenin Avrupa'da yıllarca süren çatışma ve savaş ortamında "(...) aynı tehdidin farklı yüzleriyle karşılaşmış (...)" olmaları ile yakından ilgilidir (Canbolat, 2011: 434). Belçika, Hollanda ve Lüksemburg ise, İkinci Dünya Savaşı'nın sonlanmasını takiben "Benelüks (Birliği)" adını verdikleri bir gümrük

birliğini oluşturarak aralarındaki iş birliğini güçlendirme yoluna giderek, Avrupa bütünleşmesine giden yolda önemli katkı sağlamışlar ve sonrasında AKÇT'nin tarafları arasında yer almışlardır (bkz. Canbolat, 2011: 99, 113-114). İtalya ise, Avrupa'da bütünleşmeyi sağlayacak bir oluşuma dâhil olmayı ülkenin yeniden yapılanmasını sağlayabilmek açısından eşsiz bir fırsat olarak algılamış ve bu nedenle AKÇT'nin kurucu üyeleri arasındaki yerini almıştır (Canbolat, 2011: 99).

Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumu ise, Fransa ve Almanya başta olmak üzere AKÇT'nin diğer kurucu üyelerindekinden daha farklı olmuştur. Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumu incelendiğinde, daha önce de bahsedilen geleneksel faktörlerin etkisi açıkça hissedilmektedir. Birleşik Krallık'ın ada ülkesi olması, onun Avrupa kıtasına mesafeli durmasını ve bölgede karşılaşılan sorunların çözümü konusunda istekli olmaması sonucunu doğurmuştur. Birleşik Krallık'ın savaş sonrası Avrupa'da kurulacak düzenin içinde yer almaması, ayrıca, ülkenin ABD ve Milletler Topluluğu ile ilişkilerini Avrupa ile ilişkileri karşısında daha önemli ve öncelikli görmesiyle de yakından ilgiliydi. Nitekim Savunma konusunda ABD ile ilişkileri, ekonomi ve ticaret alanında ise Milletler Topluluğu ile oluşturduğu bağlar, Birleşik Krallık'ın Avrupa'daki bütünleşme hareketine dâhil olmasını lüzumsuz kılmıştır (Canbolat, 2011: 98-100).

Tüm bu faktörlere ek olarak, Birleşik Krallık, egemenlik yetkilerini tek bir elde toplayacak, ulusüstü nitelikler taşıyan bir üst otoritenin oluşturulması düşüncesine sıcak bakmamaktaydı. Schuman Deklarasyonu ile ortaya atılan, kömür ve çelik için oluşturulacak ortak bir pazarın ulusüstü bir yapılanma vasıtasıyla organize etme önerisine şüphe ile yaklaşan Birleşik Krallık (The National Archives (t.y.) The EEC...), daha en başından bu oluşumun dışında kalmak istemiştir. İlâveten, Birleşik Krallık'ta 1945 yılında iktidar olan İşçi Partisi kamulaştırma politikalarına öncelik vermiştir (bkz. Ülger, 2008: 28). Uzun uğraşlar sonucunda kömür ve çelik sektörünü millileştiren İşçi Partisi açısından bu iki sektör üzerindeki yetkilerin ulusüstü bir otoriteye aktarılmasını gerektirecek bir yapılanmanın içerisinde bulunmak, Birleşik Krallık hükümeti açısından önceki icraatlarıyla çelişmek anlamına gelmekteydi ve bu anlamda çok uzak bir ihtimal niteliğindeydi (George, 1998: 124'ten aktaran Samur, 2016: 225). Sonuç olarak, Birleşik Krallık Batı Avrupa'da daha gevşek nitelikteki, ülkenin ulusal egemenliğini zedelemeyecek ve iktidardaki hükümetin icraatlarıyla çelişmeyecek hükümetlerarası oluşumlara destek verirken, altı Batı Avrupa ülkesinin katılımıyla oluşturulan ulusüstü nitelikteki AKÇT'ye dahil olmayı tercih etmemiştir.

3.2.2.2. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun Kurulması Sonrasındaki Girişimler

Avrupa bütünleşmesi sürecinde AKÇT ile yakalanan ivme, farklı Avrupa örgütlenmelerinin de kapısını aralamıştır. Bu çerçevede, AKÇT'nin ardından gelen söz konusu örgütlenme teşebbüsleri ulusüstü nitelikteki Avrupa Savunma Topluluğu (AST) ve onun bürokratik denetimini sağlamak üzere AST'ye bağlı olarak kurulması planlanan Avrupa Politik Topluluğu (APT) olmuştur (Samur,

2016: 226). Dönemin Fransa Başbakanı Rene Pleven tarafından 1950 yılında açıklanan Pleven Planı AST'nin kurulması fikrini¹⁸ ortaya atmakla birlikte, temel olarak, bütünleşme sürecinin savunma alanını da içine alacak şekilde genişlemesi bağlamında, Avrupa'nın NATO'dan bağımsız olarak kendi savunma topluluğunu oluşturması ve Almanya'nın da ulusüstü nitelik taşıması planlanan bu topluluğa dahil edilmesi amacını taşımaktaydı (Samur, 2016: 226; Tuğtan, 2016: 253-254; Ülger, 2008: 38). Soğuk Savaş sürecinde Batı Almanya'nın yeniden silahlandırılması, SSCB tehdidine karşı bir önlem olarak düşünülmektedir; ancak Almanya'nın söz konusu silahları Batı Avrupa karşısında kullanmaması için tedbirlerin üst düzeyde tutulması gerektiği konusunda fikir birliğine varılmış durumdaydı (Samur, 2016: 226).

Fransa'nın AST Antlaşmasını onaylamak için, yerine getirilmesi gerektiğini ileri sürdüğü ve taraflar arasında öncelikli olarak dış politika alanında birlik sağlanması gerektiği yönündeki fikri neticesinde, APT'nin kurulmasına ve AST Antlaşması onaylanıp yürürlüğe girdikten sonra hayata geçirilmesine karar verilmiştir. Ancak, AST Antlaşması 27 Mayıs 1952'de imzalanmış olmasına rağmen, 1954 yılının 30 Ağustos'unda Fransa Parlamentosu'nda yapılan oylamada reddedilmiş ve dolayısıyla kurulamamıştır. APT Antlaşması da Mart 1953'te imzalanmış olmasına rağmen AST'nin Fransa tarafından onaylanmaması dolayısıyla başarısız olmuştur (Samur, 2016: 226; Ülger, 2008: 39-40). AST'nin kurulması fikrini öne süren Fransa tarafından reddedilmesinin başlıca sebebi, AST'ye katılacak Alman kuvvetlerinin kendi ulusal yönetimleri altında kalması gerektiğinin ABD tarafından dikte edilmiş olmasıdır (Tuğtan, 2016: 254).

AST ve APT deneyimi, AKÇT'nin kurucu üyelerinin ulusüstü nitelikteki bir oluşumu hayata geçirme yönündeki ikinci girişimlerinin başarısız olması bağlamında oldukça önemlidir. Bu iki başarısız girişim sonrasında, Schuman'ın da dile getirdiği gibi, siyasi bütünleşmenin ekonomik bütünleşme üzerinden temelleneceği fikri benimsenerek, ekonomik bütünleşmenin sağlanması yönünde adımlar atılmasına öncelik verilmiştir (bkz. Ülger, 2008: 40). Nitekim AST'nin kurulmasına yönelik girişimler ve bu süreçte edinilen deneyimler Batı Avrupa'da bütünleşme sürecinin ulusüstü siyasi bir yapılanmaya henüz hazır olmadığını göstermiş ve AET'nin oluşumuna giden süreci başlatmıştır (Samur, 2016: 227-228). AET'nin esas olarak ekonomik bütünleşmeye odaklanmasını bu çerçevede değerlendirmek gerekmektedir.

AST'nin beklenen başarıyı elde edememesi sonucunda, Almanya'nın silahlandırılmasının kontrollü bir biçimde sağlanması için ise, Birleşik Krallık tarafından, Belçika, Fransa, Hollanda ve Lüksemburg'un taraf olduğu 1948 tarihinde Brüksel Antlaşması Teşkilatı'nın Batı Almanya ve İtalya'yı da kapsayacak şekilde genişlemesi önerilmiştir. Birleşik Krallık'ın bu önerisi, hem Almanya sorununa çözüm olmuş, hem de Avrupa savunmasının hükümetlerarası düzeyde kalmasına olanak

¹⁸ AST'nin kurulması hedefine hizmet eden Pleven Planı'nın hazırlık aşamasında bulunan isimlerden bir diğeri de Avrupa bütünleşmesinin öncü isimlerinden olan Jean Monnet'tir.

tanımıştır (Samur, 2016: 227). Birleşik Krallık'ın bu önerisi, aynı zamanda, Almanya ve Fransa arasındaki iş birliği ilişkisini geliştirerek, Avrupa'da barış ve güvenliğin tesisine katkıda bulunmuştur. 1954 yılında Batı Almanya ve İtalya'yı da bünyesine katarak genişleyen Brüksel Antlaşması Teşkilatı¹⁹, bu tarihten sonra Batı Avrupa Birliği (BAB) olarak anılmaya başlamıştır (bkz. Canbolat, 2011: 95). Ancak, BAB beklenen başarıyı sağlayamamış ve Batı Avrupa'nın savunması NATO'ya ve dolayısıyla ABD'ye bağlı bir şekilde kalmıştır (Samur, 2016: 227). Bu bağlamda, NATO'nun Soğuk Savaş süresince temel misyonu olan “Amerikalıları içerde, Rusları dışarda, Almanları aşağıda” tutmayı başardığı görülmektedir (Tuğtan, 2016: 258).

AST'nin kurulması yönündeki girişimlerin başarısız olması ve ardından Brüksel Antlaşması Teşkilatı'nın Batı Almanya ve İtalya'yı da kapsayacak şekilde genişlemesinin ardındaki temel motivasyonlar, SSCB kaynaklı tehditlerin ve Avrupalı devletlerin yeniden savaşmalarının önlenmesi olarak özetlenebilir (Tuğtan, 2016: 253). Nitekim genel olarak değerlendirildiğinde, ulusüstü özellikteki yapılanmalar olmaları planlanan AST ve APT'nin başarısızlığı, Birleşik Krallık'ın önerileri doğrultusunda, SSCB tehdidi karşısında Almanya sorununa çözüm sağlanmasını ve Batı Avrupa'nın savunmasının hükümetlerarası yapılanma yoluyla sağlanmasını eş zamanlı olarak mümkün kılmıştır. İlaveten, söz konusu başarısızlık, kendisinden sonraki Avrupa'daki bütünleşme girişimlerinin de hükümetlerarası düzeyde devam etmesine sebep olmuştur.

3.2.3. 1957 Yılı ve Sonrası

Günümüz AB'si, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Avrupa kıtasında barış ve istikrarın sağlanması amacı doğrultusunda Schuman Deklarasyonuna dayanarak imzalanan 1951 Paris Antlaşması ile ilk adımları atılan ve 1957 Roma Antlaşmaları ile perçinlenen ekonomik bütünleşme hareketinin bir sonucudur. Bu anlamda, Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumunu tam anlamıyla kavrayabilmek için, AKÇT'nin ardından, 1957 yılında kurulan ve AB'nin iskeletini oluşturan iki topluluk olan AET ve EURATOM'un anlaşılması önem taşımaktadır. Çalışmanın bu alt bölümünde, AET ve EURATOM'un kurulması bağlamında Avrupa bütünleşmesinin ileri taşınması yönünde atılan adımlar ve Birleşik Krallık'ın bu adımlar karşısındaki tutumu incelenecektir.

¹⁹ Canbolat, 1948 yılında Brüksel Antlaşması'nın imzalanmasıyla oluşturulan yapıdan “Batı Avrupa Savunma Örgütü” olarak bahsetmektedir; ancak çalışmada anlatım bütünlüğünü sağlamak amacıyla bu yapıdan bahsedilirken “Brüksel Antlaşması Teşkilatı” ifadesi kullanılmıştır.

3.2.3.1. Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nun Kurulması

AKÇT'nin kurulmasını takiben, Avrupa bütünleşmesinin ulusüstü niteliklerinin savunma ve siyasi birlik alanlarına da kazandırılması yönündeki girişimler istenilen başarıyı yakalayamamıştır. Bunun üzerine, atom enerjisi ve ekonominin genelini kapsayacak nitelikte iş birliğinin sağlanması yönündeki girişimler ağırlık kazanmıştır. Bu doğrultuda, 1955 yılının Haziran ayında AKÇT'nin kurucu üyelerinin katılımı ile İtalya'nın Messina kentinde toplanan Messina Konferansı'nda, gümrük birliğinin oluşturulması yoluyla Avrupa ekonomik bütünleşmesini daha ileriye taşıma hedefi benimsenmiştir (The National Archives (t.y.), Glossary-M).

Batı Avrupa'da bütünleşme yönünde ortaya konan iradenin ciddiyetine inancı olmayan Birleşik Krallık ise, bütünleşmeyi daha ileriye taşımak amacıyla gerçekleştirilen Messina Konferansı'na gözlemci statüsünde temsilci göndermekle birlikte, söz konusu temsilcisini ön görüşmeler sonrasında geri çekmiştir (bkz. The National Archives (t.y.) The EEC...). Diğer taraftan, Messina Konferansı'na katılan ülkelerin Avrupa'da bütünleşmenin sağlanması yönündeki hedeflerini açıkça ifade etmeleri, Birleşik Krallık'ın kurulacak topluluğun etkisini azaltma yönünde birtakım girişimlerde bulunmasını da beraberinde getirmiştir. 1956 yılında dönemin Birleşik Krallık Başbakanı Antony Eden'in, AKÇT'nin diğer üyelerine de açık olan serbest bir ticaret birliği²⁰ oluşturulması yönündeki teklifi, bu girişimlere örnek olarak verilebilir (Samur, 2016: 229). Birleşik Krallık'ın önerdiği serbest ticaret birliği yaratma düşüncesinin o dönemde kabul görmeyince, daha sonra farklı bir örgütlenme olarak EFTA'ya dönüştürülmüştür (Samur, 2016: 229).

Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşmesine yönelik yıkıcı tutumuna rağmen Messina Konferansı'nda Avrupa bütünleşmesinin sağlanması yönünde atılan adımlar sonuç vermiştir. Nihayetinde AKÇT'nin kurucu üyeleri olan Almanya, Fransa, İtalya ve Benelüks ülkeleri, 25 Mart 1957'de imzaladıkları Roma Antlaşmaları (AET Antlaşması ve EURATOM Antlaşması) ile insan²¹, sermaye, mal ve hizmetlerin serbest dolaşımının önündeki engellerin kaldırıldığı Avrupa ortak pazarını yaratma amacıyla AET ve EURATOM'u kurmuşlardır. Her iki topluluğu kuran antlaşma da 1 Ocak 1958'de yürürlüğe girmiştir (bkz. European Union [EU] (t.y.), EU Treaties).

Birleşik Krallık ise, Avrupa bütünleşmesi yönünde atılan adımların Fransa'nın ulusal çıkarlarına hizmet ettiği düşüncesi dolayısıyla, bu oluşumlara dahil olmamıştır. Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşmesinin dışında kalmayı tercih etmesi, aynı zamanda, ülkenin ulusal çıkarları

²⁰ Serbest ticaret birliği uyarınca, taraf devletler arasında malların serbest dolaşımı garanti altına alınırken, taraflar üçüncü ülkelerle geliştirdikleri ticari ilişkilerde bağımsızdır (bkz. Arat vd., 2016: 63; Göçmen, 2016: 386).

²¹ Roma Antlaşmaları uyarınca, işçilerin serbest dolaşım özgürlüğünün geçiş sürecinin sonuna kadar tamamlanması ön görülmekle birlikte, bu tür bir hareket özgürlüğü, kamu politikaları, kamu güvenliği ve kamu sağlığı gerekçeleri ile birtakım kısıtlamalara tabi olmuştur (bkz. The Treaty of Roma, 1957: Madde 48).

bağlamında egemenliğini paylaşmak istememesiyle yakından ilgilidir (Canan-Sokullu, 2017: 13). Roma Antlaşmaları ile kurulan AET ve EURATOM'un kurumsal yapısı, AKÇT örneği doğrultusunda ulusüstü nitelikte oluşturulmuştur. AET ve EURATOM'u oluşturan kurumlar, AP, AB Konseyi²², Komisyon ve Adalet Divanı'dır (bkz. The Treaty of Roma, 1957: Madde 4). AB Konseyi ve Komisyon²³ AKÇT, AET ve EURATOM için ayrı ayrı işlerken, Parlamento ve Adalet Divanı 1957 tarihinden itibaren ortak bir şekilde işlemiştir (Ülger, 2008: 42). Bu bağlamda, Roma Antlaşmaları'nı Avrupa bütünleşmesinin başladığının resmî bir göstergesi olarak değerlendirmek mümkündür. Avrupa'da barış ve refahın sağlanması amacına da hizmet eden bu antlaşmalarla birlikte, Fransa ve Almanya arasında 1871 yılından itibaren yaşanan anlaşmazlıklar sona erdirilmiştir (Friedman, 2015: 145-146).

3.2.3.2. Birleşik Krallık'ın Avrupa Bütünleşmesi Karşısında Değişen Tutumu ve Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Talebi

Eric Hobsbawm, Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcından İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar geçen süreyi toplumsal anlamda "Felaket Çağı" olarak nitelendirmektedir. Hobsbawm'a göre, Felaket Çağı'nı izleyen süreçte, yaklaşık yirmi beş-otuz yıl süren bir dönüşüm ve gelişme dönemi yaşanmıştır ve bu dönem "Altın Çağ" olarak düşünülebilir (2019:7). İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Avrupa bütünleşmesinin yakaladığı ivme ve AB'nin sağladığı başarı göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu dönemin AB açısından da bir "Altın Çağ"ı temsil ettiğini söylemek mümkündür. AB altın çağını yaşarken, Birleşik Krallık Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumuna etki eden geleneksel faktörlerin de etkisiyle, kendi isteğiyle, Avrupa bütünleşmesinin dışında kalmıştı.

1950'li yılların sonlarına doğru Avrupa kıtasında sağlanan iş birliği ortamıyla birlikte yaşanan olumlu gelişmeler ve Birleşik Krallık'ın tüm bunların dışında kalmayı tercih etmesi, esasen, onun değişen koşulları iyi değerlendirememesi ve kendisini bu koşullara adapte edememesinin bir sonucu niteliğindeydi (Samur, 2016: 220). Öyle ki, Avrupa bütünleşme sürecinin hız kazandığı İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, Birleşik Krallık'ta kömür üretimi, AKÇT'nin altı kurucu üyesinin üretiminin yaklaşık olarak toplamına denk gelmekteydi. Ülke çelik üretimi açısından ise, Batı Avrupa ülkeleri arasındaki en büyük potansiyele sahip durumdaydı. Dolayısıyla, Birleşik Krallık AKÇT'nin kurucu üyeleri arasında yer almış olsaydı, topluluğun lider gücü konumuna gelebilme ihtimalini de kaybetmemiş olacaktı (Samur, 2016: 225). Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşme sürecinin ilk aşaması sayılabilecek AKÇT'ye dahil olmaktan kaçınması, aslında Avrupa kıtasında üstünlük kurmasına imkân tanıyacak bir fırsatı kaçırdığı anlamına gelmektedir.

²² Aynı zamanda, Bakanlar Konseyi olarak da anılmaktadır.

²³ AKÇT'de Komisyon'un yerinde Yüksek Otorite bulunmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, kıta Avrupa'sında örgütlenme çabaları günden güne ilerlerken, Fransa ve Almanya'nın yakaladığı ekonomik büyüme Birleşik Krallık'ın başarısının geri planda kalmasına da beraberinde getirmiştir (Black, 2018: 206). Avrupa ekonomik bütünleşmesinin başarıyla ilerlemesi Birleşik Krallık'ın, AB'ye alternatif olarak EFTA'nın kurulmasına öncülük etmesine yol açmış; ancak ülkenin bu girişimi de beklenen başarıyı sağlayamamıştır. Ekonomik anlamda bir başarı örneği sergileyen AB'nin dışında kalınmasından kaynaklanan korku (Peel, 2016), EFTA'nın AB karşısındaki başarısızlığından kaynaklanan hezimet ile birleşince, Birleşik Krallık'ın AB'ye üyelik başvuru süreci de hız kazanmıştır. Birleşik Krallık AB üyesi olduğu sırada başbakanlık görevini yürüten Edward Heath'ın AB üyeliğiyle ilgili “bu sadece Avrupa'da değil aynı zamanda dünyanın geri kalanında daha fazla pazara ulaşmada daha etkili ve daha rekabetçi olmamızı sağlayacaktır” sözü (bkz. BBC, 1973) üyeliğin ekonomik getirilerine dair genel beklentiyi gözler önüne sermesi açısından önemlidir.

Birleşik Krallık'ın Avrupa karşısında öncelik verdiği Milletler Topluluğu ile ilişkilerindeki etkinliğinin günden güne azalmaya başlaması da ülkenin AB'ye üyelik talebinde bulunmasına neden olan faktörler arasındadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Britanya İmparatorluğu ekonomik anlamda kurumsal bir yapısı bulunmayan Milletler Topluluğu'na evrilmiş ve özellikle 1940'lı yılların sonunda Milletler Topluluğu coğrafyasında gerek siyasi gerek ekonomik anlamda yaşanan bazı gelişmeler, daha önce de söz edildiği gibi, Birleşik Krallık'ın siyasi prestijini zedeler nitelikte olmuştur. Bu dönemde, başta Hindistan ve Pakistan olmak üzere, sömürge ülkeleri siyasi bağımsızlıklarını kazanmalarının ertesinde Birleşik Krallık'a ekonomik anlamda bağımlılıklarını azaltarak kendi politikalarını uygulamaya başlamışlardır (bkz. Black, 2018: 206; Samur, 2016: 221-222; Ülger, 2008: 28-29). Bununla birlikte, Milletler Topluluğu'nun Birleşik Krallık açısından “aksayan” yönü, onun Birleşik Krallık'a sağladığı siyasi gücün giderek azalmaya başlaması olmuştur (bkz. Ferguson, 2020: 338). Bağımsız bir ülke olarak Milletler Topluluğu'na üye olan Hindistan, 1949 yılında Cumhuriyet olduktan sonra Milletler Topluluğu'nun kuruluşundaki isminde yer alan “İngiliz” ifadesinin çıkartılmasını talep etmiş ve bu talep kabul görerek topluluk 1949 sonrasında yalnızca “Milletler Topluluğu” olarak anılmaya başlamıştır (Hasgüler ve Uludağ, 2014:376). Milletler Topluluğu'nun isminden İngiliz ifadesinin eski bir sömürge ülkesi olan Hindistan'ın talebiyle çıkartması, Birleşik Krallık'ın Milletler Topluluğu ülkeleri üzerindeki siyasi etkinliğinin azaldığının açık bir göstergesi olarak Birleşik Krallık'ın yüzünü Avrupa'ya dönmesinde etken olan faktörlerden biri olmuştur.

Birleşik Krallık'ın özel önem atfettiği müttefiki ABD ile ilişkilerinin giderek zayıflaması da ülkenin Avrupa bütünleşmesine katılmaya daha sıcak bakmasına neden olan faktörlerden biridir. Birleşik Krallık'ın ABD ile ilişkileri incelendiğinde, 1956 yılında yaşanan Süveyş Krizi, Birleşik Krallık'ın ABD ile olan yakın ilişkilerini sorgulamaya başlamasına neden olması dolayısıyla bir dönüm noktası niteliğindedir. Süveyş Krizi, 1952 yılında Mısır lideri olan Cemal Abdülnasır'ın, 1956 yılında Birleşik Krallık'ın etkisi altında olan Süveyş Kanalı'nı millileştirdiğini ilan etmesi üzerine,

Batı Avrupa'nın petrol kaynaklarının Nasır'ın kontrolüne girdiğini düşünen Birleşik Krallık'ın Fransa ve İsrail hükümetleriyle birleşerek Mısır'a ortak bir çıkarma yapması ve ardından uluslararası konjonktürün de etkisiyle ABD'nin, SSCB ile birlikte, bu çıkarmaya karşı duruş sergilemesi üzerine Birleşik Krallık'ın 6 Kasım 1956'da bölgeden geri çekileceğini duyurmasıyla noktalanan olaylar bütünüdür (bkz. Sander, 2017:301-305). Aslında, ABD, Mısır'a Birleşik Krallık tarafından yapılacak askeri bir müdahaleye destek vermeyeceği sinyallerini, sürecin daha en başından "Arap dünyasını" SSCB karşısında kaybetmeyi göze alamayacaklarını ifade ederek belirtmiştir (Ferguson, 2020: 332-333). Ancak, ABD'nin açıkça karşı duruşuna rağmen çıkarma gerçekleşmiş ve bu çıkarmanın Birleşik Krallık açısından geri döndürülemez sonuçları olmuştur. Süveyş Krizi patlak verene kadar, Birleşik Krallık kendisini dünya siyaset sahnesindeki en önemli güçlerden biri olarak kabul etmekle birlikte, ulusal çıkarlarının kıta Avrupası ile yakın ilişkiler geliştirmesi durumunda zarara uğrayabileceğini düşünmekteydi (McCormick, 2015: 74, 92, 101). Bu bakımdan Süveyş Krizi, Birleşik Krallık'ın İkinci Dünya Savaşı sonrası süreçte, siyasi, askeri ve ekonomik açıdan ne derece zayıf olduğunu kavraması ve ABD olan ilişkilerini sonsuz bir güven içerisinde yürütmemesi gerektiğini anlaması bağlamında bir "yüzleşme" niteliğinde olmuştur (Samur, 2016: 222-223).

Soğuk Savaş yıllarında patlak veren Süveyş Krizi, Birleşik Krallık'ın ABD ile olan ilişkilerini sorgulamasına neden olması bağlamında ABD ile ilişkilerde çatlak yaratmakla birlikte, SSCB açısından Avrupa'da bütünleşme yönünde sağlanan başarının etkisini kırmak açısından bir fırsat olarak görülmüştür (Sander, 2017: 312). Bu gelişmeler, Batı Almanya'nın 1955 yılında NATO'ya katılmasının etkisiyle de birleşince, SSCB'nin Almanya konusundaki tavrını sertleştirmesine neden olmuştur. SSCB'nin 27 Kasım 1958'de verdiği bir nota, Birleşik Krallık ile ABD arasındaki ilişkilerdeki bir başka çatlağı yaratan Berlin Krizi'ni başlatması bağlamında önemlidir. SSCB Batılı devletlere (ABD, Birleşik Krallık ve Fransa) verdiği bu notada Almanya'da barışın sağlanması gerektiğine yaptığı vurguyla birlikte Batı Almanya'nın silahlandırılmasından duyduğu endişeyi ve Berlin'deki yetkilerini Demokratik Alman Cumhuriyeti'ne devredeceğini belirtmiştir (bkz. Sander, 2017: 313-314). SSCB ve Batılı devletler arasında yaşanan Berlin Krizi sırasında, Birleşik Krallık ve ABD'nin temel anlaşmazlık konusu, SSCB notasına nasıl karşılık verileceği ve Almanya'da barışın nasıl sağlanacağı olmuştur. Birleşik Krallık diplomatik yolla çözümden yanayken, ABD gerçekleşmesi muhtemel bir SSCB saldırısını da göz önünde bulundurarak askeri planlar (LIVEOAK) yapmaya ağırlık vermiştir (Kocamaz, 2011: 64-65). Birleşik Krallık ile ABD arasında krize nasıl müdahale edileceği konusunda anlaşmazlık sürerken, Demokratik Alman Cumhuriyeti, 13 Ağustos 1961 tarihinde Doğu ve Batı Berlin'i birbirinden ayıran Berlin Duvarı'nın yapımını tamamlamıştır (Sander, 2017: 316).

Birleşik Krallık, Süveyş'te yaşanan hezimet neticesinde bir daha ABD ile bu şekilde açıkça karşı karşıya gelmeme noktasında bir ders çıkarmış olmakla birlikte, Berlin Krizi'nin taraflar arasında yeni bir anlaşmazlığa yol açtığı görülmektedir. Üstelik Berlin Krizi, Avrupa bütünleşmesi

açısından da önemli sonuçlar doğuran Berlin Duvarı'nın inşa edilerek, 1989 yılında yıkılmasına geçen süre zarfında, Avrupa'yı tam anlamıyla ikiye bölmeye sonuçlanmıştır.

3.2.3.2.1. Başarısız Bir Deneme: Avrupa Serbest Ticaret Birliği'nin Kurulması

Friedman'ın da iddia ettiği gibi (2015: 148): “EFTA gerçekten de Birleşik Krallık'ın Avrupa'nın lider olma çabalarının son girişimini simgeliyordu”. Bu nedenle, Birleşik Krallık'ın önderliğinde AB'ye karşı bir alternatif olarak kurulan; ancak AB karşısında başarılı bir birlik olamayan EFTA'nın kuruluş amacı ve başarısızlığının analizi, Birleşik Krallık'ın AB'ye yönelik tutumundaki değişimin anlaşılması açısından özellikle önem taşımaktadır. Bununla birlikte, Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşmesi karşısında takındığı tutumda değişikliğe gitmesinin ardındaki gerekçelerden biri olarak EFTA'nın başarısızlığının özel olarak incelenmesinin, diğer faktörlerin Birleşik Krallık'ın değişen tutumunda daha az etkili olduğu anlamına gelmediğinin altını çizmek gerekir.

Birleşik Krallık, ulusal ekonomisi açısından, serbest ticaret birliğinin varlığına gereksinim duymakla birlikte, AB üyeliğinin ekonomisi üzerindeki egemenliğini sınırlandıracağı düşüncesiyle böyle bir oluşumun dışında kalmayı yeğlemiştir. Ayrıca, Avrupa kıtası genelinde oluşturulacak bir serbest ticaret birliğinin, ülkenin ihracatına olumsuz anlamda etki edebileceği ihtimali de Birleşik Krallık'ın bu karara etki etmiştir (Friedman, 2015: 147). Nitekim Birleşik Krallık, Avrupa bütünleşme sürecinin ilk aşamalarından itibaren ulusüstü nitelikteki bir örgütlenme içerisinde bulunmak yerine, hükümetlerarası bir oluşumdan yana tercihte bulunmuştur ve Batı Avrupa ülkeleri ile daha gevşek bir bütünleşmeyi mümkün kılacak bir formül aramaktan son ana kadar vazgeçmemiştir (Samur, 2016: 231).

Birleşik Krallık'ın bu girişimleri sonuç vermiş ve 1960 yılında, AB'ye alternatif olarak, ulusüstü özellikler taşımayan, üyeleri arasında daha esnek iş birliğine sahip ve dolayısıyla kurumsal anlamda bağlayıcılığı daha düşük olan, serbest ticaret birliği niteliğindeki EFTA oluşturulmuştur. EFTA'nın yedi kurucu üyesi bulunmaktadır. Bu üyeler arasında, Birleşik Krallık'ın yanı sıra, Avusturya, Danimarka, İsveç, İsviçre, Norveç ve Portekiz yer almaktadır. Stockholm Konvansiyonu ile kurulan EFTA'nın başlıca amacı, üyeleri arasında serbest ticaretin ve ekonomik bütünleşmenin sağlanması olarak belirlenmiştir (bkz. EFTA (t.y.), European Free...). EFTA'nın AB'den temel farkı ise, AB gibi tarımsal üretime odaklanmaktan ziyade, sanayi mallarının ticaretine odaklanması olmuştur (Jones, 2007: 14-15).

EFTA'nın oluşturulması, Avrupa pazarının ikiye bölünmesine neden olduğu için AB'nin temel felsefesini zedelemiştir (Canbolat, 201: 117). Ancak, AB'ye rakip olamayan EFTA, etkili bir serbest ticaret birliği yaratma konusunda başarısız olmuştur (The National Archives (t.y.) The EEC...). Bu başarısızlığın en önemli nedenlerinden birinin, ABD'nin EFTA'ya destek vermemesi olduğu

söylenbilir. Öyle ki, savaş sonrası dönemdeki temel hedefi Avrupa'nın tekrar yapılanmasını sağlamak ve bütünlüğünü korumak olan ABD, EFTA karşısında AB politikalarını desteklemeyi tercih etmiştir (Friedman, 2015: 147). Bununla birlikte, EFTA, AB'ye kıyasla, coğrafi anlamda dağınık, nüfus ve yüzölçümleri itibarıyla dar bir alanı kapsayan ülkelerin bir araya gelmeleriyle oluşturulmuştur. Dahası, EFTA ülkelerinin AB ile ticaret kapasitesi, kendi aralarında gerçekleşen ticaretin çok üzerinde seyretmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, AB'ye bir alternatif olarak düşünülen EFTA'nın beklenen düzeyde başarıyı yakalayamayacağının aslında sürecin en başından belli olduğu ortadadır (Samur, 2016: 230). Birleşik Krallık açısından incelendiğinde de, ekonomileri kendi ekonomisinden oldukça küçük olan EFTA üyeleriyle ticaretin sağladığı kazanımlar beklenen düzeyin altında kalmıştır ve dolayısıyla AB üyeliğine giden süreç başlamıştır (Jones, 2007: 14-15).

Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, başta kuruluşuna öncülük eden Birleşik Krallık olmak üzere EFTA'nın bazı üyelerinin zaman içerisinde AB'ye katılması, birliğin kuruluş amacıyla çatışır hale gelmesine neden olmuştur. 1970 yılında İzlanda, 1986'da Finlandiya ve 1991'de Lihtenştayn'ın katılımı ile birlikte EFTA'nın üye sayısı artmış olmakla birlikte; Birleşik Krallık ve Danimarka 1973'te, Portekiz 1986'da, Avusturya, Finlandiya ve İsveç 1995 yıllarında AB'ye üye oldukları için EFTA'dan ayrılmışlardır. Günümüzde, EFTA üyesi dört ülke bulunmaktadır ve bu ülkeler İsviçre, İzlanda, Liechtenstein ve Norveç'tir (bkz. EFTA (t.y.), European Free...; EFTA (t.y.), EFTA through...). İsviçre ve Norveç haricindeki tüm kurucu üyelerin EFTA'dan ayrılarak AB'ye katılmayı tercih etmeleri, 1960 yılında Birleşik Krallık öncülüğünde toplamda yedi ülkenin katılımıyla oluşturulan, serbest ticaret birliğinin beklenen başarıyı sağlayamadığının ve ömrünün umulduğundan da kısa sürdüğünün açık bir göstergesidir.

3.2.3.2.2. Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Yolunda Birleşik Krallık

Milletler Topluluğu ve ABD ile ilişkilerin giderek zayıflaması Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşmesi karşısındaki muhalif tutumunun ardındaki geleneksel nedenlerin aşınmasına yol açarken, AB'nin yakaladığı başarı karşısında EFTA'nın beklenen başarıyı sağlayamaması ise Birleşik Krallık'ın Avrupa kıtasındaki üstünlüğünü sürdürme mücadelesindeki hezimetini gözler önüne sermiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Birleşik Krallık'ın hedeflediği başarıyı sağlayamamasına neden olan bu gelişmeler, ülkenin AB üyeliğine giden yoldaki ekonomik ve siyasal yapı taşı olma görevi görerek, tüm çekincelerine rağmen yüzünü Avrupa'ya dönmesine ve ittifak arayışına girmesine neden olmuştur.

Avrupa bütünleşmesi karşısında takındığı tutumda değişime giden Birleşik Krallık, AB'ye ilk üyelik başvurusunu Ağustos 1961'de Muhafazakâr Partili Harold Macmillan iktidarı döneminde gerçekleştirmiştir. Avrupa bütünleşmesinin ilk adımları atılırken söz konusu sürecin dışında kalmayı tercih eden Birleşik Krallık'ın AB'ye tam üyelik başvurusu, onun AB'nin Almanya ve Fransa

önderliğinde sağladığı ekonomik başarı karşısında kayıtsız kalamadığının bir göstergesidir (The National Archives (t.y.) The EEC...).

Birleşik Krallık ile beraber, Danimarka ve İrlanda da AB'ye üyelik başvurusunda bulunmuşlardır. 1962 yılında ise, Norveç AB'ye üyelik için başvuru yapmıştır. Birleşik Krallık'ın AB'ye üyelik için başvurmasının, EFTA üyesi olan Danimarka ve Norveç'in de üyelik başvurusunu beraberinde getirdiği görülmektedir. Ancak, Birleşik Krallık'ın üyelik başvurusunda bulunurken diğer EFTA üyeleriyle istişare halinde bulunmayarak bireysel hareket ettiğini belirtmek gerekmektedir (bkz. Samur, 2016: 232).

Birleşik Krallık'ın AB'ye üyelik için başvurduğu tarihten üyelik statüsü elde etmesine kadar geçen süre oldukça sancılı olmuştur. Birleşik Krallık'ın ABD ile özel ilişkisi, Milletler Topluluğu ile bağları, küresel liderlik arayışında olduğuna dair kanı ve Fransa'nın Birleşik Krallık'ı tehdit olarak algılaması dolayısıyla Birleşik Krallık ile çatışan ulusal çıkarları vb. gibi gerekçeler, AB üyeliğinin önünde birer engel olarak belirmiş ve dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle'ün ülkenin üyeliğini iki kere veto etmesine neden olmuştur. Birleşik Krallık'ın AB üyeliği, De Gaulle'ün ardılı Georges Pompidou'nun ülkenin üyeliğine yönelik tutumunu yumuşatması sonrasında 1973 yılında gerçekleşmiştir (The National Archives (t.y.) The EEC...).

Birleşik Krallık'ın AB üyeliğinin ilk başvurusundan yaklaşık on iki yıl sonra gerçekleşmesi, ülkenin AB üyeliği hedefinin, iktidardaki hükümetlerden bağımsız bir biçimde, adeta bir devlet politikasına dönüştüğünü göstermektedir. Öyle ki, Muhafazakâr Parti iktidarı döneminde, 1961 yılında Macmillan tarafından yapılan ilk başvuruyu; Harold Wilson liderliğindeki İşçi Partisi iktidarı sırasında 1967 yılında yapılan ikinci başvuru izlemiştir. İlk iki başvurusu De Gaulle tarafından reddedilen Birleşik Krallık'ın AB'ye adaylık başvurusu, De Gaulle'ün istifası sonrasında, 1969 yılında yeniden aktif hale getirilmiştir (Smith, 2016). İşçi Partisi iktidarı döneminde aktif hale gelen üçüncü başvuru sonrasında elde edilen AB'ye tam üyelik ise, 1970 yılında yapılan genel seçim ile iktidarı devralan Muhafazakâr Parti lideri Edward Heath'ın başbakanlığı sırasında gerçekleşmiştir. Söz konusu üç başvuru, üyelikten kırk üç yıl sonra Brexit kararı alan Birleşik Krallık'ın AB'ye üyelik statüsü elde etmesinin aslında hiç de kolay olmadığını ortaya koyması bağlamında önemlidir.

Birleşik Krallık'ın AB üyeliğine en fazla De Gaulle liderliğindeki Fransa karşı çıkmakla birlikte, AB'ye üye olan diğer ülkeler ve bireysel olarak Monnet, ülkenin üyeliğine destek vermiştir (McCormick, 2015: 104). Almanya, Birleşik Krallık ile mevcut ticari ilişkileri çerçevesinde olası bir üyeliğe olumlu bakarken; Benelüks ülkeleri ise, Birleşik Krallık'ın üyeliğinin Almanya-Fransa lehine olan güç dengesini değiştirebileceğini ve küçük üyeler için fayda sağlayabileceğini düşünerek Birleşik Krallık'ın üyeliğini desteklemiştir (Sander, 2017: 350). AB üyesi ülkeler genelinde hâkim olan olumlu bakış açısına rağmen, herhangi bir ülkenin AB üyeliğinin oy birliğiyle karara bağlanması gerektiğinden, Birleşik Krallık'ın ilk başvurusu, 1963 yılında, De Gaulle tarafından veto edilmesi

dolayısıyla reddedilmiştir (Jones, 2007: 15). Birleşik Krallık'ın üyelik talebinin reddedilmesi, onunla birlikte üyelik başvurusunda bulunan Danimarka, İrlanda ve Norveç'in de üyelik taleplerinin de kabul edilmemesine neden olmuştur (Samur, 2016: 232). Birleşik Krallık'ın AB'ye üyeliğinin De Gaulle tarafından tek taraflı olarak veto edilmesi, üyeliğe destek veren AB üyesi diğer ülkeler tarafından olumsuz karşılanmıştır (Samur, 2016: 233).

De Gaulle'ün Birleşik Krallık'ın AB'ye 1961 yılında yaptığı ilk adaylık başvurusunu veto etmesinin çeşitli gerekçeleri bulunmaktadır. Birleşik Krallık'ın AB başvurusunun veto edilmesinin adındaki başlıca gerekçelerden biri, Birleşik Krallık'ın hala küresel liderlik peşinde olduğu düşüncesidir (Black, 2018: 206). Dolayısıyla, bu veto, De Gaulle'ün Fransa'nın çıkarlarını, Avrupa bütünleşmesi yönünde yürütülen görüşmelerde tıkanıklık yaşanması pahasına savunma isteğinin bir göstergesi niteliğindedir (McCormick, 2015:97).

Birleşik Krallık'ın, aslında, ABD'nin Avrupa'da etkinliğini sürdürebilmesi için kumanda ettiği bir araç olarak görülmesi de De Gaulle'ün veto kararına etki eden gerekçelerden biridir. Birleşik Krallık'ın ABD ile ilişkisi söz konusu olduğunda, De Gaulle, AB üyesi bir Birleşik Krallık'ın ABD'nin direktifleri ve talepleri doğrultusunda hareket edeceğini ve ABD'nin Topluluktaki “Truva atı” konumuna gelebileceğini iddia etmiştir (Jones, 2007: 15; 173). De Gaulle'e göre, Birleşik Krallık'ın olası bir AB üyeliği, ABD'nin Avrupa kıtasına müdahalesini ve topluluğun içişlerine karışma ihtimalini doğuracak (Ülger, 2008: 49) ve bu bağlamda Avrupa kıtasının dünya siyaset sahnesinde ABD'den bağımsız bir güç olarak varlığını sürdürmesinin önünde bir engel olarak belirecekti.

Birleşik Krallık'ın AB'ye üyelik için başvurusundan yaklaşık bir buçuk yıl önce EFTA'nın kuruluşuna öncülük etmiş olması, AB'nin tarım alanındaki ortak politikalarına Fransa'nın zararına olabilecek şekilde etki edebilme ve Fransa'nın birlik içerisindeki konumunu zayıflatabilme ihtimali gibi gerekçeler de Fransa'nın veto kararına etki etmiştir (McCormick, 2015: 103-105). İlâveten, De Gaulle'ün Birleşik Krallık'ın AB'ye üyeliğini tek taraflı olarak veto etmesinin ardında bir de “psikolojik” bir gerekçe bulunduğu da belirtmek gerekir. Söz konusu gerekçe, İkinci Dünya Savaşı sırasında Fransa'yı olası bir Alman işgalinden kurtarabilmek için De Gaulle'ün hazırladığı donanmanın İngilizler tarafından batırılmış olmasıyla yakından ilgilidir. Birleşik Krallık, Fransız donanmasını, Almanların eline geçme ihtimaline karşı duyulan endişeden ötürü batırdığını açıklasa da, bu açıklamalar De Gaulle için yeterli olmamış ve ülke Birleşik Krallık'a yönelik mesafeli tutumunu savaş sonrasında da sürdürmeye devam etmiştir (Ülger, 2008: 48-49).

Birleşik Krallık'ın beraberindeki üç ülkeyle birlikte AB üyeliği için yaptığı ikinci başvurusu da Fransa tarafından veto edilmiş ve olumsuz sonuçlanmıştır. De Gaulle'ün Birleşik Krallık'ın ikinci başvurusunu reddetmesinin temelinde de ülkenin ABD ile geliştirdiği ilişkisinden hareketle “Avrupalı” olmaktan ziyade “Atlantist” bir bakış açısına sahip olduğu fikri bulunmaktadır. De

Gaulle'ün vetosunun ardında, ayrıca, 1967 yılında devalüe edilen İngiliz sterlininin (£)²⁴, AB'nin ekonomisini de olumsuz etkileyeceğine dair oluşan düşünce de yer almaktadır (Jones, 2007: 15). Bununla birlikte, Fransa'nın Avrupa bütünleşmesinin gelişimine ve ilerlemesine yönelik planları da Birleşik Krallık ve beraberindeki üç ülkenin üyeliklerinin veto edilmesinde etkili olan bir diğer gerekçe olarak sayılabilir (Ülger, 2008: 49).

Fransa Cumhurbaşkanı De Gaulle 1967 yılında Birleşik Krallık'ın AB başvurusunu ikinci kez reddederken, AB'nin geri kalan beş üyesine Birleşik Krallık'ın radikal bir dönüşüm geçirmeden üye olması halinde, topluluğun parçalanmasına varan ciddi sonuçlarla karşılaşacakları konusunda uyarılarda bulunmuştur (BBC, 1967). Birleşik Krallık ve beraberindeki ülkelerin AB'ye ikinci kez gerçekleştirdikleri başvurularının da yine Fransa tarafından reddedilmesi, tıpkı ilk başvurunun reddinde olduğu gibi, AB üyesi diğer ülkeler tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bu bağlamda, AB'nin Fransa dışındaki üyeleri, Fransa'nın bütünleşmenin seyrini şekillendirme arzusu karşısında, Birleşik Krallık'ın AB'ye üyeliğini bir denge unsuru olarak görmeye ve dolayısıyla ülkenin tam üyeliğini açık bir biçimde desteklemeye başlamışlardır (Ülger, 2008: 49-50).

De Gaulle'ün istifası sonrasında başvuruları aktif halen Birleşik Krallık, Danimarka, İrlanda ve Norveç için başlayan genişleme sürecinde göze çarpan önemli bir değişiklik, üyelik için gerçekleştirilen müzakerelerde, önceki iki başvuruda olduğu gibi altı AB üyesi ile tek tek görüşülmemesi ve AB üyelerinin başvurulara yönelik olarak ortak bir tutum benimsemesi olmuştur (Jones, 2007: 15-16). Birleşik Krallık üyelik müzakereleri sırasında AB'nin kurucu antlaşmalarında değişiklik talep etmiş ve topluluğun yapısını revize etmek istemiştir; ancak Fransa'nın "topluluk müktesebatının dokunulmazlığı"nın korunması yönündeki yaptığı öneri diğer üye ülkeler tarafından da benimsenince, aday ülkenin topluluk müktesebatını değiştirmeye çalışmadan kabul etmesi gereği karara bağlanmıştır (Ülger, 2008:50).

Birleşik Krallık ve AB arasında gerçekleştirilen üyelik müzakereleri sırasında çekişme yaşanan konulardan biri AB'nin yürüttüğü Ortak Tarım Politikası (OTP) olmuştur. Birleşik Krallık açısından bakıldığında, OTP, Milletler Topluluğu ile süregelen "düşük fiyat" ve "ürün çeşitliği"ne dayanan tarımsal ticaret ve ulusal tarım sektörü açısından birtakım riskler taşımaktaydı (Samur, 2016: 232, 235). AB genişlemesi öncesinde gerçekleştirilen müzakereler sırasında, özellikle şeker ve tereyağı gibi ürünlerin ticaretine ilişkin uygulamalar konusunda tartışmalar yaşanmış ve taraflar arasındaki uzlaşma Birleşik Krallık'ın bu ürünlerin ticareti konusunda elde ettiği imtiyaz karşılığında AB bütçesine yapacağı katkıda artışa gitmeyi kabul etmesi sonucunda sağlanabilmiştir (bkz. Samur,

²⁴ İngiliz sterlini 18 Kasım 1967'de 2,80\$'dan 2,40\$'a gerileyerek %14 oranında değer kaybetmiştir. Bu devalüasyonun ardında, 1964 yılından itibaren hissedilen ekonomik sorunların yanı sıra, özellikle 1967 yılının Haziran ayında yaşanan Altı Gün Savaşı'nın Süveyş Kanalı'nın kapanmasına neden olarak petrol ve mal fiyatlarında ciddi bir artışı beraberinde getirmesi de etkili olmuştur. Ayrıca, aynı dönemde yaşanan Çin-İngiliz gerilimi, Hong Kong'da yaşanan isyanlar vb. gibi dış politika sorunları da sterlinin devalüasyonunda etkili olan faktörler arasındadır (bkz. Bennett, 2017).

2016: 235). Üyelik müzakereleri sırasında OTP konusunda yaşanan tartışmaların da gösterdiği üzere, Birleşik Krallık'ın ABD ile ilişkisinin yanı sıra, Milletler Topluluğu ülkeleriyle ticari ilişkilerine verdiği önem de sorun yaratan bir faktör olmuştur.

Genişlemeye ilişkin müzakere sürecinin tamamlanması sonucunda, Birleşik Krallık ile birlikte AB'ye üyelik hakkı elde eden Danimarka, İrlanda ve Norveç'te 1972 yılında AB'ye katılım konusunda referandumlar düzenlemiştir ve üyelik halkın onayına sunulmuştur. Aşağıdaki tabloda, Danimarka, İrlanda ve Norveç'te AB üyeliği konusunda düzenlenen referandumların tarihleri ve elde edilen oy oranlarıyla ilgili detaylar yer almaktadır.

Tablo 8: 1973 Genişlemesi Öncesinde Aday Ülkelerde Gerçekleştirilen AB'ye Katılım Referandumları

	Tarih	Katılım Oranı (%)	Evet Oyları (%)	Hayır Oyları (%)
İrlanda	10 Mayıs 1972	71	83	17
Norveç²⁵	26 Eylül 1972	79,2	46,5	53,5
Danimarka	3 Ekim 1972	90,1	63,3	36,7

Kaynak: Miller, 2012: 2-3 kullanılarak oluşturulmuştur.

AB'ye üyelikleri kabul edilen bu dört ülkeden Norveç'te, AB'ye üyelik, yapılan ulusal referandum sonucunda kabul edilmezken, Birleşik Krallık, Danimarka ve İrlanda 1 Ocak 1973 tarihinde AB'ye resmen üye olmuşlardır. Birleşik Krallık dışındaki AB başvurusu yapan diğer üç ülkede AB üyeliği konusunda yapılan referandumların yanı sıra, Fransa Cumhurbaşkanı Pompidou da Birleşik Krallık'ın AB üyeliğini Fransız vatandaşlarının onayına sunarak referanduma gitmiştir (bkz. Bogdanor, 2014). Birleşik Krallık gibi AB'nin kuruluş sürecinden itibaren Avrupa bütünleşme sürecinin dışında kalmayı tercih etmiş bir ülkede üyeliğin referanduma sunulmaması oldukça dikkat çekicidir ve AB üyeliğinin esasen siyasi elitlerin iradesiyle gerçekleştiğinin bir göstergesidir.

3.3. Avrupa Birliği Üyesi Birleşik Krallık'ın Lizbon Antlaşması'na Kadar Olan Dönemde Avrupa Bütünleşmesine Yönelik Tutumu

Uluslararası alanda Soğuk Savaş koşullarının hüküm sürdüğü yıllarda, Birleşik Krallık'ın kendisinin artık büyük bir güç olmadığını idrak etmesi uzun sürmemiştir. Daha önce de bahsedildiği gibi, Milletler Topluluğu ülkelerinde yaşanan siyasal ve ekonomik gelişmeler, ABD ile olan yakın ilişkilerinin hasar görmesi ve AB'nin o dönemde yakaladığı başarı karşısında EFTA'nın beklenen

²⁵ Norveç'te AB üyeliğine yönelik ikinci referandum 27-28 Kasım 1994 tarihinde gerçekleşmiştir. Katılım oranının %88,8 olduğu referandumda üyelik %52,4 oy oranı ile ikinci kez reddedilmiştir.

başarıyı yakalayamaması gibi gelişmeler Birleşik Krallık'ta bu kanının oluşmasına neden olan faktörler olarak sayılabilir. Yaşanan tüm bu gelişmeler, Birleşik Krallık'ın AB'yi Avrupa siyaset sahnesinde tekrar söz sahibi olabilmesine olanak tanıyacak bir araç olarak algılanmaya başlamasına neden olmuştur.

Diğer taraftan, Avrupa'da bütünleşmeyi sağlamak amacıyla kurulacak bir oluşuma üyeliğe sürecin daha en başından itibaren sıcak bakmayan; ancak ulusal ve uluslararası konjonktürün de etkisiyle AB'ye ilk resmî üyelik başvurusunu 1961 yılında yapan Birleşik Krallık'ın söz konusu oluşum tarafından üye olarak kabul edilme süreci hiç kolay olmamıştır. Birleşik Krallık'ın AB üyeliği sorunsuz bir şekilde gerçekleşmemiş; ülke ancak üçüncü başvurusundan sonra AB'ye üyelik statüsü elde edilebilmiştir.

Dönemin Birleşik Krallık Başbakanı Heath'ın, 1973 yılında, AB ile üyelik müzakerelerini başarıyla tamamlaması sonucunda elde edilen AB üyeliği, ülkenin Avrupa'nın geri kalanıyla mesafeli ilişkisinden bir ayrılmayı temsil etmesi bakımından Avrupa dayanışmasının zaferinden ziyade İngiliz istisnacılığının sonu olarak algılanmıştır (Peel, 2016). Ancak, Birleşik Krallık'ın AB'ye üyeliği, esasen, AB'nin gösterdiği gelişim ve yakaladığı başarı neticesinde “mecburen” gerçekleşmiş ve bu mecburiyet üyeliğin ilk yıllarından itibaren ülkenin sergilediği tutum ve davranışlarda kendisini göstermiştir (Samur, 2016: 235-236). AB'ye tam üyeliğin sağlanması Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkisindeki süregelen sorunları bitirmemiş aksine taraflar arasındaki ilişki inişli çıkışlı bir şekilde devam etmiştir. Bu bağlamda, Matthias Matthijs'in (2013), Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkisinin mantığa dayalı olarak geliştiği yönündeki tespiti oldukça yerindedir.

Friedman'a göre, Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkisinde tam anlamıyla koordinasyon sağlanamamış olmasının ardında ulusal çıkarları bulunmaktadır (2015: 256). Nitekim Birleşik Krallık, üyeliği süresince, kendi çıkarlarını izleme pahasına belirli ortak politika alanlarında opt-out stratejisi benimseyerek bu politikaların dışında kalmayı başarmış ve aslında bütünleşme sürecinin mantığıyla uyumlayacak şekilde hareket etmiştir. Birleşik Krallık'ın AB ile olan ilişkilerinde belirli politika alanlarına yönelik benimsediği tutum ve ortak çıkarlardan ziyade ulusal çıkarlarını önceleme çabası, onun Avrupa bütünleşmesinin taraflarının Roma Antlaşması'nda ortaya koyduğu “Avrupa halkları arasında daha yakın bir birlik”²⁶ yaratma idealini benimsemediğini gözler önüne sermektedir.

Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşmesi bağlamında AB'ye yönelik tutumunun üyeliği sırasında da Avrupa şüpheciliği etrafında şekillenmesi, Birleşik Krallık'ın “gönülsüz Avrupalı” olarak nitelendirilmesine neden olmuştur (Jones, 2007: 175). Bununla birlikte, Alistair Jones'a göre, Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkisini tanımlamak üzere kullanılan “gönülsüz Avrupalı” etiketi, esasen,

²⁶ Bkz. The Treaty of Roma, 1957.

tartışmalıdır. Gönülsüz Avrupalı denildiğinde, eğer AB'ye üyelik için başvurmama ya da AB'ye katılmak istememe durumu söz konusu ise, ilk başvurusunu 1961 yılında yapmış olan Birleşik Krallık'tan gönülsüz Avrupalı diye bahsetmek mümkün olmayacaktır. Diğer bir anlamda, gönülsüz Avrupalı denildiğinde, AB'ye üye olunmakla birlikte Avrupa projesine katılımda yeteri kadar istekli olunmaması durumu ve belirli politika alanlarında “ayak direme” durumu da anlaşılabilir. Bu bağlamda ise, neredeyse her üye ülkenin zaman zaman gönülsüz Avrupalı olarak anılabileceğini söylemek mümkündür (Jones, 2007: 23, 170). Danimarka'da Maastricht Antlaşması'nın onay sürecinde yaşanan tartışmalar ya da Anayasal Antlaşma'nın AB'nin kurucu üyeleri Fransa ve Hollanda tarafından reddedilmesi ayak direme durumuna örnek olarak verilebilir. Avrupa bütünleşmesinin seyrini yavaşlatan bu örnekler çoğaltılabilir. Aynı ayrı örnekler bazında ele alındığında Birleşik Krallık'ın AB içindeki tek ayak direten ülke olmadığı görülmekle birlikte, AB üyeliği süresince hem Euro'yu reddeden hem de Schengen Anlaşması'na taraf olmayan tek ülke olması bakımından Birleşik Krallık “tam anlamıyla istisnadır” (Collins, 2017:313). Bu nedenle, Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşmesi karşısındaki tutumu değerlendirildiğinde ve bu tutum diğer AB üyesi ülkelerin tutumlarıyla kıyaslandığında, ülkenin ayırıcı özelliğinin “gönülsüz Avrupalı”lık olmasa da “gönülsüz üyelik” olduğu iddia edilebilir.

AB'nin kurucu üyeleri arasında yer almayan Birleşik Krallık, topluluğun işleyiş prensiplerinden oldukça uzak kalmıştır. AB üyeliği sonrasında ise, göreve gelen Birleşik Krallık başbakanları kendilerini AB ile çatışır halde bulmuşlar ve politikalarını topluluktan izole bir biçimde sürdürmüşlerdir (Jones, 2007: 172). Bu çerçevede, Birleşik Krallık'ta Avrupa şüpheciliği hükümeti kuran partilerden bağımsız bir şekilde gelişme göstermiştir.

Avrupa şüpheciliği, genel olarak, parti siyasetinin çevresinde ya da uç noktalarında yer alan partiler tarafından benimsenmektedir (Szczzerbiak ve Taggart, 2003: 13; Taggart, 1998: 363-384). Buna karşın, Birleşik Krallık'taki Muhafazakâr Parti ve İşçi Partisi örneklerinde olduğu gibi, ana akım partilerde de Avrupa şüpheciliğine rastlanabilmektedir. Bu noktada, Birleşik Krallık'ta siyasi partilerin Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumundaki zaman içerisinde gözlemlenen değişim vurgulanmaya değerdir. Öyle ki, 1960'lı yılların sonunda AB üyeliği için başvuruda bulunan İşçi Partisi, 1970'li yıllarda ülkenin AB üyeliğine karşı duruşuyla dikkat çekmiş ve hatta 1975 yılında AB üyeliğini referanduma taşımıştır. İşçi Partisi, 1990'lı yıllara gelindiğinde ise, Avrupa bütünleşmesine verdiği destekle ön plana çıkmaya başlamıştır. Muhafazakâr Parti'de ise, İşçi Partisi'nin aksine, Avrupa bütünleşmesine verilen destek yerini zaman içerisinde muhalefete bırakmıştır. AB'ye üye olunmasının hemen ardından, 1975 yılında gerçekleştirilen referandum sırasında Muhafazakâr Parti lideri olan Thatcher, Birleşik Krallık'ın AB'de kalması gerektiğini savunmasına rağmen, başbakanlık yaptığı dönemde Avrupa şüpheli politikalarıyla gündeme gelmiştir. 2010'lu yıllarda AB üyeliğini referanduma taşıma vaadi de Muhafazakâr Partili bir başbakan olan David Cameron tarafından verildiği gibi, Brexit kararı alınan AB referandumu da Cameron döneminde gerçekleştirilmiştir. Dahası, Brexit süreci de yine Muhafazakâr Partili bir isim

olan Boris Johnson'un başbakanlığı döneminde tamamlanmıştır. Herakleitos'un da dediği gibi "değişmeyen tek şey değişimin kendisidir" ve bu değişim Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkisinde açık bir biçimde gözlemlenmektedir.

Muhafazakâr Parti'de özellikle Thatcher'ın başbakanlık yaptığı dönem (1979-1990), Birleşik Krallık'ta Avrupa şüpheciliğinin çok yoğun olarak hissedildiği yıllar olarak tarihteki yerini almıştır. Nitekim Avrupa şüpheciliği kavramı, ilk kez 1986 yılında Thatcher'i tanımlamak amacıyla ortaya atılmıştır. Thatcher'ın AB bütçesi ile OTP'yi tartışmaya açması ve ekonomik ve parasal birliğe (EPB) giden yolda atılacak adımlar karşısında muhalif duruş sergilemesi, Avrupa projesine karşı şüpheli bir yaklaşım benimsendiğinin bir göstergesidir. Thatcher döneminde, ayrıca, Birleşik Krallık ve ABD arasındaki özel ilişkinin güçlendirilmeye çalışılması ve dönemin ABD Başkanı Ronald Reagan ile sıkı ilişkiler kurulması da Avrupa bütünleşmesine yönelik izlenen politikaların, genel olarak, AB'den uzak durma doğrultusunda şekillenmesine neden olmuştur.

Tüm bunlara ek olarak, Thatcher'ın, 1988 yılında, Avrupa Koleji'nde gerçekleştirdiği ünlü Bruges Konuşması da gerek Birleşik Krallık gerekse AB açısından Avrupa şüpheciliği bağlamında bir dönüm noktası niteliğinde olmuştur. Jacques Delors'un daha sıkı ekonomik ve siyasi iş birliği hedeflemesine karşılık olarak, Thatcher'ın gerçekleştirdiği Bruges Konuşması, AB'ye karşı muhalefetin belirginleşmesi ve Avrupa şüpheciliği kavramının biçimlenmeye başlaması anlamında özellikle önem taşımaktadır. Avrupa bütünleşmesinin derinleşmesi karşısındaki muhalefetini ve Avrupa kurumlarına egemenlik devri hususundaki çekincelerini dile getiren Thatcher, bu konuşmasında İngiliz ulusal kimliğine sahip çıkılması gerektiğine yaptığı vurguyla dikkatleri çekmeyi başarmıştır. Thatcher'a göre (1988), AB, egemen devletlerin "gönüllü iş birliği" esasına dayanmaktadır. Dolayısıyla Avrupa, birbirini anlayan, takdir eden, birlikte hareket eden ve bunu yaparken de ulusal kimliklilerinin ortak Avrupa kimliğinin gölgesinde kalmasına izin vermeyen "ulusların birliği" olmalıdır. Thatcher, yaptığı bu konuşmayla daha sıkı bir Avrupa bütünleşmesine ve AB'nin gelecekteki seyrine meydan okuyan ilk lider olmakla birlikte (Usherwood ve Startin, 2013: 3), hükümetlerarasıcılık, girişimcilik, ticaretin önündeki engellerin kaldırılması ve Avrupa güvenliğinin NATO şemsiyesi altında güçlendirilmesi gibi Avrupa bütünleşmesinin derinleşme yönündeki temel ilkelerini de ortaya koymuştur (Taylor, 2017: 11).

Maastricht Antlaşması'nın imzalandığı ve onaylandığı yıllar (1991-1993) da Birleşik Krallık'ta John Major liderliğindeki Muhafazakâr Parti'nin yönetimde olduğu yıllardır. Birleşik Krallık'ın Maastricht Antlaşması'nın bazı maddelerine çekince koyması bu doğrultuda okunabilir. 1990-1997 yılları arasında görevde kalan Major'un başbakanlığı döneminde, ortak pazar savunulmaya devam edilmiş ve Thatcher dönemine kıyasla AB'ye yönelik daha ılımlı politikalar izlenmiştir; lakin EPB konusunda taviz verilmemiş, birliğin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nın (ODGP) ABD ve NATO şemsiye altında geliştirilmesi için çaba gösterilmiş, ortak Avrupa kimliği benimsenmemiş ve federalizm karşıtı bir tutum sergilenmiştir. Dahası, Muhafazakâr Parti içerisindeki Avrupa şüpheli

hiziplerin özellikle Major'un liderliği döneminde giderek daha da belirgin hale gelmeye başladığını vurgulamak gerekir. Major'un kendisi de zaman zaman Avrupa şüpheli söylemleri benimsese de, parti yönetiminin üst kesiminde Avrupa yanlısı güçlü isimlerin bulunması, Major'un partisinin Avrupa şüpheli kanadına daha yakın duruş sergilemesinin önünde engel teşkil etmiştir (Taggart ve Szczerbiak, 2013 30). Bu çerçevede, Major döneminde Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkisini "ılımlı ancak sınırlı" olarak tanımlamak mümkündür. Major dönemi, Birleşik Krallık-AB ilişkilerinde yaşanan iki önemli krizin gölgesinde son bulmuştur. Bu krizlerden ilki ortak balıkçılık kotasında Birleşik Krallık'ın ayrılan payın azaltılması iken ikincisi "deli dana hastalığı" dolayısıyla Birleşik Krallık'tan gelen et ürünlerinin AB'de satışının yasaklanması olmuştur (Canan-Sokullu, 2017: 18).

Başbakanlığı Major'dan devralan İşçi Partili Tony Blair döneminde (1997-2007) Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkileri nispeten yakın olmuştur. AB üyeliğinin 1975 yılında İşçi Partisi döneminde referanduma taşındığı düşünüldüğünde, İşçi Partisi'nin Blair ile, Avrupa şüpheli bir çizgiden daha Avrupa yanlısı bir çizgiye kaydığı dikkat çekmektedir. İşçi Partisi, Blair döneminde, "yeni işçi partisi, yeni Britanya" söylemini kullanmış ve "federal Avrupa" düşüncesine karşı olmakla birlikte, Birleşik Krallık'ın lideri olduğu "Avrupa'nın kalbinde bir İngiltere" idealini benimsemiştir. Blair'in "üçüncü yol" olarak bilinen bu yaklaşımı, onun Edward Heath'tan sonra en "Avrupa-heveslisi" başbakan olduğuna dair iddiaların ortaya atılmasına neden olmuştur (bkz. Canan-Sokullu, 2017: 19-23, 25).

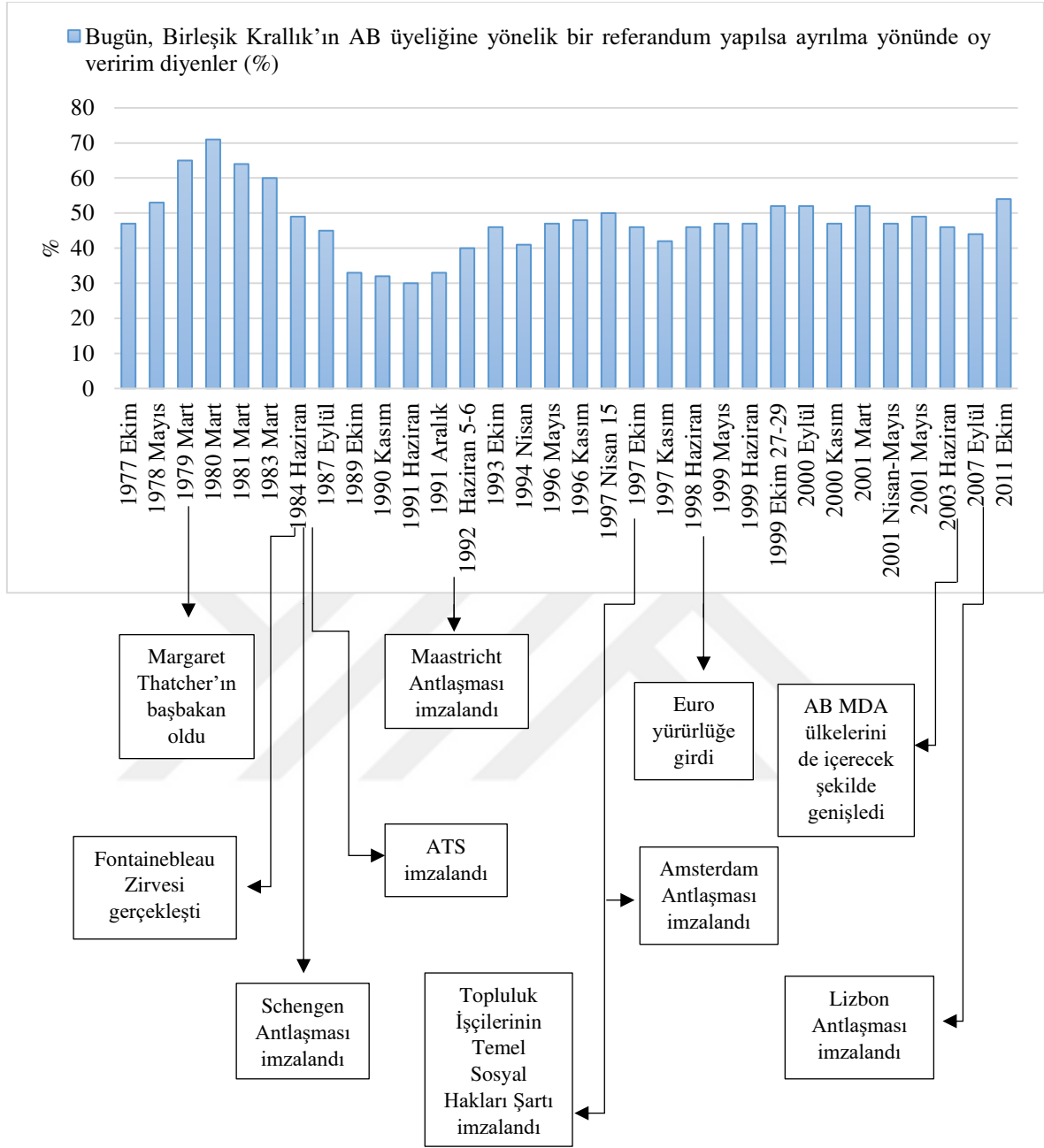
Blair'in başbakanlığı döneminde, Euro ve Schengen bölgesinin dışında kalma kararının sürdürülmüş olmasının yanında, opt-out hakkı uyarınca AB'nin benimsediği ortak sınır düzenlemeleri, göç ve iltica politikalarının da dışında kalmıştır. Diğer taraftan, Topluluk İşçilerinin Temel Sosyal Hakları Şartı'na yönelik karşıt tutum değiştirilerek Şart onaylanmış, Anayasal Antlaşma'ya, AB'nin Doğu'ya doğru genişlemesine ve ODGP kapsamında oluşturulması planlanan ortak bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'na (AGSP) destek verilmiştir. Ancak, AGSP bağlamında Blair'in St. Malo Zirvesinde verdiği "Atlantikçi" mesaj, prestijinin azalmasına yol açarken; Irak Savaşı, Birleşik Krallık'ın AB ile ayrışmasına ve AB'nin lideri olma ideali bağlamında etkinliğinin giderek azalmasına neden olmuştur (Canan-Sokullu, 2017: 22). Birleşik Krallık'ın AB'nin ODGP'sine dâhil olmakla birlikte, dış politika söz konusu olduğunda AB üyesi diğer ülkelerle ters düşse dahi kendi ulusal çıkarları doğrultusunda hareket etmekten yana tavır sergilemesi, dış politikada sürdürülen İngiliz istisnacılığının bir göstergesi niteliğindedir (Collins, 2017:313).

2007-2010 yılları arasında başbakanlık görevini yürüten İşçi Partili Gordon Brown ise, Blair'e kıyasla AB'ye karşı daha mesafeli bir tutum benimsemiştir. Brown döneminde, Lizbon Antlaşması referanduma taşınmadan onaylanmasına rağmen Euro, Schengen bölgesi, sınır düzenlemeler, göç ve iltica politikaları konusundaki mesafeli tutum değişmemiş, Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı söz konusu olduğunda da opt-out hakkı kullanılmıştır. Ayrıca, hükümetlerarası bir ODGP'nin geliştirilmesi noktasında AB ile iş birliği halinde bulunulsa da ulusal egemenliğe vurgu yaparak,

ODGP'nin ABD etkisinde ve NATO çerçevesinde geliştirilmesini desteklemiştir. Dış politikada “Avro-Atlantist” bir yaklaşım benimseyen Brown, AB ile iş birliği içerisinde olunan güvenlik politikalarında ulusal egemenliğe vurgu yapmaktan çekinmemiştir. Brown döneminde İşçi Partisi içinde yaşanan ayrışmaların da etkisiyle partiye verilen destek giderek azalmıştır (Canan-Sokullu, 2017: 23-26).

Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkisi incelendiğinde, ülkenin Avrupa bütünleşmesi karşında gerek üyeliği öncesinde gerekse üyeliği sonrasında genel olarak Avrupa şüpheli bir tutum benimsediği ve Avrupa bütünleşmesinin seyrini yavaşlattığı görülmektedir. Birleşik Krallık'ın Avrupa şüpheli tutumu iktidardaki hükümetlerin ve siyasi elitlerin politikalarında açıkça gözlemlenebileceği gibi, AB söz konusu olduğunda yalnızca siyasi partiler ya da elitlerin değil, Birleşik Krallık kamuoyunun da üyeliğin ilk yıllarından bu yana AB'ye karşı şüpheli bir bakış açısına sahip olduğunu vurgulamak gerekir. Hatta daha da ileri gidilirse, Birleşik Krallık halkının Avrupa'yı hiçbir zaman tam anlamıyla benimsemediği iddia edilebilir. En nihayetinde, AB üyeliğinin referanduma taşınması o dönem başbakanlık görevini yürüten Cameron'un politikalarının bir sonucu olsa da Birleşik Krallık'ın AB üyeliğinden ayrılması kararını veren halk olmuştur.

Grafik 1: Birleşik Krallık'ta Avrupa Şüphesizliği (1977-2011)

Kaynak: Ipsos MORI, 2016d kullanılarak oluşturulmuştur.

Birleşik Krallık'ın AB'ye üyelik statüsü elde ettiği 1973 yılından AB referandumunun yapıldığı 2016 yılına kadar geçen kırk üç yıllık süre zarfında, Avrupa bütünleşmesini ileri taşıyacak nitelikte genişleme ve derinleşme yönünde pek çok gelişme yaşanmıştır. Bu gelişmeler ise, üye ülkeler arasında Avrupa bütünleşmesinin seyri konusunda farklı yaklaşımların ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Tarihsel süreç içerisinde, Birleşik Krallık da AB'nin bir üyesi olarak bu gelişmeler karşısında belirli tercihlere sahip olmuştur. Yukarıdaki grafik, Birleşik Krallık kamuoyunda Avrupa şüphesizliğinin uzun dönemdeki gelişimini gözler önüne sermektedir. Grafikte,

1977-2011 yılları arasında IPSOS Mori araştırma şirketi tarafından üyelik eğilimlerini ölçmek üzere sorulan “Bugün, Birleşik Krallık’ın AB’de kalması ya da AB’den ayrılması yönünde bir referandum yapılırsa ne yönde oy verirdiniz?” sorusuna tüm katılımcıların fikir beyan ettikleri durumda “ayrılma” yönünde oy verirdim diyen katılımcılara dair veriler yer almaktadır. Buna göre, Birleşik Krallık kamuoyundaki Avrupa şüpheciliğinin özellikle 1990’lı yıllardan sonra %40-50 bandında sabitlendiği gözlemlenmekle birlikte, Birleşik Krallık’ta Avrupa şüpheciliğinin kökenlerinin bu tarihten çok daha öncesine dayanmaktadır. Özellikle Thatcher’ın başbakanlık yaptığı 1980’li yılların başı Birleşik Krallık kamuoyunda Avrupa şüpheciliğinin zirve yaptığı yıllar olmuştur. Thatcher’ın Birleşik Krallık’ın AB ile ilişkisinde sorun teşkil eden, OTP ve AB bütçesine katkı konularında taleplerinin karşılık bulması, Schengen Antlaşması’na taraf olmaması ve AB’nin ortak pazarın sağlanması yönünde ilerlemesi halk arasında Avrupa şüpheciliğin düşme eğilimi göstermesine yol açsa da Maastricht Antlaşması ile birlikte AB’nin siyasal bir birlik olma yolunda ilerlemesi bu eğilimi tersine çevirmiş ve Avrupa şüphecilikte uzun vadeli bir artışa neden olmuştur. Öte yandan, Birleşik Krallık’ın AB üyeliği süresince, Avrupa şüpheciliğinin kamuoyunun önemli bir bileşeni olduğunu söylemek mümkün olsa da kamuoyunun Avrupa bütünleşmesi sürecine müdahale edemediğini belirtmek gerekmektedir. Öyle ki, Birleşik Krallık’ın AB’ye üye olduğu süre boyunca, başbakanlık koltuğunda oturan isimler AB antlaşmalarının onaylanmasında ya da belirli politika alanlarına dâhil olup olmama konusunda referandum yapacaklarını vaat etseler de bu referandumlar gerçekleşmemiştir.

3.3.1. 5 Haziran 1975 Referandumu

Birleşik Krallık’ın AB’ye adaylık sürecinde, üyelik müzakerelerini sürdürmekle görevli olan dönemin Muhafazakâr Partili başbakanı Heath’ın AB ile mutabakata vardığı üyelik şartları herhangi referanduma sunulmadan benimsenmiş ve Birleşik Krallık 1 Ocak 1973’te resmen AB üyesi olmuştur. Birleşik Krallık’ın AB üyeliğinin gerçekleştiği dönem, ülkede genel seçimlerin yaklaştığı bir zaman dilimine düşmüştür. Bu da, o dönem muhalefet partisi olan İşçi Partisi’nin, siyasi çıkarları doğrultusunda, Muhafazakâr Parti’nin AB üyeliği konusunda halkın onayını almamış olmasını seçim gündemine taşınmasını beraberinde getirmiştir.

Birleşik Krallık’ın AB üyeliğinin referanduma sunulması fikri ilk kez 1968 yılının Mayıs ayında İşçi Partili Tony Benn tarafından ortaya atılmıştır (bkz. Bogdanor, 2014). İşçi Partisi lideri Harold Wilson daha önceki dönemlerde referanduma karşı olmasına rağmen sol kanatta yer alan Benn tarafından ortaya atılan referandum fikrine daha sonra destek vermiştir (Smith, 2016). Zorunluluk arz etmeyen bir üyeliğin öncelikle halka danışılması gerektiğini ileri süren Wilson, Şubat 1974’te gerçekleşen genel seçim için yürüttüğü kampanyası sırasında, AB üyeliğini referanduma taşıyacağı konusunda vaatte bulunmuştur. Heath hükümetinin Birleşik Krallık ve Milletler Topluluğu adına en iyi antlaşma koşullarına sahip olamadığını savunan Wilson’a göre, AB’ye giriş

koşullarının yeniden görüşülmesi ve sonrasında bir referandum yapılması gerekmekteydi (Jones, 2007: 16).

Birleşik Krallık'ın ulusal siyasi dinamikleri ile siyasi partilerin var olma ve iktidar mücadelelerinin 1975 yılında yapılan AB üyeliği referandumuna giden yolda bir kilometre taşı niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür. Birleşik Krallık'ta yapılan referandum ile ilgili olarak Jones (2007: 16), referandumun AB üyeliği ile ilgili olmaktan ziyade, İşçi Partisi'ni iktidara taşımak amacıyla verilen bir sözden ibaret olduğunu iddia etmektedir. Julie Smith (2016) ise, referandum fikrinin İşçi Partisi'ni bir arada tutabilme düşüncesinden hareketle ortaya atıldığını ileri sürmüştür. Smith'e benzer biçimde Vernon Bogdanor da (2014; 2016), referandum yapılmasının temel sebebinin, dağılmak üzere olan İşçi Partisi'ni bir arada tutmak olduğunu vurgulamıştır. Öyle ki, İşçi Partisi, 1974 genel seçimi için yayımladığı manifestoda, AB'den birtakım değişiklikler talep etmiş ve Birleşik Krallık'ın AB üyelik koşullarının tekrar müzakere edilmesi gerektiğini vurgulayarak, tüm bunların İşçi Partisi'ni bir arada tutmanın bir formülü olduğunu açıklamıştır. Gerçekleştirilen seçim sonucunda İşçi Partisi'nin Muhafazakâr Parti karşısında dört sandalye farkla da olsa bir zafer kazanması (Bogdanor, 2014), referandumu seçim gündemine almanın İşçi Partisi açısından ne kadar önemli bir stratejik adım olduğunu ortaya koymaktadır.

1974 yılında gerçekleştirilen seçim sonucunda kurulan azınlık hükümetinin başbakanı olan Wilson ve hükümetin yeni Dışişleri Bakanı James Callaghan, Birleşik Krallık'ın üyelik şartlarını esaslı bir şekilde yeniden müzakere etme hedefiyle yola koyulmuşlardır; ancak Birleşik Krallık'ın AB üyelik koşullarının yeniden müzakere süreci tamamıyla yüzeysel nitelikte olmuştur (bkz. Bogdanor, 2014; Bogdanor 2016). Hatta yeniden müzakere süreci, daha önce Almanya şansölyeliği yapmış ve o dönemde Wilson'un en önemli destekçilerinden biri olan Helmut Schmidt tarafından “kozmetik bir operasyon” olarak nitelendirilmiştir (Smith, 2016). Müzakere sürecinin tamamlanmasını takiben, AB üyelik koşullarına yönelik memnuniyetsizliğini sıklıkla dile getiren Wilson hükümeti, İşçi Partisi'nin yürüttüğü seçim kampanyasıyla da paralel olarak 5 Haziran 1975 tarihinde AB üyeliğini ulusal referanduma taşımıştır (The National Archives (t.y.) The EEC...).

5 Haziran 1975 tarihinde gerçekleştirilen referandumda seçmenlere öncelikle durum belirtilmiş ve ardından referandum sorusu sorulmuştur. Buna göre, 1975'te sandığa giden seçmenler, oy pusulasında yer alan “Hükümet Birleşik Krallık'ın Avrupa Topluluğu'na üyelik koşullarının yeniden müzakere etmiş ve sonuçlarını açıklamıştır” ifadesini takip eden, “Sizce Birleşik Krallık Avrupa Topluluğu'nda (Ortak Pazar'da) kalmalı mıdır?” sorusu ile karşı karşıya kalmışlardır (Bogdanor, 2014). Bu bağlamda, referanduma giden süreçte taraflar “evet” ve “hayır” bloğu olmak üzere ikiye ayrılmışlardır.

1975 referandumu öncesindeki genel durumu kısaca incelemek gerekirse, ülke siyasetinde yer alan partiler ve siyasetçilerin AB'ye üyeliğin devam edip etmemesi hususunda ayrışmalar yaşadıkları

görülmektedir. 1975 referandumı kampanyası sırasında, ülkenin AB üyeliğinin devamı yönünde görüş bildiren başlıca isimler, Muhafazakâr Parti, İşçi Partisi ve Liberal Demokrat Parti liderleri, eski başbakanlardan Edward Heath ile Roy Jeckins, William Whitelaw ve Shirley Williams gibi siyasetçiler olmuşlardır. AB üyeliğinin karşısında yer alanlar ise, Enoch Powell, Tony Benn, Michael Foot, Ian Paisley, İngiliz Ulusal Partisi'nin (*British National Parti*) öncülü konumundaki Ulusal Cephe (*National Front*), Komünist Parti ve bazı ticaret birliği liderleri olarak sayılabilir (Bogdanor, 2014). Dahası, İskoçya ve Galler'de yer alan milliyetçi nitelikteki, İskoçya Ulusal Partisi (*Scot National Party*) ve Galler Partisi (*Plaid Cymru*) de Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasını en şiddetli biçimde savunan partiler arasındaki yerlerini almışlardır (Bogdanor, 2014; Bogdanor, 2016). Bu bağlamda, referandum kampanyası süresince, AB üyeliğinin devamından yana olan "Evet" bloğu, Birleşik Krallık siyasetinin merkezini, ana akım partileri ve sağduyu siyasetini temsil eder şekilde konumlandırılırken, AB üyeliğinin sonlandırılması gerektiğini düşünen "Hayır" bloğu ise Marksistler, Faşistler ve bazı İngiliz politikacılardan oluşan, Birleşik Krallık siyasetinin aşırılıklarını temsil eder şekilde tasvir edilmiştir (Jones, 2007: 16). Hatta referandum kampanyası sırasında AB üyeliğinin devam etmesi gerektiğini savunan kesim, referandum meselesini aşırılıkçılar ve ılımlılar arasındaki bir mesele olarak lanse etmekten geri durmamıştır (Bogdanor, 2016).

Birleşik Krallık sıklıkla ulusüstü nitelikteki politikalara muhalif tutumunu yinelemekle birlikte; ülke kamuoyunun tercihi AB üyeliliğinin devamından yana olmuştur. Referanduma katılım oranı %64 olmakla birlikte, seçmenlerin %67,2'si üyeliğin devamından yana oy kullanırken, %32,8'lik bir kesim ise, Birleşik Krallık'ın AB üyeliğinin sonlandırılmasından yana tercihte bulunmuşlardır (bkz. Tablo 4: AB Referandumları).

1975 referandumundan çıkan sonuç, tarihsel süreç içinde, Birleşik Krallık'taki Avrupa yanlılarının gördüğü en büyük zafer niteliğindedir (Bogdanor, 2014). Öyle ki, AB'ye üyeliğin devamı yönünde sağlanan destek Avrupa yanlılarının dahi beklentisinin üzerinde olmuştur (Goodwin ve Heath, 2016: 1). Birleşik Krallık kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumu incelendiğinde, ne 1975 yılı öncesinde ne de 1975 yılı sonrasında AB'ye verilen desteğin %67'ler seviyesine ulaşmadığı görülmektedir (bkz. European Commission [EC], 2020; Ipsos MORI, 2016c).

Tablo 9: "Genel olarak, ülkenizin AB üyeliğine yönelik düşünceniz nedir?" Sorusuna Verilen Cevaplar (1973-1975)

Tarih	İyi bir şey (%)	Kötü bir şey (%)	Ne iyi ne kötü (%)	Bilmiyorum (%)
1.09.1973	31	34	22	13
1.04.1974	33	39	19	9
18.10.1974	36	35	20	10
1.05.1975	45	22	21	12

Kaynak: EC, 2020.

Yukarıdaki tabloda, 1973 yılından bu yana Avrupa halkının görüşlerini araştıran Eurobarometre'nin periyodik olarak yaptığı kamuoyu araştırmalarında sorulan ve AB'ye yönelik genel tutumu ölçen “Genel olarak, ülkenizin AB üyeliğine yönelik düşünceniz nedir?” sorusuna Birleşik Krallık halkının 1973-1975 yılları arasında verdiği cevaplar yer almaktadır. Eurobarometre araştırmasına göre, 1973 yılı sonbaharında yapılan anketten AB referandumunun gerçekleştiği Haziran 1975'e kadar geçen süre zarfında, Birleşik Krallık'ın AB üyeliğinin “iyi bir şey” olduğunu düşünenlerin oranının kademeli olarak yükseliş gösterdiği görülmektedir. Eurobarometre araştırmasına göre, Mayıs 1975'te AB referandumundan önce yapılan son ankete katılanlar arasında, Birleşik Krallık'ın AB üyeliğinin iyi bir şey olduğunu düşündüklerini ifade edenlerin oranı %45 olarak ölçülmüştür. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, 1975 Haziran'ında yapılan referandumuna katılım gösteren seçmenlerin yaklaşık %67'sinin AB üyeliğinden yana oy kullanmış olması, AB üyeliğine yönelik olarak olumsuz bakış açısına sahip olan ya da kararsız seçmenlerin üyeliğin devamından yana tercihte bulunduklarını gözler önüne sermektedir.

AB üyeliğine destek verenlerin oranındaki artış, referandum günü yaklaştıkça mevcut statükonun korunması düşüncesinin giderek daha fazla önemli bir hal almaya başladığının dışı vurumu olarak düşünülebilir (Bogdanor, 2014). Nitekim referanduma katılanların yaklaşık %67'sinin onayıyla AB üyeliğinin devamından yana tercihte bulunan halk, hali hazırda üyesi olunan bir oluşumdan ayrılmanın yaratacağı olası olumsuz etkiler doğrultusunda ve içinde bulunulan ulusal ve uluslararası ortamın da etkisiyle faydacı bir biçimde hareket etmiştir (Bogdanor, 2014; Samur, 2016: 248). Bu bağlamda, halkın mevcut üyelik statüsünün korunması yönünde tercihte bulunmasının, aynı zamanda, Avrupa ülkeleri arasında ekonomik iş birliğini ve dayanışmayı sağlayan bir oluşum olarak algılanan AB içerisinde bulunmanın getirdiği güven duygusuyla da yakından ilgili olduğunu söylemek mümkündür (Walsh, 2016). Zira 1975 referandumu, 1973 yılında patlak veren ve ekonomik etkileri hala hissedilen petrol krizinin²⁷ gölgesinde gerçekleştirilmiştir. Birleşik Krallık halkının statükoya verdiği önem bağlamında, 1975 referandumu sonucunda alınan üyeliğin devamı yönündeki kararın, halkın gözünde AB'nin iyi bir yapılanma olduğunun yansıması olmaktan ziyade stratejik hesaplamalar dahilinde ulusal çıkarlar doğrultusunda alınan bir karar olduğu söylenebilir.

1975 referandumu sonucunda Birleşik Krallık'ın AB'ye üyeliğinin devamından yana karar alınmış olsa da AB üyeliğini referanduma taşıma kararı, ülkedeki Avrupa şüpheciliğinin somut bir göstergesidir. O yıllarda herhangi bir üyenin birlikten ayrılmasının AB antlaşmalarında yer

²⁷ 1973 yılının Ekim ayında yaşanan Arap-İsrail Savaşı sırasında, Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Örgütü'nün (*Organisation of Arab Petroleum Exporting Countries*-[OAPEC]) başta ABD olmak üzere İsrail'e destek veren Batılı Avrupa ülkelerine karşı petrol ambargosu uygulayarak, petrolü bir “silah” olarak kullanması, petrol arzında düşüşe ve petrol fiyatlarında yükselişe neden olarak krize yol açmıştır (Sander, 2017: 488; The National Archives (t.y.) Global...).

almadığı²⁸ göz önünde bulundurulduğunda, Birleşik Krallık'ın genel seçim kampanyası sırasında referandum yapma vaadinde bulunan bir partinin temsilcisine oy vermesi ve ardından üyeliği referanduma taşınması ülkedeki Avrupa şüpheciliğini gözler önüne sermenin yanı sıra, Avrupa bütünleşmesi açısından da bir dönüm noktası olmuştur. Öyle ki, Birleşik Krallık'ta AB'ye tam üye olunmasının üzerinden yaklaşık bir buçuk yıl sonra gerçekleştirilen AB üyeliği referandumu, herhangi bir AB üyesinde üyeliğin devamı konusunda gerçekleştirilen ilk referandum olması bağlamında büyük önem taşımaktadır.

3.3.2. Avrupa Birliği Bütçesi ve Ortak Tarım Politikası

Birleşik Krallık'ı üyelik statüsü elde etmesinin hemen sonrasında, AB ile karşı karşıya getiren meselelerin başında, AB bütçesinin finansmanı ve dolayısıyla ülkenin topluluk bütçesine yaptığı katkı gelmiştir. Bütçeye yapılan katkı bağlamında, AB bütçesindeki en önemli kalemlerden biri durumunda olan OTP, tartışma gündeminin ilk sırasında yer almıştır. 1962 yılında işlerlik kazanan OTP, gerek AB'nin ilk ortak politikası olması gerekse Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkilerinde ilk uyumsuzluk yaratan konulardan biri olması açısından oldukça önemlidir.

1975 yılında gerçekleştirilen referandum öncesinde Birleşik Krallık'ın AB'ye üyelik koşulları yeniden müzakere edilmiş ve bu müzakereler neticesinde Birleşik Krallık AB bütçesine yaptığı katkının yeniden düzenlenmesi bağlamında birtakım kazanımlar elde etmeyi başarmıştır. Buna göre, üye ülkelerin AB bütçesine yapacakları katkı hesaplanırken, ülkelerin gayri safi milli hasılasının (GSMH) dikkate alınması gerektiği ve GSMH'ları bağlamında dengesiz ödeme yapan ülkelere geri ödeme yapılabileceği konusunda anlaşılmıştır (bkz. Bogdanor, 2014). Bununla birlikte, 1975 yılında tamamlanan müzakerelerde bütçe konusunda elde edilen kazanımlar Birleşik Krallık'ı tatmin edecek düzeyde olmamıştır ki, AB bütçesine katkı meselesi 1984 yılında Fontainebleau Zirvesi'nde dönemin başbakanı Thatcher tarafından yeniden gündeme taşınmıştır.

Birleşik Krallık'ın AB bütçesine yaptığı katkının özellikle 1979 yılında Muhafazakâr Parti'nin iktidara gelmesini takiben, üzerinde hararetli tartışmaların yaşandığı konulardan biri halini aldığı görülmektedir. Birleşik Krallık'ın AB bütçesine yaptığı katkının ülkedeki kişi başına düşen GSMH'ye oranla fazla olması ve ülkeye AB bütçesinden ayrılan payın daha düşük olması gibi gerekçeler, söz konusu katkıda indirim sağlamayı Thatcher'in temel politika önceliklerinden biri haline getirmiştir (Samur, 2016: 238).

Birleşik Krallık'ın AB bütçesine diğer üyelere kıyasla daha fazla katkı yapmasının ve bütçeden aldığı destek payının ise diğer ülkeler karşısında görece olarak daha düşük olmasının ardında,

²⁸ Herhangi bir üye ülkenin AB'den ayrılması Lizbon Antlaşması'nın 50. Maddesi çerçevesinde düzenlenmiştir (bkz. Consolidated Versions..., 2016: Md. 50).

Birleşik Krallık'ın AB ile üyelik müzakereleri sırasında da en önemli gündem maddelerinden birini oluşturan topluluğun OTP'si bulunmaktadır. Bu nedenle, Thatcher'ın bütçe katkılarında indirimle gidilmesini talep etmesi, ülkesinin AB bütçesine yaptığı katkıların çok fazla olmasının yanı sıra, AB bütçesinin büyük bir kısmının tarım sektörüne aktarılmasıyla da yakından ilgilidir (Jones, 2007: 172). Öyle ki, başbakanlığı süresince üzerinde çalıştığı en önemli gündem maddelerinden biri Birleşik Krallık'ın AB bütçesine yaptığı katkı olan Thatcher, OTP'nin AB'nin finansal kaynaklarının gereksiz yere harcanmasına neden olduğunu savunmuştur. Thatcher'ın temel hedefi, söz konusu paranın tarım dışında kalan ve desteğe daha fazla ihtiyaç duyan sektörlerle aktarılabilmesini sağlamak olmuştur (Jones, 2007: 172).

Tarım sektörü, AB üyelerini ortak çıkarlar etrafında birleştirebilmesi bakımından ekonomik bütünleşmenin önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Roma Antlaşması ile birlikte oluşturulması kararlaştırılan OTP, tarım sektöründe verimliliği ve pazar istikrarını sağlamak, tarımsal malların üretimini güvence altına almak, üretici ve tüketiciyi koruyucu önlemler almak ve topluluk üyelerinin farklılaşan çıkarlarını uzlaştırmak gibi hedefler benimsemiştir (The Treaty of Roma, 1957: Madde 39). Bu hedefler doğrultusunda, tarım ürünleri için her yıl belirlenmiş olan enflasyon oranı ve fiyatlar ile o yıl aynı ürünler için serbest piyasada belirlenen fiyatlar arasındaki fark, Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (FEOGA) tarafından karşılanmakta ve tarım sektöründeki üreticilere ihracatı kolaylaştırmak için ek destekler verilmektedir (Ülger, 2008: 140). Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi yoluyla ulaşılması beklenen nihai amaç ise, tarımsal üretimin desteklenerek, tarım ürünlerinin AB içerisinde serbestçe dolaşımını güvence altına almaktır.

AB'nin kurulduğu dönemde tarım ekonomilerini canlandırma hedefi taşıması, AB bütçesinden tarıma ayrılan payın diğer kalemlere kıyasla daha fazla olmasına neden olmuştur. AB'nin kuruluş sürecinde yer almayan Birleşik Krallık ise, bütçenin düzenlenmesi üzerinde herhangi bir söz söyleme yetkisine sahip olmamıştır (Jones, 2007: 172). Bütçe düzenlemeleri konusunda söz söyleme yetkisine sahip olmayan Birleşik Krallık, üyeliği sonrasında ise AB bütçesine diğer üye ülkelerden daha fazla katkı yapmış; ancak bütçeden aldığı pay yaptığı katkıya kıyasla nispeten düşük düzeyde kalmıştır.

Birleşik Krallık'ın AB bütçesine sağladığı katkıların AB üyesi diğer ülkelerden daha fazla olması, AB dışındaki ülkelerle, özellikle Milletler Topluluğu üyeleriyle gerçekleştirdiği tarımsal ticaret hacminin oldukça geniş olması ile bağlantılıdır. Daha önce de söz edildiği gibi, AB'ye üyelik müzakereleri sırasında Milletler Topluluğu ile süregelen ticari bağlarını da korumak isteyen Birleşik Krallık, bunun karşılığında AB bütçesine yapacağı katkıda artışa gitmeyi kabul etmiştir. Böylelikle, Birleşik Krallık'ın Milletler Topluluğu ülkeleriyle arasındaki ticaret AB üyeliği sonrasında da öncesindeki dönemlerle aynı düzeyde devam etmiştir; ancak Birleşik Krallık AB bütçesine daha fazla katkı yapmak durumunda kalmıştır. AB bütçesinin OTP'yi destekleme odaklı olması dolayısıyla bütçe içerisinde tarımsal üreticilere oldukça geniş bir destek miktarının ayrılması ve tarım sektörünün Birleşik Krallık'ın milli geliri içerisindeki payının diğer üyelere kıyasla sınırlı düzeyde kalması ise,

Birleşik Krallık'ın AB bütçesinden aldığı payın AB üyesi diğer ülkelerden daha düşük olmasına neden olmuştur (Samur, 2016: 238-240; Ülger, 2008: 51).

Görüldüğü üzere, OTP ve dolayısıyla AB bütçesinin finansmana yapılan katkı Birleşik Krallık'ın katılım için gerçekleştirilen müzakere sürecinden itibaren AB ile anlaşmazlık yaşamasına neden olmuştur. Taraflar arasında farklı zamanlarda gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde tanınan imtiyazlar da söz konusu sorunu çözme noktasında etkili olamamıştır. Nihayetinde Thatcher hükümeti, 1984 yılında, AB bütçesinden OTP'ye aktarılan tutarın çok fazla olduğu iddiasından hareketle, Birleşik Krallık'ın topluluk bütçesine yaptığı katkıda indirimle gidilmesi yönünde girişimlerde bulunmuş ve AB'den geri ödeme istemiştir (Jones, 2007: 173- 174). Bu konjonktürde benimsenen, “paramızı geri istiyoruz” söylemi, Thatcher'ın AB bütçesine yapılan katkıda indirim sağlanması yönündeki talebi yerine getirilene kadar kullanılmaya devam etmiştir (Jones, 2007: 24). Thatcher'ın bu girişimleri, Birleşik Krallık'ın tarım sektörüne büyük bir pay ayrılan AB bütçesine yaptığı katkılar nedeniyle mağdur konumda kaldığı düşüncesiyle hareket ettiğini ortaya koymaktadır.

Birleşik Krallık'ın tartışmaya açtığı bütçe finansmanı konusunda üye ülkelerin tutumu incelendiğinde ise, zorluklarla tesis edilen bütçe sisteminin değiştirilmesi durumunda AB'nin hükümetler arası bir görünüme kavuşacağı gerekçesiyle mevcut yapının korunacağı görüşünü benimsedikleri görülmektedir (Ülger, 2008: 52). Bununla birlikte, 25-26 Haziran 1984 tarihleri arasında gerçekleştirilen Fontainebleau Zirvesi'nde bütçe konusu yeniden görüşülmüş ve Birleşik Krallık'a 1000 Avrupa Para Birimi (*European Currency Unit*- [ECU]) tazminat verilerek, 1985 yılı itibarıyla ülkenin bütçeye katkısının %66 oranında azaltılması karara bağlanmıştır (bkz. European Council, 1984). Fontainebleau Zirvesi'nde alınan bu kararlar, Thatcher'ın Birleşik Krallık'ın AB bütçesine yaptığı katkıda indirimle gidilmesi yönündeki politikalarının ve ısrarcı tutumunun sonuç verdiğinin açık bir göstergesidir.

Öte yandan, Fontainebleau Zirvesi'nde elde edilen indirimin dahi Thatcher'ın AB bütçesine ve bütçede tarıma ayrılan paya yönelik düşüncesini değiştirmekte etkili olamadığını söylemek gerekir. Nitekim bu çalışma kapsamında da sıklıkla sözü geçen Bruges Konuşması sırasında Thatcher (1988), AB'nin OTP'sinin hantal, etkisiz ve fazlasıyla maliyetli olduğunu ve arz fazlası üretimin ne gelir düzeyine ne de çiftçilere bir katkısı olmadığını iddia etmiştir. Bu bağlamda, OTP'nin amacına ulaşmaktan çok uzak olduğunu savunmuştur. Thatcher'a göre, tarımın topluluk bütçesindeki payının azaltılması ve söz konusu payın refah düzeyi düşük bölgelere yardım ya da meslek eğitimine yardım gibi farklı politika alanlarına aktarılması gerekmektedir.

3.3.3. Avrupa Birliği'nin Genişlemesi ve Birleşik Krallık

Altı kurucu üyenin katılımıyla oluşturulan AB'nin, Batı Avrupa'da barışı tesis etme, istikrarı ve ekonomik refahı sağlama hedefleri doğrultusunda genişlemesine ve böylelikle daha fazla Avrupa

ülkesinin bütünleşme sürecine dâhil olmasına duyulan ihtiyaç zaman içerisinde giderek artmıştır. Birleşik Krallık'ın Danimarka ve İrlanda ile birlikte 1973 yılında AB'ye katıldıkları ilk genişleme dalgası da dâhil olmak üzere, AB toplamda altı kez genişleme yoluna giderek üye sayısını arttırmıştır. AB'nin temellerinin ilk kez atıldığı AKÇT'nin kurulmasından bu yana toplamda yirmi iki üye ülke daha Avrupa bütünleşmesine dahil olmuştur; ancak bu üyelerden Birleşik Krallık 23 Haziran 2016'da gerçekleştirilen AB referandumu sonucunda Brexit kararı alarak AB'den resmen ayrılmıştır. Günümüzde AB, yirmi yedi üyesi olan ekonomik ve politik bir birlik niteliğindedir.

AB'nin genişlemesi Birleşik Krallık'a göre, daha fazla ülkenin Avrupa bütünleşmesi içerisinde yer alması bağlamında, AB'nin ekonomik bir güç olarak ortaya çıkmasına ve Avrupa'da barış ve istikrarın sağlanmasına katkı sağlayacaktı (Ülger, 2008: 77). Ayrıca AB, daha fazla üyenin katılımıyla birlikte siyasi bir birlikten ziyade serbest ticaret birliğine dönüşecekti (Hall, 2016). Bu çerçevede, birliğin kurucu üyelerinden olan Almanya²⁹ ve Fransa Avrupa bütünleşmesinin derinleşmesinden yana tutum sergilerken, Birleşik Krallık ise, üyeliği boyunca daha esnek bir yapılanmaya sahip olan ve genişleyen bir Avrupa bütünleşmesinden yana tercihte bulunmuştur.

Paris ve Roma Antlaşmaları'nda düzenlendiği üzere, 1990'lı yıllara kadar AB'ye aday ülkelerin AB'ye üyelik statüsü kazanmak için Avrupalı bir devlet olmak dışında yerine getirmeleri gereken herhangi bir yükümlülük bulunmazken, bu tarihten sonra sağlamaları gereken birtakım kriterler belirlenmiştir. Bu çerçevede, çalışmanın bu bölümünde, öncelikli olarak, Avrupa bütünleşmesinin genişlemesi söz konusu olduğunda aday ülkelerin yerine getirmeleri beklenen şartlar ve bu şartların zaman içerisindeki değişimi ele alınmıştır. Bunu takiben, AB'nin genişleme dalgaları kronolojik sırayla incelenmiş ve bu genişlemeler karşısında Birleşik Krallık'ın genel tutumu değerlendirilmeye çalışılmıştır.

3.3.3.1. Genişleme Koşulları

AB, kurucu antlaşmaları uyarınca yeni üyelerin birliğe katılımına her daim açık olmuştur. AKÇT, AET ve EURATOM'u kuran Paris ve Roma Antlaşmaları'nın ilgili maddelerinde, birliğe katılmak için gereken tek bir şart bulunmaktadır, o da bir "Avrupa devleti olmak" ve diğer üyelerle anlaşmaya varmaktır (bkz. The Treaty of Roma, 1957: Madde 237). Bu çerçevede, 1973 yılında ilk genişlemenin yaşanmasından 1990'lı yıllara değin geçen süre zarfında, AB'nin genişlemesi söz konusu olduğunda kabul edilen genel kurallar bulunmadığından, herhangi bir adayın AB'ye üye olabilmesi için Avrupa devleti olması dışında resmî başka bir koşul aranmamıştır. Avrupa devleti olma koşulunu sağlayabilen her aday AB'ye katılmak için başvurabilmiş ve diğer üyelerin de onayını almalarını takiben AB üyesi olabilmışlerdir.

²⁹ Almanya'nın Batı ve Doğu Almanya'nın 3 Kasım 1990'da birleşmesini takiben AB'nin genişlemesine yönelik tutumunun daha ılımlı bir çizgide seyretmeye başladığını belirtmek gerekmektedir (bkz. Ülger, 2008: 77).

1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması, kendinden önceki kurucu antlaşmaların AB'ye katılım için getirdiği yükümlülükleri "O" maddesi çatısı altında toplamış ve AB'ye üyelik başvurusunda bulunabilmek için gerekli olan Avrupalı bir devlet olma ön koşulunu tekrarlamıştır. Maastricht Antlaşması'na göre, AB'ye üye olmak isteyen her Avrupalı devlet AB Konseyi'ne başvuru yapabilecektir. Yeni bir üyenin AB'ye katılımı konusunda ise Konsey, Komisyon'a danıştıktan ve AP'nin onayını aldıktan sonra oy birliğiyle karar verecektir (bkz. Treaty on European Union, 1992: Madde O).

AB üyesi olmak isteyen ülkeler, ayrıca, Kopenhag Kriterlerini de yerine getirmek durumundadır. 21-22 Haziran 1993'te Kopenhag'da gerçekleştirilen Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi sırasında, MDA ülkelerinin AB üyeliği için gerekli ekonomik ve siyasal yükümlülükleri yerine getirmeleri durumunda AB üyesi olabilecekleri karara bağlanmıştır. AB üyesi olmak isteyen ülkelerin üyeliklerinin ancak belirli yükümlülükler üstlenmeleri ve bunları başarıyla yerine getirmeleri durumunda gerçekleşebileceği, MDA ülkelerinin üyeliklerinin gündeme gelmesiyle birlikte Kopenhag Zirvesi sırasında meşru bir hale getirilmiştir.

Kopenhag'da belirlenen ve aday ülkelerin AB üyeliği için yerine getirmeleri gereken, "Kopenhag Kriterleri" olarak da bilinen asgari yükümlülükler şu şekildedir (bkz. European Council, 1993):

- Demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan ve azınlık haklarını güvence altına alan kurumların varlığı,
- İşleyen serbest piyasa ekonomisine ve rekabet edebilecek kapasiteye sahip olmak,
- AB müktesebatını (*Acquis Communautaire*) benimseyerek, siyasi, ekonomik ve parasal birliğin gereklerini getirebilecek kabiliyete sahip olmak.

15-16 Aralık 1995'te gerçekleştirilen Madrid Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde genişlemenin Avrupa'nın inşasını güçlendirdiğine dair vurguyla birlikte, aday ülkelerin Kopenhag'da belirlenen kriterler çerçevesinde hazırlanmaları gerektiğinin altı bir kere daha çizilmiştir. Bununla birlikte, Madrid Zirvesi'nde Kopenhag Kriterleri'nin kapsamı genişletilmiştir. Buna göre, AB'ye üye olmak isteyen ülkelerin Kopenhag'da belirlenen üç temel kritere ek olarak, ulusal idari yapılarını AB ile uyumlu hale getirmiş olmaları gerektiği vurgulanmıştır (bkz. European Council, 1995).

1997 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ise, Maastricht Antlaşması'nın "O" maddesini güncelleyerek, AB üyeliği için başvuran her adayın Madde F (1)'de yer alan prensiplere saygı duyması gerektiğini belirtmiştir. Madde F (1)'e göre; "Birlik, üye devletlerde ortak olan

özgürlük, demokrasi, temel insan haklarına ve özgürlüklerine saygı ve hukukun üstünlüğü ilkeleri üzerine kurulmuştur” (bkz. European Union Treaty of Amsterdam, 1997).

Aralık 1997’de düzenlenen Lüksemburg Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi’nde Komisyon’un 1998 yılından itibaren aday ülkelerin AB üyeliği doğrultusunda ilerlemelerini değerlendirmek amacıyla rapor sunması kararlaştırılmıştır (bkz. European Council, 1997). 1999 Helsinki Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi’nde ise, barışçıl bir Avrupa yaratma ideali çerçevesinde, AB üyesi olmak isteyen ülkelerin sınır anlaşmazlıklarını çözmeleri, çözememeleri durumundaysa söz konusu anlaşmazlıkların çözümü için Avrupa Adalet Divanı’na (AAD) başvurmaları gerektiği de üyelik için sağlanması gereken bir kriter olarak sunulmuştur (bkz. European Council, 1999).

Lizbon Antlaşması ile birlikte, hangi ülkelerin üyelik için başvurabileceği tekrar düzenlenmiştir. Lizbon Antlaşması, 49. Maddesinde, AB üyeliği için başvuran devletin Madde 2’deki değerlere uymak zorunda olduğunu belirtir. Madde 2’ye göre;

Birlik, insan onuruna saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü, azınlıklara mensup kişiler de dahil olmak üzere insan haklarına saygı değerleri üzerine kurulmuştur. Bu değerler, çoğulculuk, ayrımcılık yapmama, hoşgörü, adalet, dayanışma ve kadın erkek eşitliğinin hüküm sürdüğü bir toplumda üye devletler için ortaktır.

Madde 49, bu değerleri benimseyen ve daha ileri taşımaya çabalayan her Avrupa ülkesinin AB’ye üyelik başvurusunda bulunabileceğini belirtilmiştir (bkz. Consolidated Versions..., 2016).

AB’ye üye olabilmek için belirlenen kriterler çerçevesinde, İbrahim S. Canbolat’ın da iddia ettiği gibi, AB’nin coğrafi sınırları belirlenirken etkili olan faktörlerin başında siyasi ve kültürel sınırlarının geldiğini söylemek mümkündür. AB üyesi olabilmek için, coğrafi olarak Avrupa ülkesi olmak gerekmektedir birlikte, Avrupa’nın benimsediği değerleri ve hedefleri benimsemek ve bunlara sadık kalmak da zaman içerisinde kaçınılmaz hale gelmiştir (2011:17-18).

3.3.3.2. Genişleme Dalgaları

Altı kurucu üyenin çabalarıyla 1951 yılında başlatılan Avrupa bütünleşme sürecine yeni üyelerin katılımıyla birlikte, AB’nin üye sayısı zaman içerisinde artmıştır. Daha önce de ifade edildiği gibi, AB’nin ilk genişleme dalgası, Danimarka ve İrlanda’da yapılan referandumları takiben, 1973 yılında Birleşik Krallık, Danimarka ve İrlanda’nın katılımıyla gerçekleşmiştir. Bu üç yeni üyeden, özellikle Birleşik Krallık’ın üyeliği, gerek topluluğun gerekse ortak pazarın genişlemesi bağlamında Avrupa bütünleşmesi açısından olumlu bir gelişme niteliğinde olmuştur. Öte yandan, Birleşik Krallık’ın AB Konseyi’nin üçüncü en büyük gücü konumuna gelmesi AB içerisindeki siyasal güç dengesinin değişimini de beraberinde getirmiştir (Canbolat, 2011: 244-245).

İkinci genişleme dalgasıyla birlikte 1981 yılında Yunanistan, üçüncü genişleme dalgasıyla ise 1986 yılında İberik Yarımadasında bulunan İspanya ve Portekiz AB'ye üye olmuşlardır. AB'nin bu üç yeni üyesi, gerek toplumsal gerekse ekonomik anlamda benzer nitelikte olmakla birlikte, bu ülkelerin üyeliği AB'nin ekonomik gelişmişlik bakımından daha “heterojen” bir görünüme bürünmesine sebep olmuştur (Canbolat, 2011: 247-256). İspanya ve Portekiz'in katılım antlaşmaları uyarınca, bu ülkelerin vatandaşı olan işçilerin serbest dolaşımının tam üyelikten yedi yıl sonra gerçekleşebileceğinin karara bağlanması da (bkz. Ülger, 2008: 54) bu doğrultuda açıklanabilir.

AB'nin 1 Ocak 1995 tarihinde gerçekleşen dördüncü genişlemesiyle birlikte Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in üyelikleri resmîyet kazanmıştır. AB'nin önceki iki genişlemesinde üyelik statüsü kazanan Yunanistan, İspanya ve Portekiz'den sonra yaşanan dördüncü genişleme dalgasıyla birliğe katılan üyeler AB'nin toplumsal ve ekonomik durumu açısından olumlu etki yaratmışlardır (Canbolat, 2011: 256). Dördüncü genişleme dalgasıyla ilgili vurgulanması gereken bir diğer nokta ise, Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in üyeliklerinin bu ülkelerde gerçekleştirilen ulusal referandumlar sonrasında gerçekleşmiş olmasıdır. 1994 yılında yapılan referandumlarda Avusturya halkının %66,4'ü, Finlandiya halkının %57'si ve İsveç halkının ise %52,2'si AB'ye katılmadan yana oy kullanmışlardır (bkz. Tablo 4: AB Referandumları).

Tablo 10: Zaman Çizelgesi I: AB'nin Genişleme Dalgaları

Kuruluş- 1957	Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg
1. Genişleme Dalgası- 1973	Birleşik Krallık, Danimarka ve İrlanda
2. Genişleme Dalgası- 1981	Yunanistan
3. Genişleme Dalgası- 1986	İspanya ve Portekiz
4. Genişleme Dalgası- 1995	Avusturya, İsveç ve Finlandiya
5. Genişleme Dalgası- 2004	Çekya, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Slovakya, Slovenya, Malta ve GKRY
_____ - 2007	Bulgaristan ve Romanya
6. Genişleme Dalgası- 2013	Hırvatistan

Kaynak: EU (t.y.), Countries kullanılarak oluşturulmuştur.

Soğuk Savaş süresince, Avrupa bütünleşmesinin karşısındaki en kayda değer engellerden biri olan Doğu ve Batı Avrupa arasındaki ayrışma, 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasını takiben 1991 yılında SSCB'nin dağılmasıyla birlikte son bulmuştur. Söz konusu gelişmeler ise, AB'nin MDA ülkelerini de içine alacak şekilde genişlemesinin önünü açmıştır. Soğuk Savaş sonrası süreçte yaşanan ilk genişleme dalgası olma özelliğini taşıyan, 1 Mayıs 2004 tarihinde yaşanan beşinci genişleme dalgasıyla birlikte, on yeni üye AB'ye katılmış ve AB'nin üye sayısı yirmi beşe ulaşmıştır.

Söz konusu genişleme dalgası neticesinde AB üyeliğine kabul edilen ülkeler, MDA ülkelerinin sekizini oluşturan ve AB-8 ülkeleri olarak da bilinen Çekya, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Slovakya ve Slovenya ile iki Akdeniz ülkesi olan GKRY ve Malta olmuştur. 1 Ocak 2007 tarihinde ise, AB-2 olarak da adlandırılan MDA ülkelerinden Bulgaristan ve Romanya'nın AB'ye katılımıyla birlikte beşinci genişlemenin ikinci dalgası tamamlanmıştır.

AB'nin beşinci genişleme dalgasının diğer genişleme süreçlerinden birçok açıdan farklılık arz ettiği görülmektedir. Söz konusu farklılığın temelinde, üyelik statüsü kazanan ülkelerin çoğunun ya eski Doğu Bloku ülkelerinden olması ya da 1991 yılı öncesinde SSCB'yi oluşturan ülkeler içerisinde³⁰ yer almaları bulunmaktadır. İlâveten, ilk kez bir genişleme dalgası sırasında AB'ye toplu katılım gerçekleşmiş ve mevcut üye sayısı yaklaşık ikiye katlanmıştır.

SSCB'nin dağılması ve Doğu Avrupa ülkelerindeki komünist rejimlerin yıkılması, MDA ülkeleri olarak adlandırılan on ülkenin yüzünü AB'ye dönmelerini de beraberinde getirmiştir. Söz konusu ülkeler açısından AB'ye üyelik, Soğuk Savaş süresince aralarında demir bir perde çekilen Avrupa ile yeniden birleşme anlamı taşımaktaydı (Akgül-Açıkmeşe, 2016: 729). Ayrıca, SSCB'nin dağılmasından sonra serbest pazar ekonomisine geçen Doğu Avrupa devletlerinin ekonomik görünüşleri, demokrasiye yeni geçmenin de getirmiş olduğu siyasal koşullarla birleşince, oldukça kırılgan bir görünüm sergilemekteydi (Jones, 2007: 21). Bu çerçevede, MDA ülkelerinin AB'ye üye olma isteklerinin ardında, siyasal anlamda, AB'nin uzun yıllar boyunca totaliter rejimler tarafından yönetilen bu ülkelerdeki demokrasiyi pekiştireceğine ve ekonomik anlamda ise, AB pazarına girişle birlikte oluşacak ticaret bağlarının kendilerini ekonomik olarak kalkındıracağına dair inanç yer almaktaydı (Akgül-Açıkmeşe, 2016: 730).

AB, MDA ülkelerinin topluluğa üyelikleri hususuna SSCB'nin yıkılmasının hemen ertesinde sıcak bakmazken, 1993 Kopenhag Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi sırasında bu ülkelere yönelik tavrını değiştirmiş ve AB'ye üye olabileceklerini duyurmuştur (bkz. European Council, 1993). 12-13 Aralık 1997 Lüksemburg Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi sırasında ise, AB'nin Doğu'ya doğru genişlemesinin geçmişte yaşanan "bölünmeye" son vereceğine dair inanç vurgulanmış ve genişleme süreci başlamıştır. Lüksemburg Zirvesi'nde kabul edilen "Gündem 2000" bildirisi, genişleme süreci bağlamında aday ülkelerin yerine getirmeleri beklenen şartları ve izlenilecek yolu açıklamıştır. Buna göre, genişleme süreci Maastricht Antlaşması'nın O Maddesinin bir tezahürüdür. AB genişlemesine dahil olacak ülkeler, Kopenhag Kriterlerini yerine getirdikleri gibi, politikalarını AB müktesebatına göre düzenlemeli ve ulusal mevzuatını AB ile uyumlu hale getirmelidir. Bu ülkelerin, ayrıca, AB pazarının gerektirdiği ekonomik kriterleri sağlamaları ve AB'ye katılımın getirdiği yükümlülükleri karşılayabilmeleri gerekmektedir. Genişleme sürecinin aşamalı bir şekilde ilerleyeceği konusunda uzlaşılan Lüksemburg Zirvesi'nde,

³⁰ Baltık ülkeleri olan Estonya, Letonya ve Litvanya, 1991 öncesinde SSCB'yi oluşturan on beş Cumhuriyet arasındadır.

on MDA ülkesi için katılım sürecinin 30 Mart 1998’de başlayacağı belirtilmiştir (bkz. European Council, 1997).

AB’ye aday olmak isteyen MDA ülkelerinden Çekya, Estonya, Macaristan, Polonya ve Slovenya ile üyelik müzakereleri 1998 yılında başlarken; Bulgaristan, Letonya, Litvanya, Romanya ve Slovakya ile müzakere süreci 2000 yılında başlamıştır. Çekya, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Slovakya, Slovenya 1 Mayıs 2004’te AB üyeliğine kabul edilirken; Bulgaristan ve Romanya, bu ülkelerdeki negatif yöndeki ekonomik göstergeler ve AB müktesebatını uygulama konusundaki aksamalar dolayısıyla ancak 1 Ocak 2007’de AB üyesi olabilmişlerdir (Akgül-Açıkmeşe, 2016: 732). 2004 yılında yaşanan beşinci genişleme dalgasıyla birlikte yirmi beşe ulaşan AB’nin toplam üye sayısı, beşinci genişlemenin devamı niteliğindeki 2007 yılında yaşanan genişlemeyle birlikte yirmi yedi olmuştur.

2004 genişleme dalgasıyla AB’ye üyelik statüsü kazanan ülkelerin tümünde 2003 yılında AB’ye katılım konusunda referandumlar gerçekleştirilmiş olmakla birlikte, 2007 yılında AB üyesi olan Bulgaristan ve Romanya’da üyelik halkın onayı olmadan gerçekleşmiştir (bkz. Tablo 4: AB Referandumları). Bu noktada, Bulgaristan ve Romanya’da AB konusunda hiç referandum yapılmadığını yinelemek yerinde olacaktır.

MDA ülkelerinin, esasen, Avrupalı olduklarını söylemek mümkündür. Ancak, Soğuk Savaş sonrasında AB’nin MDA ülkelerini de içine alacak şekilde genişlemesi yönünde yaşanan gelişmelere AB açısından bakıldığında, sözü edilen ülkelerin üyelik statüsü elde edebilmelerinin ardında, en temel anlamda, Avrupa’nın tarihsel geçmişi ile bağlantılı olarak ortaya çıkan “varlık sorunu” bulunmaktadır (Canbolat, 2011: 299).

Nitekim Soğuk Savaş sonrası süreçte yaşanan ilk iki genişlemede MDA ülkelerinin AB’ye katılımı, Avrupa’da barış ve istikrarın sağlanmasına verilen önemi bir kez daha gözler önüne sermiştir. Beşinci genişlemeyle birlikte, henüz çok kısa süre öncesinde Doğu Bloku ülkeleri arasında yer alan MDA ülkeleri AB’ye katılmış ve Avrupa bütünleşmesi kıta Avrupa’sının neredeyse tamamını kapsayacak hale gelmiştir. Lüksemburg Zirvesi sonrasında yayımlanan sonuç bildirgesinde yer alan, AB’nin MDA ülkelerini de içerecek biçimde genişlemesinin Avrupa’nın bölünmüşlüğüne son vereceğine dair referansı da bu kapsamda düşünmek gerekir.

Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte, MDA ülkelerinin AB’ye katılımı Avrupa’da uzun yıllardır devam eden bölünmüşlüğe son vermiştir; ancak bu ülkeler hem SSCB çatısı altında komünizm ile yönetilmiş olan hem de diğer AB üyelerine kıyasla refah seviyeleri oldukça düşük olan ülkelerdir. Öyle ki, AB’nin Doğu’ya doğru genişlemesi sonrasında toplam nüfusu yaklaşık %23 arttığı halde, ekonomik büyüklüğündeki artış oranı %5 civarında kalmıştır (McCormick, 2015: 140-141). Üyelik statüsü kazanan MDA ülkelerinin, diğer AB üyesi ülkelerle kıyaslandığında ekonomik

olarak az gelişmiş durumda olması, 2004 ve 2007 yıllarında gerçekleşen genişlemelerin Kopenhag Kriterleri açısından pek çok problemi de beraberinde getirmesine neden olmuştur (Jones, 2007: 22). Bu bağlamda, MDA ülkelerin AB'ye katılımının aslında kendi içerisinde birtakım çelişkileri barındırdığını iddia etmek yanlış olmayacaktır.

MDA ülkelerinin ekonomik gelişmişlik düzeylerinin düşük seviyede olması, Birleşik Krallık kamuoyunun AB üyesi olduktan sonra gerçekleşen diğer üç genişleme dalgasına yönelik olumlu tutumuna kıyasla, Soğuk Savaş sonrası süreçte hız kazanan genişleme süreciyle beraber AB'ye üyelikleri gündeme gelen bu ülkelerin üyeliğine yönelik benimsediği olumsuz bakış açısının gerekçelerini anlamak açısından önemlidir. Öyle ki, Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın AB'ye katılımı öncesinde 1994 sonbaharında gerçekleştirilen Eurobarometre anketine göre, Birleşik Krallık halkının yaklaşık %75'e yakını genişlemeye ilişkin pozitif yönde tutum benimserken (bkz. EU, 1994), MDA ülkelerinin AB'ye katılmasından önce, 2003 sonbaharında gerçekleştirilen Eurobarometre anketine göre ise, Birleşik Krallık'ta AB genişlemesine destek verenlerin oranı %28'e kadar gerilemiştir. Aynı ankette AB genelinde genişlemeye verilen destek ise, %37 olarak ölçülmüştür (bkz. EU, 2003).

Beşinci genişleme sırasında, Batı Avrupa'da yer alan diğer AB ülkelerinde olduğu gibi, Birleşik Krallık kamuoyunda da ekonomik göçmenlerin Doğu Avrupa'dan Batı Avrupa'ya akın edeceğine dair endişe oldukça etkili olmuştur. İngiliz basını, AB üyeliği kazanmaları durumunda MDA ülkelerinin vatandaşı olan milyonlarca kişinin Birleşik Krallık'a gelebileceğini iddia etmiştir (Jones, 2007: 21). Öte yandan, dönemin Birleşik Krallık Başbakanı Blair, beşinci genişleme sürecine yönelik hoşgörülü bir tutum sergilemiş ve hatta AB'nin yeni üyelerine geçiş süreci öngörmeden serbest dolaşım hakkı tanımıştır. Blair'in bu tutumu, onun Polonyalı iş adamları tarafından altın bir heykelle ödüllendirilmesine neden olmuştur (Hall, 2016).

Birleşik Krallık'ın İrlanda ve İsveç'le birlikte, 2004 genişlemesiyle üyelik statüsü kazanan AB-8 ülkelerinden gelen vatandaşlara geçiş süreci öngörmeden, işgücü pazarına direkt olarak erişim izni vermesinin ardında, İçişleri Bakanlığı'nın yalnızca 13,000 göçmenin geleceğini açıklaması olduğuna dair söylentiler bulunmaktadır. İlaveten, Birleşik Krallık hükümetinin eski Doğu Bloku ülkeleriyle iyi ilişkiler kurmak istemesi, göçmen işçilerden özellikle iyi eğitilmiş ve motivasyonu yüksek olanların ekonomiye yapacağı katkıya yönelik yüksek beklenti ve geçiş süreci öngörülmesi durumunda yeni üyelerin vatandaşlarının yasadışı çalışmalarının önüne geçilemeyeceğine dair genel kanı genişlemeye verilen destekle yakından ilgili olmuştur (Portes, 2016: 16).

Bununla birlikte, Birleşik Krallık hükümeti tahminlerinde yanılmış ve 2004 yılında gerçekleşen AB genişlemesini takiben Birleşik Krallık'a özellikle Polonya'dan büyük bir göç dalgası yaşanmıştır. ONS'nin yayımladığı, AB referandumunun yapıldığı 2016 yılı verilerine göre, Birleşik Krallık nüfusu yaklaşık 64,727 milyon kişiden oluşmaktadır ve bunun 9,152 milyonunu Birleşik Krallık

dışında doğan³¹ yabancı nüfus oluşturmaktadır. Yabancı nüfus içinde en yüksek orana sahip ülke ise Polonya'dır. Doğum ülkesi Polonya olan Birleşik Krallık sakinlerinin sayısı, sekiz MDA ülkesinin üyelik statüsü elde ettiği yıl olan 2004'te yaklaşık 94,000 kişi iken 2016 yılına gelindiğinde bu sayının dokuz katından fazla artarak tahmini 911,000 kişiye ulaşmıştır (Office for National Statistics [ONS], 2017b). Yaşanan bu büyük göç, Birleşik Krallık'ın 2004 genişlemesiyle birlikte AB'ye üyelik statüsü kazanan MDA ülkelerinin vatandaşlarına geçiş süreci öngörmeden direkt olarak serbest dolaşım hakkı tanımış olmasıyla yakından ilgilidir. Beşinci genişlemenin 2007 yılında yaşanan ikinci dalgasında AB'ye tam üyelik statüsü kazanan Bulgaristan ve Romanya'ya 2007-2013 yılları arasında geçiş süreci uygulanması ve bu ülkelerden gelen işgücünün ilk on iki ay süresince belirli kısıtlamalara tabi olması (bkz. ONS, 2017a) da bu doğrultuda okunabilir. Nitekim önceki tecrübelerinden ders çıkartan Birleşik Krallık, Doğu Avrupa'dan ülkeye gelen göçmenlerin çalışma koşullarını sınırlandırmak istemiştir.

Yaşanan son genişleme dalgasıyla birlikte, 1 Temmuz 2013 tarihinde AB'ye üyelik statüsü kazanan ülke ise Hırvatistan olmuştur. Hırvatistan'da üyelik öncesi yapılan referandumda, halkın %66,3'ü AB üyeliğine destek vermiştir (bkz. Tablo 4: AB Referandumları). Hırvatistan Slovenya'dan sonra AB'ye katılan ikinci eski Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti ülkesidir (EC (t.y.), European Neighbourhood Policy...). Dolayısıyla, Hırvatistan'ın üyeliği, AB'nin Batı Balkanlarda yer alan ülkelere yönelik ılımlı politikasını ortaya koyması bağlamında önem taşımaktadır. Günümüzde, AB ile müzakere sürecinde olan beş aday ülke, iki de potansiyel aday ülke bulunmaktadır. Müzakere sürecindeki aday ülkeler, Arnavutluk, Karadağ, Kuzey Makedonya, Sırbistan ve Türkiye iken, gelecekte aday olması ihtimal dahilinde olan ülkeler ise, Bosna Hersek ve Kosova'dır (bkz. EU (t.y.), Countries).

3.3.4. Avrupa Birliği'nin Derinleşmesi, Ortak Politika Alanları ve Birleşik Krallık

AB'nin başlangıç noktası, AKÇT'nin kuruluşu olarak temel alındığında, altı üye ülkenin katılımı ile oluşturulan topluluğun zaman içerisinde yeni üyelere de kapılarını açarak genişleme yoluna gittiği gözlemlenmektedir. Öte yandan, altı üyeli bir topluluk için tasarlanan kurumsal yapılar üye sayısının artmasıyla birlikte işlevini gereğince yerine getiremez olmuş ve AB, yaşanan her genişleme dalgasıyla birlikte bir takım "uyum sorunları" ile karşı karşıya kalmaya başlamıştır (Ülger, 2008: 69-70).

Yaşanan genişlemelerin AB kurumlarının kaldırabileceğinden çok daha büyük olması, en nihayetinde, AB kurumlarının reformunu gerekli kılmıştır. AB'nin işleyişi noktasında, genişlemeyle

³¹ Çalışmada, yabancı nüfus sayısı incelenirken, bireylerin araştırma sırasında belirttikleri doğum ülkeleri baz alınmıştır. Bireylerin uyruklarının değişebilmesi mümkün olduğu halde, doğdukları ülkeler değişmemektedir. Bu nedenle, doğum ülkesi dikkate alınarak yapılan değerlendirmeler daha tutarlı sonuçlara varılmasını sağlamaktadır (bkz. ONS, 2020a).

uyumlu olacak şekilde kurumsal yapının iyileştirilmesi bağlamında, AB'nin derinleşmesini sağlayan adımlar atılmış ve yeni antlaşmalar imzalanmıştır.

AB'nin genişlemesinin gerektirdiği kurumsal reformlar, 1987 yılında yürürlüğe giren ATS ile başlamak üzere, 1993 Maastricht Antlaşması, 1999 Amsterdam Antlaşması, 2003 Nice Antlaşması ve son olarak 2009 Lizbon Antlaşması ile belli bir ölçüde karşılanarak, kurucu antlaşmalardaki yetersizlikler giderilmeye ve AB'nin etkinliği arttırılmaya çalışılmıştır. Yeni antlaşmalar imzalanmasının ve mevcut antlaşmalarda yeni düzenlemeler yapılmasını ardında, AB'nin daha etkin ve şeffaf bir şekilde işlemesini sağlamak, birliği yeni üye ülkelerin katılımına hazırlamak ve yeni iş birliği alanları yaratmak gibi nedenler bulunmaktadır (EU (t.y.), EU Treaties). Öte yandan, kurucu antlaşmaların varlığını korumaları nedeniyle yeni antlaşmalarla yapılmaya çalışılan iyileştirmelere rağmen birliğin kurumsal yapısı yeni koşullara uyumlu bir görünüm sergileyememiştir. Günümüzde, AKÇT, AET, EURATOM antlaşmaları ve Maastricht (AB) Antlaşması olmak üzere AB'nin toplam dört kurucu antlaşması bulunmaktadır (bkz. EUR-Lex (t.y.) Founding Treaties). Paris Antlaşması'nın geçerlilik süresi elli yıl olarak belirlendiği için AKÇT'nin hukuki varlığı 2002 yılında sona ererken; AET Antlaşması, Maastricht Antlaşması ile birlikte “Avrupa Topluluğu’nu Kuran Antlaşma”, Lizbon Antlaşması ile ise, “Avrupa Birliği’nin İşleyişi Hakkında Antlaşma” ismini almıştır. EURATOM Antlaşması ise aynı isimle varlığını sürdürmektedir.

Tablo 11: Zaman Çizelgesi II: AB Antlaşmaları

İmza Tarihi	Yürürlüğe Giriş Tarihi	Antlaşmanın İsmi	Temel İşlevi
18 Nisan 1951	23 Temmuz 1952	Paris Antlaşması	AKÇT oluşturularak, kömür ve çelik üretiminde ülkeler arasında karşılıklı bağımlılık ve denetim sağlayarak, olası bir savaşın önüne geçilmesi hedeflenmiştir.
25 Mart 1957	1 Ocak 1958	Roma (AET ve EURATOM) Antlaşmaları	AET ve EURATOM oluşturulmuştur. Avrupa bütünleşmesi daha genel ekonomik bir iş birliğini içerir hale gelmiştir.
8 Nisan 1965	1 Temmuz 1967	Birleşme (Brüksel) Antlaşması	AKÇT, AET ve EURATOM'un kurumsal yapısı (Komisyon ve AB Konseyi) ortak bir çatı altında birleştirilmiştir. Bununla birlikte her üç topluluk da varlıklarını ayrı ayrı devam ettirmişlerdir.
17 Şubat 1986	1 Temmuz 1987	Avrupa Tek Senedi (ATS)	31 Aralık 1992 tarihi ortak pazara geçiş için nihai tarih olarak belirlenmiştir. AET'ye "Avrupa Topluluğu" ya da yalnızca "Topluluk" denilmeye başlanmış ve yetkileri artırılmıştır.
7 Şubat 1992	1 Kasım 1993	Maastricht (AB) Antlaşması	Üç sütuna dayanan AB oluşturulmuş ve yetkileri artırılmıştır. Parasal ve siyasal birliğe giden yolda adımlar atılmıştır.
2 Ekim 1997	1 Mayıs 1999	Amsterdam Antlaşması	AB'nin yetki alanları genişletilmiş, kurumsal birtakım yenilikler yapılmış ve karar alma süreci daha şeffaf hale getirilmiştir.
26 Şubat 2001	1 Şubat 2003	Nice Antlaşması	Amsterdam Antlaşması'ndan artakalan birtakım değişiklikler tamamlanmıştır. Komisyon'un yapısı değiştirilmiş ve AB Konseyi'ndeki oylama sistemi düzenlenmiştir.
13 Aralık 2007	1 Aralık 2009	Lizbon Antlaşması	Anayasal Antlaşma'da yer alan değişikliklerin hemen hemen hepsi hayata geçirilmiştir. Üç sütunlu yapı sona erdirilmiştir.

Kaynak: McCormick, 2015: 160; EU (t.y.), EU Treaties kullanılarak oluşturulmuştur.

Yukarıdaki tabloda, Avrupa bütünleşme süreci dahilinde AB'ye üye devletler tarafından imzalanan ve her birinin bütünleşme sürecini daha ileriye taşıy nitelikte olduğu kabul edilebilecek dokuz ana antlaşma kronolojik olarak sıralanmıştır. Bununla birlikte, bu tabloda yer alan dokuz ana

antlaşma dışında kalan ve Avrupa bütünleşmesinin daha etkin bir biçimde ilerleyebilmesini sağlayabilmek adına yapılan birtakım düzenlemeler ve uzlaşların bulunduğunu da göz ardı etmemek gerekir.

3.3.4.1. Avrupa Tek Senedi ve Ortak Pazar İdeali

Roma Antlaşması uyarınca, ortak pazarın on iki yıllık geçiş periyodu içerisinde aşamalı olarak kurulması hedeflenmiştir (bkz. The Treaty of Roma, 1957: Madde 8); ancak bu hedef belirlenen sürede tamamlanamamıştır. Diğer taraftan, Avrupa bütünleşmesinin daha ileri seviyelere taşınabilmesi bağlamında bir “temel” niteliğinde olan ve bütünleşme sürecinin erken dönemlerinden itibaren benimsenen ortak pazarı sağlama hedefinin, “dinamik bir hedef” olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Göçmen, 2016:385, 403). Öyle ki, ortak pazarın kurulması hedefi, ATS ile tekrar gündeme taşınmıştır. 17 Şubat 1986’da imzalanarak ve 1 Temmuz 1987’de yürürlüğe giren ATS (bkz. EU (t.y.), EU Treaties), Roma Antlaşmaları’nın imzalanmasını takip eden süreçte, Avrupa bütünleşmesine ivme kazandıracak nitelikteki ilk büyük adım olarak düşünülebilir. Nitekim ATS’nin imzalanmasıyla, Avrupa bütünleşmesinin derinleşme yönünde yaşadığı ilk gelişme yaşanmıştır.

AB’nin kuruluşundan 1980’li yıllara kadar, ortak pazarın kurulması hedefine yönelik bazı adımlar atılmış olsa da bunlar oldukça sınırlı ölçüde kalmıştır. AB genelinde başarıyla sağlanan gümrük birliği sonucunda malların serbest dolaşımının önündeki engeller kaldırılmakla birlikte, sermaye, hizmet ve kişilerin serbest dolaşımının önündeki engeller varlığını korumaya devam etmiştir.

Roma Antlaşması uyarınca, AB’nin tüm mal ticaretini kapsayacak ortak bir gümrük birliğinin oluşturulması kararlaştırılmıştır. Gümrük birliği, taraf ülkeler arasında, karşılıklı olarak ithalat ve ihracattan alınan gümrük vergilerinin ve kısıtlamaların kaldırılmasını ve malların serbestçe dolaşımını sağlamayı hedeflemektedir. Ayrıca, gümrük birliğinin sağlandığı durumlarda, dış ticareti ilgilendiren konularda, üçüncü taraflara yönelik ortak bir gümrük tarifesi politikası izlenmektedir. Bu bağlamda, Roma Antlaşması çerçevesinde, AB üyelerinin aralarındaki ticarete ithalat ve ihracat üzerine yeni bir gümrük vergisi ya da eşdeğer başka herhangi bir ücret koymaktan ve hâlihazırda uyguladıkları vergileri arttırmaktan kaçınacakları konusunda anlaşılmış ve üçüncü ülkelerle ticari ilişkilerinde ortak bir gümrük tarifesi uygulayacakları karara bağlanmıştır (The Treaty of Roma, 1957: Madde 9). Gümrük birliğinin sağlanması için geçiş süreci, ortak pazarda olduğu gibi on iki yıl olarak belirlenmiştir (bkz. The Treaty of Roma, 1957: Madde 13). Buna göre, Roma Antlaşması’nın yürürlüğe girdiği 1 Ocak 1958 tarihi temel alındığında, 31 Aralık 1969 tarihi gümrük birliğinin sağlanması için son tarih olarak belirlenmiştir. Ancak, AB üyeleri arasındaki gümrük birliği, planlanandan on sekiz ay önce, 1 Temmuz 1968’de oluşturulmuştur.

Ortak pazarın sağlanması yönündeki ilk ciddi girişim ise, Avrupa Komisyonu’nun 1985 yılında hazırladığı “Beyaz Kitap” olmuştur. Beyaz Kitap malların serbest dolaşımına ek olarak, sermaye, hizmet ve kişilerin dolaşımının önündeki tüm engellerin kaldırılması konusunda çeşitli düzenlemeleri içermektedir (bkz. Ülger, 2008: 54). ATS, Komisyon’un hazırladığı Beyaz Kitap’ta yer aldığı üzere ortak pazarın tamamlanması için gerekli düzenlemelerin uygulanması noktasında harekete geçileceğini açıkça beyan etmiştir (bkz. Single European Act, 1987). ATS’nin temel hedefi olan ortak pazarın kurulması fikri; malların, hizmetlerin, sermayenin ve kişilerin özgürlüğü olmak üzere dört temel özgürlük üzerine inşa edilmiştir (Jones, 2007: 17-18). ATS uyarınca, ortak pazarın kurulması için kararlaştırılan nihai tarih ise 31 Aralık 1992 olarak belirlenmiş (bkz. Single European Act, 1987: Madde 13) ve bu tarihte de başarıyla tamamlanmıştır.

ATS’nin koyduğu hedefler doğrultusunda, ortak pazarın işlevsel hale gelmesinin yanı sıra, karar alma süreçleri hızlandırılmıştır. Bu çerçevede, ATS ile birlikte, nitelikli çoğunluk oylaması genişletilmiş, AP’nin konumunu güçlendirilmiş ve iş birliği ve onay prosedür geliştirilmiştir (EU (t.y.), EU Treaties). ATS’nin bu bağlamda, AB’nin oluşturulmasında ve birlik üyeleri arasında ortak para biriminin benimsenmesi noktasında bir “sıçrama tahtası” görevi gördüğünü iddia etmek yanlış olmayacaktır (Jones, 2007: 18).

Bu noktada, Avrupa bütünleşme sürecinin aşamalarından kısaca bahsetmek yerinde olacaktır. Bütünleşme sürecine dahil olan farklı devletlerin farklı öncelikleri ve dolayısıyla bütünleşmenin ilerlemesine yönelik farklı fikirleri olabileceğinden, bütünleşmenin mutlak doğrusal bir yönde ilerlemesi her zaman olası değildir (McCormick, 2015: 15). Bununla birlikte, Avrupa bütünleşmesi sürecinin ilerleyişi bağlamında bir modelden söz etmek gerekirse bu aşağıdaki gibi olabilir:

Şekil 2: Avrupa Bütünleşmesinin Aşamaları

Kaynak: Arat vd., 2016: 63; Göçmen, 2016: 386 ve McCormick, 2015: 15 kullanılarak oluşturulmuştur.

Yukarıdaki şekilden de anlaşılacağı üzere, Avrupa bütünleşmesi soldan sağa, serbest ticaret birliği, gümrük birliği, ortak pazar, EPB aşamalarını takip ederek ilerlemektedir ve nihai aşama olan siyasi birliğin sağlanmasıyla bütünleşmenin tamamlanması hedeflenmektedir.

Avrupa bütünleşmesinin aşama aşama ilerlediği göz önünde bulundurulduğunda, bütünleşme sürecini ileri taşıyan ilk antlaşma sayılabilecek ATS’nin onay sürecinde büyük bir itiraz ile

karşılaşılmadığını belirtmek gerekmektedir. Diğer taraftan, AB üyesi ülkelerin ATS'ye yönelik bireysel tutumları incelendiğinde özellikle Danimarka dikkatleri çekmektedir. Danimarka, ATS'yi referanduma taşıyarak, bir bakıma bütünleşmenin ilerleyen safhalarında diğer AB üyelerinin de sıklıkla başvuracağı bir yöntem olan, AB antlaşmalarının halkın onayına sunulması geleneğini başlatan AB üyesi olmuştur.

Danimarka'da 27 Şubat 1986'da gerçekleştirilen referandum sonucunda, %56,2 oy oranıyla ATS'nin onaylanması yönünde karar çıkmıştır. Danimarka'yı takiben, 26 Mayıs 1987'de İrlanda'da da bir referandum düzenlenmiş ve halkın %70'i ATS'yi onaylamıştır (bkz. Tablo 4: AB Referandumları). Danimarka'da ATS'nin imzalanması sırasında ulusal parlamentoda karşılaşılan itirazlar referanduma gidilmesinin başlıca nedeni (McCormick, 2015: 113), İrlanda da durum biraz daha farklı gelişmiştir. İrlanda, İrlanda Yüksek Mahkemesi'nin 1987 yılında aldığı karar uyarınca, ulusal egemenliği etkileyen ve değişiklik getirmesi söz konusu olan antlaşmalar için, dolayısıyla AB antlaşmaları için, ulusal anayasasında değişiklik yapmak durumundadır. Ülkenin ulusal anayasasında değişikliğe gitmek durumunda olduğunda ise, referanduma gitmesi zorunludur (bkz. McCormick, 2015: 329, 334). Bu açıdan değerlendirildiğinde, Danimarka'da ATS'nin onaylanması konusunda ulusal parlamentoda yaşanan tartışmalar haricinde, ATS karşısında üye ülkelerde ciddi bir muhalefetle rastlanmadığı görülmektedir.

Birleşik Krallık'ta da ATS'ye yönelik tutum, AB üyesi diğer ülkelere benzerlik göstermiştir. ATS ile birlikte, 1992 yılında liberal pazarın ulaşabileceği en üst seviye olarak ortak pazarın sağlanması yönünde geliştirilen politikalara İngiliz Muhafazakâr Lord Cockfield tarafından öncülük edilmiştir (bkz. Grant, 2008: 1). Bu Birleşik Krallık'ın ortak pazar hedefine sıcak baktığının bir göstergesi niteliğindedir. Keza dönemin Birleşik Krallık Başbakanı Thatcher da: “En sonunda Topluluğun rayına oturacağını ve devasa bir pazar olarak kendi rolüne odaklanarak endüstrilerimiz için pek çok imkânlar ortaya çıkaracağını hissediyorum” sözleriyle ATS'ye verdiği desteği açıkça ifade etmiştir (Thatcher, 1993: 556'dan aktaran McCormick, 2015: 115). Sözlerinden de anlaşılacağı üzere, Thatcher'ın beklenenin aksine, Birleşik Krallık için en önemli gündem maddelerinden biri olan serbest dolaşımın önünü açacak düzenlemeleri hayata geçiren ATS'ye faydacı yaklaştığını (Canan-Sokullu, 2017: 16-17) ve onu ekonomik bir antlaşma olarak kabul ederek siyasi yönünü göz ardı ettiğini söylemek mümkündür (Jones, 2007: 18). Avrupa projesine karşı şüpheci bir tutum benimseyen Thatcher'ın, ATS'ye yönelik bu tutumunun, Roma Antlaşması ile ortaya koyulan; ancak gerçekleştirilememiş olan ortak pazarın kurulması hedefinin ATS ile yeniden canlandırmasıyla ilgili olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim ortak pazarın yaratılması, Avrupa bütünleşmesine dahil olan ülkeler arasındaki sınırların kaldırılması bağlamında Birleşik Krallık'ın da Avrupa pazarına erişmesi anlamına gelmekteydi.

3.3.4.2. Maastricht (Avrupa Birliği) Antlaşması

Maastricht Antlaşması Avrupa bütünleşmesinin derinleşmesi yönünde atılan en önemli adım niteliğindedir. 7 Şubat 1992’de imzalanıp, 1 Kasım 1993’te yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması, AB’yi kuran antlaşmadır. Maastricht Antlaşması, bu çerçevede, Avrupa bütünleşmesinin kurucu antlaşmalarında köklü değişiklikler getirmiş, Topluluğun karar alma süreçlerini ve kurumsal yapısını yeniden düzenlemiştir. Tablo 12’de görüldüğü üzere, AB; “AT”, “ODGP” ve “Adalet ve İçişlerinde İşbirliği” olmak üzere üç sütun üzerine inşa edilmiştir.

Tablo 12: Maastricht Antlaşması’na Göre AB’nin Üç Sütunlu Yapısı

Birinci Sütun	İkinci Sütun	Üçüncü Sütun
Avrupa Topluluğu (AKÇT, AET ve EURATOM)	Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP)	Adalet ve İçişlerinde İşbirliği
Ulusüstü	Hükümetlerarası	Hükümetlerarası

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

AB’nin üç sütun üzerine inşa edilmesinin temel nedeni, topluluk üyesi ülkelerin kendi egemenlikleri açısından kritik gördükleri meseleleri hükümetlerarası görüşmeler yoluyla yürütmek istemeleridir. AT olarak adlandırılan birinci sütun bağlamında, AKÇT, AET ve EURATOM’dan oluşan üçlü yapı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, AT denildiğinde, çoğu zaman yalnızca AET’nin kastedildiğini de vurgulamak gerekir. AT, topluluğun ulusüstü yapısını muhafaza etmiştir. Maastricht Antlaşması ile AET’nin AT çatısı altına alınması, topluluğun artık yalnızca ekonomik alanda değil siyasi alanda da etkinliğini arttırdığının bir göstergesidir. Nitekim Maastricht Antlaşması, AB’nin EPB yolunda kaydettiği ilerleme bakımından, siyasal birliğe doğru giden yolda değeri azımsanamayacak bir kilometre taşıdır. AB’nin ikinci ve üçüncü sütunları olan Dışişleri ve Güvenlik Politikası ile Adalet ve İçişleri alanlarında ise, hükümetlerarası nitelik taşıyan bir yapı öngörülmüştür. Bu bağlamda, AB üyelerinin bu alanlardaki egemenlik yetkilerini bir üst otoriteye devretmeye hazır olmadıkları ve süreci hükümetlerarası görüşmeler aracılığıyla yürütmek istedikleri açıktır.

Maastricht Antlaşması’nın müzakere sürecini Birleşik Krallık için yürüten isim dönemin Birleşik Krallık Başbakanı John Major olmuştur. Müzakere süreci boyunca pozitif bir tutum benimseyen Birleşik Krallık, müzakerelere hükümetin kabul etmeyi reddettiği hususları ve bazı taleplerini içeren bir listeyle gitmiştir. Bu çerçevede, Major, Maastricht Antlaşması’nı hem destekleyen hem de antlaşmaya yönelik muhalif tutum takınan kesimlerden takdir toplamayı başarmıştır (Jones, 2007: 19). Maastricht Antlaşması’nın müzakere sürecinde, Birleşik Krallık’ın

temkinli yaklaştığı politika alanlarının başında hükümetlerarası nitelikte bir ODGP'nin oluşturulması, EPB ve birlik vatandaşlığı gibi konular gelmiştir.

Birleşik Krallık'ın Maastricht Antlaşması'nın müzakere sürecinde, kendi ulusal egemenlik alanını ilgilendiren konularda AB'nin yetki alanının genişlemesinden duyduğu endişeyi açıkça belli etmekten geri durmadığı görülmektedir. Major'un hükümetlerarası oluşumlara sıcak bakarken, ulusüstü nitelikteki yapılanmalara karşı mesafeli olması da AB'nin yetki alanının genişlemesinden duyduğu endişe çerçevesinde açıklanabilir. Nitekim Birleşik Krallık AB'nin hükümetlerarası karakterini muhafaza altına alan üç sütuna dayanan yapının inşasında etkili olan ülkelerden biri olmuştur (McCormick, 2015: 163). Benzer biçimde, Birleşik Krallık'ın ortak para birimi Euro'yu benimsememesi de ülkenin para politikaları alanındaki egemenlik yetkilerini AB düzeyine aktarmak istememesiyle yakından ilgili olmuştur.

İlaveten, Maastricht Antlaşması ile, ulusal kültür ve kimlik gibi değerler korunmakla birlikte AB ülkelerinin vatandaşları arasında yakınlaşmayı sağlamak amacıyla ortak bir “birlik vatandaşlığı” kimliği yaratılmıştır (bkz. Treaty on European Union, 1992: Madde 8). Bu bağlamda, “Avrupa” artık coğrafi bir ifadeden daha fazlası, Avrupalı devletler arasında bağlantı sağlayan kültürel bir gerçekliğin de ifadesi haline gelmiştir (Friedman, 2015: 149). Avrupa kimliğinin en az ulusal kimlik kadar önemli olacak şekilde tasarlanması karşısında Birleşik Krallık ise, Avrupa bütünleşmesinin itici gücü konumundaki “öteki” olmamakla birlikte, kendisini “Avrupalılık” üst kimliği çerçevesinde tanımlamayı tercih etmemiştir (Avşar ve Kansu, 2020: 319). Birleşik Krallık'ın ortak bir Avrupa kimliği niteliğinde olan birlik vatandaşlığına sıcak bakmaması, onun geleneksel olarak Birleşik Krallık kimliğine atfettiği değer çerçevesinde düşünülmelidir. Ayrıca, vatandaşlığın, en basit anlamda, bir bireyin belirli bir ülkenin mensubu olması anlamına gelmesinden hareketle, “birlik vatandaşlığı”nın tesisinin AB'yi federal bir devlet görünümüne yaklaştırdığını söylemek mümkündür. Avrupa bütünleşme sürecinin ilk aşamalarından itibaren federal bir yapılanmaya karşı olan Birleşik Krallık'ın böylesi bir yapılanmaya destek olabilecek nitelikteki bir adım karşısında şüpheli tutum takınması şaşırtıcı değildir.

Nitekim Başbakan Major, Maastricht Antlaşması'nın müzakere sürecinin daha en başından itibaren “federal” bir yapılanmanın oluşmasına olanak sağlayacak bir antlaşmaya karşı tutum benimsemiştir (Friedman, 2015: 150). Tüm yetkilerin AP'de toplandığı “birleşik bir Avrupa”nın üyesi olmak Birleşik Krallık'ın çıkarlarıyla ters düşmekteydi. Dolayısıyla, Maastricht Antlaşması'nın taslak metninde yer alan “federal birlik” ifadesi, Birleşik Krallık'ın antlaşma metnini bu haliyle kabul etmemesine neden olmuştur (Ülger, 2008: 63). Birleşik Krallık'ın Maastricht Antlaşması'nın orijinal metnine Avrupa bütünleşmesinin “federal hedeflerine” vurgu yapması dolayısıyla karşı çıkması sonucunda, bu ifadeler Roma Antlaşması'nın giriş kısmında da yer aldığı biçimiyle “Avrupa halklarının ‘giderek yakınlaşan birliğinden’” bahseden ifadelerle değiştirilmiştir (McCormick, 2015: 121). Bu noktada, “giderek yakınlaşan birlik” ifadesinin de esasen siyasi birliğin

sağlanması hedefine yönelik üstü kapalı olarak yapılan bir vurgu olarak değerlendirilebileceğini belirtmek gerekmektedir (Ülger, 2008: 41).

Sonuç itibarıyla, Maastricht Antlaşması'nın Birleşik Krallık Parlamentosu'nda onaylanma süreci umulanın aksine çok da kolay olmasa da (Jones, 2007: 19), ülkenin taleplerinin yerine getirilmesi ve istediği imtiyazları elde etmesi neticesinde antlaşmanın referanduma taşınmasına gerek kalmamış ve onay süreci sorunsuz bir şekilde tamamlanmıştır. John McCormick'in de ifade ettiği gibi (1995: 123), Avrupa bütünleşmesinin ilerletilmesine yönelik imzalanan diğer antlaşmalara kıyasla, Maastricht Antlaşması'nın “çok daha siyasal olan amaçları vardı ve her zaman çok daha tartışmalı bir metin oldu”. Bu anlamda, Maastricht Antlaşması'na yönelik çekinceleri olan tek ülke Birleşik Krallık olmamıştır. Çalışmanın “Avrupa Şüpheciligi” başlıklı birinci bölümünde de değinildiği üzere, Danimarka, Fransa ve İrlanda, Maastricht Antlaşması'nı ulusal referanduma taşıyan ülkeler olmuşlardır. Antlaşma, İrlanda ve Fransa'da gerçekleştirilen referandumların hemen sonrasında onaylanmıştır. Danimarka'da ise, ancak düzenlenen ikinci referandum sonrasında onaylanabilmiş ve ardından yürürlüğe girmiştir.

Maastricht Antlaşması çerçevesinde Birleşik Krallık'ın tutumu, ortak para birimi Euro'nun kabulünü de içeren EPB'nin oluşturulma süreci ve ODGP olmak üzere iki konu başlığı altında incelenmiştir. Birleşik Krallık'ın Maastricht Antlaşması ile kurucu antlaşmalar arasındaki yerini alan EPB'nin sağlanması hedefi ve AB'nin dayandığı üç sütundan biri olarak kabul edilen Ortak Dış ve Güvenlik Politikası karşısındaki tutumunun ve bu politikalara etkilerinin anlaşılması, ülkedeki Avrupa şüphecilığının boyutlarının kavranması bağlamında önem taşımaktadır.

3.3.4.2.1. Ortak Para Birimi Euro'ya Geçiş

Maastricht Antlaşması, ortak bir para biriminin benimsenmesini de içerecek şekilde üyeleri arasında EPB'nin oluşturulmasını karara bağlamıştır. EPB ile taraf ülkelerin yürüttüğü ekonomi politikaları arasında uyumun tesis edilerek bütünleşmenin teşvik edilmesi amaçlanmıştır. Maastricht Antlaşması ile hayata geçirilen ve günümüzde en çok kullanılan ikinci para birimi olan Euro, Avrupa bütünleşmesinin en somut kanıtı niteliğindedir (EU (t.y.), Which countries...).

Avrupa bütünleşmesinin tarihi incelendiğinde, EBP'ye geçiş bağlamında bir ön hazırlık olarak değerlendirilebilecek olan Avrupa Para Sistemi'nin, ECU'ya dayanan Avrupa Döviz Kuru Mekanizması'nın (ADKM) benimsenmesiyle birlikte 13 Mart 1979'da işlevsel hale geldiği görülmektedir (McCormick, 2015: 112; Samur, 2016: 243). Avrupa Para Sistemi'nin temel hedefi, ortak para biriminin kullanılmaya başlanmasından önce, AB ülkeleri arasındaki döviz kuru dalgalanmaların önlenmesi ve fiyat istikrarının sağlanması şeklinde belirlenmiştir (Ülger, 2008: 137). Bu bağlamda, ADKM uyarınca, Avrupa ülkelerinin para birimlerinin güçleri doğrultusunda katıldığı

bir sistem oluşturularak, ulusal paralar birbirine bağlanmış ve değerleri ECU üzerinden hesaplanmıştır (bkz. McCormick, 2015: 110-112; Ülger, 2008: 137).

Dönemin Birleşik Krallık Başbakanı Thatcher, katılım için yerine getirilmesi gereken şartların çok fazla olması ve ortak para biriminin kullanımına giden yolda bir yapı taşı niteliğinde olması gibi gerekçeler dolayısıyla ADKM'ye katılıma şiddetle karşı çıkmıştır (McCormick, 2015: 112; Samur, 2016: 243). Thatcher'ın EPB'in sağlanması yönündeki girişimlere katılma konusundaki dair çekimser yaklaşımı, onun gerek diğer AB üyeleriyle gerekse ülke içerisinde parasal birliğe sıcak bakan Major gibi isimlerle fikir ayrılıkları yaşamasına neden olmuştur (bkz. Ülger, 2008: 285).

Thatcher her ne kadar Avrupa bütünleşmesi karşısında şüpheci bir tutum benimsemiş olsa da, Thatcher'dan sonra başbakanlık koltuğuna oturan ve kendisi de Muhafazakâr Partili bir siyasetçi olan Major, sterlini döviz kuru mekanizmasına dahil etme yönünde çaba sarf etmiştir. Major'un başbakan olduğu ilk yıllarda, Avrupa bütünleşmesine yönelik elit konsensüsünün sağlandığını ve dolayısıyla kamuoyunun da AB üyeliğine yönelik görüşünün olumlu bir yönde değişim gösterdiğini söylemek mümkündür (Curtice, 2012: 201). Birleşik Krallık AKDM mekanizmasına böyle bir ortamda dahil olmuştur; ancak bu uzun ömürlü olamamıştır ve Kara Çarşamba olarak da bilinen 16 Eylül 1992 tarihinde ülke ADKM'den ayrılmıştır (bkz. McCormick, 2015: 112). 1990'lı yıllarda Muhafazakâr Parti içinde Avrupa şüpheciliğinin tekrar yükselişine eşlik eden olaydan biri olan Kara Çarşamba, siyasi elitler arasındaki konsensüsün sonu anlamına gelmesi bağlamında özünde zaten Avrupa şüpheciliği barındıran Birleşik Krallık halkının da Avrupa'ya yanlısı tutumunun değişmesine neden olmuştur (Curtice, 2012: 201-202).

Kasım 1993'te, Birleşik Krallık'ta Major'un başbakanlık görevini yürüttüğü sırada, yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması, EPB'nin oluşturulması konusunda hükümler içermesi bağlamında Avrupa bütünleşme süreci açısından büyük önem taşıyan bir adım niteliğindedir. Maastricht Antlaşması'nda, EPB'nin sağlanması amacı doğrultusunda, "Delors Planı" olarak da bilinen üç aşamalı bir plan benimsenmiştir.

EPB'ye geçiş için hazırlanan ve aşamalarından Maastricht Antlaşması'nda kapsamlı bir biçimde söz edilen üç aşamalı planın, ilk aşamasının 1 Temmuz 1990'da başlaması ve 31 Aralık 1993 tarihinde sona ermesi kararlaştırılmıştır. İlk aşama boyunca, sermaye dolaşımının serbestliğinin sağlanması, üye ülkelerin ulusal merkez bankaları arasındaki iş birliğinin artırılması ve ekonomi ve maliye politikalarının yakınlaştırılması hedeflenmiştir. EPB'ye geçişte ikinci aşamanın ise, 1 Ocak 1994-1 Ocak 1999 tarihleri arasındaki dönemi kapsamalı planlanmıştır. İkinci aşama bağlamında, ortak para birimine geçiş sürecinde ulusal merkez bankaları arasındaki koordinasyonu güçlendirme ve Avrupa Merkez Bankası'nın (AMB) kurulması için gerekli hazırlıkları yapmakla görevli Avrupa Para Enstitüsü'nün kurulması hedeflenmiştir. Yine bu aşama kapsamında, üye ülkelerin para politikaları arasındaki eşgüdümün artırılması ve ekonomik yakınlaşmanın güçlendirilmesi

amaçlanmıştır. 1 Ocak 1999 tarihi itibarıyla başlaması planlanan üçüncü aşamanın ise, döviz kurunun geri döndürülemez biçimde sabitlendiği, Euro'nun tedavüle girdiği ve ekonomik ve parasal konularda bütünlüğün sağlandığı nihai aşama olması planlanmıştır (bkz. European Central Bank, t.y.).

Maastricht Antlaşması, ayrıca, yakınsama ya da yakınlaşma kriterleri olarak bilinen ve dört maddeden oluşan, üye ülkelerin ortak para birimi Euro'ya geçebilmek için yerine getirmeleri gereken kriterleri belirlemiştir (bkz. EC (t.y.), Convergence criteria...). Üye ülkelerin bu kriterleri ne derece gerçekleştirebildikleri tartışmalı olmakla birlikte, 2 Mayıs 1998'de gerçekleştirilen Brüksel Zirvesi'nde on bir üyenin EPB'nin üçüncü aşamasına geçerek 1 Ocak 1999 tarihi itibarıyla ortak para birimini kullanabilecekleri açıklanmıştır. Yunanistan ve İsveç yakınsama kriterlerini sağlayamazken, Birleşik Krallık ve Danimarka çekilme haklarını kullanarak Euro'ya dahil olmamışlardır (bkz. EUR-Lex, 1998). En nihayetinde EPB'ye giden yoldaki son aşama, hedeflendiği üzere, 1999 yılının Ocak ayında Euro'nun elektronik ortamda dolaşıma girmesiyle birlikte başlamıştır. Euro, fiziksel olarak ise, 1 Ocak 2002'de dolaşıma sokulmuştur. Bu tarihten itibaren ortak para birimi olan Euro'nun AB üyeleri tarafından benimsenmesi sıradan bir durum halini alırken, Euro'nun benimsenmeme durumu “istisnai” bir hale gelmiştir (Canbolat, 2011: 289). Nitekim Euro fiziksel olarak dolaşıma girdiği sırada on beş üyesi olan AB'nin on iki üyesi (Yunanistan'ın da katılımıyla) ulusal para birimlerini lağvederek ortak para birimi olarak Euro'yu kullanmaya başlamışlardır.

Tüm AB üyesi ülkeler EPB'nin bir parçası olmakla birlikte, Euro günümüzde yirmi yedi AB üyesi ülkeden on dokuzu tarafından kullanılmaktadır ve bu ülkeler toplu olarak “Euro Bölgesi” olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu on dokuz ülke, Almanya, Avusturya, Belçika, Estonya, Finlandiya, Fransa, GKRY, Hollanda, İrlanda, İspanya, İtalya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Portekiz, Slovakya, Slovenya ve Yunanistan'dır (EU (t.y.), Which countries...).

AB'ye üye olduğu günden itibaren ulusal egemenliği ilgilendiren pek çok alanda, yetkilerini AB'ye devretme noktasında takip ettiği politikaların, onun sıklıkla AB'nin şüpheli ya da uyumsuz üyesi olarak atfedilmesine neden olduğu Birleşik Krallık'ın, ortak para birimi olan Euro karşısında izlediği tutum da bu geleneği bozmamıştır. Nitekim AB üyeliği süresince Euro kullanan ülkeler arasına katılmaması bağlamında istisnai bir durum oluşturan ülkelerin başında, Birleşik Krallık gelmiştir. Birleşik Krallık'ın Euro'ya dahil olmaması onun Avrupa bütünleşmesini yavaşlatması bakımından da önemli bir örnektir.

Birleşik Krallık açısından bakıldığında, EPB'nin üçüncü aşamasına geçerek ortak para birimi Euro'yu kullanmak “ulusal egemenliğin gaspı” anlamı taşımıştır (Friedman, 2015:151). EPB'ye geçiş yönünde yeni hedefler belirleyen Maastricht Antlaşması çerçevesinde, Euro'nun değeri AMB tarafından yönetilmekte ve ulus devletlerin ortak para birimi üzerindeki etkileri sınırlı düzeyde kalmaktadır. Oysaki, bir ülkenin para birimi, onun gücünün ve egemenliğinin tarihsel bir göstergesi

niteliğindedir. Dolayısıyla, bir ülkenin para politikalarının bağımsızlığından kendi iradesiyle feragat etmesinin kolay olduğu söylenemez (Samur, 2016: 242). Özellikle bu ülke, Birleşik Krallık gibi köklü bir tarihsel geçmişi olan güçlü bir para birimine sahipse, ulusal para birimi üzerindeki ekonomik egemenliğinden vazgeçerek birden fazla ülkeyle birlikte ortak bir para birimi kullanma ihtimali giderek güçleşmektedir. Bu çerçevede, Birleşik Krallık'ın dünyadaki en eski para birimlerinden biri olan sterlini terk etmemesinin, ekonomik egemenlikten vazgeçmek istememesinin yanı sıra, gerek milli gurur gerekse ülkenin dünya siyaset sahnesindeki saygınlığını yitireceği endişeleriyle de yakından ilgili olduğunu söylemek mümkündür. İlaveten, Avrupa bütünleşmesinin evreleri açısından değerlendirildiğinde, ATS ortak pazarın resmî olarak 31 Aralık 1992'de tamamlamasını öngördüğünden, Maastricht Antlaşması EPB'yi oluşturma kararıyla birlikte, AB'yi bütünleşmenin bir sonraki aşamasına taşımayı hedeflemiştir. Dolayısıyla, Bileşik Krallık'ın Euro'yu benimseme konusundaki temkinli yaklaşımı, onun AB'nin siyasal bir birliğe evrilme ihtimaline bütünleşme sürecinin daha en başından karşı olmasıyla da yakından ilgilidir.

Bu çerçevede, Birleşik Krallık EBP'nin üçüncü aşaması olan Euro'ya geçiş söz konusu olduğunda, çekilme hakkı uyarınca ulusal para birimi olan Sterlin'in kullanımını sürdürmeyi yeğlemiştir. Bu çerçevede, Birleşik Krallık'ın EPB'nin üçüncü aşamasına geçmekle yükümlü olmadığı ve taahhütte bulunmadığı, Maastricht Antlaşması'nın sonunda yer alan bir Protokol'de açıkça ifade edilmiştir. Dahası, Birleşik Krallık'ın, Mayıs 1998'de gerçekleştirilen Brüksel Zirvesi'nde de Euro'yu kullanmaya geçmeyeceğini bildiren ülkeler arasında olduğu teyit edilmiştir.

Ortak para biriminin kabul edilmemesine yönelik çekilme kararının Major'un ardılı olan Blair'in iktidarı döneminde de sürdürülmüş olması Birleşik Krallık'ın Avrupa projesine koşulsuz dahil olmadığının bir göstergesi niteliğindedir (Jones, 2007: 174). 1997 yılında göreve gelen İşçi Partili Başbakan Blair, benimsemiş olduğu "Euro'ya geçiş stratejisi" bağlamında AB karşısında daha ılımlı politikalar yürütmüş gibi gözükse de bu strateji ülkede Avrupa bütünleşmesine yönelik geleneksel hale gelen Avrupa şüpheciliğinin izlerini taşır nitelikte olmuştur (Samur, 2016: 243). Blair döneminde Maliye Bakanlığı görevini yürüten Gordon Brown tarafından, 1997 yılının Ekim ayında Euro'ya geçiş stratejisi kapsamında benimsenen beş maddeden oluşan ekonomik testin başarıyla tamamlanması durumunda Euro'ya geçişinin mümkün olabileceği ifade edilmiştir (Chambers, 2008: 13). Ancak ismi her ne kadar "Euro'ya geçiş stratejisi" olsa da Brown'un, bu zorluktaki beş maddelik testi öne sürerek, esasen, Birleşik Krallık'ın Euro'ya geçişine bilinçli olarak "hayır" demeye çalıştığını söylemek mümkündür (Elliott, 2003).

Brown'un, Birleşik Krallık'ın EPB'ye katılma sürecinde, kılavuz niteliğinde öne sürdüğü ve geçilmesi gerektiğini belirttiği beş maddelik testin ilk sorusu; Birleşik Krallık'a uzun dönemde yatırım yapacak şirketler açısından bakıldığında Euro'yu kabul etmenin daha iyi koşullar sağlayıp sayılamayacağı ile ilgilidir. İkinci test sorusu, ortak bir para birimini benimsemenin mali hizmetler sektörüne etkilerinin ne olacağıdır. Üçüncü soru, Birleşik Krallık ve diğer Euro bölgesi üyelerinin

ekonomik yapıların birleşmenin sürdürülebilirliği bağlamında yeterince uyumlu olup olmadığıdır. Testin dördüncü sorusu, olası sorunlar karşısında bu sorunlarla mücadele noktasında yeterli manevra alanının olup olmadığıdır. Beşinci ve son soru ise, Euro’yu benimsemenin yüksek büyüme oranlarına ulaşılmasına, istihdamın artmasına ve istikrarın sağlanmasına olumlu etki yapıp yapmayacağıdır (Glover, 2000). Beş maddelik ekonomik testin başarıyla geçilebilen tek maddesi, maddeler içerisinde en az önemli olan, Euro’nun mali hizmetler sektörüne etkisi konusundaki madde olmuştur. Testin en önemli iki maddesi: Birleşik Krallık ekonomisinin Euro bölgesi ülkelerin ekonomileri ile sürdürülebilir bir biçimde bütünleşip bütünleşemeyeceği hakkındaki üçüncü madde ve herhangi bir sorun olması durumunda bu sorunlarla baş edebilme noktasında yeterli manevra alanına sahip olup olmayacağıyla ilgili olan dördüncü maddelerdir. Testin geride kalan diğer iki maddesinin başarılmasının, bu maddeleri geçmeden imkânsız olduğu söylenebilir (Elliott, 2003). Beklenildiği üzere, beş maddelik test başarısız olmuş ve bu 2003 yılında bizzat Brown tarafından ilan edilmiştir (Chambers, 2008: 13).

Buna ek olarak, Blair döneminde, 1999 yılında, ADKM-I’in yerini alan ADKM-II etkin hale getirilmiştir. ADKM-II, Euro’ya geçmeyen ülkelerin para birimlerinin Euro karşısında belirlenen bir oranda dalgalanması öngörmüştür; ancak Birleşik Krallık bu mekanizmanın da dışında kalmayı yeğlemiştir (Samur, 2016: 243).

Birleşik Krallık’ın Maastricht Antlaşması’nın ortak para biriminin uygulanmasına yönelik hükümlerine dair çekince koyması ve Euro’yu kabul etmemesi, ardından Brown tarafından ileri sürülen beş maddelik testle birlikte Euro’ya geçişin tabiri caizse bilinçli bir şekilde zora koşulması, Birleşik Krallık’ın neden AB’nin şüpheli üyesi olarak adlandırıldığını gösterir niteliktedir. Öte yandan, Birleşik Krallık’ın Maastricht Antlaşması öncesi süreçte de ortak bir para biriminin benimsenmesine ilişkin girişimlere mesafeli yaklaştığı unutulmamalıdır. Birleşik Krallık EPB’ye geçiş yönünde atılan adımlar karşısında gerek Maastricht Antlaşması öncesinde gerekse Maastricht Antlaşmasını takip eden süreçte şüpheli bir tutum benimsemiştir.

Birleşik Krallık dışında Euro’ya muhalefet eden bir diğer üye ise Danimarka olmuştur. Maastricht Antlaşması’nda yer alan protokolde, Danimarka’nın EPB’nin üçüncü aşamasına geçmeden önce bir referandum düzenleyeceği ve buna göre EPB’nin üçüncü aşamasına katılmak istemediğini belirtmesi durumunda Euro bölgesi dışında kalacağı ifade edilmiştir (bkz. Treaty on European Union, 1992). Danimarka 23 Eylül 2000 tarihinde gerçekleştirilen referandumda Euro’ya geçişi %53,1 oy oranıyla reddetmiştir (bkz. Tablo 4: AB Referandumları) ve Euro’ya geçiş için tüm kriterleri sağlamakla birlikte, opt-out hakkı uyarınca Euro bölgesinin dışında kalmayı tercih etmiştir.

EPB’nin üçüncü aşamasına geçiş sürecinde dikkatleri çeken bir diğer ülke ise İsveç olmuştur. AB üyesi ülkelerin yakınsama kriterlerini karşılamalarına ilişkin detaylı raporu da içeren Brüksel Zirvesi’nin karar metninde, İsveç’in yakınsama kriterlerinden faiz hedefini yerine getirmede

beklenen başarıyı sağlayamadığı için ortak para birimini benimseyecek ülkeler arasında yer almadığı açıklanmıştır (bkz. EUR-Lex, 1998). İsveç ise, gerekli kriterleri yerine getirmesi durumunda Euro'yu kullanmaya başlayacağını taahhüt etmiştir (EU (t.y.), Which countries...). Bununla birlikte, İsveç'te 14 Eylül 2003 tarihinde Euro'ya geçiş konusunda bir referandum düzenlenmiş ve Euro %56,2 oy oranıyla reddedilmiştir (bkz. Tablo 4: AB Referandumları). İsveç'te düzenlenen referandumdan çıkan Euro'ya ret kararı, İsveç'in neden yaklaşık yirmi yıldır Euro bölgesi ülkelerinin arasında dahil olmadığını açıklar niteliktedir.

3.3.4.2.2. Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ve Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası

İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden süreçte hüküm süren Soğuk Savaş yılları, ABD ve SSCB'yi dünya siyaset sahnesinin iki büyük gücü olarak ortaya çıkartmış ve Avrupa kıtası dâhil dünyanın geri kalanının bu iki ülke etrafında kümelenmesini ya da bağlantısız bir politika izlemesini beraberinde getirmiştir. Bu süreçte, Batı Avrupa'da ekonomik bütünleşme sürecine destek veren ABD, güvenlik alanında kıtadaki üstün konumunu hissettirmiş ve NATO'nun kurulmasıyla beraber Avrupalı devletleri kendi güvenlik şemsiyesi altına almıştır. Ekonomik alanda ulusüstü bütünleşme çabalarına hız veren Avrupalı ülkeler, dış politika ve savunma alanındaki bütünleşme çabalarının beklenen başarıyı sağlayamamasının da etkisiyle, dış politikalarını ve güvenliklerini kendi ulusal politikaları bağlamında ve NATO ittifakı bünyesinde sağlama yoluna gitmişlerdir.

Ekonomik bütünleşme alanında sağlanan başarının, ortak bir Avrupa dış politikası ya da güvenlik ve savunma politikasının oluşturulmasında sağlanamamasının ardında, başta Birleşik Krallık ve Fransa³² gibi ülkelerin, geleneksel politikalarının da etkisiyle dış politika ve güvenlik politikaları alanında ulusal egemenliklerini ulusüstü kurumlara devretmek istememeleri ve bu alanlardaki bağımsızlıklarını muhafaza etmek istemeleri bulunmaktadır (Tuğtan, 2016: 255). Bununla birlikte, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve NATO'nun varlık nedeni olan SSCB tehdidinin ortadan kalkmasıyla birlikte, NATO'nun Avrupa'nın güvenlik sistemindeki rolü sorgulanır hale gelmiştir. Bu da, AB ülkelerinin ortak bir Avrupa dış ve güvenlik politikasına dair tutumunun değişmesine neden olmuştur.

Bu çerçevede, 1990'lı yıllarda, Soğuk Savaş süresince ABD'nin hegemonyası altında sağlanan Avrupa güvenliğinin, AB üyesi ülkelerin kendi imkân ve kabiliyetleriyle korunması amacı doğrultusunda, dış politika, güvenlik ve savunma alanlarında ortak bir Avrupa politikasının oluşturulmasına yönelik adımlar hız kazanmıştır. Diğer taraftan, 1990'lı yılların başında AB'nin güvenlik ve savunma alanlarındaki yetersizliğini ortaya koyan birtakım olaylar yaşanmıştır. Bu dönemde, Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nde yaşanan iç çatışma ve savaş, AB'nin

³² Charles de Gaulle yönetimindeki Fransa, 1966 yılında kurucuları arasında yer aldığı NATO'nun askeri kanadından da çekilerek, ulusal güvenliğini ve savunmasını ABD şemsiyesi altında sürdürmek istemediğini de göstermiştir.

Soğuk Savaş sonrası süreçte de NATO'ya ve dolayısıyla ABD'ye olan ihtiyacını bir kez daha gözler önüne sermiştir. Öyle ki, 2003 yılında yayımlanan Avrupa Güvenlik Strateji Belgesi'nde de ifade edildiği üzere, Balkanlar'daki çatışmalar ABD, Rusya, NATO ve diğer uluslararası ortakların iş birliğiyle çözümlenebilmiştir (European Council, 2003: 10). Balkanlarda yaşanan olaylar, AB'nin henüz Avrupa kıtasında yaşanan çatışmalara dahi Amerika kıtasından gelen destek olmadan müdahale edebilecek konumda olmadığını göstermesinin yanı sıra, AB'nin dış politika alanında tek bir ses olarak hareket etme konusundaki başarısızlığının da bir örneği olmuştur.

AB'nin kurumsal anlamda ortak bir dış politika oluşturma girişimlerinin, 1970 yılında Lüksemburg (Davignon) Raporu ile oluşturulan Avrupa Siyasi İşbirliği'ne kadar uzandığı görülmektedir (Tangör, 2016:679). Nitekim ortak bir dış politika oluşturulması yönünde ilk kez resmî bir beyanda bulunulan ATS de "Dış Politika Alanında Avrupa İşbirliğine İlişkin Hükümler" başlığı altında yer alan 30. Maddesi ile antlaşmaya taraf ülkelerin Avrupa Siyasi İşbirliği çerçevesinde düzenli toplantılar yapmalarını ve ortak bir Avrupa dış politikası belirleyerek uygulamalarını karara bağlanmıştır (bkz. Single European Act, 1987: Madde 30). Öte yandan, üye ülkelerin dış politika alanında ortak kararlar alınması ve bu kararların yürütülmesine dair çekinceleri dolayısıyla (Tangör, 2016: 680), ATS'de Avrupa Siyasi İşbirliği'ne dair hükümlerin yer aldığı başlık AB antlaşmaları kapsamına alınmamıştır. Diğer taraftan, imzacı tarafların ATS'nin yürürlüğe girmesinden beş yıl sonra bu başlıkta herhangi bir revizyonun gerekli olup olmadığı konusunda inceleme yapacakları karara bağlanmıştır (Single European Act, 1987: Madde 30(12)).

Ortak bir Avrupa dış politikasının oluşturulması fikrine ATS'de değinilmekle birlikte, ODGP resmî olarak Maastricht Antlaşması ile şekillenmiş ve AB'nin kurumsal temelini oluşturan üç sütunundan biri olarak benimsenmiştir. Maastricht Antlaşması'nın "Ortak Dış Politika ve Güvenlik Hakkındaki Hükümler" adındaki 5. başlığı altında imzacı taraflar, dış politika ve güvenlik politikasının tüm alanlarını kapsayan bir ODGP tanımlayıp yürütmeyi taahhüt etmişlerdir (bkz. Treaty on European Union, 1992: Madde J.1(1)). ODGP; AB'nin çıkarlarının, bağımsızlığının ve bütünlüğünün koruması, AB ve üyelerinin güvenliğinin güçlendirilmesi, Avrupa'da ve uluslararası alanda barış ve güvenliğin tesisi ve iş birliğinin sağlanmasının yanı sıra Avrupa ile özdeşleşen temel değerlerin güvence altına alınmasını hedeflemektedir (Treaty on European Union, 1992: Madde J.1(2)). Bu çerçevede ODGP, taraf ülkelerin tümü arasında barış, güvenlik ve iş birliğinin sağlanmasına katkı sağlayacağı gibi, söz konusu ülkelerin AB'nin benimsemiş olduğu ortak değerler çerçevesinde hareket etmeleri bağlamında bu değerlerin yaygınlaşmasına da zemin hazırlamaktadır.

Maastricht Antlaşması, ayrıca, ODGP'nin zamanı geldiğinde ortak savunmayı sağlayacak ortak bir savunma politikasının oluşturulmasına dair hükümler de içermektedir (bkz. Treaty on European Union, 1992: Madde J.4(1)). AB, ODGP kapsamında AGSP'nin oluşturulacağını karara bağlayarak, üye ülkelerin güvenlikle ilgili tüm sorumluluklarını kurumsal bir çerçeveye dayandırma amacı taşımıştır.

AB için ortak bir AGSP'nin benimsenmesi ve bu politikaları yürütecek bir örgütlenmenin oluşturulması düşüncesi, resmî olarak ilk kez Maastricht Antlaşmasında yer almakla birlikte, Avrupa bütünleşmesi tarihinin daha erken zamanlarına kadar uzanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ertesinde oluşturulan ve 1954 yılında BAB'a dönüştürülen Brüksel Antlaşması Teşkilatı ve AKÇT'nin ardından oluşturulması hedeflenen; ancak ulusüstü bir örgütlenme biçimini hedeflemesi nedeniyle hayata geçirilemeyen AST, bu bağlamda örnek olarak verilebilir. Avrupa için ortak bir savunma politikası oluşturma çabaları BAB ve AST girişimleriyle başlamış olsa da Soğuk Savaş'ın bitimine kadar Batı Avrupa'nın güvenliğini sağlama noktasında ABD'nin desteğine olan gereksinimi devam etmiş ve kurumsal anlamda ortak bir Avrupa güvenlik ve savunma politikası oluşturulamamıştır.

AGSP'nin oluşturulması yönündeki hedef, Maastricht Antlaşması'nı takiben imzalanan AB antlaşmalarında ve daha sonra gerçekleştirilen pek çok zirve toplantısında da yinelenmiştir. Nitekim Amsterdam Antlaşması, ODGP'nin geliştirilmesine yönelik olarak daha detaylı hükümlere yer vermekle birlikte, ODGP çerçevesinde ortak bir Avrupa savunma politikasının aşamalı olarak oluşturulması hususuna da vurgu yapmıştır. Amsterdam Antlaşması, Maastricht Antlaşması'nın da değinildiği üzere, gerçek bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliğinin (AGSK) yaratılması bağlamında, BAB'ın AB'nin ayrılmaz bir parçası olduğu tekrar vurgulanmıştır. Antlaşma'da BAB'ın ODGP'nin savunma ayağının uygulanması ve NATO ittifakı içerisinde geliştirilmesi konusunda AB'ye aktif destek sağlayacak bir yapı olduğu belirtilmiştir. Buna göre, BAB'ın AGSK'ye "Petersberg Görevleri" olarak da bilinen insani yardımlar, kurtarma faaliyetleri, barışı oluşturma ve koruma görevleri ile kriz dönemlerinde alınacak askeri önlemler dahilinde sivil ve askeri nitelikteki operasyonlarda destek verebileceği karara bağlanmıştır (bkz. European Union Treaty of Amsterdam, 1997). Bununla birlikte, AB'ye entegre edilmeye çalışılan BAB'a AB üyelerinin tümünün dahil olmaması, dahil olan üyelerinin ise aynı zamanda NATO üyesi olmaları, AGSK'nin gelişiminin önünde engel olarak belirmiş ve dolayısıyla AGSP'nin istenilen başarıyı gösterememesine neden olmuştur. Nitekim kurumları zamanla AB'ye devredilen BAB 2011 yılında lağvedilmiştir (bkz. Tangör, 2016: 682).

Bu süreçte ABD'nin tutumu incelendiğinde, ülkenin Batı Avrupa'da AGSK'nin oluşturulması çabalarına destek vermekle birlikte, bu çabaları AB'nin kendisine duyduğu ihtiyacın da farkında olarak ulusal çıkarları doğrultusunda şekillendirmeye çalıştığı görülmektedir. Öyle ki, ABD tarafından, literatürde "3D" olarak da yer alan birtakım şartlar ileri sürülmüş ve bunların AB'nin ortak güvenlik ve savunma yapıları tarafından yerine getirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. 3D olarak bilinen söz konusu şartlar, AB'nin ortak güvenlik ve savunma yapılarının, ABD ve dolayısıyla NATO'dan ayrışmaması (*No Decoupling*), NATO'nun sahip olduğu imkân ve kabiliyetleri kopyalamaması (*No Duplication*) ve AB üyesi olmayan NATO müttefiklerine yönelik ayrımcılık uygulamamasıdır (*No Discrimination*) (bkz. Tuğtan, 2016: 258). ABD'nin koyduğu şartlardan da anlaşılacağı üzere, AGSK ile Avrupa'ya ABD'den ayrı bir savunma kapasitesi kazandırılması

hedeflense de AGSK'nin NATO bünyesinde gelişmek durumunda kaldığı görülmektedir. Nitekim BAB'ın, NATO ittifakı içerisinde geliştirilmesi ve NATO'nun politikalarıyla ve üye ülkelere yüklediği sorumluluklarla çalışmayacak şekilde faaliyet göstermek durumunda olduğu konusunda, Amsterdam Antlaşması'nda da görüldüğü üzere, mutabık kalınmıştır.

Amsterdam Antlaşması ile, ayrıca, ODGP'den sorumlu bir ODGP Yüksek Temsilciliği makamı da oluşturulmuştur. Antlaşma'ya göre, ODGP Yüksek Temsilcisi aynı zamanda AB Konseyi Genel Sekreteri olarak görev yapmaktadır. Dahası, ODGP'nin gelişimini izlemek amacıyla "Planlama ve Erken Uyarı Birimi" oluşturulmuştur (bkz. European Union Treaty of Amsterdam, 1997). ODGP yüksek temsilciliği görevine atanan ilk isim ise, NATO eski genel sekreteri Javier Salona olmuştur (Tangör, 2016: 697; Tuğtan, 2016: 259). Söz konusu makama Salona'nın getirilmesi ve AGSK'nin NATO'nun faaliyetleriyle çatışmayacak şekilde tasarlanması ortak bir ODGP geliştirilme çabalarına rağmen ABD'nin gölgesinin hala Batı Avrupa üzerinde olduğunu ortaya koymaktadır.

AGSK'nin oluşturulması aşamasında en önemli gelişmelerden biri, 3-4 Aralık 1998 tarihlerinde Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac ve Birleşik Krallık Başbakanı Tony Blair arasında gerçekleştirilen St. Malo Zirvesi olmuştur. Birleşik Krallık ve Fransa arasında gerçekleştirilen Zirve, Birleşik Krallık açısından değerlendirildiğinde, AB'nin ortak güvenlik ve savunmasına yönelik süregelen tutumunu değiştirmesi ve AB'nin kendi güvenlik ve savunmasını sağlama noktasında etkinliğini arttırarak yeni bir yapı oluşturması gerektiği fikrini benimsemesi bağlamında önem taşımaktadır. Blair, halefi Major'un ortak para politikasından çekilme kararını sürdürmesine rağmen, sıra OGSP'ye geldiğinde daha ılımlı bir tavır sergilemiştir. Blair'in bu tavrını, Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkilerinde yakınlaşmanın bir göstergesi olarak değerlendirmek mümkündür.

St. Malo Zirvesi sonucunda Avrupa savunmasına ilişkin olarak yayımlanan ortak bildiride, Birleşik Krallık ve Fransa, AB'nin savunmasına ilişkin olarak bazı hedefler belirlemiş ve AB'nin bu hedeflere ulaşması doğrultusunda birlikte hareket etmeye hazır olduklarını vurgulamışlardır. Belirlenen hedefler çerçevesinde, AB'nin uluslararası alanda tüm gücüyle etkin bir pozisyonda olması ve NATO'nun müdahil olmadığı uluslararası krizlere müdahalede bulunabilecek özerk eylem kapasitesine sahip olan "askeri bir birliğe" sahip olması gerektiğinin altı çizilmiştir. Ayrıca, oluşturulacak askeri birliğin NATO ve Brüksel Antlaşması Teşkilatı kapsamında verilen ortak savunma taahhütlerinin de dikkate alınarak, NATO altyapılarını kopyalamaksızın stratejik planlama yeteneğine kavuşturulması ve yeni risklere hızlı tepki verebilecek, güçlü ve rekabetçi bir Avrupa savunma sanayi ve teknolojisiyle desteklenmesi gerektiği ifade edilmiştir (bkz. UK Parliament, 2000).

St. Malo Zirvesi sırasında Birleşik Krallık'ın AB'nin savunma ve güvenlik politikalarına yönelik değişen tavrının, AGSP'nin oluşturulmasına giden yolda bir yapı taşı niteliğinde olduğu söylenebilir. Nitekim St. Malo Zirvesi sonuç bildirisi, Birleşik Krallık'ın AB için ortak savunmayı sağlayacak askeri bir birliğin oluşturulması konusunda yaptığı bir açık beyan niteliğindedir. Bununla birlikte, Birleşik Krallık'ın Avrupa savunmasının, temel olarak, NATO ekseninde şekillenmesi ve ABD ile iş birliği içerisinde geliştirilmesi gerektiğini savunmaktan geri durmadığı da dikkat çekmektedir. Öyle ki, geleneksel olarak ABD ile ilişkilerine önem veren Birleşik Krallık, AB'nin savunma politikalarının da bu doğrultuda şekillenmesi gerektiğine inanmaktaydı. Bu çerçevede, Birleşik Krallık'ın Avrupa savunmasına yönelik olarak tutumunun, aslında, 1980'li yıllardan bu yana pek fazla değişmediğini vurgulamak gerekir. Bu çalışma kapsamında da sıklıkla söz edilen 1988 yılında yaptığı Bruges Konuşması sırasında Thatcher (1988), Avrupa'nın savunmasının NATO şemsiyesi altında ve ABD desteğiyle sürdürülmesine olan inancını ifade etmiştir. Bu doğrultuda, BAB'ın da NATO'ya alternatif olarak değil NATO'nun Avrupa ayağını güçlendirici bir unsur olarak geliştirilmesi gerektiğini savunmuştur.

1999 yılı Haziran ayında Köln'de ve Aralık ayında Helsinki'de gerçekleştirilen Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Zirveleri de Amsterdam Antlaşması'na atıfta bulunarak, AGSP'nin hayata geçirilerek, kurumsal bir görünüme kavuşturulması hedefini benimsenmiş olmaları dolayısıyla önem taşımaktadır. Sözü geçen Zirveler sırasında, AGSP'nin güçlendirilmesi bağlamında, AB'nin askeri ve askeri nitelik taşımayan kriz yönetim kapasitelerinin artırılması hedeflenmiştir. Bu kapsamda, Köln'de gerçekleştirilen Zirve'de AB'nin kriz dönemlerinde, NATO'ya bağımlı kalmadan da etkinlik gösterebilmesini ve müdahalede bulunabilmesini sağlayacak askeri bir yapının oluşturulması konusu tekrar gündeme alınmıştır. Bununla birlikte, bu yapının NATO'nun imkânlarını kopyalamaktan kaçınacağı ve bir Avrupa ordusu yaratmak anlamına gelmeyeceği özel olarak vurgulanmıştır. Oluşturulacak askeri yapının NATO'nun mevcut etkinliğine zarar vermeyecek biçimde organize edilmesinin yanı sıra, uluslararası barış ve güvenliği sağlama hedefi doğrultusunda eylemlerini BM Şartı uyarınca ve NATO üyesi olup AB üyesi olmayan ülkeler ve AB'ye aday ülkelerle dayanışma halinde gerçekleştirmesi hedeflenmiştir (bkz. European Council, 1999). Helsinki Zirvesi'nde de Köln Zirvesi sırasında alınan kararlara uygun olarak, 2003 yılına kadar "Petersberg Görevleri"ni yerine getirmekle görevli 50,000-60,000 kişilik, altmış gün içinde toplanacak ve bir yıl süresince aktif görev alabilecek, bir Avrupa Acil Müdahale Gücü'nün kurulması kararlaştırılmıştır (European Council, 1999). Tüm bu gelişmeler Birleşik Krallık açısından incelendiğinde, dönemin Birleşik Krallık Başbakanı Blair'in, Avrupa Acil Müdahale Gücü'nün NATO'yu destekleyici askeri bir oluşum olarak kurulmasına ve birtakım sorumluluklar üstlenmesine sıcak baktığı görülmektedir (Jones, 2007: 176).

2003 yılı için belirlenen hedefler başarıya ulaşamamıştır; ancak takip eden süreçte, Acil Müdahale Gücü'nün kurulması dışında, ortak bir AGSK oluşturulması bağlamında kurumsal atılan adımlar hız kesmeden devam etmiştir. Bu kapsamda, özellikle AB ve NATO arasında savunma ve

güvenlik alanındaki iş birliği konusunda 2000’li yıllarda yaşanan gelişmeler dikkat çekmektedir. Bu dönemde gelişen iş birliğinin başlangıcı, NATO Genel Sekreteri ve AB Başkanlığının aralarındaki iş birliğinin kapsamı ve istişare yöntemlerini tanımladıkları 24 Ocak 2001 tarihine kadar uzanmaktadır (bkz. NATO, 2004). Söz konusu tarihten sonra ikili ilişkilerdeki en önemli iki gelişme 2002 yılında yayımlanan “AGSP üzerine NATO-AB Deklarasyonu” ve ardından Mart 2003’te uygulamaya konulan “Berlin Artı Düzenlemeleri” olmuştur. 16 Aralık 2002’de yayımlanan NATO-AB Deklarasyonu, AB’nin yürüteceği askeri operasyonlar dâhilinde NATO’nun planlama kabiliyetlerine ulaşımını öngördüğü gibi, stratejik ortaklığın siyasal temellerini de belirlemiştir. 17 Mart 2003 tarihinde yürürlüğe giren Berlin Artı Düzenlemeleri ise, AB ve NATO’nun güvenlik ve savunma alanında stratejik iş birliğine gitmelerini karara bağlayan bir güvenlik mutabakatı niteliğindedir. Buna göre, AB’nin kendi yürüttüğü kriz yönetimi operasyonlarında NATO’nun askeri kapasite ve imkânlarından ve planlama desteğinden faydalanabilmesi mümkün hale gelmiştir (bkz. NATO, 2004).

2000’li yıllarda ODGP açısından önemli sayılabilecek bir diğer gelişme ise, ODGP’nin sorunsuz işlemesi doğrultusunda atılan adımların Nice Antlaşması’nda benimsenen “güçlendirilmiş iş birliği” ilkesiyle daha da ileri taşınması olmuştur. Güçlendirilmiş iş birliği, AB genelinde ortak hareket edilmesi ve ortak bir tutumun benimsenmesiyle ilgilidir. Güçlendirilmiş iş birliği ODGP konusunda mümkün olmakla birlikte, askeri ya da savunma konularını kapsamamaktadır (Treaty of Nice, 2001: Madde 27b, 27d). Güçlendirilmiş iş birliğinin sağlanması için, Komisyon’un ya da asgari sekiz üye ülkenin önerisinin, AP’ye danışıldıktan sonra, AB Konseyi tarafından nitelikli çoğunluk ile onaylanması gerekir (Treaty of Nice, 2001: Madde 40a(2)). Güçlendirilmiş iş birliği ilkesinin benimsenmesiyle beraber, acil eylem gerektiren konularda alınacak kararların oybirliği kuralı nedeniyle engellenmesinin önüne geçilebilmesi amaçlanmıştır.

Ortak Avrupa savunması konusundaki bir diğer önemli gelişme ise, 2003 yılının Aralık ayında AB Konseyi tarafından kabul edilen ve ODGP Yüksek Temsilcisi Salona tarafından açıklanan “Avrupa Güvenlik Stratejisi” (AGS) olmuştur. AGS’de, Soğuk Savaş süresince ABD’nin Avrupa bütünleşmesinde ve Avrupa güvenliğinin sağlanmasında kritik bir rol üstlendiği belirtilmiş; ancak Soğuk Savaş sonrası süreçte karşılaşılan tehditlerle başa çıkmada tek başına hiçbir gücün yeterli olamayacağını altı çizilmiştir. Bu çerçevede, Avrupa’nın küresel güvenliğin sağlanmasında ve daha yaşanabilir bir dünyanın inşa edilmesinde sorumluluk üstlenmeye hazır olduğu vurgulanmıştır. AGS kapsamında, Avrupa’nın daha çeşitli, daha az görünür ve daha az tahmin edilebilir olan beş dinamik tehditle karşı karşıya olduğu iddia edilmiştir. Söz konusu tehditler: terörizm, kitle imha silahlarının yayılması, bölgesel çatışmalar, başarısız devletler ve organize suçlar olarak tanımlanmıştır (European Council, 2003:3). AB, sıraladığı bu tehditler karşısında “küresel düşün, yerel hareket et” prensibini benimsemiştir. Bu anlamda, komşu bölgelerden başlanarak güvenliğin inşa edilmesine katkıda bulunulması hedeflenmiştir. AB’ye göre, Soğuk Savaş döneminin bilinen tehditlerinin aksine, yeni tehditler tamamıyla askeri değildir ve dolayısıyla yalnızca askeri önlemler bu tehditlerle

başa çıkma konusunda yeterli olmayacaktır. Bu bağlamda, kriz yönetimi, çatışmayı önleme noktasında erken müdahale ve diplomatik yöntemler çerçevesinde başta ABD olmak üzere, diğer ülkeler ve bölgesel ve uluslararası örgütlerle iş birliği halinde hareket etmek önem taşımaktadır (European Council, 2003:3). AB, AGS ile birlikte güvenliğin sağlanması bağlamında sorumluluk üstlenmekten çekinmeyeceğini ve küresel bir misyon benimseyeceğini ilan etse de ABD ile iş birliğine özel olarak yapılan vurgu, güvenlik söz konusu olduğunda ABD'nin tamamıyla dışarıda bırakıldığı bir strateji benimsenemediğinin bir göstergesidir.

Nitekim AGS'nin uygulanmasına dair 2008 yılında yayımlanan raporda ise, ABD ile ortak tarih ve sorumluluklar temelinde gelişen ortaklığın yerinin doldurulamayacağına dair yapılan vurgu sonrasında, kriz yönetimi konusunda daha sıkı bir iş birliği için AB ve NATO'nun stratejik ortaklıklarının güçlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Raporda ayrıca, AGS'de AB'nin güvenlik çıkarlarına meydan okudukları ileri sürülen tehditlerin 2003 yılından bu yana yok olmadıkları, aksine daha karmaşık bir hal aldıkları ve bu tehditlere yenilerinin eklendiği vurgulanmıştır. Söz konusu yeni güvenlik tehditleri ise, siber güvenlik, iklim değişikliği ve enerji güvenliği olarak belirtilmiştir (bkz. Report on the Implementation of the European Security Strategy, 2008).

Günümüzde de geçerliliğini koruyan, Lizbon Antlaşması ile AB'nin üç sütuna dayanan yapısı lağvedilmiş ve ODGP'nin işleyişi konusunda birtakım değişikliklere gidilmiştir. Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'na (OGS)³³ ilişkin hükümler ise, Maastricht Antlaşması ve daha sonraki antlaşmalarda olduğu gibi ODGP çerçevesinde ele alınmıştır.

Lizbon Antlaşması'nın başlangıç kısmında taraflar, Avrupa'da ve dünyada barışı, güvenliği ve ilerlemeyi desteklemek amacıyla, Avrupa'nın kimliğini ve bağımsızlığını güçlendiren ve 42. maddede yer alan hükümlere uygun olarak ortak bir savunma politikasının aşamalı olarak belirlenmesini de kapsayan bir ODGP uygulamaya kararlı olduklarını beyan etmişlerdir (bkz. Consolidated Versions..., 2016). Madde 42 (1) uyarınca, OGSP, ODGP'nin ayrılmaz bir parçasıdır ve AB'ye sivil ve askeri imkânlarla dayanan operasyonel kabiliyet sağlar. AB, bu imkânları, BM Şartı'nda yer alan ilkelere uygun olarak, AB sınırları dışındaki barışı koruma, çatışmayı önleme ve uluslararası güvenliği güçlendirme görevlerinde kullanabilir. Bu görevler, üye devletler tarafından sağlanan kabiliyetler yardımıyla yerine getirilir (bkz. Consolidated Versions..., 2016: Madde 42 (1)). Aynı maddenin 2. bendi ise, AB'nin OGSP'sinin; belirli üye devletlerin güvenlik ve savunma politikalarının spesifik karakterine zarar vermeyeceğini, ortak savunmalarının NATO çerçevesinde sağlandığını kabul eden belirli üye devletlerin Kuzey Atlantik Antlaşması'ndan kaynaklanan yükümlülüklerine saygı göstereceğini ve bu çerçevede oluşturulan ortak güvenlik ve savunma politikasına uygun olacağını vurgulamaktadır (Consolidated Versions..., 2016: Madde 42 (2)). Ayrıca, Lizbon Antlaşması'nda OGSP ile bağlantılı olarak Avrupa Savunma Ajansı oluşturulmuş ve

³³ Lizbon Antlaşması ile birlikte AGSP, OGSP olarak anılmaya başlanmıştır.

üye ülkelerin OGSP'nin kullanımına sunacakları sivil ve askeri kabiliyetlerinin tespiti, tedariki, geliştirilmesi ve güçlendirilmesinde faaliyet göstermek üzere görevlendirilmiştir (Consolidated Versions..., 2016: Madde 42 (3)).

Lizbon Antlaşması'nda ODGP ve OGSP'nin yürütülmesinde (OGDP Yüksek Temsilciliği ile AB Komisyonu Dış İlişkiler Komiserliği makamları birleştirilerek oluşturulan) “Dış İşleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi” makamı yetkili kılınmıştır (bkz. Consolidated Versions..., 2016: Madde 18). Buna göre, OGSP'ye ilişkin kararlar, Dış İşleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi'nin önerisi ya da bir üye devletin girişimi üzerine AB Konseyi tarafından oy birliğiyle kabul edilir (bkz. Consolidated Versions..., 2016: Madde 42(4)).

Lizbon Antlaşması ile oluşturulan ve görevi uluslararası alanda AB'yi temsil etmek ve savunmak olan Dış İşleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilciliği makamına, 2009 yılında ilk getirilen ismin bir İngiliz olan Chatherine Ashton olması (Fontaine, 2010: 65), Birleşik Krallık'ın AB'nin ODGP'si üzerinde ne derece etkili olduğunu göstermesi bağlamında önem taşımaktadır.

Lizbon Antlaşması'nda, ayrıca, güçlendirilmiş iş birliğine ilişkin hükümler yinelenmiştir. Bununla birlikte, Lizbon Antlaşması'nda güçlendirilmiş iş birliğinin, Nice Antlaşması'ndan farklı olarak asgari dokuz üye ülkenin katılımıyla sağlanabileceği kararlaştırılmıştır (Consolidated Versions..., 2016: Madde 20(2)). Lizbon Antlaşması'na göre, ODGP çerçevesinde güçlendirilmiş iş birliğini tesis etmek isteyen ülkeler AB Konseyi'ne başvururlar. Öngörülen güçlendirilmiş iş birliğinin, ODGP ve diğer ortak politikalar ile uyumlu olup olmadığının tespiti için sırasıyla Dış İşleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi ve Komisyona iletilen başvuru, AP'nin de onayı sonrasında AB Konseyi tarafından oy birliğiyle karara bağlanır (Consolidated Versions..., 2016: Madde 329(2)). Güçlendirilmiş iş birliğinin ODGP için de uygulanabilmesi bağlamında, ODGP'nin zaman içerisinde daha ulusüstü bir görünüme büründüğünü söylemek mümkündür.

Bulunulan tüm girişimlere rağmen AB, ODGP ve dolayısıyla OGSP'nin uygulanması noktasında beklenen başarıyı sağlayamamıştır. Bu başarısızlığın ardındaki nedenlerin başında, AB'nin bağımsız devletlerin bir araya gelmesiyle oluşan bir birlik olması dolayısıyla bir ulus devlet niteliği taşınamaması gelmektedir. Her biri egemen bir ulus devlet olan AB üyeleri, ulusal çıkarları ve kimlikleri bağlamında farklılaşan dış ve savunma politikası anlayışlarına sahiptirler. Dahası, AB üyelerinin tarihsel tecrübeleri ve üçüncü ülkelerle olan ilişkileri de dış politika ve güvenlik alanındaki yetkilerini yüksek bir otoriteye aktarma düşüncesi karşısında beklenen iradeyi gösterememelerinde etkilidir. Bu nedenle, AB'nin dış politika ve güvenlik politikaları alanlarındaki bütünleşmesi istenilen düzeye ulaşamamıştır.

ODGP'nin bugün istenilen başarıyı yakalayamamasında Birleşik Krallık'ın da etkisi büyüktür. Birleşik Krallık, daha önce de belirtildiği gibi, Maastricht Antlaşması'nın müzakere sürecindeki

tutumu bağlamında, AB'nin ikisi hükümetlerarası düzeyde olmak üzere üç sütun üzerine inşa edilmesinde ve dolayısıyla ODGP'nin hükümetlerarası nitelik taşımasında etkili olan aktörlerden biridir. Birleşik Krallık, ayrıca, ODGP ve OGSP'sinin şekillenmesine katkı verse de dış ve güvenlik alanındaki politikaların NATO ve dolayısıyla ABD etkisi altında ilerlemesi için çaba göstermiş ve AB'nin bağımsız ve kendine ait bir savunma politikası oluşturmalarını esasen önleyerek bir anlamda bugün gelinen noktanın mimarı olmuştur.

3.3.4.3. Amsterdam ve Nice Antlaşmaları

Maastricht Antlaşması AB'nin kurucu antlaşmalarında revizyonları mümkün kılmıştır. Antlaşma'nın revize edilmiş hükümlerini denetlenmesi ve değerlendirilmesi için ise, 1996 yılından itibaren hükümetlerarası konferansların yapılması kararlaştırılmıştır (Treaty on European Union, 1992: Madde N). Bu çerçevede, 1997 yılında imzalanan Amsterdam Antlaşması ve 2001 yılında imzalanan Nice Antlaşması ile AB'nin işleyişi noktasında genişlemeye uyumlu olacak şekilde birtakım iyileştirmeler sağlanmıştır. Amsterdam Antlaşması'nın işlevi, Maastricht Antlaşması ve diğer kurucu antlaşmalarla ilgili bazı düzenlemeleri revize ederek AB'nin kurumsal yapısını güçlendirmek olmuştur (bkz. European Union Treaty of Amsterdam, 1997). Nice Antlaşması'nın başlıca işlevi ise, Amsterdam Antlaşması ile başlatılan AB kurumlarının reform sürecinin birliğin genişleme perspektifiyle uyumlu olacak şekilde tamamlanması ve Avrupa kıtasının tarihsel olarak bölünmüşlüğüne son verilmesi bağlamında yeni üyelerin birliğe katılması için kurucu antlaşmalarda birtakım değişiklikler yapılması olmuştur (bkz. Treaty of Nice, 2001).

Gerek Amsterdam Antlaşması gerekse Nice Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi, üye ülkelerde gerçekleştirilen referandumları takiben gerçekleşmiştir. 1997 yılında imzalanan Amsterdam Antlaşması, Danimarka ve İrlanda'da 1998 yılında gerçekleştirilen referandumlarda her iki ülke halkının da onay vermesi neticesinde sorunsuz bir biçimde onaylanmıştır ve 1 Mayıs 1999'da uygulanmaya başlamıştır. Nice Antlaşması'nda ise, süreç biraz daha farklı gelişmiştir. İrlanda'da Haziran 2001'de gerçekleştirilen birinci referandumda %46,1 oy oranı ile reddedilen antlaşma, Ekim 2002'de gerçekleştirilen ikinci referandumda halkın %62,9'unun verdiği destek sonrasında onaylanmış (bkz. Tablo 4: AB Referandumları) ve 1 Şubat 2003'te yürürlüğe girmiştir. Birleşik Krallık ise, müzakere sürecinde Amsterdam Antlaşması'nın bazı maddelerine yönelik çekincelerini ortaya koymakla birlikte; Nice Antlaşması AB'nin Doğu'ya doğru genişlemesine yönelik düzenlemeleri içermesi dolayısıyla Birleşik Krallık'ta ciddi bir itiraz ile karşılaşmamıştır. Sonuç olarak, Birleşik Krallık söz konusu iki antlaşmayı da referanduma taşımadan onaylamış ve Avrupa bütünleşmesinin yavaşlamasına neden olan ülke olmamıştır. Diğer taraftan Birleşik Krallık'ın bütünleşmeye verdiği desteğin sınırlı olduğunun da altının çizilmesi gerekmektedir.

Çalışmanın bu kısmı iki alt başlığa ayrılmıştır. 1989 Topluluk İşçilerinin Temel Sosyal Hakları Şartı hem AB genelinde çalışanların temel sosyal haklarının tanınması hem de Avrupa

bütünleşmesini daha güçlü bir hale getirme hedefine hizmet etmesi bağlamında önem taşımaktadır. Birleşik Krallık'ta Topluluk İşçilerinin Temel Sosyal Hakları Şartı'nın imzalandığı sırada ve sonrasında hükümeti yönetmekle görevli Muhafazakâr Partili liderler, Şart'ı imzalamayarak söz konusu şartın antlaşmalar arasında yer almasını önlemiş ve deyim yerindeyse Avrupa sosyal platformunun oluşturulmasına engel olmuştur. Öte yandan, İşçi Partisi'nin iktidarı döneminde ülkenin tutumu da değişmiş ve Birleşik Krallık'ın da onayını alan Topluluk İşçilerinin Temel Sosyal Hakları Şartı, Amsterdam Antlaşması ile AB antlaşmaları arasındaki yerini almıştır. Bu çerçevede, Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşmesine yönelik değişen tutumuna bir örnek oluşturan söz konusu Şart sıradaki ilk alt başlıkta incelenmiştir.

Amsterdam Antlaşması ile, ayrıca, 1985 yılında imzalanan ve taraf ülkeler arasında kişilerin serbest dolaşımını öngören ve sınır kontrollerini kaldıran Schengen Anlaşması da AB antlaşmaları arasına dahil edilmiştir. Schengen Anlaşması ile yaratılan Schengen bölgesi, Birleşik Krallık'ın üyeliği süresince dahil olmadığı bir politika alanı olmakla birlikte AB'nin en önemli başarılarından biri niteliğindedir. Bu anlamda, ikinci alt başlıkta ise, Schengen Anlaşması ve Birleşik Krallık'ın AB'nin bu anlaşmaya yönelik tutumu ve bu tutumun Avrupa bütünleşmesine yansımaları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

3.3.4.3.1. Topluluk İşçilerinin Temel Sosyal Hakları Şartı

Topluluk İşçilerinin Temel Sosyal Hakları Şartı, ortak pazarın oluşturulması hedefiyle bağlantılı olarak, Birleşik Krallık haricindeki on bir üye ülkenin devlet ve hükümet başkanları tarafından, 1989 yılının Aralık ayında gerçekleştirilen Strasburg Zirvesi'nde kabul edilmiştir. Topluluk İşçilerinin Temel Sosyal Hakları Şartı imzacı taraflar arasında ortak değerlere ve uygulamalara dayanan sosyal bir boyut oluşturmayı hedeflemiştir (bkz. European Council, 1989). Bununla birlikte İşçilerinin Temel Sosyal Hakları Şartı'nın AB antlaşmaları arasına katılma süreci oldukça zorlu olmuştur. Bu süreçte, özellikle Birleşik Krallık'ın tutumunun oldukça belirleyici olduğunu söylemek mümkündür.

Birleşik Krallık açısından incelendiğinde, dönemin hükümetinin Topluluk İşçilerinin Temel Sosyal Hakları Şartı'nı imzalamayı reddederek Avrupa bütünleşme sürecini bir kere daha sekteye uğrattığı görülmektedir. Topluluk İşçilerinin Temel Sosyal Hakları Şartı'nın imzalandığı sırada Birleşik Krallık Başbakanı olan Thatcher, Şart'a işçilerin çalışma şartlarının ve erişecekleri sosyal olanakların Avrupa seviyesinde belirlenecek olması dolayısıyla sıcak bakmamıştır (McCormick, 2015: 454-455). Thatcher'ın Topluluk İşçilerinin Temel Sosyal Hakları Şartı karşısındaki tutumu söz konusu olduğunda, Birleşik Krallık'ta Avrupa şüpheciliğinin en açık şekilde dışa vurumu niteliğinde sayılabilecek olan Bruges Konuşması'na da değinmek gerekmektedir. 8 Eylül 1988 tarihli İşçi Sendikaları Kongresi'nde, o sırada Avrupa Komisyonu Başkanlığı görevini yürüten Jacques Delors, Birleşik Krallık işçi hareketinin Avrupa toplum modelini benimsemesi ve Avrupa'da sosyal hakların koruma altına alındığı bir platform oluşturulması konusunda Komisyon'a destek vermesi gerektiğini

belirten bir konuşma gerçekleştirmiştir (Willets, 2018). Thatcher ise, 20 Eylül 1988’de gerçekleştirdiği Bruges Konuşması’nda, Avrupa devletlerinin ortak çıkarlarının bir arada olmayı gerektirdiği meseleler söz konusu olduğunda iş birliği yoluna gitmesi gerektiğini savunmakla birlikte, söz konusu alanda gerçekleşecek olası bir iş birliği dolayısıyla gücün Brüksel’de merkezileşmesi ve kararların halk tarafından seçilmemiş bürokratlar tarafından alınmasına karşı olduğunu açıkça ifade etmiştir (bkz. Thatcher, 1988). Bu anlamda, Bruges Konuşması’nın, Delors’un söz konusu konuşmasına bir nevi cevap niteliği taşıdığı görülmektedir (Willets, 2018). Bu konuşmadan da anlaşılabacağı üzere Thatcher, Topluluk İşçilerinin Temel Sosyal Hakları Şartı’na Birleşik Krallık’ın ulusal egemenliğine zarar vereceği ve dolayısıyla ülkenin ulusal çıkarlarıyla örtüşmediği düşüncesinden hareketle karşı çıkmıştır. Thatcher’ın Topluluk İşçilerinin Temel Sosyal Hakları Şartı’na ilişkin tutumunu onun sosyal politikalara da şüpheli bir perspektiften yaklaştığının bir göstergesidir.

Thatcher’dan sonra iktidara gelen Muhafazakâr Parti lideri Major başkanlığındaki hükümet de Topluluk İşçilerinin Temel Sosyal Hakları Şartı’na katılmayı reddetmiş ve Şart’ın Maastricht Antlaşması içerisinde yer almasını önlemiştir. Major’un tutumu dolayısıyla Şart, Maastricht Antlaşması’nın sonunda bir protokol olarak yer alabilmiştir. Topluluk İşçilerinin Temel Sosyal Hakları Şartı ancak Birleşik Krallık’ta yönetimin 1997 yılında el değiştirmesini takiben, başbakan olan İşçi Partisi lideri Blair tarafından imzalanmış ve Amsterdam Antlaşması ile AB antlaşmaları arasına dahil edilmiştir. Blair’in Topluluk İşçilerinin Temel Sosyal Hakları Şartı’na ilişkin ılımlı tavrı, Blair döneminde Birleşik Krallık’ın AB ile ilişkilerinde yaşanan yumuşama örneklerinden biridir. İkili ilişkilerdeki bu yumuşama, Avrupa bütünleşmesinin ilerlemesine katkı sağlamıştır.

Sonuç itibarıyla, Birleşik Krallık tarafından da onaylanan Amsterdam Antlaşması, 18 Ekim 1961’de Torino’da imzalanan Avrupa Sosyal Şartı³⁴ ve 1989 yılında imzalanan Topluluk İşçilerinin Temel Sosyal Hakları Şartı’na bağlılığı kabul etmiştir. Bu çerçevede, AB ve üye devletlerin hedefleri, istihdamın teşviki, yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi, uygun sosyal koruma sağlanması, işçi ve işveren arasında diyalogun sağlanması ve insan kaynaklarının geliştirilmesi olarak belirtilmiştir (bkz. European Union Treaty of Amsterdam, 1997: Madde 117).

3.3.4.3.2. Schengen Anlaşması

Avrupa’da kişilerin serbest dolaşımı ve iç sınır kontrollerinin kademeli olarak kaldırılması doğrultusunda atılan ilk adım, 14 Haziran 1985’te Batı Almanya, Fransa ve Benelüks ülkeleri tarafından imzalanan Schengen Anlaşması’dır. “Schengen Bölgesi”, 19 Haziran 1990 tarihli

³⁴ Avrupa Sosyal Şartı, Avrupa halklarının sivil ve siyasal haklarını korumayı ve bireylerin bu haklardan yararlanırken ırk, renk, cinsiyet, din, siyasi görüş, ulusal ya da sosyal kökenleri dolayısıyla ayrımcılığa uğramamalarını sağlamayı amaçlamıştır (bkz. Council of Europe, 1961).

Schengen Uygulama Sözleşmesi ve bu temelde kabul edilen kurallar çerçevesinde hayata geçmiştir (bkz. European Union Treaty of Amsterdam). 1985 yılından günümüze değin giderek gelişmekte olan Schengen bölgesi, çoğunluğu AB üyesi olan taraf ülkeler arasında iç sınırların kaldırılması yoluyla, bireylerin, iş insanlarının ve turistlerin pasaport kontrollerinden muaf olmalarına ve serbest dolaşımlarına imkân sağlamaktadır. Bugün yirmi altı üyesi bulunan Schengen bölgesine, Bulgaristan, GKRY, Hırvatistan, İrlanda ve Romanya haricindeki AB üyesi ülkelerin katılımı dışında, İsviçre, İzlanda, Liechtenstein ve Norveç dahildir (EU (t.y.), Countries).

Birleşik Krallık üyeliği süresince Schengen bölgesine dahil olmayarak dikkatleri çeken bir ülke olmuştur. Schengen Anlaşmalarının imzalandığı sırada başbakan olan Thatcher iktidar olduğu süre boyunca, AB içinde sosyal bir platform oluşturma ve insanların serbest dolaşımını sağlama yönündeki her türlü girişimin karşısında olma yönünde bir politika izlemiştir ve dolayısıyla Schengen Anlaşması'na taraf olmamıştır (Jones, 2007: 173- 174). Thatcher (1988), sınırlar konusuna Bruges Konuşması'nda da değinmiş ve bireylerin AB içinde seyahatinin de kolaylaştırılması gerekliliğini vurgulamakla birlikte, sınır kontrolünün tümüyle kaldırılamayacağını; çünkü ülke vatandaşlarının suç, uyuşturucu ticareti, terörist eylemler ve yasadışı göçten korumanın devletin görevi olduğunu savunmuştur. Bu çerçevede, Birleşik Krallık'ın Schengen Anlaşması'nı imzalamama gerekçelerinden biri, bir ada ülkesi olarak kıta Avrupa'sında yer alan AB üyelerine kıyasla daha fazla problemle karşı karşıya kalması olmuştur (McCormick, 2015: 115-116). Bu da, Birleşik Krallık'ın Schengen bölgesine dahil olmamasının, temel olarak, ülkenin Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumunu şekillendiren geleneksel nedenlerden de biri olan adalı kimliği, sınırlar konusundaki egemenliğin zedeleneyeceğine dair inanç ve güvenlik endişeleri etrafında şekillendiğini göstermektedir.

Schengen Anlaşması, 1997 yılında imzalanan Amsterdam Antlaşması'na eklenen bir protokolle birlikte AB antlaşmaları arasına entegre edilmiştir. Böylelikle, Schengen bölgesine dahil olan ülkeler, sınırların yönetimini yüksek otoriteye devretmişlerdir. Amsterdam Antlaşması imzalandığı sırada, Schengen Antlaşması'nı imzalayan ülkeler, AB üyelerinden Almanya, Fransa ve Benelüks ülkelerine ek olarak, Avusturya, Danimarka, Finlandiya, İspanya, İsveç, İtalya, Portekiz ve Yunanistan olmuştur. Bu ülkelere ek olarak, İzlanda ve Norveç de AB üyesi olmadıkları halde Schengen Anlaşması'na imzacı olarak Schengen bölgesi üyeleri arasında yer almışlardır (bkz. European Union Treaty of Amsterdam).

Birleşik Krallık ise, Thatcher sonrası süreçte de Schengen bölgesine yönelik şüpheli tutumunu sürdürmüştür. Opt-out hakkını kullanan Birleşik Krallık, Amsterdam Antlaşması ile AB antlaşmaları arasındaki yerini alan Schengen Anlaşması'na taraf olmamış ve sınır politikalarındaki egemenlik yetkilerini AB düzeyine devretmemiştir. Birleşik Krallık'ın bu tutumu, ülkenin Maastricht Antlaşması'nda Euro politikasına yönelik benimsediği tutuma benzer biçimde, bütünleşmenin daha ileri taşınmasını yavaşlatıcı yönde etki yapmıştır.

Amsterdam Antlaşması, Birleşik Krallık'ın Schengen Anlaşması'na taraf olmadığını resmen doğrulamakla birlikte, ülkenin istemesi durumunda anlaşmanın hükümlerini kısmen ya da tamamen uygulamayı talep edebileceğini de hükme bağlamıştır (bkz. European Union Treaty of Amsterdam, 1997). Amsterdam Antlaşması'nda, ayrıca, Birleşik Krallık ve İrlanda'nın³⁵ aralarındaki “ortak seyahat alanı” ile ilgili düzenlemeler yapma konusundaki serbestlikleri de onaylanmıştır (bkz. European Union Treaty of Amsterdam, 1997). Böylelikle, Schengen bölgesi dışında kalan Birleşik Krallık, kendisi ve İrlanda arasında kişilerin dolaşımının iki ülke tarafından özgürce düzlenebilmesini garanti altına almıştır.

Schengen Anlaşması'nı Amsterdam Antlaşması'na entegre eden protokol, 1985 ve 1990 tarihlerinde ortak sınırlardaki kontrolün kademeli olarak kaldırılması amacıyla Schengen'de imzalanan anlaşmaların, Avrupa'da bütünleşmeyi geliştirmeyi hedeflemesinin yanı sıra AB'yi özgürlük, güvenlik ve adalet alanına dönüştüreceğini vurgulamıştır. Buna göre, bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı olarak AB; kişilerin serbest dolaşımının sağlandığı ve dış sınır kontrolleri, sığınma³⁶, göç ve suçla mücadele ve önleme noktasında gerekli önlemlerin alındığı bir alan olarak tasarlanmıştır (bkz. European Union Treaty of Amsterdam, 1997). Bu çerçevede, Amsterdam Antlaşması, sınır, sığınma, göç ve serbest dolaşıma ilişkin diğer politikalar konusunda bazı düzenlemeler getirmiş ve bu düzenlemeleri “Vize, Sığınma, Göç ve Kişilerin Serbest Dolaşımına İlişkin Diğer Politikalar” başlığında tek bir çatı altında toplamıştır. Bu politika alanlarıyla ilgili konularda AB Konseyi'nin Amsterdam Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden sonraki beş yıl oybirliğiyle, geçiş süreci olan beş yıl sonrasında ise nitelikli çoğunluk ile karar alacağı ifade edilmiştir (bkz. European Union Treaty of Amsterdam, 1997: Title IIIa). Bu bağlamda, bu başlık altındaki düzenlemeler, hükümetlerarası nitelik taşıyan Adalet ve İçişlerinde İşbirliği sütunundan AB'nin ulusüstü nitelikteki AT sütununun yetki alanı kapsamına aktarılmıştır (Şemşit, 2010: 89-90). Ancak Birleşik Krallık, Schengen Anlaşması'na taraf olmadığı gibi, opt-out hakkı çerçevesinde sınır düzenlemeleri, sığınma ve göç alanındaki ortak politikalarının da dışında kalmayı tercih etmiştir. Birleşik Krallık'ın talebi halinde bu politikalara dahil olma hakkı saklı kalmakla birlikte, bu opt-out Amsterdam Antlaşması'na eklenen bir protokolle kabul edilmiştir (bkz. European Union Treaty of Amsterdam, 1997).

Özgürlük, güvenlik ve adalet alanının yaratılması bağlamında değerlendirilebilecek bir diğer önemli gelişme ise, AB'nin üçüncü sütunu olan Adalet ve İçişlerinde İşbirliği'nin isminin Amsterdam Antlaşması'nda “Cezai Konularda Polis ve Adli İşbirliği” olarak değiştirilmesidir. Bu

³⁵ İrlanda da Birleşik Krallık ile birlikte Schengen Anlaşması'na taraf olmamıştır.

³⁶ Sığınmacı, “zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi”dir (Uluslararası Göç Örgütü, 2013: 74). Mülteci ise, 1967 Protokolü ile değişik Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1A(2) maddesi uyarınca: “ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi” olarak tanımlanmaktadır (Uluslararası Göç Örgütü, 2013: 65).

çerçevede AB, üyeleri arasında cezai konularda polis ve adli iş birliğini sağlayarak ve ırkçılık ve yabancı düşmanlığıyla mücadele ederek vatandaşlarına özgürlük ve yüksek düzeyde güvenlik sağlamayı hedeflemiştir. İş birliğinin sağlanmasında polis alanında Avrupa Polis Ofisi (Europol), adli konulardaysa üye ülkelerin yetkilileri sorumlu kılınmıştır (European Union Treaty of Amsterdam, 1997). 2005 yılında ise, terörizm ve sınır ötesi suçlarla mücadelede AB ülkelerinin polis ve adli makamları arasında sınır ötesi bir iş birliği yaratma hedefi taşıyan Prüm Konvansiyonu³⁷ imzalanmıştır (bkz. EUR-Lex, 2020). Bu anlamda, Avrupa bütünleşmesi kapsamında iç sınır kontrolleri kaldırılırken ve AB sınır düzenlemeleri, göç ve iltica politikaları kapsamında daha ulusüstü bir görünüm kazanırken, suçla mücadelede polis ve adli alanlarda sağlanan iş birliğinin hükümetlerarası düzeyde kaldığı görülmektedir.

Tablo 13: Amsterdam Antlaşması'na Göre AB'nin Üç Sütunlu Yapısı

Avrupa Topluluğu	Ortak Dış ve Güvenlik Politikası	Cezai Konularda Polis ve Adli İşbirliği
Gümrük Birliği Ekonomik ve Parasal Birlik İç Pazar Ortak Tarım Politikası Ortak Ticaret Politikası Ulaştırma Eğitim ve Kültür Tüketicinin Korunması Sağlık Araştırma ve Çevre İstihdam Sosyal Politika İltica Politikası Sınır Kontrolleri Göç Politikası		Cezai konularda iş birliği Polis iş birliği Irkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadele Uyuşturucu ve silah kaçakçılığı ile mücadele Örgütlü suçlarla mücadele Terörizmle mücadele İnsan ticareti ve çocuklara ilişkin Suçlarla Mücadele
Birinci Sütun	İkinci Sütun	Üçüncü Sütun
Ulusüstü	Hükümetlerarası	Hükümetlerarası

Kaynak: Şemşit, 2010: 90.

Lizbon Antlaşması, AB'nin üç sütunlu yapısına son vererek, Cezai Konularda Polis ve Adli İşbirliği'ne yönelik hükümleri Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın Konsolide Edilmiş Versiyonu'nda "Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı" başlığı çevresinde yeniden düzenlemiş ve sınır

³⁷ Schengen III Anlaşması olarak da bilinmektedir (McCormick, 2015: 168).

kontrolü, sığınma ve göçe ilişkin politikaları bu başlık altında toplamıştır. Buna göre, milliyeti ne olursa olsun AB iç sınırları içerisinde hareket eden kişiler herhangi bir kontrole tabi olmazken, dış sınır kontrollerinin artırılarak entegre bir yönetimin geliştirilmesi konusunda anlaşılmıştır. Ayrıca, AB'nin, göçün etkin yönetimini, üye ülkelerde yasal olarak ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarına adil muameleyi ve yasadışı göç ve insan ticaretiyle mücadeleyi sağlayacak ortak bir göç politikası geliştirmesi kararlaştırılmıştır (bkz. Consolidated Versions..., 2016).

Birleşik Krallık ise, Lizbon Antlaşması'nda da AB'nin bu alanlardaki ortak politikalarına yönelik tutumunu sürdürmüş ve kendisine tanınan opt-out hakkı çerçevesinde bu politikalardan muaf tutulmuştur (bkz. Consolidated Versions..., 2016). Üyeliği süresince, Schengen Antlaşması'na taraf olmayan Birleşik Krallık, sınır düzenlemeleri, göç ve sığınma konularında da ortak AB politikalarını benimsemeyerek, bu alanlardaki egemenlik yetkilerini korumuştur. Birleşik Krallık'ın bu tutumu, AB'nin temel hedefi olan sınırların ortadan kalktığı Avrupa idealine ulaşmasının önünde bir engel oluşturmuştur.

3.3.4.4. Avrupa İçin Bir Anayasa Oluşturan Antlaşma'dan Lizbon Antlaşması'na

Anayasal Antlaşma için çalışmalara, Nice Antlaşması'nın uygulanmasına yönelik bir adım olarak 14-15 Aralık 2001 tarihleri arasında Leaken'da toplanan Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi sırasında başlanmıştır. Leaken Zirvesi sonunda açıklanan Avrupa Birliği'nin Geleceğine İlişkin Leaken Deklarasyonu uyarınca, Avrupa vatandaşları için bir anayasa oluşturulmasına ve AB'nin geleceği konusundaki kilit meseleleri tartışmak ve bu meseleler karşısında olası çözümleri belirlemek üzere Avrupa'nın Geleceği Konvansiyonunun³⁸ (*Convention on the Future of Europe*) kurularak, bir sonraki hükümetlerarası konferansa hazırlanması konusunda anlaşmaya varılmıştır (European Council, 2001). Avrupa Konvansiyonu, yalnızca AB kurumları ve üye ülkelerin hükümetlerinin temsilcilerinden değil aynı zamanda üye ve aday ülkelerin ulusal parlamentolarından ve AP'den temsilcilerin katılımıyla oluşturulmuştur (European Council, 2001).

2002-2003 tarihleri arasında çalışmalarına devam eden Avrupa Konvansiyonu en nihayetinde bir Anayasal Antlaşma taslağı ortaya koymuştur. Taslak metnin ilk kısımları Haziran 2003'te Selanik'te gerçekleştirilen Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi sırasında açıklanmıştır. Selanik Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde sunulan taslak metnin Avrupa bütünleşmesinin hedeflerini ileriye taşıması bağlamında tarihsel bir adım olduğu ileri sürülmüştür (bkz. House of Lords, 2003: 8). Anayasal Antlaşma taslağı; vatandaşlar için birliğin geniş yapısını ve gücünü ortaya koyan birinci bölüm, Temel Haklar Şartı'nı içeren ikinci bölüm, birliğin işleyişi ve politikaları ile ilgili olan üçüncü bölüm ve genel ve nihai hükümleri içeren dördüncü bölüm olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır (bkz. HL, 2003:9).

³⁸ Anlatım bütünlüğünü sağlamak adına çalışmanın devamında "Avrupa Konvansiyonu" olarak yer alacaktır.

Konvansiyon tarafından hazırlanan taslak metnin “anayasa” olarak isimlendirilmiş olması Avrupa bütünleşmesinin siyasi ayağını sağlamlaştırması bağlamında “sembolik” bir değer taşımaktadır (Samur, 2016: 244). Ayrıca, federal sistemlerde temel “yetki kaynağı”nın anayasa olduğu düşünüldüğünde (bkz. Ülger, 2008: 20), hazırlanan taslak metni anayasa olarak nitelendirmenin AB’ye giderek daha federal bir görünüm kazandırma yönünde bir girişim olduğunu da söylemek mümkündür.

29 Ekim 2004 tarihinde imzalanan Antlaşma’nın, onay sürecinde tek bir üye devlet tarafından dahi reddedilmesi durumunda antlaşmanın iptal edileceği karara bağlanmıştır. Bu bağlamda, o dönemde başbakanlık görevini yürüten Blair ve idaresindeki hükümetin verdiği desteğe rağmen tüm şüpheleri üzerine çeken ülke, Anayasal Antlaşma’ya karşı yoğun bir kamuoyu muhalefетinin yaşandığı Birleşik Krallık olmuştur (McCormick, 2015: 143-144). Birleşik Krallık hükümeti açısından bakıldığında, Anayasal Antlaşma metnine verilen desteğin ardında, ülkeyi Avrupa Konvansiyonu’nda temsil eden Peter Hain’in Antlaşma’nın ülke açısından iyi bir antlaşma olduğunu iddia etmesi ve Antlaşma’nın mevcut AB antlaşmalarını mantıksal olarak sıralı tek bir metin altında toplaması, AB için daha şeffaf ve hesap verilebilir bir yapı kurması, hükümetlerarasılık prensibini garanti altına alması ve daha verimli bir AB’ye olanak tanınması bağlamında Birleşik Krallık’ın çıkarlarıyla uyumlu olması gibi gerekçeler bulunmaktaydı (HL, 2003:9-10). Ayrıca, Birleşik Krallık hükümetine göre, taslak metin başlığında yer alan anayasa ibaresi bir etiketten fazlası değildi, dolayısıyla Anayasal Antlaşma işleyiş ve yürürlüğe giriş bakımından diğer AB antlaşmalarından farksızdı (HL, 2003:12). Bu çerçevede, Blair, antlaşmayı referanduma taşıyacağı yönünde söz verse de, referandumdan “evet” oyu çıkma olasılığı çok düşük bir ihtimal olmakla birlikte, söz konusu referandum hiç gerçekleşmemiştir (Jones, 2007: 174).

Anayasal Antlaşma, toplamda on yedi AB üyesi ülkede³⁹ onaylanmıştır. 29 Mayıs 2005 tarihinde gerçekleştirilen referandumda antlaşmayı reddeden ilk ülke ise, AB’nin kurucu ülkelerinden Fransa olmuştur. Fransa’nın reddinin antlaşmanın iptali sonucunu doğuracağını bilinmesine rağmen 1 Haziran 2005 tarihinde Hollanda’da da referandum gerçekleştirilmiş ve ikinci ret oyu da birliğin bir diğer kurucu ülkesi olan Hollanda’dan gelmiş ve antlaşma bir anlamda “ölü doğmuştur” (McCormick, 2015: 144-145). Anayasal Antlaşma’nın Fransa ve Hollanda’da reddedilmesi ve dolayısıyla iptal edilmesinin ardından, Birleşik Krallık dahil, altı AB üyesi ülkede⁴⁰ daha önce referandum kararı almış olmasına rağmen söz konusu referandumlar iptal edilmiştir (Miller, 2012: 7). Fransa ve Hollanda’da yapılan referandumlardan çıkan ret oyu bağlamında, umulanın aksine Anayasal Antlaşma söz konusu olduğunda Birleşik Krallık’ın bütünleşmenin seyrini

³⁹ Antlaşmayı onaylayan on yedi ülke sırasıyla, Litvanya, Macaristan, Slovenya, İtalya, İspanya, Yunanistan, Avusturya, Belçika, Estonya, Slovakya, Almanya, Lüksemburg, Letonya, GKRY, Malta, Bulgaristan ve Romanya’dır (McCormick, 2015: 144-145).

⁴⁰ Bu ülkeler; Birleşik Krallık, Çekya, Danimarka, İrlanda, Polonya ve Portekiz’dir.

bozmadığını ve dolayısıyla AB'nin aykırı üyesi olarak anılmaktan kurtulduğunun altını çizmek gerekir.

İsminde “anayasa” ifadesi geçen, Anayasal Antlaşma'nın Fransa ve Hollanda'da gerçekleştirilen ulusal referandumlar sonucunda reddedilmesinin temelinde, olası bir AB anayasasının kabul edilmesi durumunda devletlerin egemenliklerinin altının geri döndürülemez bir biçimde oyulacağına dair kaygılarının yattığını söylemek mümkündür (McCormick, 2015: 153). Öte yandan, Anayasal Antlaşma'nın birliğin iki kurucu üyesi tarafından ret oyu alması, söz konusu antlaşma özelinde Avrupa bütünleşmesinin geleceğinin hukuksal ve siyasal açılardan belirsiz bir duruma gelmesine neden olmuştur (Baykal ve Göçmen, 2016: 95). 2005 yılında yaşanan ve AB'nin derinleşmesine sekte vuran bu hezimet, aslında, 1990'lı yıllardan itibaren etkileri Avrupa genelinde daha fazla hissedilir hale gelen kamuoyunun bir yansıması ve artık teknokratik elitler tarafından yürütülen sürecin eskisi gibi işlemediğinin bir göstergesi olarak okunabilir.

Öte yandan, Anayasal Antlaşma'nın iptalinden çok kısa bir süre sonra, 13 Aralık 2007'de, Anayasal Antlaşma metninin gözden geçirilmesi sonucunda ortaya çıkan Lizbon Antlaşması imzalanmıştır. Lizbon Antlaşması'nın imza töreni sırasında Birleşik Krallık'ı temsilen yalnızca Dışişleri Bakanı David Miliband'ın bulunması ve dönemin Başbakanı Brown'un törenden yaklaşık iki buçuk saat sonra Portekiz'e gelmesi, Birleşik Krallık'ın AB'nin gönülsüz üyesi olduğunun bir işareti olarak değerlendirilebilecekse de (Weaver vd., 2007), Birleşik Krallık Lizbon Antlaşması'nı referanduma taşımadan onaylayan ülkelerden biri olmuştur. Nitekim Lizbon Antlaşması Birleşik Krallık Parlamentosu tarafından Temmuz 2008'de onaylanmış ve söz konusu antlaşma anayasal etki doğurmadığı gerekçesiyle referanduma taşınmamıştır (BBC News, 2008). Lizbon Antlaşması'nın 2009 yılının Aralık ayında yürürlüğe girdiği göz önünde bulundurulduğunda, antlaşmanın onay sürecinin Birleşik Krallık açısından oldukça hızlı ilerlediği görülmektedir.

Lizbon Antlaşması'nın AB genelindeki onay sürecinin uzamasına neden olan AB üyelerinden biri İrlanda olmuştur. İrlanda'da 12 Haziran 2008'de gerçekleştirilen ilk referandumda antlaşmanın %53,4 oy oranı ile reddedilmesi üzerine, AB ve İrlanda arasındaki görüşmeler neticesinde İrlanda'ya birtakım imtiyazlar verilmiştir (McCormick, 2015: 148-149). Bunun üzerine, 2 Ekim 2009'da gerçekleştirilen ikinci referandumda İrlanda halkı Lizbon antlaşması için %67,1'lik bir kabul oyu vermiştir ve antlaşmayı onaylamıştır (bkz. Tablo 4: AB Referandumları).

1 Aralık 2009'da yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması Avrupa bütünleşme süreci dâhilinde imzalanan kurucu antlaşmalarda değişiklik yapan nihai antlaşma niteliğindedir. Dahası, Anayasal Antlaşma'da yer alan pek çok değişikliği içerisinde barındıran bir antlaşma olması bağlamında önemlidir. Lizbon Antlaşması, Anayasal Antlaşma ile hayata geçirilmesi hedeflenen değişiklikleri içermesi ve kurucu antlaşmalar ile planlanan değişikliği gerçekleştirmesi bağlamında, hedefe giden yolda atılan ikinci adım olarak değerlendirilebilir (Baykal ve Göçmen, 2016: 93). Öte yandan,

Anayasal Antlaşmada yer alan değişiklikleri bünyesinde barındırmasına rağmen Lizbon Antlaşması'nda "anayasa" terimi kullanılmamış ve söz konusu antlaşma "reform antlaşması" olarak tanımlanmıştır (Canbolat, 2011:429). Anayasa teriminin kullanılmamasının, 2005 yılında yaşanan krizle yakından ilgili olduğunu söylemek mümkündür. Anayasa terimi kullanılmayarak, bütünleşme sürecinin yeniden krize girmesinin önlenmesi hedeflenmiştir ve bu hedefe de başarıyla ulaşılmıştır.

Lizbon Antlaşması ile AB'ye kurumsal anlamda getirilen yeniliklerden bazılarını özetlemek gerekirse, daha önce de ifade edildiği gibi AB'nin hukuki bir kişilik kazandığını belirtmek gerekmektedir. Bunun yanı sıra, üye ülkelerin parlamentolarının kapasitelerine göre AP ile iş birliği halinde çalışması karara bağlanmıştır. Buna göre, bir ülkenin AP'deki temsilci sayısı altıdan az doksan altıdan fazla olamaz ve AP'nin toplam temsilci sayısı (AP Başkanı hariç) yedi yüz elliden fazla olamaz. Ayrıca, AB üyelerinin Devlet ve Hükümet Başkanlarından oluşan, AB Zirvesi için iki buçuk yıllık süreyle görev yapacak bir başkanlık makamı oluşturulmuştur. Dahası, AB Konseyi kararları alınırken nitelikli çoğunluğun, 1 Kasım 2014'ten itibaren, Konsey üyelerinin en az on beşinin dahil olduğu ve AB nüfusunun en az %65'ini oluşturan üye ülkeleri temsil eden Konsey üyelerinin en az %55'i olarak tanımlanması kararlaştırılmıştır. Bununla birlikte, en az dört Konsey üyesinin herhangi bir kararı bloke etmesi durumunda nitelikli çoğunluğun sağlanamayacağı belirtilmiştir. İlaveten, beş yıllık süreyle görev yapan Avrupa Komisyonu'nun üye sayısının, yine 1 Kasım 2014'ten itibaren, AB ülkelerinin sayısının üçte ikisinden oluşması konusunda karara varılmıştır (bkz. Consolidated Versions..., 2016: Title III Provisions on the Institutions). Lizbon Antlaşması'nda getirilen bu yenilikler çerçevesinde, AB'nin daha federal bir görünüme büründüğünü söylemek mümkündür.

3.3.4.4.1. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı 7 Aralık 2000 tarihinde yayımlanmıştır. Nice Antlaşması'nda Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'ndan bahsedilmekle birlikte, Şart'ın temel statüsünün ne olacağı konusunda Aralık 2001'de toplanacak olan Leaken Zirvesi'nde anlaşmaya varılacağı açıklanmıştır (bkz. Treaty of Nice, 2001). Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nda yer alan temel hak, özgürlük ve ilkeler, 12 Aralık 2007'de Strasburg'da AP, AB Konseyi ve Komisyon tarafından kabul edilerek, en nihayetinde, 1 Aralık 2009 tarihinde Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte AB antlaşmaları arasına katılmıştır. Lizbon Antlaşması'nın 6 maddesine göre, diğer AB antlaşmalarıyla aynı hukuki değere sahip olan ve yasal olarak bağlayıcı nitelikte olan Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi ile güvence altına alınan ve üye ülkelerin ortak anayasal geleneklerinden kaynaklanan temel hakları teyit etmiştir (bkz. Consolidated Versions..., 2016: Madde 6).

Elli dört maddeden oluşan Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı, temel anlamda, AB sınırları içerisinde yaşayan kişilerin onurunu, özgürlüğünü, vatandaşlık haklarını ve bu kişiler arasındaki

eşitliği, dayanışmayı ve adaleti, demokrasi ve hukukun üstünlüğü ilkelerine bağlı kalarak garanti altına almayı hedeflemektedir. Lizbon Antlaşması'nın imzalandığı sırada, Birleşik Krallık, Çekya ve Polonya Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nı pazarlığa açan AB üyeleri olmuşlardır. Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'na ilişkin tutumu incelendiğinde, İngiliz Sanayi Konfederasyonu'nun hem Anayasal Antlaşma'da hem de Lizbon Antlaşması'nda yer alan Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'na Brüksel'in sosyal ve iş gücü piyasasına yönelik bazı normlar getirdiği gerekçesiyle şiddetle karşı çıktığı görülmüştür. Buradan hareketle, İşçi Partisi hükümeti de Temel Haklar Şartı'nın Birleşik Krallık'ı kapsamaması için birtakım imtiyazlar talep etmiştir (Grant, 2008: 6).

Lizbon Antlaşması'nda Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın Birleşik Krallık'a uygulanması konusu "Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın Polonya ve Birleşik Krallık'a Uygulanması" başlıklı protokol ile düzenlenmiştir. Buna göre, AAD, Birleşik Krallık'ta yasaların, düzenlemelerin ya da uygulamaların, Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'na aykırı olduğu konusunda hüküm getiremeyecektir. Ayrıca, Temel Haklar Şartı'nın IV. Başlığı altındaki hiçbir madde Birleşik Krallık ulusal hukukunda bu tür hakların öngörüldüğü durumlar dışında Birleşik Krallık için geçerli olmayacaktır. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın "Dayanışma" adındaki IV. Başlığı altındaki maddeler: çalışanların işletme içindeki bilgi alma ve danışma hakkı, toplu pazarlık ve dava hakkı, atama hizmetlerine erişim hakkı, haksız işten çıkarma durumunda koruma, hakça ve adil çalışma koşulları, çocuk işçiliğin yasaklanması ve işyerindeki genç insanların korunması, aile ve profesyonel yaşam, sosyal güvenlik ve sosyal yardım, sağlık hizmeti, genel ekonomik çıkar hizmetlerine erişim, çevresel koruma ve tüketici koruması konularını kapsamaktadır (bkz. Consolidated Versions..., 2016). Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın Dayanışma başlığı altındaki maddelerine ilişkin çekince getirmesi, bu maddenin çalışanların haklarına ilişkin hükümler içermesi bağlamında, ülkenin işgücü piyasası üzerindeki egemenlik yetkilerini AB kurumlarına devretmek istememesinin bir göstergesi niteliğindedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. REFERANDUMA GİDEN SÜREÇTE AVRUPA ŞÜPHECİLİĞİNİN SÖYLEMSEL İNŞASI

Tezin bu bölümünde, analiz edilecek metinlere yönelik olarak ve araştırılan konuyu kavrayabilmek için gerekli tarihsel arka plan ve bağlam bilgisinin verilmesini takiben, DHA'ya başvurularak söylemsel analiz gerçekleştirilmiş ve incelenen metinlerde kullanılan makro söylem konuları, söylemsel stratejiler ve dilsel araçlar araştırılmıştır. Söylem analizinin amacı, referanduma giden süreçte ayrılma yönünde kampanya yürüten Vote Leave ve UKIP'in göç konusunda benimsedikleri söylemler aracılığıyla kamuoyuna AB ile ilgili olarak iletmeye çalıştıkları siyasi ipuçlarını tespit etmek ve Brexit kararını nasıl meşrulaştırmaya ve haklı çıkarmaya çalıştıklarını ortaya koymaktır. Ayrılma yanlısı aktörlerin göç konusundaki söylemlerinin nasıl şekillendiğini incelemek ve kamuoyuna ne gibi ipuçları ilettiklerini tespit etmek, siyasi aktörler düzeyindeki Avrupa şüpheciliğinin kamuoyuna yansıma biçimini kavramaya olanak tanıyacak ve ekonomik durum, kültürel faktörler, demografik yapı vb. gibi diğer dinamikler sabit olarak düşünüldüğünde, söylemlerin seçmenler üzerindeki etkisi hakkında çıkarımda bulunulmasına katkı sağlayacaktır.

Referandum tartışmaları sırasında AB ile ilgili olarak benimsenen söylemler, AB'den ayrılma yönünde kampanya yürüten öncü grup Vote Leave, Vote Leave'in kurumsal çatısı altında kampanya yürüten Muhafazakâr Parti ile İşçi Partisini temsilen seçilmiş politikacılar ve UKIP'e ait yazılar, manifestolar, sloganlar, demeçler, politika belgeleri, parlamento tartışmaları, mektuplar, gazete yazıları, referanduma ilişkin broşürler, afişler ve el ilanları vb. gibi türlerin, DHA aracılığıyla söylem analizine tabi tutulması yoluyla incelenmiştir.

DHA'dan faydalanılarak yürütülen diğer araştırmalarda olduğu gibi, bu tez kapsamında da belirli söylem konuları bağlamında kullanılan söylemsel stratejiler ve dilsel araçlar metinlerden seçilen örnek alıntılarla gösterilmeye çalışılmıştır. Seçilen alıntılar, analiz edilen metinlerin geri kalanında da kullanılan söylemsel stratejiler ve dilsel araçların çoğunluğunu içermeleri bağlamında daha detaylı bir analize tabi tutulmuştur. Bu anlamda, söylem analizi çalışmalarının tümünde olduğu gibi bu tezin de metinlerin analizinde belirli bir düzeyde dilbilimsel uzmanlık bilgisini gerekli kıldığını belirtmek gerekmektedir. Analiz edilen metinlerin orijinali İngilizce olmakla birlikte, tez kapsamında Türkçe çevirilerine yer verilmiştir.

Gerçekleştirilen analizde, DHA'nın uygulanması sırasında üç temel aşama takip edilmiştir. İlk aşamada, söylem konuları belirlenmiştir. Vote Leave ve UKIP'in söylemleri incelendiğinde, Birleşik Krallık'ın AB üyeliğine ilişkin tartışmaların egemenlik, ekonomi ve göç olmak üzere üç makro konu etrafında şekillendiği görülmüştür. Bu çalışmada ise, Avrupa bütünleşmesine yönelik kamuoyu tutumunun şekillenmesine etki eden en önemli faktörlerden biri olarak göç konusunda üretilen söylemler özel olarak incelenmiştir. Diğer taraftan, göç konusuyla ilişkili mikro söylem konuları da belirlenerek analize dahil edilmiştir. İkinci aşamada, analiz edilen metinlere yöneltilen sorular doğrultusunda kullanılan söylemsel stratejiler araştırılmıştır. Bu aşamada, göç temelinde Avrupa şüpheciliğini inşa etmek ve Brexit kararını halkın gözünde meşru kılmak için hangi söylemsel stratejilerden faydalandığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Söylemsel stratejilerde AB üyeliğiyle bağlantılı olarak göç karşıtlığını besleyen unsurlar özel olarak incelenmiştir. Son aşamada ise, söylemsel stratejilerin hangi dilsel araçlarla gerçekleştirildiğine odaklanılmıştır.

Çalışmanın “Metodoloji” bölümünde de belirtildiği gibi, analiz edilen metinlere yöneltilen üç adet soru bulunmaktadır. Bu sorular şu şekildedir:

1. AB ve AB ülkelerinden göç eden kişiler dilsel olarak nasıl adlandırılmaktadırlar?
2. AB ve AB ülkelerinden göç eden kişiler hangi özelliklerle nitelendirilmektedirler?
3. AB ve AB ülkelerinden göç eden kişilerin belli temsilleri söylemsel olarak hangi argümanlar ile meşrulaştırılmakta ve haklı çıkartılmaktadır? Söylemlerin temel dayanak noktası nedir?

Bu sorulara verilen cevaplar kapsamında her metin için kullanılan söylemsel stratejilerden adlaştırma, yükleme ve usamlama stratejileri belirlenmiştir. Adlaştırma stratejisi, aktörlerin nasıl adlandırıldıkları ve onlardan nasıl bahsedildiğiyle ilgilidir. Yükleme stratejisi, aktörlere yüklenen özellikler ve niteliklerle ilgilidir. Usamlama stratejisi ise, metinde değinilen konuların nasıl haklı çıkartılmaya ve meşrulaştırılmaya çalışıldığıyla ilgilidir, argümanların dayanak noktasını oluşturur. Bu çalışmada, DHA'nın tüm aşamaları takip edilmekle birlikte tezin temel araştırma sorusu çerçevesinde özellikle usamlama stratejilerine odaklanılmıştır.

4.1.Referanduma Giden Sürece Etki Eden Bağlamsal Faktörler ve Tarihsel Arka Plan

ESA'ya göre tüm söylemlerin tarihsel olmasından hareketle, belirli bir metnin analizinde ilk yapılması gereken o metni kendi tarihsel bağlamı çerçevesinde konumlandırmaktır (Aydın-Düzgüt ve Rumelili, 2019: 297). Bu nedenle, DHA aracılığıyla gerçekleştirilecek ampirik analize başlamadan önce AB referandumuna giden tarihsel süreçten bahsetmek gerekir. Tezin üçüncü bölümünde, Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumu ve AB ile ilişkisi İkinci Dünya Savaşı sonrasında Lizbon Antlaşması'na kadar geçen süre için ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. Bu nedenle, çalışmanın bu bölümünde Lizbon Antlaşması'ndan AB referandumuna giden

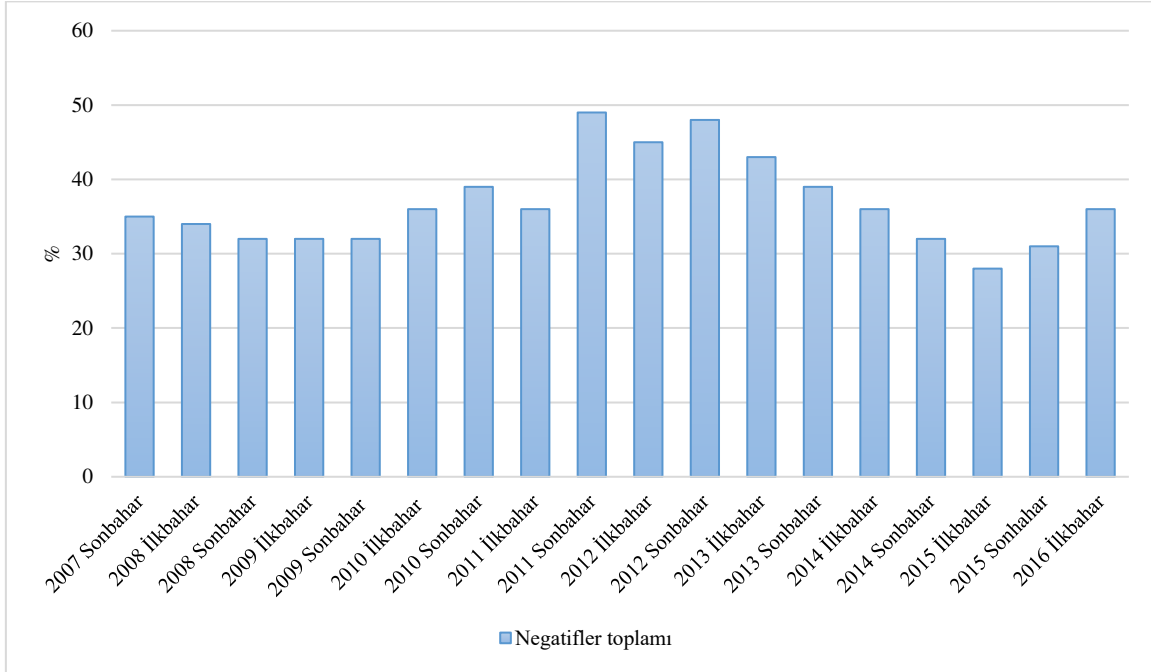
süreçte, Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumunu şekillendiren bağlamsal faktörler ile ulusal ve uluslararası düzeyde yaşanan ve Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkisine etki eden tarihsel gelişmeler incelenmiştir.

4.1.1. Birleşik Krallık'ın Avrupa Bütünleşmesine Yönelik Tutumuna Etki Eden Bağlamsal Faktörler

2010'lu yıllar, Hırvatistan'ın AB'ye üye olmasıyla birlikte yaşanan genişleme dalgası haricinde AB açısından kriz getiren yıllar olmuştur. 2008 yılında yaşanan küresel finans krizi, küresel düzendeki ilk çatlağı yaratmış ve peşi sıra yaşanan krizler bu çatlağı daha da derinleştirmiştir. 2008 krizi başlangıç noktası olarak alındığında, AB'nin de bu tarihten itibaren baş etmekte oldukça zorlandığı krizlerle karşı karşıya kaldığı görülür. 2008 yılında yaşanan krizi, Euro bölgesi krizi, Yunanistan borç krizi ve sığınmacı krizi gibi krizler takip etmiştir. AB'nin üyelerini de derinden etkileyen bu krizlerin çözümü noktasında etkin bir politika üretememesi ise, onun kamuoyunun gözünde bu krizlerin temel sorumlusu olarak algılanmasına neden olmuştur.

AB'nin karşı karşıya kaldığı krizler, bu dönemde AB üyesi olan Birleşik Krallık'ı da etkilemiş ve 2010'lu yıllarda Birleşik Krallık'ta hissedilen en ciddi sorunun “belirsizlik” olmasına yol açmıştır. Yaşanan belirsizliğin ardında, ekonomik krizin etkilerinin derinden hissedilmesi, büyük göç dalgaları ve sığınmacı krizi dolayısıyla toplum yapısında gözlemlenen değişimler ile terörün tırmanması gibi faktörlerin olduğunu söylemek mümkündür (Black, 2018: 219). Belirsizliğe neden olan bağlamla ilgili tüm bu faktörler, Birleşik Krallık'ta geleneksel nedenlerle zaten mevcut olan Avrupa şüphecililiğini arttıran akut faktörler olarak toplumdaki huzursuzluğun ve hükümetten beklentilerin artmasına neden olarak AB ile ilişkilerin sorgulanmasına yol açmıştır.

Grafik 2: “Genel anlamda, AB sizde nasıl bir algı uyandırıyor?” Sorusuna Verilen "Negatif" Cevaplarının Toplamı (2007-2016)

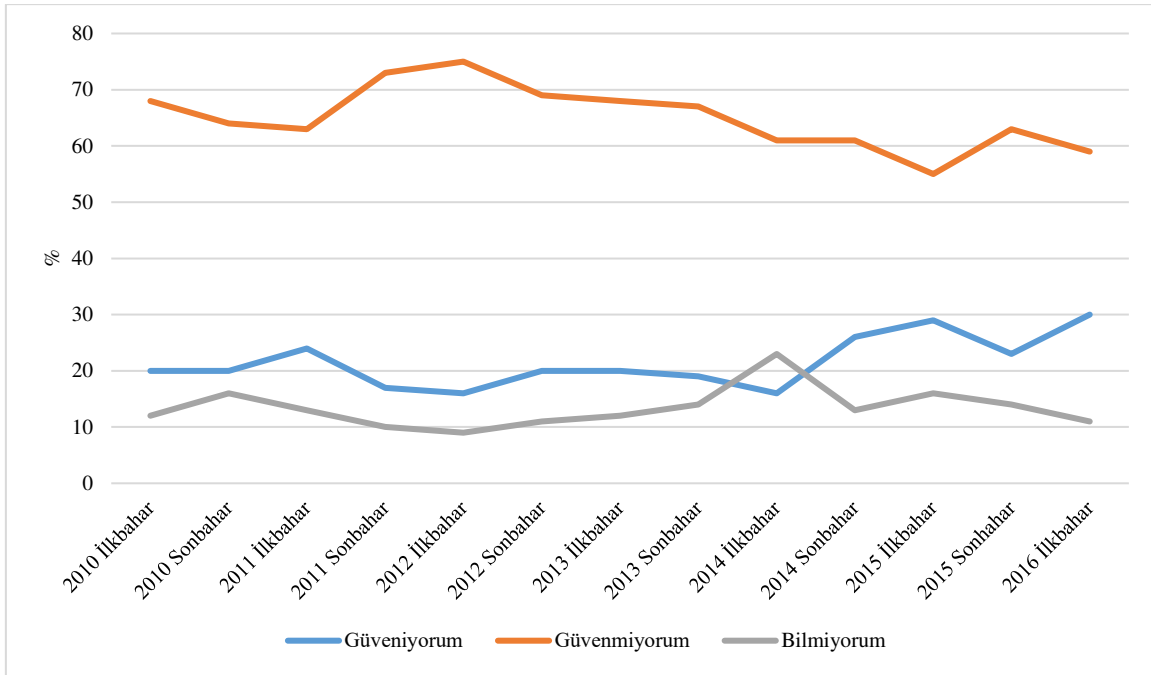

Kaynak: EU (t.y.), All surveys'te yer alan Standard Eurobarometer 68- Standard Eurobarometer 85 arasında yayımlanan veriler birleştirilerek oluşturulmuştur.

Yukarıdaki grafikte, Eurobarometre araştırması tarafından kamuoyunun AB'ye yönelik tutumunu ölçmek için sorulardan biri olan “Genel olarak, AB sizde nasıl bir algı uyandırıyor?” sorusuna, Birleşik Krallık'ta, 2007 Sonbahar (Standard Eurobarometer 68)- 2016 İlkbahar (Standard Eurobarometer 85) arasında yapılan anketlerde verilen “negatif” cevaplarının toplamına dair veriler yer almaktadır. İlgili veriler incelendiğinde, 2010'lu yılların başından itibaren AB üyeliğine dair negatif algının artış gösterdiği görülmektedir. Halkın gözündeki negatif AB algısının özellikle bu yıllarda patlak veren Euro bölgesi kriziyle yakından ilgili olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim 2011 yılının sonbaharında, AB'nin kendilerinde negatif bir algı uyandırdığını belirten katılımcıların oranı %49'u olarak ölçülerek en yüksek düzeyine ulaşmıştır. Birleşik Krallık halkı arasında, AB'ye dair negatif algı 2012 yılı sonrasında gerileme eğilimi gösterse de 2015 yılının ilkbahar aylarından sonra yeniden yükselmeye başlamıştır. AB'ye dair negatif algının, 2015 yılında yükselişe geçmesinin aynı yılda toplumsal anlamda etkisini hissettiren Yunanistan borç krizi, göç krizi, Avrupa'da yaşanan terör saldırıları gibi faktörlerle ilişkili olduğunu söylemek mümkündür.

Eurobarometre araştırması tarafından katılımcılara yöneltilen ve Birleşik Krallık kamuoyunun AB'ye güvenip güvenmediklerini ölçmeyi amaçlayan “Belirli kurumlara ne kadar güveniyorsunuz? Lütfen AB'ye güvenip güvenmediğinizi söyleyiniz” sorusuna verilen cevaplar da Grafik 2'de yer alan kamuoyunun AB üyeliğine yönelik algısını ölçen soruya verdikleri cevaplara benzer bir çizgide gelişim göstermiştir.

Grafik 3: Birleşik Krallık'ta AB'ye Güven (2010-2016)

Kaynak: EU (t.y.), All surveys'te yer alan Standard Eurobarometer 73- Standard Eurobarometer 85 arasında yayımlanan veriler birleştirilerek oluşturulmuştur.

Grafik 3'te de görüleceği üzere, 2010-2016 yılları arasında Birleşik Krallık'ta Eurobarometre araştırmasının katılımcıları arasında AB'ye güvenmediğini ifade edenler AB'ye güvendiklerini belirtenlerin ortalama iki ila üç katı üzerinde seyretmiştir. Dahası, AB'ye güvenmediğini ifade eden katılımcıların oranı 2010-2016 yılları arasında %50'nin altına inmemiştir. Bu, Birleşik Krallık kamuoyundaki Avrupa şüpheciliğinin açık bir göstergesi niteliğindedir. Ayrıca, grafik incelendiğinde, 2010-2016 yılları arasında AB'ye güvenmediğini belirten katılımcıların oranında gözlemlenen artışların dönemsel olarak, Grafik 2'de AB üyeliğine dair negatif algısı olduğunu belirten kişilerin oranındaki artış ile paralel seyrettiği görülmektedir.

Avrupa'da yaşanan kriz ortamı, AB'ye dair sorgulamaların artmasının yanı sıra, popülizmin artmasıyla birlikte radikal sağ partilere verilen desteğin artışını da beraberinde getirmiştir (Öner, 2021: 96). Zira, sağ kanat partilerin arkasındaki desteğin artmasında ekonomik sorunlar, sosyo-kültürel tehditler, diğer partilere olan politik güvensizlik vb. gibi nedenler bulunmaktadır (Clarke vd., 2016b: 3-4). Bunun Birleşik Krallık'taki yansıması ise, popülist radikal sağ parti kategorisinde yer alan UKIP'in daha büyük bir seçmen kitlesine ulaşması olmuştur. Birleşik Krallık'ın AB üyeliğinin sorgulanmaya başlaması, UKIP'i Birleşik Krallık'ta bir parti ve seçmenleri arasındaki uyumun en fazla görüldüğü parti konumuna taşımıştır. Bu durum, partinin seçimlerdeki başarısına da yansımış ve London School of Economics'li bir akademisyen olan Alan Sked tarafından 1993 yılında kurulduğunda siyasi yelpazenin uçlarında yer alan UKIP, Birleşik Krallık'ın en çok destek gören partilerinden biri olma başarısını elde etmiştir (Evans ve Mellon, 2019: 76). Nitekim UKIP,

2015 genel seçimlerinde İngiliz seçmenlerin %12,6'sının desteğini kazanarak Muhafazakâr Parti ile İşçi Partisi'ni takiben en yüksek oy alan üçüncü parti olmuştur (bkz. Tablo 5: 2015 Genel Seçim Sonuçları).

Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere, UKIP 2015 genel seçimlerinde oylarını 2010 genel seçimlerine kıyasla %9,5 oranında arttırmakla birlikte, UKIP'in başarı grafiği yakından incelendiğinde partinin genel seçimlerden ziyade AP seçimlerinde büyük bir başarı yakaladığı görülmektedir.

Tablo 14: UKIP'in Oy Oranları (AP Seçimleri ve Genel Seçimler 2009-2015)

Seçim	Oy Oranı (%)
2009 AP Seçimleri	16,09
2010 Genel Seçimleri	3,1
2014 AP Seçimleri	26,77
2015 Genel Seçimleri	12,6

Kaynak: BBC, 2015c; European Parliament 2009 ve European Parliament, 2014'te yer alan veriler birleştirilerek oluşturulmuştur.

Avrupa kıtasında görünürlüğü ve destekçi kitlesi giderek artan radikal popülist siyasi partiler birbirinden farklı çıkış noktalarına sahip olmakla ve farklı amaçları benimsemekle birlikte, temelde Avrupa şüphelidirler (Özbey ve Şenyuva, 2017: 188). Birleşik Krallık özelinde incelendiğinde, UKIP'in özellikle 2010'lu yıllardan bu yana görünürlüğüne arttırmasının ardında da onun göçe karşı kesin muhalefet mesajıyla vurgulanan sert Avrupa şüpheli tutumu yatmaktadır (Carreras vd., 2019: 7). Popülizm ve Avrupa şüpheliğinin bir arada gelişim gösterdiği UKIP, kurulduğu yıldan bu yana kendisini bir 'sağduyu' partisi olarak tanımlamış ve sıradan insanların siyasi elitler tarafından dikkate alınmayan çıkarlarını dile getirdiğini ileri sürmüştür. Bu popülist anlatıya göre, Birleşik Krallık vatandaşları Brüksel'deki seçilmemiş ve sorumsuz bürokratların getirdiği düzenlemelere maruz kalmakta; İngiliz kültürü ve ekonomisi ülkeye serbest dolaşım hakkı çerçevesinde ulaşım sağlayan göçmenlerin akınına uğramaktadır. Dolayısıyla, ülkenin kültürel bütünlüğü, ekonomik refahı ve siyasal egemenliğini sağlayabilmek için AB ile bağları kopartmak esastır (Clarke vd., 2016b: 4).

Avrupa şüpheliği, 1990'lı yıllarda Maastricht Antlaşması sonrası süreçte Avrupa kamuoyunda yayılmaya başlarken, 2000'li yıllarda yaşanan krizleri takiben siyasi partiler düzeyinde de giderek daha sık görülmeye başlamıştır. Dahası, önceki dönemlerde çoğunlukla parti sisteminin uçlarında yer alan partilere özgü bir nitelik olarak görülen Avrupa şüpheliği, Avrupa ülkelerinin karşı karşıya kaldığı krizler sonrasında merkez partiler tarafından da benimsenen bir tutum haline almıştır.

Avrupa'daki örneklerden bağımsız olarak, Birleşik Krallık'ta Avrupa şüpheciliği gerek parti düzeyinde gerekse kamuoyu düzeyinde çok daha önce gelişmeye başlamıştır; ancak UKIP'in yükselişiyle birlikte yeni bir boyut kazanmıştır. Nitekim Avrupa şüpheci, popülist bir parti olan UKIP'in etkinlik alanını giderek arttırması, Muhafazakâr Parti'yi de benzer bir çizgide politika izlemeye itmiştir. Geleneksel olarak merkez sağ ve merkez solda yer alan partiler, AB'nin temellerine ve işleyişine yönelik hüsrana ve öfke gibi duyguları arttıran, daha aşırı görüşler benimseyen, sağ ve sol kesimde yer alan ve düzene başkaldıran yeni partiler tarafından marjinalleştirilebilmektedir (bkz. Redwood, 2016). Birleşik Krallık'ta da bu durumun bir örneği yaşanmıştır. UKIP'e destek verenlerin sayısındaki artış, Avrupa'nın karşı karşıya kaldığı krizlerin yarattığı siyasi atmosferin etkisiyle de birleşince AB üyeliğinin Muhafazakâr Parti tarafından tartışmaya açılmasını beraberinde getirmiş ve UKIP'in kuruluşundan bu yana şiddetli bir biçimde savunduğu Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması hedefinin gerçekleşmesine zemin hazırlamıştır.

4.1.1.1. Bağlamsal Bir Faktör Olarak Göç Karşıtlığı

20. yüzyılın sonlarında hız kazanan küreselleşmeyle birlikte sınırları olmayan bir dünyadan bahsedilirken, 21. yüzyılın ilk çeyreği sınırların yeniden gündeme geldiği “duvarlar yüzyılı” giriş niteliğinde olmuştur (Arıboğan, 2017: 13). Öyle ki, etkinlikleri giderek azalmakta olan ulus devletler kontrolü yeniden ele geçirebilmek adına “sınırlara” giderek daha takıntılı bir hale gelmeye başlamışlardır (Yılmaz, 2008: 32-33). 21. yüzyılda halkın talebinden ziyade güçlü siyasi liderlerin öncülüğünde gelişen “yeni tip milliyetçilik” anlayışı, küreselleşmenin yarattığı karmaşayı ön plana çıkartarak korkudan beslenmektedir. Bu anlayış, insanların farklılıklarını fark ederek, yabancı olana karşı endişeyle yaklaşmasını da beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla, yabancı düşmanlığı temelinde ele alınan göç, içinde bulunduğumuz çağın en önemli sorunlarından biri konumuna gelmiş ve yerli halklar ülkelerine gelen yabancılara ekonomik, güvenlik, toplumsal ve kültürel gerekçelerle karşı duruş benimsemeye başlamışlardır (Arıboğan, 2017:25).

Göç karşıtlığından beslenerek gelişen AB karşıtlığını da bu çerçevede değerlendirmek mümkündür. Avrupa bütünleşmesinin derinleşmesi, küreselleşmenin de etkisiyle birlikte, ulus-devletin egemenliğinin zayıflamasına ve dolayısıyla AB üyesi ulus devletler içinde refah toplumun zedelenmesine neden olmuştur. Böylesi bir ortamda, artan işsizliğin yanı sıra birçok siyasal, toplumsal, ekonomik vb. problem ortaya çıkmış ve milliyetçi duygular giderek yükselişe geçmiştir. Bu da, göçün yaşanan sorunların kaynağı olarak görülmeye başlamasını beraberinde getirmiştir (Yılmaz, 2008: 2-3).

Göç, popülist siyasetçiler tarafından en sık dile getirilen sorunlardan biri olmakla birlikte, “biz” olarak tanımlanana karşı bir tehdit unsuru olarak sunulmaktadır. Avrupa genelinde göçü seçmenlerin desteğini sağlamak için “kestirme bir yol” olarak algılayan popülist partiler, seçim kampanyaları sırasında göçü gündem maddesi haline getirmektedirler (Mandacı ve Özerim, 2013: 106-107).

Yaşanan sorunlar karşısında çözüm odaklı gerçekçi adımlar atmak yerine, sorunların kaynağını dış aktörler olarak gösteren popülist partiler, göç ve mülteci karşıtlığı gibi dışlayıcı nitelikte politik stratejiler benimsemektedirler (Öner, 2021: 96). Bu noktada, göçün her zaman kötü ve istenmeyen bir şey olmadığını vurgulamak gerekir. Göçmenler, istihdam edilmeleri durumunda yerli halkın maaşlarında düşüşe neden olmaları, sosyal refah sistemine maliyetleri, ulusal kültüre negatif etkileri, insan kaçakçılığı, suç ve terörizmle olan muhtemel bağlantıları vb. gibi gerekçeler dolayısıyla istenmeyebildikleri gibi; doğum oranlarının düşük olduğu ve ülke nüfusunun yaşlandığı durumlarda ülke ekonomisine sağlayacakları katkı bağlamında arzu edilebilir hale de gelebilmektedirler (Charteris-Black, 2006: 565).

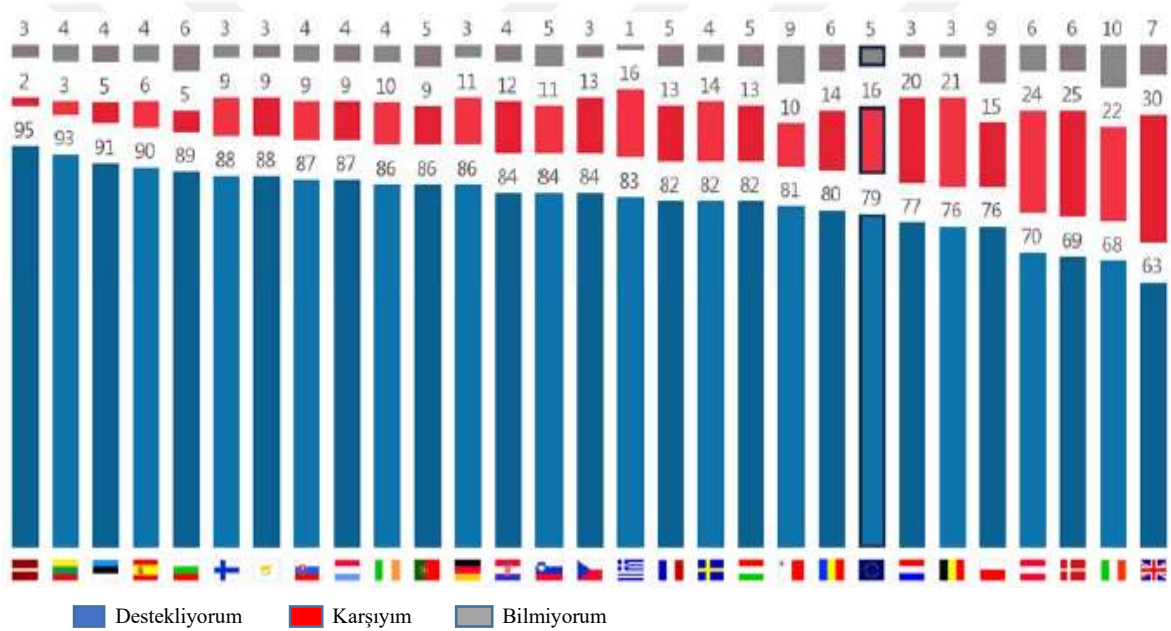
AB genelinde göçe yönelik yaklaşımın özellikle 2011 yılında yaşanan Suriye İç Savaşı sonrasında ortaya çıkan büyük göç dalgası ve sığınmacı krizi dolayısıyla oldukça keskin bir hal aldığını söylemek mümkündür. Deniz Ülke Arıboğan'ın da ifade ettiği gibi (2017:63-64), Arap Baharı sonrasında Ortadoğu coğrafyasında yaşanan “kaos” ortamı, bölgede yaşayan on binlerce kişinin canları pahasına Avrupa'ya göç etmelerine neden olmuştur. Yaşanan göç dalgasının göç alan Avrupa ülkelerindeki yansıması ise, göçmen karşıtı, yabancı karşıtı, İslam karşıtı ve terörizm karşıtı söylemleri benimseyen, popülist siyaset yürüten sağ partilerin yükselişi olmuştur. Tablo 14'te görüldüğü üzere, göç konusundaki endişelerin ve Avrupa şüpheciliğinin kesiştiği Birleşik Krallık'ta ise, UKIP'e olan kamuoyu desteğinde dramatik bir artış yaşanmıştır (Evans ve Mellon, 2019: 83-84).

Birleşik Krallık'ta, Suriye İç Savaşı dolayısıyla Avrupa'nın karşı karşıya kaldığı sığınmacı hareketliliği sonrasında göç karşıtlığını gündemlerine taşıyan AB karşıtları, bir “kriz” olarak değerlendirdikleri bu durumun AB politikalarının bir sonucu olduğunu iddia etmişlerdir (Özerim, 2017: 83-84). Bununla birlikte, daha önce de bahsedildiği gibi, Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşme sürecine katılımı sınır kontrolü, sığınma ve göç politikaları kapsamında değerlendirildiğinde, ülkenin opt-out hakkını kullandığı ve bu alanlardaki ortak AB politikalarının tümüne katılım göstermediği bilinmektedir. Dolayısıyla, yaşanan sığınmacı krizinin Birleşik Krallık'a etkisinin söylemlerde yer aldığı kadar şiddetli olmadığını söylemek mümkündür.

AB, genişleme dalgalarıyla birlikte üye sayısını arttırmış ve Birleşik Krallık'ın AB üyeliğinden ayrılması öncesinde en son 2013 yılında Hırvatistan'ın üyeliğiyle birlikte yirmi sekiz üyeye ulaşmıştır. Birleşik Krallık'ta göçmen karşıtı tutum ile AB karşıtı tutum arasındaki ilişki de 2004 genişlemesi sonrasında AB göçünün Birleşik Krallık'a göçün ana bileşenlerinden biri haline gelmesiyle birlikte giderek güçlenmeye başlamıştır (Taylor, 2016). Diğer AB ülkelerinin aksine, Birleşik Krallık'ın 2004 genişlemesiyle birlikte AB'ye üyelik statüsü kazanan, AB-8 olarak da adlandırılan eski Doğu Bloku üyesi sekiz ülkeye herhangi bir geçiş süreci öngörmemesi, Birleşik Krallık'ı bu ülkelerin vatandaşları için hedef ülke haline gelmiştir (Cameron, 2014). 2004 yılından bu yana, Birleşik Krallık'a gerçekleşen göçün giderek “Avrupalılaşması”, 2000'li yılların başından

günümüze değin Birleşik Krallık içinde gerçekleşen Avrupa ile ilgili tartışmaların göç ile ilgili tartışmaların içinde yer almasına ve dolayısıyla Avrupa şüpheciliğinin tetiklenmesine neden olmuştur (Dennison ve Geddes, 2018: 2, 8). Bu durum, Avrupa kıtasındaki ülkeler ile Birleşik Krallık'ta göçe bakış konusunda belirgin bir farklılık oluşmasını da beraberinde getirmiştir. Öyle ki, Avrupa kıtasındaki ülkeler mültecilere endişeyle yaklaşırken, Birleşik Krallık için temel sorun Avrupalılar olmuştur (Freedon, 2017:1). Nitekim Birleşik Krallık'ta referandum sürecinde de oldukça etkili olan göç karşıtlığı, esasen, AB ülkelerinin vatandaşlarına tanınan serbest dolaşım hakkına karşılıklı çerçevesinde gelişim göstermiştir.

Grafik 4: “AB’nin herhangi bir yerinde yaşayabilen, çalışabilen, eğitim alabilen ve iş kurabilen AB vatandaşlarının serbest dolaşımı hakkındaki fikriniz nedir? Destekliyor musunuz yoksa karşı mısınız?” Sorusuna AB Geneline Verilen Cevaplar

Kaynak: EU, 2016.

Yukarıdaki grafikte, Eurobarometre tarafından 2016 İlkbaharında yapılan araştırmada katılımcılara yöneltilen “AB’nin herhangi bir yerinde yaşayabilen, çalışabilen, eğitim alabilen ve iş kurabilen AB vatandaşlarının serbest dolaşımı hakkındaki fikriniz nedir? Destekliyor musunuz yoksa karşı mısınız?” sorusuna AB genelinde verilen cevaplar yer almaktadır. Grafikte de açıkça görüldüğü üzere Birleşik Krallık'ta serbest dolaşım genel olarak destek görmekle birlikte, ülke %30 ile serbest dolaşıma en fazla karşı olan AB ülkesi konumundadır.

Bu noktada, Birleşik Krallık'ta Avrupa şüpheciliğini açıklamada AB ülkelerinden Birleşik Krallık'a gelen göçün tek başına yeterli olmadığını belirtmek gerekmektedir. Birleşik Krallık'ta Avrupa Şüpheciliği (1977-2011) grafiği (bkz. Grafik 1), Birleşik Krallık kamuoyunda Avrupa şüpheciliğinin AB ülkelerinden gelen göçün yoğunlaşmasından bağımsız olarak AB üyeliğinin ilk

yıllarından itibaren varlık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Birleşik Krallık'ta Avrupa şüphencilüğünün AB göçündeki artışla birlikte ortaya çıkmadığını; ancak bu artışla paralel biçimde artış göstermeye başladığını söylemek mümkündür.

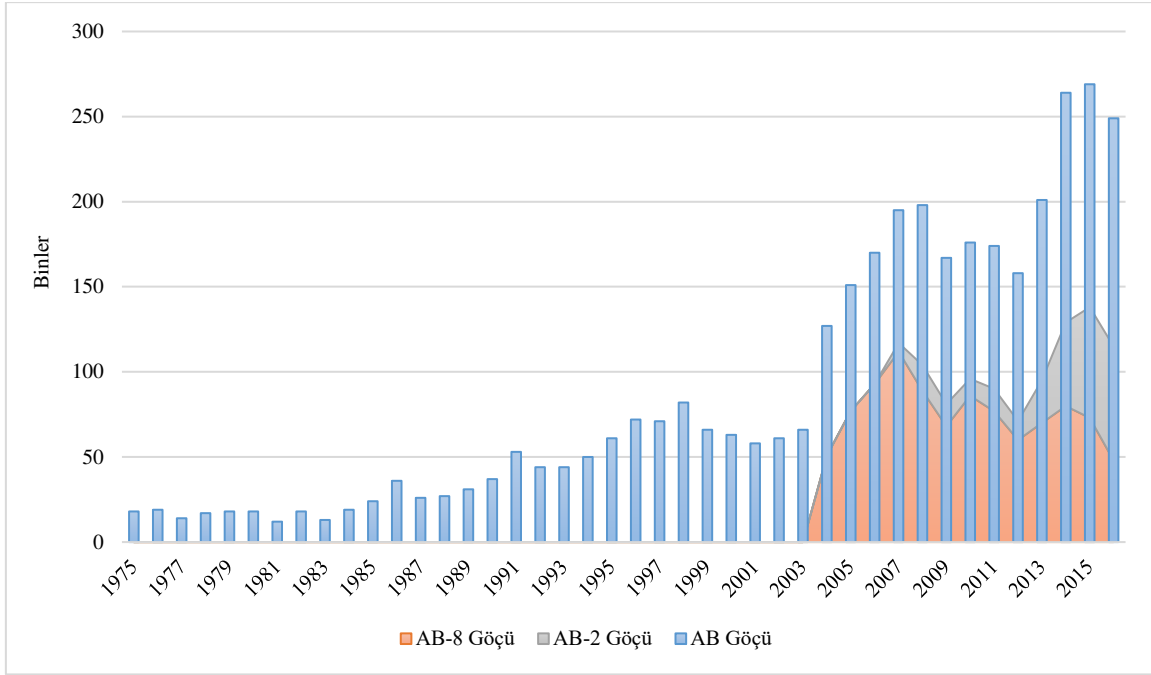
4.1.1.1.1. Avrupa Birliği Ülkelerinden Birleşik Krallık'a Göç

AB hukukuna göre, üye ülkeler arasında kişilerin serbest dolaşımı bir “hak”tır. Bunun da ötesinde, AB üye ülke vatandaşları herhangi bir üye devlette yaşama, çalışma, okuma ya da emekli olabilme gibi sosyal ve ekonomik haklara da sahiptirler. Bu nedenle, “AB göçü” terimi Birleşik Krallık'ta yaygın olarak kullanılmasına rağmen, aslında problemlidir. Çünkü AB vatandaşları antlaşmalarla tanınan hakları dolayısıyla yer değiştirmektedirler ve yasal anlamda “göçmen” değildirler (Dennison ve Geddes, 2018: 3-4). Her ne kadar göçmen tanımına uymasalar da çalışmada bütünlük ve anlatım kolaylığı sağlamak amacıyla serbest dolaşım hakları çerçevesinde Birleşik Krallık'a gelen AB vatandaşlarından bahsederken göçmen ifadesi kullanılmıştır.

Göçmen, uluslararası ölçekte genel kabul görmüş bir tanıma sahip olmamakla birlikte, BM göçmeni, “sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey”leri ifade etmek için kullanılmaktadır. Bununla birlikte, kısa süreli iş amacıyla seyahat eden işçiler de göçmen olarak kabul edilmektedir (Uluslararası Göç Örgütü, 2013: 37).

Aşağıdaki grafikte, ONS verileri uyarınca 1975-2016 yılları arasında Birleşik Krallık'a AB ülkelerinden gelen uzun vadeli göçmen sayısı gösterilmiştir. Mavi sütun, AB ülkelerinden gelen uzun vadeli göçmenleri gösterirken, yığılmış turuncu alan AB-8 ülkelerinden, yığılmış gri alan ise AB-2 ülkelerinden gelen uzun vadeli göçmenleri göstermektedir. ONS de uzun vadeli göçmenin tanımlanmasında BM'nin tanımını kullanmıştır. Buna göre uzun vadeli göçmen, olağan ikamet ülkesini en az bir yıllığına değiştiren ve böylece varış ülkesi fiilen ikamet ülkesi haline gelen kişidir (bkz. ONS, 2020c).

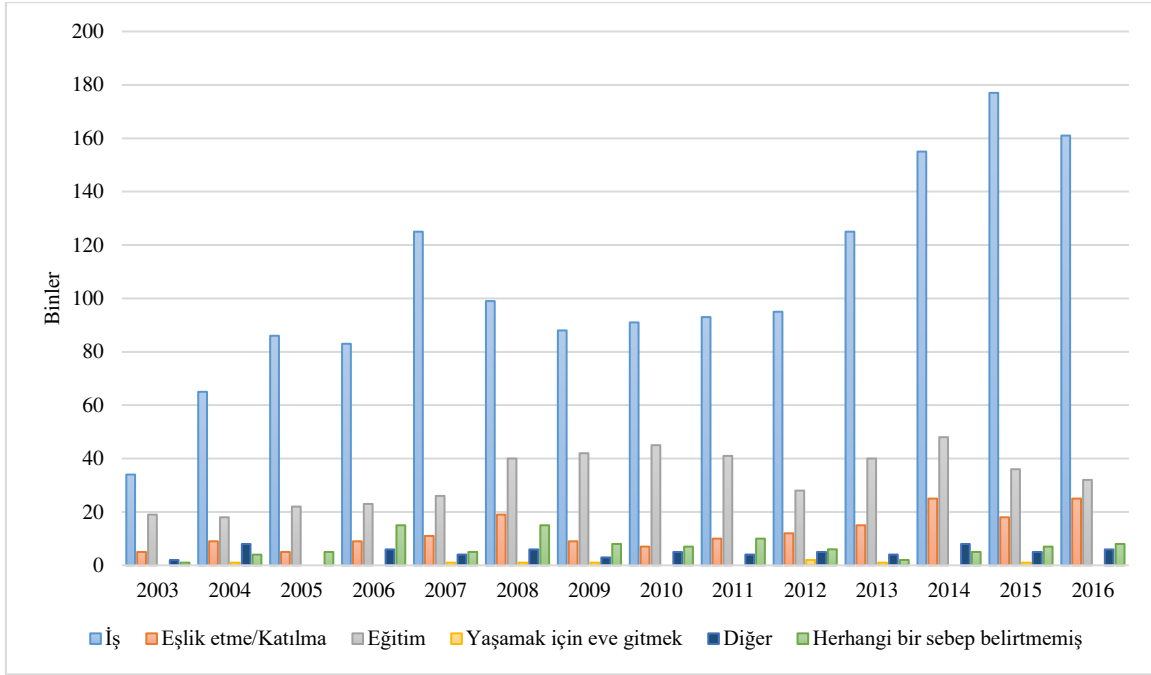
Grafik 5: AB Ülkelerinden Birleşik Krallık'a Gelen Uzun Vadeli Göç (1975-2016)

Kaynak: ONS, 2020c kullanılarak oluşturulmuştur.

Grafik 5'te görüldüğü üzere, AB'nin beşinci genişlemesinin ilk dalgasını yaşadığı 2004 yılında AB ülkelerinden gelen göç, 2003 yılına kıyasla yaklaşık iki kat artmıştır ve bu artışın ardındaki en önemli neden AB-8 ülkelerinden gelen göçtür. Öyle ki, 2003 yılında AB ülkelerinden gelen uzun vadeli göçmen sayısı 66,000 kişi iken, 2004 yılında bu sayı 127,000 kişiye yükselmiştir ve bunun 51,000'ini AB-8 ülkelerinden gelen göçmenler oluşturmaktadır. 2004 yılı sonrasında sürekli artış gösteren AB göçündeki 2008 yılını takiben görülen azalma eğiliminin bu dönemde tüm dünyayı derinden etkileyen küresel finansal krizle yakından ilgili olduğunu söylemek mümkündür. ONS verilerine göre, 2015 yılında Birleşik Krallık'a AB ülkelerinden gelen göç 269,000 kişiyle en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Bu artışta en önemli pay, Bulgaristan ve Romanya'dan gelen kişilerin sayısındaki yaklaşık 16,000 kişilik ani artıştır. AB Referandumunun gerçekleştiği 2016 yılında ise, Birleşik Krallık'a gelen AB vatandaşlarının sayısı 249,000 kişiye gerilerken, ülkeden ayrılan AB vatandaşlarının sayısı bir önceki yıla göre 30,000 kişi artarak 116,000'e ulaşmıştır.

Grafik 6: AB Ülkelerinden Birleşik Krallık'a Göçün Temel Nedenleri (2003-2016)

Kaynak: ONS, 2020b kullanılarak oluşturulmuştur.

Grafik 6’da 2003-2016 yılları arasında AB ülkelerinden Birleşik Krallık’a gelen göçmen sayıları temel nedenleri çerçevesinde gösterilmektedir. 2003 verilerinin değerlendirilmeye dahil edilmesinin temel nedeni, beşinci AB genişlemesi öncesinde AB ülkelerinden göç eden kişi sayısını ve gerekçelerini tespit edebilmektir. Grafikte de görülebileceği gibi, AB vatandaşlarının Birleşik Krallık’a göç etmesinin birincil nedeni, iş amaçlı göçtür. İş amaçlı göçü, eğitim amaçlı göç takip etmektedir. İşçilerin serbest dolaşım hakkı uyarınca, Birleşik Krallık’a çalışma amacıyla gelen AB vatandaşlarının sayısının, Grafik 5’te gösterilen AB ülkelerinden Birleşik Krallık’a gelen uzun vadeli göçün gelişimiyle benzer bir çizgide ilerlediği ve özellikle 2004 yılı sonrasında artış eğilimi gösterdiği görülmektedir. Buradan hareketle, 2004 yılında AB’ye katılan AB-8 ülkelerinin AB işgücü hareketliliğinin dinamiğini kökten değiştirdiğini söylemek mümkündür (Portes, 2016: 15).

Yıllık Nüfus Araştırması (*Annual Population Survey*) verilerine göre, AB referandumunun gerçekleştirildiği 2016 Haziran ayı itibarıyla Birleşik Krallık’ta yaşayan yaklaşık 3,4 milyon AB vatandaşının 1,5 milyon kişiye yakını AB-8 ülkelerinin vatandaşları oluşturmaktadır. Birleşik Krallık’ta yaşayan AB vatandaşlarının en yoğun olarak yaşadığı bölge, yaklaşık 1,1 milyon kişiyle Londra olmuştur. Londra 2004 ve 2007 yıllarında yaşanan beşinci genişlemeyle birlikte AB’ye dahil olan AB-8 ve AB-2 ülkelerinin vatandaşlarının da en yoğun olarak yaşadığı bölge olarak ölçülmüştür (ONS, 2017c).

Tablo 15: Birleşik Krallık'ta En Yaygın Görülen Ülke Vatandaşları Sıralaması (Temmuz 2015-Haziran 2016)

Sıralama	Ülke	Sayı (Yüz bin)
1	Polonya	971
2	Hindistan	361
3	İrlanda Cumhuriyeti	345
4	Romanya	282
5	Portekiz	229

Kaynak: ONS, 2017c.

Tablo 15'te, ONS'den elde edilen veriler çerçevesinde, Temmuz 2015-Haziran 2016 döneminde Birleşik Krallık'ta en yaygın görülen ülke vatandaşlarının sıralamasına yer verilmiştir. En yaygın görülen ülke vatandaşları sıralamasında ilk beşte yer alan dört ülkenin AB ülkesi olması dikkat çekicidir. AB-8 ülkelerinden biri olan Polonya vatandaşları ise, 971,000 kişiyle ilk sırada yer almaktadır. Polonya vatandaşlarının sayısı gerek Birleşik Krallık'ta yaşayan tüm yabancı uyruklular gerekse diğer AB ülkelerinin vatandaşlarıyla kıyaslandığında azımsanamayacak seviyededir.

ONS verilerinden de açıkça görüldüğü üzere, AB'nin beşinci genişlemesi sonrasında Birleşik Krallık'a gelen AB göçünün düzeyindeki artış ve MDA ülkelerinin bu artıştaki payı dikkate değerdir. Öyle ki, serbest dolaşım hakkı çerçevesinde iş amacıyla Birleşik Krallık'a göç eden kişilerin AB göçünün önemli bir kısmını oluşturduğu görülmekle birlikte, iş amacıyla ülkeye gelen kişilerin sayısında 2004 yılını takiben görülen artış da MDA ülkelerinin AB'ye üyelikleriyle yakından ilgilidir. Bu durum, AB göçünün partiler arası rekabetin bir unsuru haline gelmesine neden olurken, AB karşıtı ve göçmen karşıtı tutum benimseyen UKIP'e verilen desteğin artmasına yol açmış ve en nihayetinde AB referandumuna giden yoldaki yapı taşlarından biri olmuştur (Evans ve Mellon, 2019). Nitekim 2004 yılında, o dönemin Birleşik Krallık Başbakanı Blair'in destek verdiği beşinci genişleme dalgası ve bu genişlemenin yarattığı etkiler referandum kampanyası kapsamında gerçekleşen tartışmalar sırasında önemli bir yer elde etmiş ve serbest dolaşım hakkı çerçevesinde gerçekleşen AB içi göç, ayrılma kampanyası yürüten aktörlerin en sık dile getirdiği konuların başında yer almıştır.

4.1.1.1.2. Muhafazakâr Parti ve Göçün Azaltılması Hedefi

2010 yılında Muhafazakâr Parti ve Liberal Demokrat Parti koalisyon hükümeti göreve geldiğinde, dönemin İçişleri Bakanı Theresa May tarafından Avam Kamarası'nda Kasım ayında yapılan bir konuşma sırasında, AB dışındaki ülkelere gelen göçü sınırlandırmak için alınan önlemler bağlamında Parlamento'nun görev süresinin sonuna kadar net göçü on binlere indirme hedefinin benimsendiği açıklanmıştır (bkz. UK Parliament, 2010). Dönemin Başbakanı Cameron ise,

Birleşik Krallık'ın “çok ırklı” bir demokrasi olduğunu ve göçün önemini “biz göçmenliğe rağmen değil göçmenlik dolayısıyla Büyük Britanya'yız” sözüyle vurgulamakla birlikte, ülkeye gelen insan sayısının kontrol edilmesinin gerekliliğini de ifade etmiştir. Cameron, net göçü 1990'lı yılların düzeyine indirmek için gerekli hedeflerin belirlendiğini ve AB dışı göçle ilgili olarak özellikle vasıflı ve iyi eğitilmiş kimselerin Birleşik Krallık'a gelmesine olanak tanınırken, bunlar dışındakilerin göçünün belirli şartlara bağlanarak, ülkeye girişlerinin daha zorlu bir hal aldığını belirtmiştir (Cameron, 2014).

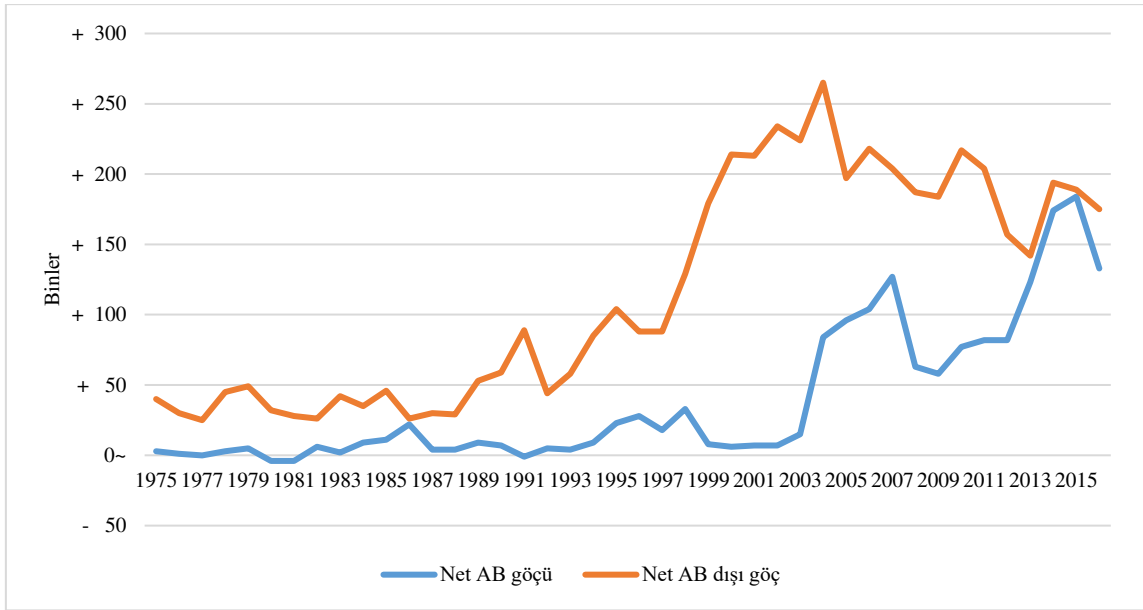
Grafik 7: Birleşik Krallık'ta Uzun Vadeli Uluslararası Göç (1964-2016)

Kaynak: ONS, 2020c kullanılarak oluşturulmuştur.

Grafik 7’de Birleşik Krallık’ta uzun vadeli uluslararası göçe dair 1964-2016 yıllarına ait veriler yer almaktadır. Mavi çizgi gelen göçü, turuncu çizgi giden göçü, gri sütun ise uluslararası net göçü göstermek için kullanılmıştır. Net göç, gelen göç ile giden göç arasındaki farkı göstermektedir. Siyah yatay çizgi ise, Cameron başbakanlığındaki hükümetin belirlediği net göç hedefini göstermektedir. Grafik 7 incelendiğinde, 1994 yılından itibaren Birleşik Krallık’a gelen göçmen sayısının Birleşik Krallık’tan giden göçmen sayısından fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca, 2015 yılı, Birleşik Krallık’ta uluslararası net göçün 332,000 kişiyle en yüksek seviyesine ulaşması bakımından dikkat çekmektedir. Uluslararası net göçün ulaştığı seviye ile hükümetin hedeflediği net göç arasındaki fark, Cameron’un 2010 yılında hükümeti yönetme görevini üstlenmesini takiben benimsediği net göçün on binler seviyesine indirilmesi hedefini yerine getirmekte başarı sağlayamadığının göstergesidir. Bu başarısızlığın ardındaki en önemli dinamiklerden biri ise, bu dönemde AB göçünde yaşanan artıştır.

Grafik 8: Birleşik Krallık'ta Uzun Vadeli Net AB ve AB Dışı Göç (1975-2016)

Kaynak: ONS, 2020c kullanılarak oluşturmuştur.

Grafik 8, AB ve AB dışı ülkelerden Birleşik Krallık'a net göçe dair ONS'den elde edilen verilerden yararlanılarak oluşturulmuştur. Grafikte de görüldüğü üzere, 2010-2015 koalisyon döneminin ilk yıllarında, hükümetin de hedeflediği doğrultuda, AB dışı net göçte düşüş gözlemlenmiştir. Bunun temel nedeni, AB dışı net göçü azaltma hedefi doğrultusunda öğrenci, aile ya da çalışma vizesi alma koşullarının zorlaştırılmasıdır (Sturge, 2019: 13). Net AB göçü ise, AB dışı net göçün aksine, 2010-2015 yılları arasında dramatik bir biçimde artış göstermiştir. Dahası, grafikte de açıkça görülebileceği üzere, 2004 yılını takiben Birleşik Krallık'a AB ülkelerinden gelen net göç, Birleşik Krallık'a gelen uluslararası göçün önemli bir bileşeni konumuna gelmiştir.

Cameron AB dışından göç azalırken AB göçünün artmasını, Birleşik Krallık ekonomisinin büyüklüğü, sağladığı iş olanakları ve refah sistemiyle ilişkilendirmiş ve serbest dolaşımın kontrol altına alınması gerektiğini ifade etmiştir (bkz. Cameron, 2014). Cameron'un ifadelerine paralel bir biçimde Muhafazakâr Parti de 2015 yılında yayımladığı Manifesto'da AB göçüne önemli bir yer ayırmış ve göçün kontrol edilmesi gerektiğine dair vurguyu tekrarlamıştır (bkz. The Conservative Party Manifesto, 2015). Göç karşıtı politikalarıyla bilinen UKIP de 2015 genel seçimleri öncesinde yayımladığı Manifesto'da Birleşik Krallık'a artan göçle ilgili bir değerlendirmeye yer vermiştir. Blair döneminde sınırların açılmasıyla birlikte Birleşik Krallık'a artan net göç oranına vurgu yapan UKIP, Cameron'un da başbakanlığı süresince net göçü azaltma hedefini yerine getiremediğini belirtilmiş ve kontrolsüz göçün sorumlusu olarak İşçi Partisi ile Muhafazakâr Parti'yi işaret etmiştir (bkz. UKIP Manifesto, 2015).

Cameron 2015 seçimleri sonrasında iktidarı tek başına devralmasını takiben, hükümetin göçle ilgili planları üzerine bir konuşma gerçekleştirmiş ve net göçü on binlere azaltma hedefinin güncelliğini koruduğunu ifade etmiştir. Göç konusundaki yeni yasa tasarısının yasadışı göçmenler, göç ve işçi pazarına yönelik yeni düzenlemeler ile AB kaynaklı göç oranında artış olmak üzere üç temel noktaya odaklanacağını belirtmiştir. Cameron söz konusu konuşması sırasında AB göçüyle ilgili olarak insanların serbest dolaşımını desteklediğini belirtmekle birlikte, daha önceki açıklamalarına benzer biçimde AB göçünün kaynağı olarak Birleşik Krallık sosyal refah sistemini işaret etmiş ve refah sistemindeki olası kesintilerin AB ile üyelik müzakerelerinde gündem maddelerinden biri olacağını söylemiştir (Cameron, 2015a). AB göçünü Birleşik Krallık'taki refah sistemi ve sosyal yardımlarla ilişkilendiren Cameron, ülkeye gelen AB vatandaşlarına sağlanan sosyal yardımların belirli şartlara bağlanması gerektiğini, ancak bu yolla AB'den gelen göçün azaltılabileceğini savunmuştur (bkz. Cameron, 2015a; Cameron, 2015e; UK Parliament, 2016a). Yaptığı açıklamalar çerçevesinde, Cameron açısından AB göçüyle ilgili temel sorunun, Birleşik Krallık refah sisteminin AB genelinde yarattığı çekim gücü ve bu sistemin suistimale açık olmasından kaynaklandığı görülmektedir.

4.1.2. Bloomberg Konuşması ve Avrupa Birliği'ne Üyelik Koşullarının Yeniden Müzakeresi

2010-2015 yılları arasında görev yapan, yumuşak Avrupa şüphesi olarak sınıflandırılan Muhafazakâr Parti ile Avrupa yanlısı Liberal Demokrat Parti arasında kurulan koalisyon hükümeti döneminde (bkz. Taggart ve Szczerbiak, 2013: 30), Birleşik Krallık'ın AB'ye üyeliği konusundaki tartışmalar giderek yoğunlaşmış ve Parlamento'nun Avrupa şüphesi duruş benimseyen Muhafazakâr Partili üyeleri, dönemin Başbakanı Cameron'a AB üyeliliğini referanduma götürmesi yönünde yaptıkları baskıları arttırmışlardır. UKIP'in kamuoyu araştırmalarında sağladığı başarı karşısındaki endişeleri de gün geçtikçe artan yüz Muhafazakâr Parti milletvekili 2012 yazında Cameron'a referandum çağrısı yapan bir mektuba imzacı olmuşlardır (bkz. Montgomerie, 2012). Benzer biçimde, 2011 yılında başlatılan People's Pledge isimli halk hareketi de AB üyeliğini referanduma taşımak amacıyla, "halk referandum istiyor" sloganını benimsemiş ve sürdürdüğü imza kampanyası 100,000 imzaya ulaşınca referandum talebini hükümete bildirmiştir (Canan-Sokullu, 2017: 27). Yaşanan tüm bu gelişmeler ve artan baskılar, Cameron'un 23 Ocak 2013 tarihinde gerçekleştirdiği sıklıkla söz edilen Bloomberg Konuşması'na giden süreci başlatmıştır.

Bloomberg Konuşması, Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkisi açısından değerlendirildiğinde, AB referandumunun "başlangıç noktası" niteliğindedir (Wodak, 2016). Bloomberg Konuşması sırasında Avrupa'nın savaşlarla dolu tarihine değinen Cameron, AB'nin günümüzdeki temel amacının, kuruluşundaki barışı sağlama amacının çok ötesinde, refahı güvence altına almak olduğunu ifade etmiştir. Avrupa'nın karşılaştığı üç temel zorluğu, Euro bölgesinde yaşanan sorunlar, Avrupa'nın rekabet edebilirliği ve Avrupa'nın demokratik meşruluğu olarak ifade eden Cameron, AB'nin 21.

yüzyılın gerekliliklerine uygun bir hale gelmesi ve yaşadığı zorlukları aşabilmesini; rekabet edilebilirlik, esneklik, ulusal egemenlik, demokratik hesap verilebilirlik ve adalet olmak üzere beş temel prensibin uygulanmasına bağlamıştır. Değindiği alanlarda reformların gerçekleştirilmesi için çabalayacağını belirten Cameron, aynı zamanda, Birleşik Krallık halkına iki önemli vaatte bulunmuştur. Bu vaatlere göre, 2015 yılında gerçekleşecek olan genel seçimleri Muhafazakâr Parti'nin kazanması durumunda, Birleşik Krallık'ın reforme edilmiş AB'ye üyelik koşulları tekrar müzakere edilecek ve müzakereler sonucunda AB üyeliği referanduma taşınacaktır (bkz. Cameron, 2013).

Sezgin Mercan'ın da ifade ettiği gibi (2017: 40), Cameron süregelen baskılara “AB üyeliği kartı”nı oynayarak tepki vermiştir. Cameron'un referandum vaadinde bulunmasının ardında, 2015 genel seçimi için yürütülecek kampanya sırasında Muhafazakâr Parti içinde yaşanabilecek olası çatışmaları, Avrupa şüpheli kanadın baskılarını ve AB üyeliğinin referanduma götürülmesi gerektiği konusunda politikalar izleyen UKIP'in gün geçtikçe artan desteğini önleyebilme düşüncesi bulunmaktadır (Becker vd., 2017: 2; Swales, 2016: 4). Bonnie M. Meguid'e göre (2005: 348), seçmen desteği kazanmak için mücadele eden siyasi partilerin karşısında üç olası strateji bulunmaktadır. Buna göre, bu partiler belirli bir politika alanında kendilerine rakip olarak gördükleri diğer partinin politikaları karşısında uzlaşmacı (*accommodative*), karşıt (*adversarial*) ya da dışlayıcı (*dismissive*) strateji benimseyebilirler. Ana akım partilerin, radikal sağ partilerin gündeme getirdikleri politikaları benimsemeleri esasına dayanan uzlaşmacı strateji, genellikle, seçmenleri bir tehdit olarak algılanan rakip partiden uzaklaştırmak amacıyla kullanılır (bkz. Meguid, 2005: 348, 357). Bu çerçeveden bakıldığında, Cameron'un, UKIP'in yükselişi karşısında partinin uzun dönemli politikası haline gelmiş olan AB üyeliğini referanduma taşıma hedefini Muhafazakâr Parti'nin gündemine getirmesi, onun UKIP'in politikalarına yönelik olarak uzlaşmacı strateji benimsediğini gözler önüne sermektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde ise, referandum vaadinin, esasen, hükümetin ulusal ve uluslararası ortamda karşı karşıya kaldığı krizlerle mücadele etme gücünün azaldığı bir ortamda ortaya atıldığını söylemek mümkündür. Gerçekleştirilmesi planlanan referandum öncesinde AB'nin belirli alanlarda reformuna ve üyelik koşullarının yeniden müzakere edilmesine yönelik talep de bu durumun bir göstergesi niteliğindedir.

Muhafazakâr Parti, 2015 genel seçimleri için yayımladığı manifestoda da Cameron'un Birleşik Krallık'ın AB'ye üyelik koşullarını yeniden müzakere edeceği ve bu müzakereleri takiben 2017 yılının sonuna kadar AB üyeliğini referanduma taşıyacağı yönündeki vaatlerini yinelemiştir. Manifesto'da AB'nin değişime olan ihtiyacına değinen Muhafazakâr Parti, referandumla birlikte, siyasetçilerin değil, İngiliz halkının söz sahibi olacağını ileri sürmüştür (bkz. The Conservative Party Manifesto, 2015).

UKIP de 2015 genel seçimlerine yönelik yürüttüğü kampanya sırasında, Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkisine ve referandum konusuna özel olarak yer vermiştir. UKIP'in, yayımladığı “Britanya'ya

İnan” başlıklı yetmiş altı sayfalık manifestoda şu ifadeler yer almıştır: “UKIP’in tutumu oldukça haksız ve yanıltıcı bir biçimde “Avrupa karşıtı” olarak etiketlenmiştir. Biz Avrupa karşıtı değiliz; ancak Avrupa’daki siyasal bütünleşmeye kesin olarak karşıyız” (UKIP Manifesto, 2015). UKIP lideri Farage da 1975 yılında gerçekleştirilen referanduma atıfla, kamuoyuna en son kırk yıl önce AB ile ilgili görüşlerinin sorulduğunu; ancak o zaman gerçekleştirilen referandumda esas meselenin “ortak pazar” üyeliği olduğunu, günümüzdeki gibi siyasi bir birliğin söz konusu olmadığını vurgulayarak, kamuoyunun söz hakkı olduğunu vurgulamıştır (Farage, 2015a). UKIP’in yayımladığı manifestodan ve Farage’ın sözlerinden de anlaşılacağı üzere, partinin Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumu, esas itibarıyla, “siyasi bütünleşmeye” karşıtlık şeklinde gelişim göstermiştir. UKIP’in AB referandumu ve Birleşik Krallık’ın AB ile ilişkisiyle alakalı konulara genel seçim manifestosunda yer vermesi ise, hiç şüphesiz, AB referandumunun gündemdeki güncelliğini koruma amacına hizmet etmiştir.

Ed Miliband liderliğindeki İşçi Partisi ise, “Britanya daha iyi olabilir” başlıklı 2015 genel seçim manifestosunda Birleşik Krallık’ın AB ile ilişkisine değinerek, Birleşik Krallık’ın AB üyeliğini referanduma taşımaksızın, hiçbir egemenlik yetkisinin Brüksel’e devredilmeyeceğini garanti altına alacağını sözünü vermiştir. Muhafazakâr Parti’yi Avrupa’ya sırt çevirmekle itham eden İşçi Partisi, AB üyeliğinin Birleşik Krallık’ın refahı ve güvenliği için merkezi önemde olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda, Birleşik Krallık’ın Avrupa ve dünyadaki çıkarlarını savunacağını ileri süren İşçi Partisi, AB’nin reformu için çalışacağını ve AB üyeliğinin sürdürülmesini sağlayacağını vaat etmiştir (bkz. The Labour Party Manifesto, 2015).

2015 genel seçimlerinden Muhafazakâr Parti tek başına iktidar olarak çıkmış ve Cameron yeniden başbakan olmuştur. Seçim sonuçları çerçevesinde, Cameron’un çabalarının UKIP’e olan desteği azaltma noktasında olmasa da (bkz. Tablo 5) Muhafazakâr Parti’nin genel çoğunluğu kazanmasında etkili olduğunu söylemek mümkündür (Curtice, 2017: 24-25).

Cameron, başbakan olarak seçilmesini takiben, Bloomberg Konuşması sırasında değindiği ve Muhafazakâr Parti Manifestosu’nda da yer alan vaatlere uygun olarak, AB’nin belirli alanlarda reformunu sağlamaya çalışmış ve Birleşik Krallık’ın AB’ye üyelik koşullarını yeniden müzakere etmiştir. Referandum vaadi bağlamında Cameron’u bekleyen süreç ise oldukça zorlayıcı olmuştur. Cameron, 2015 yılının sonlarında başlayan resmî görüşmeler öncesinde diğer AB ülkelerindeki meslektaşlarının desteğini kazanabilmek için ikili görüşmeler gerçekleştirmiştir. Cameron bu görüşmeler sırasında, bir yandan AB üyelerinin liderlerini Birleşik Krallık’ın “özel statüsünü” sağlamlaştıracak imtiyazlar konusunda ikna etmeye çabalarırken, diğer yandan bu imtiyazların hem Muhafazakâr Parti içinde hem de kamuoyu açısından beklentileri karşılayabilir düzeyde olmasına çaba göstermiştir (Smith, 2016).

Tablo 16: Zaman Çizelgesi III: AB Referandumı

Tarih	Olay
23 Ocak 2013	David Cameron Bloomberg Konuşması'nı gerçekleştirdi.
7 Mayıs 2015	Genel seçimler sonucunda Muhafazakâr Parti tek başına iktidar oldu.
14 Mayıs 2015	AB Referandum Yasası taslağı yayımlandı.
28 Mayıs 2015	AB Referandum Yasası Parlamento'ya sunuldu.
25-26 Haziran 2015	AB Zirvesi gerçekleştirildi. Bu Zirve sırasında Cameron AB üyeliğini referanduma taşıma planını açıkladı.
7 Eylül 2015	Seçim Komisyonu'nun tavsiyesi doğrultusunda referandum sorusu "Birleşik Krallık Avrupa Birliği'nin üyesi olarak kalmalı mı yoksa Avrupa Birliği'nden ayrılmalı mı?" olarak güncellendi.
15-16 Ekim 2015	AB Zirvesi gerçekleştirildi. Cameron bu Zirve'de Birleşik Krallık'ın hedeflediği değişimleri Kasım ayı başında yazılı olarak açıklayacağını belirtti.
10 Kasım 2015	Cameron, AB Zirvesi Başkanı Donald Tusk'a gönderdiği mektupta Birleşik Krallık'ın AB ile üyelik müzakereleri çerçevesinde reform yapılmasını hedeflediği dört temel alanı egemenlik, ekonomik yönetim, rekabet gücü ve göç olarak açıkladı.
17 Aralık 2015	AB Referandum Yasası Kraliyet onayı aldı, yasalaştı.
17-18 Aralık 2015	AB Zirvesi gerçekleştirildi. Bu Zirve'de gerçekleştirilecek reformların Şubat ayında yapılacak AB Zirvesi sırasında karara bağlanması konusunda anlaşıldı.
2 Şubat 2016	AB Zirvesi, Birleşik Krallık'ın AB içerisindeki yeni konumuyla ilgili taslak kararını yayımladı.
3 Şubat 2016	Cameron, Avam Kamarası'nda AB ile yürütülen müzakerelerde kaydedilen gelişmelere dair açıklamada bulundu.
18-19 Şubat 2016	AB Zirvesi gerçekleştirildi. Bu Zirve'de Birleşik Krallık'ın AB üyeliğine dair müzakereler sonucunda taraflar arasında anlaşmaya varıldı.
19 Şubat 2016	Cameron, Birleşik Krallık'ın AB'de "özel statü" elde ettiği anlaşmanın detaylarını açıkladı.

Tablo 16 (Devamı)

Tarih	Olay
20 Şubat 2016	Cameron, anlaşmayı kabineye sundu, referandum tarihini ve hükümetin AB üyeliğinin devamından yana tutum benimseyeceğini açıkladı.
22 Şubat 2016	Cameron, anlaşmayı Parlamento'ya sunarak Referandum Yasası kapsamında AB referandumunun gerçekleştirilmesi için gerekli süreci başlattığını resmen açıkladı.
3 Mart 2016	AB Referandum Yönetmeliği yayımlandı.
13 Nisan 2016	Seçim Komisyonu AB referandumu için kampanya yürütecek öncü grupları açıkladı.
15 Nisan 2016	On hafta sürecek olan referandum periyodu başladı.
23 Haziran 2016	AB referandumu gerçekleştirildi.

Kaynak: Uberoi, 2016 ve Walker, 2021'de yer alan veriler birleştirilerek oluşturulmuştur.

Yukarıdaki tabloda, Birleşik Krallık'ta AB referandumuna giden süreçte yaşanan önemli gelişmeler kronolojik olarak verilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere, 2015 seçimlerini takiben, ilk olarak, en geç 31 Aralık 2017 tarihine kadar Birleşik Krallık ve Cebelitarık'ta AB üyeliğinin referanduma taşınmasını öngören, AB Referandum Yasası (*European Union Referandum Act/Bill*) yayımlanmıştır. 28 Mayıs 2015'te Parlamento'ya sunulan AB Referandum Yasası, 17 Aralık 2015 tarihinde ise yürürlüğe girmiştir (The Electoral Commission, 2016: 23).

Cameron, 25-26 Haziran 2015 tarihinde gerçekleşen AB Zirvesi'nde, Birleşik Krallık'ın AB üyeliğini referanduma taşıma planını AB düzeyinde ilk kez resmî olarak açıklamıştır. Zirve'de AB referandumu konusunu Aralık ayında gerçekleşecek olan Zirve sırasında tartışma kararı alınmıştır (bkz. European Council, 2015a). Cameron'un AB üyeliğine ilişkin referandum planını AB Zirvesi'ne taşıması, AB ile müzakere sürecinin ilk aşaması niteliğindedir. Cameron, AB Zirvesi sonrasında yapılan basın toplantısında AB'nin işleyişinin ve Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkilerinin değişmesi gerektiğine; bu değişimin ise, reform, yeniden müzakere ve referandum yoluyla olacağına dair inancını belirtmiştir (Cameron, 2015b). 15-16 Ekim 2015 tarihinde gerçekleşen AB Zirvesi ise, yirmi sekiz üye ülkenin Aralık ayında katılacağı AB Zirvesi sırasında gerçekleştirileceği müzakereler öncesindeki son aşama olmuştur. Cameron, Zirve sonrasında Parlamento'da yaptığı açıklamada, Kasım ayı başına kadar hedefledikleri değişimleri belirten yazılı bir açıklama yapacağını belirtmiştir (Cameron, 2015c).

Cameron, 10 Kasım 2015 tarihinde AB Zirvesi Başkanı Donald Tusk'a gönderdiği mektupta, Birleşik Krallık halkının ülkenin AB üyelik koşullarıyla alakalı olarak reform gerçekleştirilmesini istedikleri dört temel alanı, ekonomik yönetim, rekabet gücü, egemenlik ve göç olarak açıklamıştır

(bkz. Cameron, 2015e). Cameron (bkz.2015d) aynı tarihte, Chatnam House’da Avrupa üzerine gerçekleştirdiği konuşmada da AB’nin reformunu gündeme getirmiş ve Bloomberg Konuşması’na atıfla AB’nin günümüz koşullarına uyum sağlayabilmesi için reforma duyduğu ihtiyacı tekrar etmiştir. Cameron’un bu konuşması, göç konusuna yaptığı özel vurgu açısından önemlidir. Bloomberg Konuşması sırasında AB’nin karşı karşıya olduğunu ifade ettiği üç temel sorun olan, Euro bölgesi krizi, rekabet gücü ve demokratik meşruluk sorunlarına bir de göç konusunun eklendiğini ifade eden Cameron, Birleşik Krallık’ın sınırların ortadan kalktığı Schengen bölgesine dahil olmadığı için sağladığı avantajları vurgulamakla birlikte, AB ülkelerinin vatandaşlarına tanınan serbest dolaşım hakkının suistimali meselesinin özel olarak ele alınması gerektiğini belirtmiştir.

Bu noktada, AB ülkelerinden gelen göçün yoğunluğunun, göç konusunun yalnızca Cameron açısından değil Birleşik Krallık halkının gözünde de müzakereler sonucunda çözüme kavuşturulması gereken bir sorun olarak algılanmasına neden olduğundan kısaca bahsetmek gerekir. Cameron’un AB ile yeniden müzakere adımları attığı sırada Ipsos MORI tarafından yapılan anket, Birleşik Krallık halkının göç konusuna verdiği önemi ortaya koyması bakımından önemlidir. AB ile yeniden müzakere sürecinde çözüme kavuşturulması gereken en önemli konunun ne olduğunu araştıran Ipsos MORI anketine göre, katılımcıların müzakereler neticesinde çözümlenmesini en çok istediği iki konu göçle ilgilidir. Buna göre, katılımcıların %62’si müzakereler neticesinde AB göçmenlerinin yardım paralarına erişiminin kısıtlanmasını istediklerini ifade ederken, %48’i ise AB’ye yeni üye olan ülkelerden göçün kısıtlanması konusunda anlaşılmasını istediklerini belirtmişlerdir (Ipsos MORI, 2015a). Ipsos MORI tarafından yapılan bu anket, aynı zamanda, Birleşik Krallık vatandaşlarının AB serbest dolaşım hakkına ilişkin tutumunu ölçmekte ve AB vatandaşlarının Birleşik Krallık’a göçünün kontrolü konusunun İngilizler için önemini gözler önüne sermektedir. Anket sonuçlarına göre, katılımcıların %58’i AB ülkeleri arasında kişilerin serbest dolaşımının daha fazla kısıtlanması gerektiğini düşündüğünü ifade ederken, %14’ü serbest dolaşım hakkının kaldırılması gerektiğini, %11’i ise serbest dolaşımın mevcut haliyle devam etmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, ankete katılanların %43’ü yeniden müzakereler sonrasında kişilerin serbest dolaşım hakkı bağlamında AB hukukunun üstünlüğünün değişmesinin mümkün olmaması durumunda, AB’den ayrılmak gerektiğini düşündüklerini bildirmişlerdir (bkz. Ipsos MORI, 2015a). Anket sonuçları, AB ile üyelik koşullarının yeniden müzakeresinin hazırlığı aşamasında göç konusunun, egemenlik ya da ekonomiyle ilgili meseleleri geride bırakarak halkın gündemindeki yerini sağlamlaştırdığını ve sert Avrupa şüpheciliğinin bir göstergesi olarak belirlediğini ortaya koymaktadır. Bunda, Cameron başkanlığındaki Birleşik Krallık hükümetinin AB ülkelerinden göçle mücadelede noktasında etkili politikalar üretememesinin etkili olduğunu söylemek mümkündür.

17-18 Aralık 2015 tarihinde gerçekleştirilen AB Zirvesi’nde Birleşik Krallık’ın reform talebi değerlendirilmiş, ülkenin AB ile ilişkisi üzerine görüşmeler gerçekleştirilmiş ve referandum kararı tartışılmıştır. Zirve sırasındaki görüşmeler neticesinde, reform talep edilen dört alandaki sorunların taraflar için karşılıklı olarak tatmin edici bir biçimde çözülmesini sağlamak amacıyla Şubat ayındaki

Zirve işaret edilmiştir (European Council, 2015b). Cameron, 2015 Aralık ayında gerçekleştirilen AB Zirvesi sonrasında Parlamento’da yaptığı açıklamada, AB ile yeniden müzakerelerde, Bileşik Krallık’ın belirlediği dört temel alandaki reformlara ilişkin uzun tartışmalar gerçekleştiğini ve tarafların daha sıkı bir iş birliği sağlayarak bu alanlardaki reformları güvence altına almayı taahhüt ettiklerini ifade etmiştir (Cameron, 2016a).

AB Zirvesi, müzakerelerin devam ettiği 2 Şubat 2016 tarihinde, Birleşik Krallık’ın AB içerisindeki yeni konumunu belirleyen taslak bir karar yayımlamıştır (bkz. European Council, 2016a). Bunun üzerine Cameron, 3 Şubat 2016 tarihinde Avam Kamarası’nda gerçekleştirdiği konuşmada, Birleşik Krallık ile AB arasında yürütülen müzakerelerde kaydedilen gelişmelerden bahsetmiştir. Cameron bu kapsamda, AB ile yeniden müzakerelerde, AB’nin daha rekabetçi bir yapıya bürünmesine, Birleşik Krallık’ın daha yakın bir siyasal birlik ile Euro bölgesi dışında kalmasına ve göçten kaynaklanan baskıları önleyecek yeni düzenlemelerin hayata geçirilmesine odaklandıklarını belirtmiştir (bkz. UK Parliament, 2016a). Cameron’un bu konuşmasında en geniş yer verdiği konu başlığı ise göç olmuştur.

18-19 Şubat’ta gerçekleştirilen AB Zirvesi’nde, yirmi sekiz üye ülkenin devlet ve hükümet başkanlarının yoğun müzakereleri neticesinde, Birleşik Krallık’ın AB içindeki “özel statüsünü” güçlendiren bir anlaşmaya varıldığı açıklanmıştır. AB Zirvesi, varılan anlaşmanın bağlayıcı ve değiştirilemez olduğunu vurgulamıştır. Diğer taraftan, Birleşik Krallık’ın üyeliğiyle ilgili üzerinde anlaşmaya varılan düzenlemelerin ülkenin AB üyeliğinin devamından yana karar alması durumunda yürürlüğe gireceği ifade edilmiştir (European Council, 2016b). Cameron ise, söz konusu AB Zirvesi sonrasında gerçekleştirdiği konuşmada Birleşik Krallık’ın AB’ye üyelik koşullarının yeniden müzakeresi sonucunda üye ülkelerin anlaşmaya vardıkları reformları ve Birleşik Krallık’ın elde ettiği kazanımları dile getirmiştir. Cameron, ayrıca, söz konusu anlaşmayı 20 Şubat’ta Kabine’ye sunacağını, 22 Şubat’ta ise Parlamento’da yapacağı konuşma sonrasında Birleşik Krallık’ın AB üyeliğine ilişkin referandum sürecini başlatacağını açıklamıştır (bkz. Cameron, 2016b). Referandumda AB üyeliğinin devamı yönünde karar alınmış olsaydı işlerlik kazanacak olan anlaşmaya göre;

- Birleşik Krallık daha sıkı Avrupa siyasal bütünleşmesinin dışında bırakılmış ve ulusal parlamentonun yetkisi arttırılmıştır.
- Ülkenin Euro dışında kalarak kendi para birimini kullanmaya devam etmesi ve ortak pazar üyesi olarak ulusal ekonomisinin koruma altına alınması karara bağlanmıştır.
- Birleşik Krallık vatandaşları için daha fazla iş imkânı anlamına gelen ekonomik rekabet temel prensip olarak kabul edilmiştir.
- AB’den gelen göçün azaltılması ve serbest dolaşım hakkı vasıtasıyla refah sisteminin suistimal edilmesinin önlenmesi noktasında kazanımlar elde edilmiştir. Cameron’un

deyişyle “karşılıksız” (*something for nothing*) olarak tanımlanan uygulamalara son verilerek AB göçmenlerinin ülkenin refah sistemi uygulamalarına erişimin kısıtlanması konusunda anlaşılmıştır (bkz. Cameron, 2016b).

Referandum tartışmalarının göç boyutu bu çalışmanın odak noktası olduğu için, AB ile gerçekleştirilen müzakereler sonucunda göç konusunda elde edilen kazanımları detaylı olarak incelemek faydalı olacaktır. Taraflar arasında varılan anlaşmaya göre, Birleşik Krallık, diğer ülkelerden gelen suçluların ilk etapta ülkeye girişini engelleme yetkisi başta olmak üzere, hali hazırda ülkede bulunmaları durumunda sınır dışı etme yetkisine sahip olacaktır. Dolandırıcılar ve sahte evliliklerde iş birliği yapan kişiler için ülkeye daha uzun süreli giriş yasakları söz konusu olacaktır. AB vatandaşları, AB ülkeleri dışında yaşayan ailelerini Birleşik Krallık’a getirmek istemeleri durumunda Birleşik Krallık’ın göçmenlik kurallarına tabi olacaklardır. Anlaşma uyarınca, AB’den gelen göçmenlerin refah yardımlarından faydalanma haklarında da ciddi kısıtlamalara gidilmiştir. Bu çerçevede, Birleşik Krallık’a gelen AB vatandaşları iş aradıkları süre boyunca işsizlik ödeneğinden faydalanamayacaklardır. Ayrıca, altı ay içerisinde iş bulamamaları durumunda ülkeden ayrılmak durumunda kalacaklardır. Tüm bu gelişmelere ek olarak, “acil durum freni” (*emergency break*) adı verilen ve AB göçmenlerinin sosyal yardımlara tam erişim sağlamak için Birleşik Krallık’a geldikleri ilk dört yıl boyunca beklemlerini gerektiren tasarı, yürürlüğe girmesini takip eden yedi yıl boyunca geçerli olacaktır. Son olarak, Birleşik Krallık’ta çalışan AB göçmenleri, AB ülkelerinde yaşayan çocukları için çocuk yardımlarını Birleşik Krallık oranlarında değil kendi ülkelerinin oranında talep edebileceklerdir. Söz konusu uygulama, yeni başvurular için direkt olarak olmak üzere, 2020 yılının başından itibaren ise mevcut talep sahipleri için geçerli olacaktır (bkz. Cameron 2016b; UK Parliament, 2016b). Birleşik Krallık refah sisteminin AB’den göç akışının temel nedeni olduğuna dair bir kanıt olmamakla birlikte (bkz. Portes, 2016: 18-19), varılan anlaşmanın detaylarından da anlaşılacağı üzere AB ile yeniden müzakere sürecinde, göç konusunun AB ülkelerinden gelen göçmenler çerçevesinde ele alındığı ve AB göçmenlerinin refah sistemine erişiminin temel konu başlıklarından biri olduğu görülmektedir.

Cameron, 20 Şubat 2016’da gerçekleşen Kabinet toplantısı sonrasında yaptığı konuşmada, hükümetin Birleşik Krallık’ın reforme edilmiş AB’ye üyeliğinin devamı yönünde tutum benimseyeceğini açıklamıştır. Yine bu konuşmada, AB referandumunu Parlamento’ya sunacağını ve 23 Haziran 2016 tarihinde bir referandum yapılmasını önereceğini ifade etmiştir (bkz. Cameron, 2016c). Teknik olarak engel oluşturmada da Birleşik Krallık’ın 2017 yılının ikinci yarısında AB dönem başkanlığı görevini yürütecek olması nedeniyle, AB referandumunun 31 Aralık 2017 tarihinden daha önce yapılması planlanmıştır (bkz. Smith, 2016). Bu çerçevede, 23 Haziran 2016 tarihinin referandum tarihi olarak ilk kez belirtilmesi bağlamında Cameron’un 20 Şubat tarihli konuşmasını Birleşik Krallık’ın AB ile ilişkisi açısından tarihi bir an olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır.

Cameron, 22 Şubat tarihinde AB'nin reformu ve referandumla ilgili olarak Parlamento'da Avam Kamarası'nda yaptığı açıklamada ise, Referandum Yasası kapsamında AB referandumunun gerçekleştirilmesi için gerekli süreci başlattığını resmen açıklamıştır (UK Parliament, 2016b). 23 Haziran 2016 Perşembe günü Birleşik Krallık halkının sandığa gideceğini ifade eden Cameron, halkın referandumda vereceği kararı ülkenin geleceği için “hayati” olmakla nitelemiş ve “nihai” bir karar olacağını özellikle vurgulamıştır (bkz. UK Parliament, 2016b).

Cameron, müzakereler neticesinde AB ile varılan antlaşmanın Birleşik Krallık'ın özel statüsünü koruduğunu ifade etmek için “her iki dünyanın da en iyisi” söylemini benimsemiştir. Cameron, bu söylem aracılığıyla ülkenin AB üyeliğinin getirilerinden faydalanırken, Euro ya da daha yakın bir siyasi birlik gibi dâhil olmak istemediği AB uygulamalarının dışında kalma hakkına vurgu yapmıştır. Cameron, böylelikle, reforme edilmiş bir AB'ye üyeliği desteklediğini de açıkça belirtmiştir. Bununla birlikte, Cameron'un AB'nin mükemmel olmaktan uzak bir oluşum olduğunu ve çeşitli alanlardaki reformların devam etmesi gerektiğine yönelik inancını farklı zamanlardaki konuşmalarında dile getirmekten kaçınmadığını da ifade etmek gerekir (bkz. UK Parliament, 2016a; Cameron, 2016c; Cameron, 2016d).

Öte yandan, Cameron'un verdiği desteğe rağmen, Muhafazakâr Parti referandum kampanyası sırasında ortak bir duruş sergilemekten uzak olmuştur. Hatta Muhafazakâr Parti'nin kampanya sürecinde seçmenlere ilettikleri ipuçları bağlamında “bölünmüş” bir tablo çizdiğini söylemek dahi mümkündür. Bu anlamda, siyasi ipucu yaklaşımı çerçevesinde değerlendirildiğinde, referanduma giden süreçte parti içerisinde yaşanan ayrışmanın da etkisiyle seçmenlere karışık mesajlar veren Muhafazakâr Parti'nin referandum sonuçlarını yönlendirme noktasında yeteri kadar etkili olamadığı iddia edilebilir (Clarke vd., 2016a: 14). Nitekim Cameron AB üyeliğinden yana kampanya yürüten bloğun en ön plana çıkan ismi olsa da özellikle Boris Johnson ve Michael Gove gibi Muhafazakâr Parti'nin önde gelen diğer isimlerinin Brexit yönünde kampanya yürütmesi, Cameron'u oldukça güç bir durumda bırakmıştır.

İşçi Partisi lideri Jeremy Corbyn de Cameron'un Birleşik Krallık'ın AB'ye üyelik koşullarını yeniden müzakere etmesi ve anlaşmaya varmasının ardından Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmada referanduma giden süreci başlattığını açıklaması sonrasında, Birleşik Krallık'ın AB üyeliğine destek verdiğini açıklamıştır. Corbyn referandumla ilgili olarak Parlamento'da yaptığı konuşmada şunları söylemiştir: “İşçi Partisi ve sendika hareketi ezici bir çoğunlukla AB'de kalmaya çalışıyor; çünkü biz Avrupa Birliği'nin yatırım, iş ve işçiler, tüketiciler ve çevre için koruma getirdiğine inanıyoruz ve kalma yönünde oy vermenin insanların en üstün çıkarına olduğuna ikna olduk” (UK Parliament, 2016b). Corbyn'in ifadelerinden yola çıkarak, Birleşik Krallık'ın AB üyeliğini fayda-maliyet analizi çerçevesinde değerlendirdiğini söylemek mümkündür. Diğer taraftan, referandum kampanyası sırasında kararlı bir duruş sergilemekten uzak olan Corbyn'in İşçi Partisi'ne destek veren kesimleri AB üyeliğinin devamından yana oy kullanmaları için mobilize etme

konusunda aktif bir rol üstlenemediği görülmektedir (Whitman, 2016). Öyle ki, İşçi Partisi, daha önce Avrupa şüphesi olduğunu belirten parti lideri Corbyn ile ortak bir duruş sergilemede başarılı olamamış ancak kampanyanın son aşamalarına doğru AB üyeliğinin devamından yana cılız bir destek göstermiştir (Zappettini, 2019: 3-4). Nitekim İşçi Partisi resmî olarak AB üyeliğinin devamından yana kampanya yürütse de bazı partililer Brexit'e destek vermişlerdir. İşçi Partisi'nden Brexit'e destek veren siyasetçilerin başında Vote Leave kampanyasının başkanlığını üstlenerek referanduma giden süreçte aktif bir rol üstlenen Gisela Stuart gelmiştir.

Birleşik Krallık'ın AB üyeliğinin sonlandırılmasının en önemli savunucularından biri olan UKIP lideri Farage'ın bu süreçteki tutumu incelendiğinde ise, 18-19 Şubat 2016'da gerçekleştirilecek olan AB Zirvesi'nin hazırlık tartışmaları sırasında, Cameron'un Tusk ile vardığı anlaşmanın yetersizliğini dile getirdiği görülmektedir. Cameron'un kurucu antlaşmalarda değişiklik gibi büyük bir hedefle yola çıktığına değinen Farage, gerek AB'nin reformu gerekse Birleşik Krallık'ın AB içindeki geleceği bağlamında elde edilen ayrıcalıkları “acıması” olarak nitelendirmiştir. Farage'a göre, Cameron'un anlaşması Birleşik Krallık Parlamentosu'nun kontrolünü ve egemenliğini geri kazanamamış, pek çok alanda gücün AB kurumlarında kalmasına neden olmuştur (bkz. Farage, 2016a). Farage, Cameron'un AB ile gerçekleştirdiği müzakereler sonucunda vardığı anlaşmanın yalnızca AP'nin onay vermesi ve AAD'nin kararı neticesinde uygulanmaya koyulabilecek olması dolayısıyla “üzerine yazıldığı kâğıda değmeyecek” nitelikte olduğunu ve “Cameron'un sahtekarlığı”nın bir göstergesi olduğunu ifade etmiştir (UKIP, 2016a). Zira, AAD mevcut AB antlaşmalarının üstünlüğünü tanıdığı ve ortada yeni bir antlaşma olmadığı için Birleşik Krallık ile AB arasında varılan anlaşmanın yürürlüğe girmesi yalnızca AP'nin onayı sonrasında gerçekleşebilecekti. Farage, Cameron'un referandum tarihini 23 Haziran olarak açıklamasını takiben yaptığı açıklamada da AB ile varılan anlaşmanın beklentileri karşılamadığı yönündeki fikrini yinelemiş ve AB referandumunu AB üyeliğinin sonlandırılması için “altın fırsat” olarak değerlendirmiştir (UKIP, 2016b).

Cameron, AB ile gerçekleşen müzakereler neticesinde göç konusu da dahil olmak üzere hedeflediği alanlarda Birleşik Krallık için “özel statü” elde etse de varılan anlaşmanın Avrupa şüphesi kesimleri memnun etmeye yetmediği görülmektedir (Yıldız, 2021:78). Göç konusu özelinde değerlendirildiğinde, Cameron'un AB ile anlaşmasının Avrupa şüphesi kesimleri memnun etmemesi, onun daha önceki dönemlerde AB ülkelerinden gelen göçü azaltma hedefini yerine getirmedeki başarısızlığıyla yakından ilgilidir. Bu durum, göç karşıtlığının AB karşıtlığı ile anılmasına ve referanduma giden süreçte, serbest dolaşım ilkesi bağlamında AB göçüne ilişkin endişelerin halkın gündemindeki yerini giderek daha da sağlamlaştırmasına neden olmuştur. Buna aracılık eden en önemli faktörlerden biri ise, ayrılma yanlısı aktörlerin söylemleri olmuştur.

4.1.3. Avrupa Birliği Referandumu Öncü Kampanya Gruplarının Belirlenmesi

AB referandumuna giden süreçte, Birleşik Krallık Seçim Komisyonu, 2000 tarihli Siyasi Partiler, Seçimler ve Referandumlar Yasası (*The Political Parties, Elections and Referendums Act 2000*) çerçevesinde, her iki bloktaki öncü kampanya gruplarının belirlenmesi de dahil olmak üzere referandumun gerçekleştirilmesi ve düzenlenmesiyle ilgili sorumlu kurum olmuştur (The Electoral Commission, 2016). 3 Mart 2016 tarihinde yayımlanan AB Referandum Yönetmeliği (*EU Referendum Regulations 2016*), referandum takvimini düzenlemiş ve 23 Haziran 2016 tarihini referandum tarihi olarak belirlemiştir. Yönetmelik uyarınca, her iki blok için de öncü kampanya grubu olmak isteyen grupların 4 Mart-31 Mart 2016 tarihleri arasında başvurularını yapabilecekleri açıklanmıştır. Başvuru sürecinin ardından resmî kampanya gruplarının atanması için son yasal tarih 14 Nisan 2016 olarak belirlenmiştir. On haftalık resmî referandum periyodunun ise, 15 Nisan 2016 tarihi itibarıyla başlaması öngörülmüştür (bkz. The Electoral Commission, 2016: 28-29).

Tablo 17: AB Referandumu Harcama Limiti

	Harcama Limiti (£)	İsim
Öncü Kampanya Grubu	7,000,000	Vote Leave Ltd. The In Campaign Ltd.
2015 Genel Seçimlerinde Oyların %30'undan Fazlasını Alan Siyasi Parti	7,000,000	Muhafazakâr Parti ⁴¹
2015 Genel Seçimlerinde Oyları %20-30 Bandında Olan Siyasi Parti	5,500,000	İşçi Partisi
2015 Genel Seçimlerinde Oyları %10-20 Bandında Olan Siyasi Parti	4,000,000	UKIP
2015 Genel Seçimlerinde Oyları %5-10 Bandında Olan Siyasi Parti	3,000,000	Liberal Demokrat Parti
2015 Genel Seçimlerinde Oyların %5'inden Azını Alan Siyasi Parti	700,000	Diğer Partiler ⁴²
Kayıtlı Diğer Kampanyacılar	700,000	Diğer Kampanyacılar

Kaynak: The Electoral Commission, 2016: 91.

Yukarıda yer alan tabloda, 2000 tarihli Siyasi Partiler, Seçimler ve Referandumlar Yasası uyarınca AB referandumu için belirlenen harcama limitine dair bilgiler yer almaktadır. Öncü

⁴¹ 2015 genel seçimlerinde aldığı oy oranıyla bağlantılı olarak partiler düzeyinde en yüksek harcama limitine sahip olan Muhafazakâr Parti, referandum için kayıtlanmaması nedeniyle, kayıtsız kampanyacılar için geçerli olan 10,000 sterlin harcama sınırına tabi olmuştur.

⁴² Atomun Çocukları, Demokratik Birlik Partisi, İngiliz Demokratlar, İngiliz Ulusal Partisi, Yeşil Parti, Önce Newcastle upon Tyne Topluluğu Partisi, Galler Partisi, İskoçya Yeşil Partisi, İskoçya Ulusal Partisi, Sosyal Demokratik ve İşçi Partisi, Sosyal Demokratik Parti, Cumhuriyetçi Sosyalist Parti, Sendikal ve Sosyalist Koalisyon, Sendikacı Ses.

kampanya grupları, 7,000,000 sterlinlik harcama hakkına sahip olmakla birlikte, bir kereye mahsus seçmenlere bilgi iletme için kullanabilecekleri ücretsiz posta hakkı, referandum kampanyası yayınlarına katılma hakkı, 600,000 sterline kadar hibe desteği ve seçim komisyonu tarafından Birleşik Krallık'taki tüm hanelere dağıtılan bilgilendirme kitapçığında özel bir sayfa elde etmişlerdir. Kampanyaya kayıtlanmış siyasi partilerin harcama limitlerinin ise, partinin son genel seçimlerde aldıkları oy oranları uyarınca belirleneceği belirtilmiştir (The Electoral Commission, 2016: 90-91, 94).

Referandumda, kişi ve kurumlardan oluşan altmışı ayrılma yanlısı altmış üçü ise kalma yanlısı olmak üzere toplamda yüz yirmi üç kayıtlı kampanyacı bulunmakla birlikte, öncü kampanya grubu olmak amacıyla ayrılma yanlısı gruplardan üç, kalma gruplardan ise yalnızca bir adet başvuru yapılmıştır. Öncü kampanya grubu olmak için başvuru yapan ayrılma yanlısı gruplar, “The Trade Unionist and Socialist Coalition”, “Vote Leave Ltd.” ve “Go Movement Ltd.” olurken; “The In Campaign Ltd.” ise AB’de kalmak için kampanya yürütmek üzere başvuruda bulunmuştur. Seçim Komisyonu AB referandum kampanyasında öncü kampanya grubu olmak için mücadele edecek grupların başvurularını beş temel ölçüt çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu ölçütler: başvuru sahibinin hedeflerinin desteklediği referandum çıktısıyla nasıl uyduğu; başvuru için destek seviyesi ve türü; başvuru sahibinin kampanya yürüten diğer taraflarla nasıl ilişki kurmayı planladığı; başvuru sahibinin aynı sonuç için kampanya yürütenleri temsil etme konusundaki kurumsal kapasitesi ve kampanyasını sunma kapasitesi olarak belirlenmiştir. Komisyon 13 Nisan 2016 Çarşamba günü AB üyeliğinin devamından yana kampanya yürütecek öncü grubu The In Campaign, AB üyeliğinden ayrılma yönünde kampanya yürütecek öncü grubu ise Vote Leave olarak belirlediğini açıklamıştır (The Electoral Commission, 2016: 93-96). Seçim Komisyonu’nun belirlediği öncü kampanya grupları, aynı blokta kampanya yürüten taraflar adına hareket etmişlerdir (The Electoral Commission, t.y.). Bununla birlikte, referandum sürecinde Brexit yönünde kampanya yürüten iki temel hareket bulunmaktadır. Bunlar, öncü kampanya grubu Vote Leave ve UKIP tarafından desteklenen Leave.EU/Grassroots Out (GO) Movement’tır. Referandum kampanyası sürecinde UKIP lideri Farage, Brexit blogunda öne çıkan bir figür olmuştur; ancak onun destek verdiği kampanya grubu Seçim Komisyonu tarafından resmî olarak belirlenen öncü kampanya grubu olmayı başaramamıştır. Bu durum, Birleşik Krallık’ın AB üyeliğinden yana kampanya yürüten grupların tek bir çatı altında toplanabilirken, Brexit’ten yana kampanya sürdüren grupların tek bir merkezden yönetilememesini de beraberinde getirmiştir.

AB referandumu kampanyası sırasında Birleşik Krallık’ın AB üyeliğinin devam etmesi için resmî kampanya grubu olarak seçilen Britain Stronger in Europe (resmî adıyla The In Campaign Ltd.), 12 Ekim 2015 Pazartesi günü olarak kurulmuştur. Kampanya grubunun başkanlığını yürüten Stuart Rose, AB’den ayrılmanın “almaya değmeyecek bir risk” olduğunu ifade ederken, “ekonomimizin Avrupa dışında daha zayıf olacağına inanıyorum” diyerek AB üyeliğinden ayrılmanın ekonomik etkilerine odaklanmıştır (BBC, 2015b). Bu doğrultuda, Britain Stronger in

Europe çatısı altında Birleşik Krallık'ın AB üyeliğinin devamından yana sürdürülen kampanya, AB üyeliğini ekonomik getirileri çerçevesinde ele alarak, ayrılığın ekonomik maliyetini söylemlerinin merkezine taşımıştır.

Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması yönünde kampanya yürütmek için seçilen ve “Ayrılma oyu ver, kontrolü geri kazan” söylemini benimseyen resmî kampanya grubu Vote Leave ise, 9 Ekim 2015 Cuma günü kurulmuştur. Kontrolü geri kazan söyleminden de anlaşılacağı üzerine, Vote Leave'in temel mesajı “egemenlik” üzerinedir. Vote Leave, kurulduğu dönemde ayrılma yönünde kampanya yürüten “Conservatives for Britain”, “the Labour Leave Campaign” ve “Business for Britain” olmak üzere üç farklı grubu bünyesine dahil etmiştir (Kuenssberg, 2015). Vote Leave, farklı kesimleri içinde bulundurmakla birlikte, UKIP tarafından desteklenen Leave.EU kampanyasından ayrı olarak oluşturulmuştur.

Vote Leave'in, UKIP ve Farage'in desteklediğinden ayrı bir kampanya yürütmeyi tercih etmesinin temelinde, Farage'in kararsız seçmenler üzerindeki negatif yöndeki etkisi ve esasında küçük bir kitleyi temsil eden UKIP taraftarlarına hitap etmesi olduğunu söylemek mümkündür (Rentoul, 2016). Ayrıca, UKIP'in kuruluşundan bu yana ayrılma fikrini şiddetli bir biçimde savunduğu ve siyasi parti sisteminin uçlarında kalan bir parti olduğu göz önünde bulundurulduğunda, ana akım partilerin de destek verdiği Vote Leave'in oy kaybetmemek adına daha ılımlı bir kampanya süreci yürütme hedefi taşıdığını söylemek mümkündür.

Farage'in destek verdiği Leave.EU, UKIP'in en önemli başışçısı Arron Banks tarafından desteklenen ve Ağustos 2015'te UKIP konferansı sırasında lansmanı yapılan kampanya grubudur (BBC, 2016a). UKIP üyeleri Leave.EU'ya destek vermekle birlikte, UKIP içerisinden resmî olarak Vote Leave'e destek verdiğini açıklayan tek isim Douglas Carswell olmuştur (bkz. BBC, 2015a; Kuenssberg, 2015). UKIP lideri Farage, Vote Leave'in kurulmasını takiben, ayrılma yönünde kampanya yürüten bu gruba da destek verdiğini ifade etmekle birlikte, Vote Leave'i Westminster'a dayanan ve daha çok işveren çevrelerinin taleplerini yerine getiren bir grup olarak tanımlarken, Leave.EU'nun “milyonlarca sıradan insana ulaşarak” Birleşik Krallık'ın sınırlarının kontrolüne odaklandığını dile getirmiştir (BBC, 2015a). Farage'in bu açıklaması, onun ayrılma yönünde kampanya yürüten gruplar arasındaki farklılıkları kabul etmekle birlikte, bu blokta oluşabilecek olası bir ayrışmayı önleme çabasının bir göstergesidir.

Brexit yönünde kampanya yürütecek resmî kampanya grubu olma mücadelesi sürerken Leave.EU, Ocak 2016'da lansmanı gerçekleştirilen Go Movement hareketiyle birleşmiştir. Böylece, Leave.EU, Go Movement koalisyonunda yer alan gruplardan biri haline gelmiştir. İki ayrılma yanlısı grubunun birleşmesinin temel gerekçesi, Seçim Komisyonu tarafından Brexit yönünde kampanya yürütecek resmî grup olarak belirlenmek istemeleridir (BBC, 2016a). Ancak, Go Movement Ltd. çatısı altında Brexit blogunu temsil etmek için başvuru yapan bu grupların çabası sonuç vermemiş

ve Seçim Komisyonu ayrılma yönünde resmî kampanya yürütecek öncü grubu Vote Leave olarak belirlemiştir. Farage, 13 Nisan 2016 tarihinde, referandum kampanyası kapsamında Brexit blogunu temsil edecek öncü grubun Vote Leave olarak açıklanmasını takiben verdiği demeçte, UKIP olarak Go Movement’a verilen desteğin temel gerekçesini, göç meselesine yaptıkları özel vurgu ve Birleşik Krallık siyasi yelpazesinin her kesiminden insana ulaşma hedefi olduğunu vurgulamıştır. Diğer taraftan, referandumda Brexit kararı alınmasını garantileyebilmek için kimin resmî temsilci olduğuna bakılmaksızın tüm grupların bir arada bulunması gerektiğine dair inancını belirtmiştir (bkz. UKIP, 2016i).

4.2. Ampirik Analiz: Vote Leave ve UKIP’in Söylemlerinde Avrupa Birliği

Söylem analizi kapsamında AB referandumuna giden süreçteki söylemleri incelenen Vote Leave ve UKIP’e göre, esas mesele Avrupa değil AB’dir. Vote Leave’in referandum kampanyası sırasında yayımladığı “Ayrılma yönünde oy vermek ve kontrolü geri kazanmak için 5 pozitif gerekçe” isimli iki sayfalık broşürün alt başlığı olan “Avrupa evet, AB hayır” ifadesinden de anlaşılabilir gibi (bkz. Vote Leave, 2016i), sorunun Avrupa ile alakalı olmadığı ve AB’den kaynaklandığı Vote Leave tarafından özel olarak vurgulanmıştır. Vote Leave, ayrıca, resmî web sitesinde de “Avrupa’yı seviyoruz, sorun AB” ifadesine yer vermiştir (Vote Leave (t.y.), Why Vote Leave). Benzer biçimde UKIP de (UKIP Manifesto, 2015), yayımladığı Manifesto’da Avrupa karşıtı olmadığını vurgulamanın yanı sıra, Churchill’in: “Kendi hayalimiz ve kendi görevimiz var. Avrupa ile birlikteyiz, ama Avrupalı değiliz. Birbirimize bağlıyız, ama birleşik değiliz. İlgiliyiz ve ilişkiliyiz ama dahil değiliz” sözlerine yer vererek, Avrupa ile iyi ilişkiler kurulabileceğini; ancak AB üyeliğine karşı mesafeli yaklaşım benimsediğini belirtmek istemiştir.

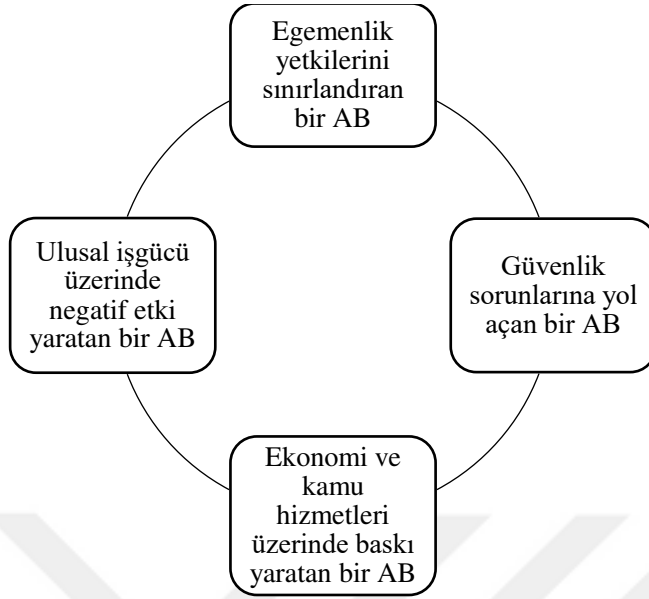
Referandumda Brexit yönünde oy verilirse bunun sonuçlarının ne olacağını resmetmeye çalışan ve halkı ayrılma yönünde oy vermeye teşvik etmeyi amaçlayan öncü kampanya grubu Vote Leave’in ana söylemi “Ayrılma oyu ver, kontrolü geri kazan” olmuştur. Vote Leave ana söylemini “egemenlik” vurgusu üzerine inşa etmiş ve bir şart (koşul) cümlesi olarak belirlemiştir. Buna göre, kontrolün geri kazanılması için, ayrılma yönünde oy verilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, Jonathan Hopkin’in de belirttiği gibi (2017: 8-9), “kontrolü geri kazan” söylemi, Birleşik Krallık’ın hiçbir ulus üstü kurumun müdahalesi olmaksızın karar alabilmesi ve hukuk kurallarını uygulayabilmesi vaadini de içermektedir. Referandum kampanyası süresince Vote Leave çatısı altında kampanya yürüten Brexit taraftarı farklı aktörler tarafından benimsenen bu söylem, aynı zamanda, yalnızca söylemi dile getiren özneyi değil dinleyicileri de eyleme yönlendirmesi bağlamında bir söz edim niteliği taşımaktadır. “Söz edim” (*speech acts*) teorisini, dilin “edimsel” olduğunu iddia eden J.L.Austin, öğrencisi John Searle ile birlikte geliştirmiş ve söylemlerin yalnızca söylemi dile getiren öznenin değil diğer insanların da eyleme geçmelerine neden olduğunu iddia etmiştir. Bu anlamda, Austin’in odağına aldığı araştırma sorusu “bir şeyin kelimeler tarafından değil *kelimeler ile* nasıl yapıldığı” olmuştur (bkz. Diez, 1999: 600-601).

Vote Leave kampanyasının “ağırlık merkezi” egemenlik ve ekonomi olmakla birlikte, “kontrolü geri kazanma” söylemi Vote Leave’in Brexit bloğunun resmî kampanya grubu olarak seçilmesini takiben göç ve serbest dolaşım hakkı çerçevesinde daha sık kullanılmaya başlanmıştır (Zappettini, 2019: 11-12). Vote Leave’in göçü kampanyanın merkezine taşımasının ardında, Farage’ın desteklediği Go Movement öncü grup olarak seçilmeyince, Vote Leave’e de destek veren paralel bir kampanya yürütmesi (Zappettini, 2019: 4) ve AB üyeliğinin devamından yana yürütülen kampanyalara kamuoyu desteğinin artması (bkz. Watt, 2016) gibi gerekçeler bulunmaktadır.

Vote Leave’in referandum kampanyasının son döneminde göç konusuna yaptığı vurguyu arttırması, Farage’a göre, Vote Leave’in kararsız seçmenlerin fikirlerini etkilemesi bakımından göç konusunun nispeten daha etkili olduğunu anlamasıyla ilgilidir (Aitkenhead, 2016). Öyle ki Farage, ekonomik argümanlara mutlak suretle önem vermekle birlikte, referandum sonucunun temel belirleyicisinin “göç” meselesi olacağına inandığını ifade etmiştir (UKIP, 2016k). Bu bağlamda, Farage ve partisi UKIP, yürüttüğü ayrılma kampanyası süresince göç konusuna daha fazla değinmiştir. Vote Leave ise, UKIP’in yürüttüğü göçmen karşıtı ve hatta ırkçı olarak nitelendirilebilecek propaganda dolayısıyla isminin UKIP ile anılmasından dolayı hoşnutsuzluk duyduğunu ve Brexit yönünde yürütülen kampanyaların farklı şekilde ilerlediğini sıklıkla vurgulamaktan geri durmamıştır (Stewart ve Mason, 2016). Öte yandan, öncü kampanya grubu Vote Leave’den bağımsız olarak ilerlemesine rağmen, Brexit yönünde kampanya yürüten UKIP’in egemenliğin yeniden tesisi ve göç konusunda ürettiği argümanlar, ayrılma yanlılarının elini güçlendirmiştir.

UKIP, AB karşıtlığı ve göç karşıtlığı birbiriyle oldukça ilgilidir. Öyle ki, UKIP’in öne çıkmasını sağlayan dinamik de AB referandumunun sonucuna etki eden dinamik de göçmen kaynaklı Avrupa şüpheciliği olmuştur (Evans ve Mellon, 2019: 84). UKIP’in söylemleri incelendiğinde, Birleşik Krallık halkının ayrılma oyu vermeye teşvik edilmeye çalışıldığı görülür. Parti lideri Farage’ın söylemlerinde, AB referandumunu, sürekli bir biçimde, bir “fırsat” olarak sunulmuştur. Farage referandumunu fırsat olarak sunarak tekrarı olmayacak, kaçırılmaması gereken bir durum olarak inşa etmiştir. Partinin yürüttüğü kampanyada baskın olan iki söylem ise, “Ülkemizi geri istiyoruz” ve “Hadi 23 Haziran’ı Bağımsızlık Günü yapalım” olmuştur. UKIP’in kamuoyuna vermek istediği ana mesajının da Vote Leave’e benzer biçimde egemenlik söylemi çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. Bununla birlikte, UKIP’in egemenlik vurgusunu kampanyanın başından itibaren özellikle göç bağlamında kullandığı dikkat çekmektedir. UKIP, AB aleyhine yürüttüğü propagandayı, AB üyeliğinin devamı durumunda Birleşik Krallık’ın sınır kontrollerinde zorluk yaşayacağını ileri sürerek Birleşik Krallık kamuoyu genelinde yaygın olan göç karşıtı tutumdan beslemiştir.

Şekil 3: Ayrılma Yanlıları Tarafından İnşa Edilen Negatif AB Temsilleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Vote Leave ve UKIP’in benimsedikleri söylemlerinin detaylı analizi sonucunda, AB’nin göç konusu çerçevesinde temel olarak dört argüman üzerinden sorunsallaştırıldığı ve dört negatif AB temsilinin inşa edildiği saptanmıştır. Yukarıdaki şekilde yer alan AB temsillerinin tümü Avrupa şüpheciliği temelinde gelişim göstermiştir. Bu anlamda, referandum kampanyası sırasında Birleşik Krallık’ın AB’den ayrılması yönünde benimsenen söylemler, kamuoyuna Avrupa şüpheci ipuçları ileterek Brexit kararını meşrulaştırmayı ve haklı çıkarmayı hedeflemiştir.

4.2.1. Egemenlik Yetkilerini Sınırlandıran Bir Avrupa Birliği

4.2.1.1. Vote Leave

Vote Leave’in referandum kampanyası sırasında, göçle ilişkilendirdiği makro söylem konularından biri egemenlik olmuştur. Göçü AB üyeliği çerçevesinde ele alan Vote Leave ve grubun önde gelen temsilcileri, AB’yi Birleşik Krallık’ın egemenlik yetkilerini sınırlandıran bir yapı olarak sunmuşlardır. Vote Leave’in resmî web sitesinde yer alan “eğer, kalma yönünde oy kullanırsak, sınırlarımızın kontrolünü AB ve Avrupa Mahkemesi nezdinde giderek daha fazla kaybedeceğiz” ifadesini gerçeklik olarak sunması (Vote Leave (t.y.), European Union Immigration...), Brexit blogunun öncü grubunun egemenlik kaybına yaptığı vurguyu anlamak açısından özellikle önemlidir.

Birleşik Krallık’ın AB üyeliğine ilişkin tartışmalar sırasında, göç konusundaki egemenlik yetkilerinin AB kurumlarına devredilmesinden kaynaklı sorunları gündemine taşıyan Vote Leave’in farklı zamanlardaki söylemlerinde AB göç sistemini “makul”, “adil”, “insancıl” olmamakla

nitelendirildiği görülmektedir. Dahası, bu sistemin kontrolden çıkması dolayısıyla güvenlik açısından kötü sonuçlar doğurabileceği de pek çok kez vurgulanmıştır. AB göç sistemine eleştiriler yönelten Vote Leave, bu sisteme ancak ülkenin egemenlik yetkilerinin geri kazanılarak son verilebileceğini ifade etmiştir:

AB’de kalma yönünde oy kullanırsak (...) Avrupa Mahkemeleri ülkeye kimi kabul edip etmeyeceğimizden sorumlu olacak (...) Ayrılma yönünde oy kullanırsak, ihtiyaca dayalı daha adil, daha insancıl bir sisteme sahip olabileceğiz (Vote Leave, 2016).

Sınırlarımızın kontrolünü geri kazanmanın tek yolu, Avrupa Mahkemesi’nin göçmenlik, mülteciler ve iltica üzerindeki üstünlüğünü sona erdirmek ve daha insancıl ve makul bir göç politikasına sahip olmaktır (Vote Leave (t.y.), The Government’s...).

Yukarıda yer verilen alıntılar, AB ve Avrupa Mahkemesi ile söylemin öznesi durumundaki “biz” yani Birleşik Krallık arasındaki ayrımı pekiştirerek öteki inşasına katkıda bulunmaktadır. Her iki alıntıda da iç ve dış grupların inşası amacıyla söylemsel stratejilerden adlaştırma stratejisine başvurulmuş ve dilsel araç olarak, eşitlik zinciri kullanılmıştır. Eşitlik zinciri, birbirinden farklı öznelerin “kavramsal” anlamda özdeşleştirilerek, aynı anlama gelecek şekilde kullanılması durumunu ifade etmektedir (Aydın-Düzgüt, 2011: 56). Buradaki kullanımıyla eşitlik zinciri, sınırların kontrolü bağlamında AB ve Avrupa Mahkemeleri’nin söylemsel olarak birbirleri yerine kullanılmasını sağlamıştır. AB üyeliğinin Birleşik Krallık’ın egemenlik yetkilerini sınırlandıran ve sonlandırılması gereken bir durum olarak sunulduğu yukarıdaki alıntılarda, egemenlik kaybı toposuna başvurulmuştur. Egemenlik kaybı toposu çerçevesinde, AB’den ayrılma durumunda Avrupa Mahkemeleri’nin göç konusundaki sorumluluğunun ve üstünlüğünün son bulacağı söylemsel olarak ifade edilmiştir. Vote Leave’in bu söylemlerinde yanıltıcı bilgiler aracılığıyla, Brexit kararını haklı çıkarmaya çalıştığını söylemek mümkündür. Daha önce de belirtildiği üzere, Birleşik Krallık Schengen bölgesine dahil olmayı reddetmesinin yanı sıra AB’nin sınır yönetimi, göç ve iltica politikalarından da opt-out stratejisi benimseyerek çekilmiş ve böylelikle bu konulardaki egemenlik yetkilerini muhafaza etmeyi başarmıştır. Buna rağmen özellikle AB referandumuna giden süreçte göç, Avrupa şüpheli siyasi aktörler tarafından araçsallaştırılıp bir propaganda malzemesi haline getirilmiştir (Yıldız, 2021: 69-70). Bu durum gerek Vote Leave gerekse UKIP’in söylemlerinde açık bir biçimde görülmektedir.

Yukarıda yer alan her iki alıntı da AB’ye özgü olan göç sisteminin, Birleşik Krallık göç sisteminin negatif ötekisi olarak inşasına katkı sağlamıştır. Negatif yükleme stratejisine, negatif öteki inşasının bir parçası olarak başvurulduğu görülmektedir. Vote Leave, bu kapsamda, her iki alıntıda da “ihtiyaca dayalı daha adil”, “daha insancıl” ve “makul” gibi pozitif anlamlar yüklediği etiket kelimeleri, söylemsel düzlemde Birleşik Krallık’ta kurulması planlanan göç sistemiyle eşleştirilmiş ve öze ait olanı pozitif olarak sunmuştur. Böylelikle, AB göç sisteminin etkileri sorunsallaştırılarak, Brexit yönünde verilecek oyların söylemsel bağlamda usamlama stratejilerinden adalet ve insancılık toposları aracılığıyla meşrulaştırılmak istendiği görülmektedir.

Vote Leave çatısı altında yürütülen kampanyaya destek veren farklı partilerden isimlerin zaman zaman ortak açıklamalar yayımladıkları da olmuştur. Bunun önemli örneklerinden biri, Vote Leave grubunun referanduma giden süreçte yürüttüğü kampanyanın en görünür yüzlerinden olan Muhafazakâr Parti'den Michael Gove, Boris Johnson ve Priti Patel ile İşçi Partisi'nden Gisela Stuart'ın AB göç sistemini eleştirirken, yeni bir göç sistemi oluşturma hedefinden bahsettikleri açıklama olmuştur:

AB dışı ülkelere yönelik ayrımcılığı sonlandıracağız. İnsan kaçakçılarını cesaretlendiren feci AB politikalarına desteğimizi sonlandıracağız. Yeni bir puan tabanlı sistemle göçü ekonominin ihtiyaçlarına göre yöneteceğiz. Pek çok göçmenin yaptığı gibi, toplumumuza katkıda bulunmak isteyen yeni vatandaşları hoş karşılayacağız ve misafirperverliğimizi kötüye kullananları uzaklaştırabileceğiz (...) İnsanları 23 Haziran'da ayrılma oyu vermeye ve kontrolü geri almaya çağırıyoruz (Vote Leave, 2016g).

Gove, Johnson, Patel ve Stuart'ın yaptıkları ortak açıklamadan yapılan bu alıntıda, negatif yükleme stratejisi uygulanarak, AB göç politikaları “insan kaçakçılarını cesaretlendiren feci” politikalar olarak nitelendirilmiştir. Bu anlamda, AB'nin göç politikaları suça sebebiyet veren ve insanlar açısından kötü sonuçlar doğuran yani mağduriyet yaratan politikalar olarak inşa edilmiştir. Ayrıca, Vote Leave'in kurumsal olarak yürüttüğü propagandasındaki söylemlerine benzer biçimde, AB politikaları adil olmayan politikalar olarak sunulmuştur. AB, göç konusunda AB dışı ülkelerin vatandaşlarına yönelik ayrımcı, ulusal ekonominin ihtiyaçlarına karşılık vermeyen ve suistimale açık politikalar uygulayan bir yapı olarak tasvir edilmiştir. Bu alıntıda, Birleşik Krallık'ın kendi politikalarını uygulayabilmesi için AB üyeliğini sonlandırarak kontrolü geri alması gerektiği mesajını vermek amacıyla egemenlik kaybı, adalet, fayda ve suistimal toposlarına başvurulmuştur.

Aşağıdaki alıntılar ise, sırasıyla Johnson ve Patel'e aittir. Göç konusundaki yetkilerin AB kurumlarında toplanmasına söylemlerinde yer veren Johnson ve Patel'in serbest dolaşım ilkesinin negatif etkilerine ilişkin açıklamaları şu şekildedir:

Bu, AB'den gelen milyonlarca vasıfsız insanı durduramadığımız için dünyanın dört bir yanından gelen ve toplumumuza muazzam katkıda bulunabilecek yüksek vasıflı insanları engellememiz neden olan absürt bir duruma yol açmaktadır (Vote Leave, 2016e).

Serbest dolaşım nedeniyle AB'den gelen insan akışını kontrol edemiyoruz, bu da bizim aslında Avrupa dışındaki diğer ülkelerden ve diğer ekonomilerden yüksek değerli iş ve sektörlerde işe alınmayı isteyen, yüksek vasıflı insanların çalışmak için gelmelerini engellediğimiz anlamına geliyor (...) Ancak, bu sorunun üzerine gidebilir ve Avrupa'dan ayrılarak göç söz konusu olduğunda ihtiyacımız olan yeniden dengelemeyi gerçekten sağlayabiliriz (Wheeler, 2016).

Yukarıdaki alıntılarda, AB ülkelerinden gelen göçmenler, yükleme stratejisi kapsamında “vasıfsız” olarak nitelendirirken, AB dışı ülkelere gelen göçmenlerin ise “topluma muazzam katkıda bulunabilecek”, “yüksek değerli iş ve sektörlerde” iş arayan “yüksek vasıflı” kişiler olarak tanımlandıkları görülmektedir. AB üyesi ülkelere göç eden kişilerin vasıfsız işlerde çalışacak kişiler olarak nitelendirilmesi, onların işgücüne olan ihtiyacı sorgulamaya açmıştır. Birleşik

Krallık'ta, özellikle, 2008 krizini takiben oluşan ekonomik daralmayı önlemede ve sağlanan ekonomik büyümede AB ülkelerinden gelen göçmen işçilerin varlığının önemli bir rol oynadığı (Arnorsson ve Zoega, 2016: 7) göz önünde bulundurulduğunda, yukarıdaki alıntılarda AB ülkelerinden göç eden kişilerin, Birleşik Krallık'ın inşa edilmiş bir diğer ötekisi olan AB dışındaki ülkelere göç eden kişiler aracılığıyla dışsallaştırıldığı söylenebilir. Ayrıca, ilk alıntıda yer alan, AB ülkelerinden gelen kişiler nedeniyle AB dışından gelen ve Birleşik Krallık'a "muazzam katkıda bulunabilecek yüksek vasıflı" kişilerin engellendiğine dair ifadeyle bu durumun bir "kayıp" yarattığı algısı oluşturulmak istenilmiştir.

Dikkat çeken bir diğer unsur, Patel'den yapılan ikinci alıntıda AB'den göç eden kişileri tasvir ederken kullanılan "doğal afet" metaforudur. Göçü, aşırı şu akışıyla ilgili olacak şekilde kavramsallaştıran doğal afet metaforları sıklıkla "akış" ve "dalga" gibi kelimeleri mecazi olarak kullanırlar. Doğal afet metaforlarına, sınırları belirli bir iç alan algısı oluşturarak söz konusu alanı korumak amacıyla başvurulmaktadır (Charteris-Black, 2006: 570). Buradaki kullanımıyla akış kelimesi, AB göçünün bitmeyen ve önlenemeyen tehlikeli doğasına işaret etmek amacıyla taşımaktadır. Benzer biçimde, Johnson da "AB'den gelen milyonlarca insanı durduramadığımız..." ifadesinde yer alan AB ülkelerinden gelen kişileri nitелеmek için kullandığı "milyonlarca" yoğunlaştırma stratejisine bu amaçla başvurmuştur. Her iki alıntıda da toplumsal fayda ve egemenlik kaybı toposları bir arada kullanılmış ve AB'nin serbest dolaşım ilkesi sorunların temel kaynağı olarak sunulurken AB ülkelerinden gelen göç sorunsallaştırılmıştır. Avrupa'dan ayrılmak şeklinde ifade bulan AB üyeliğinden ayrılmak ise, Patel'in anlatımında AB göçünden kaynaklanan sorunlara bir çözüm önerisi olarak ileri sürülmüştür.

Gove da bireysel söylemlerinde göç politikalarındaki kontrolün geri kazanılması gerektiğine vurgu yapan isimler arasındadır. Göç politikalarındaki egemenliğin AB kurumları karşısında kaybedilmesinin, ekonomi, sosyal hizmetler ve güvenlik üzerindeki sonuçlarına değinen Gove, konuşmasında şunları söylemiştir:

Ayrılma oyu verdiğimiz zaman (...) göçün kontrolünü geri kazanacağız (...) Göçün kontrolünden ekonomik olarak da faydalanabiliriz. Hâlihazırda herhangi bir AB vatandaşı yerleşmek, çalışmak, sosyal yardım talep etmek ve NHS'yi kullanmak için Birleşik Krallık'a gelebilir. Bir bireyin burada bulunmasının ekonomik olarak yararlı olup olmadığı, kamu yararına ya da ulusal çıkarlarımıza uygun olup olmadığı konusunda etkin bir kontrolümüz yok. Yeni gelenleri nitelikleri, aşırılıkçı bağlantıları ya da geçmiş suçları için etkin biçimde tarayamıyoruz (...) Hükümlü katilleri dahi sınır dışı edemiyoruz (Vote Leave, 2016c).

Gove, bu anlatıda, serbest dolaşım hakkı çerçevesinde Birleşik Krallık'a gelen AB vatandaşlarının, AB hukukunun üstünlüğü dolayısıyla herhangi bir kontrole tabi olmadığını vurgulamıştır. Kontrol kaybının negatif etkilerine odaklanan Gove, Birleşik Krallık'a AB ülkelerinden kontrolsüz bir şekilde gelen vatandaşlar ile ülkeye ekonomik olarak katkı sağlamayan, kamu yararına ve ulusal çıkarlara uygun olmayan, aşırılıkçı bağlantıları olan, suçlular ve hatta

hükümlü katiller arasında ilişki kurmuştur. Gove'un konuşmasında AB vatandaşlarıyla ilişkilendirerek kullandığı birbirini izleyen ayrımcı ifadelerin giderek yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Gove'un buradaki temel stratejisi, AB ülkelerinden göçü, ekonomi ve kamu yararı açısından fayda sağlamayan ve güvensizlik oluşturan bir durum olarak sunarak, sorunların kaynağı olarak inşa etmek olmuştur. Uslamlama stratejisi kapsamında, ekonomik ve toplumsal fayda ile tehlike-tehdit toposlarına ayrılma yönünde oy vermenin dayanak noktası olarak başvurulmuştur.

Vote Leave'in söylemlerinde, göçün yönetimi konusunda ulusal egemenliğin AB kurumlarına devredilmesi bağlamında sıklıkla gündeme taşıdığı bir diğer iddia ise, AB'nin demokrasiye zarar verdiği olmuştur:

Avrupa Mahkemeleri göçmenlerden kendi hükümetimiz tarafından verilen kimlik belgesini talep etme gücümüzü kontrol altına almaktadır (...) Söz konusu kontrol kaybı ciddi derecede zarar verici ve demokrasi dışıdır. Seçimler, yasaları kimin yapacağını halkın seçmesiyle ilgili olmalıdır. Aksine, bizim tüm politikacılarımız, bizim isteklerimizi değil, AB'nin söylediklerini yapmak zorundadır (Vote Leave (t.y.), Taking back...).

Yukarıdaki alıntıda, “kendi hükümetimiz”, “bizim tüm politikacılarımız”, “bizim isteklerimiz” ve “AB'nin söyledikleri” gibi adlaştırma stratejilerine başvurularak iç ve dış grupların inşasına katkı sağlanmıştır. Tartışmalarını demokrasi toposu üzerinden söylemleştiren Vote Leave, egemenliğin AB kurumlarına aktarılmasından dolayı Birleşik Krallık'ın göç konusunda kontrolü kaybettiğini ve bu kontrol kaybının “zarar verici” ve “demokrasi dışı” olduğu iddia etmektedir. Vote Leave'in burada Birleşik Krallık seçmenlerine iletmek istediği siyasi ipucu, bir ulus devlet olarak Birleşik Krallık'ın en temel egemenlik yetkilerinden biri olan ulusal sınırları içerisine kimi kabul edip kimleri kabul etmeyeceğini belirleyebilme kapasitesinin AB üyeliği dolayısıyla zayıfladığı ve geri kazanılması gerektiğidir.

Johnson da göçün kontrolünde egemenliğin yeniden sağlanmasını demokrasiyle ilişkilendiren isimlerden biri olmuştur. Johnson, Cameron hükümetinin göçü kontrol alma hedefinde başarılı olamamasını her fırsatta eleştirmiş ve hükümetin göçün azaltılması konusundaki hedeflerini “umut vadetmeyen”, “sözde” hedefler olarak nitelendirmiştir (Conservative Home, 2016). Johnson, ONS'nin 2016 yılının Mayıs ayında 2015 yılındaki net göçün 333,000 kişiye ulaşmasını öngördüğü verileri yayımlaması üzerine (bkz. ONS, 2016b), Cameron'un Birleşik Krallık'ın AB üyeliği sürerken net göçün 100,000'in altına düşürüleceği yönündeki hedefiyle ilgili olarak: “bu vaadin yerine getirileceğini söylemek gülünç ve kabul edilemez” demiştir (bkz. BBC, 2016c). Nitekim Birleşik Krallık'ta Uzun Vadeli Uluslararası Göç (1964-2016) grafiğinde de görüldüğü gibi, uluslararası net göç 2015 yılı sonunda 332,000 kişi olarak ölçülerek, Cameron'un hedeflediği sayının oldukça üzerinde kalmıştır.

Ayrılma yönünde Winchester’da yürüttüğü kampanya sırasında, hükümetin göçün 100,000 kişinin altına indirilmesi konusundaki hedefini yerine yetirme noktasında tekrar eden başarısızlığına değinen ve yayımlanan sayılarla ilgili olarak “skandal” yorumunda bulunan Johnson bunun “demokrasi için berbat” bir durum olduğunu ifade etmiştir (bkz. Sparrow, 2016). Göç eden kişi sayısındaki artışın da ötesinde, halkın kendi seçtiği politikacıların göçü kontrol etme konusundaki “acizliği”nden endişe duymasının egemenlikle yakından ilgili olduğunu belirten Johnson’un (2016a) aşağıda yer alan sözleri, göçmenliğin “kontrol” edilmesi gerektiğine neden vurgu yaptığını kavramak açısından önemlidir:

Göçmenlikten yanayım; ama aynı zamanda kontrol ve siyasetçilerin olup bitenlerin sorumluluğunu almasından yanayım ve bence bir devletin en temel gücü olan ülkede kimin yaşama ve çalışma hakkına sahip olacağına karar verme gücünün elinden alınmış ve Brüksel’e bağlanmış olduğunun söylenmesi insanı hayrete düşürmektedir (...) 23 Haziran, buraya kimin yaşamak ve çalışmak için gelmesini istegimize karar vermek ya da AB’nin karar vermesine izin vermek arasında bir seçimdir (...) 23 Haziran’da ayrılma oyu ver ve demokrasimizin kontrolünü geri kazan (Conservative Home, 2016).

Vote Leave ve temsilcilerinin pek çoğunun söylemlerinde olduğu gibi, Johnson da “AB” ve “Brüksel” arasında bir eşitlik zinciri oluşturmuştur. AB kurumlarının yönetim merkezi Brüksel, karar alma gücünü elinde bulunduran ve Birleşik Krallık’ın egemen bir devlet olarak “en temel gücü” olarak nitelendiren, “ülkede kimin yaşama ve çalışma hakkına sahip olacağına karar verme gücü”nü zedeleyen bir yapı olarak tasvir edilmiştir. Göç de dahil olmak üzere pek çok konuda egemenlik yetkilerinin AB kurumlarına devredilmiş olmasından duyduğu rahatsızlığı söylemlerine sık sık taşıyan Johnson bu anlatısında, egemenlik devrinin demokratik değerlerle bağdaşmadığı mesajını vermek istemiştir. Abraham Lincoln’un ünlü tanımıyla demokrasi, “halkın, halk tarafından, halk için yönetilmesi” anlamını taşıması bağlamında pozitif anlam taşıyan etiket kelimeler grubunda yer almaktadır. Buradan hareketle AB, demokratik değerlere zarar veren bir yapı olarak inşa edilmiştir. Gücün Brüksel’de toplanmasına izin verilmesi bağlamında kullanılan “hayrete düşmek” deyiimi de durumun şaşırtıcılığına dikkat çekmek amacıyla kullanılmıştır. AB referandumunu “23 Haziran” olarak adlaştıran Johnson, bu referandumu göç politikaları konusunda egemenliğin devri ya da AB’ye bağımlılık arasında bir tercih meselesi olarak sunmuş ve uslamlama stratejisi kapsamında demokrasi toposuna başvurarak görüşünü “ayrılma oyu ver” şeklinde açıkça ifade etmiştir.

Johnson, Gove ve Stuart ortak olarak David Cameron ve George Osborne’a yazdıkları “AB üyesi olarak kalmanın riskleri” konulu mektupta ise, AB ülkelerinden göçü ekonomik problemlerle ilişkilendirmişler ve göçün kontrolü noktasında egemenliğin AB kurumlarına devredilmesini demokrasi açısından bir sorun olarak betimlemişlerdir:

Euro bölgesinin ekonomik krizi göçteki artışı körüklüyor. Güney Avrupa’da milyonlarca kişi, özellikle gençler, kendi ülkelerinin durgunluktan kurtulacağına dair umudunu yitiriyor. Beklenildiği üzere, bu ülkelerden gelen göçmenler orantısız bir biçimde Britanya’ya geliyor (...) Eğer AB’de kalırsak kendimizi çökmüş Euro bölgesi ekonomisine bağlarken aynı zamanda bu

çökmüş ekonomiden kaçmaya çalışan kişilerin sınırsız göçünü kabul edeceğiz. Göç politikasının demokratik kontrolünü yeniden kurmanın tek yolu 23 Haziran’da ayrılma oyu vermektir. Bu sorunlar, AB’ye üye olma yolundaki ülkeler yakı gelecekte üye olduklarında daha da kötüleşecektir (Vote Leave, 2016h).

Yukarıdaki anlatıda, Euro krizinin Birleşik Krallık’a AB ülkelerinden gelen göçün tetikleyicilerinden biri olduğu algısı yaratılmak istenilmiştir. Euro bölgesi ekonomileri “çökmüş” olarak nitelendirilerek, Birleşik Krallık sunduğu imkânlar sayesinde bu bölgeden göçü çeken bir cazibe merkezi olarak sunulmuştur. “Beklenildiği üzere” ifadesi, bu ülkelerden göç eden kişilerin Birleşik Krallık’ı tercih etmelerinin aslında çok da şaşırtıcı olmadığını altını çizme amacı taşımaktadır. Euro bölgesi krizinin en yoğun şekilde hissedildiği Güney Avrupa ülkelerine referansla, bu ülkelerden Birleşik Krallık’a gelen göç “orantısız” ve “sınırsız” olarak tanımlanmıştır. Birleşik Krallık’a gelen göçün yoğunluğunu vurgulamak için kullanılan bu ifadeler, AB üyeliğinden ayrılma kararını haklı çıkarma ve meşrulaştırma amacına hizmet etmektedir. Göç konusundaki egemenlik kaybına vurgu yapılan bu mektupta, demokrasi toposu aracılığıyla AB göçü sorunsallaştırılmış ve göçün demokratik kontrolünün sağlanabilmesi için Brexit yönünde oy verilmesi gerektiği savunulmuştur.

Eurostat’ın verileri incelendiğinde (bkz. Eurostat, 2021a), 2015 yılında Euro kriziyle mücadele eden Güney Avrupa ülkelerinden Yunanistan’da vatandaşların göç etmeyi tercih ettiği ülkelerin başında 12,148 kişi ile Birleşik Krallık gelmektedir. Birleşik Krallık’ı 2,144 kişi ile Hollanda takip etmektedir. Eurostat verileri ışığında, Yunanistan bağlamında Vote Leave’in Güney Avrupa ülkelerinin vatandaşlarının Birleşik Krallık’a orantısız bir biçimde göç ettiğini ileri sürmesinin gerçeği yansıtır niteliğinde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, bu veriler AB üyelerinin tümünü içeren bir genelleme yapmak için yeterli değildir. Öyle ki, 2015 yılı boyunca, AB vatandaşı yaklaşık 456,174 kişi Almanya’ya göç ederken; 269,241 kişi ise Birleşik Krallık’a göç etmiştir. Benzer bir biçimde, 2016 yılı boyunca AB vatandaşı 403,555 kişinin ilk tercihi Almanya’ya göç etmek olurken; Birleşik Krallık 249,393 kişiyle AB göçünün Almanya’dan sonraki ikinci adresi olmuştur. AB dışındaki ülkelere gelen göçün ilk hedefi de 507,034 kişiyle yine Almanya olurken; 265,390 kişiyle Birleşik Krallık ikinci sırada en çok göç alan ülke olmuştur (bkz. Eurostat, 2021a).

Göç ve ekonomi konusunda geliştirilen argümanlarının tümünün esasında birbiriyle bağlantılı olduğunu iddia eden Johnson, bireysel olarak yaptığı açıklamada ise şu ifadelere yer vermiştir:

Nüfustaki çok hızlı artış büyük ölçüde göçün bir sonucudur, dolayısıyla bu da Euro krizinin bir sonucudur (...) Tüm bu ekonomik sorunların tek bir cevabı vardır ve o da kontrolü geri almaktır, böylece yasalarımızı, ticaret politikamızı ve göç politikamızı Birleşik Krallık ekonomisinin ihtiyaçlarına uygun hale getirebiliriz (Vote Leave, 2016d).

Johnson, bu anlatıda Euro krizini Birleşik Krallık’a göçün ve dolayısıyla ülkedeki nüfus artışının temel gerekçesi olarak sunmuştur. Göç politikası dâhil olmak üzere farklı alanlardaki

egemenlik yetkilerinin AB’de olduğunu vurgulayan Johnson, kontrolün geri kazanılmasıyla birlikte ekonomik problemlerin çözüleceği algısı yaratmak istemiştir. Brexit kararı ise, egemenliğin yeniden tesisinin sağlanacağı iddiası çerçevesinde egemenlik ve ekonomik fayda toposu aracılığıyla savunulmuştur.

4.2.1.2. UKIP

Referandum kampanyası sırasında, UKIP ve temsilcileri de göç konusunu AB üyeliğinden kaynaklanan egemenlik kaybı çerçevesinde ele alarak, AB’nin bir ulus devlet olarak Birleşik Krallık’ın egemenlik yetkilerini aşındırdığı argümanını savunmuştur. Farage 23 Haziran’ın referandum tarihi olarak açıklanmasını takiben farklı zamanlarda yaptığı konuşmalarda pozitif yükleme stratejisi kullanılarak AB referandumunu Birleşik Krallık halkı için egemenliğin geri kazanılması açısından bir “fırsat” ve “şans” olarak değerlendirmiştir. Bu anlamda, Farage’ın AB referandumunu Birleşik Krallık’ın AB üyeliğinden ayrılması için en uygun zaman olarak inşa etmeye çalıştığını söylemek mümkündür. AB referandumunu tasvir ederken “ülkemizi Avrupa Birliği’nden çıkarma ve bunu yaparken sınırlarımızı geri alma, demokrasimizi geri alma ve bağımsız bir ulus olarak heyecan verici bir geleceğe başlama fırsatı” ifadelerini kullanan Farage’ın (2016f), söylemlerinde, AB’den ayrılmayı gerek demokratik kontrolü sağlama gerekse sınırların geri kazanmanın bir yolu olarak sunduğu görülmektedir. Öyle ki AB, Birleşik Krallık’ın sınırlarını ve demokrasisini kontrol altına alan ve bağımsızlığını sınırlandıran bir yapı olarak inşa edilmiştir. İlaveten, ülkenin AB dışındaki geleceği, yükleme stratejisi aracılığıyla “heyecan verici” olarak nitelendirilerek, AB dışsallaştırılmıştır.

Eğer kalırsak, ülkemiz bir daha asla eskisi gibi olmayacak. Kamu hizmetlerimiz başarısızlık noktasına sürüklenecek ve AB açık sınırları daha da genişledikçe ulusal güvenliğimiz büyük ölçüde zayıflayacaktır (...) Perşembe günü başarısız AB projesinden çıkma ve ülkemizin kaderini bizim tayin ettiğimiz daha güvenli, daha müferrih bir gelecek sağlama cesaretine sahip olmalıyız. Hadi, birlikte 23 Haziran’ı Bağımsızlık Günü’müz yapalım (Farage, 2016f).

AB reform edilemez. O daha derin, tam siyasi bütünleşme yolunda devam edecektir. Eğer içeride kalırsak, sınırları açık ve yakında daha fazla ülkenin tam AB üyesi olarak eklenmesiyle genişleyecek olan bir Avrupa Birleşik Devletlerine kapılacağız (...) Perşembe günü, AB’den ayrılma oyu ver ve hadi 23 Haziran’ı Bağımsızlık Günü’müz yapalım (Farage, 2016e).

Yukarıdaki alıntılar, Farage’ın farklı zamanlarda yayımlanan gazete yazılarından alınmıştır. İlk alıntıda, Farage’ın ötekini temsil eden AB ve bizi temsil eden Birleşik Krallık arasında ikili karşıtlık (*binary demarcation*) oluşturarak iç ve dış grupları inşa ettiği görülmektedir. "Biz" ve "onlar"ın söylemsel inşasında, adlaştırma stratejileri kapsamında yararlanılan ikili karşıtlıklar, biz ve onları bölmekle kalmaz, aynı zamanda, biz tarafının lehine olacak biçimde “asimetrik” bir ilişki oluşturur (Aydın-Düzgüt ve Rumelili, 2019: 298). Nitekim bu alıntıda da bir proje olarak adlaştırılan AB’nin, “başarısız” olmakla nitelendirildiği görülmektedir. Birleşik Krallık’ın negatif ötekisi olarak inşa edilen AB’ye üyeliğin devam etmesi, kamu hizmetlerini başarısızlığa sürükleyecek ve sınırların

geçirgenliği dolayısıyla güvenliği riske atacak bir durum olarak betimlenmiştir. İngilizlerin kendi kaderlerini tayin edebilmeleri bağlamında, AB dışında daha güvenli ve daha iyi bir geleceklerinin olacağı iddiası ise egemenlik toposunun dayanak noktası olmuş ve ayrılma oyu vermek, bir “cesaret” göstergesi olarak sunularak halk bu yönde oy vermeye ikna edilmeye çalışılmıştır.

Farage’ın Independent Gazetesi’nde yayımlanan “Bu Perşembe neden Brexit için oy vermelisiniz” başlıklı yazısından yapılan ikinci alıntıda kullanılan “Avrupa Birleşik Devletleri” ifadesi, ima yollu stratejiler kapsamında AB’nin giderek daha da federal bir görünüme kavuşmasına yapılan vurgu niteliğindedir. Federal bir yapılanma, bağımsız ulus devletlerin egemenlik yetkilerini devretmesi bakımından, egemen bir ulus devletin elinde bulunan yetkileri kendisinde toplar. Bu anlamda, bu alıntıda, egemenlik toposuna dayandırılarak gerekçelendirilmeye çalışılan ayrılma tercihi ön plana çıkmaktadır. “Daha derin, tam” siyasi bütünleşme yükleme stratejisi ise, federal bir AB’ye karşıt söylemi yoğunlaştırma amacı taşımaktadır. Zira Birleşik Krallık’ın AB’ye üyeliği süresince önlemeye çalıştığı daha derin bir siyasi bütünleşme demek, AB içerisinde egemenlik yetkilerini giderek daha fazla kaybetmek anlamına gelmektedir. Ayrıca, ilk alıntıda olduğu gibi bu alıntıda da “açık sınırlara” vurgu yapılmış ve ima yollu stratejiler kapsamında kullanılan “kapılmak” mecazi ifadesiyle sınırları genişleyen federal bir AB’nin etkisi altında kalınacağı mesajı verilmek istenilmiştir.

Yukarıdaki alıntılar incelendiğinde, “bağımsızlık günü” ifadesinin her iki alıntıda da yer aldığı dikkat çekmektedir. Bu ifadeye, Farage’ın söylemleri dışında, UKIP’in kurumsal söylemlerinde de rastlanmaktadır. UKIP tarafından 15 Mart 2016 tarihinde yayımlanan referandum kampanyası afişinde yer alan söylem buna örnek olarak verilebilir:

Şekil 4: UKIP Kampanya Afişi

Kaynak: UKIP, 2016e.

Yukarıda yer verilen afişte, “Referanduma 100 gün kaldı. Hadi 23 Haziran’ı bağımsızlık günü yapalım” ifadesi yer almaktadır (UKIP, 2016e). Referandum günü 23 Haziran’ın UKIP ve parti lideri Farage tarafından “bağımsızlık günü” olarak tanımlanması, AB üyeliğinin bağımsız bir ulus devlet olmanın önündeki bir engel olarak inşa edilmesine katkı sağlamıştır. Ayrıca, afişte yer alan geri sayım sayacı, referandumun gerçekleşeceği 23 Haziran tarihinin, gelmesi heyecanla beklenen bir gün olarak sunulmasına aracılık etmiştir. Bağımsızlık günü söylemlerinde yer alan “hadi” ünlemi ise, Birleşik Krallık halkını Brexit yönünde oy vermeye teşvik etmek amacıyla kullanılmıştır.

AB ülkelerinden Birleşik Krallık’a gelen göçteki artışın AB politikaları dolayısıyla önlenemediğini düşünen Farage, bu düşüncesine referandum sürecindeki söylemlerinde de sıklıkla yer vermiştir. ONS, 25 Şubat 2016 tarihinde, Eylül ayında sona eren ölçümde 2015 yılı için Birleşik Krallık’a uzun vadeli uluslararası net göçü 323,000 olarak öngörmüş ve bunun 172,000 kişininin AB vatandaşlarının net göçü olduğunu bildirmiştir (bkz. ONS, 2016a). Farage ise, ONS’nin uzun vadeli uluslararası net göçü 323,000 kişi olarak açıklaması üzerine, bu sayının “260,000’inin AB ülkelerinden göç eden kişiler” olduğunu vurgulamıştır. Farage, ayrıca, ulusal sigortaya kayıtlanan kişi sayısına göre, AB’den Birleşik Krallık’a göç eden kişi sayısının sayının 650,000 kişi civarında, yani yayımlanan sayının yaklaşık üç katı olduğunu ifade ederek, ONS’yi halkın “gözünü boyamak”la suçlamıştır (bkz. UKIP, 2016c). Farage’ın AB’den göç eden kişi sayısını ulusal sigortaya kayıtlanan kişi sayısına ilişkin verilere dayanarak açıklaması, iddialarını otorite toposu aracılığıyla doğrulamaya çalıştığını göstermektedir. Diğer taraftan, Farage’ın 323,000 kişilik net göçün 260,000’inin AB göçü olduğunu ifade ettiği ve gerçekleri çarpıtarak AB göçünü olduğundan fazla göstermeye çalıştığı

görülmektedir. Gerçekte, 260,000 kişi net AB göçünü değil AB ülkelerinden Birleşik Krallık’a göç eden kişi sayısını göstermektedir. Farage’ın göç eden kişi sayısına yönelik bakış açısını ortaya koyması bakımından bu söyleminde perspektifleştirme stratejisine başvurduğunu söylemek mümkündür.

ONS’nin Mayıs ayında yayımladığı veriler sonrasında ise: “kitlesel göç hala korkunç bir biçimde kontrol dışında ve AB’de kalırsak felaket getiren açık sınırlarla devam edeceğiz ve durum daha da kötüye gitmeye başlayacak” diyen Farage (BBC, 2016c), göçü “kitlesel” ve “kontrol dışında” olmakla nitelendirirken, “korkunç bir biçimde” gibi negatif unsurlara yönelik abartılı (*hyperbolic*) ifadelerle başvurmuştur. AB’nin açık sınırlarını yükleme stratejisine başvurarak “felaket” getirmekle nitelendiren Farage, tıpkı Vote Leave’in propagandasında da olduğu gibi, AB’nin göç politikaları çerçevesinde bir mağduriyet söylemi yaratmayı amaçlamıştır. Birleşik Krallık mağdur olan “biz”i temsil edecek şekilde konumlandırılırken, AB ve sınır politikaları ise bu mağduriyetin esas sorumlusu olarak inşa edilmiştir. Farage mağduriyet söylemi yaratırken, açık sınır politikasının devre dışı bırakılması amacı doğrultusunda endişe duygusunu araçsallaştırmış ve mevcut durumun “daha da kötüye” gideceği iddiasında bulunmuştur. Endişe, korku ve öfke gibi duygular siyasi liderler tarafından sınırların inşası aşamasında kullanılan duygulardır (Arıboğan, 2017: 75-76) ve Birleşik Krallık’ta referanduma giden süreçte yürütülen siyaset de bunun açık bir örneği olmuştur.

Başbakan Cameron’un ve dönemin İçişleri Bakanı May’in sıklıkla tekrarladığı üzere net göç oranını yılda on binlere düşürme hedefinin ülkenin AB üyeliği devam ettiği sürece gerçek olmaktan uzak olduğu Vote Leave kampanyası kapsamında olduğu gibi, başta Farage tarafından olmak üzere UKIP ve temsilcileri tarafından da gündeme taşınmıştır. Farage, 27 Şubat 2016 tarihinde gerçekleştirilen UKIP Konferansı’nda, referandumda AB’den ayrılma yönünde karar alınması durumunda ortaya çıkacak tabloyu şu sözlerle özetlemiştir:

Ülkemizin kontrolünü geri kazanacağız ve bir kez daha bağımsız bir millet olacağız (...) Kontrolü geri kazanıyoruz, dünya genelinde normal ülkelerin yaptığını yapıyoruz; sınırlarımızın kontrolünü geri kazanıyoruz ve bu ülkeye yaşamak, çalışmak ve yerleşmek amacıyla kimin geleceğine biz karar veriyoruz (Farage, 2016c).

Yukarıdaki alıntıda da görüldüğü üzere Farage, “kontrolü gezi kazanma” ve “bağımsız” olma vurgusunu tekrarlamıştır. Anlatıda, bağımsız bir millet olmanın “bir kez daha” yaşanacak bir durum olarak tanımlanması, AB üyeliği öncesi döneme bir referans olarak düşünülmelidir. Nitekim AB, Birleşik Krallık’ın egemenliğini aşındıran ve bağımsız bir ulus devlet olarak ülkeye kimlerin hangi amaçlarla gelebileceğine dahi karar verememesine sebep olan bir yapı olarak inşa edilmiştir. AB dışındaki ülkelerin, kontrolü ellerinde bulunduran ülkeler olarak sunulduğu bu alıntıda AB, Birleşik Krallık’ın diğer ötekisi olarak inşa edilen ve “dünyanın genelindeki normal ülkeler” olarak adlandırılan AB dışındaki ülkeler aracılığı ile dışsallaştırılmıştır.

UKIP Göç Sözcüsü Steven Woolfe ise, AB'nin göç politikaları dolayısıyla, Birleşik Krallık'ın ülkeye kimin gelip gelemeyeceğini belirleme yetkisinin olmadığını şu sözlerle ifade etmiştir:

Bir AB üyesi olarak bize dayatılan ayrımcı bir göç politikasına sahibiz. Asya, Afrika, Amerika ve Milletler Topluluğu'ndan gelen dostlarımıza ağır kısıtlamalar uygularken, yüzbinlerce Avrupalının Britanya'ya girmesine izin veriyoruz (UKIP 2016ö).

Yükleme stratejisi kapsamında AB göç politikasını tasvir etmek için kullanılan “ayrımcı” kelimesi negatif çağışım yaratan bir stigma kelimesidir. Birleşik Krallık'a bir AB üyesi olarak göç politikasının dayatıldığının belirtilmesi, ülkenin AB üyeliği devam ettiği sürece bu politikaları uygulamaktan başka bir ihtimalinin bulunmadığı algısı yaratmak amacını taşımaktadır. Nitekim başka bir konuşmasında da “AB içerisinde sınırlarımızı kontrol etmek yalnızca zor değil, imkânsız” diyen Farage (UKIP, 2016k), göç politikalarındaki egemenlik yetkilerinin AB'ye devredilmesi bağlamında, AB üyeliğin ulusal sınırların kontrolünü zorlaştırmanın da ötesinde engellediğini “imkânsız” abartılı ifadesine başvurarak yinelemiştir.

Yukarıdaki anlatıda, ayrıca, Asya, Afrika, Amerika ve Milletler Topluluğu ülkelerinden Birleşik Krallık'a gelen kişiler pozitif anlam taşıyan etkilet bir kelime kullanılarak, “dost” olarak nitelendirilmiş ve adalet toposu kullanılarak AB politikaları dolayısıyla kısıtlamalara maruz kalan mağdur kimseler olarak tasvir edilmişlerdir. Milletler Topluluğu ülkelerinden gelen göçmenlerin dost olarak nitelendirilmesi ve bu göçmenlerin ülkeye gelmesinin arzu edilen bir durum olarak sunulması, Birleşik Krallık'ın benimsediği “tarihsel bağlara dayalı göç modeli” çerçevesinde (bkz. Şemşit, 2010:31), eski sömürge ülkelerinden gelen göçe yönelik pozitif tutumu ortaya koymaktadır. Aynı anlatıda, Avrupa'dan gelen kişilerden herhangi bir niteleme olmaksızın sayılara indirgenerek bahsedilmesi ise, Avrupa'dan gelen kişilerin değersiz gösterilmesini sağlamıştır.

DHA'nın, sözlü ve yazılı söylemlerin yanı sıra görsel söylemler ile farklı alanlardaki tarihsel, toplumsal, kültürel ve siyasal gelişmeler arasındaki ilişkiyi ampirik olarak analiz etmeyi mümkün kılan bir söylem analizi metodu olmasında hareketle, çalışma kapsamında referandum kampanyası sırasında ayrılma yanlısı aktörler tarafından yayımlanan bazı görseller de incelenmiştir.

Şekil 5: UKIP Kırılma Noktası Posteri

Kaynak: UKIP, 2016p.

Yukarıda yer alan görsel, UKIP ve Farage tarafından Haziran 2016’da yayımlanan, “Kırılma Noktası: AB hepimizi hayal kırıklığına uğrattı” başlığını taşıyan postere aittir. Bu poster, referandum sürecinde Vote Leave ve UKIP arasındaki ayrışmayı ve Farage liderliğindeki UKIP’in göçe yönelik sürdürdüğü propagandadaki farklılaşmayı gözler önüne sermesi bakımından önem taşımaktadır. Posterde yer alan ve Birleşik Krallık’a gelmek için uzun kuyruklar oluşturmuş gibi gösterilen kişilerin beyaz olmadıkları ve çoğunluğunun erkeklerden oluştuğu dikkat çekmektedir. 2015 yılında Hırvatistan-Slovenya sınırında bir sığınmacı hattında çekildiği bilinen bir fotoğrafın kullanıldığı bu poster incelendiğinde, posterin alt kısmında “AB’den kurtulmalı ve sınırlarımızın kontrolünü geri kazanmalıyız” ifadesinin yer aldığı görülmektedir. Birleşik Krallık sınırını göstermeyen, gerçeklikten uzak görsel⁴³ ve üzerinde yer alan açıklamalar, AB’nin sınırların kontrolünü elinde bulunduran ve ulus devletlerin egemenliklerini kısıtlayan bir yapı olarak inşa edilmesine katkı sağlamıştır. UKIP ve Farage’ın pek çok söyleminde olduğu gibi, sınırların kontrolünün ancak AB’den ayrılma durumunda geri kazanılabileceği mesajı halka iletilmek istenilmiştir.

Görsel ve yazılı söylemden de anlaşılacağı üzere, UKIP, AB referandumuna yönelik yürüttüğü kampanya sırasında göç karşıtlığını, yabancı düşmanlığından da beslenerek sınırların yönetimi ve egemenlik bağlamında ele almıştır (Özerim, 2017: 91-92). UKIP ve Farage, göç konusunda diğer AB ülkeleri, AB dışı ülkeler ya da AB’ye aday ülkeler arasında net bir ayrım yapmaksızın göçün yönetiminin Birleşik Krallık’ın kontrolü altında olması gerektiğini ileri sürmüştür (Özbey ve

⁴³ Birleşik Krallık Reklamcılık Standartları Kurumu’nun yaptığı bir açıklamaya göre, AB referandumu kampanyası sırasında UKIP’in Kırılma Noktası isimli posterini de dahil olmak üzere yaklaşık dört yüz yanıltıcı kampanya materyali için şikâyet başvurusu yapılmıştır (Özerim, 2017: 92).

Şenyuva, 2021: 141). Bu anlamda, UKIP’in AB karşıtlığını, serbest dolaşımın yanı sıra, AB’nin göç politikalarıyla ilişkilendirerek mülteci karşıtı ve ırkçı bir zeminde inşa etmeye çalıştığını söylemek mümkündür. Ancak, daha önce de belirtildiği gibi, Birleşik Krallık sınır düzenlemeleri, göç ve iltica politikaları konusundaki AB düzenlemelerinde opt-out stratejisi benimseyerek, ulusal egemenlik yetkilerini korumuştur. Bu da, Birleşik Krallık ve AB ülkeleri arasındaki sınır düzenlemelerinin sığınmacılar ve mülteciler için geçerli olmadığı anlamına gelmektedir.

“Kırılma Noktası” posterini ile ilgili yaptığı bir konuşmada, “AB herkesin güvenliğini riske atan önemli bir hata yapmıştır” diyen Farage (bkz. Stewart ve Mason, 2016), göçün güvenlik boyutuna özel olarak değinmiştir. Endişe duygusunu araçsallaştırarak, göç karşıtlığını pekiştirmeyi amaçlayan Farage, böylelikle ülkeye dışarıdan gelen kişilerin kontrol edilmesi gerektiğine dair yaptığı vurguyu da yinelemiştir.

Kırılma Noktası posterini kapsamında incelenen görsel ve yazılı söylem, UKIP ve lideri Farage’ın referandum kampanyası sırasında sığınmacı krizini siyasi amaçları doğrultusunda kullandığını ortaya koymaktadır. Eurostat verilerine göre, 2015 yılında yirmi sekiz AB üyesi genelinde yapılan 1,256,580 sığınma başvurusunun 441,805’i Almanya’ya yapılırken, AB ülkeleri arasında sekizinci sırada yer alan Birleşik Krallık’a yapılan başvuru sayısı yalnızca 39,720 olmuştur. Benzer biçimde, AB referandumunun gerçekleştiği 2016 yılında da 722,270 kişi ile en çok başvuru Almanya’ya yapılırken; Birleşik Krallık 39,240 başvuru alarak sığınmacıların en çok tercih ettiği altıncı AB ülkesi olmuştur (Eurostat, 2021b). Bu veriler ışığında değerlendirildiğinde, Birleşik Krallık’a yapılan sığınma başvuruları, diğer AB ülkeleriyle kıyaslandığında oldukça düşük düzeyde kalmaktadır. Dolayısıyla, AB üyeliği sığınmacı krizi bağlamında değerlendirildiğinde, Birleşik Krallık’a etkisinin söylemlerde yer aldığı kadar şiddetli olmadığı görülür. Sonuç olarak, gerek resmî veriler gerekse posterdeki fotoğrafın Birleşik Krallık sınırında çekilmemiş olması, UKIP’in kampanyasında hatalı ilişkilendirme yoluna giderek seçmenleri yanıltmaya çalıştığını göstermektedir. Ayrıca, kamuoyunun mülteciler konusundaki endişelerini siyasi amaçları için kullanan UKIP’in, perspektifleştirme stratejisi aracılığıyla Brexit kararına destek toplamaya çalıştığını da söylemek mümkündür. UKIP’in Vote Leave’den ayrıştığı nokta da burada daha belirgin bir hal almaktadır. Her ki aktör de yürüttükleri kampanya sırasında göçe ilişkin bakış açılarını ortaya koyarken zaman zaman yanıltıcı bilgilere başvurmakla birlikte, UKIP’in kampanyası daha sert bir çizgide ilerlemiştir. Nitekim UKIP’in Brexit yönünde verilecek oyları teşvik etmek amacıyla yayımladığı bu görsel, göçmen karşıtı, ırkçı ve radikal olması gibi gerekçeler nedeniyle büyük yankı uyandırmış ve yalnızca AB’de kalma yanlılarından değil Brexit yönünde kampanya yürüten ayrılma yanlılarından da gelen oldukça sert eleştirilere maruz kalmıştır.

4.2.2. Güvenlik Sorunlarına Yol Açan Bir Avrupa Birliği

4.2.2.1. Vote Leave

Vote Leave, yürüttüğü referandum kampanyası kapsamında, AB'nin benimsediği göç sistemi dolayısıyla Birleşik Krallık'ı "daha az güvenli" bir ülke haline getirdiğini ve AB'den ayrılmanın "güvenli bir seçenek" olduğunu savunmuştur. Vote Leave'i temsil eden isimlerden Gove, Johnson ve Stuart, AB'nin mevcut göç politikalarını eleştirdikleri ve bunun Birleşik Krallık'a negatif etkilerini tartıştıkları bir mektupta: "AB'nin göçe yönelik mevcut yaklaşımı bizim için sadece ekonomik olarak kötü değil aynı zamanda güvenlik ve insani bakımdan da kötüdür" (Vote Leave, 2016f) cümlesine yer vermişlerdir. Gove, Johnson ve Stuart'ın mektubundan yapılan bu alıntıda, negatif yükleme stratejisinden yararlanılmış ve AB'nin göç politikaları ekonomik, güvenlik ve insani açılardan "kötü" olarak nitelendirilerek sorunsallaştırılmıştır.

Vote Leave tarafından AB ülkelerinden gelen göçün güvenlik sorunlarıyla ilişkilendirildiği örneklerden bir diğeri ise şu şekildedir: "Avrupa dışı ülkelere gelecek olan iş insanları engellenirken, Avrupa ülkelerinden Birleşik Krallık'a suçluların gelmesine engel olamamaktayız". Bu ifade, Vote Leave kampanyasının resmî web sayfasında "gerçeklik" olarak yer almıştır (Vote Leave (t.y.), European Union Immigration...). Vote Leave'in bu ifadeyi gerçeklik olarak sunması bu durumu kendi algısı olarak değil, genel bir doğru gibi yansıtmayı amaçladığının göstergesidir. Burada Birleşik Krallık kamuoyuna verilmek istenilen temel ipucu, AB göç sisteminin adaletsizliğe ve güvensizliğe yol açtığıdır. Yükleme stratejisi kapsamında Avrupa ülkelerinden gelen göçmenlerin "suçlular" olarak nitelendirildiği bu ifadede, Avrupa dışı ülkelere gelen göçmenler ise "iş insanları" olarak nitelendirilmişlerdir. Böylelikle, Avrupa ülkelerinden gelen göçmenler başka bir inşa edilmiş bölgeyi temsil eden Avrupa dışı ülkelere gelen göçmenler aracılığıyla ötekileştirilmiştir. Vote Leave'in Avrupa'dan gelen göçmenler ile suçlular arasında kurduğu ilişki, endişe duygusunun araçsallaştırılarak tehlike atmosferi yaratılmasına katkı sağlamıştır.

Vote Leave'in, göçe yönelik benimsenen söylemler çerçevesinde AB'yi ulusal güvenliğe yönelik tehdit olarak inşa ederken resmî web sitesinde Eski İnterpol Başkanı Ronald K. Noble'nin sınır kontrolünün olmadığı bir düzen "Avrupa'ya teröristleri karşılayan bir tabela asmak gibidir" (Vote Leave (t.y.), Security...) sözlerine yer vermesi de oldukça dikkat çekicidir. Vote Leave'in web sitesinde Noble'un sözlerine yer vermesi metinlerarasılığa bir örnektir. Vote Leave, Noble'un sözlerine atıfta bulunarak usulama stratejilerinden otorite toposuna başvurmuş ve sınırlar üzerindeki egemenlik yetkilerini aşındıran bir kurum olarak AB'ye üyeliğin güvenlik zafiyetine yol açtığı iddiasından hareketle AB karşıtı söylemi yeniden üretmiştir. Dolayısıyla, bu anlatı aynı zamanda söylemlerarasılığa da bir örnek oluşturmaktadır.

Dahası, anlatıda benimsenen tehlike-terör toposuyla, AB teröristlerin rahatlıkla girebildikleri bir alan olarak sorunsallaştırılmıştır. Tehlike-terör toposu etrafında şekillenen genel anlam, “biz”i güvenli alan içerisine dahil etmekte ve “biz”e ait dünyayı, “barış” ya da “terörsüzlük”le tanımlamaktadır. Bu bağlamda terör, güvenli alandaki “biz”i, “öteki”nden ayırmakta ve “biz” ile ilgili olanın pozitif inşasına katkı sağlamaktadır (bkz. Balcı, 2007: 81). Buradaki kullanımıyla da tehlike-terör toposu, sınır kontrollerinin olmadığı AB’yi tehlike, terör ve güvensizlikle tanımlanırken; AB üyesi olmayan bir Birleşik Krallık’ı tehlike ve terörden korunan güvenli bir alan olarak inşa etmiştir.

Vote Leave’in farklı zamanlarda benimsediği söylemlerinde, sınırların kontrolü bağlamında kamuoyunda AB göçünden kaynaklanan tehdit algısını arttırabilecek ifadelerle başvurduğu görülmektedir:

Sınırlarımızın kontrolünü geri kazanalım (...) AB Mahkemesi, şiddet suçundan hükümlü kişilerin Avrupa’dan buraya gelmesini durduramayacağımız anlamına gelmektedir. Mahkeme ayrıca tehlikeli terör zanlılarını sınır dışı etmemizi engellemektedir. Kimin ülkeye gelip gelemeyeceğine karar vermek için sınırlarımızın kontrolünü geri kazanmamız gerekmektedir (Vote Leave (t.y.), Why Vote Leave).

Vote Leave’in yayımladığı “23 Haziran’da neden ayrılma oyu vermeliyiz?” başlıklı broşürden yapılan bu alıntıda, sınırların kontrolünü geri kazanma söylemi çerçevesinde göçün güvenlik üzerindeki etkileri açısından ele alındığı görülmektedir. AB Mahkemesi, bu anlatıda da yine bir egemenlik unsuru olarak ifade bulmuş ve AB ülkelerinden gelen kişiler üzerindeki kontrol makamı olarak Birleşik Krallık’ın otoritesini zayıflatan bir yapı olarak sunulmuştur. Alıntıda, ayrıca, “güvenlikleştirme” stratejisine başvurularak AB göçü güvenlikleştirilmiştir. “Güvenlikleştirme” uluslararası ilişkiler literatürüne Kopenhag Ekolü tarafından kazandırılan bir kavramdır. Barry Buzan’a göre (2008: 107), “güvenlikleştirme, bir şeyin değerli kabul edilen bir öznenin varlığına yönelik bir tehdit olarak inşa edilmesi ve buna mukabil alınan istisnai tedbirleri desteklemek için kullanılmasıdır”. Bu anlamda güvenlikleştirme, herhangi bir konu ya da bir şeyin güvenlik meselesi olarak, güvenliği tehdit eden bir unsur olarak sunulması yoluyla, o konu ya da şey karşısındaki “kural dışı” tutumları “meşru” kılmaktadır (Mandacı ve Özerim, 2013: 108). Alıntının devamında da görüleceği üzere, AB ülkelerinden göç eden kişilere karşı bilinçli bir ötekileştirme uygulanarak şiddet suçundan hükümlü kişiler ve tehlikeli terör zanlılarıyla aralarında ilişki kurulmuştur. Ayrıca, AB göçüne karşı olarak gelişen negatif söylem, “şiddet karşıtı hükümlü kişiler” ifadesinden sonra gelen “tehlikeli terör zanlıları” ifadesinde görüldüğü gibi birbirini izleyen ifadelerde yoğunlaşmıştır. Terör zanlılarını niteleyen “tehlikeli” kelimesi de iddiayı kuvvetlendirmek amacıyla kullanılan ve söylemin etkisini yoğunlaştıran bir strateji olarak dikkat çekmektedir. Sonuç itibarıyla, incelenen alıntı çerçevesinde, Vote Leave’in söylemlerinde AB’den ayrılmayı tehlike-terör toposlarına dayandırarak gerekçelendirmeye çalıştığını söylemek mümkündür.

Referandum kampanyası sırasında, göç konusundaki kontrolün AB kurumlarında olmasının ulusal güvenlik açısından etkilerine değinen Vote Leave AB üyeliğinin devam etmesi durumunda Birleşik Krallık'ı nelerin beklediğini şu sözlerle ifade etmiştir:

AB'de kalma yönünde oy kullanırsak, güvenliğimiz için kötü sonuçları olan, kontrolden çıkmış bir göçmenlik sisteminde sıkışıp kalacağız. Avrupa Mahkemeleri ülkeye kimi kabul edip etmeyeceğimizden sorumlu olacak (Vote Leave, 2016ı).

Bu alıntıda, AB üyeliğinin devamı durumunu tasvir etmek amacıyla kullanılan “güvenliğimiz için kötü sonuçları olan, kontrolden çıkmış bir göçmenlik sisteminde sıkışıp kalacağız” ifadesi yoluyla, AB benimsediği politikalar dolayısıyla egemen ulus devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmelerini sınırlandıran ve içinde bulunulmaktan imtina edilen bir yapı olarak sunulmuştur. AB göçmenlik sistemine atfedilen “güvenlik için kötü sonuçları olan” ve “kontrolden çıkmış” gibi negatif özellikler, Vote Leave'in negatif yükleme stratejisinden yararlandığını ortaya koymaktadır. Egemenlik kaybı ve tehlike-tehdit toposlarının bir arada kullanıldığı bu alıntı, referandum sürecinde inşa edilen “güvenlik sorunlarına yol açan bir Avrupa Birliği” temsiliini desteklemektedir.

AB kurumlarının sahip olduğu yetkilerin, Birleşik Krallık'ın kendi sınırlarını kontrol etme gücünü sınırladığı ve güvenlik endişesine neden olduğu Vote Leave çatısı altında kampanya yürüten Gove, Johnson ve Stuart'ın ortak kaleme aldıkları bir mektupta ise şöyle ifade bulmuştur:

Avrupa Adalet Divanı bizim suçluları ve varlığı kamu yararına katkı sağlamayan kişileri sınır dışı etme gücümüze müdahale edebileceği için hepimiz açısından doğrudan güvenlik endişesi bulunmaktadır (Vote Leave, 2016f).

AB kurumlarına egemenlik devrinden kaynaklanan güvenlik sorunlarına değinen Gove, Johnson ve Stuart, AAD'yi Birleşik Krallık'ın suçluları ve kamu yararına katkı sağlamayan kişileri sınır dışı etmesinin önünde engel olan bir otorite makamı olarak tasvir etmişlerdir. Gove, Johnson ve Stuart'ın bu söylemi, AB'nin Birleşik Krallık'ın egemenlik yetkilerini sınırlandıran ve bu nedenle güvenlik sorunlarına yol açan bir yapı olarak inşa edilmesine katkı sağlamıştır. Egemenlik kaybı söylemi çerçevesinde AB göçünün bir güvenlik meselesi olarak sunulduğu bu alıntıda söylemlerarasılık tespit edilmiştir.

Stuart, aynı zamanda, AB göçünün 2015 yılında Avrupa kıtasında yaşanan sığınmacı kriziyle ilişkisine değinen ve sınır kontrolünün önemine vurgu yapan isimlerden de biri olmuştur. Stuart'a göre, “onlar, asgari kontrollerle geldiler, hiç kimse geçmişlerini gerçekten bilmiyordu. Bir AB ülkesinden bir pasaport ya da kimlik kartı aldıkları zaman Britanya'ya gelmekte özgür olacaklar” (Vote Leave, 2016d). Stuart'tan yapılan bu alıntıda, ilk dikkat çeken göçmenlerin “onlar” olarak adlandırılarak ötekileştirildikleridir. Korku ve endişe duygusunun tehdit inşası çerçevesinde kullanıldığı alıntıda, 2015'te sığınmacı krizi esnasında Avrupa'nın karşı karşıya kaldığı düzensiz

göçe yönelik kontroller “asgari” olarak nitelendirirken; AB’ye gelen kişiler, yeterli taramadan geçmemeleri bağlamında bir tehdit unsuru olarak sunulmuştur. AB’nin uyguladığı göç politikasının göçmenler üzerinde gerekli kontrolleri sağlamaktan yoksun olduğu ve dolayısıyla negatif sonuçlar doğurabileceği algısı yaratılarak, AB göç sistemi güvenliği sağlama noktasında yetersiz bir yapılanma olarak inşa edilmiştir. Serbest dolaşım hakkı çerçevesinde, AB üyesi ülkelerin vatandaşlarının Birleşik Krallık’a özgürce gelebilmelerine ilişkin vurguylaysa, AB üyeliğinin Birleşik Krallık’ın ulusal sınırlarını kontrol etme gücünü elinden alarak, ülke güvenliği üzerindeki negatif etkiler yarattığı mesajı verilmiş ve AB üyeliğinden ayrılma kararı tehlike-tehdit toposu aracılığıyla haklı çıkartılmaya çalışılmıştır.

Muhafazakâr Partisi’nden Iain Duncan Smith de AB ülkeleri üzerinden Birleşik Krallık’a gelen göçün güvenlik üzerindeki etkilerine değinmiş ve terörle ilişkisini değerlendirmiştir:

Yalnızca son 12 ayda milyonlarca insan AB’ye geldi ve hiç kimse bunların çoğunun kim olduğunu bilmiyordu. Paris ve Brüksel’de neler olduğunu gördük. Bunlar, cihatçıların sınır geçme yetenekleriyle planlanan ve desteklenen saldırılardı (Ross, 2016).

O [AB] başarısız bir projedir (...) Eğer ayrılma oyu verirse ülkemizin ve sınırlarımızın kontrolünü geri alabiliriz. Daha iyi ve daha başarılı olmakla beraber daha güvenli bir gelecek bekleyebiliriz. Şimdi AB’den ayrılma oyu verme ve 23 Haziran’ı Bağımsızlık Günü yapma zamanı (Duncan Smith, 2016).

Yukarıda yer alan ilk anlatıda, korku ve endişe duyguları araçsallaştırılarak, AB sınır politikalarının bir “güvensizlik” ortamına neden olduğu algısı inşa edilmeye çalışılmıştır. “Hiç kimse bunlarının çoğunun kim olduğunu bilmiyordu” ifadesi aracılığıyla, AB sınırları içerisine kabul edilen kişilerin yeterince sıkı bir denetimden geçmediği vurgulanmak istenilmiştir. Paris ve Brüksel’de gerçekleşen terör saldırılarına atıfla, göç toplumu tehdit eden bir durum olarak tasvir edilmiştir. Bilindiği üzere, Kasım 2015’te Paris’te ve Mart 2016’da Brüksel’de düzenlenen terör saldırıları İslam Devleti (*eski adıyla: Irak ve Şam İslam Devleti*-[İŞİD]) tarafından üstlenilmiştir. Bu çerçevede, Duncan Smith de terör saldırılarının cihatçılarla bağlantısına değinmiştir. Yaşanan terör saldırılarının İslam ile ilişkisine yaptığı vurgu çerçevesinde, Duncan Smith’in bu söyleminde söylemlerarasılığa başvurduğu ve göç karşıtlığını İslam karşıtlığından beslenerek doğallaştırmaya çalıştığı görülmektedir.

İkinci alıntıda ise, AB bir “proje” olarak adlaştırılmış ve negatif yükleme stratejisi aracılığıyla stigma kelimeler grubunda yer alan başarısızlık kelimesiyle nitelendirilmiştir. Böylelikle, ötekini temsil eden AB ile Birleşik Krallık arasında ikili bir karşıtlık oluşturularak sınır çizilmiştir. Brexit kararını meşrulaştırmak için egemenlik, toplumsal fayda ve tehlike-tehdit toposlarının bir arada kullanıldığı bu alıntıda, ülkenin ve sınırların kontrolünün geri kazanılacağı ve Birleşik Krallık’ın “güvensiz” bir alan olarak inşa edilen AB dışında “daha iyi”, “daha başarılı” ve “daha güvenli” olacağı iddia edilmiştir. Referandum günü 23 Haziran için kullanılan “bağımsızlık günü” ifadesi ise,

esasinda, ülkenin pek çok açıdan AB'nin kontrolü altında olduğu ve özgür olmadığı mesajını verme amacını taşımakla birlikte, güvensiz bir alan olarak sunulan AB'den bağımsızlığı sembolize etmektedir. Bu anlamda, Duncan Smith'in açıklamasında yer alan “bağımsızlık günü” söyleminin UKIP'in “bağımsızlık günü” söylemiyle benzer bir çıkış noktasından gelişmekle birlikte, özellikle “güvenlik” bağlamında kullanıldığını belirtmek gerekir.

4.2.2.2. UKIP

Referandum kampanyası sürecinde, AB üyeliğinin güvenlik sorunları yarattığına dair geliştirilen AB temsilinde, UKIP'in etkisi yadsınamaz. UKIP içerisinde özellikle partinin lideri olan Farage göçü güvenlik meseleleriyle ilişkilendiren isimlerden biri olmuştur. Farage, AB'nin uyguladığı göç politikasının negatif etkileri üzerine yaptığı vurguyu, yalnızca Birleşik Krallık'ı değil Batı'yı da tehdit ettiğini ileri sürdüğü “terör ve güvenlik tehlikesi” dolayısıyla arttırmıştır. Ayrılma yönünde kampanya yürüten Vote Leave'i “çok savunmacı” olmakla eleştiren Farage, Vote Leave ve temsilcilerini göç konusuna gereken önemi vermeleri ve daha iddialı olmaları konusunda uyarmıştır (BBC, 2016b).

UKIP Savunma Sözcüsü Mike Hookem, Avrupa ülkelerine ve Schengen bölgesi içerisinde yer alan ülkelere dış sınırlarının yönetiminde destek olan Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı FRONTEX'in (bkz. EU (t.y.) European Border...), sığınmacı krizinin teröristlerin AB'ye girişini kolaylaştırdığını kabul eden bir rapor yayımlaması üzerine, göçün AB politikaları dolayısıyla güvenlik açısından tehlikeli bir hal aldığını şu sözlerle ifade etmiştir:

Bu seviyede göçün Birleşik Krallık üzerindeki uzun vadeli etkileri ağır ve korkutucudur. Kıtadaki AB ülkelerine kabul edilen göçmenlerin beş yıl sonra, kişilerin serbest dolaşımı prensibi uyarınca, buraya gelip yerleşme hakları vardır. Biz, Birleşik Krallık'ta doğrudan demokrasiyi yürürlüğe koymak ve Avrupa Birliği'nden ayrılmak için eşsiz bir fırsata sahibiz (...) Ayrılmak için verilen bir oy, çok belirsiz bir dünyada güçlü sınırlar için verilen bir oydur (UKIP, 2016h).

Yukarıdaki alıntıda, göçün Birleşik Krallık açısından uzun vadeli sonuçlarının “ağır” ve “korkutucu” olacağına dair iddialar yer almaktadır. AB ülkelerine kabul edilen göçmenlerin, bulundukları AB ülkesine girişlerinden beş yıl sonra kendilerine tanınacak haklar çerçevesinde Birleşik Krallık'a yerleşme hakkı elde edebileceğine yapılan vurgu bağlamında demokrasi ve tehlike-tehdit toposlarına aynı anda başvurulduğu görülmektedir. AB üyeliğinden ayrılmak gerektiği “doğrudan demokrasiye” işlerlik kazandırma ve “belirsiz bir dünyada güçlü sınırlar”a sahip olma iddiasına dayandırılmıştır.

Uluslararası ortamı “belirsiz” olarak nitelendiren Hookem, güçlü sınırların olmadığı AB üyeliğine dair tehdit algısını yoğunlaştırma amacı taşımaktadır. Öyle ki, AB üyeliği tehlikelerle dolu dünyada ulusal sınırların kontrolünün zayıflaması dolayısıyla Birleşik Krallık'ı savunmasız bırakan

bir durum olarak takdim edilmiştir. Alıntıda Hookem’in, Farage’ın söylemlerine paralel biçimde, AB’den ayrılma fikrini “eşsiz bir fırsat” olarak tanımlayarak, kaçırılmaması gereken, belki tekrarı olmayacak bir durum olarak sunduğu ve cazip hale getirmeyi hedeflediği görülmektedir. Hookem söyleminde yer verdiği “doğrudan demokrasiyi yürürlüğe koymak” ifadesiyle birlikte, AB’nin göç politikalarının temel belirleyicisi olması bağlamında söylemlerarasılığa başvurmuştur. Göç konusu bağlamında demokrasi konusuna da değinen Hookem, AB’yi demokrasiden uzak bir yapı olarak inşa ederken, Avrupa şüphecilğini egemenlik kaybı söylemi çerçevesinde yeniden üretmiştir.

UKIP temsilcileri, AB göç politikaları çerçevesinde ele aldıkları Schengen Anlaşması ve sınır politikalarını güvenlik sorunlarına yol açarak terör eylemlerine zemin hazırladıkları iddiasından hareketle referandum tartışmaları sırasında sıklıkla gündeme taşımışlardır. Woolfe da AB göç politikalarının Birleşik Krallık’ın güvenliği üzerindeki teröre varan sarsıcı etkilerine değinirken, sınır kontrolünün merkezi önemini vurgulamaktan geri durmamıştır (UKIP, 2016l):

AB siyasi projesinin temeli olan Schengen politikası Avrupa’yı daha az güvenli bir hale getirmekte ve kıtayı teröre maruz bırakmaktadır (...) FRONTEx bile, serbest dolaşım politikasının derin güvenlik sonuçlarını kabul ediyor (...) Güvenlik, Birleşik Krallık Brexit tartışmalarının merkezi bir parçasıdır. Düzenli sınır kontrolleri herhangi bir güvenlik politikası için gereklidir. Yalnızca AB’den ayrılarak, sınırsız bir Avrupa’dan korunmamızı garantiye alabiliriz.

Güvenlik konusunun “Brexit tartışmalarının merkezi bir parçası” olarak tasvir edildiği bu alıntıda, “AB” ve “Avrupa” arasında bir eşitlik zinciri oluşturulduğu ve bu adlaştırmaların birbiri yerine kullanıldığı görülmektedir. Brexit kararının AB’nin göç politikaları açısından değerlendirildiği bu alıntıda, taraf ülkeler arasında vizesiz seyahati mümkün kılan Schengen Anlaşması, Avrupa kıtası genelinde güvensizliğe ve hatta teröre yol açmakla itham edilmiştir. Alıntıda metinlerarasılığa başvurularak FRONTEx’in serbest dolaşım nedeniyle oluşan güvenlik sorunlarını kabul ettiği bilgisine otorite toposu kapsamında yer verilmiş ve AB üyeliğinin güvenlik zafiyetine yol açtığı iddiası haklı çıkartılmak istenmiştir. Avrupa’nın “sınırsız” olarak nitelendirildiği bu alıntıda, Avrupa kendisinden korunmak gereken bir alan olarak sorunsallaştırılmıştır. Bu çerçevede, AB üyeliğinden ayrılmak, tehlike-terör toposu etrafında meşrulaştırılmaya çalışılmıştır.

AB üyeliği, diğer AB ülkeleri üzerinden Birleşik Krallık’a gelen üçüncü ülke vatandaşları açısından değerlendirildiğinde, Schengen bölgesi içerisinde yer almayı reddeden Birleşik Krallık’a Schengen bölgesi içerisindeki herhangi bir ülkeden gelen kişilerin vize kontrolüne tabi oldukları unutulmamalıdır. Bu anlamda, Schengen bölgesi Avrupa’yı daha güvensiz bir hale getirse dahi Birleşik Krallık’ın Schengen bölgesinin dışında kalması, onun Schengen Anlaşması’na taraf ülkelerden gelen kişilerin dolaşımı üzerinde kontrol yetkisini elinde bulundurmasını ve dolayısıyla sınırlarını güvenlik tehditlerinden koruyabilmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda, yukarıdaki alıntıda Schengen politikası dolayısıyla AB’nin Birleşik Krallık’a bir tehdit olarak sunulması, Woolfe’un gerçekleri çarpıtarak halkı Brexit yönünde oy vermeye ikna etmeye çalıştığını göstermektedir.

2016 yılının Mart ayında Brüksel’de Zaventem Havalimanı ve Maalbeek Metro İstasyonu’nda gerçekleştirilen terör eylemlerinden AB politikalarını sorumlu tutan Hookem ise, yaptığı açıklamasında şu ifadelere yer vermiştir:

Teröristlerin AB’nin kalbinde bariz bir kolaylıkla saldırı düzenleyebilmeleri, onların Schengen Anlaşması ve AB’nin açık kapı politikalarının yarattığı gevşek güvenlik durumunu sömürmek için mükemmel bir biçimde konumlandıklarını ortaya koymaktadır (UKIP, 2016f).

Hookem’in Brüksel’i “AB’nin kalbi” olarak adlaştırmak, AB’ye insani nitelikler yüklediği ve onu insan vücuduna ilişkin kavramlarla inşa ettiği görülmektedir. Böylelikle, teröristlerin saldırı düzenlediği Brüksel, AB için hayati öneme sahip bir nokta olarak konumlandırılmıştır. AB’nin kalbi ifadesi, ayrıca, teröristler eğer Brüksel’e saldırabiliyorlarsa AB içerisindeki herhangi bir noktaya daha kolay saldırabilirler mesajını iletmeyi amaçlamaktadır. Hookem’den yapılan bu alıntıda, Schengen Anlaşması ve AB açık kapı politikası “gevşek güvenlik durumuna” yol açan unsurlar olarak tasvir edilirken, teröristlerin bu durumu “sömürdüğü” ifade edilmiştir. Açık kapı politikasına yönelik eleştirilere Farage da yaptığı açıklamalarda sıklıkla yer vermiştir. Farage, AB üyeliğinden kaynaklanan göçün negatif etkilerini açık kapı politikası çerçevesinde ele almış ve bu politikanın ülkede suçu arttırmanın yanı sıra, konut, sağlık, eğitim sektörlerinde baskı yarattığını ve genç İngilizlerin istihdamını negatif etkilediğini savunmuştur.

UKIP’ten AP üyesi olan Margot Parker ise, Catholic Universe için yazdığı “AB dışında daha iyi durumdayız” başlıklı yazısında Avrupa’da yaşanan terör saldırılarına değinmiş ve AB’yi benimsediği göç ve sınır politikaları dolayısıyla eleştirmiştir:

Gevşek sınır kontrolleri ve AB’nin Schengen bölgesi içerisindeki serbest dolaşım nedeniyle, İslamcı teröristler ve suç çeteleri gibi kötü niyetli kişilerin AB’ye girişlerine ve istedikleri gibi hareket etmelerine izin verilmiştir. Bu elbette hem Paris hem de Brüksel’de yaşanan (...) korkunç İslamcı saldırılara yol açmıştır (...) AB’nin kontrollerin olmadığı açık sınır doktrini, teröristler, suçlular, onların mali kaynakları, silahları ve patlayıcıları için serbest dolaşım anlamına gelmektedir (UKIP, 2016g).

Yukarıdaki anlatıda AB, benimsediği sınır ve göç politikaları dolayısıyla terör eylemlerinin gerçekleştiği “güvensiz” bir alan olarak inşa edilmiştir. Bu anlatıda açıkça görüldüğü üzere, UKIP’in söylemlerinde de tıpkı Vote Leave’in söylemlerinde olduğu gibi “İslam karşıtı” öğelere rastlanılmıştır. Öyle ki, adlaştırma stratejisi kapsamında “İslamcı teröristler” kavramı kullanılarak teröristler ile Müslümanlar arasında bir ilişki olduğu vurgulanmak istenilmiştir. Müslümanlar, teröristlerle özdeşleştirildikleri bu anlatıda, Birleşik Krallık’ın ötekisi olarak sunulmuşlardır. Paris ve Brüksel’de yaşanan saldırılara referansla, terörist saldırılar “İslamcı saldırılar” olarak tanımlanmış ve terörizm ile Müslümanlar arasında kurulan bu ilişkinin söylemin alıcısı olan Birleşik Krallık halkı tarafından kabul edilmesi beklenilmiştir. Söz konusu terörist saldırıların, negatif yükleme stratejisi aracılığıyla “korkunç” olarak nitelendirilmesi, ifadeyi yoğunlaştırma amacı taşımaktadır. Tehlike-terör toposundan faydalanan bu anlatıda, AB içerisinde serbest dolaşım, teröristlerin, suçluların ve

onların kaynaklarının serbestçe dolaşmasına yol açan bir politika olarak sorunsallaştırılmış ve tehdit algısı güçlendirmeye çalışılmıştır.

İslam karşıtı öğelere UKIP lideri Farage'ın söylemlerinde de rastlamak mümkündür. AB'ye gelen sığınmacılar hakkında açıklamalarda bulunan ve İslam Devleti gibi terör örgütlerinin “cihatçı teröristleri” Avrupa'ya getirirken göç yollarını kullandıklarını ima eden Farage, AB'ye göç eden kişilerin pek çoğunun gerçek bir mülteci niteliği taşımadıklarını vurgulamıştır (Stewart ve Mason, 2016). Farage'ın terör eylemlerini yürüten teröristleri “cihatçı” olarak nitelendirmesi Müslümanlar ve terörizm arasında kurduğu bağlantıyı ortaya koymaktadır. Burada önemle belirtilmesi gereken nokta, göçün güvenlik boyutuna ilişkin yaptıkları değerlendirmeler sırasında gerek UKIP gerekse Vote Leave'in Avrupa'da meydana gelen terör saldırılarına referansla, söylemlerarasılığa başvurdıkları ve göç karşıtı söylemlerini İslam karşıtı öğelerden beslenerek şekillendirdikleridir.

Referandum kampanyası sırasında aday ülkelerin olası AB üyelikleri de çeşitli yönleriyle tartışmalara konu olmuştur. 2016 yılının Mart ayında Türkiye ve AB arasında varılan “Geri Kabul Anlaşması” çerçevesinde Türk vatandaşlarına belirli şartların sağlanması durumunda vizesiz seyahat izni verilmesi gündeme gelmiştir. Bunun üzerine Farage, AP'de gerçekleştirdiği bir konuşmada, AB'ye aday ülkelerden biri olan Türkiye'nin AB üyeliğini, güvenlik endişeleri bağlamında göçle ilişkilendirerek yorumlamıştır.

Farage, “Irak, İran ve Suriye” gibi terör örgütlerinin faaliyet gösterdiği ülkelerle sınır komşusu olan ve “75 milyon” nüfusa sahip Türkiye'nin üyeliğinin, “İslamcı teröristlerin” göç yollarını kullanarak Avrupa'ya giriş yapmasını kolaylaştıracağını ileri sürmüştür. Bu bağlamda, İngilizler açısından Türkiye'nin üyeliği öncesinde birlikten ayrılmanın “en güvenli” seçenek olduğunu savunmuştur (bkz. Farage, 2016d). Farage'a göre (Farage, 2016d):

[AB'de] kalmak için verilen bir oy, Türkiye için bir oydur. Kalmak için verilen bir oy Britanya'ya kitlesel göç için verilen bir oydur ve Britanya'yı terörizme karşı daha savunmasız hale getiren oydur. Ayrılma oyu vermek ve sınırlarımızın kontrolünü geri kazanmak daha güvenlidir.

Ayrılma oyunu “güvenli” seçenek olarak nitelendiren Farage, söylemlerinde Türkiye'nin olası üyeliği durumunda AB'nin sınırlarının Irak, İran ve Suriye gibi ülkelere kadar uzanacağı vurgusunu, bu ülkelerin terör örgütlerinin faaliyet gösterdiği yerler olması bağlamında halk arasında korku ve endişe atmosferi yaratmak amacıyla yapmıştır. Birleşik Krallık'ı Irak, İran ve Suriye'nin olduğu coğrafyadaki terör olaylarından Türkiye'nin arada tampon bölge işlevi görmesiyle korunan, sınırları belirli bir alan olarak inşa eden bu anlatıda, AB üyeliğinin devam etmesi, terörsüz Birleşik Krallık'ı tehlikeye düşüren bir durum olarak sunulmuştur.

“Kitlesel göç” ifadesi ise, Türkiye'nin üyeliğini takiben Türk vatandaşlarının elde edeceği serbest dolaşım hakkının Birleşik Krallık üzerinde yaratacağı negatif etkilerin altını çizmek amacıyla

kullanılmıştır. Farage bu iddiasını, Türkiye'nin nüfusuna dair verileri paylaşarak desteklemeyi amaçlamıştır. Türkiye'nin üyeliği durumunda Türk vatandaşlarının Birleşik Krallık'a kitlesel olarak göç edeceğine dair iddia, yanıltıcı bir nitelik taşımakla birlikte, popülist milliyetçiliğin Brexit'e giden yolda bir araç olarak kullanıldığını göstermektedir (Hall, 2016). Nitekim Brexit kararı, AB'de kalmanın "kitlesel göçe" yol açacağı ve Birleşik Krallık'ı terörizm karşısında "savunmasız" hale getireceği iddiasından hareketle sayı ve tehlike-terör toposuna dayandırılarak savunulmuştur.

4.2.3. Ekonomi ve Kamu Hizmetleri Üzerinde Baskı Yaratan Bir Avrupa Birliği

4.2.3.1. Vote Leave

Vote Leave, AB göç sisteminin Birleşik Krallık ekonomisi ve ulusal kamu hizmetleri üzerinde baskı unsuru oluşturduğu argümanından hareketle Brexit kararını kamuoyunun gözünde meşrulaştırmaya ve haklı çıkarmaya çalışmıştır. Vote Leave'in söylemlerinde göçün kamu hizmetleri üzerinde yarattığı baskının, genel olarak, göçün Birleşik Krallık ekonomisi üzerinde yarattığı negatif etkilerle birlikte değerlendirildiği görülmektedir. Aşağıda yer alan alıntı bu durumu örneklemektedir:

AB hukuku, Birleşik Krallık'ın Avrupa ülkelerine açık bir kapısı olmasını talep ediyor. Bu da Avrupa'dan çok sayıda insanın ülkemize gelmesiyle sonuçlanıyor. Ekonomimize katkıda bulunmayacağını düşündüğümüz ya da sabıka geçmişi olan kişilerin ülkeye girmesini engelleyecek çok az yetkiye sahibiz. Bu büyük iç göçün, okullarımız ve hastanelerimiz üzerinde yarattığı baskı bizim Avrupa dışı ülkelere Birleşik Krallık'a gelip ülkeye katkıda bulunabilecek insanları engellemek zorunda kalacağımız anlamına geliyor. Bu ahlak dışı, maliyetli ve kontrol dışı bir sistemdir (Vote Leave (t.y.), European Union Immigration...).

Vote Leave'in bu AB anlatısında egemenlik, ekonomi ve güvenlik konularında üretilen söylemler birbirleriyle etkileşim halindedir. Yük, egemenlik kaybı, tehlike-tehdit ve adalet toposlarının bir arada kullanıldığı yukarıdaki anlatıda, Vote Leave'in söylemlerinde sıklıkla karşılaşılan "kapı" ve "baskı" metaforlarına yer verilmiştir. "Kapı", "baskı" ve "yük" gibi metaforlar, konteyner metaforlar kategorisine girmektedir. Konteyner metaforlar, içeride olanı dışarıdaki tehlikelerden koruyan, sınırları belirli bir alan inşa etmek amacıyla kullanılırlar (Charteris-Black, 2006: 563). Siyasal etkileşimde oldukça etkili olan konteyner metaforlar, sınırların güvenliğini koruyarak göçü kontrol altına almanın Birleşik Krallık'taki sosyal değişim üzerinde de kontrol sağlamayı kolaylaştıracağı algısı oluşturarak, sınırların delinmesine ilişkin korku duygusunu arttırma işlevi görmektedir (Charteris-Black, 2006: 563). Kapı ve baskı metaforları buradaki kullanımlarıyla, Birleşik Krallık'ı ve ulusal kamu hizmetlerini, AB göçü karşısında sınırları ve kapasitesi belirli ve korunması gereken bir alan olarak inşa etmiştir. AB üyeliği dolayısıyla Birleşik Krallık'ın Avrupa'ya açılan bir kapısı olduğuna değinilirken; AB hukukunun Birleşik Krallık hukuku karşısındaki üstünlüğüne yapılan vurgu çerçevesinde, egemenlik kaybının "Avrupa'dan çok sayıda insanın" ülkeye gelmesine neden olduğu ifade edilmek istenilmiştir.

Yukarıdaki anlatıda dikkat çeken bir diğer durum da, Avrupa olarak adlandırılan AB ülkelerinden Birleşik Krallık’a göçün, “iç göç” olarak nitelendirilmesidir. İç göç hareketine dâhil olan Avrupalı kişiler ile sabıka geçmişi olan kişiler arasında ilişki kurulan bu anlatıda, AB göçü, kapı metaforu aracılığıyla sınırları belirli ve güvenli bir alan olarak inşa edilen Birleşik Krallık’ı dışarıdaki tehlikelere açık hale getiren ve toplum güvenliğini tehdit eden bir durum olarak inşa edilmiştir. Bu çerçevede, Vote Leave’in AB göçünü bir güvenlik meselesi haline getirerek güvenlikeştirdiğini söylemek mümkündür. İç göç olarak nitelendirilen AB göçü, aynı zamanda, “büyük” ifadesi kullanılarak yoğunlaştırılmıştır. AB ülkelerinden Birleşik Krallık’a gelen insanlar için kullanılan “çok sayıda” ifadesi de yoğunlaştırma stratejisinin kullanımına bir örnektir. Vote Leave, ayrıca, AB göçünün ekonomik etkilerini sorousallaştırarak, iddiasını AB üyeliği dolayısıyla “Avrupa dışı ülkelere” gelen ve ülkeye ekonomik açıdan katkıda bulunabilecek bireylerin engellendiği fikrine dayandırmıştır. AB göç sisteminin yeterince “adil olmadığı” mesajının iletilmek istenildiği bu anlatıda, AB göç sistemi yüklenme stratejisine başvurularak “ahlak dışı”, “maliyetli” ve “kontrol dışı” olarak tanımlanmıştır.

Referanduma giden süreçte, AB politikalarının adil olmadığı ve Birleşik Krallık ekonomisi üzerinde yük oluşturduğu iddiası Vote Leave’in söylemlerinde önemli bir yer etmiştir. Vote Leave kampanyasına destek veren Stuart da bu konuya değinen isimlerden biri olmuştur:

Hayatının son 40 yılını sabah 5’te kalkarak harcamış olan benim Pakistanlı gazetecim, bir aile düğünü için annesini ülkeye getirmekte sorun yaşamaktayken, Bulgar taksi şoförünün burada bile olmayan çocukları için çocuk yardımı talep edebildiğini görünce, bunun ırkçılık olduğunu söylemek çok kolaydır; ama önyargının neden dünyadaki belirli bir bölgeye karşı olduğunu kavramak zordur (McTauge, 2016).

Stuart’ın AB göç sistemini AB vatandaşları lehine ayrımcı uygulamalara yol açması dolayısıyla sorunsallaştırdığı görülmektedir. Adalet ve yük toposlarından faydalanan bu anlatıda, Pakistanlı gazeteci “benim Pakistanlı gazetecim” olarak adlandırılmış ve AB üyesi olan Bulgaristan vatandaşı taksi şoförünün dışsallaştırılmasına katkı sağlamıştır. Pakistanlı gazeteci “hayatının son 40 yılını sabah 5’te kalkarak” çalışmaya adanmış biri olarak tasvir edilmiş ve verdiği emeklere rağmen annesini Birleşik Krallık’a getirmekte engellerle karşılaştığı vurgulanmıştır. Diğer taraftan, Pakistanlı gazetecinin ötekisi olarak inşa edilen Bulgar taksi şoförü ise, emeği görmezden gelinerek, Birleşik Krallık’ta yaşamayan çocukları için dahi sosyal yardımlardan faydalanan ve dolayısıyla Birleşik Krallık’a ekonomik olarak yük oluşturan bir kişi olarak sunulmuştur.

Vote Leave kampanyasına destek veren Johnson, göçün kamu hizmetleri üzerinde yarattığı baskı dolayısıyla kontrol altına alınması gerektiğini savunmuştur. Bununla birlikte, Johnson’un kontrollü göçmenliğe destek verdiğini dile getirmekten çekinmediği görülmektedir:

Ben göçmenlik yanlısıyım; ancak her şeyden önce kontrollü göçmenlik yanlısıyım. Birleşik Krallık’taki her ırktan ve çevreden gelen insanlar kontrolsüz göç ve bunun yerel hizmetler

üzerinde yarattığı baskıdan gerçekten endişe duymaktadır (...) Bizim bu endişelere, sınırların kontrolünü geri alarak cevap vermemiz gerekmektedir (Vote Leave, 2016e).

Johnson'un göçün kamu hizmetleri üzerindeki negatif etkilerine değindiği açıklamasında “göçmenlik” ve “kontrollü göçmenlik” arasında ayrıma gittiği dikkat çekmektedir. Johnson'dan yapılan bu alıntıda kontrolsüz göç, baskı metaforu aracılığıyla, Birleşik Krallık'ta yaşayan insanların endişelerinin gerekçesi olarak sunulmuştur. Uslamlama stratejileri kapsamında yük toposu kullanılarak altı çizilen bu endişenin, sınır kontrolündeki egemenliğin geri kazanılmasıyla sonlandırılabilceği mesajı verilmek istenilmiştir. İlâveten, egemenlik kaybı söylemini yeniden üretmesi bağlamında bu alıntıda söylemlerarasılık tespit edilmiştir.

Gove, Johnson ve Stuart, AB üyeliğinin getirdiği riskler üzerine Cameron ve Osborne'a gönderdikleri ortak mektupta da baskı metaforuna yer vermişlerdir. Mektupta yer alan: “AB üyeliği göçü kontrol etmeyi imkânsız kılıyor ve bu kamu hizmetleri üzerinde büyük bir baskı yaratıyor ve siyasete olan güveni aşındırıyor” (Vote Leave, 2016h) cümlesi, AB üyeliğine karşıt söylemin göç konusu çerçevesinde üretildiğini gözler önüne sermektedir. Egemenliğin AB'ye devri bağlamında göçün kontrol edilemediğine dair vurgu, göçü problematik hale getirme işlevi görmüştür. Baskı metaforu ise, AB ülkelerinden gelen göç çerçevesinde AB üyeliğini, Birleşik Krallık'ın sunduğu kamu hizmetlerine talebi arttıran; ancak ülkenin bu talebe karşılık verememesi dolayısıyla negatif etkiler doğuran bir durum olarak inşa etmiştir. Alıntıda yer alan AB üyeliğinin siyasete olan güveni aşındırdığına dair ifade, demokratik değerleri benimseyen Birleşik Krallık ile demokratik değerleri yok sayan AB arasında ikili karşıtlık oluşturmak amacıyla kullanılmıştır.

Vote Leave'in yürüttüğü ayrılma kampanyası kapsamında, göçün kamu hizmetleri üzerinde yarattığı yük ve baskı söz konusu olduğunda, göçün, özellikle, NHS ve eğitim sistemi üzerindeki negatif etkileri oldukça önemli bir yere sahip olmuştur. Ancak, Vote Leave'in göç karşıtlığından beslenerek inşa etmeye çalıştığı AB karşıtı algı bağlamında söylemlerinde sıkça yer verdiği NHS ve ulusal eğitim sisteminin, AB politikalarının kapsamı dışında kaldığını belirtmek gerekir (bkz. Zappettini, 2019: 10). Bu anlamda, Vote Leave'in söylemlerinde yanıltıcı bilgilere yer vererek, Birleşik Krallık halkının endişe duygusunu siyasi amaçları doğrultusunda kullandığı ve böylece Brexit kararını kamuoyunun gözünde haklı çıkarmaya çalıştığı söylenebilir.

AB'nin göç sistemi NHS üzerinde baskı oluşturuyor (...) Eğer 23 Haziran'da AB'den ayrılma yönünde oy kullanırsak, yalnızca NHS üzerindeki baskıyı hafifletmekle kalmayarak, aynı zamanda, AB'ye her hafta 350 milyon sterlin aktarılmasını durdurabilir ve bu parayı kendi önceliklerimiz için harcayabiliriz. 350 milyon sterlin her hafta tamamıyla yeni ve tam kadro bir hastane inşa etmek için yeterlidir (Vote Leave (t.y.), European Union Immigration...; The EU is...).

AB üyeliğimizin NHS'yi tehlikeye düşürdüğü açıktır. Her hafta Brüksel'e aktarılan 350 milyon sterlin ile NHS'den faydalanan hastalara yardım etmek amacıyla yatırım yapılabilir. AB'den kazanımımız, her yıl Newcastle şehrinin nüfusu büyüklüğünde yeni göçmenler olmaktadır. Ülkemize giren kişi sayısını ve bu kişilerin NHS'ye etkisini kontrol etme yetkinliğimizin

olmaması kesinlikle bu tartışmanın merkezinde yer alıyor. AB'den ayrılmanın, NHS'yi daha zayıf hale getireceği fikrine katılmıyorum. Bu kampanyada NHS üzerine çok fazla konuşacağız; çünkü eğer NHS'yi gelecek nesillerimiz için korumak istiyorsak ayrılma yönünde verilen oyların hayati olduğuna inanıyoruz. Mevcut göç düzeyi kamu hizmetlerimiz üzerinde sürdürülemez baskılara neden olmaktadır ve NHS'nin bu gerilim altında gıcırdağını görebiliyoruz. Zaman en sevdiğimiz kurumlarımızı koruyabilmek ve kamu harcamalarımızı kendi önceliklerimize yönltebilmek için kontrolü geri kazanma zamanıdır (Vote Leave, 2016a).

Yukarıda yer alan ve AB üyeliğın NHS'ye etkileri konusundaki tartışmalardan alıntılanan metinlerden ilki, Vote Leave'in kurumsal propagandasına; ikincisi ise gruba destek veren önemli isimlerden olan Muhafazakâr Parti üyesi Patel'e aittir. Alıntıların her ikisinde de ulusal bir kamu hizmeti olan NHS, "baskı" metaforu aracılığıyla belirli çalışma ve hasta bakım kapasitesine sahip olan bir iç alan olarak inşa edilmiştir. Patel'den yapılan alıntıda, ayrıca, AB kaynaklı göçün yarattığı baskıların derecesini ifade etmek için "sürdürülemez" yükleme stratejisinin ve ima yollu stratejiler kapsamında "gerilim altında gıcırdamak" gibi metaforik bir ifadenin kullanılması vasıtasıyla anlamın yoğunlaştırıldığı görülmektedir. Her iki alıntıda da başlıca amaç, NHS'nin göç dolayısıyla kapasitesinin üstünde bir taleple karşılaştığına dikkat çekmektir.

Vote Leave ve Patel'den yapılan alıntılarda yük, maliyet ve toplumsal fayda toposlarının birlikte kullanılarak, Birleşik Krallık halkı Brexit yönünde tercihte bulunmaya ikna edilmek istenilmiştir. Brexit kararı, hem göçmenlerden kaynaklanan baskının azaltılabileceği hem de Vote Leave'in yürüttüğü kampanya sırasında ekonomi konusundaki argümanlarını dile getirirken sıkça değindiği AB'ye her hafta aktarılan 350 milyon sterlinin ülkenin "kendi öncelikleri" için harcanabileceği iddiasına dayandırılmıştır. Bu anlamda, alıntılarda söylemlerarasılığa başvurulduğu ve göç söyleminin ekonomi söyleminden beslenerek geliştiği göze çarpmaktadır.

İlk alıntıda, Vote Leave'in Birleşik Krallık tarafından AB'ye aktarıldığını iddia ettiği 350 milyon sterlinin her hafta tam kapasite çalışabilecek bir hastane yapımı için harcanabileceğini ileri sürdüğü gözükmektedir. Vote Leave'in buradaki amacının, AB göçünün ekonomik ve toplumsal sonuçları arasında bir ilişki kurmak olduğu söylenebilir. Benzer biçimde, Patel de AB'ye aktarılan 350 milyon sterlininin NHS kapsamında hastalara yardım amaçlı kullanılabileceğini savunmuştur. Bu alıntılarda yer alan, AB'den ayrılma durumunda AB'ye aktarılan paranın NHS için harcanabileceği iddiasının, milliyetçi duyguları harekete geçirerek, Brexit kararını meşrulaştırma amacına hizmet ettiği ileri sürülebilir. Bu anlamda, Vote Leave'in Avrupa projesiyle uyumlu olmayan İngiliz siyasal istisnacılığını yeniden bağlamsallaştırarak, İngiliz milliyetçiliğinin yeni bir formunu ortaya koyduğunu söylemek mümkündür (Zappettini, 2019: 15).

Patel'in AB üyeliğinin NHS'yi tehlikeye düşürdüğünü bir "gerçeklik" olarak tasvir ettiği ve Brexit kararını bir sorumluluk olarak inşa ettiği alıntıda, AB üyeliğinin ekonomik ve toplumsal sonuçlarına yapılan vurgu bağlamında "her yıl Newcastle şehrinin büyüklüğünde" gerçekleştiği belirtilen AB göçü, AB üyeliğinin "kazanımı" olarak sunulmuştur. Burada "kazanım" gibi pozitif

anlam yüklenmiş bir etiket kelimenin mecazi anlamda, aslında negatif bir durumu ifade etmek için kullanıldığı görülmektedir. Halk arasında endişe duygusunu somutlaştırmak amacıyla kullanılan, her yıl ülkeye gelen göçmen sayısının “Newcastle şehri büyüklüğünde” olduğuna dair ifade, Vote Leave’in kurumsal söylemlerinde ve Vote Leave çatısı altında kampanya yürüten diğer siyasetçilerin söylemlerinde de aynı benzetmeye yer verilmiş olması açısından metinlerarasılığa ve söylemlerarasılığa bir örnektir. Örnekler çoğaltılabilmekle birlikte, diğer kullanımlarında bu benzetmeye, sınırların kontrolünü geri kazanma söylemi çerçevesinde, ülkeye gelen göçün yoğunluğunu vurgulamak ve göçün kamu hizmetleri üzerindeki negatif etkilerini aktarmak amacıyla başvurulduğu görülmektedir.

Daily Mail’in yürüttüğü bir araştırmaya göre, Birleşik Krallık’ta Mart 2016’da açıklanan ortaokul tercih sonuçlarına göre, yaklaşık 100,000 öğrenci ilk tercihlerine yerleşemezken, bazı bölgelerde tercih yapanlarının ilk altı tercihinden birine dahi yerleşemediği tespit edilmiştir. Bu durum, bazı bölgelerdeki öğrencilerin evlerine en yakın okullara gidemediğinin bir göstergesi niteliğindedir (bkz. Harding, 2016). Ortaokul yerleştirmeleri sonucunda açığa çıkan bu durum, halk arasında öğrenci nüfusundaki artışın yüksek düzeyde göçten kaynaklandığı kanısının yerleşmesine de zemin hazırlamıştır. Bu kanının yerleşmesine Vote Leave de aracılık etmiş ve sürdürdüğü ayrılma kampanyası sırasında göçün NHS’nin yanı sıra ulusal eğitim sistemi üzerinde yarattığı negatif etkilere de özel olarak değinmiştir.

Nisan 2016’da ise, Birleşik Krallık’ta ilkokul öğrencilerinin yerleştirme sonuçlarının açıklanmasının hemen öncesinde, göçün eğitim sistemi üzerinde yarattığı baskılardan kaynaklanan mevcut endişenin de etkisiyle on binlerce öğrencinin ilk tercihlerine yerleşemeyeceği fikri hâkim olmuştur (Vote Leave, 2016b). Patel, konuyla ilgili olarak yaptığı açıklamada şunları söylemiştir:

İlkokul yerleştirmelerinin yetersizliği kontrolsüz göçün kamu hizmetlerimiz üzerinde nasıl sürdürülemez baskı yarattığının başka bir göstergesidir (...) Gerçek şu ki, AB üyesi kaldığımız sürece bu ülkeye gelen kişi sayılarını tamamen kontrol edemiyoruz ve AB’ye katılmak için kuyrukta olan beş diğer ülkeyle birlikte problem daha da kötüye gidecek (...) Eğer ayrılma oyu vererek sınırlarımızın kontrolünü geri kazanabiliriz (Vote Leave, 2016b).

Yukarıdaki alıntıda, Patel’in baskı metaforuna başvurarak, Birleşik Krallık’ı AB karşısında sınırları ve kapasitesi belirli bir alan olarak inşa etmeyi amaçladığı görülmektedir. Söz konusu baskının yükleme stratejisi kullanılarak “sürdürülemez” olarak nitelendirilmiş olması, Vote Leave’in farklı zamanlardaki söylemlerinde olduğu gibi, Patel’in bu anlatısında da dikkat çekmektedir. Patel bu anlatısında, AB’ye aday olan ülkeleri “AB’ye katılmak için kuyrukta olan beş diğer ülke” olarak adlandırmıştır. Bu ülkelerin kuyrukta bekliyor olarak tasvir edilmesi, onların insani niteliklerle eşleştirilmesine bir örnektir. Aday ülkelerden isimlerine yer verilmeyerek sayılara indirgenerek bahsedilmesi ise, onların söylemsel olarak değersizleştirilmeye çalışıldıklarının bir işaretidir. Bu anlatıda, usamlama stratejilerinden yük toposuna başvuran Patel, Brexit kararını, olası bir AB

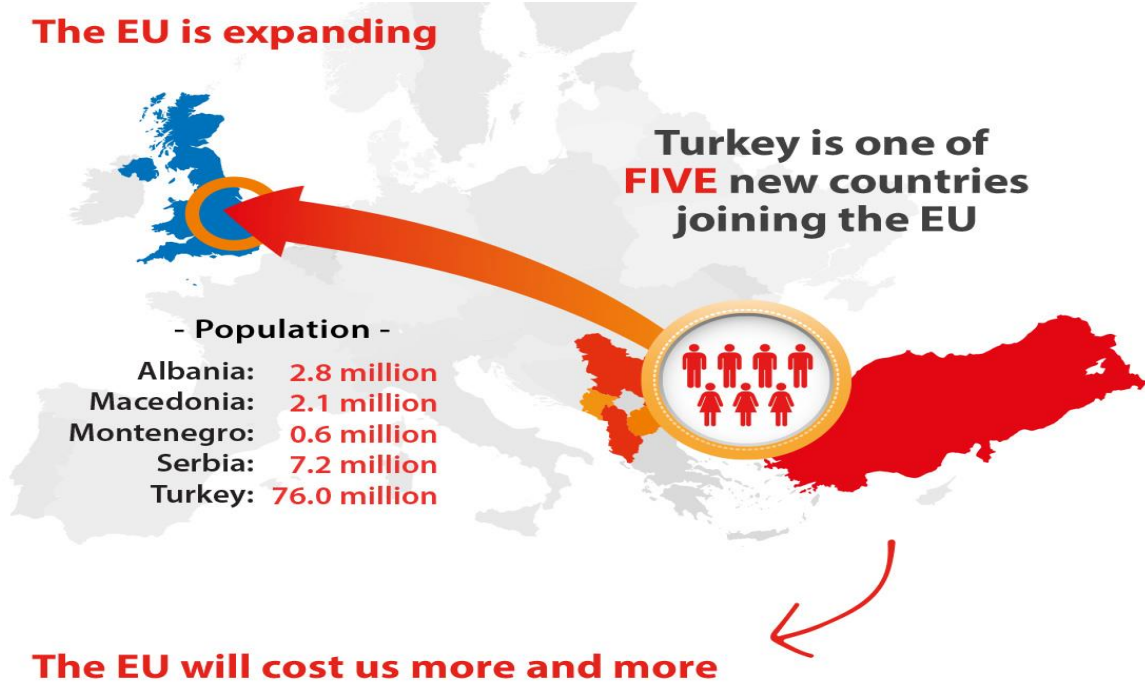
genişlemesi durumunda AB'ye üye ülkelerin vatandaşlarına tanınan serbest dolaşım hakkının yeni üyelere de tanınacağı ve dolayısıyla kamu hizmetleri üzerindeki baskının “daha da kötüye” gideceği argümanından hareketle haklı çıkarmaya çalışmıştır. Patel, ayrıca, bir “problem” olarak tanımladığı kontrolsüz göçün negatif etkisini “daha da” ifadesiyle yoğunlaştırarak mevcut problemlerin çözüm bulunmaması halinde gelecekte daha kronik bir hal alacağına dikkat çekmek istemiştir.

Gove, Johnson, Patel ve Stuart tarafından yapılan ortak açıklamada da aday ülkelerin tam üyelik statüsü kazanmaları sonrasında mevcut problemlerin daha kronik bir hal alacağı vurgusu yinelenirken, göç konusunda yeni düzenlemelerin gerekliliğine değinilmiştir:

AB'ye katılmak için kuyrukta olan ülkeler yakın gelecekte üye olduklarında bu problemler daha da kötüye gidecektir. İngiliz vergi mükellefleri şimdiden Arnavutluk, Karadağ, Makedonya, Sırbistan ve Türkiye'nin AB'ye katılması için yaklaşık 2 milyon £ [sterlin] ödüyorlar. Avrupa Komisyonu geçtiğimiz günlerde bu planların hızlandığını duyurdu ve şimdiden vizesiz seyahati Suriye ve Irak sınırına kadar genişletiyor. Bu tehlikelidir ve çıkarlarımıza uygun değildir (Vote Leave, 2016g).

Yukarıdaki alıntıda da AB'ye adaylık statüsü olup müzakere süreci devam eden ülkeler AB referandumu tartışmaları kapsamında gündeme taşınmıştır. Patel'den yapılan alıntıdan farklı olarak isimleri tek tek sayılan Arnavutluk, Karadağ, Makedonya, Sırbistan ve Türkiye, Patel'in anlatısındaki gibi “AB'ye katılmak için kuyrukta” olarak betimlenmişlerdir. Alıntıda maliyet ve tehlike-tehdit toposları bir arada kullanılarak, aday ülkelerin Birleşik Krallık vergi mükelleflerine maliyetine vurgu yapılmış ve Türkiye'nin adaylığı üzerinden, ülkenin güney sınırındaki Suriye ve Irak gibi inşa edilmiş başka bölgeler de ötekileştirilmiştir. Aday ülkelerin üyeliği durumunda problemlerin “daha da kötüye” gideceğine dair söylem, Vote Leave kampanyasında pek çok kez yapıldığı gibi endişe duygusunun araçsallaştırılmasına bir örnektir. Alıntıda, aynı zamanda, Türkiye'nin üyeliği halinde, AB'nin sınırlarının genişlemesiyle birlikte serbest dolaşımın Suriye ve Irak gibi ülkelerin sınırına kadar ulaşacak olmasının sonuçlarına dikkat çekilmiştir. Bu ülkelerle sınır komşusu olma durumu, Suriye ve Irak'ta yaşanan istikrarsızlıklar ve sorunlar dolayısıyla bir tehlike unsuru olarak tanımlanmıştır. Böylelikle Birleşik Krallık, ötekisi AB ve diğer ötekisi Türkiye ile komşularından farklı, sınırları belirli ve güvenli alan olarak inşa edilmiştir.

Şekil 6: Vote Leave Kampanya Görseli-I

Kaynak: Vote Leave (t.y.), Why Vote Leave.

Vote Leave, AB'nin genişlemesi çerçevesinde ele aldığı AB göç politikaları ve AB üyeliğinin Birleşik Krallık üzerindeki negatif etkilerini görsel söylemler aracılığıyla da seçmenlere iletmek istemiştir. Vote Leave'in resmî web sitesinde yayımlan yukarıdaki görselde, aday ülkelerin tam üyelik statüsü kazanmaları durumunda elde edecekleri serbest dolaşım hakkına referansla, AB üyeliği sorunsallaştırılmıştır. Sayı ve maliyet toposlarından yararlanılan bu görsel aracılığıyla Brexit kararı haklı çıkartılmak istenilmiştir. Görsel üzerinde kırmızı renkle vurgulanan AB'nin giderek daha maliyetli olacağı yönündeki ifade de bu amaçla kullanılmıştır. Avrupa haritasına yer verilen görselde, aday ülkelerin isimleri ve nüfus bilgilerine yer verilmiş ve harita üzerine yerleştirilen erkek ve kadın figürleri bir ok işareti aracılığıyla Birleşik Krallık'a göç edecek kimseler olarak gösterilmişlerdir. Bununla birlikte, Türkiye'nin üyeliğinin özellikle ön plana çıkartıldığı dikkat çekmektedir. Türkiye'ye yapılan bu özel vurgu, ülkenin aday ülkeler içerisinde en fazla nüfusa sahip olması bağlamında okunabilir.

Vote Leave'in resmî web sitesinde yer alan ve AB üyeliğinin, AB'nin genişlemesi ve AB ülkelerinden serbest dolaşım hakkı çerçevesinde göç eden kişiler üzerinden değerlendirildiği bir diğer söylem ise şu şekildedir:

Eğer AB'de kalma yönünde oy kullanırsak, göç kontrolden çıkmaya devam edecektir. Son on yıl içerisinde AB'den Birleşik Krallık'a yaklaşık 2 milyon insan gelmiştir. AB'ye yeni ve daha fakir ülkelerin üyelerin katılacağı gelecek on yıllarda durumun nasıl olacağını bir düşünün (Vote Leave (t.y.), Why Vote Leave).

Vote Leave bu yazılı söylemi aşağıda yer alan görsel söylemle beraber yayımlayarak, kontrolsüz göç vurgusunu görselleştirerek yoğunlaştırmayı hedeflemiştir.

Şekil 7: Vote Leave Kampanya Görseli-II

Kaynak: Vote Leave (t.y.), Why Vote Leave.

Vote Leave bazı durumlarda AB içinde insanların serbest dolaşımı ve yasadışı göçün temsilleri arasında bağlantı kurarak halk arasında göçmenler konusunda “panik” duygusu yaratmak istemiştir (Zappettini, 2019: 12). Vote Leave’in resmî web sitesinden alınan yukarıdaki ifade ve görsel bu durumu örnekler niteliktedir. Metinde, halkın AB üyeliğinden yana tercihte bulunması durumunda, aday ülkelerin de AB’ye katılacağına dair vurguyla AB ülkelerinden Birleşik Krallık’a gelecek göçün “kontrolden çıkmaya devam edeceği” ileri sürülerek, endişe duygusu araçsallaştırılmıştır ve Brexit kararı meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Birleşik Krallık’ın son on yılda aldığı göçe dair verilerin kullanıldığı bu metinde, yaşanan beşinci genişleme dalgası sonrasında AB ülkelerinden göçün artış göstermeye başladığı 2004 yılına referans verildiğini söylemek mümkündür. Metinde, ayrıca, aday ülkeler “daha fakir” olarak betimlenmiş ve AB açısından bir yük oluşturabilecekleri algısı inşa edilmeye çalışılmıştır. Serbest dolaşım hakkı çerçevesinde AB ülkelerinden Birleşik Krallık’a gelen kişilere ilişkin değerlendirmelerin yer aldığı bu metinle birlikte sunulan görselde ise, sınır bölgesini yasadışı şekilde aşan kişilere ait bir görüntü yer almaktadır. Dolayısıyla, Vote Leave’in bu anlatısında AB ülkelerinden Birleşik Krallık’a göç eden vatandaşların hatalı bir biçimde yasadışı göçmenlerle ilişkilendirildiği ve negatif temsil edildiği görülmektedir.

4.2.3.2. UKIP

Göç konusundaki fikirlerini ifade etmekten çekinmeyen Farage, AB üyeliği dolayısıyla AB dışından gelen göçmenlere uygulanan sıkı kontrolleri yalnızca AB referandumu kampanyası sürecinde değil referandum öncesinde de eleştiren isimlerden biri olmuştur. Farage 2014 yılındaki bir konuşmasında, AB göç politikalarının Birleşik Krallık'ın sıkı bağlarının bulunduğu AB dışındaki ülkelere karşı ayrımcılığa neden olmasından rahatsızlık duyduğunu dile getirmiş ve UKIP'in göç politikasını şu sözlerle özetlemiştir: “UKIP hiçbir zaman göç karşıtı olmamıştır. Biz kontrolsüz göç karşıtız” (Farage, 2014a). Bu anlatısında Farage, AB referandumu kampanyası öncesinde de Birleşik Krallık'ın AB üyeliğini tartışmaya açan bir siyasetçi olarak, göçü AB üyeliğinin Birleşik Krallık üzerindeki etkileri çerçevesinde değerlendirmiş ve “göç karşıtı” değil, “kontrolsüz göç” karşıtı olduğunu belirtmiştir. Farage, böylelikle, AB'yi göçün kontrolsüz bir biçimde ilerlemesine neden olan bir yapılanma olarak inşa ederken, AB göç politikasını toplumsal açıdan sorunsallaştırmıştır. Farage'dan yapılan bu alıntıda yer alan kontrolsüz göç vurgusuna Vote Leave'in söylemlerinde de rastlandığını hatırlatmak gerekir.

Ülkede daha fazla insan olması demek (...) daha fazla insanın hastaneleri ve yolları kullanmaya ihtiyaç duyması, daha fazla konuta ihtiyaç duyulması ve iş için daha fazla insanın rekabet etmesi demektir, ki bu (...) maaşları düşürmektedir. Britanya göçten yalnızca kontrol edilmesi halinde yararlanabilir (Farage, 2014c).

Yukarıdaki alıntı, Farage'ın referandum öncesi süreçte göçün kamu hizmetleri üzerinde yarattığı baskının yanı sıra işçiler üzerindeki negatif etkilerine değindiği bir açıklamasından yapılmıştır. Bu alıntıda, ülke nüfusundaki artışın ulusal kamu hizmetlerinden faydalanan insan sayısında artış anlama gelmesinin yanı sıra aynı iş için mücadele edecek insan sayısının da artması anlamına geldiği belirtilmiştir. Bu çerçevede göç, Birleşik Krallık için, esasen, yük oluşturan bir durum olarak sunulmuştur. Fayda toposuna başvuran Farage, göçün yalnızca kontrol edilmesi durumunda Birleşik Krallık'a fayda sağlayacağı iddiasıyla AB üyeliğinden ayrılma fikrini doğallaştırmayı hedeflemiştir. İlaveten, Farage'ın bu anlatısında da kontrollü göç konusunda yaptığı vurguyu tekrarlaması dikkat çekmektedir.

Farage göçün Birleşik Krallık'ta yarattığı baskıyı Independent Gazetesi'nde yayımlanan bir köşe yazısında şu şekilde değerlendirmiştir:

Polise sorun, doktorlara ve hemşirelere sorun, okul müdürlerine sorun, Ulaştırma Bakanlığı'ndaki planlamacılara sorun- Britanya'nın 2004'ten bu yana gördüğü türden akın hem eşi benzeri görülmemiş hem de sürdürülemez. Basitçe, ülke buna hazır değildi ve şimdi ulusal altyapımız zorlanıyor (Farage, 2014b).

Göçmenlerin ulusal kamu hizmetleri ve alt yapıda baskı yarattığı argümanının hâkim olduğu bu alıntıda yer alan “2004'ten bu yana gördüğü türden akın” ifadesi, 2004 yılında yaşanan ve AB'nin

üye sayısını yaklaşık ikiye katladığı beşinci genişlemeye bir referans vermek amacıyla kullanılmıştır. Bununla birlikte, “akın” gibi bir savaş teriminin mecazi olarak göç kelimesi yerine kullanılması, AB ülkelerinden gelen göçmenleri söylemsel olarak istilacılarla eşleştirme işlevi görmüş ve Birleşik Krallık’ı AB göçünden korunması gereken bir alan olarak inşa etmiştir. AB ülkelerinden gelen göçün yoğunluğunu vurgulama ve endişe duygusunu yayma amacı taşıyan bu alıntıda, ayrıca, akın olarak adlaştıran göçün “eşi benzeri görülmemiş” ve “sürdürülemez” olmakla nitelendirildiği ve bu ifadelerin yoğunlaştırıldığı da dikkat çekmektedir. Alıntıda verilmek istenilen temel mesaj, AB ülkelerinden gelen göçün Birleşik Krallık’ın ulusal güvenlik, sağlık, eğitim vb. gibi kamu hizmetleri ve altyapısı üzerinde oluşan yük ve yaratılan baskının temel sorumlusu olduğudur.

Woolfe ise, bazı AB göçmenlerinin ülke ekonomisine katkı yaptığını belirtmekle birlikte, söz konusu katkıların katkı yapmayan göçmenler hesaba katıldığında nötrlendiğini ileri sürmüştür. AB vatandaşlarına tanınan kişilerin serbest dolaşımı ilkesinden en çok faydalananların ucuz işgücünden yararlanan büyük firmalar ve ulusal bütünlüğü zedelemeye çalışan kesimler olduğunu iddia eden Woolfe şunları söylemiştir: “ülkeye çeken faktörleri azaltmakta, sınırlarımızı kontrol etmekte ya da AB’den ayrılmakta başarısız olduğumuz sürece ulusumuzun baş edemeyeceği saatli bir maliyet bombamız vardır” (UKIP, 2016n). Woolfe’un bu anlatısında Birleşik Krallık’ın sağladığı sosyal refah hizmetlerinden “ülkeye çeken faktörler” olarak bahsettiği göze çarpmaktadır. AB’den ayrılmayı maliyet toposu aracılığıyla haklı çıkarmaya çalışan Woolfe, AB göçünün Birleşik Krallık’a maliyetini “saatli bomba” gibi metafor bir ifade yardımıyla tanımlayarak iddiasını güçlendirmeyi hedeflemiştir. Saatli bomba metaforu, AB göçünün Birleşik Krallık açısından mali anlamda ciddi hasara neden olabilecek bir durum olduğu algısını inşa etmek amacıyla kullanılmıştır.

Kontrolsüz göçün ulusal kamu hizmetleri ve ülkenin altyapısında yarattığı baskıya da söylemlerinde yer veren Woolfe, ONS’nin göçe ilişkin Şubat 2016’da yayımladığı verileri takiben Birleşik Krallık’ın göç sistemini kendi öncelikleri doğrultusunda yeniden düzenlemesi gerektiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

AB’den ayrılma oyu vermediğimiz sürece, Britanya sonsuza kadar sınırsız kalacaktır. Bizim okullarımız ve bizim hastanelerimiz ülkeye gelen insan sayısı ile başa çıkamıyor (...) AB dışından gelen kişilere karşı ayrımcılık uygulamayan ve toplam sayıları kontrol eden bir politikayı hayata geçirebilmemizin tek yolu 23 Haziran’da ayrılma oyu vermektir (UKIP, 2016d).

Bu alıntıda, Birleşik Krallık “Britanya” olarak adlaştırılmış ve “sınırsız” gibi negatif bir anlam taşıyan stigma kelimeyle nitelendirilmiştir. Bu noktada, alıntıya göre, “sınırsız” olmanın AB üyeliğinin devam etmesi durumunda geçerli olacağını belirtmek gerekir. Alıntıda, AB ülkelerinden Birleşik Krallık’a gelen göçün, ülkenin okul ve hastanelerinin kapasitesinin çok üzerinde olduğuna dikkat çekilirken yük toposu kullanılmıştır. “Başa çıkamamak” deyimini, AB üyesi bir Birleşik Krallık’ın karşı karşıya kaldığı bu yükün yarattığı baskıdan kaynaklanan sorunları çözmeye gücünün yetmediğini ifade etme amacı taşımaktadır. Alıntıda, ayrıca, AB göç politikası yalnızca AB dışından

gelen kişi sayılarını kontrol eden ve bu anlamda AB dışındaki ülkelerden gelen kişilere “ayrımcılık” uygulayan bir politika olarak sunulurken adalet ve egemenlik toposundan faydalanılmış ve Brexit kararı haklı çıkartılmaya çalışılmıştır.

Woolfe ONS’nin Mayıs 2016 tarihinde yayımladığı göç verileri ışığında da benzer bir değerlendirme yaparak kısa ve uzun vadeli AB göçünün Birleşik Krallık için ciddi bir yük oluşturduğunu ifade etmiştir:

Bu ölçekte kitlesel göç, bizim kamu hizmetlerimiz üzerinde tarifsiz bir baskı oluşturuyor. Göçmenler ister 12 ay ister 12 yıl kalsın, yine de bizim NHS’mizi, bizim okullarımızı kullanıyorlar ve konuta ihtiyaç duyuyorlar. Hastaneler bu yükü başa çıkamakta zorlanırken, ilköğretim yerleşimelerindeki kritik açık ve kötüleşen konut kriziyle birlikte toplam sayıları kontrol etme gücüne sahip olmaya gereksinim duyuyoruz (...) Bugün bu rakamlar, 23 Haziran’ın Britanya’nın gelecekteki güvenliği ve refahı için ne kadar önemli olacağını odak noktası haline getiriyor. AB’den ayrılma oyu vermezsek, Britanya getireceği tüm risklerle birlikte sonsuza kadar sınırsız kalacaktır (UKIP, 2016m).

Refah şovenizmi, bir ülkenin sunduğu refah hizmetlerinden yalnızca o ülkenin vatandaşı olan kişilerin yararlanması gerektiği düşüncesine dayanır (Mandacı ve Özerim, 2013: 115-116). Bu bağlamda, refah şovenizmi göçmenleri refah sistemi üzerinde tehdit yaratan unsurlar olarak kabul eder. Yukarıdaki alıntıda, baskı metaforu kullanılmış ve AB göçü “kitlesel göç” olarak nitelendirilerek, bu ölçekte göçün NHS, okullar, konutlandırma vb. gibi alanlarda Birleşik Krallık’ın sunduğu refah hizmetlerinin kapasitesinin üzerinde bir yoğunluğa sebep olduğu “tarifsiz bir baskı” ifadesiyle vurgulanmıştır. Bu alıntıda, radikal sağ partilerin sıklıkla yaptığı gibi, UKIP’li siyasetçi Woolfe’un da endişe algısını ön plana çıkartarak, göç karşıtı söylemin temel aracı olarak refah şovenizmine başvurduğunu söylemek mümkündür. Alıntıda, göçün yarattığı baskının yükleme stratejisiyle “tarifsiz” olarak nitelendirilmesi, ifadenin yoğunlaştırılmasına katkı sağlamıştır. İlköğretim yerleşimelerindeki açığın “kritik açık” ve konut krizinin “kötüleşen” gibi ifadeler aracılığıyla nitelendirilmeleri de göç karşıtı söylemin etkisini yoğunlaştırmak amacıyla başvurulan stratejilerdir. “23 Haziran” olarak adlandırılan AB referandumu, Birleşik Krallık’ın “gelecekteki güvenliği ve refahı” için “önemli” bir durum olarak sunulmuş ve yük toposunun yanı sıra, tehlike-tehdit ve fayda toposları da Brexit yönünde verilecek oyları meşrulaştırmak amacıyla kullanılmıştır.

UKIP Sağlık Sözcüsü Louise Bours ise, göçün spesifik olarak NHS üzerindeki negatif etkilerine değinmiştir. NHS’nin Birleşik Krallık’ın AB üyeliği dolayısıyla büyük bir baskı altında bulunduğunu açıklayan Bours, NHS’nin “uluslararası” bir hal aldığını şu sözlerle savunmuştur:

Biz AB içerisindeyken herhangi biri buraya gelebilir, Birleşik Krallık vergi mükellefi tarafından finanse edilen tedaviye ulaşabilir ve daha sonra masraflara tek bir kuruş katkı yapmadan eve gidebilir (...) Bu son bulmak zorundadır. Bu, Avrupa’nın ya da başka bir kıtanın değil bizim NHS’miz ve Cameron’un bunu yeniden müzakereye dâhil etmemesi gerçeği, biz İngiliz vergi mükelleflerinin ihtiyaç duyduğumuz ve hak ettiğimiz NHS’ye ulaşmasını sağlamanın tek yolunun AB’den ayrılmak olduğunun kanıtıdır (UKIP, 2016j).

Bours bu anlatıda, göçün ulusal kamu hizmetleri ve Birleşik Krallık vatandaşlarının ekonomik durumları üzerindeki negatif etkileri arasındaki bağlantıyı ortaya koymuştur. Anlatıda, söylemin öznesi konumundaki bizi temsil eden “Birleşik Krallık vergi mükellefi” ve “biz İngiliz vergi mükellefleri” gibi adlaştırmalar yoluyla, ötekini temsil eden AB ülkelerinden Birleşik Krallık’a gelebilen “herhangi biri” arasında ikili karşıtlık oluşturulduğu dikkat çekmektedir. İkili karşıtlık, AB ve Birleşik Krallık arasında bir sınır oluşturma amacı bağlamında, iç ve dış grupların inşasına katkı sağlamıştır. Böylelikle, NHS’den faydalanan AB vatandaşları dışsallaştırılmıştır. İlaveten, “bizim NHS’miz” olarak adlaştırılan NHS’nin İngiliz vergi mükellefleri tarafından finanse edildiğini vurgulayan Bours, AB vatandaşlarının İngiliz vergi mükelleflerine ekonomik bir maliyet doğurduğunu ileri sürmüştür. Bours’un AB ülkelerinden gelen göçmenlere tanınan kolaylıkların son bulmak “zorunda” olduğunu ifade etmesi, bunun Birleşik Krallık vatandaşlarının yararı açısından “mecburi” ve “olmazsa olmaz” bir durum olarak sunulmasını sağlamıştır. Brexit kararı, Cameron’un gerçekleştirdiği AB ile üyelik koşullarının yeniden müzakeresindeki eksikliklere atıfla toplumsal fayda, maliyet ve yük toposları çerçevesinde gerekçelendirilmeye çalışılmıştır.

Vote Leave’e benzer biçimde, UKIP’in de referandum tartışmaları sırasında göçü yalnızca AB üyesi ülkelerden Birleşik Krallık’a gelen göç çerçevesinde değil AB’ye aday ülkelerin gelecekteki muhtemel üyelikleri çerçevesinde de ele aldığı görülmektedir. Farage’a göre, Türkiye dahil AB’ye katılmayı bekleyen ülkelerin varlığı göz önüne alındığında, Birleşik Krallık’ın “Avrupa Birliği’nde kalmayı oylaması durumunda, Birleşik Krallık’a göç seviyesi daha artacaktır” (Farage, 2016b). Bu anlamda Farage’ın, aday ülkelerin olası AB üyeliklerini Birleşik Krallık’a bu ülkelerden gelecek göçteki artış ihtimaline dayandırarak sorunsallaştırma yoluna gittiğini söylemek mümkündür.

Farage, Express Gazetesi’nde yayımlanan ve Cameron’un Türkiye’nin AB üyeliğine verdiği desteği hatırlatan köşe yazısında ise, şu ifadelere yer vermiştir: “bu hali hazırda kırılma noktasında bir alt yapıya sahip olan ülkemiz için tamamıyla yanlış olur. Bunun ne anlama geldiğini bir düşünün: net göç yılda belki 400,000 ve hatta yarım milyona kadar yükselebilir” (Farage, 2016f). Farage bu anlatısında, göçü Birleşik Krallık’ın ulusal alt yapısını zorlayan bir faktör olarak sunmuş ve AB’yi Türkiye’nin üyelik ihtimali üzerinden dışsallaştırmıştır. Ayrılma yanlılarının AB üyeliğini AB’ye aday ülkeler çerçevesinde değerlendirdikleri söylemlerin genelinde gözlemlendiği gibi, Farage’ın anlatısında da aday ülkelerden gelecek göç söz konusu olduğunda Türkiye’nin üyeliğine yapılan özel vurgu dikkat çekmektedir. Farage’ın bu anlatısında yük ve sayı toposu kullanılarak, Türkiye gibi kalabalık nüfusa sahip bir ülkenin AB üyeliğinin Birleşik Krallık’a gelen göçte ciddi bir artışa neden olacağı algısı yaratılmış ve endişe duygusu araçsallaştırılarak bu artışın zaten sorunlarla karşı karşıya olan ulusal alt yapıda aksamalara neden olacağı mesajı verilmiştir. Anlatıda ulusal alt yapının kırılma noktasında olarak tanımlanması, UKIP tarafından daha önce yayımlanan aynı adlı postere yapılan atıf çerçevesinde düşünüldüğünde metinlerarasılığa bir örnek olarak gösterilebilir.

UKIP'in göç konusundaki söylemleri incelendiğinde dikkat çeken bir diğer unsur ise, AB üyeliğini, mevcut ve gelecekteki AB ülkelerinden göçün yarattığı ve yaratacakları baskıların yanı sıra, AB üzerinden Birleşik Krallık'a gelen göçmenler çerçevesinde ele aldığıdır. Farage'ın Akdeniz'de yaşanan sığınmacı kriziyle ilgili bir yazısında, yaşanan krizi AB'nin güncel sınır politikası kapsamında değerlendirmesi bu durumun önemli bir örneğidir. Farage, Birleşik Krallık'a gelecek göçmen sayısına ülkenin AB politikalarından bağımsız olarak karar vermesi gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir:

[Akdeniz göçmenlerinin] Avrupa'da daha ileri gitmelerine ve Avrupa vatandaşlığı talep etmelerine izin verirken, Britanya'nın AB ile açık sınırları dolayısıyla tahammül edilemez bir göç dalgası görebiliriz (...) NHS'mizin, okullarımızın ve diğer kamu hizmetlerimizin büyüyen ve yaşanan bir nüfusa sahip olmamızdan ötürü zaten giderek daha fazla baskı altında olduğunu biliyoruz- bu da eklenince, korkarım, sistemi onarmanın ötesinde sakatlayacaktır (Farage, 2015b).

Yukarıdaki alıntıda Farage'ın, Akdeniz'de yaşanan sığınmacı krizinden yola çıkarak, AB üyesi bir Birleşik Krallık'ın AB'nin benimsediği iltica politikası dolayısıyla zarara uğrayacağı algısı yaratmak istediği söylenebilir. Alıntıda yer alan “açık sınır” ifadesi, sığınmacıların Avrupa vatandaşlığı almaları durumunda elde edecekleri serbest dolaşım hakkına yapılan bir referans niteliğindedir. Sığınmacıların AB vatandaşlığı kazanmaları durumunda Birleşik Krallık'a gelebilecek göç, mecazi bir biçimde “göç dalgası” olarak tanımlanmış ve bu göç dalgası “tahammül edilemez” olarak nitelendirilerek ifade yoğunlaştırılmıştır. Dalga kelimesinin mecazi kullanımı, göçün doğal afet metaforu çerçevesinde kavramsallaştırılmasına bir örnektir. Doğal afet metaforu, tıpkı daha önce Farage tarafından kullanılan “akın” ifadesi gibi göçün yoğunluğuna ve yarattığı yıkıcı etkilere dikkat çekmek amacıyla kullanılmıştır. Böylece, halkın endişe duygusu körüklenmek istenilmiştir. Baskı metaforu ise, yük toposu çerçevesinde Birleşik Krallık'ın mevcut alt yapısının yetersizliğine yapılan vurguyu doğallaştıran bir metafor olarak, Birleşik Krallık'ın alt yapısının sınırlı olan kapasitesini ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. Ülkeye gelecek yeni göçmenlerin sistemi “sakatlayacağı” mecazi ifadesi ise, Birleşik Krallık'ın alt yapısının zaten yetersiz olan kapasitesinin göçmenler dolayısıyla bozulacağı, düzgün çalışamayacağı mesajını verme amacını taşımaktadır.

4.2.4. Ulusal İşgücü Üzerinde Negatif Etki Yaratan Bir Avrupa Birliği

4.2.4.1. Vote Leave

Cameron'un da açıkça ifade ettiği gibi, Birleşik Krallık'ın hızlı büyüyen ekonomisi ve sağladığı refah sistemi, ülkenin “Avrupa'nın iş fabrikası” konumuna gelmesine ve dolayısıyla Birleşik Krallık'a gelen AB göçünün artmasına neden olmuştur (bkz. Cameron, 2014). Cameron'un Birleşik Krallık'ı Avrupa'nın iş fabrikası olarak betimlemesi, AB ülkelerinden Birleşik Krallık'a iş amaçlı gerçekleşen göçün yoğunluğuna ve sürekliliğine dair bir itiraf niteliğindedir.

Hiç şüphesiz, AB işgücü göçü İngiliz işçiler üzerinde birtakım etkiler yaratmaktadır. AB işgücü göçünün İngiliz işçiler üzerindeki negatif etkileri ayrılma kampanyası sırasında Vote Leave tarafından gündeme taşınan konulardan biri olmuştur. Vote Leave’e destek veren Johnson da bu konuyu tartışmaya açan isimlerden biridir. Londra Borsası’nda FTSE 100 Endeksinde yer alan yüz büyük firmanın yöneticilerinin maaşlarının, ortalama çalışan maaşının yaklaşık yüz elli katına ulaştığını ifade eden Johnson, bu yöneticileri “şişman kediler” olarak nitelendirmiştir. Johnson’a göre bu şişman kediler, AB üyeliğinin devamından yanadırlar ve alt kesimin yaşadığı sıkıntıları görmezden gelmektedirler; çünkü ucuz göçmen işgücü onların servetlerine servet katmaktadır (bkz. Johnson, 2016b):

Peki, bu şişman kedilerin AB hakkında sevdikleri nedir? (...) Onlar kontrolsüz göçü severler; çünkü kontrolsüz göç ücretlerin düşük tutulmasına ve böylelikle maliyetin kontrol edilmesine ve dolayısıyla üsttekiler için daha da fazla gelir sağlamaya yardımcı olur. Çalışkan göçmenlerin düzenli işgücü arzı, [şişman kedilerin] bu ülkede yetişen gençlerin yetenekleri, arzuları ya da özgüvenleri konusunda çok fazla endişelenmelerine gerek olmadığı anlamına gelmektedir (...) 23 Haziran’da ayrılma oyu verin ve [şişman kedilere] hak ettikleri darbeyi vurun.

Kontrolsüz göçe yapılan vurguyla öne çıkan bu alıntıda, suistimal toposuna yer verilmiş ve şişman kediler olarak nitelendirilen büyük firmaların yöneticileri, kontrolsüz göçten çıkar sağlayan kimseler olarak inşa edilmiştir. Alıntıda kontrolsüz göç, İngiliz işçilerin aldığı ücretleri düşürürken, yönetici konumundaki kişilerin gelirlerinin artmasının temel nedeni olarak gösterilmiştir. Alıntıda göçmen işçilerin yükleme stratejisiyle “çalışkan” olarak nitelendirildiği görülmektedir. Bu niteleme, göçmen işçilerin İngiliz işçilerin yapacağı işleri yapabilme kapasitesine sahip kişiler olarak sunulmasına katkı sağlamıştır. Bununla birlikte, “çalışkan göçmenler” ve “bu ülkede yetişen gençler” yani Birleşik Krallık gençleri arasında ikili karşıtlık oluşturulmuş ve çalışkan göçmenlerin işgücü arzı, ülkenin yerli nüfusunun aleyhine gelişen bir durum olarak yansıtılmıştır. Dezavantaj toposuna başvuran bu alıntıya göre, İngiliz gençleri dışarıda bırakarak düşük ücretli göçmenleri istihdam eden firma yöneticileri bu durumdan kar sağlarken, İngiliz gençlerin dezavantajlı durumda kalmasına neden olmaktadır. Bu duruma getirilecek çözüm ise, Brexit yönünde oy kullanmaktır.

Johnson bir başka açıklamasında ise, göçün işçi ücretlerine olan etkisi konusunda şunları söylemiştir: “Sayıları kontrol edemeyiz (...) Bu durum ücretleri düşük tutmak için göçü kullanan bazı büyük şirketler tarafından suistimal ediliyor” (Vote Leave, 2016e). Johnson’dan yapılan bu alıntıda egemenlik kaybı toposundan yararlanıldığı görülmektedir. Johnson, göç konusundaki egemenliğin AB kurumlarında olmasından dolayı göç eden kişi sayısının Birleşik Krallık tarafından kontrol edilemediğini vurgulamak istemiştir. Bu anlamda, Johnson’un göçün ulusal işgücü üzerindeki etkilerini egemenlik kaybı konusu çerçevesinde ele aldığını söylemek mümkündür. Bu alıntıda da bir önceki alıntıdakine benzer biçimde suistimal toposuna yer veren Johnson, büyük şirketleri göçü işçi ücretlerini aşağı çekmek için bir araç olarak kullanan ve bundan çıkar sağlayan yapılar olarak inşa etmiştir.

Avrupa'dan gelen göçün kontrol edilemez boyutlara ulaşmasından duyduğu endişeyi dile getiren Stuart ise, AB üyeliğinin devam etmesinin getireceği risklere değindiği konuşmasında göçün İngiliz işçiler üzerindeki etkilerini şöyle ifade etmiştir:

Rızaya dayanmayan serbest dolaşım tehlikelidir ve istikrar için risktir. Britanya'da etkisi her şeyden önce en düşük gelirli tarafından hissediliyor. İngiltere Bankası göçteki her %10'uk artışın, onların maaşlarında %2 düşüşe neden olduğunu hesap etmektedir. Onlar, doktor randevusu, okul yerleştirilmesi ya da ev alacakları sırada en çok endişe etmesi gerekenlerdir ve göçmen işçiler dolayısıyla maaşlarında sürekli azalmayla karşı karşıya olanlardır. Onlar, AB'de kalırken yalnızca daha fazlasını bekleyebilirler (..) Hadi kontrolü geri kazanalım ve ayrılma oyu verelim (Vote Leave, 2016d).

Bu alıntıda, serbest dolaşım “rıza dayanan”, “tehlikeli” ve “istikrar için riskli” olarak nitelendirilerek kaos yaratan bir durum olarak inşa edilmiştir. Serbest dolaşıma ilişkin bu negatif yüklemelerin, AB üyeliğini sorunsallaştırma amacına hizmet ettiğini söylemek mümkündür. Ayrıca, rızaya dayanmayan yüklemesinden de anlaşılacağı üzere, Stuart bu açıklamasında serbest dolaşımın tercih hakkına bırakılmadığı ve demokratik değerleri aşındırdığı mesajını vermek istemiştir. Bu noktada, AB üyelerinin tümünün dahil olduğu ortak pazarın üzerine inşa edildiği temel prensiplerden biri olan serbest dolaşımın rızaya dayanmadığı iddiasının tartışmalı olduğunu belirtmek gerekir.

Otorite toposu kullanılan bu alıntıda İngiltere Bankası'na atıf yapılarak, göçün “en düşük gelirli” maaşları üzerinde negatif etki yarattığı iddiası desteklenmiştir. İngiltere Bankası'na yapılan atıf, aynı zamanda, bir metinlerarasılık örneğidir. Alıntıda, göçün en düşük gelirli üzerinde negatif etkileri, göçmenlerin kamu hizmetleri üzerinde yarattıkları baskı çerçevesinde dezavantaj toposuna dayandırılarak haklı çıkartılmaya çalışılmıştır. En düşük gelirli kişilerin maaşlarında görülen azalmanın “sürekli” olarak tanımlanması ve bu düşüşün AB üyeliğinin devam etmesi durumunda artacağına dair iddia ise, endişe duygusunun araçsallaştırılmasına katkı sağlayarak, Brexit kararını meşrulaştırma amacıyla ortaya atılmıştır.

Gove, Johnson ve Stuart yaptıkları bireysel açıklamaların yanı sıra, Cameron'a ithafen birlikte yazdıkları bir mektupta da AB ülkelerinden gelen göçün yalnızca kamu hizmetleri ve ülke ekonomisinde değil İngiliz işgücü üzerinde de baskı yarattığını ileri sürmüşlerdir:

Geçtiğimiz yıl 77,000 iş arayan kişi AB'den Birleşik Krallık'a gelmiştir (...) İş arayanlar için devam eden serbest dolaşım, AB'de kalmak için oy verilmesi durumunda düşük ücretli İngiliz işçilerin maaşları üzerinde hatırı sayılır derecede baskı oluşturacaktır (Vote Leave, 2016f).

Gove, Johnson ve Stuart'ın mektubundan yapılan bu alıntıda başlıca amaç, AB göçünün İngiliz işçilerin maaşları üzerindeki negatif etkileri konusunda halkı uyarmaktır. Uslamlama stratejisi kapsamında sayı toposundan yararlanılan bu alıntıda, serbest dolaşım haklarını kullanarak AB ülkelerinden Birleşik Krallık'a iş aramak amacıyla gelen kişi sayısına ilişkin bilgilere yer verilmiş ve baskı ifadesi, AB'den göç eden kişilerin İngiliz işçilerin maaşlarında yol açtığı düşüşü belirtmek

için kullanılmıştır. Alıntıda, AB üyeliğinin devam etmesi halinde İngiliz işçilerin maaşlarında aşağı yönde oluşacak baskıyı betimlemek için kullanılan “hatırı sayılır derecede” ifadesine, yoğunlaştırma stratejisi kapsamında endişe algısı yaratmak amacıyla başvurulduğunu söylemek mümkündür.

Muhafazakâr Parti’den Duncan Smith de göçün özellikle düşük gelir seviyesine sahip kişiler üzerindeki negatif etkilerine değinen siyasetçilerden biri olmuştur. Duncan Smith’e göre, kontrolsüz göç söz konusu olduğunda “en çok sıkıntı çeken en yoksul olandır ve bu hayatın bir gerçeğidir”. Bu anlamda, göçle mücadele esasen “en düşük gelire sahip kişileri önemsemekle ilgilidir” (Ross, 2016). Duncan Smith gelir seviyesi düşük kişileri göç dolayısıyla “en çok sıkıntı çeken” kişiler olarak nitelendirmiş ve bu durumu bir “gerçeklik” olarak inşa etmiştir. Duncan Smith böylelikle en çok sıkıntı çekenin en yoksullar olduğu argümanını genel kabul gören bir doğru gibi yansıtmayı hedeflemiştir. Anlatısında göçle mücadele etmeyi “en düşük gelire sahip kişileri önemsemekle” ilişkilendiren Duncan Smith’in İngiliz halkına vermek istediği mesaj, en düşük gelire sahip kişilerin iktidardaki hükümet tarafından yeterince dikkate alınmadığı ve AB üyeliğinden ayrılmanın aslında düşük gelire sahip kişilerin yararına olacağıdır. Bu çerçevede, Duncan Smith’in iddialarını toplumsal fayda toposu çerçevesinde şekillendirdiği söylenebilir.

Resmî tahminlere göre, Birleşik Krallık nüfusuna 2030 yılına kadar en az üç milyon kişinin daha ekleneceğine vurgu yapan ve göçü ulusal işgücü ile ücretler üzerindeki etkisi çerçevesinde gündeme taşıyan isimlerden biri olarak Duncan Smith’in şu sözleri de önem taşımaktadır:

İnsanlar hâlihazırda işler, ücretler ve konutlandırma üzerindeki baskılarıyla birlikte kontrolsüz göçün maliyetini deneyimliyorlar, tam kapasite hastanelerde giderek artan bekleme sürelerinden ve fazla talep gören okullarımızda ailelerin çocukları için yer bulmakta zorlanmalarından bahsetmiyorum bile (Duncan Smith, 2016).

Yukarıdaki alıntıda da görüldüğü üzere, “kontrolsüz göç” vurgusu Duncan Smith’in söylemlerinde de yer almaktadır. Duncan Smith, kontrolsüz göçün negatif etkilerini baskı metaforundan yararlanarak ifade etmeye çalışmıştır. Kontrolsüz olarak nitelendirilen göç, Birleşik Krallık vatandaşlarının kamu hizmetlerine etkin bir biçimde ulaşmasını kısıtlayan bir durum olarak sunulmakla birlikte, göçmenlerin varlığı iş bulmayı zorlaştırdığı gibi ücretlerin de aşağı çekilmesine neden olan bir durum olarak inşa edilmiştir. Göçün “insanlar” olarak adlandırılan Birleşik Krallık vatandaşlarının işleri ve maaşları üzerindeki negatif etkileri maliyet metaforu aracılığıyla tanımlanmış ve Birleşik Krallık vatandaşları kontrolsüz göçün toplumsal sonuçları dolayısıyla mağduriyet yaşayan kişiler sunulmuştur.

4.2.4.2. UKIP

Dönemin UKIP lideri Farage, Birleşik Krallık’a AB ülkelerinden gelen göçün ulusal işgücü açısından ciddi etkileri olduğunu savunan isimlerden biri olmuştur. Farage’ın göçün İngiliz işçilerin

maaşları üzerindeki etkisine ilişkin şu ifadeleri dikkat çekicidir: “bizim ülkemizin dört bir yanında işçi sınıfından insanlar beş ya da on yıl öncesine kıyasla aynı ya da hatta bazen daha az parayı kazanmaları bağlamında çok büyük bir ücret sıkışmasına tanık oldular” (Farage, 2016b). Farage burada, ücret sıkışması gibi metaforik bir ifade aracılığıyla işçi sınıfının ücretlerinde yıllar içerisinde artış yerine düşüş yaşandığına vurgu yapmak istemiştir. “Çok büyük” ifadesi ise, maaşlardaki düşüşün abartılarak sunulmasını sağlamıştır. Alıntıda işçi sınıfının bugünkü ücretleriyle on yıl öncesindeki ücretlerinin kıyaslanması, o yıllarda yaşanan genişleme dalgalarıyla MDA ülkelerinin AB’ye dahil olmalarına yapılan bir gönderme niteliğinde düşünülebilir. Nitekim MDA ülkelerinin AB’ye üye olmalarını takiben Birleşik Krallık’a AB ülkelerinden gelen göçte belirgin bir artış olmuştur.

Farage farklı zamanlarda yaptığı açıklamalarda da benzer bir biçimde, İngiliz işçilerin maaşlarındaki düşüşe değinmiştir:

Gerçekte gördüğümüz şey, İngiliz işçilerin yerinden edilmesi ve İngilizlerin ortalama maaşlarının Güney ve Doğu Avrupa’dan gelen daha ucuz işçi sınıfı dolayısıyla aşağı çekilmesidir (Farage, 2016c).

Maaşların çok daha düşük olduğu Polonya, Romanya ve Bulgaristan gibi Doğu Avrupa ülkelerinden, birçoğu vasıfsız işlerde çalışmak için, Birleşik Krallık’a rekor sayıda göçmen gelmiştir. Bu, İngiliz işçilerin kariyer basamaklarına adım atmalarını ve hayata devam etmelerini zorlaştırmıştır (...) Britanya’nın sınırlarını yeniden kontrol edebilmesinin ve Doğu Avrupa ülkelerinden gelenlerin sayısını sınırlayabilmesinin tek yolu Avrupa Birliği’nden ayrılmaktır (Farage, 2016b).

Yukarıdaki alıntılarda, iç ve dış gruplar arasında “İngiliz işçiler”, “Güney ve Doğu Avrupa’dan gelen daha ucuz işçi sınıfı” ve “Doğu Avrupa ülkelerinden gelen göçmenler” gibi adlaştırma stratejileriyle sağlanan ikili karşıtlıklar, Doğu Avrupa ülkelerinden gelen göçmenleri ötekileştirme işlevi görmektedir. İngiliz işçiler, AB ülkelerinden, özellikle de Doğu Avrupa ülkelerinden gelen işgücü göçü dolayısıyla “mağdur” durumda olan dezavantajlı kimseler olarak inşa edilmiştir. Mağduriyet söylemi, İngiliz işçilerin “yerinden edilmesi”, maaşlarının “aşağı çekilmesi”, “kariyer basamaklarına adım atmalarının ve hayata devam etmelerinin zorlaşması” gibi ifadeler vasıtasıyla desteklenmeye çalışılmıştır. Buradaki alıntılarda, mağduriyet söylemi çerçevesinde usamlama stratejisinin bir parçası olarak kullanılan egemenlik toposunun AB’den ayrılma yönündeki tercihi meşrulaştırma amacı taşıdığını söylemek mümkündür.

İlk alıntıda, Güney ve Doğu Avrupa’dan gelen işçiler İngiliz işçilerin maaşlarındaki düşüşün temel gerekçesi olarak gösterilirken, ikinci alıntıda yalnızca Doğu Avrupa ülkelerinden gelen göçmen işçilere referans verildiği görülmektedir. Farage, yukarıda incelenen her iki söyleminde de belirli AB ülkelerinden gelen kişilerin ötekileştirilmesine katkı sağlamak amacıyla negatif yükleme stratejisine başvurmuştur. İlk alıntıda, Güney ve Doğu Avrupa ülkelerinden gelen işçiler “daha ucuz işçi sınıfı” olarak nitelendirilirken, ikinci alıntıda Doğu Avrupa’dan gelen işçiler “vasıfsız işlerde

çalışmak için” gelen kişiler olarak tasvir edilmişlerdir. Böylelikle, Avrupa ülkelerinden gelen göçmen işçiler İngiliz işçiler karşısında değersiz konumda olan, nitelsiz kişiler olarak inşa edilmiştir. Dahası, ikinci alıntıda, Polonya, Romanya ve Bulgaristan’ın adlaştırma stratejisi aracılığıyla direkt hedef olarak gösterildiği ve bu ülkelerden gelen göçmen sayısının fazlalığını ifade etmek için “rekor sayıda” yoğunlaştırma stratejisine başvurulduğu gözlemlenmektedir.

UKIP İstihdam Sözcüsü Jane Collins de AB ülkelerinden gelen göçün bazı çevreler için avantaj sağlamakla birlikte İngiliz halkı açısından dezavantaj yarattığını şu sözlerle belirtmiştir:

AB genişlemesi ve insanların serbest dolaşımından ötürü, biz AB’den 2,15 milyon işçiye kabul etmiş durumdayız- aşırı işçi arzı, maaşları düşük tutmak için bu durumu sömüren çokuluslu şirketler için büyük nimettir; ancak Britanya’nın ciddi işsizlik problemleri olan bölgeleri için o kadar da iyi değildir (...) AB projesinin tamamı bireyler için kötüdür, İngiliz işçiler için kötüdür ve toplum için kötüdür. Bu, 23 Haziran’da ayrılma oyu vermek için apaçık bir başka gerektir (UKIP, 2016o).

Yukarıdaki alıntıda, AB’nin genişlemesi ve serbest dolaşım hakkının Birleşik Krallık’a gelen işgücü göçü göz önüne alındığında, aşırı işçi arzına neden olduğu savunulmuştur. İşçi arzını nitilemek için kullanılan “aşırı” sözcüğü yoğunlaştırma stratejisi dahilinde AB politikalarını dışsallaştırmaya yönelik bir girişim olarak değerlendirilebilir. “Çok uluslu şirketler” ise, suistimal toposu aracılığıyla işçi maaşlarını düşük tutmak için AB ülkelerinden kaynaklanan aşırı işçi arzını “sömüren” yapılar olarak nitelendirilmişler ve bu anlatıdaki AB karşıtı söylemin temel dayanağını oluşturmuşlardır. Bir “proje” olarak adlaştırılan AB, “bireyler”, “İngiliz işçiler” ve “toplum” için “kötü” olarak sunulurken sorunların kaynağı olarak gösterilmiştir. Anlatıda AB projesinin negatif etki ettiği kesimleri belirtmek için kullanılan birbirini izleyen ifadelerin giderek daha geniş bir kesimi işaret ettiği görülmektedir. Bu ifadelerin, AB’nin etki alanının büyüklüğüne dikkat çekmek amacıyla kullanıldığını söylemek mümkündür. Alıntıda AB’den ayrılmak, göçü durdurabilmek ve İngiliz işçileri koruyabilmek için toplumun iyiliği adına atılması gereken bir adım olarak konumlandırılmıştır. Dahası, AB’den ayrılmanın toplumun iyiliği için gerekli olduğu iddiasının “apaçık bir gerekçe” olarak sunulması yoluyla bu iddia genel kabul gören, bariz bir gerçek gibi yansıtılmıştır.

Referanduma giden süreçte, Birleşik Krallık hükümetinin resmî web sitesinde yer alan “Evrensel İş Eşleşmesi” (*universal jobmatch*) kısmında temizlik işleri, boya, bebek bakımı vb. alanlarda İngilizce dışında, Bulgarca ya da Macarca gibi Doğu Avrupa ülkelerinin dillerini bilme şartı aranan bazı iş ilanları yayımlanması UKIP’in tepkisini çeken durumlardan biri olmuştur. AB’den gelen göçmen işçilerin İngiliz işçiler üzerindeki negatif etkilerine değinen UKIP ve temsilcileri bu durumu referandum tartışmaları sırasında gündeme taşımışlardır. Evrensel İş Eşleşmesi sitesinde yayımlanan ilanları yorumlayan Farage’ göre: “Birleşik Krallık’ın AB üyeliğinin sıradan İngiliz işçilerin hayatları ve beklentileri üzerinde yıkıcı bir etkiye sahip olduğu açıktır” (Sheldrick, 2016). Farage, bazı ilanların özellikle yabancı dil bilen adaylara yönelik olmalarını İngiliz

vatandaşlarının çıkarlarının AB yanlısı siyasi sınıf tarafından yok sayılmasının bir örneği olarak değerlendirmiş ve AB referandumunu “altın bir fırsat” olarak nitelendirmiştir (bkz. Farage, 2016b). Farage’ın ifadeleri, Doğu Avrupa ülkelerinin dillerini bilen işçi ilanlarının hükümetin resmî web sitesinde yer almasına yönelik açık bir eleştiri niteliğindedir. Farage, AB üyeliğini “İngiliz işçilerin hayatları ve beklentileri” açısından “yıkıcı” olarak nitelendirerek sorunsallaştırmış ve İngiliz işçilere zarar veren bir durum olarak inşa etmiştir. Farage’ın AB referandumunu “altın bir fırsat” gibi metaforik bir ifadeyle tanımlaması ise, AB referandumunun Birleşik Krallık’ın AB üyeliğinin sonlandırılması için mutlaka değerlendirilmesi gereken uygun bir an ve İngiliz vatandaşlarının çıkarlarını koruyabilmeleri için bir vesile olarak sunulmasına aracılık etmiştir.

AB kuralları çerçevesinde belirli bir ülke ya da ülkelerin vatandaşına yönelik iş ilanı yayımlamak yasal değilken, Birleşik Krallık’taki işverenlerin ülkedeki boş pozisyonlar için Doğu Avrupa dillerini bilen eleman arayışı ve hatta hükümetin kendi web sitesinde dahi bu ilanları yayımlaması ve bunun yasal olarak uygulanabilmesi konusunda Collins’in açıklamaları ise şu şekilde olmuştur:

Bu, İngiliz işçilerin kendi ülkelerindeki işlerde ayrımcılığa uğradıkları anlamına gelmektedir (...) Asgari ücretin burada diğer AB ülkelerinden çok daha yüksek olması ve geçim sağlamaya yetecek maaş farkını daha da genişletecek şekilde ayarlanması, Doğu Avrupa’dan ya da Euro’ya üyeliklerinden ötürü mağdur olan ülkelere işçiler için buraya gelmeleri ve maaşları aşağı doğru çeken bir rekabete girmeleri için açıkça bir çekim oluşturmaktadır (UKIP, 2016).

Bu, 2004 yılında tüm Doğu Avrupa’ya kapıları açtığımızdan beri mağdur olan İngiliz işçilere karşı sade ve basit bir ayrımcılıktır (Sheldrick, 2016).

Collins’in de konuyu ele alış biçiminin Farage’a yakın bir çizgide geliştiği görülmektedir. Collins’in İngiliz işçileri, AB ülkelerinden gelen işçiler dolayısıyla kendi ülkelerinde “ayrımcılığa” maruz kalan ve bu nedenle mağdur olan dezavantajlı kişiler olarak inşa ettiği bu söylemler, İngiliz işçilerin karşılaştıkları zor durumu ifade etmek için benimsenen mağduriyet söylemini gözler önüne sermektedir. İlk alıntıda, Birleşik Krallık’a gelen işçiler Doğu Avrupa’dan gelen ya da Euro bölgesi ülkelerinden gelen kişiler olarak adlandırılırken, ikinci alıntıda yalnızca Doğu Avrupa ülkelerine vurgu yapıldığı görülmektedir. İlk alıntıda Euro’yu benimseyen ülkelere gelen işçilerin “mağdur” olarak nitelendirilmesi, AB’yi sorunsallaştırma hedefi taşımaktadır. İkinci alıntıda kullanılan kapı metaforu da AB’nin sorunsallaştırılmasına katkı sağlamıştır. Konteyner metaforlarından biri olan kapı metaforu, Birleşik Krallık’ı sınırları belirli bir alan olarak inşa ederken, 2004 genişlemesine referansla bu genişleme sonrasında Doğu Avrupa ülkelerinden Birleşik Krallık’a gelen göçün yoğunluğuna ve bu göçün Birleşik Krallık halkı üzerindeki negatif etkilere dikkat çekmek amacıyla kullanılmıştır. Collins’in AB’yi sorunsallaştırırken, Birleşik Krallık’ı ise, açık bir biçimde refah devleti olarak sunduğu görülmektedir. Öyle ki, ilk alıntıda AB ülkelerinden gelen işçiler, Birleşik Krallık’a sosyal devletin sağladığı olanaklar dolayısıyla göç eden kimseler olarak tasvir edilerek, Birleşik Krallık’ın bir refah devleti olduğuna vurgu yapılmıştır.

AB üyeliğinin İngiliz işçiler üzerindeki etkileri söz konusu olduğunda, 2015 yılında yaşanan sığınmacı krizinin de UKIP'in gündeminde olduğuna değinmek gerekir. Sığınmacı krizini Birleşik Krallık'ın AB üyeliği çerçevesinde değerlendiren Farage şunları söylemiştir:

Tamamen kontrolden çıkmış bir göçmen krizi görüyoruz (...) Bu daha ucuz dadılar ve şoförlerle olanlar için uygun olabilir; ancak sıradan İngiliz işçilerin yararına olan bir şey değildir. Açık kapı göçünün vasıfsız işgücü piyasasında maaşları baskılaması, ülkemizdeki pek çok kişi için yaşam standartlarının düşmesi ve hayatın daha zor hala gelmeye başlaması anlamına gelmiştir (Farage, 2016f).

Alıntının analizine geçmeden önce, Birleşik Krallık'ın opt-out hakkı çerçevesinde göç ve iltica alanındaki AB düzenlemelerinin dışında kalarak bu alanlardaki egemenlik yetkilerini koruduğunu bir kere daha hatırlatmak gerekir. Farage bu alıntıda, yanıltıcı bir biçimde sığınmacıları AB vatandaşlarına tanınan işçilerin serbest dolaşım hakkı çerçevesinde değerlendirmiş ve Birleşik Krallık halkının sığınmacılar ve dolayısıyla mülteciler konusundaki endişelerinden yararlanmak istemiştir. Bu bakımdan, Avrupa'da yaşanan sığınmacı krizi, Farage'ın söylemlerine yabancı karşıtlığından beslenerek gelişen AB karşıtlığı olarak yansımıştır. Farage, 2015 yılında yaşanan sığınmacı krizini “göçmen krizi” olarak adlaştırmış ve “kontrolden çıkmış” olmakla nitelendirilerek, AB üyeliğini bir kez daha sorunsallaştırmıştır. “Ucuz dadılar ve şoförler” gibi adlaştırma stratejileri, göçmen işçilerin İngiliz işçiler karşısında negatif temsili amacıyla kullanılmıştır. “Açık kapı göçü” olarak adlaştırılan AB göç politikası ise, vasıfsız işlerde çalışan İngiliz işçilerin yaşam standartlarını düşüren ve hayatlarını zorlaştıran bir tehdit unsuru olarak sunulmuştur. Alıntıda, açık kapı göçünden kaynaklanan tehdidin temel gerekçesi, İngiliz işçilerinin maaşlarının baskılanması olarak belirtilmiştir. Tıpkı Vote Leave'in göçün ulusal işgücü üzerindeki etkilerine ilişkin söylemlerinde olduğu gibi, baskı ifadesi buradaki kullanımıyla, İngiliz işçilerin maaşlarında AB üzerinden Birleşik Krallık'a gelen sığınmacıların yarattığı işgücü arzından kaynaklanan düşüşü ifade etmek amacıyla kullanılmıştır.

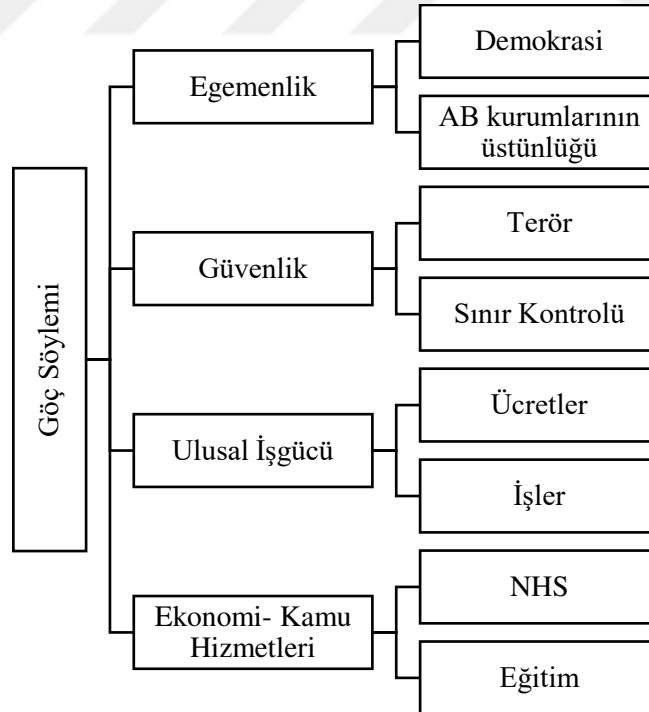
4.3. Bulgular ve Değerlendirme

Homojenliğin bulunmadığı modern dünya ve batı toplumları, mücadeleler ve çelişkilerle karakterize edilmektedir. Söz konusu mücadele ve çelişki ortamı, özellikle sağ kanat popülist hareketlerden kaynaklanan milliyetçi duyguların ve yabancı düşmanlığının artmasına neden olmaktadır (Wodak, 2001a: 63). Birleşik Krallık'ta da popülist radikal sağ parti kategorisinde yer alan UKIP, kuruluşundan itibaren yabancı düşmanlığı, göç karşıtlığı ve AB karşıtlığını gündeminde tutan bir parti olarak, AB'nin karşı karşıya kaldığı krizler sonrasında, Birleşik Krallık halkının da AB'ye yönelik sorgulamalarının artmasıyla birlikte, AB karşıtı politikalarını daha sistematik bir biçimde uygulamaya koyma fırsatı bulmuştur. Bu ortamda, göç konusu da giderek siyasallaşmıştır. Diğer taraftan, göçün siyasal bir araç olarak yalnızca popülist bir parti olan UKIP tarafından değil ana akım partiler ve bu partileri temsil eden siyasetçiler tarafından da kullanıldığı görülmektedir.

Bunun en açık örneği ise, Muhafazakâr Parti'den gelmiştir. Muhafazakâr Parti'de gerek referanduma giden süreçte ilk adımı atan ve Birleşik Krallık'ın üyelik statüsünü AB ile yeniden müzakere eden Cameron, gerekse referandum kampanyası sırasında Vote Leave'in öne çıkan yüzlerden olan Johnson ve Gove göçü siyasi amaçları doğrultusunda bir araç olarak kullanmışlardır.

AB referandumu kampanyası sırasında Vote Leave ve UKIP'in benimsedikleri baskın kampanya söylemlerinden de anlaşılacağı üzere, ulusal egemenlik konusunda üretilen argümanlar Brexit için yürütülen kampanyanın temel dayanağı olmuştur. Vote Leave ve UKIP'in söylemlerinin detaylı analizi sonucunda, göç konusundaki söylemlerin de başta egemenlik olmak üzere, ekonomi, güvenlik, NHS, eğitim, istihdam, demokrasi vb. gibi farklı makro ve mikro söylem konularıyla ilişki içerisinde olduğu görülmüştür. Bahsi geçen konular kapsamında üretilen söylemler, zaman zaman iç içe geçmiştir ve yeniden üretilmiştir. Bu anlamda, göçün diğer tüm politika alanlarıyla ilişkili bir biçimde söylemlere konu olduğu tespit edilmiştir. Genel olarak değerlendirmek gerekirse, Vote Leave ve UKIP'in göç konusu özelinde geliştirdikleri ayrılma yanlısı söylemlerin birbirlerinden beslendiğini söylemek mümkün olsa da belirli mikro söylem konularına yaptıkları farklı vurgular bağlamında iki aktörün ayrıştıkları zamanlar da olmuştur. Aşağıdaki şekilde, göç konusunda üretilen söylemlerin en sık ilişki içerisinde olduğu makro ve mikro söylem konuları yer almaktadır.

Şekil 8: Göç Söylemi ve İlişkili Olduğu Makro ve Mikro Söylem Konuları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

AB referandumuna giden süreçte yürütülen ayrılma kampanyasında, göçün AB üyeliği çerçevesinde üç farklı boyutta ele alındığı dikkat çekmektedir. Bu üç boyut şu şekildedir:

- AB vatandaşlarına tanınan serbest dolaşım hakkı
- Schengen bölgesine üye ülkeler arasında sınırların ortadan kaldırılması
- Sığınmacı krizi

Yukarıdaki üç boyut arasından, AB vatandaşlarının serbest dolaşım hakkı çerçevesinde Birleşik Krallık'a göçü ayrılma yanlısı aktörlerin söylemlerinde en sık yer alan boyut olmuştur. Ayrılma yanlıları, AB üyeleri arasında gerçekleşen serbest dolaşımı sorunsallaştırarak, Brexit kararını kamuoyunun gözünde meşrulaştırmaya ve haklı çıkarmaya çalışmışlardır. Serbest dolaşım, AB üyesi ülkelerin vatandaşlarına tanınan bir hak olmakla birlikte, referandum kampanyası sırasında, AB'ye aday ülkelerinin muhtemel üyelikleri ve bu ülkelerden Birleşik Krallık'a gerçekleştirebilecek göçün de serbest dolaşım hakkı çerçevesinde ele alındığı görülmüştür. Bu boyut kapsamında, Vote Leave ve UKIP'in söylemlerinde beşinci AB genişlemesine özel olarak yer verildiği tespit edilmekle birlikte, UKIP'in söylemlerinde bu genişlemeye periyodik olarak vurgu yapması ayırt edici bir nokta olarak dikkat çekmektedir.

Bir AB üyesi olarak Birleşik Krallık'a gerçekleşen göçün, Schengen bölgesi içerisinde dolaşım halinde olan kişiler ve sığınmacılar boyutunda tartışılması ise oldukça problematik bir görünüm sergilemiştir. Nitekim daha önce de belirtildiği gibi, Birleşik Krallık Schengen Anlaşması'na taraf olmadığı gibi, AB'nin iltica konusundaki düzenlemelerinin de dışında kalmayı tercih etmiş ve bu alanlardaki egemenlik yetkilerini AB'ye devretmemiştir. Ancak, ayrılma yanlıları, yanıltıcı bir biçimde, Schengen bölgesi içerisinde özgürce seyahat eden üçüncü ülke vatandaşlarının Birleşik Krallık'a herhangi bir kontrole tabi olmadan gelebileceklerini ve Avrupa'nın karşı karşıya kaldığı sığınmacı hareketliliğinden Birleşik Krallık'ın da AB üyeliği dolayısıyla negatif etkileneceğini söylemlerine taşıyarak, halk arasındaki endişe ve korku duygularını yaygın hale getirmeyi amaçlamışlardır. Bu bağlamda, referandum kampanyası sırasında siyasi bir araç haline gelen korku ve endişe duygularının Brexit kararını garanti altına almak adına kullanıldığı tespit edilmiştir.

Çalışmanın bulgularına göre, Vote Leave ve UKIP göç konusunda benimsedikleri söylemler aracılığıyla Avrupa şüpheciliği temelinde gelişim gösteren, dört negatif AB temsili inşa etmişler ve böylelikle Brexit kararını kamuoyunun gözünde meşrulaştırmaya ve haklı çıkarmaya çalışmışlardır. Bu temsiller aşağıdaki gibidir:

- Egemenlik yetkilerini sınırlandıran bir AB
- Güvenlik sorunlarına yol açan bir AB
- Ekonomi ve kamu hizmetleri üzerinde baskı yaratan bir AB

- Ulusal işgücü üzerinde negatif etki yaratan bir AB

Sert Avrupa şüpheciligi temelinde gelişen söz konusu AB temsilleri detaylı olarak incelendiğinde, gerek Vote Leave gerekse UKIP’in söylemlerinde AB’nin genel olarak Avrupa ve Brüksel olarak adlandırıldığı ve bu adlandırmalar arasında eşitlik zinciri oluşturulduğu görülmüştür. Brüksel adlandırması, Brüksel’in AB’nin yönetim merkezi olmasından hareketle, AB’ye aktarılan egemenlik yetkilerine vurgu çerçevesinde düşünülebilir. AB’nin her iki aktörün söylemlerinde de, “biz”i temsil eden Birleşik Krallık’ın negatif ötekisi olarak sunulduğu belirlenmiştir. AB, ayrıca, süreklilik arz eden bir biçimde “AB projesi” olarak adlandırılırken ve yükleme stratejileri kapsamında “başarısız” olmakla nitelendirilmiştir. Böylelikle, AB üyeliği sorunların kaynağı olarak sunulmuş ve sonlandırılması gereken bir durum olarak inşa edilmiştir.

AB üyeliğine karşı anlatıların genelinde, AB üyeliğinin etkilerinin göç konusu çerçevesinde sorunsallaştırıldığı tespit edilmiştir. AB üyeliği, Birleşik Krallık’ın göç konusundaki egemenlik yetkilerini kısıtlaması dolayısıyla, göçün kontrol edilmesini engelleyen bir durum olarak sunulmuştur. Göç karşıtı değil, kontrol edilmeyen göçe karşı olduklarını her fırsatta vurgulayan ayrılma yanlıları, AB üyesi olarak Birleşik Krallık’ın aldığı göçün yoğunluğunu ve negatif etkilerini ifade etmek amacıyla, yükleme stratejileri kapsamında “akış” ve “dalga” gibi doğal afetler ile ilişkili metaforik ifadelerin yanı sıra, “kontROLSÜZ” başta olmak üzere “kitlesel”, “büyük”, “orantısız”, “sınırsız”, “sürdürülemez”, “eşi benzeri görülmemiş” vb. gibi nitelemelerden yararlanmışlardır. Ayrıca, Vote Leave ve Vote Leave’e destek veren isimler tarafından Birleşik Krallık’a her yıl gelen göçmen sayısının büyüklüğünü ifade etmek için, “Newcastle şehrinin büyüklüğünde” benzetmesinin süreklilik arz eder biçimde kullanıldığı belirlenmiştir. Bu bağlamda, AB göç sisteminin ayrılma yanlılarının eleştirilerinin hedefinde olduğunu söylemek mümkündür. AB göç sisteminin “ayrımcı” olduğuna dair ifade, gerek Vote Leave gerekse UKIP’in söylemlerinde en sık yer alan niteleme olması dolayısıyla dikkat çekmektedir. AB göç sistemi, Birleşik Krallık’ın egemenlik yetkilerini kısıtlamasının ve ayrımcı olmasının yanı sıra; adil, makul ve insancıl *olmayan* ve bu anlamda Birleşik Krallık vatandaşları açısından mağduriyet ve dezavantaj yaratan, güvenlik sorunlarına yol açan, kamu hizmetlerinde aksamalara neden olan, maliyetli bir sistem olarak betimlenmiştir.

AB üyeliğinin, Birleşik Krallık’ın göçün yönetimi dahil olmak üzere pek çok alanda egemenlik yetkilerini kısıtlayarak, ülkenin ulusal sınırları üzerindeki kontrolünü kaybetmesine neden olduğu argümanına dayanan “egemenlik yetkilerini sınırlandıran bir AB” temsili, gerek Vote Leave gerekse UKIP’in söylemlerinde önemli bir yer elde etmiştir. Göç konusunda üretilen söylemlerin egemenlik bağlamında sınır kontrolü, AB göç sistemi, AB hukukunun üstünlüğü, güvenlik, demokrasi vb. gibi makro ve mikro söylem konularıyla kesiştiği görülmüştür. AB’de kararların seçilmiş politikacılar tarafından değil de atanmış bürokratlar tarafından alınması, AB’ye egemenlik devrinin, aynı zamanda, Birleşik Krallık’ın benimsediği demokratik değerleri aşındıran bir durum olarak

sunulmasını sağlamıştır. Vote Leave ve UKIP, Birleşik Krallık'ın AB üyeliğine son verilmesiyle birlikte, göç konusunda AB'ye devredilen egemenlik yetkilerinin geri kazanılabileceğini ileri sürmüşlerdir. Ayrılma yanlıları göç konusunda benimsedikleri bu argümanı, sıklıkla, egemenlik kaybı toposu aracılığıyla desteklemişlerdir.

Öte yandan, egemenlik yetkilerini sınırlandıran bir AB temsilinin UKIP'e kıyasla Vote Leave tarafından daha şiddetli bir biçimde savunulduğu tespit edilmiştir. Nitekim Vote Leave çatısı altında yürütülen referandum kampanyası sırasında üretilen söylemler, temel olarak "egemenlik" konusu çerçevesinde şekillenmiştir. Vote Leave'in benimsediği 'kontrolü geri kazan' söylemi de bunu destekler niteliktedir. Dolayısıyla, göç söz konusu olduğunda da egemenliğe yapılan vurgu özellikle Vote Leave'de daha baskın olmuştur.

Ayrılma yanlısı Vote Leave ve UKIP'in söylemlerinde, bir AB kurumu olan AAD, Birleşik Krallık hukuk sistemi karşısındaki üstünlüğü çerçevesinde ele alınmış ve negatif olarak temsil edilmiştir. Göçmenler ve göçle ilgili düzenlemeler üzerinde bir otorite makamı olarak sunulan AAD, AB üyesi olarak Birleşik Krallık'ın egemenliğini zedeleyen ve aynı zamanda ülkede güvenlik açığına neden olan bir kurum olarak inşa edilmiştir. Bu anlamda, ayrılma yanlısı aktörlerin endişe duygusunu araçsallaştırdıklarını söylemek mümkündür. AAD'nin üstünlüğünün sonlandırılarak Birleşik Krallık'ın egemenlik yetkilerini ve dolayısıyla göç konusundaki kontrolü geri kazanılabileceğine dair iddia, göçle ilgili argümanların dayanak noktası olmuştur.

Egemenlik yetkilerini sınırlandıran bir AB temsili çerçevesinde, göç konusunda üretilen söylemlerde AB vatandaşlarına, sığınmacılara ve AB üzerinden Birleşik Krallık'a gelen üçüncü ülke vatandaşlarına geniş yer verilmiştir. Dahası, AB'ye aday ülkelerin vatandaşları da söylemlerde yer almıştır. Bu AB temsiliinde, AB göç sistemine yöneltilen eleştiriler kapsamında, AB dışındaki ülkelere Birleşik Krallık'a gelmek isteyen kişilere, AB vatandaşları lehine adaletsizlik yapıldığı vurgusu hakimdir. Dolayısıyla, AB üyesi ülkelerin vatandaşlarına tanınan serbest dolaşım hakkının negatif olarak temsil edildiği görülmektedir. Anlatılarda, Birleşik Krallık'a göç eden AB vatandaşlarına karşı bilinçli bir ötekileştirme uygulanmış ve AB vatandaşları yükleme stratejisi kapsamında vasıfsız kimseler ya da ucuz işgücü olarak nitelendirilmişlerdir. AB dışı ülkelere gelen göçmenler ise, topluma muazzam katkıda bulunabilecek, yüksek değerli iş ve sektörlerde iş arayan yüksek vasıflı ve dost olan kişiler olarak tanımlanmışlardır. Böylelikle, AB vatandaşları Birleşik Krallık'ın inşa edilmiş bir diğer ötekisi olan AB dışındaki diğer ülkelere göç eden kişiler aracılığıyla dışsallaştırılmıştır. Bu temsilde AB, hem Birleşik Krallık'ın göç konusundaki egemenlik yetkilerini elinde bulundurduğu için sorunsallaştırılmış hem de mevcut göç sistemi dolayısıyla topluma katkı sağlamayan bireylerin kontrolsüz bir biçimde Birleşik Krallık'a gelmesine neden olarak, ülke güvenliği, ekonomisi ve kamu hizmetleri üzerinde sorun yaratan ve ulusal işgücünü negatif etkileyen bir yapı olarak sunulmuştur.

Ayrılma yanlısı aktörlerin Brexit kararını meşrulaştırmak ve haklı çıkarmak amacıyla inşa ettikleri “güvenlik sorunlarına yol açan bir AB” temsili ise, AB üyeliğinin Birleşik Krallık’ı daha az güvenli bir hale getirdiği argümanına dayandırılmıştır. Soğuk Savaş’ın sona ermesi, bir “tehdit açığı” yaratarak, güvenlikleştirmenin “askeri” alan dışındaki alanlara yayılmasını da beraberinde getirmiştir (bkz. Buzan, 2008: 116-118). Bu bağlamda, Soğuk Savaş sonrasında gelişen güvenlik tanımı, göçün de bir güvenlik meselesi olarak kabul edilmesini mümkün kılmıştır. Ayrıca, bu dönemde, göç karşıtı partilerin göçün ulusal egemenliği tehdit ettiği tezinin seçmen kitlelerini etkilemede artık tek başına etkili olamaması da söz konusu partilerin, göçün bireylerin güvenliği üzerindeki etkilerine söylemlerinde sıkça yer vermelerine neden olmuştur (Mandacı ve Özerim, 2013: 125). AB referandumu için yürütülen kampanya süreci de bu durumun en önemli örneklerinden biri niteliğindedir. Öyle ki AB, mevcut sınır ve göç politikaları çerçevesinde “güvensiz” bir alan olarak inşa edilmiştir. Bu anlamda, Brexit için yürütülen kampanyanın, kamuoyunun göç konusundaki endişelerini sistematik olarak istismar ettiğini söylemek mümkündür (Taylor, 2017:10). Göç konusundaki argümanların güvenlik bağlamında, sınır kontrolü, terör, AB kurumlarının üstünlüğü, AB göç sistemi, egemenlik, demokrasi vb. gibi makro ve mikro söylem konularıyla iç içe geçtiği görülmüştür.

Ayrılma yanlılarının güvenlik endişesi söz konusu olduğunda da AB vatandaşları ve AB ülkeleri dışındaki üçüncü ülkelerin vatandaşları arasında karşıtlık oluşturduğu tespit edilmiştir. Öyle ki, güvenlik sorunlarına yol açan bir AB temsili AB dışındaki ülkelere gelen kişiler “iş insanları” olarak nitelendirilirken, Avrupa ülkelerinden gelen kişiler ise, “suçlular” ya da “terör zanlıları” olarak sunulmuşlardır. AB ülkelerinden gelen göçle, suç ve terör arasında kurulan bağlantı göç konusunun güvenlikleştirilmesine katkı sağlamıştır. Göçün güvenlik sorunlarıyla ilişkilendirildiği anlatıların analizinde, özellikle tehlike-terör toposuna rastlanmış ve AB üyeliğinden ayrılan Birleşik Krallık’ın güvenli ve terörden uzak bir alan olarak tasvir edildiği tespit edilmiştir. Dahası, göç ve terör karşıtı unsurların bir arada kullanıldığı ayrılma yanlısı söylemler vasıtasıyla, 11 Eylül saldırıları sonrasında terörün gündelik hayatlarımız için ciddi bir tehdit olduğuna yönelik inşa edilen algı (Balcı, 2007:80) yeniden üretilmiştir.

Avrupa’nın farklı yerlerinde yaşanan terör saldırılarının ve Avrupa’ya gelen göçün yoğunluğunun, AB vatandaşlarına tanınan serbest dolaşım hakkına yönelik negatif algının pekişmesine ve göçün Birleşik Krallık’a “tehdit” olarak sunulmasına aracılık ettiğini söylemek mümkündür (Zappettini, 2019: 3). Ayrıca, gerek Vote Leave gerekse UKIP’in söylemlerinde, Schengen bölgesi içerisinde kişilerin özgürce hareket edebilmelerinin yarattığı güvenlik açığına dair vurguyla da sıkça karşılaşılmıştır. İki aktörün söylemlerinde de Brüksel ve Paris’te yaşanan terör saldırılarına açıkça referans verilmesi bu çerçevede yorumlanabilir. Bu saldırıların, İslam Devleti tarafından üstlenilmesi, ayrılma yanlısı söylemlerde İslam karşıtı unsurların da yer almasına neden olmuştur. Teröristlerin “İslamcı” olarak nitelendirilmesi yoluyla terörizm, İslam ve Müslümanlar arasında bir bağlantı kurulmuş ve bunun halk tarafından doğal bir biçimde kabul edilmesi

sağlanmaya çalışılmıştır. Böylece, referanduma giden süreçte İslam karşıtı söylemin normalleşmesi hedeflenmiştir.

Ayrılma yanlıları, söylemlerinde, terörizm ve göç arasında kurulan bağlantıyı bir adım öteye taşıyarak, AB'ye aday ülkelerden Türkiye'nin olası üyeliğini de bu çerçevede değerlendirmişlerdir. Örneğin, Farage'ın söylemlerinde yer verdiği temel iddia, Türkiye'nin AB üyeliği sonrasında AB'nin sınırlarının Irak, İran ve Suriye gibi terörün faaliyet gösterdiği bir bölgeye kadar uzanacağı olmuştur. Diğer taraftan, Türkiye'nin AB üyeliğinin yalnızca güvenlik açısından değil, kamu hizmetleri açısından yaratacağı baskı ve maliyet kapsamında da ele alındığını belirtmek gerekir. Gerek Vote Leave gerekse UKIP, Türkiye'nin AB üyeliğini, ülkenin görece kalabalık nüfusu bağlamında, Birleşik Krallık'a gelen göçün artmasına neden olacağı iddiası çerçevesinde söylemlerine taşımışlardır. Söylemlerine Türkiye'nin olası üyeliğini taşıyan ayrılma yanlısı aktörlerin, halkın göçün yaratacağı negatif etkilere yönelik endişelerini tehlike-terör, yük ve sayı toposları vasıtasıyla körükleyerek, gelecekte Türkiye'nin de üye olacağı AB'den ayrılmayı meşrulaştırmaya ve haklı çıkarmaya çalıştıklarını söylemek mümkündür.

Sığınmacılar da ayrılma yanlısı aktörler tarafından geliştirilen negatif AB temsillerinin tümünde önemli bir yer elde etmişlerdir. Güvenlik konusunun AB'nin göç ve sınır politikaları çerçevesinde, AB üyeleri, AB'ye aday ülkeler ve AB üzerinden Birleşik Krallık'a gelen göçmenlerin yanı sıra, sığınmacılar boyutunda da ele alındığı görülmektedir. Sığınmacılardan kaynaklanan tehdidin sorumlusu olarak AB göç sistemini işaret eden anlatılarda, AAD, sığınmacılar ve mülteciler üzerinde kontrolü sağlayan egemen güç olarak sunulmuş ve Birleşik Krallık'ın iltica politikası gerçeği yansıtmayan bir biçimde AB'ye bağlı olarak tanımlanmıştır. İltica konusu, AB vatandaşlarına tanınan serbest dolaşım hakkı çerçevesinde söylemlere konu olmuş ve AB göç sistemini sorunsallaştırma işlevi görmüştür. Gerek Vote Leave gerekse UKIP'in söylemlerinde, sığınmacıların bulundukları AB ülkelerinden vatandaşlık almaları durumunda Birleşik Krallık'a özgürce gelebileceklerine dair vurgu, usamlama stratejilerinden tehlike-tehdit, demokrasi ve yük toposlarına dayandırılmış ve böylelikle Brexit kararı meşrulaştırılmak istenilmiştir.

Referandum kampanyası sırasında, ayrılma yanlısı aktörlerin inşa ettiği bir diğer negatif AB temsili ise, "ekonomi ve kamu hizmetleri üzerinde baskı yaratan bir AB" olmuştur. Bu AB temsili çerçevesinde üretilen söylemler ekonomi, NHS, eğitim, AB hukukunun üstünlüğü, güvenlik, egemenlik, demokrasi vb. gibi makro ve mikro söylem konularıyla ilişkili bir biçimde gelişmiştir. Ayrılma yanlıları bu temsili inşa ederek, göçü sorunsallaştırmışlar ve kamuoyundaki endişe duygusunu arttırmak istemişlerdir. Zira, Avrupa bütünleşmesini kendi ekonomik güvenlikleri ve refahları açısından tehdit unsuru olarak gören vatandaşlar AB'yi destekleme noktasında daha çekimser kalmaktadırlar (De Vries ve Van Kersbergen, 2007: 314).

Bu temsilde, Birleşik Krallık'ın ulusal çıkarları doğrultusunda göçmen kabul etmesi gerektiğine yönelik vurgu ön plandadır. AB ülkelerinden gelen göçmenler kamu hizmetleri ve ekonomi üzerinde bir yük olarak inşa edilerek, negatif toplumsal sonuçlarıyla tanımlanmışlardır. İlaveten, AB'nin aday ülkeleri içine alacak şekilde genişlemesi de serbest dolaşım hakkı çerçevesinde ele alınmış ve aday ülkelerin AB'ye üye olmaları durumunda Birleşik Krallık'a gelebilecek göç, Birleşik Krallık'ı ekonomik açıdan ve sunduğu kamu hizmetleri bağlamında zora sokacak bir durum olarak sunulmuştur.

Ekonomi ve kamu hizmetleri üzerinde baskı yaratan bir AB temsilde, göç ve göçmenlerden bahsedilirken, ima yollu stratejiler kapsamında konteyner metaforlarından olan kapı, baskı ve yük metaforlarına sıklıkla başvurulduğu görülmüştür. Bu metaforlar, endişe algısı yaratmanın yanı sıra, Birleşik Krallık'ı sınırları belirli, belirli bir kapasiteye sahip, göçmenlerden korunması gereken bir alan olarak inşa ederek, İngiliz halkını Brexit yönünde oy vermeye teşvik etmek amacıyla kullanılmışlardır. Birleşik Krallık'ın bir ada ülkesi olarak coğrafi konumu da onun konteyner olarak algılanmasını kolaylaştıran bir faktör olarak (Charteris-Black, 2006: 575), konteyner metaforlarının referanduma giden süreçte benimsenen siyasi söylemlerdeki kullanım sıklığını arttırmıştır. Yük toposu, bu AB temsiliyi desteklemek amacıyla en sık başvurulan usamlama stratejisi olmuştur.

Göçün Birleşik Krallık'ta kamu hizmetlerinden faydalanmak isteyen kişi sayısındaki artış çerçevesinde değerlendirildiği bu AB temsilde, Brexit kararının, sıklıkla, toplumsal fayda toposuna dayandırıldığı da görülmüştür. Ayrılma yanlılarının fayda toposuna “biz” ve “onlar” arasındaki ayrımı vurgulamak, “biz”e öncelik vermek ve AB ülkelerinden gelen göçmenleri ötekileştirmek amacıyla başvurduklarını söylemek mümkündür. Benzer biçimde, referandum kampanyası sırasında sıklıkla dile getirilen “göçmenlerin sosyal refah sistemine yük olduğu” söylemi de AB ile ilişkiler bağlamında bir “içe kapanmaya” neden olarak, bütünleşme karşısında “ulusal” olanın ön plana çıkartılması amacına hizmet etmiştir (Mercan, 2017: 39-40). Nitekim UKIP'in bir ülkenin sunduğu refah hizmetlerinden yalnızca o ülkenin vatandaşlarının yararlanabileceği düşüncesine dayanan refah şovenizmini, göçün Birleşik Krallık'ta kamu hizmetleri üzerinde yarattığı baskıyı ifade etmek amacıyla, bir usamlama stratejisi olarak kullandığı tespit edilmiştir. Vote Leave'in de göç ve AB üyeliğinin maliyeti arasındaki ilişkiden bahsederken her hafta AB'ye aktarıldığını ileri sürdüğü 350 milyon sterlinin NHS için kullanabileceği iddia etmesini bu çerçevede değerlendirmek mümkündür. Nitekim fayda toposu aracılığıyla, 350 milyon sterlinin toplumsal fayda sağlayacak ulusal bir kurum için kullanılabileceğini iddia etmek, tıpkı UKIP'te olduğu gibi milliyetçi duyguları harekete geçirme amacı taşımaktadır. Vote Leave'in bu iddiası, referandum kampanyası sırasında söylemlerinin ekonomi boyutunun özünü oluşturmaktadır ve süreklilik gösterir biçimde, göç dahil olmak üzere farklı söylem konuları kapsamında yeniden üretilmiştir. Bu noktada, Vote Leave ve UKIP'in kamuoyunda yaratmaya çalıştıkları göç karşıtı ve AB karşıtı algıyı sağlamlaştırmak amacıyla araçsallaştırdıkları NHS'nin AB politikaları kapsamında olmadığını tekrar vurgulamak gerekir.

NHS'nin AB politikaları kapsamı dışında olması, ayrılma yanlısı aktörlerin gerçekleri çarpıtarak halkı manipüle etmeye çalıştıklarının bir göstergesidir.

Referanduma giden süreçte ayrılma yanlıları tarafından inşa edildiği tespit edilen son AB temsili ise, “ulusal işgücü üzerinde negatif etki yaratan bir AB” olmuştur. Göç konusundaki söylemler ulusal işgücü üzerindeki etkileri bağlamında, işçi ücretleri, gelir düzeyi, istihdam, egemenlik, demokrasi vb. gibi makro ve mikro söylem konuları kapsamında üretilen diğer söylemlerle ilişki içerisinde olmuştur. Wadsworth vd. tarafından yapılan bir araştırmaya göre, AB göçü, doğum ülkesi Birleşik Krallık olanlar açısından yerel düzeyde değerlendirildiğinde istihdam, maaşlar, eşitsizlik ya da kamu hizmetleri üzerinde önemli bir negatif etki yaratmadığı gibi, büyük bir pozitif etkiye de yol açmamaktadır. Göçmenlerin işgücü piyasasındaki rekabeti arttırması bağlamında, istihdamda ve ücretlerde düşüşe neden olduğu iddia edilmekle birlikte, mal ve hizmetlere olan talebi arttırmaları, daha fazla iş imkânı yaratmalarına neden olabilmektedir. Göçmenler, ayrıca, Birleşik Krallık doğumluları tamamlayan becerilere de sahip olabilirler. Bu çerçevede, göçün yerel halk üzerinde pozitif ya da negatif etkileri vardır diyebilmek için daha fazla ampirik kanıtı ihtiyaç vardır (Wadsworth vd., 2016).

Bununla birlikte, ayrılma kampanyası sırasında Birleşik Krallık halkı göçün işler, ücretler ve yaşam standartları üzerinde negatif etkileri olduğu fikri çerçevesinde manipüle edilmeye çalışılmıştır. Ötekini temsil edecek şekilde konumlandırılan AB üyesi ülkelerin vatandaşları, bizi temsil eden İngilizlerin çıkarlarına tehdit olarak inşa edilmişlerdir. İngilizlerin, AB vatandaşları dolayısıyla daha az iş imkânı, daha kötü çalışma vb. gibi koşullara sahip olacakları ileri sürülmüştür. Dolayısıyla, söylemler, “biz” ile ilgili olanı doğallaştırırken, “öteki” ile ilgili olanı neden olduklarını iddia ettikleri sorunlar bağlamında toplumsal olarak dışlama işlevi görmüşlerdir. Öte yandan, genel olarak AB üyesi ülkelere gelen düşük vasıflı göçmen işçilere karşıtlık gözlemlenirken, AB dışı ülkelere gelen göçmen işçilere yönelik daha ılımlı bir tutum benimsendiği belirlenmiştir. Bu AB temsili kontrolsüz göç, büyük şirketler tarafından ucuz işgücünün kaynağı olarak görülmesi bağlamında suistimal edilen bir durum ve İngiliz işçilerin ücretlerindeki düşüşün temel gerekçesi olarak sunulmuştur.

Vote Leave'in, göçün İngiliz işçiler üzerindeki etkilerini değerlendirirken, iddialarını, genel olarak, serbest dolaşım hakkı çerçevesinde şekillendirdiği ve göçü AB ülkelerinden gelen kişiler bağlamında ve işçilerin maaşları ile yaşam koşullarına etkileri açısından ele aldığı görülmüştür. UKIP ise, göçü işçi ücretlerindeki düşüşün gerekçesi olarak sunmanın yanı sıra, İngiliz işçilerin yerinden edilmelerinin de bir gerekçesi olarak tasvir etmiştir. UKIP'in, göçün ulusal işgücü üzerindeki etkilerine değinirken, beşinci genişleme dalgasıyla birlikte AB'ye üyelik statüsü kazanan MDA ülkelerinden gelen göçe özel olarak vurgu yapması dikkat çekmektedir. Birleşik Krallık'taki işverenlerin hükümetin resmî iş arama sitesinde Doğu Avrupa dillerini bilen eleman ilanı yayımlamaları, UKIP'in gündemine aldığı bir konu olmuştur. UKIP, bu durumun Birleşik Krallık

halkının AB yanlısı siyasi elitler tarafından yok sayılmasının bir göstergesi olduğunu savunmuş ve İngiliz işçileri dezavantajlı konumda olan, “mağdur” kimseler olarak inşa etmiştir. Dahası UKIP, İngiliz işçilerin maaşlarının aşağı çekilmesini ve işlerinin elinden alınmasını yanıltıcı bilgilere başvurarak sığınmacı hareketliliği çerçevesinde de değerlendirmiştir.

Bu çalışma kapsamında, DHA çerçevesinde gerçekleştirilen analiz, AB referandumuna giden süreçte, Brexit bloğunu temsil eden Vote Leave ve Birleşik Krallık’ın AB’den ayrılması için çabalayan bir siyasi parti olan UKIP tarafından Birleşik Krallık halkına göç konusu özelinde iletmeye çalışılan siyasi ipuçlarını belirlemeyi ve bu aktörlerin söylemleri aracılığıyla inşa ettikleri AB temsillerini ortaya koymayı sağlamıştır. Vote Leave ve UKIP’in, göç konusu temelinde inşa ettikleri AB temsillerinin tümünü, Brexit kararını meşrulaştırmak ve haklı çıkarmak amacıyla sert Avrupa şüpheciliği temelinde geliştirdikleri argümanlara dayandırdıkları tespit edilmiştir. Bu bağlamda, bu çalışma, Birleşik Krallık’ta siyasi aktörler düzeyinde görülen sert Avrupa şüpheciliğinin bu aktörlerin söylemleri yoluyla kamuoyuna nasıl aktarılmaya çalışıldığına dair fikir vermektedir.

Birleşik Krallık’ta siyasi aktörler düzeyinde gözlemlenen sert Avrupa şüpheciliğinin kamuoyu üzerindeki etkilerine yönelik bir değerlendirilme yapılabilmesi için kapsamlı bir ekonometrik analiz gerekmektedir birlikte, AB üyeliğine yönelik kamuoyu tutumu, göçün bu tutumla ilişkisi ve söz konusu tutumdaki değişimleri kavramak, referanduma giden süreçte kamuoyu tutumundaki genel trende yönelik bir çıkarım yapılabilmesine olanak tanıyacaktır. Bu bağlamda, çalışmanın veri toplama sürecinin ikinci aşamasında taranan ikincil kaynaklardan elde edilen verilerin değerlendirilmesi, referanduma giden süreçteki kamuoyu tutumuna dair genel bir çerçeve geliştirebilmek açısından önem taşımaktadır.

Referanduma giden süreçte Eurobarometre tarafından yapılan kamuoyu araştırması kapsamında sorulan “Genel olarak, AB sizde nasıl bir algı uyandırıyor?” sorusu kamuoyunun AB’ye yönelik tutumunu anlamak açısından ipuçları barındırmaktadır. “Genel anlamda, AB sizde nasıl bir algı uyandırıyor?” Sorusuna Verilen "Negatif" Cevaplarının Toplamı (2007-2016) grafiğinde de görüleceği üzere (bkz. Grafik 2), AB referandumundan önce gerçekleştirilen son üç Eurobarometre araştırmasının sonucunda elde edilen veriler çerçevesinde, Birleşik Krallık halkının AB’ye ilişkin negatif bakış açısının referandum tarihi yaklaştıkça artış gösterdiği dikkat çekmektedir. Öyle ki, 2015 yılının ilkbaharında katılımcıların %28’i AB’nin kendilerinde negatif bir algı uyandırdığını ifade ederken; bu oran 2016 sonbaharında %31, ilkbaharında ise %36 olarak ölçülmüştür.

Aşağıdaki tabloda ise, Ipsos MORI tarafından katılımcılara yöneltilen “23 Haziran’da Birleşik Krallık’ın AB üyeliğine ilişkin referandumda oy kullanmanıza etki edecek en önemli konu nedir?” sorusuna Nisan 2016-Haziran 2016 tarihleri arasında en sık verilen cevaplar yer almaktadır. AB referandumu öncesinde, seçmenlerin referandum tercihlerine etki edecek en önemli konunun ne

olduğunu araştıran Ipsos MORI araştırması, göç karşıtlığı ve sert Avrupa şüpheciliği arasındaki ilişkiye dair önemli sonuçlar içermektedir.

Tablo 18: "23 Haziran'da Birleşik Krallık'ın AB üyeliğine ilişkin referandumda oy kullanmanıza etki edecek en önemli konu nedir?" Sorusuna En Sık Verilen Cevaplar (Nisan 2016-Haziran 2016)

	Nisan 2016 (%)	Mayıs 2016 (%)	Haziran 2016 (%)
Birleşik Krallık'a gelen göçmen sayısı	27	28	33
Birleşik Krallık ekonomisine etkisi	32	33	28
Birleşik Krallık'ın kendi yasalarını yapabilmesi	14	15	12
Kamu hizmetleri/konutlandırma üzerindeki etkisi	5	7	11
İngiliz istihdamına etkisi	11	9	8
AB göçünün Birleşik Krallık refah sistemine maliyeti	12	9	7
Birleşik Krallık'ın AB ülkeleriyle ticaret yapabilmesi	11	10	6
AB'de seyahat edebilme	6	6	5
Hiçbir şey	10	7	7
Bilmiyorum	8	13	11

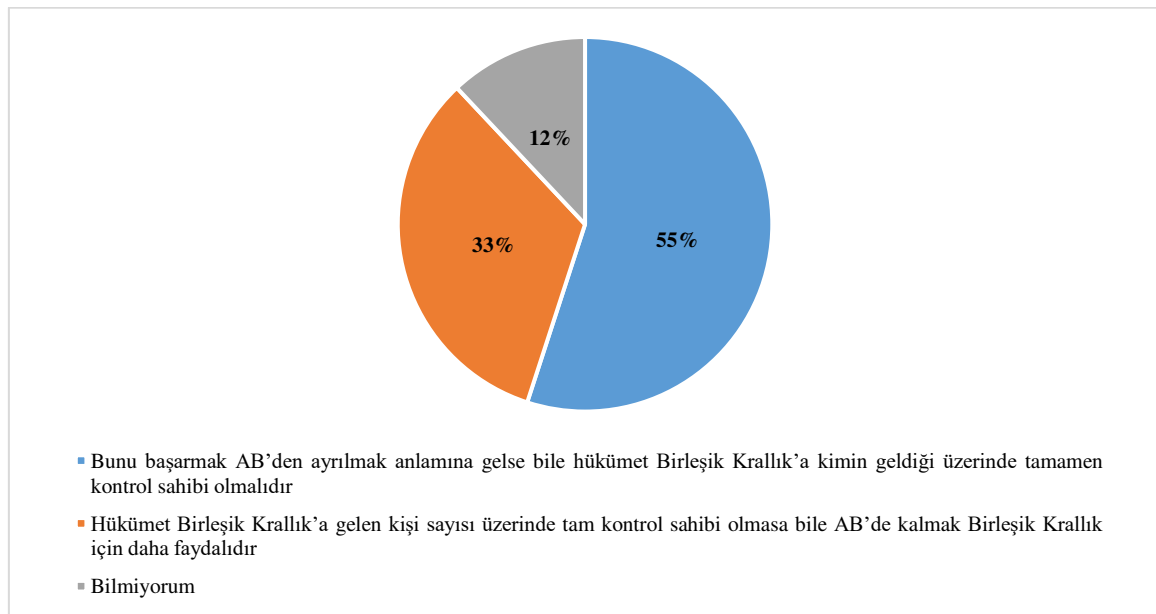
Kaynak: Ipsos MORI, 2016a ve Ipsos MORI, 2016e'de yer alan veriler birleştirilerek oluşturulmuştur.

Ipsos MORI araştırmasının sonuçlarına göre, Birleşik Krallık'a gelen göçmen sayısı referandumun gerçekleştiği Haziran ayında katılımcıların %33'ü tarafından dile getirilerek, önceki iki ayda yapılan ankette katılımcıların ilk sırada dile getirdikleri ekonomiyi geride bırakmış ve AB referandumunda oy verecek İngilizlerin referandum tercihinin en önemli belirleyicisi konumuna gelmiştir. Göçmen sayısının referandum tercihlerine etki eden en önemli konu olduğunu ifade eden katılımcıların %52'si ayrılma oyu vereceğini belirtirken, %14'ü kalma yönünde oy kullanacağını, %36'sı ise kararsız olduğunu ifade etmiştir (bkz. Ipsos MORI, 2016e). Ipsos MORI araştırmalarına göre, Birleşik Krallık halkının referandum tercihlerine etki edecek bir faktör olarak göçmen sayısına yönelik endişelerin referanduma yalnızca günler kala artış göstererek ekonomik faktörlerin etkisini geri planda bırakması dikkate değer bir gelişmedir. Seçmen tercihlerine etki eden ekonomik durum, kültürel faktörler, demografik yapı vb. gibi diğer tüm koşullar sabit olarak kabul edildiğinde, göç

konusunun referandum tercihlerine etki edebilecek temel endişe unsuru haline gelmesi ve göç konusunda endişe duyan katılımcıların %52'sinin ayrılma oyu vereceğini belirtmesi, Brexit yönünde yürütülen kampanyada gerek Vote Leave'in gerekse UKIP'in seçmenleri yönlendirmedeki başarısını gözler önüne sermektedir. Öte yandan, UKIP açısından değerlendirildiğine, göç konusunda kamuoyu düzeyine gelişen Avrupa şüpheciliğinin parti düzeyindeki Avrupa şüpheciliğinin gerisinde kaldığını da belirtmek gerekir. Öyle ki göç, UKIP'in yürüttüğü ayrılma kampanyasında temel gündem maddesiysen, referandum tercihlerine etki edecek en önemli konunun ne olduğu sorusu yöneltilen katılımcılar destek verdikleri partiler bazında incelendiğinde, UKIP'e destek verenlerin %69'unun göçmen sayısını referandum tercihlerine etki edecek en önemli faktör olarak açıkladığı görülmektedir (bkz. Ipsos MORI, 2016e).

Ipsos MORI tarafından Mayıs 2016'da yayımlanan bir diğer kamuoyu araştırması ise, referandum kampanyası sırasında ayrılma yanlısı aktörler tarafından geliştirilen "egemenlik yetkilerini sınırlandıran bir AB" temsiliinin kamuoyundaki yansımalarına ilişkin fikir sunmaktadır. Yapılan ankette, AB vatandaşlarına tanınan serbest dolaşım hakkı bağlamında Birleşik Krallık'ın göç konusundaki egemenlik yetkilerini AB'ye aktarmasıyla ilgili olarak katılımcıların ne düşündükleri ölçülmek istenilmiştir. Aşağıdaki grafikte, katılımcılara yöneltilen soru ve verilen cevaplara dair veriler yer almaktadır.

Grafik 9: "AB üyesi olmak, Birleşik Krallık hükümetinin diğer AB ülkelerinden göç üzerinde sınırlı bir kontrol gücü olduğu anlamında gelmektedir. Bu, aynı zamanda Birleşik Krallık vatandaşlarının diğer AB ülkelerini kolayca ziyaret edebilmeleri, bu ülkelerde çalışabilmeleri ya da yaşayabilmeleri anlamına gelmektedir. Aşağıdaki ifadelerden hangisine daha çok katılıyorsunuz?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Kaynak: Ipsos MORI, 2016b.

Yapılan kamuoyu araştırması sonucunda katılımcıların %55'i AB'den ayrılma pahasına da olsa hükümetin Birleşik Krallık'a gelen göç üzerinde tam yetki sahibi olması gerektiğini ifade etmiştir. Bu katılımcıların %97'si UKIP seçmeni olduğunu belirtirken, %65'i Muhafazakâr Parti %38'i ise İşçi Partisi seçmeni olduğunu ifade etmişlerdir (bkz. Ipsos MORI, 2016b). Ipsos MORI araştırması, ayrılma yanlısı aktörler tarafından benimsenen Brexit kararı verilerek göç konusundaki kontrolün geri kazanılabileceği yönündeki söylemin ankete katılan araştırmacıların yarısından fazlası için mantıklı geldiğini ortaya koymaktadır. Birleşik Krallık hükümetinin uzun dönemli hedefinin zaten göçü kontrol altına alabilmek olarak şekillendiği; ancak bu hedefi sağlamada beklenen başarıyı gösteremediği göz önüne alındığında bu anlaşılabilir bir sonuçtur.

Ipsos MORI araştırması, aynı zamanda, partilere verilen desteğin seçmenlerin referandum tercihlerinin ne yönde olacağına dair güçlü bir gösterge niteliğinde olduğunu da ortaya koymaktadır. Nitekim UKIP seçmeni olduğunu belirten kişilerin %97'si göçün AB'den ayrılmak pahasına da olsa tamamıyla hükümetin kontrolü altında olması gerektiği fikrini desteklerken, Muhafazakâr Parti seçmeninin %65'inin bu fikre destek verdiğini belirtmesi parti içerisindeki AB konusunda yaşanan görüş ayrılıklarıyla açıklanabilir. İşçi Parti'si seçmeni olduğunu belirten %38 oranında katılımcının AB'den ayrılma pahasına da olsa hükümetin Birleşik Krallık'a gelen göç üzerinde tam yetki sahibi olması gerektiğini belirtmesi ise, partinin resmî tutumunun AB üyeliğinin devamında yana olmasıyla yakından ilgilidir.

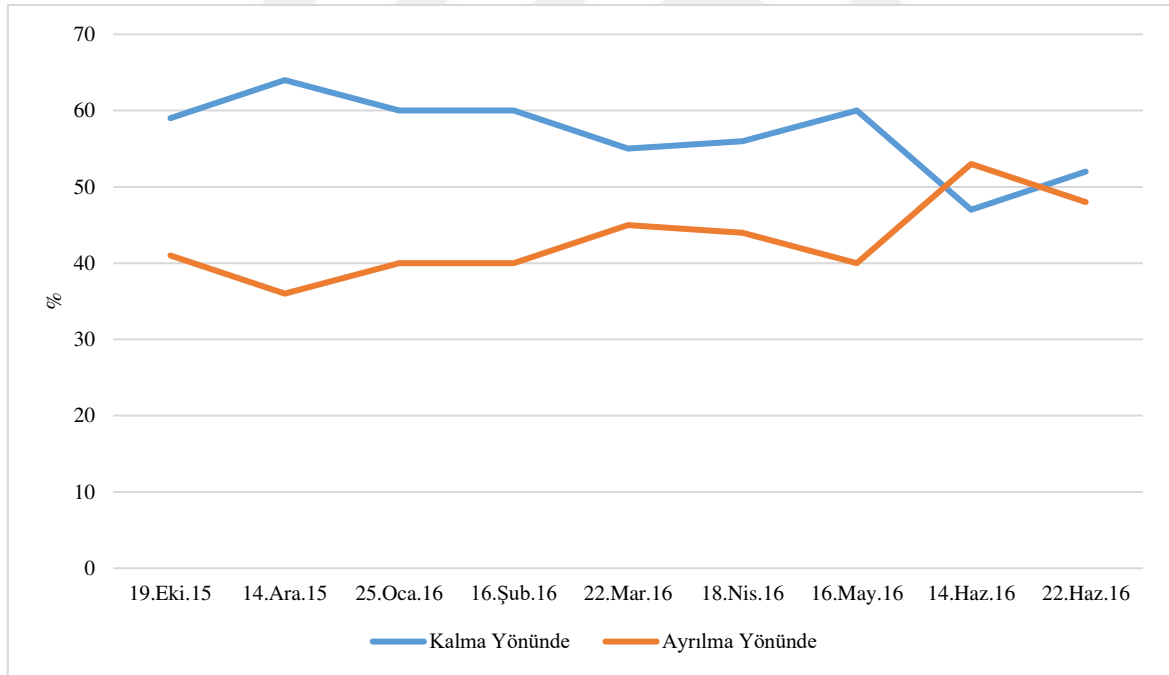
NatCen Panel araştırmaları ise, göçün AB referandumunda Brexit yönünde verilen oylara etkisini ortaya koyması bakımından önemlidir. NatCen Panel tarafından Mayıs 2016'da yapılan kamuoyu anketinde katılımcılara "Eğer Birleşik Krallık AB'den ayrılırsa, sizce Birleşik Krallık'a göç artar mı, azalır mı ya da değişmez mi?" sorusu sorulmuştur. Ankete katılanların %66'sı Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması durumunda ülkeye gelen göçün azalacağını düşündüklerini ifade etmişlerdir. NatCen Panel tarafından Eylül 2016'da yapılan ankette ise, Mayıs ayında göçün azalacağını ifade ettiği bilinen kişilerin %62'si Brexit yönünde oy verdiklerini belirtmişlerdir (bkz. Swales, 2016: 13-14). NatCen Panel tarafından AB referandumu sonrasında yapılan bu anket, seçmenlerin Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması durumunda göçün azalacağını düşünmelerinin Brexit yönünde oy vermeleri için önemli bir motivasyon kaynağı olduğunu göstermektedir. Anket, ayrıca, diğer tüm faktörler sabit olarak düşünüldüğünde, ayrılma yanlısı aktörlerin AB'den ayrılma durumunda göçün azalacağına dair iletildiği temel kampanya mesajının başarılı olduğunu ortaya koyması bağlamında önemlidir.

NatCen Panel'in Eylül ayında yürüttüğü ankette, katılımcılara yönelttiği bir diğer soru, göçün Birleşik Krallık üzerindeki genel etkisi çerçevesinde ayrılma mı yoksa kalma yönünde oy kullandıkları olmuştur. Katılımcıların %53'ünün göçün Birleşik Krallık üzerindeki genel etkisinin "işleri daha da kötüleştirdiği" yönünde cevap verdiği bu ankette, bu katılımcıların %71'i Brexit oyu verdiklerini belirtmişlerdir. Göçün Birleşik Krallık'ta "işleri daha da iyileştirdiği" yönünde fikir

beyan eden katılımcılar ise %77 ile AB üyeliğinin devamından yana tercihte bulunduklarını açıklamışlardır (bkz. Swales, 2016). Gerek Ipsos MORI gerekse NatCen Panel tarafından yürütülen kamuoyu anketleri, göçün Birleşik Krallık halkının AB referandumunda Brexit yönünde oy kullanmasında etkili olan bir konu olarak ön plana çıktığını doğrulamaktadır. Diğer taraftan, NatCen Panel tarafından gerçekleştirilen anket, Ipsos MORI tarafından gerçekleştirilen anket ile kıyaslandığında, referandum sonrasında yapılan bir ölçüm sunması bağlamında göç konusu ve Brexit oyları arasındaki ilişkiye dair daha kesin bir çıkarımda bulunulmasına olanak tanımaktadır.

Seçmen eğilimlerini ölçen kamuoyu araştırmaları incelendiğinde, referandum yaklaşırken AB’de kalmak isteyen ya da AB üyeliğinden ayrılmak isteyenlerin oranının birbirine çok yakın ve oldukça değişken olduğu dikkat çekmektedir. Hatta referandumun hemen öncesinde, 21-22 Haziran 2016 tarihlerinde, Ipsos MORI tarafından yapılan Referandum Tahmini Anketi’nin sonucuna göre, katılımcıların %52’sinin AB üyeliğinin devamından yana oy vereceğini ifade etmesi AB’de kalma yönünde tercihte bulunacak seçmenlerin çoğunlukta olduğunu ortaya koymaktadır (bkz. Ipsos MORI, 2016g).

Grafik 10: Ipsos MORI AB Referandumu Anket Verileri (Ekim 2015- Haziran 2016)

Kaynak: Ipsos MORI, 2016d ve Ipsos MORI, 2016g’de yer alan veriler birleştirilerek oluşturulmuştur.

Yukarıdaki grafikte, çalışma kapsamında ayrılma yanlısı aktörlerin söylemlerinin analiz edildiği Ekim 2015- Haziran 2016 tarihleri arasında Ipsos MORI tarafından gerçekleştirilen dokuz kamuoyu anketinde katılımcılara yöneltilen “Birleşik Krallık AB üyesi olarak kalmalı mı yoksa AB üyeliğinden ayrılmalı mı?” sorusuna verilen cevaplara dair veriler yer almaktadır.

Referanduma giden süreci genel olarak değerlendirmek gerekirse, Birleşik Krallık'ta AB konusundaki tartışmaların hem siyasi kutuplaşma yarattığını hem de karmaşık bir siyasi konunun referanduma sunulmasına neden olduğunu söylemek mümkündür. Birleşik Krallık'taki siyasi kutuplaşmaların gözle görülür hale geldiği bu sürecin kamuoyundaki yansıması ise, AB referandumuna ilişkin anket verilerinde de görüldüğü gibi, AB'ye ilişkin oldukça hassas ve değişken bir tutumun ortaya çıkması olmuştur. Nitekim AB referandumu yaklaşırken, AB'den ayrılma yönünde tercihte bulunacağını ifade eden seçmenlerin sayısı artarken, referandumdan yalnızca bir gün önce sonucu açıklanan kamuoyu anketinde AB üyeliğinin devamından yana oy vereceğini açıklayan katılımcıların çoğunlukta olması; ancak referandumda ise %51,9 oy oranıyla Brexit yönünde karar çıkması bu durumu örnekler niteliktedir.

AB'de kalma yanlılarının argümanları incelendiğinde, genellikle, AB üyeliğinden ayrılmanın maliyetini gündeme getirdikleri görülmektedir. Kampanyaya dahil olan isimlerin hiçbiri Birleşik Krallık'ın AB'ye üyeliğinin devamını garanti altına almak amacıyla AB kusursuz işleyen mükemmel bir organizasyondur, Birleşik Krallık ile AB'nin ilişkisi mükemmel ilerlemektedir tarzında iddialarda bulunmamışlar ya da AB üyeliğinin Birleşik Krallık'a sağladığı avantajlara değinmemişlerdir. Ayrılma yanlılarının söylemleri incelendiğinde ise, ayrılma sonrası süreçte Birleşik Krallık ile AB arasındaki ikili ilişkinin nasıl olacağına dair net bir model sunulmadığı dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, ayrılma yanlıları, Brexit kararını kamuoyunun gözünde meşrulaştırmak için AB'nin negatif temsillerini ön plana çıkarmaya çalışmışlardır. Öyle ki, AB'den ayrılmanın pozitif yönleri ya da getirileri ayrılma yanlılarının söylemlerinde çok fazla yer etmemiştir. Dahası, ayrılma yanlılarının, Birleşik Krallık halkının AB'ye ilişkin görüşlerini manipüle etmek amacıyla sıklıkla yanıltıcı bilgilere başvurduğu da belirlenmiştir. AB'den ayrılmayı savunan popülist siyasetçilerin “yanıltıcı söylemlerini” sorgulamadan kabul eden seçmen kitleleri ise, Brexit fikrinin toplumsal taban kazanmasını sağlamıştır (Özerim, 2017: 92). Ayrılma yanlılarının kampanya sürecinin özellikle son aşamalarında göçü odak noktasına taşıma kararı, kamuoyunda AB'den ayrılma fikrinin daha fazla destek görmesine yol açmış ve AB'de kalma yanlılarının AB üyeliğinin devamı için yürüttükleri kampanyanın etkisini kırma işlevi görmüştür (Goodwin ve Milazzo, 2017: 13). Bu bağlamda, AB yanlılarının çoğunlukla AB'den ayrılma durumunda karşılaşılabilecek ekonomik sorunlar temelinde geliştirdikleri teorik argümanlardan ziyade ayrılma yanlılarının özellikle egemenlik ve göç konuları çerçevesinde ulusal duygular üzerinden geliştirdikleri argümanların kamuoyu üzerinde daha etkili olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim ulusal hassasiyetler ağır basmış ve İngiliz halkı Brexit yönünde tercihte bulunmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Savaşı tüm yönleriyle, acı bir biçimde deneyimlemiş ve İkinci Dünya Savaşı'ndan oldukça yıpranmış vaziyette çıkmış olan Avrupa devletlerinin temel amacı, savaşın yarattığı tahribatı ortadan kaldırarak, savaş ve çatışmaların tekrar yaşanmasının önüne geçebilmek amacıyla aralarında iş birliği ve bütünleşmeyi sağlayabilmek olmuştur. Birleşik Krallık, Avrupa bütünleşmesi yönünde atılan adımlara destek vermekle birlikte, bütünleşme süreci karşısındaki yaklaşımını şekillendiren geleneksel faktörlerin de etkisiyle, bu sürecin dışında kalmayı tercih etmiş ve AB'nin kurucu üyeleri arasında yer almaya sıcak bakmamıştır. AB'nin kurucu üyeleri arasında kendi isteğiyle yer almayan Birleşik Krallık, değişen koşulların ve daha fazla AB dışında kalmasının ulusal çıkarları açısından zarara sebep olabileceği düşüncesinin de etkisiyle, 1961 yılında AB'ye üye olmak için ilk resmî başvurusunu yapmıştır. Öte yandan, ülkenin AB'ye üye olarak kabul edilme süreci oldukça zorlu olmuştur. İlk iki başvurusu veto edilen Birleşik Krallık, ilk başvurusundan tam on iki yıl sonra, 1973 yılında AB'ye tam üyelik statüsü elde edebilmiştir. Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkisi üyelik statüsü kazanmasından sonra da inişli çıkışlı bir çizgide ilerlemiş ve bu durum ülkenin AB ile bütünleşmesinin tam anlamıyla sağlanamamasına neden olmuştur. Bu da Birleşik Krallık'ın, AB'ye üye olduğu dönem süresince birliğin şüpheli üyesi olarak anılmasını beraberinde getirmiştir.

Avrupa bütünleşme sürecinin ilk aşamalarında AB üyesi olmaktan kaçınan Birleşik Krallık'ın üyeliği sırasında sergilediği Avrupa şüpheli tavrına ve dolayısıyla AB ile yaşadığı uyuşmazlıklara verilebilecek pek çok örnek bulunmaktadır. Birleşik Krallık AB'ye üyelik statüsü elde etmesinin hemen ardından üyelik koşullarını yeniden müzakere etmek istemiş ve AB üyeliğini 1975 yılında referanduma taşımıştır. Birleşik Krallık, ayrıca, OTP ve topluluk bütçesini tartışmaya açmıştır. Üyeliği süresince AB'nin federal bir yapıya bürünmesini engelleme yönünde çeşitli girişimlerde bulunan Birleşik Krallık, belirli politika ortak alanlarında opt-out hakkını kullanarak antlaşmaların dışında kalmaktan ve bütünleşmenin hızını yavaşlatmaktan da geri durmamıştır. Birleşik Krallık'ın ilk etapta Topluluk İşçilerinin Temel Sosyal Hakları Şartı'na katılmayı reddederek Maastricht Antlaşması'nın sosyal boyutunun dışında kalması, Schengen bölgesine, EPB'nin son aşamasına ve "Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı"na dâhil olmaması bu opt-outlara örnek olarak verilebilir. Bu örnekler bağlamında, Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşmesini daha ileriye taşıma ihtimali bulunan uygulama ve adımlar karşısında Avrupa şüpheli bir tutum benimsediği görülmektedir. Diğer taraftan, Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkisinin tarihsel arka planı incelendiğinde, Avrupa şüpheliğinin yalnızca hükümet politikalarında değil kamuoyu tutumunda da belirleyici olduğunu belirtmek gerekir. Bunun en önemli göstergelerinden biri ise, 23 Haziran 2016 tarihinde gerçekleştirilen AB referandumu sonucunda Brexit kararı alınması olmuştur.

AB referanduma giden sürece etki eden bağlamsal faktörler incelendiğinde, 2010'lu yıllarda AB'nin karşılaştığı krizlerin, UKIP'in benimsediği AB karşıtı politikaların da aracılığıyla, Birleşik Krallık'ta zaten geleneksel olarak mevcut olan Avrupa şüphecilığının artmasına ve merkezde yer alan partilerin UKIP'in politikalarıyla paralel politikalar benimsemesine neden olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim AB üyeliğini referanduma taşıma vaadi, bu dönemde başbakanlık görevini yürüten Muhafazakâr Parti lideri David Cameron'dan gelmiştir.

Ulusal hükümetler Avrupa bütünleşmesine yönelik karar alırken ya da Avrupa ile ilgili politikalar oluştururken herhangi bir olası referandum ya da seçim sırasında bu karar ya da politikalarının kamuoyunun tercihlerine nasıl etki edebileceğini göz önünde bulundururlar. Hükümetlerin, kamuoyunun Avrupa bütünleşmesiyle ilgili tercihlerine duyarlı olması ülkelerin iç politikalarını ve Avrupa'ya yönelik politikalarını bağlantılı hale getirmektedir (Hooghe ve Marks, 2009: 2, 21). Birleşik Krallık'ta da siyasi iktidar, başka ülkelerde gerçekleştirilen çoğu referandum örneğinde olduğu gibi, kamuoyunun desteğini alacağını düşünerek, referandum yoluyla Muhafazakâr Parti'nin politikalarını halk nezdinde meşrulaştırmayı ve gücünü pekiştirmeyi hedeflemiştir (Tosun, 2016). Ulusal siyasete ilişkin dinamiklerin de etkisiyle hareket eden Cameron, hem partisini bir arada tutmak hem de Avrupa bütünleşmesine yönelik endişe duyan seçmenleri kendi tarafına çekmek amacıyla 2013 yılında gerçekleştirdiği Bloomberg Konuşması sırasında 2015 yılında yapılacak genel seçimlerinde Muhafazakâr Parti'nin yeniden seçilmesi durumunda Birleşik Krallık'ın AB'ye üyelik koşullarını yeniden müzakere edeceğini ve ardından AB üyeliğini referanduma taşıyacağını vadetmiştir.

Cameron vaat ettiği üzere, 2015 genel seçimlerini Muhafazakâr Parti'nin kazanmasını takiben başlattığı AB ile müzakere sürecinde Euro, rekabet gücü, egemenlik ve göç olmak üzere dört temel konu üzerinde durmuş ve AB'nin bu alanlarda reformu için çabalamıştır. Birleşik Krallık, AB'nin aykırı üyesi olmasına rağmen, üyelik koşullarının yeniden müzakeresi sonrasında AB içerisinde ayrıcalıklı bir konum elde etmeyi başarmıştır. Öte yandan, bu ayrıcalıklı konum ne Birleşik Krallık siyaset sahnesindeki Avrupa şüpheli aktörler ne de kamuoyu tarafından tatmin edici bulunmamıştır ve sonuç olarak Birleşik Krallık halkı Brexit kararı almıştır. Bu çerçevede, Cameron'un Birleşik Krallık'ın AB'ye üyelik koşullarını yeniden müzakere ettikten sonra üyeliği referanduma taşıyacağı sözünü vermesinin, esasında, "yüksek riskli, yüksek bahisli bir teklif" olduğu söylenebilir (Smith, 2016). Nitekim referandum vaadi, aslında, ulusal siyaseti ilgilendiren bir hamleyken, tahmin edilemeyen sonuçlara yol açmıştır. Bunda, referandumun AB'nin krizlerle mücadele ettiği ve popülizmin yükseliş gösterdiği bir zamanda gerçekleşmiş olmasının da büyük bir payı bulunduğu unutulmamalıdır.

Diğer taraftan, Brexit kararı Birleşik Krallık'ın bütünleşme sürecine yönelik tutumunun Churchill döneminden bu yana aynı yörünge etrafında şekillendiğinin de bir göstergesi niteliğindedir. Öyle ki, Brexit kararı, ülkenin AB ile olan ilişkilerinin tarihsel arka planı ve bütünleşmeye yönelik

tutumu incelendiğinde gerek hükümet politikalarında gerekse kamuoyu nezdinde varlık gösteren Avrupa şüpheciliğiyle yakından ilgilidir. Hatta referandum sonucunda alınan bu kararın da ötesinde, AB üyeliğinin referanduma taşınması dahi temelde Avrupa şüpheciliğinin bir ürünüdür.

Avrupa bütünleşmesinin daima ileriye doğru seyreterek genişleme yönünde şekillendiği göz önünde bulundurulduğunda, Brexit kararının, herhangi bir üyenin AB'den ayrılmasının ilk örneği olması dolayısıyla AB içerisindeki mevcut dengeleri değiştirdiği ve değiştirmeye devam edeceği açıktır. Bu bağlamda, Brexit kararı Birleşik Krallık'taki Avrupa şüpheciliğinin somut bir göstergesi olmasının yanı sıra, AB açısından da önemli bir dönüşümü simgelemesi bakımından önem taşımaktadır.

Bu tez, AB üyeliği süresince birliğin şüpheli üyesi olarak dikkatleri üzerine çeken ve en nihayetinde AB referandumu sonucunda Brexit kararı alarak AB üyeliğini sonlandıran Birleşik Krallık'ta Avrupa şüpheciliğini AB referandumu örneği çerçevesinde araştırmakta ve referandum kampanyası sürecini özel olarak incelemektedir. Kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine yönelik tercihlerine etki eden pek çok faktör bulunması bağlamında, bu tez kapsamında AB referandumunda alınan Brexit kararının çok yönlü ve çok nedenli olduğu kabul edilmektedir. Bununla birlikte, bu tezin odak noktası, AB referandumu kampanyası sürecinde aktif siyaset yürüten ayrılma yanlısı aktörlerden Vote Leave ve UKIP'in söylemleri olarak belirlenmiş ve çalışmanın inceleme konusu bu aktörlerin AB üyeliğiyle bağlantılı olarak göç olgusu çerçevesinde ürettikleri söylemlerle sınırlandırılmıştır.

2004 yılında yaşanan beşinci genişlemenin ilk dalgası sonrasında AB'nin üye sayısının yaklaşık iki katına çıkması, özellikle bu tarihten sonra Birleşik Krallık'a göçün Avrupalılaşmasına neden olmuştur. AB ülkelerinden Birleşik Krallık'a gelen göçün birbirini izleyen her yıl artması, Birleşik Krallık kamuoyunda göç ve göçmenler konusundaki hassasiyeti ve endişeyi arttırmıştır. Artan göç oranına paralel biçimde, kamuoyundaki göç ve göçmenlere ilişkin hassasiyet ve endişenin artması ise, göç karşıtlığının Avrupa şüpheciliğinin bir bileşeni haline gelmesine neden olarak, göç konusunun referandum kampanyası sırasında siyasi aktörler tarafından gündeme taşınmasına ve merkezi bir konumda olmasına yol açmıştır.

Göç konusunun ayrılma yönünde referandum kampanyası yürüten siyasi aktörler tarafından gündeme taşınması, bu aktörlerin kamuoyunun fikirlerini etkileyebilme yönündeki istekleriyle yakından ilgili olarak gelişmiştir. Nitekim referanduma giden süreçte göç, kamuoyundaki ekonomik, kültürel, siyasal ve toplumsal hassasiyetlerin kesişim noktası olarak kamuoyunu en çok endişelendiren sorunlar arasında ilk sıraya yerleşmiştir. Bu nedenle, tez kapsamında, referandum tartışmalarında geniş bir şekilde yer verilen makro söylem konularından biri olan göç konusunda üretilen söylemler, çalışmanın örnekleme olarak belirlenmiş ve özel olarak incelenmiştir. Göç

konusunun AB üyeliği çerçevesinde ele alınış biçimi ise, çalışmanın esas odaklandığı husus olmuştur.

Bu tezin teorik çerçevesi, Avrupa şüpheciliği literatürü uyarınca kamuoyunda Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumun şekillenmesine etki eden faktörleri açıklayan üç temel yaklaşımdan biri olan siyasi ipucu yaklaşımına dayanmaktadır. Siyasi ipucu yaklaşımı, bir siyasi konu karşısında siyasi partiler ve elitlerin kamuoyunu yönlendirdiği görüşünü benimseyen yukarıdan-aşağıya yönlendirme yaklaşımı temelinde gelişmiştir. Bu doğrultuda, bu tez çalışmasında, ayrılma yanlısı siyasi aktörlerin referandum kampanyası sırasında AB üyeliği çerçevesinde göçe yönelik geliştirdikleri söylemlerin, Birleşik Krallık kamuoyundaki Avrupa şüpheciliğini arttıran faktörlerden biri olarak Brexit kararı alınmasına zemin hazırladığı düşüncesinden hareketle yola çıkılmıştır.

Tezin temel sorunsalı, Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması için kampanya yürüten siyasi aktörlerin Brexit kararını göç konusunda geliştirdikleri söylemler aracılığıyla kamuoyunun gözünde nasıl meşrulaştırmaya ve haklı çıkarmaya çalıştıklarıdır. Tezin üç adet de yardımcı araştırma sorusu bulunmaktadır. Bu sorular aşağıdaki gibidir:

- Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması için yürütülen referandum kampanyası sırasında siyasi aktörlerin göç konusundaki söylemleri nasıl şekillenmiştir?
- Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması için yürütülen referandum kampanyası sırasında siyasi aktörlerin benimsedikleri söylemler Avrupa şüpheciliği çerçevesinde değerlendirildiğinde nasıl bir AB algısı inşa edilmeye çalışılmıştır?
- Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması için yürütülen referandum kampanyası sırasında siyasi aktörlerin benimsedikleri söylemler Avrupa şüpheciliği çerçevesinde değerlendirildiğinde kamuoyuna nasıl bir siyasi ipucu verilmek istenilmiştir?

Bu kapsamda tezin hipotezleri ise şu şekilde oluşturulmuştur. 2016 yılında gerçekleştirilen AB referandumu kampanyası sırasında;

- Göç, ayrılma yanlısı siyasi aktörler tarafından araçsallaştırılarak, negatif bir AB algısı inşa edilmiş ve Brexit kararı kamuoyunun gözünde meşrulaştırılmaya ve haklı çıkartılmaya çalışılmıştır.
- Ayrılma yanlısı siyasi aktörlerin göç konusunda ürettikleri söylemler sert Avrupa şüpheciliği temelinde gelişmiştir ve bu söylemler aracılığıyla kamuoyuna iletilen siyasi ipucu Brexit kararı alınması gerektiği yönünde olmuştur.
- Ayrılma yanlısı siyasi aktörlerin göç konusunda ürettikleri söylemler Avrupa şüpheciliğinin bir bileşeni konumundaki göç karşıtlığı çerçevesinde şekillenmiştir.

Birleşik Krallık'ta Avrupa şüpheciliğinin AB referandumu örneğinde araştırıldığı bu tez, nitel araştırma metotlarından faydalanmıştır ve çalışmanın veri toplama süreci iki aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Veri toplama sürecinin ilk aşamasında birincil kaynaklara ulaşılmış, ikinci aşamada ise ikincil kaynaklar ve AB referandumunun resmî sonuçları derlenmiştir.

Tezin odak noktasını ayrılma yanlısı aktörlerin söylemleri oluşturduğu için, veri toplama sürecinin ilk aşaması tamamlandıktan sonra, tezin hipotezlerinin test edilmesi ve araştırma sorularının cevaplandırılması bağlamında araştırma metodu olarak, Ruth Wodak öncülüğünde geliştirilen DHA'dan yararlanılmıştır. DHA, siyasi aktörlerin söylemlerini analiz ederek, bu aktörlerin eylem ve politikalarını kamuoyunun nezdinde meşrulaştırmak için faydalandıkları söylemsel stratejilerin açığa çıkartılmasına olanak tanımaktadır. Bu bağlamda DHA, ayrılma yanlısı aktörlerin AB referandumu kampanyası sırasında Brexit kararını toplumsal bir gerçekliğe dönüştürmek amacıyla AB kaynaklı göçe yönelik geliştirdikleri söylemlerin incelenmesi noktasında en uygun metotlardan biri durumundadır. DHA, söylemlerin nasıl şekillendiğini açıklamaya olanak sağlamasının yanı sıra seçilmiş metinlerdeki söylemsel yapıların karakteristiğini ortaya çıkartabilecek bir metot olması dolayısıyla da tercih edilmiştir. Dahası, Birleşik Krallık'ta Avrupa şüpheciliğinin kökenlerinin bütünleşme sürecinin erken dönemlerine dayandığı göz önüne alındığında, DHA'nın tarihsel bağlamı analize dahil ederek, söylemleri yerleşik oldukları tarihsel bağlam çerçevesinde incelemesi de DHA'yı bu çalışma için uygun bir metot haline getirmiştir.

Tez kapsamında söylemleri analize tabi tutulan siyasi aktörler, Vote Leave ve UKIP olarak belirlenmiştir. Gerek Vote Leave gerekse UKIP, Birleşik Krallık seçmenlerinin referandum tercihlerine etki edebilme kapasitesini elinde bulunduran aktörler olmaları bağlamında, analiz kapsamına alınmışlardır. Vote Leave, Birleşik Krallık Seçim Komisyonu tarafından AB referandumu kampanyası sürecinde ayrılma yönünde kampanya yürütecek öncü grup olarak seçilmiş olmakla birlikte partiler arası nitelik taşımaktadır; UKIP ise, kurulduğu günden itibaren Birleşik Krallık'ın AB üyeliğinin sonlandırılması amacı doğrultusunda politikalar üretmektedir ve dolayısıyla AB referandumu UKIP açısından ayrılma yönünde atılan son bir adım niteliğinde düşünülebilir.

Yapılan söylem analizinde, Vote Leave'in kurumsal kampanyasının yanı sıra Vote Leave çatısı altında yürüttükleri ayrılma kampanyası sırasında ön plana çıkan Muhafazakâr Parti ve İşçi Parti'sinden siyasetçiler ile UKIP'i temsilen seçilmiş siyasetçilerin söylemlerine yer verilmesi çalışmanın kapsamının ve dolayısıyla yapılacak yorumların genişletilmesini sağlamıştır. Söylem analizine, İşçi Partisi'nden Vote Leave kampanyasının başkanı ve yürütücüsü olan Gisela Stuart, Muhafazakâr Parti'den ise Vote Leave kampanyasının bir diğer yürütücüsü olan Adalet Bakanı Michael Gove, Londra Belediye Başkanı Boris Johnson, İstihdam Bakanı Priti Patel ve Çalışma ve Emeklilik Bakanı Iain Duncan Smith'in söylemleri dahil edilmiştir. UKIP'i temsilen söylemleri analiz kapsamına alınan siyasetçiler ise, parti lideri Nigel Farage başta olmak üzere, Göç Sözcüsü Steven Woolfe, Savunma Sözcüsü Mike Hookem, Sağlık Sözcüsü Louise Bours, İstihdam Sözcüsü

Jane Collins ve AP Milletvekili Margot Parker olarak belirlenmiştir. Söylem analizinin odak noktası bireysel siyasetçilerin söylemleri değil, Vote Leave ve UKIP'in kurumsal söylemleri olmakla birlikte, söylemleri analize dahil edilen siyasetçi sayısının arttırılarak çalışma kapsamının daha da genişletilebileceğini belirtmek gerekir.

DHA aracılığıyla uygulanan söylem analizinde, Vote Leave'in söylemleri için tarih aralığı 9 Ekim 2015-23 Haziran 2016 olarak belirlenmekle birlikte, UKIP için yapılan analiz daha geniş bir zaman aralığını kapsayacak şekilde, 23 Ocak 2013-23 Haziran 2016 tarihleri arasındaki söylemleri içermektedir. 9 Ekim 2015 Vote Leave'in kuruluş tarihi olması bağlamında, bu tarih itibarıyla grubun yürüttüğü ayrılma kampanyası hız kazanmaya başlamıştır. UKIP'in Birleşik Krallık'ın AB üyeliğini sonlandırılması yönündeki politikaları ise, partinin kuruluşuyla eş zamanlıdır. Bu nedenle, Vote Leave için yapılacak söylem analizinin başlangıç tarihi Vote Leave'in kuruluş tarihi olarak belirlenirken; UKIP için yapılacak analizin başlangıç tarihi ise, David Cameron'un 2015 genel seçimlerinde Muhafazakâr Parti'nin seçilmesi durumunda AB üyeliğini referanduma götüreceğini açıkladığı 23 Ocak 2013 olarak belirlenmiştir. Söylem analizi kapsamında, Vote Leave'in ve UKIP'in resmî web sitelerinde yayımlanan yazı, demeç ve referanduma ilişkin broşürler, afişler ve el ilanlarının yanı sıra, sloganlar, politika belgeleri, parti manifestoları, parlamento tartışmaları, mektuplar, gazete yazıları vb. gibi türler incelenmiştir. Pratikte tüm kaynakları okumak mümkün olamamakla birlikte, detaylı bir okuma gerçekleştirilerek, tezin konusu ve araştırma soruları bağlamında seçilen türlerin analizinde tekrarlanan söylemler ve söylemsel stratejiler tespit edilmeye çalışılmış ve daha önce tespit edilmemiş yeni bulgulara ulaşıncaya dek yeni kaynakların incelenmesine devam edilmiştir.

Vote Leave ve UKIP'in söylemleri aracılığıyla Birleşik Krallık kamuoyuna iletmeyi amaçladıkları siyasi ipuçlarının tespit edilmesi ve Avrupa şüpheciliği bağlamında değerlendirilmesi, referandum sürecinde artış gösteren Avrupa şüpheciliğini ve en nihayetinde alınan Brexit kararı anlamada noktasında önem taşımaktadır. Nitekim ayrılma yanlısı aktörlerin söylemlerinin analizi, Birleşik Krallık'ta siyasi aktörler düzeyinde gözlemlenen Avrupa şüpheciliğinin kamuoyuna nasıl yansıdığı konusunda önemli bir gösterge niteliğindedir. AB referandumu sonucunda alınan Brexit kararıyla ayrılma yanlısı aktörlerin söylemleri arasında bir ilişki olup olmadığının ve/veya bir ilişki varsa bu ilişkinin ne yönde olduğunun tespit edilmesi için bir ekonometrik analiz yapılması gerekmektedir. Söz konusu ekonometrik analiz başka bir çalışmanın konusu olmakla birlikte, bu çalışma kapsamında söylem analizi yapılacak tarih aralığı içerisinde Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumu, varsa bu tutumdaki değişiklikler ve bu değişikliklerin göçle ilişkisi ikincil kaynaklardan elde edilen veriler çerçevesinde değerlendirilmiş ve genel bir çerçeve geliştirilmeye çalışılmıştır.

DHA'nın analitik araçlarından faydalanılarak yürütülen söylem analizi kapsamında incelenen türlerde, Vote Leave ve UKIP'in ayrılma yönünde yürüttükleri referandum kampanyası kapsamında

Birleşik Krallık'ın AB üyeliğini temelde egemenlik, ekonomi ve göç olmak üzere üç makro konu çerçevesinde ele aldıkları görülmektedir. Çalışmanın örneklemini oluşturan göç konusundaki söylemlerin ise, egemenlik başta olmak üzere demokrasi, güvenlik, ekonomi, istihdam, kamu hizmetleri vb. gibi mikro ve makro söylem konularıyla iç içe geçtiği ve bu konular çerçevesinde benimsenen söylemler aracılığıyla yeniden üretildiği tespit edilmiştir.

Birleşik Krallık'ın üyeliği süresince AB'ye yönelik tutumunu şekillendiren en önemli faktörlerden birinin ulusal egemenlik olduğunu iddia etmek mümkündür. Bu bağlamda, Vote Leave ve UKIP'in yürüttükleri ayrılma kampanyaları kapsamındaki temel kampanya söylemlerinin de egemenlik vurgusu etrafında şekillenmesi şaşırtıcı değildir. Vote Leave, "Ayrılma oyu ver, kontrolü geri kazan" söylemini benimserken; UKIP'in kampanyasının söylemi ise "Hadi 23 Haziran'ı Bağımsızlık Günü yapalım" olmuştur. UKIP'in egemenlik söylemini referanduma giden sürecinin ilk aşamalarından itibaren göç konusu bağlamında ele aldığı görülürken, Vote Leave'in göç konusuna yaptığı vurgunun özellikle öncü kampanya grubu olarak seçilmesinden sonra arttığı dikkat çekmektedir.

Vote Leave ve UKIP'in göç konusu çerçevesinde AB ile ilgili olarak kamuoyuna ilettikleri siyasi ipuçları birbirlerinden etkilenecek gelişim göstermekle birlikte, bu iki aktörün belirli söylem konularına yaptıkları vurgular ve dili kullanım biçimleri bağlamında zaman zaman farklılaştıkları görülmüştür. Vote Leave ve UKIP arasındaki ayrışmaya verilebilecek en belirgin örneklerden biri, UKIP tarafından yayımlanan Kırılma Noktası isimli posterdir. Göç ve sınır politikalarındaki egemenliğin AB'ye devredilmesinden dolayı Birleşik Krallık'ın kendi sınırları üzerindeki kontrolünü kaybettiğine dair vurgunun hâkim olduğu poster, UKIP'in referandum kampanyası sırasında benimsediği göç karşıtı söylemlerin yabancı düşmanlığı ve hatta ırkçılığa varan bir zeminde, Vote Leave'e kıyasla daha sert bir çizgide geliştiğini gözler önüne sermektedir. Nitekim söz konusu posterde Hırvatistan-Slovenya sınırındaki bir sığınmacı hattına ait fotoğraf, Birleşik Krallık sınırında çekilmiş gibi yansıtılmış ve kamuoyunun göçmenler konusundaki endişe duygusu körüklenmek istenilmiştir. Bu posterin yayımlanmasının üzerine, Vote Leave kampanyasının önde gelen isimlerinden Johnson ve Gove, Kırılma Noktası posterinin Vote Leave'in yürüttüğü kampanyadan bağımsız olduğunu ifade ederek, iki ayrılma kampanyasının esasında birbirinden ayrı olarak ilerlediğini vurgulamışlardır. Farklı zamanlarda yaptıkları açıklamalarda kontrollü göçten yana olduklarını belirten Johnson ve Gove, Kırılma Noktası posterini eleştirirken, AB'den ayrılma fikrini sorumluluk toposu aracılığıyla haklı çıkarmaya ve meşrulaştırılmaya çalışmışlardır. Öyle ki, Johnson Brexit kararını, kontrolün geri kazanılması durumunda "göçmenlik karşıtı" duyguların engellenebileceği iddiasına dayandırırken; Gove ise, ayrılma durumunda yardıma muhtaç durumdaki sığınmacılara ve mültecilere destek verilebileceğini ifade etmiştir. Bu anlamda, AB üyeliğinin sonlandırılması Vote Leave ve UKIP'in ortak ideali olmakla birlikte, Vote Leave'in göç karşıtı söylemlerine yansıma biçiminin UKIP'e kıyasla daha ılımlı olduğunu söylemek mümkündür.

AB referandumunu için yürütülen ayrılma kampanyası kapsamında, göçün AB üyeliği bağlamında üç temel boyutuyla söylemlere konu olduğu belirlenmiştir. Buna göre göç; AB vatandaşlarına tanınan serbest dolaşım hakkı, Schengen bölgesine üye ülkeler arasında sınırların ortadan kaldırılması ve sığınmacı krizi kapsamında ele alınmıştır. Bununla birlikte, AB üyeliğinin en kritik unsurlarından biri olarak AB vatandaşlarına tanınan serbest dolaşım hakkı çerçevesinde göç diğer iki boyuta kıyasla referandum gündeminde oldukça geniş bir yer tutmuştur. Öyle ki, serbest dolaşım hakkı çerçevesinde AB göçüne karşıtlık referandum tartışmaları sırasında üretilen söylemlerde giderek yoğunlaşarak, Brexit kararını desteklemek amacıyla kullanılmıştır. Bu bağlamda, tezin “2016 yılında gerçekleştirilen AB referandumu kampanyası sırasında ayrılma yanlısı siyasi aktörlerin göç konusunda ürettikleri söylemler Avrupa şüpheciliğinin bir bileşeni konumundaki göç karşıtlığı çerçevesinde şekillenmiştir” şeklindeki hipotezi doğrulanmaktadır.

Tezin bulgularına göre, Vote Leave ve UKIP referanduma giden süreçte dört temel argüman çerçevesinde şekillenen dört negatif AB temsili inşa ederek, Brexit kararını kamuoyunun gözünde meşrulaştırmaya ve haklı çıkarmaya çalışmışlardır. Bu temsiller şu şekildedir:

- Egemenlik yetkilerini sınırlandıran bir AB
- Güvenlik sorunlarına yol açan bir AB
- Ekonomi ve kamu hizmetleri üzerinde baskı yaratan bir AB
- Ulusal işgücü üzerinde negatif etki yaratan bir AB

Söylem analizi sonucunda, Vote Leave ve UKIP’in geliştirdikleri AB temsillerinin tümünün sert Avrupa şüpheci anlatılara dayandırıldığı tespit edilmiş ve tezin “2016 yılında gerçekleştirilen AB referandumu kampanyası sırasında, ayrılma yanlısı siyasi aktörlerin göç konusunda ürettikleri söylemler sert Avrupa şüpheciliği temelinde gelişmiştir ve bu söylemler aracılığıyla kamuoyuna iletilen siyasi ipucu Brexit kararı alınması gerektiği yönünde olmuştur” şeklinde kurgulanan hipotezi doğrulanmıştır. AB temsillerinin tümünün sert Avrupa şüpheci anlatılara dayandırıldığı tespit edilmesi, ayrıca, Vote Leave ve UKIP’in “sert Avrupa şüphecisi” siyasi aktörler kategorisinde olduklarının da ampirik olarak doğrulanmasını sağlamıştır.

Söylem analizi kapsamında analiz edilen metinlere yöneltilen sorular çerçevesinde, söylemsel stratejilerden adlaştırma, yükleme ve usamlama stratejilerinin nasıl kullanıldıkları belirlenmekle birlikte, çalışmanın temel sorunsalı doğrultusunda usamlama stratejilerinin kullanımına özel önem verilmiştir. Buna göre, Vote Leave ve UKIP tarafından Avrupa şüpheciliğinden beslenerek inşa edilen negatif AB temsillerinin, temel olarak, egemenlik kaybı, demokrasi, tehlike-tehdit, yük, toplumsal fayda ve dezavantaj toposları aracılığıyla meşrulaştırılmaya ve haklı çıkartılmaya çalışıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu toposlar, Birleşik Krallık kamuoyunda göç ve göçmenler konusunda hali hazırda mevcut olan hassasiyet ve endişeyi arttırmak amacıyla kullanılırken, AB’nin

göç politikalarını sorunsallaştırmış ve AB üyeliğinin negatif inşasına katkı sağlayarak Brexit kararının dayanak noktasını oluşturmuştur.

Gerçekleştirilen analiz, AB üyeliği çerçevesinde göçe ilişkin geliştirilen söylemler aracılığıyla üretilmeye çalışılan sert Avrupa şüpheciliğinin, ayrılma yanlısı aktörler tarafından seçmen tercilerine etki edebilmek amacıyla bir propaganda aracı olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır. AB üyesi ülkelerden gelen göç konusunda mevcut olan endişeyi dışlayıcı söylemleriyle yaygınlaştırma yoluna giden ayrılma yanlısı aktörler, inşa ettikleri negatif AB temsilleri aracılığıyla kamuoyunu Brexit yönünde oy kullanmaya ikna etmeye çalışmışlar ve Birleşik Krallık'ın AB üyeliğinden ayrılmasını garanti altına almayı hedeflemişlerdir. Bu bulgular çerçevesinde, tezin “2016 yılında gerçekleştirilen AB referandumu kampanyası sırasında göç, ayrılma yanlısı siyasi aktörler tarafından araçsallaştırılarak, negatif bir AB algısı inşa edilmiş ve Brexit kararı kamuoyunun gözünde meşrulaştırılmaya ve haklı çıkartılmaya çalışılmıştır” şeklinde kurgulanan hipotezinin de doğrulandığını söylemek mümkündür.

Söylem analizi sonucunda elde edilen bulgulardan da görüldüğü üzere, ayrılma yanlısı aktörler söylemlerinde AB üyeliği çerçevesinde göçü bir propaganda aracı olarak kullanarak siyasi amaçları doğrultusunda sorunsallaştırmışlar ve negatif bir AB algısı yaratmaya çabalamışlardır. Göçü AB üyeliği çerçevesinde ele alan Avrupa şüpheci söylemlerde, göçün Brexit kararına giden yolda stratejik bir araç olarak kullanılması, ayrılma yanlısı aktörlerin Birleşik Krallık halkının AB karşısındaki çıkarlarının savunucusu konumunda olduğu izlenimi yaratmayı ve halkı Brexit yönünde ikna etmeyi amaçladığının bir göstergesidir.

Vote Leave ve UKIP'in söylemlerinin detaylı analizi, ayrılma yanlısı bu aktörlerin Birleşik Krallık halkının AB'ye ilişkin görüşlerini manipüle etmeye çalıştıklarını ve bu doğrultuda Brexit kararını halkın gözünde meşrulaştırmak amacıyla zaman zaman yanıltıcı bilgilere başvurduklarını da ortaya koymaktadır. Örnek vermek gerekirse, hem Vote Leave hem de UKIP, sınırların kontrolü noktasında ulusal egemenliğin geri kazanılması söylemi çerçevesinde, Schengen bölgesi içerisinde dolaşım halinde olan kişilere ve sığınmacılara geniş yer vererek, bu kişileri AB üzerinden Birleşik Krallık'a herhangi bir kontrole tabi olmadan gelebilen kişiler olarak sunmuşlar ve göç karşıtı söylemi Brexit hedefi doğrultusunda yanıltıcı bir biçimde kullanmışlardır. Oysaki, Birleşik Krallık hiçbir zaman Schengen Anlaşması'na taraf olmamış, opt-out hakkını kullanarak AB'nin sınır düzenlemeleri, göç ve iltica politikalarının dışında kalmış ve dolayısıyla bu konulardaki egemenlik yetkilerini AB'ye devretmemiştir.

Birey psikolojisi ve siyasi süreçler arasındaki etkileşime odaklanan politik psikoloji üzerine çalışmalar yürüten Arıboğan'ın da ifade ettiği gibi: “siyasi karar alma süreçlerimizde duygularımızın tamamen dışarda kaldığı mutlak bir rasyonellik çerçevesi yoktur; aksine psikolojik birikimlerimiz, travmalarımız, hislerimiz, belleğimiz gibi unsurlar daha çok ön plana çıkabilirler” (2020: 10).

Birleşik Krallık'ta da referanduma giden süreçte Brexit yönünde kampanya yürüten Vote Leave ve UKIP, göç konusunda benimsedikleri söylemler aracılığıyla, ülke halkının hafızalarında tarihsel olarak yer etmiş olan Avrupa şüpheciliğini, göç karşıtlığını AB üyeliği çerçevesinde ele alarak yeniden üretmeye çalışmışlar ve Brexit kararını haklı çıkarmayı ve meşrulaştırmayı amaçlamışlardır. Dolayısıyla, referandum kampanyası sırasında Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması yönünde benimsenen söylemlerin, tarihsel bağlamdan etkilendiğini ve onu etkilediğini söylemek mümkündür.

Kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine yönelik tutumunu açıklayan yaklaşımlardan biri olan siyasi ipucu yaklaşımından hareketle bu tez, AB referandumuna giden süreçte ayrılma yanlısı Vote Leave ve UKIP tarafından kamuoyuna iletilmek istenen siyasi ipuçlarını araştırarak, AB referandumunu inceleyen diğer çalışmalardan farklı bir perspektif benimsemiştir. AB referandumu söz konusu olduğunda, Birleşik Krallık'ta Avrupa bütünleşmesine yönelik kamuoyu tutumunun şekillenmesinde etkili olan faktörler pek çok araştırmaya konu olmasına rağmen, bu çalışmaların çoğunluğu ekonomik ya da kültürel faktörlere odaklanırken, siyasi aktörler tarafından iletilen ipuçlarını göz ardı etmişlerdir. Bu bakımdan, bu tez AB referandumuna giden süreçte Brexit yönünde kampanya yürüten Vote Leave ve UKIP tarafından üretilen siyasi ipuçlarını analiz eden ve karşılaştıran ilk kapsamlı çalışmalardan biri olması açısından önemlidir. Bu tez, literatürdeki hâkim çalışmalardan farklı bir analiz çerçevesi geliştirerek ve metodolojik olarak DHA'yı benimseyerek gerçekleştirilen söylem analizi sonucunda elde ettiği bulguları Avrupa şüpheciliği açısından değerlendirerek, diğer çalışmalar karşısındaki özgünlüğünü ortaya koymaktadır.

Bu tezin literatüre katkısının çok yönlü olduğunu söylemek mümkündür. Brexit kararının, kamuoyundaki Avrupa şüpheciliğinin bir sonucu olduğu ön kabulünden hareketle bu tez, Brexit kararının nedenlerini ya da hangi dinamiklerin etkisiyle verildiğini değil, Avrupa şüpheciliğinin göç konusu çerçevesinde söylemsel olarak “nasıl” inşa edildiğini ve Brexit kararının kamuoyunun gözünde “nasıl” meşrulaştırılmaya ve haklı çıkartılmaya çalışıldığını açıklığa kavuşturmaktadır. Tez bu anlamda, AB referandumuna giden süreçte, Brexit yönünde kamuoyunun oluşmasına etki eden faktörlerin gelişimine dair bir araştırma özelliği taşımaktadır. DHA aracılığıyla gerçekleştirilen söylem analizi yoluyla, AB referandumu kampanyası sürecinde ayrılma yanlısı aktörlerden Vote Leave ve UKIP'in göç konusunu söylemlerine nasıl taşıdıkları tespit edilerek, bu aktörler tarafından göç konusu üzerinden kamuoyuna iletmeye çalışılan siyasi ipuçları belirlenmiş ve inşa edilmeye çalışılan Avrupa şüpheci AB anlatısı açığa çıkartılmıştır. Böylelikle, söz konusu ayrılma yanlısı aktörlerin Brexit kararını kamuoyunun gözünde nasıl meşrulaştırmaya ve haklı çıkarmaya çalıştıkları sorusu cevaplanmıştır. Dolayısıyla, Vote Leave ve UKIP'in kullandıkları söylemsel stratejiler de ayrıntılarıyla incelenmiştir. Bu tez, ayrıca, Vote Leave ve UKIP'in referandum kampanyası boyunca yürüttükleri ayrılma kampanyasının karşılaştırılmasına ve birbirlerinden farklılaştıkları noktaların tespit edilmesine imkân sağlamıştır. Bu bağlamda, bu tez, AB referandumuna ilişkin literatüre ampirik olarak katkı yapmaktadır. Bu tez, aynı zamanda, Birleşik Krallık'ta Avrupa şüpheciliğinin

tarihsel süreçteki gelişimini detaylarıyla ortaya koyması bakımından Birleşik Krallık'ta Avrupa şüpheciliğine ve Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkisine dair daha geniş literatüre de katkı sağlamaktadır.

Öte yandan, her çalışmada olduğu gibi bu tezin de birtakım sınırlılıkları bulunmaktadır. Birleşik Krallık'ta Avrupa şüpheciliğini AB referandumu örneği üzerinden araştıran ve ayrılma yanlısı aktörlerin Brexit kararını söylemsel olarak meşrulaştırma girişimlerini inceleyen bu tez, Vote Leave ve UKIP'i kamuoyuna iletilen siyasi ipuçlarının kaynağı olarak ele almıştır ve bu iki aktörün söylemlerinin göç boyutunu özel olarak incelemiştir. AB referandumuna ilişkin ileride yapılacak niteliksel çalışmalarda, kamuoyunun Avrupa bütünleşmesine dair tutumunun şekillenmesinde etkili olan siyasi ipuçları araştırılırken analize dahil edilecek aktörlerin sayısı arttırılabileceği ve azaltılabileceği gibi, makro ve mikro söylem konuları bağlamında araştırılan konular da arttırılabilecek ya da azaltılabilecektir. AB referandumuna giden süreçte, ayrılma yanlısı aktörlerin göç dışındaki makro söylem konuları çerçevesinde benimsedikleri söylemlerinin analizi, bu süreçte inşa edilmeye çalışılan farklı AB anlatılarının ortaya koyulmasını sağlayacaktır. Bu durumda, ayrılma yanlısı aktörlerin Brexit kararını meşrulaştırmak amacıyla benimsedikleri argümanlar da değişebilecek ve dolayısıyla yapılacak araştırmalar kapsamında farklı bulgulara ulaşılabilecektir. Literatürde AB referandumunda alınan Brexit kararına etki eden faktörlerden biri olarak siyasi ipuçlarının nasıl geliştiği konusundaki çalışmaların sınırlı olması, siyasi ipuçları üzerine yapılacak yeni araştırmalar için fırsat olarak düşünülmelidir. AB referandumuna ilişkin ileride yapılacak niceliksel çalışmalar açısından bakıldığında ise, daha önce de belirtildiği gibi, siyasi ipuçlarının referandum sonucu üzerindeki etkili olup olmadığı ve/veya ne derece etkili olduğu da araştırmaya açık bir alan olarak gözükmemektedir.

KAYNAKÇA

- Aitkenhead, Decca (20.05.2016), “Nigel Farage: ‘Vote Leave brief every day that I’m toxic. Quite the opposite’”, **The Guardian**, <https://www.theguardian.com/politics/2016/may/20/nigel-farage-ukip-eu-referendum-interview-vote-leave-brief-every-day> (30.03.2021).
- Akgül-Açıkmeşe, Sinem (2016), “Avrupa Birliği’nde Genişleme”, Belgin Akçay ve İlke Göçmen (Ed.), **Avrupa Birliği: Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar**, 3. Baskı içinde (725-744), Seçkin Yayıncılık/Sosyal Bilimler No: 116, Ankara.
- Akdemir, Erhan (2016), “Avrupa Bütünleşmesi: 1957 Öncesi”, Belgin Akçay ve İlke Göçmen (Ed.), **Avrupa Birliği: Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar**, 3. Baskı içinde (43-58), Seçkin Yayıncılık/Sosyal Bilimler No: 116, Ankara.
- Anderson, Christopher J. ve Reichert, M.Shawn (1995), “Economic Benefits and Support for Membership in the E.U.: A Cross-National Analysis”, **Journal of Public Policy**, 15(3), 231-249.
- Anderson, C Christopher J. (1998), “When in Doubt, Use Proxies: Attitudes Toward Domestic Politics and Support for European Integration”, **Comparative Political Studies**, 31(5), 569-601.
- Arat, Turgut vd. (2016), “Avrupa Bütünleşmesi: 1957-1993 Arası”, Belgin Akçay ve İlke Göçmen (Ed.), **Avrupa Birliği: Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar**, 3. Baskı içinde (59-82), Seçkin Yayıncılık/Sosyal Bilimler No: 116, Ankara.
- Arıboğan, Deniz Ülke (2017), **Duvar: Tarih Geri Dönüyor**, 1. Baskı, İnkılap Kitabevi: İstanbul.
- Arıboğan, Deniz Ülke (2020), “Giriş”, Deniz Ülke Arıboğan (Ed.), **Travmaların Gölgesinde: Politik Psikoloji**, 1. Baskı içinde (7-15), İnkılap Kitabevi: İstanbul.
- Arnorsson, Agust ve Zoega, Gylfi (2016), “On The Causes Of Brexit”, **CESIFO Working Paper No. 6056 Category 6: Fiscal Policy, Macroeconomics and Growth**, Ağustos 2016, 1-34.
- Avşar, Büşra ve Kansu, Ayça Ferda (2020), “Benzerlikler ve Farklılıklar Işığında Avrupalılığın Psikopolitiği”, Deniz Ülke Arıboğan (Ed.), **Travmaların Gölgesinde: Politik Psikoloji**, 1. Baskı içinde (229-327), İnkılap Kitabevi: İstanbul.
- Aydın-Düzgıt, Senem, (2011), “Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerine Postyapısalcı Yaklaşım: Almanya Örneğinde Dış Politika ve Söylem Analizi”, **Uluslararası İlişkiler**, 8(29), 49-70.
- _____ (2015), “Avrupa Birliği Kurumlarının Türkiye Söylemlerinde Bir Güvenlik Topluluğu Olarak Avrupa”, **Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi**, 23(2), 99-112.

- _____ (2016), “De-Europeanisation through Discourse: A Critical Discourse Analysis of AKP’s Election Speeches”, **South European Society and Politics**, 21(1), 45-58, Doi: 10.1080/13608746.2016.1147717.
- _____ (2017), “Critical Discourse Analysis”, Young Yun Kim ve Kelly L. McKay-Semmler (Ed.), **The International Encyclopedia of Intercultural Communication**, içinde (1-8), 2017 JohnWiley & Sons, Inc. Published, Doi: 10.1002/9781118783665.ieicc0205.
- Aydın-Düzgit, Senem ve Rumelili, Bahar (2019), “Discourse Analysis: Strengths and Shortcomings”, **All Azimuth**, 8(2), 285-305.
- Aydın-Düzgit, Senem vd. (2020), “Turkey as a Model for the Mediterranean? Revealing Discursive Continuities with Europe’s Imperial Past”, **Interventions**, 22(6), 1-22, Doi: 10.1080/1369801X.2020.1749700.
- Balcı, Ali (2007), “Diskors ve Pratik Olarak Dış Politika”, **Uluslararası İlişkiler**, 4(15), 67-87.
- Balkan-Şahin, Sevgi (2020), “Tracing Discursive Strategies to Understand the U.S. Withdrawal from the Iranian Nuclear Deal”, **Uluslararası İlişkiler**, 17(66), 61-76, Doi: 10.33458/uidergisi.720631.
- Baykal, Sanem ve Göçmen, İlke (2016), “Avrupa Bütünleşmesi: 1993 Sonrası”, Belgin Akçay ve İlke Göçmen (Ed.), **Avrupa Birliği: Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar**, 3. Baskı içinde (83-108), Seçkin Yayıncılık/Sosyal Bilimler No: 116, Ankara.
- BBC (27 Kasım 1967), “De Gaulle says ‘non’ to Britain – again”, http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/november/27/newsid_4187000/4187714.stm (02.02.2020).
- _____ (1 Ocak 1973), “1973: Britain joins the EEC, On This Day-1950-2005”, http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/january/1/newsid_2459000/2459167.stm (12.10.2021).
- _____ (11.10.2015a), “UKIP’s Nigel Farage: I support both EU ‘Out’ campaigns”, <https://www.bbc.com/news/uk-politics-34499315> (01.03.2021).
- _____ (12.10.2015b), “EU referendum: Lord Rose says it is ‘patriotic’ to remain in the EU”, <https://www.bbc.com/news/uk-politics-34502343> (01.03.2021).
- _____ (2015c), “Election 2015: Results”, <https://www.bbc.co.uk/news/election/2015/results> (02.12.2021).
- _____ (14.03.2016a), “The battle to be the official EU referendum Leave campaign”, <https://www.bbc.com/news/uk-politics-34484687> (01.03.2021).
- _____ (29.04.2016b), “EU referendum: Nigel Farage tells Leave campaigners to focus on migration”, <https://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-36167329> (26.03.2021).

- _____ (26.05.2016c), “Net migration to UK rises to 333,000 - second highest on record”, <https://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-36382199> (01.03.2021).
- _____ (04.07.2016d), “The Nigel Farage story”, <https://www.bbc.com/news/uk-politics-36701855> (26.03.2021).
- Becker, Sascha O., vd. (2017), “Who Voted For Brexit? A Comprehensive District-Level Analysis”, **Centre For Economic Performance Discussion Paper No 1480**, 1-62.
- Bennett, Gill (17.11.2017), “What’s the Context? 18 November 1967: Devaluation of Sterling”, **GOV.UK**, Blog: History of Government, <https://history.blog.gov.uk/2017/11/17/whats-the-context-18-november-1967-devaluation-of-sterling/> (31.03.2022).
- Black, Jeremy (2018), **Kısa Birleşik Krallık Tarihi**, (Çev. Ekin Duru), 3. Baskı, Say Yayınları, İstanbul.
- Bogdanor, Vernon (15.04.2014), “Lecture: The Referendum on Europe, 1975 Transcript”, **Gresham College**, Museum of London, <https://www.gresham.ac.uk/lecture/transcript/download/the-referendum-on-europe-1975/> (24.06.2020).
- _____ (23.05.2016), “Learning from History? The 1975 Referendum on Europe Transcript”, **Gresham College**, Museum of London, <https://www.gresham.ac.uk/lecture/transcript/download/learning-from-history-the-1975-referendum-on-europe/> (27.10.2020).
- Britannica (t.y.), “Albion”, **Encyclopedia Britannica**, <https://www.britannica.com/place/Great-Britain-island-Europe> (31.03.2022).
- Buzan, Barry (2008), “Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi”, **Uluslararası İlişkiler**, 5(18), (Yaz 2008), 107-123.
- Cameron, David (23.01.2013), “EU Speech at Bloomberg”, **GOV.UK**, <https://www.gov.uk/government/speeches/eu-speech-at-bloomberg> (27.01.2017).
- _____ (28.11.2014), “JCB Staffordshire: Prime Minister’s speech 2014”, **GOV.UK**, <https://www.gov.uk/government/speeches/jcb-staffordshire-prime-ministers-speech> (24.03.2021).
- _____ (21.05.2015a), “PM speech on immigration”, **GOV.UK**, <https://www.gov.uk/government/speeches/pm-speech-on-immigration> (08.03.2021).
- _____ (26.06.2015b), “European Council June 2015: David Cameron's speech”, **GOV.UK**, <https://www.gov.uk/government/speeches/european-council-june-2015-david-camerons-speech#history> (24.09.2021).

- _____ (19.10.2015c), “PM statement on European Council: 19 October 2015”, Oral statement to Parliament, **GOV.UK**, <https://www.gov.uk/government/speeches/pm-statement-on-european-council-19-october-2015> (23.09.2021).
- _____ (10.11.2015d), “Prime Minister's speech on Europe”, **GOV.UK**, <https://www.gov.uk/government/speeches/prime-ministers-speech-on-europe> (08.03.2021).
- _____ (10.11.2015e), “EU reform: PM's letter to President of the European Council Donald Tusk”, **GOV.UK**, <https://www.gov.uk/government/publications/eu-reform-pms-letter-to-president-of-the-european-council-donald-tusk> (08.03.2021).
- _____ (05.01.2016a) “Oral statement to Parliament, European Council meeting: Prime Minister's statement”, **GOV.UK**, <https://www.gov.uk/government/speeches/european-council-meeting-prime-ministers-statement> (23.09.2021).
- _____ (2016b), “PM statement following European Council meeting: 19 February 2016”, **GOV.UK**, <https://www.gov.uk/government/speeches/pms-statement-following-european-council-meeting-19-february-2016> (02.03.2021).
- _____ (2016c), “PM statement following Cabinet meeting on EU settlement: 20 February 2016”, **GOV.UK**, <https://www.gov.uk/government/speeches/pms-statement-following-cabinet-meeting-on-eu-settlement-20-february-2016> (03.03.2021).
- _____ (2016d), “PM speech at Caterpillar on the EU referendum: 28 April 2016 (Archived)”, **GOV.UK**, <https://www.gov.uk/government/speeches/pm-speech-at-caterpillar-on-the-eu-referendum-28-april-2016> (03.03.2021).
- Canan-Sokullu, Ebru (2017), “İngiltere'nin AB ile İmtihanı: Siyasal Söylemlerde Avrupa-Şüpheciliğin Evrimine Brexit”, Ali İzzet Keçeci (Ed.), **Brexit Sonrası Birleşik Krallık ve AB'nin Geleceği**, 1. Baskı *içinde* (11-34), Euro Politika, Akademos Yayınları, İstanbul.
- Canbolat, İ.S. (2011), **Avrupa Birliği ve Türkiye: Uluslarüstü Bir Sistemle Ortaklık**, 5. Baskı, Alfa Aktüel Yayınları, Bursa.
- Cambridge Dictionary (t.y.), “Scepticism”, <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce-t%C3%BCrk%C3%A7e/scepticism> (03.07.2021).
- Carreras, Miguel, vd. (2019). “Long-Term Economic Distress, Cultural Backlash, And Support For Brexit”, **Comparative Political Studies**, 1–29, DOI: 10.1177/0010414019830714.
- Carrubba, C. J. (2001), “The Electoral Connection in European Union Politics”, **The Journal of Politics**, 63(1), 141-158.

- Chambers, Gary (2008), “Gordon Brown’un Ekonomi Politikalarına Bakış”, **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar: Gündem**, 45(515), 8-16, <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:358mYI63VYkJ:https://silo.tips/download/gordon-brown-ekonomi-politikalarına-bak+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr&client=firefox-b-d> (29.10.2020).
- Charteris-Black, Jonathan (2006), “Britain as a container: immigration metaphors in the 205 election campaign”, **Discourse and Society**, 17(5), 563-581.
- Churchill, Winston (19.09.1946), “Churchill’s Speech in Zurich”, **Churchill in Zurich**, <https://www.churchill-in-zurich.ch/en/churchill/en-churchills-zurich-rede/> (24.06.2020).
- Clarke, Harold D., vd. (10.09.2016a), “Why Britain Voted For Brexit: An Individual-Level Analysis Of The 2016 Referendum Vote”, **Paper to be Presented at EPOP Conference**, 1-40.
- Clarke, Harold D., vd. (2016b), “Modelling The Dynamics Of Support For A Right-Wing Populist Party: The Case Of UKIP”, **Journal Of Elections, Public Opinion And Parties**, 1-20, Doi: 10.1080/17457289.2016.1146286.
- Collins, Stephen D. (2017), “Europe’s united future after Brexit: Brexit has not killed the European Union, rather it has eliminated the largest obstacle to EU consolidation”, **Global Change and Peace& Security**, 29(3), 311-316.
- Connelly, Rana İzci (2015), “Avrupa Şüpheliği ve Türkiye: Nasıl Bir Avrupa?”, **Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi**, 23(2), 59-77.
- Conservative Home, (09.05.2016), “Boris Johnson’s speech on the EU referendum: full text”, <https://www.conservativehome.com/parliament/2016/05/boris-johnsons-speech-on-the-eu-referendum-full-text.html> (27.02.2021).
- Consolidated Versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union (2016), **Official Journal of the European Union**, 2016/C 202/1, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C:2016:202:TOC> (07.06.2016).
- Council of Europe (1961), “European Social Charter”, European Treaty Series No:35, Torino, (18.10.1961), <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168006b642> (27.11.2020).
- Curtice, John (14.12.2012), “In Europe but not of Europe”, **Juncture: IPPR Progressive Review**, 19(3), 199-204, <https://www.ippr.org/juncture-item/in-europe-but-not-of-europe> (26.10.2020).
- _____(2017), “Why Leave Won The UK’s EU Referendum”, **Journal of Common Market Studies**, 55. Annual Review, 19–37, Doi: 10.1111/Jcms.12613.
- Dennison, James ve Geddes, Andrew (2018), “Brexit and the Perils of ‘Europeanised’ Migration”, **Journal of European Public Policy**, 25(8), 1-17, Doi:10.1080/13501763.2018.1467953.

- De Vries, Catherine E. ve van Kersbergen, Kees (2007), “Interests, Identity and Political Allegiance in the European Union”, **Acta Politica**, 42(2), 307-328.
- De Vries, Catherine E. (2013), “Ambivalent Europeans? Public Support for European Integration in East and West”, **Government and Opposition**, 48 (3), 434-461. doi:10.1017/gov.2013.15.
- Diez, Thomas (1999), “Speaking 'Europe': the politics of integration discourse”, **Journal of European Public Policy**, 6(4), 598-613, Doi: <http://dx.doi.org/10.1080/135017699343496>.
- Duncan Smith, Iain (23.04.2016), “Why I fear a fresh stampede: IAIN DUNCAN SMITH says desperation to stay in Brussels means government are rowing back on pledge to cut migration”, **Daily Mail Online**, <https://www.dailymail.co.uk/debate/article-3554760/IAIN-DUNCAN-SMITH-says-desperation-stay-Brussels-means-government-rowing-pledge-cut-migration.html> (08.04.2021).
- EFTA (t.y.), “European Free Trade Association”, <https://www.efta.int/about-efta/european-free-trade-association> (01.07.2021).
- _____(t.y.), “EFTA through the years” <https://www.efta.int/About-EFTA/EFTA-through-years-747> (01.07.2021).
- Elliott, Larry (10 Haziran 2003), “An impressive way to say no”, **The Guardian**, <https://www.theguardian.com/business/2003/jun/10/theeuro.politics3> (24.06.2020).
- Erdenir, Burak (2016), “Avrupa Kimliği”, Belgin Akçay ve İlke Göçmen (Ed.), **Avrupa Birliği: Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar**, 3. Baskı içinde (707-724), Seçkin Yayıncılık/Sosyal Bilimler No: 116, Ankara.
- EUR-Lex (t.y.), “Opting out”, https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/opting_out.html (02.03.2022).
- _____(t.y.), “Founding treaties”, <https://eur-lex.europa.eu/collection/eu-law/treaties/treaties-founding.html> (25.11.2020).
- _____(1998), “Council Decision of 3 May 1998 in accordance with Article 109j(4) of the Treaty (98/317/EC) ”, **Official Journal of the European Communities**, L139/30 , (11.05.1998), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:31998D0317> (23.02.2022).
- _____(2017), “Treaty establishing the European Coal and Steel Community, ECSC Treaty”, (11.12.2017), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0022> (05.01.2022).
- _____(2020), “Stepping up cross-border cooperation (Prüm Decision)” <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Ajl0005> (28.02.2022).

- European Central Bank (t.y.), “Economic and Monetary Union (EMU)”, <https://www.ecb.europa.eu/ecb/history/emu/html/index.en.html> (23.02.2022).
- European Commission [EC] (t.y.), “European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations”, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/6-27-members_en (25.11.2021).
- _____(t.y.), “Convergence criteria for joining”, https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area/enlargement-euro-area/convergence-criteria-joining_en (25.11.2020).
- _____(2020), “Public Opinion”, <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/getChart/chartType/gridChart/themeKy/3/groupKy/3/savFile/10000> (09.05.2020).
- European Council (1984), “European Council Meeting at Fontainebleau Conclusions of the Presidency”, https://www.consilium.europa.eu/media/20673/1984_june_-_fontainebleau__eng_.pdf (22.02.2022).
- _____(1989), “Conclusions of the Presidency European Council Strasbourg 8-9 December 1989”, SN 441/2/89, https://www.consilium.europa.eu/media/20580/1989_december_-_strasbourg__eng_.pdf (27.11.2020).
- _____(1993), “European Council in Copenhagen 21-22 June 1993 Conclusions of the Presidency”, SN 180/1/93 REV 1, <https://www.consilium.europa.eu/media/21225/72921.pdf> (19.02.2022).
- _____(1995), “Madrid European Council 15 and 16 December 1995 Presidency Conclusions”, https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00400-C.EN5.htm (19.02.2022).
- _____(1997), “European Council-Luxemburg, 12-13 Aralık 1997”, <https://www.consilium.europa.eu/en/european-council/conclusions/1993-2003/> (20.02.2022).
- _____(1999), “Presidency Conclusions: Helsinki European Council 10-11 December 1999”, <https://www.consilium.europa.eu/media/21046/helsinki-european-council-presidency-conclusions.pdf> (09.12.2020).
- _____(2001), “Presidency Conclusions: European Council Meeting in Leaken 14 and 15 December 2001”, SN 300/1/01 REV1, <https://www.consilium.europa.eu/en/european-council/conclusions/1993-2003/> (28.02.2022).
- _____(08.12.2003), “A Secure Europe in A Better World: European Security Strategy”, 15895/03, PESC 787, Brüksel, <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15895-2003-INIT/en/pdf> (02.12.2020).

- _____ (26.06.2015a), “European Council meeting (25 and 26 June 2015) – Conclusions, EUCO 22/15”, Brüssel, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2015/06/25-26/> (24.09.2021).
- _____ (18.12.2015b), “European Council meeting (17 and 18 December 2015) – Conclusions, EUCO 28/15”, Brüssel, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2015/12/17-18/> (24.09.2021).
- _____ (02.02.2016a), “Letter by President Donald Tusk to the Members of the European Council on his proposal for a new settlement for the United Kingdom within the European Union”, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/02/02/letter-tusk-proposal-new-settlement-uk/> (02.03.2021).
- _____ (19.02.2016b), “European Council, 18-19 February 2016”, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2016/02/18-19/> (24.09.2021).
- European Union [EU] (t.y.), “Countries”, https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_en#tab-0-1 (09.05.2020).
- _____ (t.y.), “EU Treaties”, https://europa.eu/european-union/law/treaties_en (25.11.2020).
- _____ (t.y.), “Which countries use the Euro”, https://europa.eu/european-union/about-eu/euro/which-countries-use-euro_en (25.11.2020).
- _____ (t.y.), “European Border and Coast Guard Agency (Frontex)”, https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/institutions-and-bodies-profiles/frontex_en (30.03.2022).
- _____ (t.y.), “All surveys”, **Eurobarometer**, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/browse/all/series/4961> (08.03.2019).
- _____ (1994), “Standard Eurobarometer 42- Autumn 1994”, **Eurobarometer**, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1418> (08.03.2019).
- _____ (2003), “Standard Eurobarometer-60- Autumn 2003”, **Eurobarometer**, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/397> (08.03.2019).
- _____ (2016), “Standard Eurobarometer 85 -Spring 2016”, **Eurobarometer**, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2130> (18.10.2020).
- European Union Treaty of Amsterdam (1997), **European Union**, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, (02.10.1997), https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_of_amsterdam_en.pdf (27.11.2020).

- European Parliament (2009), “Results of the 2014 European Elections, Results by Country: United Kingdom, 2009”, (07.07.2009), <https://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-uk-2009.html> (18.03.2022).
- _____ (2014), “Results of the 2014 European Elections, Results by Country: United Kingdom, 2014”, (28.05.2014), <https://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-uk-2014.html> (18.03.2022).
- Eurostat (2021a), “Immigration by age group, sex and citizenship”, Data Browser, MIGR_IMM1CTZ, (28.04.2021), https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/MIGR_IMM1CTZ/default/table?lang=en (15.10.2021).
- _____ (2021b), “Asylum applicants by type of applicant, citizenship, age and sex- annual data (rounded)”, [migr_asyappctza](https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do), (29.06.2021), <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (19.10.2021).
- Evans, Geoffrey ve Mellon, Jonathan (2019), “Immigration, Euroscepticism, and the rise and fall of UKIP”, **Party Politics**, 25(1), 76-87, Doi: 10.1177/1354068818816969.
- Fairclough, Norman (2001), “Critical discourse analysis as a method in social scientific research”, Ruth Wodak ve Michael Mayer (Ed.), **Methods of Critical Discourse Analysis: Introducing Qualitative Methods**, 1. Baskı içinde (121:138), Sage Publications: London-Thousand Oaks-New Delhi.
- Farage, Nigel (11.04.2014a), “Ukip is not ‘anti-immigration’, we are anti-uncontrolled”, **Independent**, <https://www.independent.co.uk/voices/comment/ukip-not-anti-immigration-we-are-anti-uncontrolled-immigration-9246861.html> (26.03.2021).
- _____ (27.11.2014b), “I saw the immigration lies a mile off – and now nobody can deny it”, **Independent**, <https://www.independent.co.uk/voices/comment/i-saw-immigration-lies-mile-and-now-nobody-can-deny-it-9888641.html> (26.03.2021).
- _____ (18.12.2014c), “Surprise, surprise: tens of thousands of illegal immigrants have dropped off the Home Office’s radar”, **Independent**, <https://www.independent.co.uk/voices/comment/surprise-surprise-tens-thousands-illegal-immigrants-have-dropped-home-office-s-radar-9934496.html> (31.03.2021).
- _____ (09.04.2015a), “I don’t agree with Tony Blair on Europe. But I’ll thank him for delivering Ukip more voters”, **Independent**, <https://www.independent.co.uk/voices/comment/i-don-t-agree-tony-blair-europe-i-ll-thank-him-delivering-ukip-more-voters-10166058.html> (26.03.2021).

- _____ (24.04.2015b), “Farage on Friday: UK could face huge influx of migrants after Med crisis thanks to Cameron”, **Express**, <https://www.express.co.uk/news/politics/572757/Nigel-Farage-David-Cameron-immigration-Mediterranean-boat-crisis> (02.04.2021).
- _____ (03.02.2016a), “Debates- Preparation of the European Council meeting of 18 and 19 February 2016 (debate)”, **European Parliament**, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-8-2016-02-03-INT-3-040-0000_EN.html (02.04.2021).
- _____ (11.02.2016b), “Britain must leave the EU and control own borders, says Nigel Farage”, **Express**, <https://www.express.co.uk/comment/expresscomment/643337/Britain-leave-EU-control-borders-Nigel-Farage> (07.04.2021).
- _____ (27.02.2016c), “UKIP Leader Nigel Farage's keynote speech from UKIP's Spring Conference in Llandudno”, <https://www.youtube.com/watch?v=pehGu7dp1tw> (07.04.2021).
- _____ (09.03.2016d), “Debates- Preparation of the European Council meeting of 17 and 18 March 2016 and outcome of the EU-Turkey summit (debate)”, **European Parliament**, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-8-2016-03-09-INT-3-038-0000_EN.html (02.04.2021).
- _____ (20.06.2016e), “Nigel Farage: Why you should vote for Brexit this Thursday”, **Independent**, <https://www.independent.co.uk/voices/eu-referendum-brexit-nigel-farage-why-you-should-vote-leave-a7091021.html> (26.03.2021).
- _____ (21.06.2016f), “NIGEL FARAGE: Why we must vote LEAVE in the EU referendum”, **Express**, <https://www.express.co.uk/comment/expresscomment/681776/nigel-farage-eu-referendum-brexit-vote-leave-independence-ukip> (26.03.2021).
- Ferguson, Niall (2020), **İmparatorluk: Britanya'nın Modern Dünyayı Biçimlendirışı**, (Çev. Nurettin Elhüseyni), 6.Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Fitzgibbon, John (2007), “Citizens against Europe? Civil Society and Eurosceptic Protest in Ireland, the United Kingdom and Denmark”, **Journal of Common Market Studies**, 51(1), 105-121, Doi: 10.1111/j.1468-5965.2012.02302.x.
- Flood, Christopher ve Usherwood, Simon (2005), “Positions, Dispositions, Transitions: A model of Group Alignment on EU Integration”, **55th Annual Conference of the Political Studies Association**, University of Leeds, 5-7 April 2005, <https://www.researchgate.net/publication/228490382> (31.03.2022).
- Fontaine, Pascal (2010), **AB Nedir?**, Avrupa Komisyonu, Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, Avrupa Birliği Resmi Yayınlar Ofisi.
- Freedon, Michael (2017), “After the Brexit referendum: revisiting populism as an ideology”, **Journal of Political Ideologies**, 22 (1), 1-11, Doi: 10.1080/13569317.2016.1260813.

- Friedman, George (2015), **Avrupa Krizi: Yaklaşan Avrupa Krizi ve Olası Savaşların Patlama Noktaları**, (Çev. İrem Sağlam), 1. Baskı, Pegasus Yayınları, İstanbul.
- Gabel, M. J. (1998), "Economic Integration and Mass Politics: Market Liberalization and Public Attitudes in the European Union", **American Journal of Political Science**, 42(3), 936-953, Doi: 10.2307/2991736.
- Gabel, Matthew ve Palmer, Harvey D. (1995), "Understanding Variation in Public Support for European Integration", **European Journal of Social Science**, 27 (1), 3-19.
- Glover, Julian (29 Eylül 2000), "The five tests", **The Guardian**, <https://www.theguardian.com/business/2000/sep/29/emu.theeuro4> (9.10.2020).
- Goodwin, Matthew J. ve Heath, Oliver (2016), "The 2016 Referendum, Brexit and the Left Behind: An Aggregate-Level Analysis of the Result", **The Political Quarterly**, 1-10.
- Goodwin, Matthew ve Milazzo, Caitlin (2017), "Taking back control? Investigating the role of immigration in the 2016 vote for Brexit", **The British Journal of Politics and International Relations**, Special Issue Article, 1–15, Doi: 10.1177/1369148117710799.
- Göçmen, İlke (2016), "İç Pazar", Belgin Akçay ve İlke Göçmen (Ed.), **Avrupa Birliği: Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar**, 3. Baskı içinde (383-406), Seçkin Yayıncılık/Sosyal Bilimler No: 116, Ankara.
- Grant, Charles (19.12.2008), "Why is Britain eurosceptic?", **Centre for European Reform**, 1-8, <https://www.cer.eu/publications/archive/essay/2008/why-britain-eurosceptic> (24.06.2020).
- Halhallı, Bekir (2020), **Batı Avrupa'da Popülist Radikal Sağın Öteki İnşası ve Söylemsel Stratejileri: Hollanda, Avusturya ve Fransa Örnekleri**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hall, Peter (28.06.2016), "The Roots of Brexit: 1992, 2004, and the European Union Expansion", **Foreign Affairs**, <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-kingdom/2016-06-28/roots-brexite> (21.06.2019).
- Harding, Elenor (01.03.2016), "Agony for families as 100,000 children miss out on their first choice secondary school because of places crisis sweeping the UK", **Daily Mail Online**, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-3471611/Agony-families-100-000-children-miss-choice-secondary-school-places-crisis-sweeping-UK.html> (26.03.2021).
- Hardy, Cynthia vd. (2004), "Discourse Analysis and Content Analysis: Two Solitudes?", **Qualitative Methods**, 2 (1), 19-22.
- Hasgüler, Mehmet ve Uludağ, Mehmet B. (2014), **Devletlerarası ve Hükümetlerarası Örgütler: Tarihçe-Organlar-Belgeler-Politikalar**, 6. Baskı, Alfa Yayınları: İstanbul.

- Hobolt, Sara B. (2016), "The Brexit vote: a divided nation, a divided continent", **Journal of European Public Policy**, 23(9), 1259-1277.
<http://dx.doi.org/10.1080/13501763.2016.1225785>
- Hobolt, Sara B. ve De Vries, Catherine E. (2016), "Public Support for European Integration", **The Annual Review of Political Science**, 19, 413-432, Doi: 10.1146/annurev-polisci-042214-044157.
- Hobsbawm, Eric (2019), **Kısa 20. Yüzyıl: 1914-1991 Aşırıliklar Çağı**, (Çev. Yavuz Alogan), 21. Baskı Everest Yayınları, İstanbul.
- Hooghe, Liesbet (2007), "What Drives Euroskepticism? Party-Public Cueing, Ideology and Strategic Opportunity". **European Union Politics**, 8(1), 5-12. Doi: 10.1177/1465116507073283.
- Hooghe, Liesbet ve Marks, Gary (2005), "Calculation, Community and Cues: Public Opinion on European Integration", **European Union Politics**, 6 (4), 419-443, Doi: 10.1177/1465116505057816.
- _____(2007), "Sources of Euroscepticism", **Acta Politica**, 42, 119-127, Doi:10.1057/palgrave.ap.5500192.
- _____(2009), "A Postfunctionalist Theory of European Integration: From Permissive Consensus to Constraining Dissensus", **British Journal of Political Science**, 39 (1), 1-23, Doi:10.1017/S0007123408000409.
- Hooghe, Liesbet vd. (2002), "Does Left/Right Structure Party Positions on European Integration?", **Comparative Political Studies**, 35(8), 965-989, Doi: 10.1177/001041402236310
- Hopf, Ted (2004), "Discourse and Content Analysis: Some Fundamental Incompabilities", **Qualitative Methods**, 2 (1), 31-33.
- Hopkin, Jonathan. (2017), "When Polanyi Met Farage: Market Fundamentalism, Economic Nationalism, And Britain's Exit From The European Union", **The British Journal Of Politics And International Relations**, Special Issue Article, 1-14.
- House of Lords (21.10.2003), "The Future of Europe- The Convention's Draft Constitutional Treaty: with the evidence and Government responses to earlier reports", Select Committee on the European Union, HL Paper 169, Session 2002-03, 41st Report, <https://publications.parliament.uk/pa/ld200203/ldselect/ldcom/169/16903.htm> (10.11.2020).
- Ipsos MORI (2015a), "'EU Referendum: Controls on Movement of EU citizens key issue for majority of Britons", (09.10.2015), <https://www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/eu-referendum-controls-movement-eu-citizens-key-issue-majority-britons> (07.01.2022).

- _____ (2016a), “Economy and immigration key issues for Britons in the EU referendum”, (20.04.2016), <https://www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/economy-and-immigration-key-issues-britons-eu-referendum> (07.01.2022).
- _____ (2016b), “Immigration one of the biggest issues for wavering EU referendum voters”, (10.05.2016), <https://www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/immigration-one-biggest-issues-wavering-eu-referendum-voters> (07.01.2022).
- _____ (2016c), “European Union membership- trends”, (15.06.2016), <https://www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/european-union-membership-trends?view=wide> (09.05.2020).
- _____ (2016d), “European Union membership-trends”, (15.06.2016), <https://www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/european-union-membership-trends?view=wide>, (09.05.2020).
- _____ (2016e), “Immigration is now the top issue for voters in the EU referendum”, (16.06.2016), <https://www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/immigration-now-top-issue-voters-eu-referendum> (18.10.2021).
- _____ (2016f), “Concern about immigration rises as EU vote approaches”, (23.06.2016), <https://www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/concern-about-immigration-rises-eu-vote-approaches> (04.10.2021).
- _____ (2016g), “Ipsos MORI EU Referendum Prediction Poll”, (23.06.2016), <https://www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/ipsos-mori-eu-referendum-prediction-poll> (07.01.2022).
- Johnson, Boris (16.03.2016a), “Boris Johnson exclusive: There is only one way to get the change we want – vote to leave the EU”, **The Telegraph**, <https://www.telegraph.co.uk/opinion/2016/03/16/boris-johnson-exclusive-there-is-only-one-way-to-get-the-change/> (09.04.2021).
- _____ (15.05.2016b), “Of course our City fat cats love the EU – it’s why they earn so much”, **The Telegraph**, <https://www.telegraph.co.uk/news/2016/05/15/of-course-our-city-fat-cats-love-the-eu--its-why-they-earn-so-mu/> (08.04.2021).
- Jones, Alistair (2007), **Britain and the European Union**, 1. Baskı, Edinburgh Üniversitesi Yayınları, Edinburg, eBook Academic Collection (EBSCOhost), <http://eds.b.ebscohost.com/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzE5NDE1NF9fQU41?sid=60af5d6b-e901-47d5-a09c-e4de1fee57c0@sessionmgr101&vid=3&format=EB&rid=1> (01.07.2018).

- Kocamaz, Sinem (2011), **Tony Blair Döneminde İngiltere'nin Transatlantik İlişkilerinin Avrupa Birliği Bütünleşme Sürecine Etkisi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kopecky, P. ve Mudde, C. (2002), "The Two Sides of Euroscepticism: Party Positions on European Integration in East Central Europe", **European Union Politics**, 3(3), 297-326.
- Kress, Gunther (1990), "Critical Discourse Analysis", **Annual Review of Applied Linguistics**, 11, 84-89, Doi: 10.1017/S0267190500001975.
- Kuenssberg, Laura (08.10.2015), "Cross-party UK EU exit group launches", **BBC**, <https://www.bbc.com/news/uk-34478008> (01.03.2021).
- Laffey, Mark ve Weldes, Jutta (2004), "Methodological Reflections on Discourse Analysis", **Qualitative Methods**, 2 (1), 28-30.
- Mandacı, Nazif ve Özerim, Gökay (2013), "Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi", **Uluslararası İlişkiler**, 10(39), Güz 2013, 105-130.
- Matthijs, Matthias (2013), "David Cameron's Dangerous Game: The Folly of Flirting With an EU Exit", **Foreign Affairs**, (Eylül/Ekim 2013), <https://www.foreignaffairs.com/articles/western-europe/2013-09-01/david-cameron-s-dangerous-game> (10.07.2018).
- McCormick, J. (2014), "Voting on Europe: The Potential Pitfalls of a British Referendum", **The Political Quarterly**, 85(2), 212-219.
- _____ (2015), **Avrupa Birliği Siyaseti**, 1. Baskı, Adres Yayınları, Ankara.
- McLaren, Laruen M. (2002), "Public Support for the European Union: Cost/Benefit Analysis or Perceived Cultural Threat?", **The Journal of Politics**, 64(2), 551-566.
- Meguid, Bonnie M. (2005), "Competition Between Unequals: The Role of Mainstream Party Strategy in Niche Party Success", **American Political Science Review**, 99(3), 347-359, Doi: <https://doi.org/10.1017/S0003055405051701>.
- Mercan, Sezgin (2017), "Avrupa Bütünleşmesinin 'Brexit' Ardındaki Geleceği", Ali İzzet Keçeci (Ed.), **Brexit Sonrası Birleşik Krallık ve AB'nin Geleceği**, 1. Baskı içinde (35-47), Euro Politika, Akademos Yayınları, İstanbul.
- Miller, Vaughne (13.11.2012), "Referandums on the European Union", **Library House of Commons**, <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/sn06472/> (19.08.2019).
- Milliken, Jennifer (1999), "The Study of Discourse in International Relations: A Critique of Research and Methods", **European Journal of International Relations**, 5(2), 225-254.

- Montgomerie, Tim (28.06.2012), “100 Tory MPs call for Cameron to prepare legislation for EU referendum”, **Conservative Home**, <http://www.conservativehome.com/thetorydiary/2012/06/100-tory-mps-call-for-cameron-to-prepare-legislation-for-eu-referendum.html> (17.11.2021).
- NATO (2004), “The NATO-EU Strategic Partnership”, <https://www.nato.int/docu/comm/2004/06-istanbul/press-kit/006.pdf> (04.12.2020).
- Office for National Statistics [ONS] (2016a), “Migration Statistics Quarterly Report: February 2016”, (25.02.2016), <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/bulletins/migrationstatisticsquarterlyreport/february2016#net-migration-to-the-uk> (10.03.2022).
- _____(2016b), “Migration Statistics Quarterly Report: May 2016”, (26.05.2016), <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/bulletins/migrationstatisticsquarterlyreport/may2016> (10.03.2022).
- _____(2017a), “Migration Statistics Quarterly Report”, (25.05.2017), <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/bulletins/migrationstatisticsquarterlyreport/may2017#net-migration-to-the-uk-falls-to-248000> (15.10.2021).
- _____(2017b), “Population of the UK by country of birth and nationality: 2016”, (24.08.2017), <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/bulletins/ukpopulationbycountryofbirthandnationality/2016> (30.06.2019).
- _____(2017c), “Dataset: Population of the UK by country of birth and nationality, July 2015 to June 2016 edition of this dataset”, (30.11.2017), <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/datasets/populationoftheunitedkingdombycountryofbirthandnationality> (30.06.2019).
- _____(2020a), “Dataset, Population of the UK by country of birth and nationality: January to December 2016 edition of this dataset”, (21.05.2020), <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/datasets/populationoftheunitedkingdombycountryofbirthandnationality> (30.06.2019).
- _____(2020b), “Dataset(s): International Passenger Survey 3.08 citizenship by main reasons for migration, UK”, (26.11.2020), <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/datasets/internationalpassengersurveycitizenshipbymainreasonformigrationtable308/current> (15.10.2021).

_____ (2020c), “Dataset: Long-term international migration 2.00, citizenship, UK”, (26.11.2020),

<https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/datasets/longterminternationalmigration200citizenshipuk> (15.10.2021).

Oxford English Dictionary: Additions Series (1997), “Euro-sceptic”, John Simpson ve Michael Proffitt (Ed.), 3. Cilt, Oxford University Press, Oxford, 118, [https://books.google.com.tr/books?id=gUGcAQAAQBAJ&pg=PA118&lpg=PA118&dq=Mrs+Thatcher+was+%E2%80%98seen+in+most+of+the+EEC+as+a+Euro-sceptic+at+best%E2%80%99+\(The+Times,+30June+1986,+9/1\).&source=bl&ots=MhX_LQa9cn&sig=ACfU3U28rWhxSfrDd2pPUB29d-DzS2SuuQ&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwiJrpvNs7XlAhXxsIsKHTltBEkQ6AEwAHoECAkQAAQ#v=onepage&q=Mrs%20Thatcher%20was%20%E2%80%98seen%20in%20most%20of%20the%20EEC%20as%20a%20Euro-sceptic%20at%20best%E2%80%99%20\(The%20Times%2C%2030June%201986%2C%209%2F1\).&f=false](https://books.google.com.tr/books?id=gUGcAQAAQBAJ&pg=PA118&lpg=PA118&dq=Mrs+Thatcher+was+%E2%80%98seen+in+most+of+the+EEC+as+a+Euro-sceptic+at+best%E2%80%99+(The+Times,+30June+1986,+9/1).&source=bl&ots=MhX_LQa9cn&sig=ACfU3U28rWhxSfrDd2pPUB29d-DzS2SuuQ&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwiJrpvNs7XlAhXxsIsKHTltBEkQ6AEwAHoECAkQAAQ#v=onepage&q=Mrs%20Thatcher%20was%20%E2%80%98seen%20in%20most%20of%20the%20EEC%20as%20a%20Euro-sceptic%20at%20best%E2%80%99%20(The%20Times%2C%2030June%201986%2C%209%2F1).&f=false) (23.11.2020).

Oxford Learner’s Dictionary (t.y.), “Brexit”, <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/brexit?q=brexit> (15.11.2021).

Öner, Selcen (2021), “Brexit ve Avrupa’da Popülist Radikal Sağın Yükselişi”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, 20 (Özel Sayı: Brexit (Yıl:2021)), 95-118, Doi: 10.32450/aacd.978784.

Özbey, Ebru Ece ve Şenyuva, Özgehan (2017), “Brexit, Avrupa Birliği ve Kamuoyu: Britanya Örneğiyle Avrupa’da Yükselen Radikalizmi ve Popülizmi Anlamak”, Erol Esen ve Duygu Şekeroğlu (Ed.), **BREXIT – Elveda Avrupa İngiltere’nin AB’den Ayrılmasından Sonra Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye-AB İlişkilerinde Fırsatlar ve Tehditler**, 1 Baskı içinde (185-214), Siyasal Kitabevi: Ankara.

_____ (2021), “Onlar Kalsın, Biz Gidiyoruz!” Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi’nin Söylemlerinde Popülizm ve Avrupa Şüpheciliği, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, 20 (Özel Sayı: Brexit (Yıl:2021)), 119-153.

Özerim, Gökay (2017), “Göç Konusunun Birleşik Krallık’ta AB Referandumu Sürecindeki Yeri”, Erol Esen ve Duygu Şekeroğlu (Ed.), **BREXIT – Elveda Avrupa İngiltere’nin AB’den Ayrılmasından Sonra Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye-AB İlişkilerinde Fırsatlar ve Tehditler**, 1 Baskı içinde (83-95), Siyasal Kitabevi: Ankara.

Peel, Quentin (19.09.2016), “Historic misunderstanding underlies UK-EU relationship on Churchill anniversary”, **Financial Times**, <https://www.ft.com/content/3d6bbabc-7122-11e6-a0c9-1365ce54b926> (09.10.2020).

Portes, Jonathan (2016), “Immigration, Free Movement and the EU Referendum”, **National Institute Economic Review**, No. 236, Mayıs 2016, 14-22.

- Redwood, John (25.05.2016), “A vote to remain in the EU won’t be the last we hear of Brexit | John Redwood”, **The Guardian**, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/may/25/vote-remain-eu-brexit-conservatives-leave> (26.02.2021).
- Rentoul, John (22.06.2016), “Nigel Farage: What does the EU referendum mean for the Ukip leader?”, **Independent**, <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/nigel-farage-eu-referendum-brexit-what-does-vote-mean-ukip-leader-a7093901.html> (08.03.2021).
- Report on the Implementation of the European Security Strategy** (2008). Providing Security in a Changing World, Brüksel, S407/08, 11 Aralık, https://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/reports/104630.pdf (04.12.2020).
- Ross, Tim (30.04.2016), “EU referendum: Iain Duncan Smith interview - Tory veteran says vote to leave on June 23 will make Britain great again”, **The Telegraph**, <https://www.telegraph.co.uk/news/2016/04/30/eu-referendum-iain-duncan-smith-interview--a-vote-to-leave-on-jun/> (08.04.2021).
- Samur, Hakan (2016), “Birleşik Krallık-Avrupa Birliği İlişkileri”, Ercüment Tezcan ve İlhan Aras (Ed.), **Avrupa Birliği ve Üye Devletler: AB15 Üzerine Bir İnceleme**, 1.Baskı içinde (213-260), Detay Yayıncılık, Ankara, 213-260.
- Sander, Oral (2017), **Siyasi Tarih: 1918-1994**, 27. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- Sheldrick, Giles (12.02.2016), “WANTED workers...but ONLY if you're POLISH: Migrants being offered work AHEAD of Britons”, **Express**, <https://www.express.co.uk/news/uk/643324/Economic-migrants-to-be-favoured-for-work-AHEAD-of-jobless-Britons> (07.04.2021).
- Single European Act (1987), **Official Journal of the European Communities**, L 169, (29.06.1987), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A11986U%2FTXT> (29.11.2021).
- Smith, Julie (2016). “Reform, Renegotiation and Referendum: The UK’s Uncertain European Future”, **Norwegian Institute of International Affairs**, Policy Brief [3/2016], https://nupi.brage.unit.no/nupi-xmlui/bitstream/handle/11250/2378795/NUPI_Polic_%2BBrief_3_Julie_Smith.pdf?sequence=3&isAllowed=y (05.10.2021).
- Sparrow, Andrew (26.05.2016), “Boris Johnson says near record migration figures show 'scandalous' government failure”, **The Guardian**, <https://www.theguardian.com/politics/blog/live/2016/may/26/tata-steel-ministers-warned-plan-to-help-sale-could-weaken-pension-protections-for-other-workers> (26.02.2021).

- Steenbergen, Marco R. vd. (2007), “Who’s Cueing Whom? Mass-Elite Linkages and the Future of European Integration”, **European Union Politics**, 8(1), 13-35, Doi: 10.1177/1465116507073284.
- Stewart, Heather ve Mason, Rowena (16.06.2016), “Nigel Farage's anti-migrant poster reported to police”, **The Guardian**, <https://www.theguardian.com/politics/2016/jun/16/nigel-farage-defends-ukip-breaking-point-poster-queue-of-migrants> (08.03.2021).
- Sturge, Georgina (03.06.2019), “Migration Statistics”, **House of Commons Library**, Briefing Paper Number CBP06077: 1-36.
- Swales, Kirby (2016), “Understanding the Leave vote”, **NatCen Social Research**, London, <https://natcen.ac.uk/our-research/research/understanding-the-leave-vote/> (17.05.2019).
- Szczerbiak, Aleks ve Taggart, Paul (2003), “Theorising Party-Based Euroscepticism Problems of Definition, Measurement and Causality”, **8th Biannual International Conference of the European Union Studies Association Conference**, Nashville, (27-29 Mart 2003), <http://aei.pitt.edu/6562/> (29.09.2019).
- Şemşit, Sühal (2010), **Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye’ye Yansımaları**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taggart, Paul (1998), “A touchstone of dissent: Euroscepticism in contemporary Western European party systems”, **European Journal of Political Research**, 33 (3), 363-388.
- Taggart, Paul ve Szczerbiak, Aleks (2013), “Coming from the Cold? Euroscepticism, Government Participation and Party Positions on Europe”, **Journal of Common Market Studies**, 51(1), 17-37, Doi: 10.1111/j.1468-5965.2012.02298.x.
- Tangör, Burak (2016), “Dış Güvenlik ve Savunma Politikaları”, Belgin Akçay ve İlke Göçmen (Ed.), **Avrupa Birliği: Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar**, 3. Baskı içinde (675-704), Seçkin Yayıncılık/Sosyal Bilimler No: 116, Ankara.
- Taylor, Ros (05.01.2016), “How immigration become a Eurosceptic issue”, **LSE BLOG**, <https://blogs.lse.ac.uk/brexit/2016/01/05/how-immigration-became-a-eurosceptic-issue/> (03.07.2019).
- Taylor, Graham (2017), **Understanding Brexit: Why Britain Voted to Leave the European Union**, Emerald Publishing: Birleşik Krallık, EBSCO: eBook Collection (EBSCOhost), ISBN: 978-1-78714-678-5 (Online), (23.01.2019).
- Thatcher, Margaret (20.09.1988), “Speech to the College of Europe (“The Bruges Speech”)”, **Margaret Thatcher Foundation**, <https://www.margaretthatcher.org/document/107332> (24.02.2020).

- The Conservative Party Manifesto (2015), “Strong Leadership, A Clear Economic Plan, A Brighter, More Secure Future”, <https://www.theresavilliers.co.uk/sites/www.theresavilliers.co.uk/files/conservativemanifesto2015.pdf> (02.03.2021).
- The Labour Party Manifesto (2015), “Britain can be better”, <https://web.archive.org/web/20150522164954/http://www.labour.org.uk/page/-/BritainCanBeBetter-TheLabourPartyManifesto2015.pdf> (31.03.2022).
- The Electoral Commission (t.y.), “EU Referendum”, <https://www.electoralcommission.org.uk/who-we-are-and-what-we-do/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum> (09.04.2021).
- _____ (2016), “The 2016 EU referendum: Report on the 23 June 2016 referendum on the UK’s membership of the European Union”, Eylül 2016, <https://www.electoralcommission.org.uk/who-we-are-and-what-we-do/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/report-23-june-2016-referendum-uks-membership-european-union> (09.04.2021).
- The National Archives (t.y.), “Glossary-M”, https://www.nationalarchives.gov.uk/cabinetpapers/help/glossary-m.htm#Messina_Conference (05.01.2022)
- _____ (t.y.), “The EEC and Britain’s late entry”, **The Cabinet Papers**, <https://www.nationalarchives.gov.uk/cabinetpapers/themes/eec-britains-late-entry.htm> (29.10.2020).
- _____ (t.y.), “Global oil shortage”, **The Cabinet Papers**, <https://www.nationalarchives.gov.uk/cabinetpapers/themes/global-oil-shortage.htm> (31.03.2022).
- The Treaty of Roma (1957), **Comisia Europeana**, (25.03.1957), https://ec.europa.eu/romania/sites/romania/files/tratatul_de_la_roma.pdf (24.11.2020).
- Tilindyte, Laura (18.05.2016), “Referendums on EU Issues: Briefing, European Parliament”, **European Parliament Research Service**, PE 582.041, [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI\(2016\)582041](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI(2016)582041) (03.07.2021).
- Torreblanca, J. I. vd. (16.05.2013), “The Continent-Wide Rise of Euroscepticism”, **Memo Policy: European Council of Foreign Relations (ECFR)**, 79, 1-9, https://ecfr.eu/publication/the_continent-wide_rise_of_euroscepticism36578/ (24.11.2020).

Tosun, Tanju (04.10.2016), “Referandum- demokrasi ilişkisi ne kadar sağlıklı?”, **Aljazeera Türk**, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/referandum-demokrasi-iliskisi-ne-kadar-saglikli> (13.10.2021).

Treaty on European Union (1992), **Council of the European Communities- Commission of the Euroepan Communities**, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, (07.02.1992), https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf (03.12.2020).

Treaty of Nice (2001), “Amending the Treaty on European Union, the Treaties Establishing the European Communities and Certain Related Acts”, **Official Journal of the European Communities**, 2001/C 80/01, (10.03.2001), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12001C/TXT&from=EN> (24.11.2020).

Tucker, Joshua A. vd. (2002), “Transitional Winners and Losers: Attitudes toward EU Membership in Post-Communist Countries”, **American Journal of Political Science**, 46(3), 557-571.

Tuğtan, Mehmet Ali (2016), “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası”, Ayhan Kaya vd. (Der.), **Avrupa Birliği’ne Giriş: Tarih, Kurumlar ve Politikalar**, 3. Baskı içinde (251-267), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Uberoi, Elise (29.06.2016), “European Union Referendum”, **House of Commons Library**, Briefing Paper Number CBP 7639, <http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7639/CBP-7639.pdf> (15.10.2020).

UKIP Manifesto (2015). <https://web.archive.org/web/20160628170601/http://www.ukipmeps.org/> (30.03.2021).

UKIP (16.02.2016a), “This "deal" is no more than Cam’s sham - Farage responds to Schulz comments”, https://web.archive.org/web/20160628172922/http://www.ukip.org/this_deal_is_no_more_than_cam_s_sham_farage_responds_to_schulz_comments (07.04.2021).

_____(20.02.2016b), “The starting gun has been fired”, https://web.archive.org/web/20160628171428/http://www.ukip.org/the_starting_gun_has_been_fired (07.04.2021).

_____(25.02.2016c), “Nigel Farage has accused the Government of muddying the waters over the sheer scale of EU immigration”, https://web.archive.org/web/20160628173339/http://www.ukip.org/nigel_farage_has_accused_the_government_of_muddying_the_waters_over_the_sheer_scale_of_eu_immigration (07.04.2021).

- _____ (25.02.2016d), “Another 323,000 migrants arrive in the UK- a city the size of Hull”,
https://web.archive.org/web/20160628173307/http://www.ukip.org/another_320_000_migrants_arrive_in_the_uk_a_city_the_size_of_hull (07.04.2021).
- _____ (15.03.2016e), “100 days to go till EU Referendum day”,
https://web.archive.org/web/20160628171642/http://www.ukip.org/100_days_to_go_till_eu_referendum_day (05.04.2021).
- _____ (22.03.2016f), “UKIP Defence Spokesman Responds to the Brussels Terror Attacks”,
https://web.archive.org/web/20160628172645/http://www.ukip.org/ukip_defence_spokesman_responds_to_the_brussels_terror_attacks (05.04.2021).
- _____ (04.04.2016g), “We are better off outside the EU”,
https://web.archive.org/web/20160628171025/http://www.ukip.org/we_are_better_off_outside_the_eu# (05.04.2021).
- _____ (06.04.2016h), “Now even the EU admit open borders are a threat”, ,
https://web.archive.org/web/20160628172909/http://www.ukip.org/now_even_the_eu_admit_open_borders_are_a_threat (05.04.2021).
- _____ (12.04.2016i), “EU rules allow job discrimination for foreign workers based on languages”,
https://web.archive.org/web/20160628171013/http://www.ukip.org/eu_rules_allow_job_discrimination_for_foreign_workers_based_on_languages (05.04.2021).
- _____ (13.04.2016i), “Statement from UKIP Leader Nigel Farage on EU Referendum Designation”,
https://web.archive.org/web/20160628171255/http://www.ukip.org/statement_from_ukip_leader_nigel_farage_on_eu_referendum_designation (05.04.2021).
- _____ (18.04.2016j), “Migration costs the NHS far more than we ever knew”,
https://web.archive.org/web/20160628171119/http://www.ukip.org/migration_costs_the_nhs_far_more_than_we_ever_knew (05.04.2021).
- _____ (24.04.2016k), “It's not just difficult to control our borders within the EU, it's impossible”,
https://web.archive.org/web/20160628171947/http://www.ukip.org/it_s_not_just_difficult_to_control_our_borders_within_the_eu_it_s_impossible (05.04.2021).
- _____ (10.05.2016l), “Europol's actions prove the threat of terrorism via the Balkan Migrant route”,
https://web.archive.org/web/20160628173455/http://www.ukip.org/europol_s_actions_prove_the_threat_of_terrorism_via_the_balkan_migrant_route (05.04.2021).

- _____ (12.05.2016m), “True EU immigration figure 250,000 a year higher than first thought”, https://web.archive.org/web/20160628171220/http://www.ukip.org/true_eu_immigration_figure_250_000_a_year_higher_than_first_thought (05.04.2021).
- _____ (17.05.2016n), “UKIP response to MigrationWatch report, 2016”, https://web.archive.org/web/20160628171301/http://www.ukip.org/ukip_response_to_migrationwatch_report (02.04.2021).
- _____ (18.05.2016o), “Latest employment figures show we need Brexit to put British workers first”, https://web.archive.org/web/20160628172451/http://www.ukip.org/latest_employment_figures_show_we_need_brexit_to_put_british_workers_first (02.04.2021).
- _____ (26.05.2016ö), “UKIP response to latest immigration figures, 2016”, https://web.archive.org/web/20160628172256/http://www.ukip.org/ukip_response_to_latest_immigration_figures (02.04.2021).
- _____ (16.06.2016p), “The EU has failed us all. We must break free of the EU and take back control of our borders”, <https://twitter.com/UKIP/status/743388676244176896> (02.04.2021).
- UK Parliament (11.05.2000), “Text of Joint Declaration on European Defence, UK- French Summit 3-4 Aralık 1998”, Select Committee on Defence Eighth Report, <https://publications.parliament.uk/pa/cm199900/cmselect/cmdfence/264/26419.htm> (04.12.2020).
- _____ (2010), “Controlling Migration: Volume 519: debated on Tuesday 23 November 2010”, Hansard, House of Commons, <https://hansard.parliament.uk/Commons/2010-11-23/debates/10112333000003/ControllingMigration#contribution-101123330001> (15.10.2021).
- _____ (2016a), “UK-EU Renegotiation, Volume 605: debated on Wednesday 3 February 2016”, Hansard, House of Commons, <https://hansard.parliament.uk/commons/2016-02-03/debates/16020344000001/UK-EURenegotiation> (08.03.2021).
- _____ (2016b), “European Council Volume 606: debated on Monday 22 February 2016”, Hansard, House of Commons, <https://hansard.parliament.uk/Commons/2016-02-22/debates/16022210000001/EuropeanCouncil?highlight=eu%20referendum#contribution-16022210000184> (08.03.2021).
- Uluslararası Göç Örgütü (2013), Uluslararası **Göç Hukuku: Göç Terimleri Sözlüğü**, No:31, İkinci Baskı.
- Usherwood, S. ve Startin, N. (2013), “Euroscpticism as a Persistent Phenomenon”, **Journal of Common Market Studies**, 51(1), 1-16, Doi: 10.1111/j.1468-5965.2012.02297.x.
- Ülger, İrfan Kaya (2008), **Avrupa Birliği Rehberi**, 1. Baskı, Umuttepe Yayınları, İzmit-Kocaeli.

- Üstün, Çiğdem (2020), “Türkiye’nin Batılı Müttefikleri ile İnşili Çıkışlı İlişkileri ve Siyasi Söylem: Tarihsel Bir Karşılaştırma”, Bezen Balamir Coşkun ve İnan Rüma (Der.), **Dış Politika Analizi: Konu, Kuram, Yöntem**, 1 Baskı içinde (147-169), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Vasilopoulou, S. (2013), “Continuity and Change in the Study of Euroscepticism: Plus ça change?”, **Journal of Common Market Studies**, 51(1), 153-168, Doi: 10.1111/j.1468-5965.2012.02306.x.
- _____ (2016), “UK Euroscepticism and the Brexit Referandum”, **The Political Quarterly**, 87(2), 219-227.
- _____ (2017), “Theory, Concepts and Research Design in the Study of Euroscepticism”, Benjamin Leruth vd. (Ed.), **The Routledge Handbook of Euroscepticism**, 1 Baskı içinde (22-35), eBook ISBN: 9781315464015, <https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9781315464015.ch3> (27 Ocak 2020).
- Van Dijk, Teun A. (1993a), “Principles of Critical Discourse Analysis”, **Discourse and Society**, 4(2), 249-283.
- _____ (1993b), “Editor’s foreword to Critical Discourse Analysis”, **Discourse and Society**, 4(2), 131-132.
- Van Leuween, Theo ve Wodak, Ruth (1999), “Legitimizing immigration control: a discourse-historical analysis”, **Discourse Studies**, 1(1), 83-118.
- Vote Leave (t.y.), “Why Vote Leave”, http://www.voteleavetakecontrol.org/why_vote_leave.html (23.02.2021).
- _____ (t.y.), “European Union immigration system is immoral and unfair”, http://www.voteleavetakecontrol.org/briefing_immigration.html (23.02.2021).
- _____ (t.y.), “Security-Vote Leave is the safer option”, http://www.voteleavetakecontrol.org/briefing_safety.html (23.02.2021).
- _____ (t.y.), “Taking back control from Brussels”, http://www.voteleavetakecontrol.org/briefing_control.html (23.02.2021).
- _____ (t.y.), “The Government’s omnishambles renegotiation”, http://www.voteleavetakecontrol.org/briefing_renegotiation.html (23.02.2021).
- _____ (t.y.), “The EU is a threat to the NHS”, http://www.voteleavetakecontrol.org/briefing_health.html (23.02.2021).
- _____ (03.04.2016a), “Growing pressure on the NHS due to higher migration”, http://www.voteleavetakecontrol.org/growing_pressure_on_the_nhs_due_to_higher_migration.html (22.02.2021).

- _____ (18.04.2016b), “Priti Patel: Uncontrolled migration is putting unsustainable pressures on our public services”, **News**, http://www.voteleavetakecontrol.org/_priti_patel_the_shortage_of_primary_school_places_is_yet_another_example_of_how_uncontrolled_migration_is_putting_unsustainable_pressures_on_our_public_services.html (22.02.2021).
- _____ (19.04.2016c), “Michael Gove: ‘The Facts of Life Say Leave’”, **News**, http://www.voteleavetakecontrol.org/michael_gove_the_facts_of_life_say_leave.html (08.04.2021).
- _____ (06.05.2016d), “Voting to stay in the EU is the risky option”, **News**, http://www.voteleavetakecontrol.org/voting_to_stay_in_the_eu_is_the_risky_option.html (08.04.2021).
- _____ (26.05.2016e), “Boris Johnson: The only way to take back control of immigration is to Vote”, http://www.voteleavetakecontrol.org/boris_johnson_the_only_way_to_take_back_control_of_immigration_is_to_vote_leave_on_23_june.html (01.03.2021).
- _____ (29.05.2016f), “PM challenged to set out the facts on EU immigration”, **News**, http://www.voteleavetakecontrol.org/pm_challenged_to_set_out_the_facts_on_eu_immigration.html (08.04.2021).
- _____ (01.06.2016g), “Restoring public trust in immigration policy - a points-based non-discriminatory immigration system: Statement by Michael Gove, Boris Johnson, Priti Patel, and Gisela Stuart”, **News**, http://www.voteleavetakecontrol.org/restoring_public_trust_in_immigration_policy_a_points_based_non_discriminatory_immigration_system.html (08.04.2021).
- _____ (05.06.2016h), “Michael Gove, Boris Johnson, and Gisela Stuart on the Risks of Remain”, **News**, http://www.voteleavetakecontrol.org/michael_gove_boris_johnson_and_gisela_stuart_on_the_risks_of_remain.html (08.04.2021).
- _____ (2016i), “5 positive reasons to Vote Leave and take back control: Europe yes, EU no”, https://web.archive.org/web/20160501153911/https://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/voteleave/pages/2318/attachments/original/1458915760/Vote_Leave_8pg_leaflet_print.pdf?1458915760 (06.09.2021)
- Wadsworth, Jonathan vd. (2016), “Brexit and the Impact of Immigration on the UK”, **CEP BREXIT ANALYSIS**, No. 5, May 16: 1-20.

- Walker, Nigel (06.01.2021), “Brexit Timeline: events leading to the UK’s exit from the European Union”, **House of Commons Library**, Briefing Paper Number 7960, <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-7960/> (08.03.2021).
- Walsh, James (25.02.2016), “Britain’s 1975 Europe referendum: what was it like last time?”, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/politics/2016/feb/25/britains-1975-europe-referendum-what-was-it-like-last-time> (19.02.2022).
- Watt, Nicholas (25.05.2016), “EU referendum: Vote Leave focuses on immigration”, **BBC**, <https://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-36375492> (01.03.2021).
- Weaver, Matthew vd. (13.12.2007), “Brown flies to Lisbon for belated EU Treaty signing”, **The Guardian**, <https://www.theguardian.com/uk/2007/dec/13/politics.world> (15.01.2022).
- Wheeler, Caroline (10.04.2016), “Our economy would be better with a Brexit’ Employment Minister blasts EU membership”, **Express**, <https://www.express.co.uk/news/politics/659613/Britain-UK-economy-Employment-Minister-Priti-Patel-blasts-EU-membership> (08.04.2021).
- Whitman, Richard (09.05.2016), "Five lessons from the EU referendum campaign so far", **UK in a Changing Europe**, <https://ukandeu.ac.uk/five-lessons-from-the-eu-referendum-campaign-so-far/> (15.10.2020).
- Willets, David (31.08.2018), “How Thatcher’s Bruges speech put Britain on the road to Brexit”, **Financial Times**, <https://www.ft.com/content/0b0afe92-ac40-11e8-8253-48106866cd8a> (24.02.2020).
- Wodak, Ruth (2001a), “The discourse-historical approach”, Ruth Wodak ve Michael Mayer (Ed.), **Methods of Critical Discourse Analysis: Introducing Qualitative Methods**, 1 Baskı içinde (63-94), Sage Publications: London-Thousand Oaks-New Delhi.
- _____(2001b), “What CDA is about- a summary of its history, important concepts and its developments”, Ruth Wodak ve Michael Mayer (Ed.), **Methods of Critical Discourse Analysis: Introducing Qualitative Methods**, 1 Baskı içinde (1-13), Sage Publications: London-Thousand Oaks-New Delhi.
- _____(2016), ““We have the character of an island nation” A discourse-historical analysis of David Cameron’s “Bloomberg Speech” on the European Union”, **European University Institute**, Working Papers, RSCAS 2016/36, , Robert Schuman Centre for Advanced Studies, Global Governance Programme-224, 1-25.
- Wright, Oliver (19.06.2016), “EU referendum: Nigel Farage's anti-migrant poster like 1930s fascist propaganda, says George Osborne”, **Independent**, <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/eu-referendum-poster-nigel-farage-polls-michael-gove-a7089946.html> (26.03.2021).

- Yıldız, Ayselin (2021), “Brexit, Göç ve Avrupa Bütünleşme Süreci”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, 20 (Özel Sayı: Brexit (Yıl:2021)), 69-94, Doi: 10.32450/aacd.978770.
- Yılmaz, Fatma (2008), **Avrupa’da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı: AB Politikalarının Etkin(siz)liği**, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Ankara.
- Zappettini, Franco (2019), “The Brexit referendum: how trade and immigration in the discourses of the official campaigns have legitimised a toxic (inter)national logic”, **Critical Discourse Studies**, 16 (4), 1-17, Doi: 10.1080/17405904.2019.1593206.

ÖZGEÇMİŞ

Ayçe SEPLİ, 2003 yılında İzmir Karşıyaka Cumhuriyet İlköğretim Okulu'nu; 2006 yılında İzmir Karşıyaka Vali Erol Çakır Lisesini; 2011 yılında Ege Üniversitesi- İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirdi. 2013 yılında MEB tarafından 1416 sayılı Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanuna dayalı olarak verilen yurt dışı lisansüstü öğrenim bursunu kazandı ve bu kapsamda Birmingham Üniversitesi- Siyaset Bilimi ve Uluslararası Çalışmalar Departmanı, Uluslararası İlişkiler (Uluslararası Politik Ekonomi) Anabilim Dalı'nda yaptığı yüksek lisansını 2015 yılında tamamladı. 2016 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda doktora programına başladı. SEPLİ, 2016 yılından bu yana Karadeniz Teknik Üniversitesi- İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.